

baptizata personam dicentis: *Hic est, qui baptizat.* Ergo Iesus adhuc baptizat. Et quousque baptizandi sumus, Iesus baptizat.

Securus homo accedat ad inferiorem ministrum. Habet enim superiorem magistrum. Sed forte ait aliquis: Baptizat quidem Christus in spiritu, non in corpore. Quasi verò alterius dono quam illius quisquam etiam sacramento corporalis & visibilis baptismatis imbuatur. Vis nosse, quia ipse baptizat non solum spiritu, sed etiam aqua? Audi Apostolum: *Sicut Christus, inquit, dilexit Ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, mundans eam lauacro aqua in verbo, ut exhiberet sibi ipse Ecclesiam gloriosam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi. Mundans eam. Vnde? Lauacro aqua in verbo. Quid est baptismus Christi? Lauacrum aquae in verbo. Tolle aquam, non est baptismus. Tolle verbum, non est baptismus.*

Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed ut sit sancta & immaculata. Ita & viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit.]

Ex libro de
perf. iu. ho.
Jacob. 2.
Prou. 12.
Matt. 13.

Superexaltat autem misericordia iudicio. Quod si non esset, quæ spes esset? Quandoquidem cum rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse peccato? Tunc ergo per eius misericordiam iusti plene perfecteque mundati, fulgebunt in regno patris sui sicut sol. Tunc plene atque perfecte Ecclesia erit, non habens maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi, quia tunc etiam erit verè gloriosa. Cum enim non tantum dixit, ut exhiberet sibi Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, sed addidit gloriosam, factis significauit, quando erit sine macula, aut ruga, aut aliquid eiusmodi. Tunc utique quando gloriosa. Non enim modo in tantis malis, in tantis scandalis, in tanta permutatione hominum pessimorum, in tantis opprobrijs impiorum, dicendum est eam esse gloriosam, quia reges ei seruiunt, ubi est periculosior maiorque tentatio, sed tunc potius gloriosa erit, quando fiet, quod idem ait Apostolus:

Coloss. 3.

Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Cum enim Dominus ipse secundum formam serui, per quam se mediator coniuicit Ecclesiae, non fuerit glorificatus, nisi resurrectionis gloria, vnde dictum est: *Spiritus autem non erat datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus*, quomodo dicenda est ante resurrectionem suam Ecclesia eius esse gloriosa? Mundat ergo eam nunc lauacro aquae in verbo: abluens peccata præterita, & pellens ab ea dominationem malorum angelorum: Deinde perficiens eius sanitates facit eam occurrere in illam gloriosam sine macula & ruga. *Quos enim prædestinavit, illos & vocavit: & quos vocauit, ipsos & iustificauit. Quos autem iustificauit, illos & glorificauit.* In hoc mysterio dictum arbitror: *Ecce efficio damonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consumor, id est, perficio.* Dixit enim hoc ex persona corporis sui, quod est Ecclesia, disponens pro distinctis ordinatisque temporibus, quod in sua resurrectione significauit in triduo.

Ioann. 7.

Roman. 8.

Luca. 13.

Ex libro de
ser. Domini
in monte.

Ipse est enim finis, ut nihil duplici corde faciamus, auferentes trabem de oculo nostro in uidentiam, vel malitiam, vel simulationem, ut valeamus eicere festucam de oculo fratris. Videbimus enim eam oculis columbæ, quales in sponsa Christi prædicatur, quam sibi elegit Deus *gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, neq; rugam*, id est, mundam & simplicem. *Lauabis me*, id est, mundabis: *& super niuem dealabor.* Et si fuerint peccata vestra ut fornicium, tanquam niuem dealaboro. De talibus sibi exhibet vestem sine macula & ruga. Proinde vestis eius in monte, quæ tanquam nix dealbata effulsit, significabat Ecclesiam omni macula peccati mundatam. Vestis sacerdotalis Ecclesiam significat. Ipsa est vestis, de qua dicit Apostolus. *Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam aut rugam.* Mundatur ut non habeat maculam, extenditur ut non habeat rugam. Vbi extendit fullo nisi in ligno? Videmus quotidie à fullo nibus tunicas quodammodo crucifigi, crucifiguntur ut rugam non habeant.

Extractat.
Psal. 50.
Esai. 1.

Extractat.
Psal. 132.

Exhibete ergo vos dignum corpus tali capite, dignam sponfam tali sponso. Non potest habere caput illud nisi condignum corpus, nec ille vir tantus, nisi condignam ducit uxorem: *Vt exhiberet sibi* (inquit) *gloriosam Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi.* Hæc est sponsa Christi, non habens maculam aut rugam. Non vis habere maculam? fac quod scriptum est: *Lauamini, mundi estote, auferite nequitias de cordibus vestris.* Non vis habere rugam? extendere in cruce. Non enim tantum opus est, ut laueris: sed etiam ut extendaris, ut sis sine macula aut ruga. Per lauacrum enim auferuntur peccata. Per extensionem fit desiderium futuri seculi, propter quod Christus crucifixus est.

Ex ser. quod
tribus mod.
Chri. in se.

Audi ipsum Paulum lotum. *Non, inquit, ex operibus iustitia, que fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.* Audi eundem extensum, *Ea Philip. 3.* *inquit, que retro sunt oblitus, in ea que ante sunt extensus, secundum intentionem sequor ad palmam superna vocationis Dei in Christo Iesu.*

Ad Tit. 3.

Ad Philip. 3.

Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius.]

Cum de sancta dilectione præciperet, qualis esse debeat virorum in uxores, ex anima animantis sumpsit exemplum: *Qui diligit, inquit, uxorem suam, seipsum diligit.* Nemo enim, inquit, *carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fouet eam tanquam Christus Ecclesiam.* Ecce in conspectu vestro est carnalis vniuersa substantia. Videte quemadmodum in omne animal sibi ad salutem conciliatum pertendat naturæ ista communio, ut diligit carnem suam. Neque enim hoc in hominibus tantum est, qui cum recte viuunt, non solum consulunt salutem carnis suæ: verum etiam carnales motus ad usum rationis edomant, & refrenant, sed etiam bestiarum fugiunt dolorem, formidant interitum, & quicquid illam membrorum compagem copulamque carnis & spiritus concordie iunctura discindere ac dirimere potest, quanta valeret agilitate deuitant, nutrientes etiam ipsæ, ac fouentes carnem suam.

Ex lib. con.
Fauitum.

Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, inquit, ac fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam. Videre vnde quo ascendit. Nemo ergo se odit, & hinc quidem nulla cum aliqua secta quaestio fuit. Sed neque corpus suum quisquam odit. Verum est enim, quod ait Apostolus: *Nemo vnquam carnem suam odio habuit.* Et quod nonnulli dicunt, malle se esse sine corpore, omnino fallunt. Non enim corpus suum, sed corruptiones eius, & pondus oderunt. Non itaque nullum corpus, sed incorruptum & celerrimum corpus voluit habere. Sed putant nullum corpus esse, si tale fuerit, qui tale aliquid esse animam putant. Quod autem continentia quadam & laboribus persequi videntur corpora sua, quæ hoc recte faciunt, non id agunt, ut non habeant corpus, sed ut habeant subiugatum & paratum ad opera necessaria. Libidines enim male vtentes corpore, id est, consuetudines & inclinationes animæ ad fruendum inferioribus, per ipsius corporis laboriosam quandam militiam extinguere affectant. Nam non se interimunt, & curam suæ valetudinis gerunt. Qui autem per se id agunt, quasi naturaliter inimico suo corpori bellum ingerunt. In quo fallit eos, quod legunt: *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inimicè aduersantur.* Dicitur enim hoc propter indomitam carnalem consuetudinem, aduersus quam spiritus concupiscit, non ut interimat corpus, sed ut concupiscencia eius, id est, consuetudine mala edomita faciat spiritui subiugatum, quod naturalis ordo desiderat. Quia enim hoc erit post resurrectionem, ut corpus omni modo cum quiete summa spiritui subditum immortaliter vigeat, hoc etiam in hac vita meditandum, ut consuetudo carnalis tunc in melius, nec inordinatis motibus resistat spiritui. Quod donec fiat, caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, non per odium resistente spiritu, sed per principatum. Quia magis quod diligit, vult subditum esse meliori, nec per odium resistente carne, sed per consuetudinis vinculum. Quod à parentum etiam propagine iauet: atum naturæ lege in-

Ex libro de
doct. Chri-
stiana.

Galat. 5.

leuit. Id ergo agit spiritus in domanda carne, vt soluat ma-
læ consuetudinis quali pacta peruersa, & fiat pax confue-
tudinis bonæ.

Caro diligitur quidem, nec tamen propriè, sed propter
animam, cui subiacet ad vsum. Nam etsi propter seipsam
videtur diligi, cum eam nolimus esse deformem, ad aliud
referendum est decus eius, ad illum scilicet, à quo decora
sunt omnia.

Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adha-
rebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc ma-
gnum est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Veruntamen
& vos singuli vnusquisq; vxorem suam sicut seipsum diligat: vxor
autem timeat virum suum.

Illa extrasis, quam Deus immisit in Adam, vt soporatus
Lobdormiret, recte intelligitur ad hoc immisa, vt & ipsi-
mès per extasim particeps fieret tanquam angelicæ curiæ,
& intrans in sanctuarium Dei, intelligeret in nouissima,
deniq; euigilans tanquam prophetia plenus, cum ad se ad-
ductam mulierem suam videret, eructauit cõtinuo, quod
magnum sacramentum commendat Apostolus. Hoc nunc
os de osib. meis, & caro de carne mea. Hac vocabitur mulier: quo-
niam de viro suo sumpta est. Propter hoc relinquet homo patrem
suum, & matrem, & adheret vxori suæ, & erunt duo in carne
vna. Quæ verba cum primi hominis fuisse scriptura ipsa te-
statur: Dominus tamen in Euangelio Deum dixisse decla-
ranit. Ait enim: Non legistis, quia qui fecit ab initio, masculum
& feminam fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem
& matrem, & adheret vxori suæ, & erunt duo in carne vna.
Vt hinc intelligeremus, propter extasim, quæ præcellerat
in Adam, hoc eum diuinitus tanquam Prophetam dicere
potuisse.

Neque enim dixit frustra Apostolus: Adam qui est forma
futuri. Quis enim non agnoscat Christum eo modo reli-
quisse patrem, quo, cum in forma Dei esset, nõ rapinam arbitra-
tus est esse æqualis Deo: sed semetipsum exinanit formam serui
accipiens? reliquisse etiam matrem Synagogam Iudæorum
veteri testamento carnaliter inhærentem, & adhæsisse v-
xori suæ sanctæ Ecclesiæ, vt pace noui testamenti essent
duo in carne vna? Quia cum sit Deus apud patrem, per quæ
facti sumus: factus est per carnem particeps noster, vt il-
lius capitis corpus esse possemus.

Quantum mysterium de Christo continet, quod com-
memorat Apostolus, dicens: Et erunt duo in carne vna. Sacra-
mentum hoc magnum est. Et ne quis istam magnitudinem sa-
cramenti in singulis quibusq; hominibus vxores habentibus
intelligeret. Ego autem, inquit, dico in Christo, & in Eccle-
sia. Quod est hoc sacramentum magnum? Erunt duo in carne
vna, cum de Adam & Eua scriptura Geneseos loqueretur,
vnde ventum est ad hæc verba: Propterea, inquit, relinquet
homo patrem & matrem, & adheret vxori suæ, & erunt duo in
carne vna. Si ergo Christus adhæsit Ecclesiæ, vt essent duo
in carne vna: quomodo reliquit patrem? Quomodo reli-
quit matrem? Relinquit patrem: quia cum in forma Dei esset,
non rapinam arbitratu est esse æqualis Deo: sed semetipsum exi-
nauit formam serui accipiens. Hoc est enim, reliquit patrē.
Non quia deseruit & recessit à patre, sed quia non in ea for-
ma apparuit hominibus, in qua æqualis est patri. Quomo-
do reliquit matrem? Relinquendo Synagogam Iudæo-
rum, de qua secundum carnem natus est, & inhærendo Eccle-
siæ, quam ex omnibus gentibus congregauit, & quam
illuminauit per Apostolos Deus, vt ostendat nobis, quid
ibi quereremus in ipsa vna sententia: Erunt duo in carne vna.
Sacramentum magnum in Christo, & in Ecclesia. Iam licet no-
bis vbique Christum quærere, & de omnibus hydrijs vi-
num potare. Dormit Adam, vt fiat Eua. Moritur Chri-
stus, vt fiat Ecclesia. Dormienti Adæ fit Eua de latere. Mor-
tuo Christo lancea percussus latus, vt profluant sacramē-
ta, quibus formetur Ecclesia. Cui non apparet: quia tunc
in illis factis futura figurata sunt? Quandoquidem dicit
Apostolus, ipsum Adam formam futuri esse. Qui est, inq; t,
forma futuri.

Vt noueritis, quia vnus dicitur Christus caput & corpus
suum, ipse dicit, cum de coniugio loqueretur: Erunt duo in

carne vna. Igitur iam non duo, sed vna caro. Sed forte hoc
dicit de quocunq; coniugio. Audi Paulum. Et erunt, inquit,
duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico
in Christo, & in Ecclesia. Fit ergo ex duobus vna quædã per-
sona ex capite & corpore, ex sponso & sponsa. Nam vnita-
tem personæ huius miram & excellentem commendat et-
iam Esaias Propheta. Nam loquens etiam in eo Christus in
prophetia, ait: Sicut sponso alligauit mihi mitrã, & sicut spon-
sam ornauit me ornamento. Se dixit spõsum, se sponsam: qua-
re se sponsum, se sponsam, nisi quia erunt duo in carne vna?
Si duo in carne vna, quare non duo in voce vna?

Ex sermone quod tribus modis Christus in-
telligatur.

Sic ergo aliquando insinuat in scripturis Christus, vt
intelligas verbum æquale patri, sic aliquando, vt intelli-
gas mediatorem, cum verbum caro factum est, vt habitaret
in nobis, cum ille vnigenitus, per quem facti sunt omnia, non
rapinam arbitratu est esse æqualis Deo, sed semetipsum exinanit
formam serui accipiens, factus obediens vsque ad mortem, mortem
autem crucis. Sic autem aliquando, vt intelligas caput & cor-
pus, exponete ipso Apostolo apertissimè, quod dictum est
de viro & vxore in Genesi. Et erunt, inquit, duo in carne vna.
Videte ipsam exponentem, vt non coniecturis nostris ali-
quid ausi dicere videamur. Erunt, inquit, duo in carne vna.
Et addidit: Sacramentum hoc magnum est. Et ne adhuc puta-
ret quisquam in viro esse & vxore secundum naturalem
vtriusque sexus copulationem corporalemque mixturam,
Ego autem dico, inquit, in Christum & in Ecclesiam. Secundum
hoc ergo, quod in Christo & Ecclesia accipitur, quod di-
ctum est: Erunt duo in carne vna, non iam duo, sed vna
caro est. Et quomodo sponso & sponsa, sic caput & cor-
pus, quia caput mulieris vir. Si ergo dicam caput & cor-
pus, siue dicam sponso & sponsa, vnum intelligite. Ideo-
que idem Apostolus, cum esset adhuc Saulus, audiuit. Sau-
le, saule, quid me persequeris? Quoniam corpus capiti adiun-
gitur. Et quoniam Christi prædicator pateretur ab alijs, q̃
persecutor ipse fecerat: Vt suppleam, inquit, quæ desunt præ-
suarum Christi in carne mea, ad præliuras Christi attendens
pertinere, quod patiebatur. Quod non potest intelligi se-
cundum caput, quod iam in celo nihil tale patitur, sed se-
cundum corpus, id est, Ecclesiam. Quod corpus cum suo
capite vnus Christus est.

Dominus noster Iesus Christus Saluator, sedes ad dex-
teram patris, qui etiam ppter nos natus de virgine, & sub
Pontio Pilato passus est fuso innocente sanguine, quod est
precium nostrum, redemit innocentes à captiuitate, in
qua tenebamur à diabolo, donando nobis delicta, & ipso
precio nostro sanguine suo delens chirographum, quo de-
bitores tenebamur, ipse est rector & spõsus, & redemptor
Ecclesiæ, caput nostrum. Et vtrique si caput est, habet cor-
pus, corpus autem eius sancta Ecclesia, quæ etiam coniunx
eius. Cui dicit Apostolus: Vos autem estis corpus Christi, &
membra. Totus itaque Christus caput & corpus tanquam
integer vir, quia & foemina ex viro facta est, & ad virum
pertinet, & dictum est de primo coniugio: Erunt duo in car-
ne vna. Hoc autem ad mysterium interpretatur Apostolus
non frustra esse dictum in illis duobus hominibus: nisi quia
in eis iam figurabatur Christus & Ecclesia. Nam hoc sic ex-
ponit Apostolus: Erunt, inquit, duo in carne vna. Sacramentum
hoc magnum est. Ego autem dico in Christum & in Ecclesiam. Di-
cit etiam ipsum Adam formam futuri. Qui est, inquit, forma
futuri. Si ergo Adam forma futuri: quomodo de latere
dormientis Eua facta est, sic ex latere Domini dormien-
tis, id est, dormientis in passione, & in cruce percussio de
lancea manauerunt sacramenta, quibus formaretur Eccle-
sia. Nam de futura eadem passione sua sic dicit in alio Psal-
mo: Ego dormiui, & somnum cepi, & exurrexi: quia Dominus
suscepit me. Vnde dicit & ipse Dominus in Euangelio, cum
de coniugio loqueretur: Igitur non iam duo, sed vna caro.
Vna caro, quia de nostra mortalitate carnem suscepit.
Non autem vna diuinitas: quia ille creator, nos crea-
tura.

Omnes fideles quid audiunt ab Apostolo? Vos autem es-
tis corpus Christi, & membra ex parte. Si ergo corpus Christi,

Ex libr. re-
tract. 1.

Ex libro de
Gen. ad li-
teram 9.

Genes. 2.

Ex lib. con-
fessum.
Rom. 5.
Philip. 2.

Ex tractat.
Euan. secũ.
Ioann. 9.

Rom. 5.
Ex tractat.
Psal. 30.

Esai. 61.

Ioann. 1.

Genes. 2.

Act. 9.

Extra-
Psal. 138.

Coloss. 2.

1. Cor. 12.

Rom. 5.

Psalm. 8.

Matt. 19.

Ex serm. de
ver. Eua.
1. Cor. 12.

& membra sunt, noli facere duos. Nam vt noueritis, quia vnus homo est sponsus & sponsa secundum carnem Christi, non secundum diuinitatem. Nam secundam diuinitatem, quod est ille, nos esse non possumus: quia ille creator, nos creatura: ille effector, nos facti: ille conditor, nos conditi. Sed vt essemus vnus cum illo, caput nostrum esse voluit, accipiendo carnem ex nobis, in qua moreretur pro nobis. Vt noueritis ergo, quia hoc totum vnus est Christus, per Esaiam dixit: *Sicut sponso alligauit mihi mitram: & sicut sponsam induit me ornamento.* Ipse sponsus, ipse sponsa: Ipse plane sponsus in capite, sponsa in corpore.

Reliquit patrem, cum dixit: *Ego à patre exiui, & veni in hunc mundum.* Sed non reliquit loco, quia Deus loco non continetur, neque auersione peccati, sicut apostatae relinquunt Deum: sed apparendo hominibus in homine, cum *verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Quod ipsum non commutationem naturæ Dei significat, sed susceptionem inferioris personæ, id est, humanæ. Ad hoc valet etiã quod dicitur: *Semetipsum ex inaniuit.* Quia non ea dignitate apparuit hominibus, in qui est apud patrem, blandiens eorum infirmitati, qui cor mundum nondum habebant, vnde videtur verbum in principio Deus apud Deum. Quid est ergo, quod dicitur, *Relinquet patrem,* nisi relinquet apparere hominibus, sicut est apud patrem? Item *reliquit matrem,* id est, Synagogæ veterem atque carnalem obseruationem, quæ illi mater erat ex semine Dauid secundum carnem. Et *adhæsit uxori suæ,* id est, Ecclesiæ, vt sint duo in carne vna. Dicit enim Apostolus, ipsum esse caput Ecclesiæ corporis sui.

CAPVT VI.

Filij obedite parentibus vestris in Domino. Hoc enim iustum est. Honora patrem tuam, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terrã. Et vos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros, sed educate illos in disciplina & correptione Domini.]

AD duo præcepta, id est, ad dilectionem Dei & proximi pertinet decalogus. Ad primum præceptum tres chordæ, quia Deus Trinitas: ad alterum vero præceptum, id est, proximi septem chordæ, quomodo viuatur inter homines. Nam ipse numerus septenarius incipit ab honore parentum: *Honora patrem tuam, & matrem tuam.* Ad parètes enim suos homo aperit oculos, & hæc vita ab eorum amicitia sumit exordium. Quisquis autem parentibus suis non defert honorem, quibus parere poterit? Dicit Apostolus: *Honora patrem tuam, & matrem tuam, quod est primum mandatum.* Quomodo primum, quando quartum, nisi quia in septenario numero est primum, pertinens ad dilectionem proximi? Primum est in altera tabula. Nam ideo duæ tabulæ datæ sunt, quod est Psalterium decem chordarum. Tria in vna tabula ad Deum pertinentia, septem in altera tabula ad proximum. In altera ergo tabula primum est: *Honora patrem tuam & matrem tuam.* Secundum, *Non mæchaberis.* Tertium, *Non occides.* Quartum, *Non furaberis.* Quintum, *Non falsum testimonium dices.* Sextum, *Non concupisces uxorem proximi tui.* Septimum, *Non concupisces rem proximi tui.* Hæc iungamus illis tribus ad dilectionem Dei pertinentibus. Cantemus in Psalterio decem chordarum, si volumus cantare canticum nouum.

Serui obedite dominis carnalibus cū timore & tremore, in simplicitate cordis vestri sicut Christo, non ad oculum seruientes: quasi hominibus placentes: sed vt serui Christi facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut Domino, & non hominibus: scientes quoniam vnusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino siue seruus, siue liber. Et vos domini eadem facite illis remittentes minas: scientes quia & illorum & vester Dominus est in caelis, & personarum acceptio non est apud Deum. De cætero fratres confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius.]

Prima seruitutis causa peccatum est, vt homo homini conditionis vinculo subderetur. Quod non fuit

nisi Deo iudicante, apud quem non est iniquitas: & nouerit diuersas pœnas meritis distribuere delinquentium. Sicut autem supernus Dominus dicit: *omnis qui facit peccatum, seruus est peccati.* Ac per hoc multi quidem religiosi dominis iniquis, non tamé liberi seruiunt. A quo enim quis deuictus est, huic seruus addictus est. Et vtique scilicet seruitur homini quàm libidini, cum sciuissimum dominatu vastet corda mortalium, vt alia omittam libido ipsa dominandi hominibus. Verum & pœnalis seruitus ea lege ordinandi, quæ naturalem ordinem conseruari iubet, perturbari verat, quæ si contra eam legem non esset factum, nihil esset pœnali seruitute coercendum.

Ideoq; Apostolus etiam seruos monet subditos esse dominis suis, & ex animo eis cum bona voluntate seruire: vt scilicet si non possunt à dominis liberi fieri, suam seruitutem ipsi quodammodo liberam faciant, non timore subdolo, sed fidei dilectione seruendo, donec vt amittat iniquitas, & euacuetur omnis principatus & potestas humana, & sit Deus omnia in omnibus. Quocirca etiam si habuerint seruos iusti patres nostri: sic administrabant domesticam pacem, vt secundum hæc temporalia bona filiorum fortem à seruatorum conditione distinguerent: ad Deum autem colendum, in quo æterna bona speranda sunt, omnibus domus suæ membris pari dilectione consulere. Quod naturalis ordo ita præscribit, vt nomen patrisfamilias hinc exortum sit, & tam late vulgatum, vt etiam inique dominantes hoc se gaudeant appellari. Qui autem veri patresfamilias sunt, omnibus in familia sua tanquam filijs suis ad colendum & promerendum Deum consulunt, desiderantes atque optantes venire ad cælestem domum, vbi necessarium non sit officium imperandi mortalibus, quia necessarium non erit officium consulendi iam in illa immortalitate felicitibus.

Ordinavit enim sic Deus Ecclesiam suam, vt omnis potestas ordinata in seculo habeat honorem, & aliquando à melioribus. Sed exempli gratia vnã rem dico: hinc conijcite gradus omnium potestatum. Prima & quotidiana potestas hominis in hominem, domini est in seruum. Propè omnes domus habent huiusmodi potestatem. Sunt domini, sunt & serui: diuersa sunt nomina, sed homines, & homines paria sunt nomina. Et quid dicit Apostolus. Seruos dominis suis subditos esse: *Serui obedite dominis vestris secundum carnem.* Quia est dominus secundum spiritum. Ille est Dominus verus & æternus, isti autem temporales secundum tempus. Tu cum ambulans in via, cum viuis in hac vita, non vult te facere superbum Christus. Cantigit tibi, vt Christianus efficereris, & haberes dominum hominem. Non ideo Christianus factus es, vt dedigneris seruire. Cum enim Christo iubente seruis homini, non illi seruis, sed illi qui iussit. Et hoc ait: *Obedite dominis vestris secundum carnem cum timore & tremore in simplicitate cordis, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed quasi serui Christi facientes voluntatem Dei ex animo cum bona voluntate.* Ecce non fecit de seruis liberos, sed de malis seruis bonos seruos. Quantum debent diuites Christo, qui illis componit donum: vt si fuit tibi seruus infidelis, conuertat illum Christus, & non ei dicat: *Dirigite dominum tuum, iam cognouisti eum, qui verus est Dominus.* Ille forte impius est, & iniquus, tu iam fidelis & iustus: indignum est, vt iustus & fidelis seruiat iniquo & infideli. Non hoc ei dixit, sed magis serui. Et vt corroboraret seruum, hoc dicit: *Exemplo meo serui.* Prior seruiui iniquis. Dominus enim tanta in passione sustinens, à quibus sustinuit, nisi dominus à seruis? Et à qualibus, nisi à malis seruis? Nam si fuissent boni serui, honorarent dominum suum: sed quia mali serui erant, iniuriauerunt. Ille quid contra reddidit? Dilectionem pro odio. Ait enim: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Si Dominus cæli & terræ, per quem facta sunt omnia, seruiuit indignis, rogauit pro sciuentibus & furentibus, & tanquam medicum se exhibuit adueniens: nam & medici, & arte & sanitate meliores seruiunt ægrotis: quanto magis non debet dedignari homo ex animo, & ex tota bona voluntate cum tanta dilectione seruire domino & malo? Ecce seruiuit meliori deterior, sed ad tempus. Quod

gelib. con.
ianich.
joan. 16.

philip. 2.

Coloss. 1.

1. Cor. 15.

Extrahat.
Psal. 134.

Ex libro de
eccl chor.
ds.

Exo 1. 20.

Luca 24.

Ex libro d.
eu. Dei 9.

autem dixi de domino & seruo, hoc intelligite de potestatibus & regibus, & de omnibus culminibus huius seculi. Aliquando enim potestates bonæ sunt, timent Dominum. Aliquando non timet Dominum. Iulianus extitit infidelis imperator. Nonne extitit apostata iniquus & idololatra? Milites Christiani seruierunt imperatori infideli: ubi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant, nisi illum qui in cælo erat: quando volebat, ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum. Quando autem dicebat, producite aciem, ire contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguebant Dominum æternum à domino temporali: & tamen subditi erant, propter Dominum æternum etiam domino temporali.

Nam si seruus non ex animo tibi seruiat, manus eius, faciem eius, præsentiam eius potes videre, cor eius non potes, & tamen ait illis Apostolus: *Non ad oculum seruientes.* Et quid est, non ad oculum? Quid ergo? non visurus est Dominus meus, quomodo illi seruiam, ut dicas mihi, *non ad oculum seruientes?* Adiecit: *sed quasi serui Christi.* Dominus homo non videt, sed Dominus Christus videt. *Ex animo, inquit, cum bona voluntate.*

Induite vos armaturam Dei. ut possitis stare aduersus insidias diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates: aduersus mundi rectores tenebrarum harum contra spiritualia nequitia in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.]

Nunquid homines solos habet inimicos Ecclesia? Quid est homo carni & sanguini deditus, nisi caro & sanguis? Sed ait Apostolus: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & rectores tenebrarum harum, id est, rectores iniquorum mundum istum diligentium, & propterea tenebrarum. Quia & nos fuimus aliquando tenebra: nunc autem lux in Domino. Aduersus spiritualia, inquit, nequitia in cælestibus, id est, diabolum & angelos eius. Quem diabolum alio loco dicit principem potestatis aeris huius.*

Intelligendi sunt inimici, pro quibus orandum sit, & contra quos orandum sit. Inimici homines qualescunque fuerint, non sunt odio habendi: ne cum odit malus, quem patitur malum, sint duo mali. Diligat bonus & cum patitur malum, ut vel vnus sit malus. Illi inimici sunt, contra quos orandum est diabolum & angeli eius. Ipsi nobis inuident regnum cælorum. Ipsi nolunt, ut nos ascēdamus, vnde illi deiecti sunt. Ab his oremus erui animam nostram. Nam & quando aduersus nos homines incitantur, vasa ipsorum fiunt. Proinde Apost. Paulus admonens nos quàm cauti contra inimicos esse debeamus, ait seruis Dei, qui tribulationem patiebantur, utique seditionibus, improbitatibus, inimicitijs hominum. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, non aduersus homines, sed aduersus principes & potestates, & rectores mundi.* Cuius mundi? cæli, terra? Ab sit. Huius mundi rector non est, nisi creator. Sed quem dicit mundum? Amatores mundi. Denique addidit, & exponit quod dico: *Mundi tenebrarum harum.* Quarum utique tenebrarum, nisi infidelium, & impiorum? Nā ex impijs & infidelibus, cum essent facti pij fideles, sic eos alloquitur idem Apostolus: *Fuistis enim aliquando tenebra: nunc autem lux in Domino. Aduersus spiritualia, inquit, nequitia in cælestibus.* Aduersus diabolum & eius Angelos dimicantes, hostes vestros non videtis, & vincitis.

Docemur iniquos nosse, contra quos inuisibiliter dimicamus, de quibus admonet Apostolus, dicens: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines, aduersus eos, quos videtis, sed aduersus eos, quos non videtis: aduersus principes & potestates, & rectores mundi tenebrarum harum.* Cum diceret enim *rectores mundi* (dicebat quippe de diabolo & angelis eius) cauendum erat, ne male intelligerent homines, & putarent à diabolo & dæmonibus mundum regere. Sed quia mundus dicitur & in peccatoribus dicitur mundus, & in eis, qui diligunt mundum. De quibus dictum est: *Et mundus eum non cognouit.* Et de quibus dictum est: *Totus mundus in maligno positus est.* Exponit &

Apostolus, cuius mundi essent rectores. *Tenebrarum, inquit harum.* Mundi dico tenebrarum harum. Rursus cogit nos intelligere, quid dixerit *tenebrarum harum.* Quarum tenebrarum rectores sunt diabolum & angeli eius? omnium infidelium, omnium iniquorum. De quibus dictum est: *Lux lucet in tenebris, & tenebra eam non comprehenderunt.* Denique ex ipsorum numero credentibus multis quid dixerit idem Apostolus: *Fuistis enim aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino.* Non vis regi à diabolo, migra ad lucem.

Diabolum & angeli eius in scripturis sanctis manifesti sunt nobis, quod ad ignem æternum sunt destinati. Ipsorum tantum desperanda est correctio. Contra quos habemus occultam luctam, ad quam nos armat Apostolus, dicens: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines, quos videtis, sed aduersus principes & potestates, rectores mundi tenebrarum harum.* Ne forte cum dixisset mundi, intelligeres dæmones esse rectores cæli & terræ, mundi dixit tenebrarum harum. Mundi dixit amatorum mundi. Mundi dixit impiorum & iniquorum. Mundi dixit, de quo dicit Euangelium: *Et mundus eum non cognouit.* Si enim mundus non cognouit lucem: quia *lux in tenebris lucet, & tenebra eam non comprehenderunt,* & ipsæ tenebræ, quæ non comprehenderunt lucem præsentem, mundi nomine appellantur: harum tenebrarum sunt illi rectores.

De ipsis ergo rectoribus habemus determinatam scripturarum sententiam, quod omnino inde reditur alicuius eorum sperandus non est. At vero de ipsis tenebris, quarum illi rectores sunt, non sumus certi, ne forte, quæ erant tenebræ, fiant lux. Fidelibus quippe iam factis, dicit Apost. *Fuistis aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino.* Tenebræ in vobis, lux in Domino.

Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, & spiritualia nequitia, id est, aduersus diabolum & angelos eius, quia & quando parimur homines importunos, ille instigat, ille inflammat, ille tanquam vasa sua mouet. Attēdamus ergo duos hostes, quem videmus, & quem non videmus. Hominem videmus, diabolum non videmus. Hominem diligamus, diabolum caueamus. Pro homine oremus, contra diabolum oremus. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, & rectores mundi tenebrarum harum aduersus spiritualia nequitia in cælestibus.* Ergo aduersus diabolum & angelos eius inimicitias exercemus. Rectores mundi dixit, quia ipsi regunt dilectores mundi. Nō enim regunt mundum quasi rectores sint cæli & terre, sed mundum peccatores dicit: *Et mundus eum non cognouit.* Talem mundum illi regunt, qui non cognoscunt Christum. Contra hos habemus inimicitias perpetuas. Denique quaslibet habeas inimicitias aduersus hominem, cogitas finire sine illius satisfactione, si ipse te læsit, siue tua, si tu læsisti, siue alterius, si vos inuicem læsistis, laboras satisfacere & concordare. Cum diabolo autem & angelis eius nulla concordia est. Ipsi nobis inuident regnum cælorum: mitescere erga nos omnino non possunt.

Habemus hostes inuisibiles. Qualiter persequuntur? Homo persequitur, ut occidat corpus. Persequitur alius, ut illaqueet animam. Et ideo per vasa sua, quia de illo dictum est: *Operatur in filijs dissidentia per vasa sua,* id est, homines, in quibus operatur. Agit persecutionem corporis, ut intus fiat ruina cordis. Nam si cadente corpore stat anima, muscula comminuta est, & nos liberati sumus. Ergo sunt & alij hostes nostri, à quibus deprecari Deum debemus, ut eruat nos, ne seducant nos vel fractos molestijs secularibus, vel inductos illecebris. Qui sunt hi hostes? Videamus, si aperte ab aliquo seruo dominico describuntur, ab aliquo milite perfecto, qui cum illis sit congressus. Audi Apostolum dicentem: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem.* Nolite quasi odia vestra conuertere in homines, & eos vobis hostes existimare, & eorum inimicitijs vos computare. Isti omnes, quos timetis, caro & sanguis sunt. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem.* Sic voluit dicere contemnens hominum mortalitatem. Et aduersus quos? *Aduersus principes, inquit, & potestates*

Ex tractat.
Psal. 70.

Ex tractat.
Psal. 117.

Ephes. 5.

Ex tractat.
Psal. 30.

Ex tractat.
Psal. 84.

Ex tractat.
Psal. 54.

Ex tractat.
Psal. 55.

Ex tractat.
Psal. 112.

ates, & rectores huius mundi tenebrarum harum. Expaueras um audires rectores mundi. Si rectores istius mundi, nū quid præter mundum iturus es, vbi illos non patiaris? præter mundum iturus es, vbi ab eis eruaris? Sic ergo accipe mundi tenebrarum harum, non rectores cæli & terræ. Nam illa fabrica Dei est. Cælum & terra mundus dicitur, & homines mali mundus. Quare & isti mundus? Quia diligunt mundum. Et ideo tenebræ, quia impij. Ideoque iam ex ipso numero credentibus multis, quid dicit Apostolus? *Fuistis aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino.* Antequam essetis ergo lux, cum tenebræ essetis, attendite quem rectorem habuistis. Quem rectorem habent iniqui, nisi diabolum? Quomodo pij & fideles rectorem habent Christum. Ergo diabolum & angelos eius rectores mundi appellauit, id est, rectores dilectores mundi: rectores peccatorum, quod est tenebrarum harum.

Extr. 143. Præliorum & bellorum genera commemorare fortasse lógum est, & gerere facilius quam explicare. Habes vnum bellum, quod commemorat Apostolus: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem*, id est, aduersus homines, à quibus videmini pati molestias. Non aduersus ipsos pugnat, sed aduersus principes, & potestates, & rectores mundi. Et ne intelligeres mundi, cæli & terræ, ostendit quid diceret: *Tenebrarum, inquit, harum.* Mundi scilicet, non qui per ipsum factus est, quia & mundus per eum factus est: sed mundi, qui eum non cognouit, quia *mundus eum non cognouit.* Hæ tenebræ non sunt natura, sed voluntate. Anima per se ipsam non lucet, quia humiliter ac veraciter cantat: *Tu illuminabis lucernam meam Domine Deus meus, illuminabis tenebras meas.* Apud te (inquit) *fontes vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*, non in lumine nostro, sed in lumine tuo. Nam & oculi nostri lumina vocantur: & tamen lux extrinsecus si desit, etiam sani & patentes in tenebris remanebunt. Ergo bellum gerimus aduersus rectores tenebrarum harum, rectores scilicet infidelium diabolum & angelos eius. Hoc enim vnum prælium, alterum autem vnicuique in seipso. Modo genus hoc belli ex Apostolica Epistola legebatur: *Caro concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem & sanguinem, vt non ea que vultis, faciat.* Ex hoc graue bellum, & quod est molestius, internum. In quo bello sit quisquis victor, illos quos non videt, inimicos continuo superabit. Non enim tentat diabolum vel angeli eius, nisi quod in te carnale dominatur. Nam quomodo vincimus illos hostes, quos non videmus, nisi quia carnales motus nostros interiores sentimus? His confiligimus, quia illos percutimus. In amore pecuniæ dominatur auaritia, dominante auaritia ibi diabolum forinsecus lucrum cum fraude proponit. Plerumque enim ad lucrum non peruenis, nisi fraudem feceris. Proponit ergo ille forinsecus auaritiæ tuæ, quam intus non vicisti, quam non domuisti, quam non tibi subiecisti: proponit athletæ suo tanquam malus agonotheta fraudem & lucrum, opus & præmium, fac & tolle. Tu autem si calcas auaritiam, si tibi interius nõ dominatur, quasi non sentiens vincis. Nam diabolum infidiantem non sentis. Si ergo domuisti auaritiam, attendis alterum proponentem opus & præmium. Quid ille proposuit? Fraudem & lucrum. Quid iste proponit? Innocentiam & coronam. Fac & tolle, & ille dicit & iste. Iam tu præliator interior, si non es victus auaritia, sed victor auaritiæ, illum attendis, hunc vincis. Discernis enim vtrumque, & dicis. Hos video opus & præmium, illo autem escam & laqueum. Neque enim aliquid discis in te, quod non pertineat ad te. Etenim ex peccato diuisus es aduersus te. Trahis concupiscentiæ propaginem ex traduce mortis. Habes contra quod pugnes in te, habes quod expugnes in te. Sed habes quem inuoces, vt pugnantem adiuet te, & vincentem coronet te, qui non existentem fecit te.

Galat. 6. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem*, quia non tantum te homo persequitur, sed diabolum per illum. Et antequam te lædat in corpore, se occidit in mente. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem.* Hominibus aduersus homines, quia caro & sanguis sunt, sed aduersus principes & potestates rectores tenebrarum harum, quia quo-

modo eos, qui lux sunt, Christus gubernat & regit, sic eos, qui tenebræ sunt, ad omne malum diabolum præcipitat & instigat. Hoc ergo nos hortatur Apostolus, vt non contra hominem malum, sed contra diabolum, qui cum illo operatur, oremus, & quicquid possumus, faciamus, vt diabolum expellatur, & homo liberetur. Quomodo enim si ad aliquid in prælio constitutum de parte aduersaria armatus equo sedens veniat, non equo, sed equiti irascitur: & quantum potest, hoc agere cupit, vt equitem percutiat, & equum possideat, sic circa omnes malos agendum est: & nõ contra illos, sed contra eum, qui illos instigat, totis viribus laborandum est: vt dum diabolum vincitur, infelix ille, quæ possidere cœperat, liberetur. Aduersus inimicos, non conspicuos, non carnem & sanguinem miserandam potius, quam cauendam, sed aduersus illos inimicos, contra quos Apostolus nos hortatur, armemur.

Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines, quos videtis scire in vobis. Vasa sunt, alius vitur. Organa sunt, alius tangit. *Immisit se* (inquit) *diabolum in cor Iudæ, vt traderet Dominum.* Ait aliquis. Quid ergo feci? Audi Apostolum. Neque detis locum diabolo. Tu mala voluntate locum dedisti. Intrauit, possedit, vitur, si locum non dares, non possideret. Ergo nos admonens, ait: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates.* Potest quicquam putare aduersus reges terræ, aduersus potestates seculi? Quare? Ipsi non caro & sanguis? Semel dictum est *non aduersus carnem & sanguinem.* Auertere ab omni homine. Qui ergo restant inimici? *Aduersus principes & potestates spiritualis nequitie rectores mundi.* Quali plus dedit diabolo & angeli eius. Plus dedit, rectores mundi appellauit. Sed ne male intelligas, exponit quid sit mundus, cuius sunt illi rectores. *Rectores mundi tenebrarum harum.* Quid est mundi tenebrarum harum, quibus est rector? Dilectoribus suis, & infidelibus plenus est mundus. Has appellat Apostolus tenebras. Harum rectores diabolum & angeli eius. Hæ tenebræ non naturales sunt, non incommutabiles sunt, mutantur & lux efficiuntur. Credit & credendo illuminantur. Quod cum eis factum fuerit, audient: *Fuistis enim aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino.* Nam quando tenebræ, non in Domino. Iterum quando lux, non in te, sed in Domino. *Quid enim habes, quod non accepisti?* Quia ergo sunt inuisibiles inimici inuisibiliter expugnandi. Quippe hostem visibilem vincis feriendo, inuisibilem vincis credendo.

Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sicut Apostolus dicit, id est, aduersus homines mortali corpore infirmos, sed aduersus principes & potestates, & rectores mundi tenebrarum harum, aduersus spiritualia nequitia in cælestibus. Nec ideo sane diabolum & angelos eius (quos Apostolus his verbis significat mundi rectores) mundi huius existimeris esse rectores. De quo scriptum est: *Et mundus per eum factus est.* Nam eos rectores mundi cum etiam ipse dixisset, ne quis mundum intelligeret, qui plerisque scripturarum cæli & terræ nomine nuncupatur: continuo tanquam exponendo addidit *tenebrarum harum*, hoc est, infidelium. Propter quod iam fidelibus dicit: *Fuistis aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino.* Sunt ergo ista spiritualia nequitia in cælestibus, non vbi sidera disposita effulgent, & sancti Angeli commorantur, sed huius aeris infimi caliginoso habitaculo, vbi & nebula conglobatur: & tamen scriptum est: *Qui cooperit cælum nubibus.* Vbi & aues volitant, & tamen dicuntur volatilia cæli.

In his ergo cælestibus non illa superiore tranquillitate cælestium habitant isti nequissimi spiritus, cõtra quos nobis colluctatio spiritualis indicitur, vt deuictis Angelis malis illo præmio perfruamur, quo Angelis bonis incorrupta æternitate sociemur. Vnde alio loco idem Apostolus, cum significaret tenebrorum diaboli principatum. *Secundum spiritum* (inquit) *mundi huius, secundum principem potestatis aeris huius, qui nunc operatur in filiis infidelitatis.* Quod ergo est spiritus mundi huius, hoc sunt rectores mundi. Et sicut illic exposuit, quid dixerit mundum in filiis infidelitatis, sic etiam cum addidit *tenebrarum harum*. Et quod ibi ait *principem potestatis aeris*, hoc isto loco, in cælestibus. Gratias itaq;

Ex serm. de vigi. Pas. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem*, quia non tantum te homo persequitur, sed diabolum per illum. Et antequam te lædat in corpore, se occidit in mente. *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem.* Hominibus aduersus homines, quia caro & sanguis sunt, sed aduersus principes & potestates rectores tenebrarum harum, quia quo-

Ex serm. de ver. Euan. 8.

Ioan. 13.

Ephes. 4.

1. Cor. 4.

Ex serm. de vigi. Pas.

Psal. 146.

Ephes. 2.

Coloss. 3.

Marci 13.

Domino Deo nostro, qui nos eruit de potestate tenebrarum, & transfuit in regnum filij charitatis sua. Ab illis ergo tenebris Euangelica luce distincti, & ab illis potestatibus sanguine precioso redempti, *Vigilate & orate, ne intretis in tēstationem.* Nam quicumque habetis fidem, quæ per dilectionem operatur, missus est princeps mundi huius foras à cordibus vestris, sed forinsecus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Non ergo detis locum diabolo quacūque ex parte penetrare molienti: sed qui eum foras misit pariendo pro vobis, aduersus eum habitet intus in vobis. Cum vobis ille dominaretur, *Fuistis aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino, sicut filij lucis ambulate aduersus tenebras earumque, rectores:* in matre luce vigilate, & patrem luminum de sinu matris lucis orate.

Ex tractat.
Euang. secū.
Ioan. 79.
Ioan. 14.

Iacob. 4.

Ioan. 1.

Venit enim princeps mundi huius. Quis nisi diabolus? Et in me non habet quicquam. Nullum scilicet omnino peccatum. Sic enim ostendit non creaturam, sed peccatorum principem diabolum, quos nunc nomine mundi huius appellat. Et quotiescunque mundi nomen in mali significatione ponitur, non ostēdit, nisi mundi huius amatores. De quibus alibi scriptum est: *Quicumque voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur.* Absit ergo, vt sic intelligatur diabolus princeps mundi, tanquam gerat vniuersi mundi, id est, cæli & terræ, atque omnium, quæ in eis sunt principatum. De quali mundo dictum est, cum de Christo verbo sermo esset: *Et mundus per eum factus est.* Vniuersus itaque mundus à summis cælis vsque ad infimam terram creatori est subditus non desertori, redemptori, nō interemptori, doctori, non deceptor. Quemadmodum sic intelligendus princeps mundi diabolus, euidētius aperuit Apostolus Paulus. Qui cum dixisset: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem,* id est, aduersus homines, subiicit atq; ait: *Sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.* Sequenti enim verbo exposuit, qd dixisset mundi, cum subiicit *tenebrarum harum,* ne quisquā mundi nomine intelligeret vniuersam creaturam, cuius nullo modo sunt rectores Angeli desertores. *Tenebrarum harum,* id est, mundi huius amatorum. Ex quibus tamen electi sunt, non per suum meritum, sed per Dei gratiam. Quibus dicit: *Fuistis enim aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino.* Omnes ergo fuerunt sub rectoribus tenebrarum harum, id est, omnium impiorum, tanquam tenebræ sub tenebris. Sed gratias Deo, qui eruit nos, sicut dicit idem Apostolus de potestate tenebrarum, & transfuit in regnū filij charitatis sua, in quo princeps huius mundi, hoc est, tenebrarum harum, nō habebat quicquam: quia neque cum peccato Deus venerat, nec eius carnem de peccati propagine virgo pepererat.

Contra spiritalia nequitie in spiritalibus.]

Ex tractat.
Euang. secū.
Ioan. 53.

Cum diabolus iam misisset in cor, vt traderet eum Iudas Simon Scariothes. Si quæris, quid missum sit in cor Iudæ? hoc vtique vt traderet eum. Missio ista spiritalis suggestio est, non fit per aurem, sed per cogitationem, ac per hoc non corporaliter, sed spiritaliter. Neque enim spiritalis quod dicitur, semper in laudem accipiendum est. Nouit Apostolus quædam *spiritalia nequitie in cælestibus,* aduersus quæ nobis colluctationem esse testatur. Non autem essent etiam maligna spiritalia, si non essent etiam maligni spiritus: à spiritu enim spiritalia nominantur. Sed quomodo ista fiant, vt diabolicæ suggestiones cogitationibus misceantur, vt eas tanquam suas deputet homo, vnde scit homo? Nec dubitandum est etiam bonas suggestiones à bono spiritu ita latenter ac spiritaliter fieri. Sed interest quibusnam earū mens humana consentiat, diuino auxilio vel deserta per meritum, vel adiuta per gratiam.

Ex libro de
natura bo.

Quia vero & ipsi mali angeli non à Deo sunt conditi, sed peccando facti sunt mali, sic Petrus in Epistola sua dicit: *Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed carceribus caliginis inferni tradidit in iudicio puniendos seruari.* Hic Petrus ostendit adhuc eis vltimi iudicij pœnam deberi, de qua Dominus dicit: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Quamuis iam pœnaliter hunc infernum, hoc est, inferiorem caliginosum aerem acceperint. Qui tamen, quoniam & cælum dicitur non illud cælum, in quo

fuit sidera, sed hoc inferius, cuius caligine nubila conglabantur, & vbi aues volitant: nam & cælum nubilum dicitur, & volatilia cæli appellantur secundum hoc Apostolus Paulus eosdem iniquos angelos, contra quos nobis inuidios piè viuendo pugnamus, *spiritalia nequitie in cælestibus* nominat. Quod ne de illis superioribus cælis intelligatur aperte. Alibi dicit: *Secundum principem potestatis aeris huius, qui nunc operatur in filiis dissidentia.*

Stare ergo succincti lumbos vestros in veritate, & indui lorica iustitia, & calciati pedes in præparatione Euangelij pacis.]

Stola prima est dignitas, quam p̄didit Adam. Serui qui eam proferunt, reconciliationis prædicatores. Annulus in manu pignus Spiritus sancti propter partitionem, quæ digito benè signatur. Calceamenta in pedes, præparatio euangelizandi ad non tangenda terrena.

Marcus dicendo calcari Apostolos sandalijs vel soleis, aliquid hoc calceamentum mysticæ significationis habere admonet, vt pes neque tetus sit, neque nudos ad terram, id est, ne occultetur Euangelium, nec terrenis commodis innitatur.

In omnibus sumentes scutum fidei, in quo positus omnia tela nequissimi ignea extingueret.]

Nequè enim melius potest intelligi, quod dictum est Deo: *Apprehēde arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi,* quam loco illo, vbi legitur: *Scuto bona voluntatis tuæ coronasti nos:* nec tamen ita, vt iam vbiunque scutum pro aliquo munimento positum legerimus, non accipiamus nisi bonam voluntatem Dei. Dictum est enim: *Es scutum fidei, in quo positus,* inquit, *omnes sagittas maligni ignis extingueret.* Nec rursus ideo debemus in armis huiusmodi spiritalibus scuto tantummodo fidem tribuere, cum demini pati molestias.

Non aduersus ipsos pugna alio loco etiam lorica dicta fit fidei. *Induti* (inquit) *loricam fidei & charitatis.*

Dicit arma nostra Apostolus *scutum fidei, & galeam salutis, & gladium spiritus, quod est verbum Dei.* Armavit nos talibus armis, qualibus auditis: laudabilibus & inuictis, insuperabilibus & splendidis, spiritalibus sane & inuisibilibus, quia & hostes inuisibiles expugnamus. Si vides hostem tum, videatur arma tua. Armamus earum rerum fide, quas non videmus, & sternimus hostes, quos non videmus. Verumtamen charissimi arma ista, ne putetis sic esse, vt quasi quod scutum est, semper scutum sit, aut quod galea est, semper galea sit, aut quæ lorica est, semper lorica sit. In istis enim armis corporalibus ita est. Quamquam & de ferro, qui fiunt, mutari possunt, vt ex gladio fiat securis. Tamē ipsam Apostolum videmus dixisse quodam loco loriam fidei, & alio loco dixisse scutum fidei. Scutum ergo est, quia tela inimicorum excipit & repellit. Lorica est, quia interiora tua transfigi non sinit.

Et galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbū Dei, per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia & obsecratione pro omnibus sanctis, & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia notum facere mysterium Euangelij, pro quo loqutione fungor in catena ista: ita vt in ipso audeam, prout oportet me loqui. Vt autem & vos sciatis, quæ circa me sunt, quid agam, omnia vobis nota faciet Tichycus charissimus frater, & fidelis minister in Domino, quem misi ad vos in hoc ipsum, vt cognoscatis, quæ circa nos sunt, & consolentur corda vestra.]

Sermo ergo Dei gladius bis acutus. Vnde bis acutus? Dicit de temporalibus, dicit de æternis. In vtroque probat, quod dicit, & eum quem ferit, separat à mundo. Nonne ipse est gladius, de quo Dominus dicit: *Non veni pacem mittere in terram, sed gladium?* Veniat gladius bis acutus, offerat promissionem vitæ præsentis & futuræ: temporalium consolationem, æternorum perfruitionem. Ecce gladius ex vtraque parte acutus promittens temporalia, in quo non fellit. Nonne Ecclesia Dei per totum mundum non erat? Ecce est. Antea legebatur, & non videbatur. Modo sicut legitur, ita cernitur. Quicquid temporaliter nobis p̄missum est, ad vnam partem gladij pertinet. Quicquid in sempiternum, ad alteram partem gladij pertinet. Habes spem

Ephes. 2.

Ex libro I.
quæ. Euang.Ex libro de
consen. eu-
ang. 2.)Ex libro de
doct. Chri.Ex tractat.
Psal. 149.

Matt. 10.

futuram rerum, habes consolationem presentium. Venit ergo Dominus ferens gladium bis acutum, promittens eterna, implens temporalia. Nam ideo & duo testamenta dicuntur. Vetus testamentum terrena promittit nouum aeterna. In utroque sermo Dei verax inuentus est.

Pax fratribus & charitas cum fide à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione. Amen.]

Pax (inquit) fratribus & charitas cum fide. Magna bona, sed dicat vnde. A Deo (inquit) patre & Domino Iesu Christo. Ergo hæc magna bona non sunt Dei dona.

Non tamen quoniam fides datur priusquam postuletur ab illo, cui datur: ideo dicenda est non esse donum Dei, sed esse à nobis, quia data est nobis non petentibus donis. Apostolus enim apertissime dicit: *Pax fratribus & charitas cum fide à Deo patre, & Domino Iesu Christo.* A quo ergo pax & charitas, ab illo est & fides. Propter quod ab illo eam non solum augeri habentibus, verum etiam non habentibus poscimus dari.

F I N I S.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM AD PHILIPPENSES.

Philippenses sunt Macedones. Hi accepto verbo veritatis perstiterunt in fide, nec receperunt falsos Apostolos. Hos collaudat Apostolus, scribens eis à Roma de carcere per Epaphroditum.

EXPOSITIO DIVI PATRIS AVGVSTINI EPISCOPI IN EPISTOLAM SANCTI Pauli Apostoli ad Philippenses, per venerabilem Bedam presbyterum collecta.

CAPVT PRIMVM.

DAVLVVS & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis, cum Episcopis & diaconibus. Gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo.]

Sicut sunt duo timores, qui faciunt duo genera timentium: sic duæ sunt seruitutes, quæ faciunt duo genera seruatorum.

Est timor, quem perfecta charitas foras mittit: est alius timor castus, permanens in seculum seculi. Illum timorem, qui non est in charitate, attendebat Apostolus, cum dicebat: *Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore.* Illum autem timorem castum attendebat, cum dicebat: *Noli altum sapere, sed time.* In illo timore, quem charitas foras mittit: est etiam seruitus simul foras cum ipso timore mittenda. Vtrumque enim iunxit Apostolus, hoc est, & seruitutem & timorem, dicendo: *Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore.* Ad hanc seruitutem pertinetem seruum intuebatur & dominus dicens: *Iam non dicam vos ser-*

uus, quia seruus nescit, quid faciat dominus eius. Non ille utique seruus ad timorem pertinens castum, cui dicitur: *Ergo serue bone, intra in gaudium domini tui:* sed ille seruus pertinens ad timorem foras à charitate mittendum. De quo alibi dicit: *Seruus non manet in domo in aeternum, filius autem manet in aeternum.* Quoniam itaque dedit nobis potestatem filios Dei fieri, non serui, sed filij sumus, ut miro quodam & ineffabili: sed tamen vero modo serui, non serui esse possimus. Serui scilicet timore casto, ad quem pertinet seruus intras in domini sui gaudium: non serui autem timore foras mittendo, ad quem pertinet seruus, non manens in domo in aeternum. Ut autem tales serui non serui simus, dominum facere scimus. Hoc seruus ille nescit, qui nescit, quid faciat dominus eius. Et cum aliquid boni facit, sic extollit quasi hoc ipse faciat, non dominus eius, & gloriatur in se, non in Domino gloriatur: cum se ipse deceperit, quia sic gloriatur quasi non acceperit.

Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens super communicatione vestra in Euangelio Christi à prima die vsq; nunc: confidens hoc ipsum, quia qui cepit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Iesu Christi, sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis, eo quod habeam vos in corde & in vinculis meis, & in defensione & confirmatione Euangelij socios gaudij mei omnes vos esse. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos esse in visceribus Iesu Christi. Et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet in omni scientia, & in omni sensu: ut probetis potiora, ut sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi repleti fructu iustitiae per Iesum Christum in laudem & gloriam Dei. Scire autem volo vos fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad perfectum venerunt Euangelij: ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo in omni pratorio, & in ceteris omnibus, ut plures à fratribus in Domino confidentes in vinculis meis, abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui.]

Cooperando Deus in nobis perficit, quod operando incipit: quoniam ipse, ut velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Propter quod ait Apostolus: *Certus sum, quoniam qui operatur in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu.* Ut ergo velimus, line nobis operatur. Cum autem volumus, & sic volumus, ut faciamus, nobiscum cooperatur. Tam è sine illo vel operante, ut velimus, vel cooperante cum volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus.

*De mundo (inquit) non sunt, sicut & ego non sum de mundo. Sanctifica eos in veritate. Quæri autem potest, quomodo de mundo iam non erant, si sanctificati in veritate nondum erant: aut si iam erant, cur poscat ut sint. An quia & sanctificati in eadem proficiunt sanctitate, fiuntque sanctiores? Neque hoc sine adiutorio gratiæ Dei, sed illo eorum sanctificante profectum, qui sanctificauit inceptum. Vnde & Apostolus dicit: *Qui in vobis bonum opus cepit, perficiet vsq; in diem Christi Iesu.* Sanctificantur itaque in veritate hæredes testamenti noui, cuius veritatis vmbra fuerunt sanctificationes veteris testamenti. Et cum sanctificantur in veritate, utique sanctificantur in Christo, qui veraciter dixit: *Ego sum via, veritas, & vita.**

Quidam quidem & propter inuidiam & contentionem: quidam autem & propter bonam voluntatem Christum predicant: quidam ex charitate, scientes quoniam in defensione Euangelij positus sum. Quidam autem ex contentione Christum annunciant non sincere, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis.]

Sunt in Ecclesia quidam præpositi, de quibus Apostolus Paulus dicit: *Sua quærentes, non qua Iesu Christi.* Quid est sua quærentes? Non Christum gratis diligentes, non Deum propter Deum quærentes, temporalia commoda consequentes, lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes. Hæc quando amantur à præposito, & propter hæc seruitur Deo, quisquis talis est, mercenarius est, inter filios se non computet. De talibus enim Dominus dicit: *Amen dico vobis, per ceperunt mercedem suam.* Audi de Timotheo sancto, quid dicat Apostolus Paulus: *Spero autem in Domino Iesu Timotheum cito me mittere vobis, ut & ego bono*

Matth. 25.

Ioann. 8.

Ioann. 1.

Ex libro 1o gra. & lib. arbit.

Ex tr. stat. Euan. sec. 1o Ioan. 105o Ioann. 17o

Ex tractat. Euan. sec. 1o Ioann. 4o Philip. 2o

Matth. 6. Philip. 2.

animo sim, cum cognouero, que circa vos sunt. Neminem enim habeo tam vnanimem, qui germanè de vobis sollicitus sit. Omnes enim sua querunt, non qua Iesu Christi. Inter mercenarios pastor ingemit. Querit aliquem, qui synceriter diligeret gregem Christi, & circa se in eis, qui cum illo eo tempore fuerant, non inuenit. Non enim in Ecclesia Christi, tunc præter Paulum Apostolum & Timotheum, nemo erat, qui germanè de grege sollicitus esset. Sed contigerat, vt illo tempore, quo Timotheum misit, circa se alium de filijs non haberet, sed soli mercenarij cum illo essent sua querentes, non qua Iesu Christi. Et tamen ipse de grege germane sollicitus, maluit filium mittere, & inter mercenarios remanere.

Ex eodem serm.

Etiam per mercenarios vocem audire pastoris, sed nolite esse mercenarij, cum sitis membra pastoris. Ipse autem Paulus sanctus Apostolus, qui dixit: *Neminem habeo, qui germane de vobis sollicitus sit: omnes enim sua querunt, non qua Iesu Christi*: alio loco inter mercenarios filiosque distinguens, videte quid dixerit: *Quidam per inuidiam & contentionem, quidam vero & per bonam voluntatem Christum prædicant, quidam ex charitate, sciètes quia in defensione Euangelij positus sum. Quidam vero & per contumaciam Christum annunciant & non caste, existimantes tribulationem suscitari vinculis meis. Isti mercenarij erant, Paulo Apostolo inuidebant. Quare inuidebant, nisi quia temporalia inquirebant? Sed quid adiungat attendite: *Quid enim, dum omnimodo, siue occasione, siue veritate Christus annuncietur? Et in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Veritas est Christus, veritas à mercenarijs occasione annuncietur: veritas à filijs veritate annuncietur: Filij æternam hæreditatem patris patienter expectent. Mercenarij temporalem mercedem conducentes festinanter exoptent. Mihi humana gloria, cui mercenarios inuidere video, minuatur: & tamen per linguas & mercenariorum & filiorum diuina Christi gloria diffametur, cum siue occasione siue veritate Christus annuncietur.**

Ex lib. con. Faustum. tit. 43.

Posunt isti maledici potius calumniatores, quam veridici iudices, etiam sanctos Apostolos accusare, quod non charitate generandi filios vitæ æternæ, sed cupiditate laudis humanæ populis tam multis Euangelium prædicauerint? Neque enim deerat illis Euangelicis patribus per oēs Christi Ecclesias fama p̄clara tot linguis laudantibus comparata: imo vero tâta aderat, vt maior hominib. ab hominib. honor & gloria deferri non debeat. Hanc in Ecclesia gloriam peruersa voluntate Simon perditus concupiuit, quando ab eis pecunia voluit cæcus emere, quod illi diuina gratia eademq; gratuita meruerunt. Huius audis gloriæ fuisse intelligitur, quem se volentem sequi Dominus in Euangelio reuocat, dicens: *Vulpes foueas habent, & volucres cæli diuersoria. Filius autem hominis non habet, vbi caput suū reclinet.* Videbat enim eū dolosa simulatione tenebrosam, & ventosa elatione iactatum, non habere fidei locum, vbi se inclinâtem doctorem humilitatis exciperet, quia in discipulatu Christi non illius gratiam, sed suam gloriam requirebat. Hoc amore gloriæ corrupti erant, quos Paulus Apostolus notat, quod per inuidiam & contentionem nõ caste Christum annunciant. Quibus tamen prædicantibus gaudet Apostolus, sciens fieri posse, vt dum illi sectantur humanæ gloriæ cupiditatem, tamen his auditis fideles nascerentur non ex eorum inuida cupiditate, qua se volebant vel æquari, vel anteponi Apostolicæ gloriæ: sed per Euangelium, quod etiam si non caste, tamen annunciant, vt de malo illorum Deus operaretur bonum, sicut fieri potest, vt homo ad concubitus non ingrediatur voluntate generandi, sed luxuriandi libidine rapiatur, & tamen nascatur homo bonum Dei opus de fecunditate feminæ, non de turpitudine vitiorum.

Ex tractat. Psal. 115. 2. Thes. 3. Esaiæ 63. Philp. 2.

Notissimum esse arbitror sanctitati vestræ, quod ait Apostolus: *Non enim omnium est fides.* Et quod maior esse solet infidelium multitudo, non ignoratis. Propter quod dicitur: *Domine quis credidit auditu nostro?* Inter quos etiam illi numerantur, de quibus dicit Apostolus: *Omnes sua querunt, non qua Iesu Christi.* Quos alio loco dicit, non ex veritate, sed ex occasione prædicare verbum Dei non caste, id est, non ex animo puræ ac synceræ charitatis: Aliud enim

sentiebant, quod in eorū moribus apparebat, & aliud prædicabant, vt sancto nomine placerent hominibus. Nam de his iterum dicit: *Neque enim isti Deo seruiunt, sed suo ventri.* Rom. 16. Quos tamen Christum annunciant permittit.

Quamuis enim potius crederent, quæ ipsi faciebant, vt morerentur: ea tamen prædicabant, quæ si alij credentes facerent, saluarentur. Non enim aliud annunciant præter regulam fidei. Eos quippe excludit Apostolus, dicens: *Si quis vobis annunciauerit præter id, quod accepistis, anathema sit.* Illi non Christum annunciant, qui annunciant falsitatem, quia Christum veritas est. De istis autem dicit, quod Christum annunciant, sed non caste, id est, nõ animo simplici & puro ex fide syncera, quæ per dilectionem operatur. Terrenis quippe cupiditatibus consulentes, regnum cælorum annunciant, habentes in pectore falsitatem, in lingua veritatem. Sciens itaque Apostolus etiam per Iudam euangelizatem credentes esse liberatos, istos quoque ita permittit. *Siue (inquit) occasione, siue veritate Christus annuncietur.* Veritatem quippe annunciant etiam si non veritate, id est, non vero animo. Isti loquuntur, quod non credūt, & ideo reprobati sunt, quamuis sint vtiles eis, quos instruit Dominus, dicens: *Qua dicunt facite, qua autem faciunt, nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt.* Vnde nisi quia vtilia non credunt esse, quæ dicunt? Fuerunt enim etiam temporibus Apostolorum, qui veritatem non veritate, id est, non veraci animo prædicarent. Quos dicit Apostolus Christum annunciasse, non caste, sed per inuidiam & contentionem. Ac per hoc, tum etiam nonnulli tolerati sunt, annunciantes non casto animo veritatem: non tamen vlli laudati sunt, tanquam annunciantes casto animo falsitatem. Denique de illis dicit: *Siue occasione, siue veritate Christus annuncietur.* Nullo modo autem diceret, vt postea Christus annuncietur, prius negetur.

Galat. 1.

Matt. 23.

Ex lib. con. mendaciâ.

Tres personas dixit Dominus, & debemus illas inuestigare in Euangelio: Pastoris, mercenarij, & furis. Pastorem dixit animam suam ponere pro ouibus, & intrare per ianuam. Furem dixit & latronem ascendere per aliam partem. Mercenarium dixit, lupum vel etiam furem si videat, fugere, quia non est illi cura de ouibus. Mercenarius est enim, non pastor. Ille intrat per ianuam, qui pastor est. Ille ascendit per aliam partem, qui fur est. Ille videns eos, qui volunt tollere oues, timet & fugit: *quia mercenarius est, quia non est illi cura de ouibus.* Mercenarius est enim. Si inuenimus tres istas personas, inuenit sanctitas vestra, & quos diligatis, & quos toleretis, & quos caueatis. Diligendus est pastor, tolerandus est mercenarius, cauendus est latro. Sunt homines in Ecclesia, de quibus dicit Apostolus, qui ex occasione euangelizant, quærentes ab hominibus comoda sua siue pecuniaria, siue honorum vel laudis humanæ. Quomodo libet volentes accipere munera euangelizant: non tam salutem eius quærent, cui annunciant, quam commodum suum. Ille autem, qui audit salutem ab eo, qui non habet salutem, si ei crediderit, quem illi annunciat, neque in illo spem posuerit, per quem illi annuncietur salus, qui annunciat, habebit detrimentum, cui annuncietur, habebit lucrum. Audi Apostolum gementem de talibus. Dicit alios annunciare Euangelium per charitatem, alios per occasionem. De quibus dicit annunciare Euangelium non recte rem rectam, sed ipsi non recti. Quod annunciant rectum est, sed qui annunciant, non sunt recti. Quare non est rectus? Quia aliud quærit in Ecclesia, non Deum querit. Si Deum quereret, castus esset, quia legitimum maritum anima Deum habet. Quisquis à Deo præter Deum aliquid quærit, non caste Deum quærit. Videte fratres: Si vxor amet maritum, quia diues est, non est casta. Non enim maritum amat. Casta & nudum amat, & pauperem amat. Si enim propterea amat, quia diues est: quid si (quomodo sunt casus humani) proscribatur subito, & egens remaneat? Renunciat illi forte: quia quod amabat, non maritus erat, sed res eius. Si autem vere maritum amet, etiam pauperem plus amat, quia cum misericordia amat. Et tamen fratres, Deus noster nunquam pauper esse potest. Diues est, ipse fecit omnia, cælum & terram, & mare, & Angelos: quicquid videmus, quicquid non vide-

Ex serm. de

ver. Euan.

49.

mus in cœlo, ipse fecit. Sed tamen non diuitias amare debemus, sed eum, qui fecit illas. Non enim tibi promisit, nisi se. Inueni aliquid preciosius, & hoc tibi dabit. Pulchra est terra, cœlum & angeli, sed pulchrior est ipse, qui fecit hæc. Qui ergò annunciant Deum amantes, qui annunciant Deum propter Deum, pascunt oues, & non sunt mercenarij. Ipsam castitatem exigebat ab anima Dominus noster Iesus Christus, quando dicebat Petro: *Petre, amas me? Quid est amas me?* Castus est, non est cor tuum adulterum, non tua quæris in Ecclesia, sed mea. Si ergò talis es, & amas me, *pasc oues meas.* Non enim eris mercenarius, sed eris pastor. Illi autem non castè annunciant, de quibus gemit Apostolus. Sed quid dicit? *Quid enim? dum omnimodo siue occasione siue veritate Christus annuncietur? Permissit ergò esse mercenarios. Pastor veritate Christum annunciat. Mercenarius occasione Christum annunciat, aliud quærens. Tamen & ille Christum annunciat, & ille Christum.* Audi vocem pastoris Pauli, *siue occasione, siue veritate Christus annuncietur.* Ipse pastor voluit habere mercenarium. Faciunt enim, ubi possunt, viles sunt, quantum possunt. Quando autem ad alios vsus quærebat Apostolus, cuius vias imitarentur infirmi: *Misi vobis (inquit) Timotheum, qui vos commonefaciat vias meas.* Et quid ait? *Misi pastorem, qui vos commoneret vias meas, id est, quia quomodo ego ambulo, & ipse ambulat.* Et mittens pastorem, quid ait? *Neminem enim habeo tam vnaminem, qui synceva affectione pro vobis sollicitus sit.* Nonne cum illo erant multi? Sed quid sequitur? *Omnes enim sua quærent, non que sunt Christi.* Id est, ego vobis pastorem mittere volui. Nam multi mercenarij sunt. Sed non oportuerat, vt mercenarius mitteretur. Ad alias res & negotia peragenda mittitur mercenarius. Ad illas autè, quas tunc volebat Paulus, pastor erat necessarius. Et vix inuenit vnum pastorem inter multos mercenarios, quia pauci pastores, multi mercenarij. Sed quid dicitur de mercenarijs?

Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam. De pastore autem quid dicit Apostolus? *Quisquis autem mundauerit se ab huiusmodi, erit vas in honorem sanctificatum & vile domino ad omne opus bonum paratum semper, non ad quasdam res paratum, & ad quasdam non paratum, sed ad omne opus bonum paratum.*

In se autem reuersus dixit: *Quanti mercenarij patris mei abundant panibus?* Vnde hoc scire poterat, in quo tâta erat obliuio Dei, sicut in omnibus idololatriis fuit, nisi quia ista recogitatio iam respicientis est, cum Euangelium prædicatur? Iam enim poterat talis animaduertere multos prædicare veritatem: inter quos quidem essent non ipsius amore veritatis dicti, sed cupiditate comparandorum secularium commodorum. De quibus dicebat Apostolus, esse quosdam, qui Euangelium annunciant non caste, existimantes quæstum esse pietatem: Non enim aliud annunciant, sicut hæretici, sed quod Apostolus Paulus, non eo tamen animo, quo Apostolus Paulus. Vnde mercenarij rectè appellantur: in eandem quidem domo eundè panem verbi tractantes, non tamen in æternam hæreditatem vocati, sed temporali mercede conducti. De talibus dictum est:

Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam. *Quid enim dum omnimodo siue per occasionem, siue per veritatem annuncietur Christus? Et in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Scio enim, quia hoc mihi proueniat ad salutem per vestram orationem & submistrationem spiritus Iesu Christi secundum expectationem & spem meam, quia in nullo confundar, sed in omni fiducia, sicut semper & nunc, magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem. Mibi enim viuere Christus est, & mori lucrum.*

Vdi quales commemorat Apostolus falsos fratres inuidia prædicantes verbum Dei. Et quid de illis dicit? *Et in hoc gaudeo, sed & gaudebo.* Christum enim annunciant. Per inuidiam quidem, sed tamen Christum. Non per quid, sed què vide. Per inuidiam prædicatur tibi Christus? Bibe Christum, vita inuidiam. Noli imitari malum prædicatorem, sed imitare bonum, quem tibi prædicat Christum. Ergò à quibusdam per inuidiam prædicabatur. Et quid est inuidere? horrendum malum. Ipso malo diabolus deiectus est, ipse deiecit. Multum maligna pestis. Et

Et habebant illam quidam prædicatores Christi: quos tamen prædicare promittit Apostolus. Quare? Quia Christum prædicabant. Qui autem inuidet, odit. Et qui odit, quid de illo dicitur? Audi Apostolum Ioannem: *Qui odit fratrem suum homicida est.* Videmus istos rem quidem sanctam & castam, non caste annunciasse. Quare gaudet Apostolus non malo illorum, sed vt Christi gloria diffametur.

Quod si viuere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam, ignoro. Coarctor enim è duobus, desiderium habens dissolui, & cum Christo esse multo melius: permanere autem in carne magis necessarium est propter vos. Et hoc confidens scio, quia manebo & permanebo omnibus vobis ad profectum vestrum & gaudium fidei, vt exultatio vestra abundet in Christo Iesu in me, per meum aduentum iterum ad vos. Tantum dignè Euangelio Christi conuersamini, vt siue cum venero, & videro vos, siue absens audiam de vobis, quia statim in vno spiritu vnanimis collaborantes fidei Euangelij.]

CVm verba propria faciunt ambiguum scripturam, primo videndum est, ne malè distinxerimus aut pronunciauerimus. Cum ergò adhibita intentio incertum esse prouiderit, quomodo distinguendum, aut quomodo pronuncianum sit, consulat regulam fidei, quam de scripturarum planioribus locis & Ecclesiæ auctoritate percepit. Quod si ambæ vel erit omnes, si plures fuerint partes ambiguitatis secundum fidem sonauerunt, textus ipse sermonis à consequentibus & præcedentibus partibus, que ambiguitatem illam in medio posuerunt, restat consulendus, vt videamus cuiam sententiæ de pluribus, quæ se ostendunt, ferat suffragium, eamque sibi connecti patiat. Iam nunc exempla considera. Illa hæretica distinctio: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat:* vt sensus alius sit, *Verbum hoc erat apud Deum in principio,* non vult Deum verbum confiteri. Sed hoc, regula fidei resellendum est, quia nobis de Trinitatis æqualitate præscribitur, vt dicamus: *& Deus erat verbum,* deinde subiungamus: *hoc erat in principio apud Deum.* Illa verò distinctio ambiguitatis neutra parte resistit fidei, & idèò textu ipso sermonis dijudicanda est, ubi ait Apostolus: *Et quid eligam, ignoro. Compellor autem ex duobus, concupiscentiam habens dissolui & esse cum Christo. Multo enim magis optimum, manere autem in carne necessarium propter vos.* Incertum est enim, vtrum ex duobus concupiscentiam habens, an compellor ex duobus, vt illud adiungatur, concupiscentiam habens dissolui, & esse cum Christo. Sed quoniam ita sequitur: *multo enim magis optimum,* apparet eum eius optimi dicere se habere concupiscentiam: vt cum ex duobus compellatur, alterius tamen habeat concupiscentiam, alterius necessitatem. Concupiscentiam scilicet dissolui, & esse cum Christo, necessitatem manere in carne. Quæ ambiguitas vno consequenti verbo dijudicatur, quod positum est enim. Quam particulam, qui abstulerunt interpretes, illa potius sententiæ ducti sunt, vt non solum compelli ex duobus, sed etiam duorum habere concupiscentiam videretur. Sic ergò distinguendum est: *Et quid eligam ignoro. Compellor autem ex duobus. Quam distinctionem sequitur: concupiscentiam habens dissolui, & esse cum Christo.* Et tanquam quæreretur, quare huius rei potius habeat concupiscentiam: *multo enim magis optimum,* inquit. Cur ergò è duobus compellitur? Quæ est manendi necessitas? Quam ita subiecit: *Manere in carne necessarium est propter vos.* Vbi autem neque præscriptione fidei, neque ipsius sermonis textu ambiguitas explicari potest, nihil obest secundum quamlibet earum, quæ ostenduntur sententiam distinguere. Veluti est illa ad Corinthios: *Hæc ergo promissiones habentes charissimi, mundemus nos ab omni coinquinatione carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Capite nos, nemini nocuimus. Dubium quippe est, vtrum mundemus nos ab coinquinatione carnis & spiritus secundum illam sententiam: Vt sit sancta & corpore & spiritu: an mundemus nos ab omni coinquinatione carnis, vt alius sit sensus, & spiritus perficientes sanctificationem in timore Dei capite nos. Tales igitur distinctionum ambiguitates in potestate legentis sunt.*

Sunt homines, qui cum patientia moriuntur. Sunt autem quidam perfecti, qui cum patientia viuunt. Quid

dixi? Qui adhuc desiderat istam vitam, quando ille venerit dies mortis, patienter tolerat mortem. Luctatur aduersum se, vt sequatur voluntatem DEI, & hoc potius agit animo: quod elegit Deus, non quod elegit voluntas humana, & ex desiderio vitæ præsentis fit lucta cum morte, & adhibet patientiam & fortitudinem, vt æquo animo moriatur. Iste patienter moritur. Qui autem desiderat (sicut dicit Apostolus) dissolui & esse cum Christo, non patienter moritur, sed patienter viuunt: delectabiliter moritur. Vide Apostolum patienter viuentem, id est, cum patientia hic non amare vitam, sed tolerare. Dissolui (inquit) & esse cum Christo, multo magis optimū, manere in carne necessarium propter vos.

Ex libr. ad Ion. 2. Psal. 118. Hæc enim quæ nunc agimus tanquam clauis præceptorum in Dei timore confixi, sicut scriptum est: *Confige clauis à timore tuo carnes meas*, in necessarijs deputantur, nõ in eis, quæ per se ipsa appetenda & concupiscenda sunt. Vnde illud optimum dicit se concupiscere, dissolui & esse cum Christo. *Manere autem in carne necessarium* (inquit) propter vos. Quid ergo ait, *dissolui & esse cum Christo*? inde incipit requies: quæ non interumpitur resurrectione, sed clarificatur: quæ tamen nunc fide retinetur, quia iustus ex fide viuunt.

Roman. 1. Ex tractat. Psal. 78. Intret ante conspectum tuum gemitus compeditorum. Compedes sunt infirmitas & corruptibilitas corporis, quæ aggrauant animam: per eius enim fragilitatem velut quorundam dolorum molestiarum materiam ad impietatem poterat compellere persecutor. Ab his compedibus concupiscebat dissolui Apostolus, & esse cum Christo. *Manere autem in carne necessarium*, propter illos, quibus Euangelium ministrabat. Donec ergo corruptibile hoc induat incorruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem, velut compedibus caro infirma promptum impedit spiritum. Has ergo compedes non sentiunt, nisi qui in semetipsis ingemiscunt grauati, habitaculum quod de celo est, superindui cupientes: quia & mors horrore est, & mœrori vita mortalis. Pro his Propheta gementibus ingemit, vt intret in conspectu Dei gemitus eorum.

Ex tractat. Psal. 145. Corpus nostrum ornamentum nobis fuit, peccauimus, & compedes inde accepimus. Quæ sunt compedes nostræ? Mortalitas ipsa. Audi Apostolum Paulum, quia & ipse adhuc in hac peregrinatione compeditus erat: Quanta peragravit compeditus iste? Non illi graues fuerunt compedes, cum ipsis compedibus toto orbe Euangelium prædicauit. Spiritus charitatis rapuit compedes, & circumiuit quantum potuit. Sed tamen quid ait? *Concupiscentiam habens dissolui & esse cum Christo*. Quid est dissolui? A compedibus mortalitatis absolui. Et tamẽ misericordia adhuc volebat esse in compedibus propter alios compeditos, quibus ministrarer.

Ex libro de Psal. 93. Manere (inquit) in carne necessarium propter vos. Compellor autem ex duobus concupiscentiam habens dissolui & esse cum Christo, multo enim magis optimum: manere in carne necessarium propter vos. Tæditum enim illi erat manere in carne, & ex duobus patiebatur angorem, dissolui & esse cum Christo: multum enim optimum ducebat. At cum appropinquaret ipsa passio, quomodo exultabat? quomodo gloriabatur? Bonum certamen certauit, cursum consummauit, fidem seruauit, de cætero superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illo die iustus iudex.

Et in nullo terræ amini ab aduersarijs, quæ est illis causa perditionis, vobis autem salutis. Et hoc à Deo. Quia vobis donatum est pro Christo non solum, vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patientiam, idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & nunc audistis de me.]

Ex libro de gra. & lib. arbit. Vobis (inquit) donatum est pro Christo non solum vt credatis in eum, verum etiam vt patientiam pro eo. Vtrunq; ergo ad Dei gratiam pertinet, & fides credentium, & tolerantia patientium, quia vtrunque dixit esse donatum.

Ex libro de præd. sancti. Vobis donatum est pro Christo, non solum vt credatis in eum, verum etiam vt patientiam pro eo. Vtrunque ostendit Dei donum, quia vtrunque dixit esse donatum, nec ait, vt plenius & perfectius credatis in eum, nec se ipsum misericordiam consecutum dixit vt fidelior, sed vt fidelis esset: quia sciebat non se initium fidei suæ priorem dedisse Deo, & retri-

butum sibi ab illo eius augmentum, sed ab eo se factum fidelem, à quo & Apostolus factus est. Nam scripta sunt etiam fidei eius initia, sunt quæ Ecclesiastico celebri lectione notissima. Aduersus quippe à fide quam vastabat, eique vehementer aduersus, repente est ad illam gratia potentiore conuersus: conuertente illo, cui hoc ipsum facturo per Prophetam dictum est: *Tu conuertens iustificabis nos*. Vt non solum ex nolente fieret volens credere, verum etiam ex persecutore persecutionem in eius fidei, quam persequeretur defensione pateretur. Donatum quippe illi erat à Christo non solum vt crederet in eum, verum etiam vt pateretur pro eo. Psal. 88.

CAPVT II.

SI qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus si qua viscera miserationis, implete gaudium meum, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vniuersim id ipsum sentientes.]

IN hoc cognoscimus, sicut dicit Apostolus Ioannes, quoniam Christus manet in nobis de spiritu, quem dedit nobis. Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quia sumus filij Dei. Ad ipsum enim pertinet societas, qua efficiamur vnum corpus vnicui filij Dei. Vnde scriptum est: *Si qua igitur exhortatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus*. Propter hanc societatem illi, in quos primitus venit, linguis omnium gentium sunt locuti. Quia per linguas confociatio constat generis humani: & sic oportebat per linguas omnium gentium significari istam societatem filiorum Dei, & membrorum Christi futuram in omnibus gentibus. Vt quemadmodum tunc ille apparebat accepisse Spiritum sanctum, qui loquebatur linguis omnium gentium: ita nunc ille se agnoscat accepisse Spiritum sanctum, qui tenetur vinculo pacis Ecclesiæ, quæ diffunditur in omnibus gentibus. Vnde dicit Apostolus: *studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis*.

Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum. Hos enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu.]

NON hoc ita debemus existimare, vt non existimemus, sed nos existimare fingamus, sed vere existimemus, posse esse aliquid occultum in alio, quo nobis superior sit, etiam si bonum nostrum, quo illo videmur superiores esse, non sit occultum. Istæ cogitationes deprimentes superbiam, & augentes charitatem, faciunt onera fraterna inuicem non solum æquo animo, sed etiam libentissime sustineri. Neque vlla res officiosum istum laborem ad portanda onera aliorum facit libenter impendi, nisi cum cogitamus, quanta pro nobis pertulerit Dominus. Hinc admonens Apostolus: *Non quæ sua sunt* (inquit) *vnusquisque intendentes, sed quæ aliorum*. Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, & cætera. Ad hoc duntaxat, vt quemadmodum ille in eo, quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & sine peccato cum esset, peccata nostra suscepit, non attendendo sua, sed nostra, ita & nos ad eius imitationem inuicem onera nostra portemus.

Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.

Hinc ergo magis quarebant eum Iudæi interficere: quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, non quomodo cunque, sed quid? Æqualem se faciens Deo. Nam omnes dicimus Deo: *Pater noster, qui es in cælis*. Et legimus, & Iudæos dixisse: *Cum tu sis pater noster*. Ergo non hinc irascabantur, quia patrem suum dicebat Deum: sed quod longe alio modo, quàm homines. Ecce intelligunt Iudæi, quod non intelligunt Arriani. Arriani quippe inæqualem patri filium dicunt, & inde hæresis, pulsa de Ecclesia. Ecce ipsi cæci, ipsi interfectores Christi,

Christi, intellexerunt tamen verba Christi. Non eum intellexerunt esse Christum, nec eum intellexerunt filium Dei sed tamen intellexerunt in illis verbis, quia talis commendaretur filius Dei, qui æqualis esset Deo. Quis erat, nesciebant: talem tamen prædicari agnoscebant, quia patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Non erat ergo æqualis Deo? Non ipse se faciebat æqualem, sed ille illum genuerat æqualem. Si se ipse faceret æqualem Deo, caderet per rapinam. Qui enim se voluit æqualem facere Deo dum non esset, cecidit, & ex Angelo factus est diabolus: & hanc superbiam homini propinavit, vnde ipse deiectus est. Nam hoc dixit homini, cui tanti lapsum induxit: *Gustate, & eritis sicut Diabolus*. Id est, v'surpatione rapite, quod facti non estis, quia & ego rapiendo deiectus sum. Non hoc prodebat, sed hoc suadebat, Christus autem æqualis patri natus erat, non factus: natus de substantia patris. Vnde illum sic commendat Apostolus: *Quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*. Quid est non rapinam arbitratus est? Non v'surpauit æqualitatem Dei, sed erat in ea, in qua natus erat, & nos ad æqualem Deo quomodo perueniremus? *Semetipsum exinanivit, formam serui accipiens*.

Genes. 2.

Ex tractat.
Iuan. sec. II.
Iuan. 78.

Non ergo exinanivit amittens, quod erat, sed accipiens quod non erat: Hanc formam serui contemnescentes Iudæi, Dominum Christum æqualem patri intelligere non poterant, quamuis eum hoc de se dicere non dubitabant. Et ipse Dominus Iesus dictus est sola caro. Quomodo, inquit probas? Audeo dicere, & sola caro Christi dictus est Christus. Credimus certe non solum Deum patrem, sed & Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum. Modo totum dixi. In Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum. Totum ibi intellige, & verbum, & animam, & carnem. Sed vtique confiteris etiam illum, quod habet eadem fides, in eum Christum te credere, qui crucifixus est, & sepultus. Ergo & sepultum esse Christum non negas, & tamen sola caro sepulta est. Si enim ibi erat anima, non erat mortuus. Si autem vera mors erat, vt eius vera sit resurrectio, sine anima fuerat in sepulchro. Et tamē sepultus est Christus. Ergo Christus erat etiam sine anima, & caro, quia non est sepulta, nisi caro. Disce hoc etiam in Apostolicis verbis: *Hoc sentite*, inquit, *in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*. Quis nisi Christus Iesus, quantum attinet ad id, quod est verbum Deus apud Deum? Vide autem quod sequitur: *Sed semetipsum exinanivit formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo*. Et hoc quis nisi idem ipse Christus Iesus? Sed hic iam omnia sunt, & verbum in forma Dei, quæ accepit formam serui, & anima & caro in forma serui, quæ accepta est à forma Dei. *Humiliavit seipsum factus obediens vsque ad mortem*. Iam in morte sola caro est à Iudæis occisa. Si enim discipulis dixit: *Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam non possunt occidere*, nunquid in ipso potuerunt plus, quam corpus occidere? Et tamen carne occisa Christus occisus est.

Matt. 10.

Ex lib. Eusebii
Hieronymi.

Christus Dei filius est, & Deus homo. Deus ante omnia secula, homo in nostro seculo. Deus quia Dei verbum. Deus enim erat verbum. Homo autem, quia in vnitatem personæ accessit verbo anima rationalis & caro. Quocirca in quantum Deus est, ipse & pater vnum sunt. In quantum autem homo est, pater maior illo. Cum enim esset vnicus Dei filius non gratia, sed natura, vt esset etiam plenus gratia, factus est & hominis filius, idem ipse vtrunque ex vtroque vnus Christus: quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Exinanivit autem se formam serui accipiens, non amittens formam Dei, vel minuens. Ac per hoc & minor est factus, & mansit æqualis, vtrunque vnus, sicut dictum est, sed aliud propter verbum, aliud propter hominem. Propter verbum æqualis, propter hominem minor. Vnus Dei filius, idemque hominis filius, vnus hominis filius, idemque Dei filius. Non duo filij Dei, Deus & homo, sed vnus Dei filius. Deus sine initio, homo à certo initio, Dominus noster Iesus Christus.

Ex epist. ad
Maximinum.

Nam si temporalibus & passibilibus Deus tribuit, vt quod sunt, hoc generent, quanto magis ipse æternus & im-

passibilis non aliud quam ipse est, generauit vnus vnicum? Ideo nostra magna admiratione, quoniam nulla passione tanta secum æqualitate, vt eum nec potestate præcederet, nec ætate. Sed ideo totum quod habet, & quod potest, non tribuit sibi, sed patri: quia non est à seipso, sed à patre. Æqualis est enim patri. Sed hoc quoque accepit à patre. Nec sibi accepit, vt esset æqualis, sed natura æqualis. Sicut semper natus, ita semper æqualis. Non itaque inæqualem genuit, & æqualitatem iam nato addidit, sed gignendo eam dedit, quia æqualem non imparem genuit. Ideo in forma Dei esse æqualis Deo, non ei rapina fuerat, sed natura, quoniam nascendo sumpsit, non superbiendo præsumpsit. Propterea vero patrem dicit esse maiorem, quia *semetipsum exinanivit formam serui accipiens*, non amittens Dei. Propter quam serui formam non tantum patre, verum etiam seipso & Spiritu sancto minor factus est. Nec tantum hac excellentissima Trinitate, sed etiam minoratus est paulo minus an Angelis. Hominibus etiam minor fuit, quando puer parentibus subditus fuit. Propter hanc itaque formam serui, quam veniente plenitudine temporis exinanitus accepit, dixit Ioannis 14. *Pater maior me est*. Propter illam vero Dei formam, quam nec exinanitus amisit, dixit: *Ego & pater vnum sumus*. Et homo scilicet factus, & permanens Deus. Homo enim assumptus est à Deo, non in homine consumptus est Deus. Ideo valde rationabiliter & patre minor est homo Christus, & patri æqualis est idem ipse Deus Christus. Deus quem genuit, quoniam meliorem se generare non potuit (nihil enim Deo melius) debuit æqualem. Si enim voluit, & non potuit, infirmus est.

Ioan. 10.

Ex li. que.
de 83. que. 10

Si potuit & noluit, inuidus est. Ex quo conficitur, qualem genuisse filium. Accepit tempus Christus, accepit tempus filius Dei? filius Dei non accepit tempus, sed filius hominis accepit tempus. Idem ipse autem filius Dei, per quem facti sumus, & filius hominis, per quem refectioni sumus, homine assumpto ipse non est assumptus: homine mutato in melius, nullo modo ipse in deterius commutatus. Non destitit esse quod erat, sed accepit quod non erat. Quid erat? *Cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo*. Apostoli verba sunt. Et quid accepit? *Semetipsum exinanivit formam serui accipiens*. Sicut formam serui accepit, ita & tempus accepit. Diminutus est? exilio redditus? in defectum lapsus? Absit. Quid est ergo, *semetipsum exinanivit formam serui accipiens*? Exinanisse se dictus est accipiendo inferiorem, non degenerando ab æquali.

Ex tractat.
Psal. 74.

Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Quare illi non erat rapina? Quia natura erat, quia hoc natus erat, vt esset æqualis illi, à quo genitus est.

Ex tractat.
Psal. 126.

Et hæretici quidem dicunt minorem filium esse, quam pater est. Quia scriptum est ipso filio dicente: *Pater maior me est*. Veritas autem ostendit secundum istum modum etiam seipso minorem filium. Quomodo enim non etiam seipso minor factus est, qui *semetipsum exinanivit formam serui accipiens*? Neque enim sic accepit formam serui, vt amitteret formam Dei, in qua erat æqualis patri. Si ergo ita accepta est forma serui, vt non amitteretur forma Dei, cū & in forma serui & in forma Dei idem ipse sit filius vni-

Ex libro de
Trinitate.
Ioan. 14.

genitus dei patris in forma dei æqualis patri, in forma serui mediator dei & hominum, homo Christus Iesus: quis non intelligat, quod in forma dei etiam ipse seipso maior est: in forma autem serui etiam seipso minor est? Non itaque immerito scriptura vtrunque dicit, & æqualem patri filium, & patrem maiorem filio. Illud enim propter formam dei, hoc autem propter formam serui, sine vlla confusione intelligitur. Et hæc nobis regula pia per omnes sanctas scripturas dissoluendæ huius questionis ex vno capitulo Epistolæ Pauli Apostoli exprimitur, vbi manifestè ipsa distinctio commendatur. Ait enim: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus, vt homo*. Est ergo dei filius deo patri natura æqualis, habitu minor. In forma enim serui, quam accepit, minor est patre: in forma autem dei, in que

1. Tim. 2.

erat etiam antequam accepisset hanc, æqualis est patri. In forma Dei, verbum per quod facta sunt omnia, in forma autem serui factus ex muliere factus sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret. Proinde in forma Dei fecit hominem, in forma serui factus est homo. Nam si pater tantum sine filio fecisset hominem, non scriptum esset: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Ergo quia forma Dei accepit formam serui, vtrumque Deus, & vtrumque homo. Sed vtrumque Deus propter accipientem Deum, vtrumque autem homo propter acceptum hominem. Neque enim illa susceptione alterum eorum in alterum conuersum atque muratum est. Nec diuinitas quippe in creaturam mutata est, vt desisteret esse diuinitas, nec creatura in diuinitatem mutata est, vt desisteret esse creatura.

Genes. 1. Pater ergo & filius vnum sunt, vtique secundum vnitatem substantiæ, & vnus Deus est, & vnus magnus, & vnus sapiens. Vnde ergo maior pater? Si enim maior, magnitudine maior. Dum autem magnitudinis eius filius sit, nec ille vtique maior est ea magnitudine, qua magnus est. Ergo æqualis est. Nam vnde æqualis, si non ex quo est? cui non est aliud esse, & aliud magnū esse. Aut si æternitate pater maior est, non est æqualis filius quacunque re. Vnde enim æqualis? Si magnitudine dixeris, nō est par magnitudo, quæ minus æterna est. Atque ita cætera. An forte in virtute æqualis est, in sapientia verò non est æqualis? Sed quomodo est æqualis virtus, quæ minus sapit? An in sapientia æqualis est, in virtute autem non est æqualis? Sed quomodo equalis sapientia, quæ minus potens est? Restat itaque, vt si in vlla re inæqualis est, non sit æqualis. Ac scriptura clamat: *Non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*. Cogitur igitur quis aduersarius veritatis, qui modo tenetur auctoritate Apostolica, in qualibet vel vna re æqualem Deo confiteri filium. Eligat quam voluerit. Hinc ei ostēderet, in omnibus esse æqualem, quæ de substantia eius dicuntur.

Ex sermone de verbis Apostoli 15.

Cuinam enim rapina erat esse æqualis Deo. Et quoniam quæsiuit rapinam, inuenit ruinam. Dominus autem noster Iesus Christus, cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Cui enim æqualitas Dei natura erat, rapina non erat. Sed tamen semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, vt nos esse iustitia Dei in ipso. Si enim ille pauperatem vitaret, nos paupertate non careremus. Pauper enim ille factus est, cum diues esset, vt illius paupertate, sicut scriptum est, nos ditaremur. Diuitiæ illius quid nos facturæ sunt, cuius paupertas nos diuites facit?

Ex serm. de eius. Apost. verbis 31. Ioann. 1. In principio erat verbum. Et ideò in principio fecit Deus cælum & terram, quia erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt. Factum dicis? Si factum dicis, filium negas. Filium enim querimus naturam, non gratiam, filium vnicum, vnigenitum non adoptiuium. Talem filium quærimus, tam verum filium quærimus, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Non rapina, quia natura. Natura erat, rapina non erat. Non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Non erat ei rapina, natura erat. Sic erat ex æternitate, sic erat cogitatus gignenti, sic erat æqualis patri. Sic erat. Semetipsum exinaniuit. Quomodo? Amittendo quod erat, an assumendo, quod nō erat? Sequatur Apostolus. Audiamus. Semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.

Sic se exinaniuit formam serui accipiens, non formam Dei amittens. Forma serui accessit, non forma Dei discessit. Hoc est, confiteri Christum in carne venisse. Arrianus autem, qui non confitetur æqualem, non confitetur filium, si non confitetur filium, non confitetur Christum. Qui nō confitetur Christum, quomodo confitetur Christum in carne venisse?

Ex serm. in nat. S. Ioh. Baptiste. Vide quantum factus sit tantillus: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Non enim rapina, sed erat natura æqualitas filij cum patre. Ioannes si se Christum putari vellet, illi rapina esset. Non ergo rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Erat enim, & sine rapina erat, quod æternus ab æterno natus erat: tamen semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, hoc est, formam hominis accipiens. Qui cum in forma Dei esset, non formam Dei accepisset. Ergo cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit

formam serui accipiens. Sic accepit, quod non erat, vt nō perderet, quod erat. Manens Deus hominem assumpsit, formam serui accepit: & factus est Deus homo, à quo Deo factus est homo. Vide ergo quæ maiestas, quæ potestas, quæ sublimitas, quæ cum patre æqualitas venit propter nos ad indumentum formæ seruilis.

Venit aliquis, & accepit aliquid. Quis venit? Aliquis. Qui cum in forma Dei esset, nō rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Ecce quis venit. Quid accepit? Sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens in similitudinem hominum factus. Ille factor factus, ille creator creatus. Sed in quo factus & creatus? In forma serui accipiendo formam serui, nō amittendo formam Domini. In hac ergo forma serui, in eo quod à nobis pro nobis accepit, & natus est, & passus est, & resurrexit, & ascendit in cælum. Quatuor res dixi. Natus est, mortuus est, resurrexit, ascendit in cælum. Duo prima, duo nouissima. Duo prima: natus est, mortuus est. Duo nouissima: resurrexit, ascendit in cælum. In duobus primis conditionem tuam tibi ostendit. In duobus nouissimis mercedis exemplum præbuit. Nasci & mori noueras, plena est his duobus regio mortalium. Quid hic abundat in omni carne, nisi nasci & mori? hoc homo cum pecore habet: hanc ergo vitam cum pecoribus communem ducimus. Nati sumus, morituri sumus. Illud nondum noueras, resurgere, & in cælum ascendere. Duo noueras, duo non noueras. Suscepit quod noueras, ostendit quod nō noueras, patere quod suscepit, spera quod ostendit.

Ex sermone, quod tribus modis Christus intelligatur.

Dicit Ioannes: *Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis*. Audite iam vtrumque in illo notissimo capitulo Pauli Apostoli: *Qui cum in forma Dei esset, inquit, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*. Hoc est, in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Quomodo dixit Apostolus? non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, si non æqualis Deo? Si autem pater Deus, ille non Deus, quomodo æqualis? Vbi ergo ille ait: *Deus erat verbum, ibi ille. Non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo*. Et vbi ille: *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, ibi ille. Semetipsum exinaniuit formam serui accipiens*. Attendite per hoc ergo, quod homo factus est, per hoc quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis, per hoc quod semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.

Ex sermone de verbis Euangelij.

Ipse est Christus & factor & factus. Vide factorem: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt*. Vide factum. *Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis*. Videmus ergo Iesum Christum, & Deum & hominem, Christum & factorem rerum, & factum in rebus: Christum & creatorem hominis, & creatum hominem. Deus Christus æqualis est patri. Tantus est, quātus ille. Talis est, qualis ille. Hoc est quod ille. Non hic est quod ille, hoc est quod ille. Ille Deus, & ipse Deus. Ille omnipotens, & ille omnipotens. Ille immutabilis, & ille immutabilis.

Hoc est quod ille, non hic est quod ille, quia ille pater, hic filius. Hoc quicumque nouit, illi ad patrem ascendit. Qui hoc non nouit, nondum illi ascendit Christus ad patrem: paruulus cum illo est, in terra cum illo est. Æqualis omnipotenti nondum illi est, proficienti ascendit, et cum illo qui proficit, ascendit. Quid est ergo, noli me tangere? Tactus fidem significat. Tangēdo enim acceditur ad eum, qui tangitur. Mulierem illam videte, quæ fluxum sanguinis patiebatur, dixit in corde suo: *Sanabor si tetigero simbria vestimenti eius. Accessit & tetigit. Sanata est*. Quid est accessit & tetigit? Propinquauit & credidit. Vt sciatis eam credentem tetigisse, Dominus dicit: *Tetigit me aliquis*. Turba ista premore nouit, tangere non nouit. Constat hoc eum significare voluisse dicendo: *Quis me tetigit? Tetigit me aliquis*. Vt illum tactum fidem credamus esse tangētis, vel potius credentis accessum. Quid tibi ergo vult, *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum*? Quod me vides, hoc me putas. *Nondum ascendi ad patrem, hominem me vides, hominem solum ne putas*. Sum quidem homo, sed non hic

ffer fides tua. *Noli me tangere*, sic vt tantummodo hominem credas. *Nondum enim ascendi ad patrem meum. Ascendo ad patrem meum*, & tange me, id est profice, intellige me æqualem patri, & tunc tange & salua eris, *Noli me tangere. Nondum enim ascendi ad patrem meum.* Quod descendit vides, quod ascendit nondum vides. Memeritipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus sum, & habitum inuentus vt homo. Hoc crucifixum est, hoc sepulchrum est, hoc resuscitatum. Illud autem, cum in forma Dei essem, non rapinam arbitratus sum esse æqualis Deo nondum vides. Noli tangendo terram, cœlum perdere, noli remanendo in homine, in Deum non credere. *Noli me tangere. Nondum ascendi ad patrem.* Procedat Arrianus, prius procedat Photinianus, hæretici qui Dominum Iesum nisi hominem omnino non nouerunt. Homuncionistæ dicuntur isti hæretici. Homuncionistæ, quia nõ nouerunt Christum nisi hominem. Respondebimus Photiniano. Noli tangere. Quid est noli tangere? Noli sic credere, nondum tibi Christum ascendit ad patrem. Procedat Arrianus. Ego, inquit, credo Deum Christum, sed minorem. Nec tibi adhuc ascendit ad patrem. Cum ascendit ad patrem, extende te vt tangas. Extende te, tange Deum. Et ego, inquit, profiteor, sed alterius naturæ & alterius substantiæ. Creatum, non per quem creata sunt omnia. Factum, nõ in principio verbum sine tempore. Adhuc ergo infra es, nõdũ tibi ascendit ad patrem. Vis ascendat tibi ad patrem? Crede: cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Rapina non erat quia natura erat. Rapina vsurpatur: natura cognoscitur. In forma Dei non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Sic est natus & semper natus. Et natus & semper natus, & sine initio natus. Tu quid dicis Arriane? Erat tempus quando non erat filius. Vide quia nondum tibi ascendit ad patrem? Noli tangere, noli sic credere, non est tempus inter patrem & filium. Genuit pater: natus est filius. Sine tempore ille genuit: sine tempore natus est: per quem facta sunt tempora. Sic tange, & ascendit tibi ad patrem verbum, sed coæternum Deo. Sapientia Dei, sed sine qua nunquam fuit pater. Respondere tibi habet caro tua, & confabulatura tecum, & dictura tibi in tenebris. Quomodo natus si sic fuit? Tenebræ tecum loquuntur. Exponatur mihi clamas, clamo, exponatur mihi. Quid tibi exponatur? Natus est, aut non natus? Non enim esset filius nisi natus. Si ergo natus est, fuit tempus quando non erat. Nilsum est hoc. Terra loqueris, de terra loqueris, expone ergo mihi, ait: quomodo natus si semper fuit? Non expono, non expono, non possum, non expono: sed pro me Prophetam oppono: *Generationem eius quis enarrabit?*

Ex libro contra Maximinum primo.

Assumpta autem carne qua factus est homo, sicut æqualem se nouit quando dicit, *Ego & pater vnum sumus*, sic se nouit minorem: quia *verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.* Natura enim erat non rapina. Non enim vsurpauit hoc, sed natus est hoc. *Veruntamen semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.* Agnouisti æqualem: iam accipe agnoscere minorem. *Formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitum inuentus vt homo.* Ecce qua forma maior est pater.

Ex libro contra Maximinum secundo.

Si enim confiteris Dei formam, cur non aperte Dei filium Deo confiteris æqualem? Prasertim quia de verbis Apostoli vbi ait, *Non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo:* non potuisti pro tuis partibus inuenire quod diceres. Et quia hoc dixisse Apostolum non potuisti negare, ideo dixisti, quod ille non rapuit. Nec nos dicimus tanquam hoc sit non rapuit, quod est non habuit, id est, æqualitatem Dei: atque ita dictum sit non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, ac si diceretur: non arbitratus est esse rapiendam æqualitatem Dei eo quod ab illo fuerit aliena. Rapor enim rei alienæ vsurpator est. Tanquam hoc filius cum posset rapere noluisse. Quod vides quanta insipientia

sentiat. Ergo intellige Apostolum ideo dixisse: *non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo:* quia non alienum arbitratus est quod natus est. Sed tamen quamuis æqualitatem Dei non fuerit arbitratus alienam, sed suam, *semetipsum exinaniuit* non quærens quæ sua sunt, sed quæ nostra sunt. Quod vt nõ queris ita esse, attende vnde ad hoc Apostolus uenerit. Cum enim Christianis humilitatem præciperet charitatis: *alter alterum, inquit, existimantes superiorem sibi, non quæ sua sunt vnusquisque, intendentes, sed quæ aliorum.* Deinde vt exemplo Christi hortaretur non sua quærens vel intendere, sed quæ aliorum, singuli quique, inquit, *hoc sentite in vobis quod & in Christo Iesu. Qui cum in forma Dei esset, quæ illi erat sua, non rapinam arbitratus est, hoc est non alienam arbitratus est esse æqualis Deo.* Sed tamen quærens nostra non sua semetipsum exinaniuit, non formam Dei amittens, sed formam serui accipiens. Non enim est mutabilis illa natura vt se exinaniet perdendo quod erat: sed accipiendo quod non erat, nec consumendo quæ sua sunt, sed assumendo quæ nostra sunt: ac deinde in forma serui obediendo sicut homo vsque ad mortem crucis. Non itaque facias imparem Deo formam Dei, quod nec in ipsis hominibus dici potest. Nam cum dictum fuerit, ille homo in forma est illius hominis, nemo intelligit nisi æquales. An forte non vis sic accipere, quod dictum est, cum in forma Dei esset, vt in forma Dei patris intelligas filium, vbi nihil aliud quam æqualitas apparet amborum? Sed in forma Dei putas intelligendum in forma sua, quia & ipse vtique Deus est. Non multum curo, si etiam sic intelligas. Vbi enim plenitudinem formæ atatis incrementa non faciunt: sed Deo gignente perfectus natus est filius, proculdubio si forma filij formæ patris nõ est æqualis, non verus est filius. Scriptum est autem, vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Forma igitur veri filij formæ Dei patris non potest esse inæqualis.

De quo etiam Paulus Apostolus dicit.

Quoniam cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Qui formam implet Dei: nihil habet minus Deo. Totus ergo habitat pater in filio, cuius patris formam idem filius non ex parte, sed implet in pleno. Si enim diceret, qui cum Deus esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, posset angustijs fidei suæ quilibet qualemque etsi debile de quo sine mora excluderetur, spatium inuenire. Nunc vero qui cum in forma Dei esset dixit, omnem machinationis iniustæ aditum interclusit. Vbi est enim forma, nihil habet prorsus minus omnino natura. *Deus enim* (ait idem Apostolus) *erat in Christo mundum reconcilians sibi.* Quomodo ergo susciperet minor maiorem, nisi sese in vna natura cognoscere patrem? Neque enim linearis spatijque membrorum hæc Dei forma distenditur vt pater filium in se suscipiat habitantem, aut in se filium patrem ostendat manentem, sicut ipse ait: *Pater in me manens facit opera mea.* Aut euacuatur, cum Spiritu sanctum suum Pater, & Filius omnem creaturam suam profert illustrantem. Quomodo cogitari non potest, quomodo explicari non potest, simul secum vnum est quod secundum incommutabilem omnino substantiam in Trinitate Deus est. Si enim in homine credente in se totus Deus credendus est habitare, quomodo filium in se totum pater, aut filium patrem non credatur excipere? Ac per hoc ipse in patre & pater in eo manet, & ex patre vel filio sanctus credendus est spiritus non solum processisse, sed semper ad peragenda opera Trinitatis omnino procedere.

Qui cum in forma Dei esset, sicut dicit Apostolus, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Neque enim vsurpationis erat vt rapina diceretur: sed natura inerat, vt esset æqualis. *Semetipsum tamen exinaniuit, non formam Dei amittens, sed formam serui suscipiens. Humiliavit semetipsum factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis.* Vide quemadmodum eundem hominem quem Deum commendat, vt persona vna sit, ne non Trinitas, sed quaternitas inducatur. Sicut enim non augetur numerus personarum cum caro accedit animæ, vt sit vnus homo: sic non augetur

Ex ferm. de
disciplina
contra
Pascianum.

2. Cor. 6.

Ioan. 14.

Ex lib. de
grat. nauit
testam.

Isai. 63.

Ioan. 10.

numerus personarum, cum homo accedit verbo ut sit verus Christus. Legitur itaque *verbum caro factum*, ut intelligamus huius personae singularitatem: non ut suspicemur in carne mutatam diuinitatem.

In similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo.]

Ex lib. qu. 83. qu. 73.

Habitus in ea re dicitur quae nobis ut habeatur accidit. Verumtamen hoc interest quod quaedam eorum accidunt nobis ut habitum faciant non mutantur à nobis, sed ipsa nos mutant in se ipsa integra & inconcussa manentia. Sicut sapientia cum accedit homini non ipsa mutatur: sed hominem mutat: quem de stulto sapientem facit. Quaedam vero sic accidunt, ut & mutant & mutantur: sicuti cibus & ipse amittens speciem suam in corpus nostrum vertitur, & nos refecti cibo ab exilitate atque languore in robur atque valentiam commutatur. Tertium genus est cum ipsa quae accidunt mutantur ut habitum faciant, & quodam modo formantur ab eis quibus habitum faciunt, sicuti est vestis. Nam cum deiecta vel depositata est, non habet eam formam quam sumit cum induitur atque inducitur membris. Induta ergo accipit formam quam non habebat exuta, cum ipsa membra & cum induuntur & cum exuuntur in suo statu manent. Potest etiam esse quartum genus, cum ea quae accidunt ad faciendum habitum nec mutant quibus accidunt: nec ab eis ipsa mutantur: sicut annulus digito si non nimis subtiliter attendatur. Verumtamen hoc genus aut nullum est, si diligenter discutias, aut omnino rarissimum. Cum igitur Apostolus de vnigenito Dei filio loqueretur, quantum pertinet ad eius diuinitatem secundum id quod verissime Deus est, aequalem dixit patri. Quod ei non fuit tanquam rapina, id est, quasi alienum appetere, si semper manens in ea aequalitate nollet hominem indui & hominibus ut homo apparere. *Sed semetipsum examinauit*, non formam mutans, sed formam serui accipiens, neque conuersus atque transmutatus in hominem amissa incommutabili stabilitate: sed quamquam verum hominem suscipiendo ipse susceptor in similitudinem hominum factus non tibi, sed eis quibus in homine apparuit est habitu inuentus ut homo: id est, habendo hominem inuentus ut homo est. Non enim poterat inueniri ut homo ab his, qui cor immundum habebant, & verbum apud patrem videre non poterant, nisi hoc suscipiendo quod possent videre, & per quod ad illud lumen interius ducerentur. Iste autem habitus non est ex primo genere. Non enim manens in se natura hominis naturam Dei commutauit. Neque ex secundo. Non enim immutauit homo Deum, & mutatus est ab illo. Neque ex quarto. Non enim sic assumptus est homo, ut neque ipse mutaret Deum, nec ab illo mutaretur. Sed potius ex tertio. Sic enim assumptus est ut commutaretur ineffabiliter & excellentius atque coniunctius quam vestis ab homine cum induitur. Hoc ergo nomine habitus satis significauit Apostolus, quemadmodum dixerit in similitudinem hominum factus: quia non transfiguratione in hominem, sed habitu factus est, cum indutus est homine: quem sibi vniens quodammodo atque conformans, immortalitati aeternitatemque sociaret. Sed illum habitum qui est in perceptione sapientiae & disciplinae, Graeci schesin vocant: hunc autem secundum, quem dicimus vestitum vel armatum schema potius appellant. Ex quo intelligitur de isto genere habitus locutum Apostolum, quandoquidem in Graecis exemplaribus *schemati* scriptum est, quod nos in latinis *habitu* habemus. Quo nomine oportet intelligi non mutatum esse verbum susceptione hominis, sicuti nec membra veste induta mutantur: quamquam illa susceptione ineffabiliter susceptum suscipienti copulauerit. Sed quantum verba humana rebus ineffabilibus coaptari possunt, ne mutatus intelligatur Deus humanae fragilitatis assumptor, electum est ut Graecè *schema* & Latine *habitus* diceretur illa susceptione.

Humiliauit semetipsum factus obediens vsq; ad mortem: mortem autem crucis.]

Ex ferm. de ver. Euang. 24

Cecidit diabolus, & stantem deiecit hominem, deiecit stantem, sed Christum descendens erexit iacentem, vnde tamen erexit Dominus Deus tuus, attende. Humili-

tate erexit factus obediens vsq; ad mortem. Humiliauit semetipsum princeps tuus humilis, & tu superbis? Caput humile, & membrum superbum? Absit. Non vult esse de corpore capitis humilis, qui amat superbiam.

Discite, inquit, à me. Cum essem in principio Deus apud Deum, creauit vos. Hoc nolo discaris à me. Sed factus sum quod feci, ne periret quem feci. Vnde iam factus quod feci? *Semetipsum examinauit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo.* Humiliauit semetipsum. Hoc discite à me. *Humiliauit enim semetipsum*, inquit. *Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Non enim, inquit, hoc vos doceo quasi in forma Dei aliquando fuissetis non rapinam arbitantes esse vos aequales Deo. Illi proprium erat: illi rapina non erat. In patris aequalitate natus est de patre. Quid tamen fecit propter te? *Semetipsum examinauit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo.* Ecce propter te Deus factus est homo. Ecce propter te Deus factus est homo si ne peccato, & non vis te agnoscere cum peccato ut venias ad illum qui ait: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam.* Intelligens ergo pater effusionem cruoris præter periculum passionis, quomodo sequi Christum debeat Christianus, Apostolus dicit loquens de Domino Christo: *Cum informa Dei esset, non rapinam arbitratus est esse aequalis Deo.* Quanta maiestas. *Sed semetipsum examinauit formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo.* Quanta humilitas. Humiliauit se Christus: habes Christiane quod teneas. Christus factus est obediens. Quid superbis? Quousque factus est obediens. Christus? Vique ad incarnationem verbi, vsque ad participationem mortalitatis humanæ, vsque ad irrationem diaboli tentationem, vsque ad irrationem populi Iudaeorum, vsque ad sputa & vincula, vsque ad alapas & flagella. Si parum est, vsque ad mortem. Et si adhuc etiam aliquid de genere mortis addendum est, mortem autem crucis. Habemus tale humilitatis exemplum superbiae medicamentum. Quid ergo intumesceis homo? O pellis morticina quid tenderis? O sanies ferida quid inflaris? Quia tibi nescio quis fecit iniuriam, vnde flagitas vitionem: sitis arenti fauce vindictam: nec prius ab interiore desistis, donec ab illo qui te læserit vindiceris. Si Christianus es, expecta regem tuam: prius se vindicet Christus. Nondum enim vindicatus est, qui pro te tanta perpeius est. Et vti que illa maiestas posset vel nihil perpeti, vel continuo vindicari. Sed cum esset in illo tanta potentia, ideo fuit etiam tanta patientia, quia pro nobis passus est, nobis relinquens exemplum ut sequamur vestigia eius. Humilitate decursa, & morte prostrata ascendit Christus in cælum: sequamur eum. Audiamus dicentem Apostolum: *Si conurrexisti cum Christo, que sursum sunt sapite, ubi Christus est in dextera Dei sedens.* *Que sursum sunt querite: non que super terram.* Quicquid delectabile de temporalibus rebus mundus ingesserit, respuatur. Quicquid infremuerit asperum atque terribile, contemnatur, & qui sic agit, non dubitet Christi se coherere vestigijs: ut merito dicere audeat cum Apostolo Paulo: *Conuersatio nostra in cælis est.* Sed tunc potest in illis virtus esse inuicta, si non sit charitas ficta. Ille nobis dat veram virtutem, qui diffundit in cordibus nostris charitatem, factus obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis.

Creator hominis homo esse dignatus est, factus est quem fecerat ne periret quem fecerat. Quid huic misericordiae addi potest? Et tamen addidit: parum fuit ei hominem fieri, sed voluit etiam ab hominibus reprobari. Parum erat reprobari: & ex honorari. Parum erat ex honorari & occidi. Sed & hoc parum est: mortem crucis. Nam cum eius obedientiam vsque ad mortem factam commendaret Apostolus, parum illi fuit dicere factus obediens vsq; ad mortem. Non enim quia mortem fecerat, sed addidit: *mortem autem crucis.* Illa morte nihil peius fuit inter omnia genera mortium. Denique ubi dolores acerrimi exagitant, cruciatus vocatur à cruce nominatus. Pendentes enim in lignis crucifixi clausi ad lignum pedibus manibusque confixi producta morte necabuntur. Non enim crucifigi, hoc erat occidi. Sed diu vivebatur in cruce, non quia longior

Ex ferm. de ver. Apol. 12. Matt. 11.

Matt. 11. Ex ferm. natali s. Laurentii

Coloss. 3.

Ibidem. Rom. 5.

Ex traft. Euang. secundum Ioan. 36.

vita eligebatur, sed quia mors ipsa protendebatur ne dolor citius finiretur. Mori voluit pro nobis. Parum dicimus. Crucifigi dignatus est, vsque ad mortem crucis obediens factus. Elegit extremum & pessimum genus mortis, qui omnem fuerat ablaturus mortem. De morte pessima occidit omnem mortem. Pessima enim erat non intelligentibus Iudæis. Nam Domino electa erat. Ipsam crucem suam, signum habiturus erat: ipsam crucem de diabolo superato tanquam trophæum in frontibus fidelium positurus: vt diceret Apostolus: *Mibi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Nihil erat tunc in carne intolerabilius: nihil est nunc in fronte gloriosius. Quid seruat fidei suo qui talem honorem dedit supplicio suo? Denique modo in penæ reorum non est apud Romanos. Vbi enim Domini crux honorata est, putatum est quod & reus honoraretur, si crucifigeretur.

Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.]

In passione magis eius humilitas quam claritas commendatur, Apostolo teste qui dicit: *Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.* Deinde sequitur, & de eius clarificatione iam dicit: *Propter quod & Deus illum exaltauit, & donauit ei nomen quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.* Hæc est clarificatio Domini nostri Iesu Christi quæ ab eius resurrectione sumpsit exordium. Humilitas ergo eius incipit in sermone Apostoli ab eo loco vbi ait: *semetipsum exinanivit formam serui accipiens, & peruenit vsque ad mortem crucis.* Claritas vero eius incipit ab eo loco vbi ait: *Propter quod & Deus illum exaltauit, & peruenit quod in gloria est Dei Patris.* Vt ergo Dei mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus resurrectione clarificaretur vel glorificaretur, prius humiliatus est in passione. Non enim ad mortuis resurrexisset si mortuus non fuisset. Humilitas claritatis est meritum. Claritas humilitatis est præmium. Sed hoc totum factum est in forma serui. In forma vero Dei semper fuit, semper erit claritas. Immo non fuit quasi iam non sit: nec erit quasi nondum sit, sed sine initio, sine fine semper est claritas.

Propter quod Deus eum exaltauit & donauit ei nomen quod est super omne nomen, &c. Homini ergo donauit ista non Deo. Neque enim cum in forma Dei esset, non excelsus erat, aut non ei genua flectebant cælestia, terrena, & inferna, sed cum dicitur propter quod eum exaltauit, satis apparet propter quod exaltauerit, id est, propter obedientiam vsque ad mortem crucis: In qua ergo forma crucifixus est, ipsa exaltata est. Ipsi donatum est nomen quod est super omne nomen: vt cum ipsa forma serui nominetur filius vnigenitus Dei.

Novimus Christum sedere ad dexteram patris post resurrectionem à mortuis, & in cælos ascensionem. Factum est iam, nec videmus, sed credimus, in libris legimus, prædicatum audiuimus, fide retinemus. Vnde & eo ipso quod erat filius David Christus, factus est Dominus David. Illud enim quod natum ex semine David, ita honoratum est vt esset Dominus David. Ita miraris hoc, quasi & in rebus humanis ista nõ fiant. Si enim contingat filium cuiusquam Regem fieri patre priuato, nonne erit Dominus patris? An mirabilius est quod potest contingere, vt non solum Rex factus priuati filius sit Dominus patris sui, sed Episcopus factus laici filius, sit pater patris sui. Ergo & eo ipso quod carnem accepit Christus Iesus, quod in carne mortuus est, quod in eadem ascendit in cælum, & sedet ad dexteram patris, & in eadem ipsa carne sic honorata, sic clarificata, sic in cælestem habitum commutata, & filius est David, & Dominus est David. Secundum enim hanc dispensationem transitus Christi, etiam illud ab Apostolo dicitur: *Propter quod eum exaltauit à mortuis, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cæ-*

lestium, terrestrium, & infernorum. Donauit (inquit) ei nomen quod est super omne nomen, Christus secundum hominem, Christo secundum carnem mortuo, resurgenti, ascendenti donauit nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum. Vbi erit David vt nõ sit ei Dominus? In cælo sit, in terra sit, in inferno sit, Dominus eius erit qui est Dominus cælestium, terrestrium, & infernorum. Gaudeat ergo nobiscum & David filij sui natiuitate honoratus, Dominatu liberatus: & gaudens dicat & à gaudentibus audiatur: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Dicitis vos Christum colere vt Deum omnis creaturæ cui flectitur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum. Quem tamen Deo Patri esse non vultis æqualem, quia hoc pater ei donauit. Ait enim Apostolus: *Propter quod eum exaltauit & donauit ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, &c.* Nec quaeritis cui donauerit: vtrum homini an Deo, Quando enim donauerit, euidenter apparet. *Humiliauit, inquit, semetipsum vsque ad mortem: mortem autem crucis. Propter quod & Deus eum exaltauit, & donauit ei nomen quod est super omne nomen, quia factus est obediens vsq; ad mortem crucis.* Nunquid antequam hoc fieret non erat altus Dei filius, Dei verbum, Deus apud Deum: sed posteaquam propter hoc eum exaltatus est quia factus est obediens vsq; ad mortem crucis: tunc cepit esse altus Dei filius vnicus Dei Deus? tunc cepit habere nomen quod est super omne nomen? Quis hoc insipientissimus dixerit? Hoc ergo illi donatum est vt homini: secundum quem filius factus est obediens vsque ad mortem crucis: quod iam habebat idem ipse Dei filius Deus de Deo natus æqualis.

Quod dicit Iacob ad Ioseph: *quod est somnium quod somnias? numquid venientes veniemus ego & mater tua, & fratres tui, adorare te super terram?* nisi in aliquo mysterio dictum accipiatur, quomodo intelligitur de matre Ioseph quæ iam erat mortua? Vnde nec in Aegypto cum sublimaretur putandum est hoc esse completum: quia nec pater eum adorauit quando ad eum venit in Aegypto, nec mater olim defuncta potuit. In Christi ergo persona facile intelligi potest etiam de mortuis, secundum illud quod dicit Apostolus: *Quia donauit ei nomen quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium & infernorum.*

Itaq; charissimi mei sicut semper obedistis: non in presentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea: cum metu & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate.]

Quando iubet vt operentur, liberum eorum conuenit arbitrium. Sed ideo cum timore & tremore, ne sibi tribuendo quod bene operantur, de bonis tanquam suis extollantur operibus. Tanquam ergo interrogaretur Apostolus & diceretur ei, quare dixisti in timore & tremore? horum verborum rationem reddidit dicens: *Deus est enim qui operatur in vobis.* Si enim timetis & tremetis, non extollimini tanquam de vestris operibus bonis: quia Deus est qui operatur in vobis.

Audi vocem Apostoli: *Cum timore, inquit, & tremore vestram ipsorum salutem operamini.* Quare cum timore & tremore? Subiecit causam: *Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate.* Si ergo Deus operatur in te, gratia Dei operare, non viribus tuis. Ergo si gaudes, & time, ne forte quod datum est humili, auferatur superbo.

Mirum est autem quod prædicato Christo crucifixo, audiunt duo, vnus contemnit, alter ascendit. Qui contemnit imputet sibi, qui ascendit, non arroget sibi. Audiuit enim à veraci magistro: *Nemo venit ad me, nisi datum ei fuerit à patre.* Gaudeat quia datum est: gratias agat dati corde humilis non arroganti: ne quod humilis meruit, superbus amittat. Nam etiam qui iam in ipsa via iusta ambulat si sibi eam tribuerint & viribus suis, pereunt de illa. Ideo humilitatem nos docens sancta scriptura per Apostolum dicit: *Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini.* Et ne sibi inde aliquid darent, quia dixit operamini, continuo

subiunxit: *Deus enim est qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate, Deus est qui operatur in vobis*: id est cum timore & tremore vallem facite: imbrem suscipite. Depressa implentur: alta siccantur. Gratia pluuia est. Quid ergo miraris si Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam? Ideo *cum timore & tremore*, id est, cum humilitate. *Noli altum sapere, sed time*. Time ut implearis, noli altum sapere ne licceris, *Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate*.

Nec de ipsa perseverantia boni voluit Deus sanctos suos in viribus suis, sed in ipso gloriari: qui eis non solum dat adiutorium quale primo homini dedit, sine quo non possint perseverare si velint, sed in eis etiam operatur & velle, ut quoniam non perseverabunt nisi & possint & velint, perseverandi eis & possibilitas & voluntas diuinæ gratiæ largitate donetur. Tantum quippe Spiritu sancto accenditur voluntas eorum, ut id est possint quia sic volunt, id est sic velint, quia Deus operatur ut velint. Nam si in tanta infirmitate vitæ huius, in qua tamen infirmitate propter elationem reprimendam perfici virtutem oportebat, ipsis relinqueretur voluntas sua, ut in adiutorio Dei, sine quo perseverare non possent, manerent si velint, nec Deus in eis operaretur ut velint, inter tot & tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & id est perseverare non possent, quia deficientes infirmitate nec velent, aut non ita velent infirmitate voluntatis ut possent. Subventum est igitur infirmitati voluntatis humanæ, ut diuina gratia indeclinabiliter & insuperabiliter ageretur, & id est quamvis infirma non tamen deficeret, neque aduersitate aliqua vinceretur. Dicente ergo Iesu Christo, *Rogavi pro te ne deficiat fides tua*, intelligamus ei dictum qui ædificatur super terram. Atque ita homo Dei non solum quia misericordiam consecutus est ut fidelis esset, verum etiam quia fides ipsa non deficit, *qui gloriatur, in Domino gloriatur*.

Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Nos ergo volumus sed *Deus in vobis operatur & velle*. Nos operamur sed *Deus in vobis operatur & operari pro bona voluntate*, hoc nobis expedit & credere & dicere, hoc pium & verum, ut sit humilis & summissa confessio, & detur totum Deo.

Proprium quippe arbitrium nisi Dei gratia iuuetur, nec ipsa bona voluntas esse in homine potest. *Deus est enim* (inquit Apostolus) *qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate*, non sicut isti sentiunt tantummodo scientiam reuelando ut nouerimus quid facere debeamus, sed etiam inspirando charitatem, ut ea quæ discendo nouimus etiam diligendo faciamus. Nam utique nouerat ille quæ magnum bonum esset continentia, qui dicebat: *Et cum scirem, quia nemo potest esse continens nisi Deus det*. Non solum ergo sciebat quantum esset hoc bonum, & quam desiderabiliter esset concupiscendum, verum etiam quod nisi dante Deo esse non posset. Docuerat enim cum sapientia. Nam hoc dicit: *Et hoc ipsum erat sapientia, scire cuius esset hoc donum*. Nec tamen ei scientia ista sufficit, sed ait: *Adhuc Dominum & deprecatus sum illum*. Non igitur tantummodo in hoc nos adiuuat Deus, ut sciamus quid agendum sit: verum etiam ut amando agamus quod discendo iam scimus. Nemo itaque potest esse non solum sciens verum etiam continens nisi Deus det. Vnde cum iam ille haberet scientiam, precabatur ut esset in illo quod sciebat quia non esset ex illo. Utique tantas voluntatis vires, tantum dilectionis ardorem volebat accipere spiritu sapientiæ, qui sufficeret ad implendam magnitudinem continentia.

Quomodo dicis quod te audio dicere: ut rectè credamus in Deum, & Euangelio consensiamus, non esse donum Dei, sed hoc nobis esse à nobis? id est, ex propria voluntate quam nobis in nostro corde non operatus est ipse? Et ad hoc cum audieris: quid est ergo quod ait Apostolus, *Deus in vobis operatur & velle*? Respondens per legem suam, per scripturas suas Deum operari ut velimus, quas vel legimus vel audimus. Sed eis consentire vel non consentire ita nostrum est ut si velimus fiat: si autem nolimus, nihil in nobis Dei operationem valere faciamus. Operatur quippe

ille dicis quantum in ipso est ut velimus dum nobis nota fiunt eius eloquia. Sed si eis acquiescere nolumus, nos ut operatio eius nihil in nobis prosit effecimus. Quæ si dicis, profecto nostris orationibus contradicis. Dic ergo aperitissime nos pro his quibus Euangelium prædicamus non debere orare ut credant, sed eis tantummodo prædicare. Exerce contra orationes Ecclesiæ disputationes tuas. Et quando audis sacerdotem Dei ad altare Dei exhortantem populum Dei orare pro incredulis, ut eos Deus conuertat ad fidem: & pro catechumenis, ut eis desiderium regenerationis inspiret: & pro fidelibus, ut in eo quod esse cœperunt eius munere perseverent: suscipias voces, & dic te non facere quod hortatur, id est, Deum pro infidelibus ut eos fideles faciat, non rogare, eo quod non sint ista diuinæ miserationis beneficia, sed humanæ officia voluntatis. Reprehende Apostolum Paulum quoniam dixit: *Oramus ad Deum ne quid faciatis mali*. Neque enim dicturus es, nihil mali eum facere qui non credit in Christum, aut qui fidem deserit Christi. Ac per hoc qui dicit ne quid faciatis mali, nec ista vult fieri: satisque illi non est præcipere, sed confitetur se Deum rogare ne fiant: sciens hominis voluntatem ab ipso corrigi ac dirigi ut ista non faciat. A Deo enim gressus hominis diriguntur, & viam eius vult.

Omnia autem facite sine murmurationibus & hesitationibus, ut sitis sine querela & simplices filij Dei, sine reprehensione in medio nationis praua & peruersa: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo verbum vitæ continentis ad gloriam meam in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi. Sed et si amulor supra sacrificium & obsequium fidei vestra: gaudeo & congratulor omnibus vobis. Id ipsum autem & vos gaudete: & congratulamini mihi.

Smilitudo de luminaribus data est ad sanctos, ut sine murmuratione sint in natione tortuosa & peruersa, id est, inter iniquos: *in quibus apparetis* (inquit) *sicut luminaria in mundo verbum vitæ habentes*. Tales enim sancti in quibus est verbum vitæ, de conseruatione quam habent in cælo despiciunt omnia quæ iniqui faciunt in terra. Et quomodo luminaria in cælo per diem & per noctem procedunt: peragunt itinera sua: cursus suos certos habent: & committuntur tanta mala, nec decidunt de super stellæ fixæ in cælo agentes tractus cælestes: quos illis præstituit creator ipsorum, sic debent sancti. Sed in cælo figantur corda eorum, si non frustra audiant & respondeant sursum se habere cor: si imitentur eum qui ait: *Nostri autem conuersatio in cælis est*. Qui ergo sunt in supernis, & de supernis cogitant. Sicut dictum est: *Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum*. De ipsis cogitationibus supernorum patientes fiunt, & quicquid in terra committitur sic, non curant donec peragant itinera sua: quemadmodum non curant luminaria cæli quomodo exerceant dies & noctes: quamuis tanta mala videant fieri super terram. Sed facillè est forte ut ferant iusti iniquitates malorum, quæ non ipsis fiunt. Sic ferant & quæ in ipsos fiunt. Non enim propterea debent ferre & tolerare qui in alios fiunt. Et si in se fiant, non debent perdere tolerantiam. Nam qui perdidit tolerantiam cecidit de cælo. Qui autem fixum habet cor in cælo, terra ipsius laborat in terra. Quanta & de ipsis luminaribus fingunt homines, & patienter ferunt: quomodo iusti patienter debent ferre omnes etiam de se falsas criminationes. Sed quid est in cælo? In firmamento cæli. Cuius ergo cor in firmamento libri Dei est, ista non curat. Nam cæelum intelligitur firmamentum, & per figurâ liber legis.

Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis, inquit, *nomina vocans*. Sunt stellæ quædam lumina in Ecclesia consolantia noctem nostram: omnes de quibus dicit Apostolus: *In quibus apparetis tanquam luminaria in mundo*. In ista, inquit, natione tortuosa & peruersa: in quibus apparuit tanquam luminaria in mundo verbum vitæ habentes. Ipsas stellæ numerat Deus omnes secum regnatos, omnes secum aggregandos corpori vnigeniti sui. Qui indignus est, nec numeratur. Animaduertat quisque vtrum luceat in tenebris: vtrum iniquitate sæculi tenebrosa non seducatur. Si non fuerit seductus nec victus, tanquam stella erit, quam iam numerat Deus.

Ex lib. sen.
proph. 1.

Sicut stellas cæli non extinguit nox, sic mentes fidelium adhærentes firmamento sacræ scripturæ, non obsecrat mundana iniquitas.

Spero autem in Domino Iesu Timotheum me cito mittere ad vos: ut & ego bono animo sim cognitis quæ circa vos sunt. Neminem enim habeo tam vnanimem qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt quarum: non quæ sunt Iesu Christi. Experimentum autem eius cognoscite, quia sicut patris filius, mecum seruiuit in Euangelio. Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox, ut video quæ circa me sunt. Confido autem in Domino quoniam & ipse veniam ad vos cito. Necessarium autem existimaui Epaphroditum fratrem & cooperatorem & militonem meum, vestrum autem Apostolum & ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos: quoniam quidem omnes vos desiderabat: & mæsus erat propterea quod & audieratis illū infirmatum. Nam & infirmatus est vsq; ad mortem: sed Deus misertus est eius. Non solum autem eius, verum etiam & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem. Festinantis ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sim. Excipite itaq; illum cum omni gaudio in Domino: & eiusmodi cum honore habetote, quoniam propter opus Christi vsq; ad mortem accessit, tradens animam suam: ut impleret id quod ex vobis deerat erga meum obsequium.]

Ex tract.
Euang. secundum
Ioan. 46.

Inter mercenarios pastor ingemuit, quæsiuit aliquem qui sinceriter diligeret gregem Christi: & circa se in eis qui cum illo eo tempore fuerant, non inuenit. Non enim in Ecclesia Christi tunc præter Paulum Apostolum, & Timotheum nemo erat qui germanè de grege sollicitus esset: sed contigerat, ut illo tempore quo Timotheum misit, circa se alium de filiis non haberet, sed soli mercenarij cum illo essent sua quærentes, non quæ Iesu Christi: & tamen ipse germanè de grege sollicitus maluit filium mittere, & inter mercenarios remanere.

CAPVT III.

DE cætero fratres mei gaudete in Domino. Eadem vobis scribere mihi quidem non pigrum: vobis autem necessarium.]

Ex lib. de
pred. san.
Galat. 6.

Dixisse quidem Apostolum scimus ad Philipenses: Eadem scribere vobis mihi quidem non pigrum, vobis autem tutum est. Idem scribens tamen ad Galatas, cum se satis apud eos egisse perspiceret, quod illis per ministerium sermonis sui necessarium esse cernebat: De cætero, inquit, laborem nemo mihi præstet, vel sicut in plerisque codicibus legitur: Nemo mihi molestus sit.

Ex lib. de
gra. no. te.

Videte canes: videte malos operarios: videte concisionem.] Canes appellauit non ratione, sed consuetudine contra insolitam veritatem latrantes. Hæc est enim canum natura: ut cum quibus habent consuetudinem, siue illi boni, siue mali sint, non ad eos latrent: insolitorum autem personis visis etiam innocentibus irriterent.

Ex lib. de
Trinit. 1.

Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu seruiamus Deo.]

Maximè in illo loco satis claret quod Spiritus sanctus non sit creatura: vbi iubemur non seruire creaturæ, sed creatori. Non eo modo quo iubemur per charitatem seruire inuicem, quod est Græcè *douleuim*, sed eo modo quo tantum Deo seruitur, quod est Græcè *latreuim*. Vnde idololatræ dicuntur, qui simulacris eam seruitutem exhibent, quæ Deo debetur. Secundum enim hanc seruitutem dictum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Nā hoc distinctus in Græca scriptura inuenitur: *latreuus* enim habet. Porro si tali seruitute creaturæ seruire prohibemur, quandoquidem dictum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias, vnde & Apostolus detestatur eos qui coluerunt, & seruiuerunt creaturæ potius, quàm creatori: non est vtique creatura Spiritus sanctus, cui ab omnibus sanctis talis seruitus exhibetur, dicente Apostolo: Nos enim sumus circumcisio spiritui Dei seruientes. Quod est in Græco *latreuotes*, plures enim codices etiam Latini sic habent, *Qui spiritui Dei seruiamus*: Græci autem omnes, aut pene omnes. In nonnullis autem exemplaribus Latinis inuenimus, non *spiritui Dei seruiamus*, sed *spiritu Deo seruiamus*. Sed qui in hoc errant, & auctoritati grauiori cedere detrectant: nunquid & illud varium in codicibus reperiunt, *Nescitis quia*

Deut. 6.
Leuit. 4.

Rom. 1.

1. Cor. 6.

corpora vestra templum in vobis est Spiritus sancti, quem habetis à Deo? Quid autem infanlius magisque sacrilegium est: quam vt quisquam dicere audeat membra Christi templum esse creaturæ, minoris secundum ipsos, quàm Christus est? Alio enim loco dicit: *Corpora vestra, membra Christi sunt*. Si autem quæ membra sunt, templum est Spiritus sancti: non est creatura Spiritus sanctus. Quia cui corpus nostrum templum exhibemus, necesse est, vt huic eam seruitutem debeamus, quæ non nisi Deo seruiendum est, quæ patria appellatur. Vnde consequenter dicit: *Glorificate ergo & portate Deum in corpore vestro*.

Ibidem.

Ex serm.
de eadem
lecti.

Audistis dicentem Apostolum Paulum: Nos enim sumus circumcisio, qui spiritui Dei seruiamus. Scio plerosque codices habere, *Qui spiritu Deo seruiamus*: quantum autem inspicere potuimus, plures Græci habent, *Qui spiritui Deo seruiamus*. Sed non ibi quæstio est. Manifestum est enim vtrumque, & congruum regulæ veritatis: quia *spiritui Dei seruiamus*, & non carne, sed *spiritu Deo seruiamus*. Carne enim seruit Deo, qui de rebus carnalibus sperat se placere Deo. Cum vero & ipsa caro ad bona opera subditur, spiritu seruiamus Deo: qui carnem domamus, vt spiritus obtemperet Deo. Spiritus enim regit: caro regitur. Nec spiritus benè regit si non regitur. Cum ergo ait, *Nos sumus circumcisio*, videte quid voluerit intelligi in illa circumcisio quæ in vmbra data est, significante, quæ remota est luce veniente. Cur autem non dixerit, *Nos habemus circumcisionem*: sed *nos sumus circumcisio*: sic accipite, hoc voluisse dicere Apostolum, *Nos sumus iustitia*. Circumcisio enim iustitia est. Magis enim commendat quod dicit dicendo nos esse iustitiam, quam dicendo nos esse iustos. Sicut tamen vt cum iustitiam dicit esse, iustos intelligamus. Non enim illa incommutabilis iusti iustitia, cuius participes facti sumus, sed quemadmodum dicitur, magna ibi iuuentus est, pro multis iuuenibus, sic dicitur iustitia, vt intelligantur iusti. Audite hoc ipsum eudentius eodem dicente Apostolo: *Vt nos, inquit, simus iustitia Dei in ipso*. Simus iustitia non nostra, sed Dei, ab illo accepta non à nobis assumpta, impertita non vsurpata, donata, non raptā. Apostolus ergo non tibi negauit circumcisionem, sed exposuit, lucem præterdidit, vmbra remouit. *Nos sumus*, inquit, *circumcisio, qui spiritu Deo seruiamus*.

2. Cor. 5.

Et gloriamur, in Christo Iesu & nō in carne fiduciam habentes.]

Respexit quosdam in carne fidentes, ipsi erant qui de carnis circumcisioe gloriabantur de quibus alio loco dicit: *Quorum Deus venter, & gloria in pudendis eorum*. Intellige tu circumcisionem, & esto circumcisio, intellige & esto. *Intellectus enim bonus, sed omnibus qui faciunt eum*. Non vtique frustra octauo die iussus est infans circumcidi, nisi quia petra, qua circumcidimur Christus erat. Cultellis enim petrinis circumcisus est populus. Petra autem erat Christus. Quare ergo octauo die? Quia in hebdomadibus idem primus qui & octauus. Completis enim septem diebus reditur ad primum, finitur septimus, Dominus sepultus, reditur ad primum, Dominus resuscitatus. Domini enim resuscitatio promisit nobis æternam diem, & consecrauit nobis Dominicum diem, qui vocatur Dominicus, ipse videtur propriè ad Dominum pertinere, quia eo die Dominus resurrexit. Reddita est petra. Circumcidantur qui volunt dicere: *Nos enim sumus circumcisio*. *Traditus est enim propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram*. Iustificatio tua, circumcisio tua. Nos ergo, inquit, *sumus circumcisio, qui spiritui Dei seruiamus, & gloriamur in Christo Iesu*. *Qui gloriatur, in Domino gloriatur*. Et non in carne fidentes. Et quid est fidere in carne? Audite.

Ex eodem
serm. de
ver. Apo. 15. pauld
inferiu.
Psal. 110.
1. Cor. 10.

Rom. 4.

1. Cor. 10.

1. Cor. 1.

Quamquam & ego habeam confidentiam in carne. Si quis alius videtur considerare in carne: ego magis, circumcisus octaua die.]

Ne arbitremini, inquit, hoc contemnere quod non habeo. Quid magnum est tibi homo abiectus, plebeus, ignobilis contemnat nobilitatem, & tunc veram exhibeat humilitatem? *Quamquam ego*, inquit, *habeam fiduciam & in carne*. Ideo vos, inquit, doceo contemnere quoniam videtis me habere quod contemnā. Si quis alius in carne putat se habere fiduciam magis eo. Et audi in carne fiduciam. Circumcisus octaua die, id est, non profelytus, non aduena ad populum Dei, non maior circumcisus, sed à

Ex eodem.

parentibus natus Iudæus habeo circumcilionem octauū dici.

Ex genere Israël, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus.]

Ex eodem.

Primarij quidam erant, & quasi ad nobilitatem Iudæam segregati, non contemptibili plebi commixti, qui dicebantur Pharisæi, nam dicitur hoc verbum quasi segregationem interpretari: quomodo in Latina lingua dicitur egregius, quasi à grege separatus. Fuerunt autem Israelitæ, id est, ex genere Israël etiam illi qui separati fuerant à templo. Remaniit autem ad templum tribus Iuda, & tribus Benjamin, tribus Leui sacerdotalis. Tribus Iuda regia, & tribus Benjamin hoc solum remanserunt ad Hierusalem, & ad templum Dei, quando est illic separatio in seruo Salomonis. Non ergo leuiter accipiatis quod ait, de tribu Benjamin, inharens Iudæ, non recedens à templo, Hebræus ex Hebræis: secundum legem Pharisæus.

Secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei.]

Ex eodem.

Inter merita sua commemorat quod fuerit persecutor. *Secundum æmulationem*, inquit. Quam æmulationem? Non eram, inquit, piger Iudæus. Quicquid erat quod legi meæ aduersarium videretur, impatienter ferebam: acriter persequebar. Hæc apud Iudæos nobilitas, sed apud Christū queritur humilitas. Ideo ibi iste Saulus, hic Paulus. Saulus à Saule nomen deriuatur. Qui fuerit Saul nostis. Ipsi electa est statura proceræ. Sic eum describit scriptura, quod supereminens esset omnibus, quando electus est, vt vngretur in Regem. Non fuit sic Paulus, sed factus Paulus. Paulus enim paruus: id est Saulus modicus. Ergo *secundum æmulationem*, inquit, *persequens Ecclesiam* hic intelligant homines qualis apud Iudæos fuerim, qui Christi Ecclesiam persequebar æmulatione traditionū paternarum. Addit.

Secundum iustitiam que est in lege conuersatus sine querela.]

Ex eodem.

Luc. 1.

Nouit charitas vestra, dictos esse sine querela ambulasse in omnibus iustificationibus Domini Zachariam & Elizabeth. In omnibus (inquit scriptura) *iustificationibus Domini ambulantes sine querela*. Ecce hoc erat & Paulus noster, quādo Saulus erat: in lege sine querela ambulabat: & quod in eo fuit sine querela, hoc de illo faciebat magnam querelam. Quid ergo putamus fratres? Esse sine querela secundum iustitiam quæ in lege est malum est? Si malum est secundum iustitiam, quæ in lege est esse sine querela, ergo aliquid mali est lex. Sed habemus eundem Apostolum dicentem: *Itaq; lex quidē sancta, & mādatum sanctum, & iustum, & bonum*. Si lex sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum, secundum iustitiam quæ est ex lege sancta conuersari sine querela, quomodo potest non esse bonum? Quomodo potest non esse sanctum? An forte sanctum est? Audiamus ipsum Apostolum: videte quid dicat:

Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta.]

Ex eodem.

Damna sua dicit, & inter damna sua computat, quod in iustitia quæ est in lege, fuerit sine querela.

Verumtamen, inquit, *existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei.*]

Ex eodem.

Attendo, inquit, laudes meas: comparo eminentiæ Domini mei Iesu Christi. Illud sitio: hoc contemno. Paruum est hoc.

Propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora, vt Christum lucrificam.]

Ex eodem.

Questio maior exorta est. Si secundum iustitiam quæ in lege est versabaris sine querela, & hoc in detrimentis tuis, in damnis, in stercorebus computas vt Christum lucrificas, ergo iustitia illa à Christo prohibebatur. Obsecro te expone hoc paululum, Deo propitio dicamus: illuminet & nos, à quo & ipse illuminatus est qui Epistolam istam scripsit nobis non atramento, sed spiritu Dei viuī. Videtis charissimi quā sit arduum, quā difficilē intelligere hoc. Cum constet legem sanctam esse, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum: constetque omnino inter fideles Catholicos, ita vt nemo dissentiat, nisi qui non vult esse Catholicus, hanc legem nō datam nisi à Domino Deo nostro: secundum istam iustitiam, quæ in lege est conuersari sine querela, impedimentum fuisse Apostolo ne ve-

niret ad Christum, nec eum venisse ad Christum, nisi hoc quod fuit secundum iustitiam quæ in lege est sine querela, inter damna, & detrimenta, & stercora computasset. Sequamur ergo & accedamus aliquantum, ne forte in ipsis verbis Apostoli elucescat nobis aliquid vnde ista remoueatur, & soluatur obscuritas. *Detrimeta*, inquit, *credidi hæc omnia, & stercora existimavi, vt Christum lucrificam*. In quibus etiam illud commemoro, quod fuerim sine querela secundum iustitiam quæ in lege est. *Existimavi ergo hæc omnia detrimenta & stercora, vt Christum lucrificam*.

Vt & inueniar in illo non habens meam iustitiam quæ est ex lege.]

Si meam dixerat, quare addidit ex lege? Si enim ex lege est, quomodo tua est? Nunquid tu tibi imposuisti legem. Deus legem dedit, Deus legem imposuit, Deus te legi obtemperare præcepit. Lex si non te doceret quemadmodum viuere deberes, quomodo posses habere iustitiam sine querela secundum legem? Si secundum legem habes, quomodo dicis: non habens meam iustitiam quæ ex lege est?

Ex eodem.

Sed illam quæ ex fide est Iesu Christi, quæ ex Deo est iustitia in fide.]

Am ergo dicam vt potero: reuelat meus qui vos possidet: donet & intellectum, & affectum, donabit enim effectum si donauit affectum, hoc est enim quod volo dicere. Lege Dei proposita quisquis timuerit, & suis viribus eam implere posse putauerit, & fecerit quod iubet lex non amando iustitiam, sed timendo pœnam, sit quidem secundum iustitiam quæ ex lege est homo sine querela: non furatur, non adulterat: non dicit falsum testimonium: non facit homicidium: non concupiscit rem proximi sui. Potest hoc? Potest fortassis. Vnde? Timore pœnæ. Quamquam qui timore pœnæ non concupiscit, puto quia concupiscit. Terrore ingenti amorū atque telorum & circumdantis forsitan multitudinis, vel obuiam euntis etiam Leo reuocatur à præda, & tamen leo venit, Leo redit: prædam non rapuit, non malitiam posuit. Si talis adhuc iustitia est, qua iustitia tibi consulis ne torquearis, quid magnum est pœnam timere? Quis eam nō timeat? Quis latro, quis sceleratus, quis nefarius? Sed hoc interest inter timorem tuum, timoremque latronis, quod latro timet leges hominum: & idem facit latrocinium, quia sperat se fallere leges hominum: tu autē leges eius times, quem fallere non potes. Nam si fallere posses, quid nō fecisses? Ergo & concupiscentiam tuam malam non amor tollit, sed timor premit. Ad ouile venit lupo: latratu canum, & clamore pastorum ab ouili repulsi sunt lupus: ipse est semper tamen lupo: in ouem vertitur. Facit enim & hoc Dominus: sed ipsa est iustitia eius non tua. Nam quamdiu habes tuam, potes timere pœnam, non amare iustitiam. Ergo fratres mei habet delicias suas iniquitas, & iustitia non habet? Delectat malum, & nō delectat bonum? Delectat omnino: sed *Dominus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructum suum*. Ille nisi prior det suauitatem. Terra nostra non habebit nisi sterilitatem. Hanc ergo iustitiam concupiuit Apostolus, delectatus est: memor fuit Dei, & delectatus est. Concupiuit anima eius, & astuauit in atria Domini: & viluerunt omnia quæ pro magno habebat: facta sunt damna, detrimenta, stercora. Hoc enim erat & illud, quod Ecclesiam persequebatur secundum æmulationem paternarum traditionum, inde erat, quia suam iustitiam constituebat, non iustitiam Dei quærebat. Videte enim quia inde persequebatur Ecclesiam. Ego non habeo meam iustitiam, sed eam quæ est per fidem Christi: iustitiam ex Deo: iustitiam inquam ex Deo qui iustificat impium. Tolle te. Tolle inquam te à te, impediste. Si tu te ædificas: ruinam ædificas. *Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam*. Noli ergo velle habere tuam iustitiam. Certè ex lege est: certè Deus dedit legem. Et quia iustitia ex lege est, non sit tua. Apostolus Paulus loquitur mihi: amantem iustitiam suam non calumniantur. Tuam iustitiam noli habere. Stercora illam deputat Apostolus, quamuis sit ex lege. *Et inueniam*, inquit, *in illo non habens meam iustitiam quæ ex lege est*. Quamuis ex lege, tamen meam.

Ex eodem.

Psal. 84.

Psal. 126.

Sed eam quæ est per fidem Christi, quæ impetrat à Deo.

Ex eod.

Ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis eius.]

Aliquid magnum est agnoscere virtutem resurrectionis Christi. Hoc putaris esse magnum, quia carnem suam resuscitavit? Ipsam dixit virtutem resurrectionis eius. Nonne erit etiam nostra in fine seculi resurrectio? Nonne & nostrum corruptibile hoc induetur immortalitatem? Nonne quomodo ipse resurrexit à mortuis, & iam non moritur, & mors illi ultra non dominabitur, sic & nos? Mirabilis ut ita dicam, nam illius caro non vidit corruptionem, nostra de cinere reparatur. Magnum est quidem, quia præcessit in exemplo, & dedit nobis quid speraremus. Sed non est hoc solum illi, qui de iustitia loquebatur non sua, sed illa quæ est ex Deo, & ibi nominavit virtutem resurrectionis Christi. Agnosce ibi iustificationem tuam. Ex illius enim resurrectione iustificamur, tanquam à petra circumcidamur. Propterea inde cœpit. Nos sumus circumcisio. Vnde circumcisio? A petra. Quia petra? Christo. Quomodo? octavo die: quomodo resurrexit Dominico die. Hanc ergo fratres mei iustificationem & habemus in quantum habemus, & augeamus in quantum minores sumus: & perficiemur cum illic venerimus ubi dicitur. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Sed totum ex Deo insit lex, non facies illud, non illud: fac hoc atque illud. Demonstratum est tibi, intellexisti quid facias. Roga ut facias, si cognoscis virtutem resurrectionis Christi. *Traditus est enim propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Quid est, propter iustificationem nostram? Ut iustificet nos, ut iustos faciat nos. Eris opus Dei non solum quia homo es, sed etiam quia iustus es. Melius est enim iustum esse, quam hominem esse. Si hominem te fecit Deus, & iustum tu te facis, melius aliquid facis quam fecit Deus. Sed sine te, te fecit Deus. Non enim adhibuisti aliquem sensum ut te faceret Deus. Qui ergo fecit te sine te, non te iustificat sine te. Ergo fecit nescientem, iustificat volentem. Tamen ipse iustificat, nescit iustitia inueniri in illo, non habens iustitiam tuam quæ ex lege est: sed iustitiam per fidem Christi quæ ex Deo est, iustitia ex fide ad cognoscendum eum, & virtutem resurrectionis eius.*

Rom. 6.

1. Cor. 15.

Ex eod.

1. Cor. 13.

Rom. 5.

Et societatem passionum eius.]

ET ipsa eius virtus, tua erit. Communicatio passionum Christi virtus tua erit. Quid autem erit in communicationibus passionum Christi, si charitas non erit? Nonne inveniuntur torti latrones in tanta fortitudine corporum, ut quidam eorum non solum conscios prodere noluerint, sed nec nomina sua confiteri dignati sint? inter cruciatus, inter tormenta, effosis lateribus, & pene perditis membris manserit animas in obstinatione nequissima? Vide ergo quid amabāt, facere tamē ista sine magno amore non poterant. Sed nō sic amator Dei. Deus non amatur nisi de deo. Amat ille nescio quid aliud de carne, sicut homo quodlibet amauerit, socios suos amauerit, gloriam in facinoribus amauerit, quodlibet amauerit, multū amavit qui torqueri potuit, deficere nō potuit. Si ergo ille nō potuit tanta perficere sine amore, nec tu poteris comunicare Christi passionibus sine amore. Sed quæro quo amore. Non sit cupiditas, sed charitas. *Si enim, inquit, tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ut profit tibi communicatio passionum Christi charitas adsit.*

Vnde tibi charitas o emendicissima infirmitas? Vnde tibi charitas Dei? Vis ostendo tibi vnde sit tibi? Ipsum interroga horrearium dominicum. Si enim in te fuerit charitas Dei, communicabis Christi passionibus, & verus eris martyr. In quo charitas coronatur, ipse erit verus martyr. Vnde ergo tibi? *Habemus thesaurum istum in vasculis fictilibus, ait ipse Apostolus, ut eminentia virtutis sit Dei, & non ex nobis. Ergo vnde tibi charitas, nisi quia diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis? Ecce ad quod gemme, contempne spiritum tuum, accipe spiritum Dei. Ergo ad hoc, inquit, habeam iustitiam quæ est à Deo, ad cognoscendum eum, & virtutem resurrectionis eius & comunione passionum eius.*

Configuratus morti eius.]

Conspulti enim sumus, inquit, Christus per baptismum in mortem: ut quemadmodum Christus surrexit à mortuis, sic & nos in novitate vitæ ambulemus. Morere ut viuas, seipsum ut resurgas. Cum enim sepultus fueris, & resurrexeris, tunc verè erit sursum cor.

Ex eod.

Sed quomodo occurram ad resurrectionem quæ est ex mortuis.]

De iustitia loquebatur, iustitia quæ est ex fide Christi: iustitia quæ à Deo est, & sic cuncta executus est. Et cum iustitiam quæret dicens: *Ut inueniar in illo non habens meam iustitiam quæ ex lege est: sed iustitiam quæ ex fide est Christi, quæ est ex Deo: dicit modo. Si quomodo occurram in resurrectione mortuorum. Quare dixisti: Si quomodo occurram?*

Ex eod.

Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: Sequor autem, si quomodo comprehendam in quo & comprehensus sum à Christo Iesu.]

Præuenit me iustitia ipsius, sequatur illum mea. Tunc autem sequitur mea, si nō sit mea. Si quo modo occurram: non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. Cœperunt mirari qui hoc audiebant dicentem Apostolum: *Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. Quid est quod nondum acceperat? Fidem habebat, virtutem habebat, spem habebat, charitatem flagrabat, virtutes operabatur, intinctissime prædicabat, omnes persecutiones tolerabat, omnibus patiens, amans Ecclesiam, sollicitudinem omnium Ecclesiarum corde gestans. Quid nondum acceperat? Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. Quid est quod dicis? Dicis & miramur: dicis & itupemus. Nouimus enim quem audiamus. Quid dicis?*

Ex eod.

Fratres ego me non arbitror comprehendisse.]

Nolite, inquit, in me falli, plus me ipse noui quam vos: scio quid mihi delit, nescio quid assit. *Ego me ipsum non arbitror apprehendisse.*

Ex eod.

Vnum autem.]

Hoc me non arbitror apprehendisse vnum: multa habeo, & vnum nondum apprehendi. *Vnam petij à Domino, hanc requiram. Quid petisti? quid requiris? Ut inhabitem in domo Domini per omnes dies vitæ meæ, ut contempler delectationem Domini. Ipsum est vnum quod dicebat se nondum apprehendisse Apostolus. Et quantum illi deerat, in tantum perfectus nondum erat. Ergo ego, inquit, me non arbitror apprehendisse, vnum autem. Quid ergo facio?*

Ex eod.

Psal. 26.

Quæ quidē retro sunt obliuiscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens me ipsum ad destinatum, persequor ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.]

Adhuc sequor, adhuc proficisco, adhuc ambulo, adhuc in via sum, adhuc me extendo, nondum perueni. Ergo si & tu ambulas, si te extēdis, si ea quæ ventura sunt cogitas, obliuiscere præterita, noli in ea respicere, ne ibi emaneas ubi respexeris. *Memento te vxoris Loth.*

Ex eod.

Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.]

Dixerat, Non sum perfectus, & dicit. *Quotquot perfecti, hoc sapiamus. Ego me non arbitror apprehendisse, non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim, & dicit, Quotquot perfecti, hoc sapiamus. Perfecti & non perfecti, perfecti viatores, nondum perfecti possessores. Et ut noueris perfectos viatores dici, qui iam in via ambulant, perfecti viatores sunt. Ut scias viatores eum dixisse, non habitatores, non possessores, audi quod sequitur. Quotquot ergo perfecti, hoc sapiamus.*

Ex eod.

Et si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus reuelabit.]

Ne forte subrepat vobis, quia vos aliquid estis. Qui autem putat se ipsum esse aliquid, cum nihil sit, se ipsum seducit. Et qui putat se aliquid scire, necdum scit quemadmodum oportet scire. Ergo & si quid aliter sapitis quasi paruuli, id quoque Deus vobis reuelabit.

Ex eod.

1. Cor. 8.

Veruntamen ad quod peruenimus ut idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula. Imitatores mei estote fratres, & obseruate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.]

VT reuelat nobis Deus, & quod aliter sapiamus, in quo peruenimus, nō in eo remaneam, sed in eo ambulemus. Videtis quia viatores sum. Dicitis, quod est ambulare?

Ex eod.

lare? Breuiter dico, proficere, ne forte non intelligatis, & pigrius ambuletis. Proficite fratres mei, discutite vos semper sine dolo, sine adulatione, sine palpatione. Non enim aliquis est intus tecum, cui erubescas & iactes te. Est tibi, sed cui placet humilitas, ipse te probet, proba & te ipsum tu ipse. Semper tibi displiceat quod es, si vis peruenire ad illud quod nondum es. Nam ubi tibi placuisti, ibi remansisti. Si autem dixeris sufficit, & peristi. Semper adde, semper ambula, semper profice, noli in via remanere, noli retro redire, noli deuiare. Remanet qui non proficit, retro redit qui ad ea reuoluitur vnde iam abscesserat, deuiat qui apostatat. Melius vel claudus in via, quam cursor præter viam.

Item quorundam capitulorum ex eadem
lectione explanatio.

Circumcisus octaua die.]

IN veteribus sacramentis circumcisio paruulorum octauo die fieri præcepta est, quoniam Christus in quo fit delicti carnalis expoliatio, quam significat circumcisio, die Dominico resurrexit, qui post septimum octauus est.

Nec moueat, quod ait secundum iustitiam quæ in lege est, quod fuerit sine querela. Potuit enim esse intus in affectionibus prauis præuaricator legis, & tamen conspicua opera legis implere, vel timore hominum, vel ipsius Dei, sed pænæ formidine, non dilectione & delectatione iustitiæ. Aliud est enim voluntate benefaciendi benefacere, aliud autem ad malefaciendum sic voluntate inclinari, vt etiam faceret, si hæc posset impune permitti. Nam sic profecto in ipsa intus voluntate peccat, qui non voluntate sed timore non peccat. In quibus interioribus suis talem se fuisse sciens Apostolus ante gratiam Dei, quæ per Iesum Christum est Dominum nostrum, alio loco hoc apertissimè confitetur, scribens ad Ephesios: *Et vos, inquit, cum essetis mortui delictis, & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis aeris, spiritus eius qui nunc operatur in filios dissidentia, in quibus & nos omnes aliquando conuersati sumus in desiderijs carnis nostræ, facientes voluntatem carnis & affectionum, & eramus naturaliter filij iræ, sicut & ceteri. Deus autem qui diues est in misericordia, propter multam dilectionem qua dilexit nos, miseratus est nostri: & cum essemus mortui peccatis, conuiscavit nos in Christo, cuius gratia sumus salui facti.* Rursum ad Titum: *Fuimus & nos aliquando stulti & increduli, errantes & seruientes desiderijs, & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agentes, abominabiles, inuicem odio habentes.* Talis fuit Saulus, quando secundum iustitiam quæ in lege est, sine querela se fuisse dicit. Nam quia non post hanc abominabilem vitam, vt esset sine querela in lege profecerat, moresq; mutauerat: euidenter in his quæ sequuntur, ostendit: quando quidem mutatum se non dicit ab his malis, nisi per gratiam Saluatoris: adiungens hoc ipsum etiam hic, sicut ad Titum ait: *Cum autem benignitas & bonitas illuxit Saluatoris domini nostri, non ex operibus iustitiæ, quæ nos fecimus, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem ditissimè effudit super nos per IESVM Christum Saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius heredes efficiamur secundum spem vitæ æternæ.*

Propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora: vt Christum lucrificiam, & inueniar in illo, non habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide est Iesu Christi, quæ ex Deo est iustitia in fide.]

Hoc ergo Iudæorum Paulus destruxerat quod malum habebant: & in primis illud, quod ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Deinde quod post passionem & resurrectionem Christi dato, atque manifestato sacramento gratiæ secundum ordinem Melchisedech, adhuc putabant sacramenta vetera, non ex consuetudine solennitatis, sed ex necessitate salutis esse celebranda. Quæ tamen si nunquam fuissent necessaria, infructuosè atq; inaniter pro eis Macchabæi mar-

tyres fierent. Postremò illud, quod prædicatores gratiæ Christi, Iudæi tanquam hostes legis persequebantur. Hos atque huiusmodi errores & vitia dicit se damnare, & stercora arbitratur, vt Christum lucrificeret, & non obseruationes legis, si more patrio celebrarentur, sicut ab ipso celebratæ sunt sine vlla salutis necessitate, sicut Iudæi celebrandas putabant, aut fallaci simulatione, quod in Petro reprehenderat.

Quid est, *Non habens meam iustitiam, quæ ex lege est*: cum sua non esset lex ipsa, sed Dei: nisi quia suam dicit iustitiã, quamuis ex lege esset, quia sua voluntate legem se posse putabat implere sine adiutorio gratiæ, quæ est per fidem Christi? Ideò cum dixisset: *Non habens meam iustitiam quæ ex lege est*, secutus adiunxit: *Sed eam quæ est per fidem Christi, quæ est ex Deo.* Hanc ignorabant de quibus ait: *Ignorantes Dei iustitiam, id est quæ est ex Deo.* Hanc enim dat, non litera occidens, sed spiritus viuificans. *Et suam volentes constituere.* Quam dixit ipse ex lege iustitiam, cum diceret: *Non habens meam iustitiam quæ ex lege est.* *Iustitia Dei non sunt subiecti, hoc est gratiæ Dei non sunt subiecti.*

Qui præcepta legis implere se putat per arbitrium propriæ voluntatis sine spiritu gratiæ, suam iustitiam constituere vult, nõ iustitiam Dei fumere. Nam vnde dicit idem Apostolus, *Vt inueniar in illo non habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed iustitiam quæ ex fide, iustitiam à Deo?* Quare suam dicit iustitiam, quæ est ex lege, eamq; iustitiam probat, non autem suam, sed ex Deo iustitiam, quæ est ex fide? Nunquid lex non est ex Deo? Quis nisi infidelis hoc dixerit? Sed ex lege dicit iustitiam suam, in qua homo putat sufficere sibi legem ad facienda diuina mandata, cõfidens in virtute sua. Ex fide autem iustitiam ideo dicit esse ex Deo, quia Deus vniciusque partitur mensuram fidei, & ad fidem pertinet credere, quod in nobis Deus operetur & velle: sicut operabatur in illa Purpuraria, cuius aperuerat Deus mentem, vt intenderet ea quæ à Paulo dicebantur. Ac per hoc nec ipsi Iudæi qui crediderunt in Christum, in quibus & Paulus fuit, ex lege hæredes omnino dicendi sunt, sed potius ex promissione. Ideò enim dictum est: *In Isaac vocabitur tibi semen,* quia non qui filij carnis, hi filij Dei, sed filij promissionis deputantur in semine. *Suscitat à terra pauperem,* de nullo melius quàm de illo intelligo qui propter nos pauper factus est, cū diues esset, vt eius paupertate ditaremur. Ipsum enim de terra suscitauit tam cito, vt caro eius nõ videret corruptionem. Nec illud ab illo alienabo, quod additum est. *Et de stercore erigit inopem.* Inops quippe, idem qui pauper. Stercus vero vnde erectus est, rectissimè intelliguntur persecutores Iudæi, in quorum numero cū se dixisset Apostolus Ecclesiam persecutum: *Qua mihi, inquit, fuerunt lucra, hæc propter Christum damna esse dixi, nec solum detrimenta verum etiam stercora existimaui esse, vt Christum lucrificiam.* De terra ergo iuscitatus est ille super omnes diuites pauper, & de illo stercore erectus est supra omnes opulentos esse inops.

Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem si comprehendam, in quo & comprehensus sum à Christo IESU.]

Notum mihi fac Domine finem meum. Finem illud dicit quem currens intuebatur Apostolus, & de sua imperfectione confitebatur, aliud in se intuens, aliud alibi quærens. Ait enim: *Non quia iam acceperim, aut quia iam perfectus sim. Fratres, ego meipsum non arbitror apprehendisse.* Et ne diceret, non apprehendit Apostolus, ego apprehendi? Si perfectus non est Apostolus, ego perfectus sum? Vide quid agat, attende quid dicat. Quid ergo agis Apostole? Nondum apprehendisti? Nondum perfectus es? Quid agis? Ad quam actionem me hortaris? Quid mihi imitandum, sequendumque proponis? *Vnum autem, inquit, quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus secundum intentionem, sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.* Secundum intentionem, non secundum peruenitionem, non secundum apprehensionem. Non reuelabatur vnde iam trāsilius, nec remaneamus in illis in quæ iam venimus. Curramus, intendamus, in via sumus, nec tam sis securus ex eis quæ transisti, quam sollicitus pro eis

Ex epist.
ad Hilariū
Monachū.

Ex lib. ad
Bonificiū
Pap. vrb.

Ad Ti-
tum 3.

Ex epist.
ad Hieron.

Ex libro de
grat. &
liber. arbi.

Ex lib. cõti.
Iulian. 2.

Genes. 21.

Ex lib. de
ciuit. Dei.
17. in expl.
Cantic.
Anne.
Ephes. 2.

Ex tractat.
Psal. 38.

quo nondum peruenisti. Vnum autem, hoc est i lud v-
 num: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Vnum autem
 Quæ & vna dicitur in alio Platino: Vnam petij à Do-
 mino, hanc requiram. Quæ retro oblitus, in ea quæ sunt ante
 extensus. Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem
 in domo domini per omnes dies vite mee. Propter quid? Vt con-
 templer delectationem domini.

Nemo fideliam, quamuis multum profecerit, dicat,
 sufficit mihi. Qui enim dixit, remansit, & hæsit in via ante
 finem, qui non perseuerauerit vsque in finem.

Noua vita in fide nunc inchoatur, & spe geritur: nam
 tunc erit cum absorbebitur mors in victoriam, cum illa
 inimica destruetur mors: cum immutati fuerimus, & æ-
 quales Angelis facti. Omnes enim, inquit, resurgemus, sed non
 omnes immutabimur. Et erunt, inquit, æquales Angelis Dei. Ap-
 prehensi enim sumus modo in timore per fidem, tunc autem
 apprehendemus in charitate per speciem.

Quamdiu enim sumus in corpore, peregrinamur à Domino per
 fidem enim ambulamus, non per speciem. Ipse itaque Apосто-
 lus qui dicit: Vt apprehendam, sicut & apprehensus sum: aper-
 te se non apprehendisse confitetur. Fratres, inquit, ego me
 non arbitror apprehendisse. Ecce distentio est vita mea, &
 me suscepit dextera tua. In domino meo mediatore filio
 hominis, inter te vnum & nos multos, in multis, per multa:
 vt per eum apprehendam, in quo & apprehensus sum
 & à veteribus diebus colligar sequens vnum, præterita
 oblitus, non in ea quæ futura & transitoria sunt: sed in ea
 quæ ante sunt: non distentus, sed extensus: non secun-
 dum distentionem, sed secundum intentionem, sequor ad
 palmam supernæ vocationis, vbi audiam vocem laudis, &
 contempler delectationem tuam, nec venientem, nec præ-
 tereuntem.

Fratres, ego me non arbitror apprehendisse. Vnum autem, quæ
 quidem retro sunt obliuiscens, ad ea vero quæ sunt in priora, ex-
 tendens me ad destinatum, persequor ad brauium supernæ voca-
 tionis Dei in Christo IESU. Quis ergo perfecti hoc sentiamus.]

Iste confitetur nondum se accepisse, nondum esse per-
 fectum ea plenitudine iustitiæ quam adipisci dilexit in
 Christo, sed adhuc secundum intentionem sequi: & præ-
 terita obliuiscens, in ea quæ ante sunt extendi: vt noue-
 ritur etiam ad ipsum pertinere illud quod ait. Et si exterior
 homo noster corrumpitur: sed interior renouatur de
 die in diem. Quamuis iam esset perfectus viator: & si
 nondum erat ipsius itineris perfectione peruentor. De-
 nique tales vult secum in isto cursu comites rapere, qui-
 bus continuo subiungit & dicit: Quot quot ergo perfecti, hoc
 sapiamus. Et si quid aliter sapitis, hoc quoque; Deus vobis reuelabit:
 veruntamen in quod peruenimus in eo ambule-
 mus. Ambulatio ista non corporis pedibus, sed mentis af-
 fectibus, & vitæ moribus geritur, vt possint esse perfecti
 iustitiæ possessores: qui recto itinere de die in diem sua re-
 nouatione proficientes, iam perfecti facti sunt eiusdem ius-
 titiæ viatores.

Tota vita Christiani boni secundum desiderium est.
 Quod autem desideras, nondum vides, sed desiderando
 capax efficeris, vt cum venerit quod videas implearis. Sic-
 uti enim si velles implere aliquem sinum, & nosti quàm
 magnum est quod dabitur, extendis sinum, vel sacci, vel
 vris, vel alterius rei: nosti quantum immisurus es, & vi-
 des quia angustus est sinus, extendendo facis capaciorẽ, sic
 Deus differendo extendit desiderium, desiderando ex-
 tendit animum, extendendo facit capacem. Desideremus
 ergo fratres, quia implendi sumus, videte Paulum
 extendentem sinum vt possit capere quod venturum est.
 ait enim: Non quia iam acceperim, aut perfectus sim. Fratres,
 ego me non arbitror apprehendisse. Quid ergo agis in hac vita,
 si nondum apprehendisti? Vnum autem, quæ retro ob-
 litus in ea quæ ante sunt extensus secundum intentionem,
 sequor ad palmam supernæ vocationis. Extentum se dixit,
 & secundum intentionem sequi se dixit. Minorem se
 sentiebat ad capiendum quod oculus non vidit, nec auris au-
 diuit, nec in cor hominis ascendit. Hac est vita nostra vt deli-

de ando exerceamur. Tantum autem nos exercet sanctum
 desiderium, quantum desideria nostra amputauerimus ab
 more seculi.

Fratres ego me ipsum non arbitror apprehendisse. Quid tibi
 ergo præbitum est si non apprehendisti? Vnde ergo gra-
 tias agis cum dicis, Sed misericordiam consecutus sum, quia
 directi sunt pedes, quia iam per terram ambulabant super
 Petram? Quid enim ait? Vnum autem, quæ retro oblitus. Quæ
 retro? Licet miseriam. Quid est retro? Limus luti, con-
 cupiscentia carnalis, tenebræ iniquitatum. Quæ retro ob-
 litus, in ea quæ ante sunt extensus. Non se diceret extensum si
 iam peruenisset. Extenditur enim animus desiderio concu-
 pitæ lætitiæ, non consecutæ.

In ea quæ ante sunt, inquit, extensus sequor ad palmam su-
 perna vocationis in Christo Iesu. Currebat, sequebatur ad pal-
 mam. Et alio loco iam proximus palmæ: Cursum consum-
 maui. Quando autem dicebat: Sequor ad palmam supernæ
 vocationis, quia iam pedes eius in terra directierant, iam
 viam bonam ambulabant, habebant vnde gratias ageret,
 habebat quod peteret, gratias agens de acceptis, petens de-
 bita. De quibus acceptis? De indulgentia peccatorum, de
 illuminatione fidel, de robore spei, de flamma charitatis.
 Vnde autem adhuc Deum debitorem tenebat?

De cetero, inquit, superest mihi corona iustitiæ. Adhuc ergo
 aliquid mihi debetur. Corona iustitiæ, quam reddet mihi
 Dominus in die illa iustus iudex. Primo benignus pater vt e-
 rueret de lacu miseriam, vt donaret peccata, vt liberaret de
 luto limi, postea iustus iudex reddens bene ambulanti quod
 promisit, cui primo vt bene ambularet donauit.

Præterita, quæ iam post tergum oportet ponere, vt in
 ea quæ nobis promittuntur intendamus. Ergo nec ex præ-
 terita vita nostra, nec ex præsentis delectari debemus. Hoc
 enim monet Apostolus dicens: Quem enim aliquando fru-
 ctum habuistis, in quibus nunc erubescitis? Reuocandus est
 animus à recordandis cum quadam delectatione præteriti-
 tis, & cum quadam concupiscentia fruendi, ne redeamus
 corde in Aegyptum. Quid de præsentibus? Quomodo
 iubet etiam ipsa contemni? Non respicientibus (inquit) quæ
 videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia
 sunt, quæ autem non videntur, æterna. Item de præsentis vita
 dicit: Si in hac vita tantum in Christum sperantes sumus, miserabi-
 liores sumus omnibus hominibus. Obliuiscere ergo præterita,
 quibus malè vixisti, contemne præsentia, quibus tempo-
 raliter viuis, ne te alligando præsentia non permittant
 peruenire ad futura. Si enim præsens vita delectat, aurem
 in terra posuisti. Si tuis præteritis, etiam retro latentibus,
 delectaris, aurem de cauda obturasti. Debes ergo ire in lu-
 cem, exire de tenebris audita voce medicamenti, medicari
 à sapiente, vt iam in luce ambulans, & exultans dicas: Quæ
 retro oblitus, in ea quæ ante sunt extensus. Non dixit, quæ
 retro oblitus & præsentibus delectatus. Cum dicit, Quæ re-
 tro oblitus, non obturauit aurem de cauda. Cum dicit, in ea
 quæ ante sunt extensus, præsentibus non obscuruit. Me-
 rito audiens, merito prædicans, merito exultat lingua
 eius, prædicans veritatem in luce noua, deposita tunica
 vetere.

Et ad hoc enim valet astutia serpentis ad quam nos
 imitandum hominus horratur. Ait enim: Astuti sicut ser-
 pentes. Quid est, astuti sicut serpentes? Offer omnia mem-
 bra tua percutienti, dummodo caput in te serues. Caput
 viri Christus. Sed grauat quasi pondus cor cuiusdam, &
 quasi senectæ veteris hominis. Audi Apostolum dicentem:
 Exuentes vos veterem hominem, induentes nouum. Et quomo-
 do exuo, inquis, veterem hominem? Imitare astutiam ser-
 pentis. Quid enim facit serpens, vt exuat veterem tunicam?
 Coarctat se per foramen angustum. Et vbi, inquis, inue-
 nio hoc foramen angustum? Audi. Arcta & angusta via
 quæ ducit ad vitam.

Quantumcunque hic vixerimus, quantumcunque hic
 profecerimus: nemo dicat, sufficit mihi, iustus sum. Qui
 dixit, remansit in via, nõ nouit peruenire, vbi dixerit suf-
 ficite: ubi hæsit. Attende Apostolũ qui nõ sufficite: vide quo-
 modo se vult adiuuari donec perueniat. Fratres, inquit,
 ego non arbitror me apprehendisse. Ne illi si videretur appre-

hendisse.

Ioan. 14.
 Ex lib. sen-
 tentiarum
 Prosperii.
 Ex lib. ad
 Januar. 2.
 1. Cor. 15.

Ex libro
 confess. 11.
 Psal. 17.

Ex libro de
 spir. &
 lit.

Ex serm.
 epistol.
 Ioan. 4.

Extractat.
 Psal. 89.

2. Tim. 4.

Ibidem.

Extractat.
 Psal. 57.

Coloss. 3.

Matt. 7.

Extractat.
 Psal. 68.

hendisse. Quibus rursus dicit. *Qui se putat aliquid scire, nondum scit quemadmodum oportet scire.* Quid ergo ait? *Fratres, ego me non arbitror apprehendisse.* Vnum autem, quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extensus secundum intentionem, sequor ad palmam supernæ vocationis. Ille ergo currit, tu hæstisti. Ille dicit nondum se perfectum, & tu iam de perfectione gloriaris.

Ex tractat.
Psal. 89.

Omnia quæ temporis fine clauduntur, pro transactis habenda sunt. Vnde ea sibi Apostoli postposuit intentio, quæ retro sunt obliuiscens, vbi temporalia cuncta oportet intelligi, vt in ea quæ ante sunt extenti, quæ appetitio est æternorum.

Ex tractat.
Psal. 130.

Cui tanta reuelabatur quid ait? *Fratres ego me ipsum non arbitror apprehendisse.* Paulus dicit. *Fratres ego me non arbitror apprehendisse:* qui ad hoc accepit colaphizantem angelum Satanæ, ne extolleretur in magnitudine reuelationum suarum. Quis audeat dicere quia comprehendit? Ecce Paulus non apprehendit, & dicit, *Non me arbitror apprehendisse.* Et quid agis ô Paule? Adhuc curro, inquit, vt apprehendâ. Adhuc Paulus in via est, & tu te putas in patria? *Vnū autem, inquit, quæ retro sunt oblitus.* Hoc fac & tu, vitam præteritam malam obliuiscere. Si te deleuit aliquando vanitas, non te deleat. *Quæ retro oblitus, inquit, in ea quæ ante sunt extensus secundum intentionem, sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.* Audio vocem Dei desuper & curro vt apprehendam. Non enim dimisit me in via remanere, qui non cessat alloqui me.

1. Cor. 3.

Quotquot ergo perfecti hoc sapiamus. Non loquor, inquit, imperfectis, quibus adhuc non possum loqui sapientiam, qui adhuc lacte potantur, non solido cibo pascuntur, sed illis dico qui iam manducant solidum cibum: iam videtur esse perfecti, quia intelligunt æqualitatem verbi cum patre. Adhuc non sic vident quomodo videndum est facie ad faciem. Adhuc ex parte in ænigmate. Currant ergo, quia cum via finita fuerit, tunc redimus ad patriam. Currant, extendant se. Quotquot perfecti hoc sapiamus. Et si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus reuelabit. Si fortè erras in aliquo, quare non redis ad lac matris? *Quia si non extollimini, si non exaltatis cor vestrum, quia non ingredimini in mirabilibus super vos, sed seruatitis humilitatem, reuelabit vobis Deus quod aliter sapitis.* Si autem hoc ipsum quod aliter sapitis defendere vultis, & pertinaciter astruere contra pacem Ecclesiæ, sit vobis maledictum hoc quod dixit. Super matrem cum estis, vt foris à lacte separemini, foris à visceribus matris fame moriamini. Si autem perseueratis in pace Catholica, si quid forte aliter sapitis quam oportet sapere, **DEUS** vobis reuelabit humilibus. *Quare? Quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.*

Iacob. 4.

Psal. 68.
Ex lib. de
Trinit. 9.

Quarite, inquit, Deum, & viuet anima vestra. Et ne quicquam se apprehendisse temerè gaudeat: *Quarite, ait, faciem eius semper.* Et Apostolus: *Si quis se putat, inquit, aliquid scire, nondum scit quemadmodum scire oporteat.* Quisquis diligit Deum, hic cognitus est ab illo. Non quidem dixit, cognouit illum, quæ periculosa præsumptio est, sed cognitus est ab illo. Sic & alibi cum dixisset: *Nunc autem cognoscetes Deum:* statim corrigens, *inimò cogniti estis, inquit, à Deo.* Maximeque illo loco: *Fratres, inquit, ego me ipsum non arbitror apprehendisse.* Vnum autem, quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extensus secundum intentionem, sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.

Quotquot ergo perfecti hoc sapiamus. Perfectionem in hac vita dicit non aliud quam ea quæ retro sunt obliuisci, & in ea quæ ante sunt extendi secundum intentionem. Tutissima est enim quærentis intentio, donec apprehendatur illud quo tendimus, & qua extendimur. Sed ea recta intentio est quæ proficitur à fide. Certa enim fides vt cumque inchoat cognitionem. Cognitio vero certa non perficitur, nisi post hanc vitam cum viderimus facie ad faciem. Hoc ergo sapiamus, vt nouerimus tutiorem esse affectum vera quærendi, quam incognita pro cognitis præsumendi. Sic ergo quæramus tanquam inuenturi, & sic inueniamus tanquam quæsituri. Cum enim consummauerit homo, tunc incipit. De credendis nulla infidelitate

dubitemus. De intelligendis nulla temeritate affirmemus. In illis auctoritas tenenda est, in his veritas exquirenda.

Iustitia secundum quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est. Quæ licet non immerito in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamen est ad illam magnam quam cepit æqualitas angelorum. Quam qui nondum habebat, & propter illam quæ iam inerat, perfectum & propter istam quæ adhuc deerat imperfectum se esse dicebat. Sed plane minor ista iustitia facit meritum, maior illa præmium. Vnde qui istam non sequitur, illam non assequitur.

Ex lib. sententiarum Prosperi. Rom. 1.

Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus, id est, quotquot perfecti currimus, hoc sapiamus, quod nondum perfecti sumus, vt illic perficiamur quo perfecte adhuc currimus, vt cum venerit quod perfectum est, quod ex parte est destruat, id est non iam ex parte sit, sed ex toto, quæ fidei & spei iam res ipsa non quæ credatur, & speretur, sed quæ videatur, teneaturque succedet. Charitas autem quæ in his tribus maior est, non auferatur, sed augeatur, & impleatur contemplata quod credebatur, & quod sperabatur in deo. In qua plenitudine charitatis præceptum illud implebitur: *Diligens Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua.* Nam cum est aliquid carnalis concupiscentiæ, quod vel continendo frenetur, non omnimodo ex tota anima diligitur deus. Non enim caro sine anima concupiscit, quamuis caro concupiscere dicatur, quia carnaliter anima concupiscit.

Ex lib. de perfect. in hi hom.

Tunc erit iustus sine vilo omnino peccato, quia nulla lex erit in membris eius repugnans legi mentis eius, sed prorsus toto corde, tota mente, tota anima diligit deum, quod est primum summumque præceptum. Cur ergo non præciperetur homini ista perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat? Non enim rectè curritur, si quo currendum est nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur?

Deut. 6.

Et si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus reuelabit, verumtamen ad quod peruenimus, vt idem sapiamus, & in eadem permanemus regula.]

Si in quo peruenimus in eo ambulemus, vt dicit Apostolus, non solum quod nescimus, & scire debemus, sed etiam quod aliter sapimus, id quoque nobis Deus reuelabit.

Ex tractatu euangel. secundum Ioan. 53.

Peruenimus autem in viam fidei, hanc perseuerantissimè teneamus. Ipsa perducit ad cubiculum regis, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Non enim Dominus ipse Iesus Christus suis illis magnis & præcipuè electis discipulis inuidebat quando dicebat: *Multi habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo.* Ambulandum est, proficiendum est, crescendum est, vt sint corda nostra capacia earum rerum quas capere modo non possumus. Quod si nos vltimus dies proficientes iuenerit, ibi discemus quod hic non potuimus.

Coloss. 2.

Ioan. 16.

Beatus Apostolus eos alloquens, qui sibi iam videbantur perfecti esse, cum se imperfectum esse dixisset: *Quotquot, inquit, perfecti hoc sapiamus, & si quid aliter sapitis, hoc quoque Deus vobis reuelabit.* Et ne fortè incurrerent in seductores qui eos velint à fide auertere, promittendo scientiam veritatis, & hoc putarēt esse quod dixit Apostolus, *id quoque Deus vobis reuelabit,* continuo subiunxit, *verumtamen in quod peruenimus, in eo ambulemus.* Si quid ergo intellexeris quod non sit contra regulam Catholicæ fidei, ad quam veluti iam quæ te ducat ad patriam peruenisti, & sic intellexeris vt inde dubitari omnino non debeat, adde ad ædificium, noli tamen relinquere fundamentum.

Ex tract. euangelij secundum Ioan. 98.

Spero tamen de misericordia Dei, quod in omnibus veris quæ certa mihi sunt, perseuerantē me faciet. Si quid autē aliter sapio, id quoque mihi ipse reuelabit, siue per occultas inspirationes, atque admonitiones, siue per manifesta eloquia sua, siue per fraternas sermocinationes.

Ex lib. de ciuit. Dei. 13.

Multi enim ambulant quos sapē dicebam vobis, nunc autem & stens dico inimicos cruci Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt.]

Ex lib. ser. uentiarum Prosper.

Hoc ab homine colitur quod Deus dilexit. Vnde quia de omnibus rebus maior & melior inuenitur, plus omnibus diligendus est ut colatur.

Nostra autem conuersatio in caelis est. Vnde etiam saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum qui reformabit corpus humilitatis nostrae & configuratum corpori claritatis suae, secundum operationem qua etiam posuit subijcere sibi omnia.]

Ex tractat. Psalm. 38.

Ita quomodo hic sum, quamdiu hic sum, quando in hoc seculo sum, quamdiu carnem mortalem porto, quamdiu in tentatione vita humana est super terram, quamdiu inter scandala suspiro, quamdiu timeo ne cadam qui isto, quamdiu mihi incerta sunt & mala & bona mea, vniuersa vanitas omnis homo viuens, omnis inquam & haerens & transiliens & ipse Idithum ad vniuersam vanitatem adhuc pertinent, quia omnia vanitas, & vanitas vanitatum. Quae abundantia homini in omni labore suo quae, ipse laborat sub sole? Nunquid & Idithum adhuc sub sole est? Habet aliquid sub sole, habet aliquid vltra solem. Sub sole habet vigilare, dormire, manducare, bibere, elurire, sitire, vigere, fatigari, pubescere, iuuenescere, fenescere, incerta habere quae oprat, & timet. Haec omnia sub sole habet etiam ipse Idithum, etiam ipse transiliens eos. Vnde ergo transiliens? Illo desiderio. *Norunt mihi factum meum.* Hoc enim desiderium vltra solem est, non sub sole. Sub sole omnia visibilia. Quicquid visibile non est, sub sole non est, non est visibilis fides, non est visibilis spes, non est visibilis charitas, non est visibilis benignitas, non est visibilis potestatis timor ille castus permanens in seculum seculi. In his omnibus dulcedinem habens consolationemque Idithum, & vltra solem conuersans, quia conuersatio eius in his est, & in his quae adhuc sub sole habet gemit, & ista contemnit, dolet, & in illa ardescit, & ea desiderat.

Ex tractat. Psalm. 48.

In caelo sunt oues quibus pastor vita est. Quid igitur iam in caelo sumus? In caelo secundum fidem. Si enim non in caelo, ubi sursum cor? Si non in caelo, vnde Apostolus Paulus dixit, *Nostra autem conuersatio in caelis est?* Corpore autem ambulamus in terra, corde habitamus in caelo. Habitatam ibi, si illic aliquid mittimus quod ibi nos teneat. Nemo enim habitat corde, nisi vnde cogitat. Inde autem cogitat ubi thesaurizat. Thesaurizauit in terra, cor ipsius a terra non recedit. Thesaurizauit in caelo, cor ipsius a caelo non descidit. Domino aperte dicente: *Vbi est thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum.*

Ex tractat. Psalm. 64.

Te decet hymnus, inquit, Deus. Sed ubi? In Sion, in Babylone non decet. Etenim quisque cum ceperit iam innovari, iam corde in Hierusalem cantat, dicente Apostolo:

2. Cor. 9.

Conuersatio nostra in caelis est. In carne autem ambulantes, inquit, non secundum carnem militamus. Iam desiderio ibi sumus, iam spem in illam terram quasi anchoram praemilimus, ne in isto mari turbato naufragemus. Quemadmodum ergo de nauis quae in anchoris est, recte dicimus quod iam in terra sit, adhuc enim fluctuat, sed in terram quodammodo e ducta est contra ventos, & contra tempestates, sic contra tentationes huius peregrinationis nostrae spes nostra fundata in illa ciuitate Hierusalem fecit nos non abripi in saxa.

CAPUT IV.

Ex serm. de verb. Euangel. Iacob. 4. Matt. 6

Itaque fratres mei charissimi & desiderantissimi, gaudium meum & corona mea, sic stete in Domino charissimi. Euebodi auro rogo, & Synthien deprecor ipsum sapere in Domino. Etiam rogo & te germane compari, adiua illas quae mecum laborauerunt in Euangelio cum Clemente & ceteris adiutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vii a, Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete.]

Gaudere nos Apostolus praecipit, sed in Domino. Non in seculo. *Quicumque enim voluerit amicus esse huius mundi, sicut scriptura dicit, inimicus Dei reputabitur.* Sicut autem non potest homo duobus dominis seruire, sic nemo potest & in hoc seculo gaudere in Domino. Multum inter se haec duo gaudia differunt, tantumque omnino contraria. Quando gaudetur in seculo non gaudetur in Domino,

quando gaudetur in nomine, non gaudetur in seculo. Vincat gaudium in domino, donec finiat gaudium in seculo. Gaudium in domino semper augeatur, gaudium in seculo semper minuatur, donec finiat. Non ideo ista dicuntur, quoniam cum sumus in hoc seculo, gaudere non debemus, sed vt etiam in hoc seculo constituti iam in domino gaudeamus. Quid est hoc seculum? & quod est gaudium seculi? Dico fratres breuiter quantum possum, quantum deus adiuvat. Seculi letitia est impunita nequitia. Luxurientur homines, fornicentur, in spectaculis nugentur, ebrietate ingurgitentur, turpitudine scedentur, nihil mali pariantur, & videte seculi gaudium. Ista mala non castiget fames, non bellum timor, non alius timor, non aliquis morbus, non aliqua aduersitas: sed sint omnia in rerum abundantia, in pace carnis, in securitate mala mentis, & vide seculi gaudium. Sed non cogitat Deus sicut homo. Alia est Dei cogitatio, alia hominis. Magnae misericordiae est nequitiam non impunitam relinquere, & ne cogatur in extremo gehennae damnare, modo flagello dignatur castigare. Bonum est nobis vt subueniat castigando, & tamen si tanta generis humani confideremus, quid patimur? Non secundum peccata nostra fecit nobis.

Psalm. 102.

Filii eius sumus, vnde hoc probamus? Mortuus est pro nobis vnicus, ne remaneret vnus. Multos enim filios Dei fecit vnicus filius. Emit sibi fratres sanguine suo, probauit reprobatus: redemit venditus, honorauit iniuriatus, viuificauit occisus: dubitas quod dabit tibi bona sua, qui non dedignatus est suscipere mala tua? Ergo fratres gaudent in domino, non in seculo, id est gaudent in veritate non in iniquitate. Gaudent in spe aeternitatis, non in flore vanitatis. Ita gaudent & vbi que & quanduicunque hic fueritis, dominus in proximo est, nihil solliciti fueritis.

Ex lib. ser. uentiarum Prosper.

Non potest vnquam fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudium. Aeterna enim exultatio est, quae bono laetatur aeterno.

Ex epist. ad Marc. 11.

Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.] Omnia quippe bona opera amant in luce constitui, non propter humanam gloriam: *Sed vt videant (ait Dominus) bona opera vestra, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est.* Et ideo non sufficit Apostolo monere vt mansuetudinē seruariemus, sed vt eam etiam notam omnibus faceremus. *Mansuetudo, inquit, vestra nota sit omnibus hominibus.* Et alio loco: *Mansuetudinem vestram ostentantes ad omnes homines.* Nec illa sancti Dauid, quando inimico sibi in manus tradito clementer peperit, praeclearissima lenitas emineret, nisi potestas pariter appareret.

Titum 3.

Dominus enim prope est.] Esti super omnes caelos ascendit corpore, non recessit maiestate, vbi que praefens est qui fecit omnia. Ille enim qui ascendit in caelum vt tolleretur ab oculis nostris, promisit nobis dicens: *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi.* Merito & Apoitulus sic nos alloquebatur. Dominus in proximo, nihil solliciti fueritis. Sed & super caelos Christus, & longe sunt caeli, & ipse qui ibi sedet prope est.

Ex ser. de verb. Euangel. 37. Ephes. 4. Ex tractat. Psalm. 25. Matt. 28.

Nihil solliciti sitis, sed in omni oratione, & obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant apud Deum.]

Ex lib. ad Prob. de orando Deo.

Non sic accipiendum est, tanquam Deo innotescant, qui eas & antequam essent nouerat, sed nobis innotescant apud Deum per tolerantiam, non apud homines per instantiam: aut forte innotescant etiam apud angelos qui sunt apud Deum, vt quodammodo eas offerant Deo, & de his consulant, & quod Deo iubente implendum esse cognouerint, sicut oportere ibi cognouerint, hoc nobis vel euidenter, vel latenter reportent. Dixit enim angelus hominibus: *Cum oraretis ego obtuli orationem vestram in conspectu charitatis Dei.*

Tobia 12.

Ex lib. de Trin. 13.

Ad omnia quippe scienda quae scit, si sufficit sibi illa perfectio. Habet quidem nuncios, id est angelos, non tamen qui ei quae nescit annunciant, non enim sunt vlla quae nesciat, sed bonum eorum est de operibus suis, eius consulere voluntatem. Et hoc est quod dicuntur nonnulla nunciare, non vt ipse ab eis discat, sed vt ab illo hic per verbum eius in corpore sono nunciarent etiam quod voluerit, ab eo missi

Matt. 6.

ad quos voluerit, totum ab illo per illud verbum eius audientes, id est in eius veritate inuenientes quid sibi faciendum, quid, quibus, quando nunciandum sit. Nam & nos oramus eum, nec tamen necessitates nostras docemus eum. Nouit enim (ait verbum eius) pater vester quid vobis necessarium sit prius quam petatis ab eo. Nec ista ex aliquo tempore cognouit, vt nosset, sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid, & quando ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus, vel exauditurus esset sine initio ante presciuit, vniuersas autem creaturas suas, & spirituales, & corporales, non quia sunt ideo nouit, sed ideo sunt quia nouit. Non enim nesciuit quæ fuerat creaturus. Quia ergo sciuit, creauit, non quia creauit sciuit, nec aliter ea sciuit creata quam creanda. Non enim eius sapientia aliquid accessit ex eis, sed illis existentibus sicut oportebat, & quando oportebat, ille mansit vt erat. Ita & scriptum est in libro Ecclesiastico: *Antequam crearentur omnia nota sunt ei. Sic & postquam consummata sunt.* Sic, inquit, non aliter. Et *antequam crearentur, & postquam consummata sunt, sic ei nota sunt.* Longè est igitur huic scientiæ scientia nostra dissimilis.

Ecl. 23.

x lib. de
at. nou.
7.

Annunciabitur domino generatio ventura. Quod non sic accipiendum est, tanquam nescienti aliquid annuncietur vt sciat, sed sicut annunciant angeli, non solum nobis beneficia Dei, verum etiam illi preces nostras. Nam scriptum est vbi angelus hominibus dicit, *Ego obtuli memoriam orationis vestrae non vt Deus tunc nouerit quid velimus, vel quod indigemus. Nouit enim pater (ait dominus) quid vobis necessarium sit prius quam petatis ab eo,* sed quia necesse habet rationalis creatura obtemperans, Deo temporales causas ad æternam veritatem referre, siue petendo quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat. Qui pius mentis affectus est, vt ipsa cõstruatur, non vt Deus instruat. Nam & hæc quædam contestatio est rationalis creaturæ, quod non sibi ipsa sit bonum quo beata fiat, sed illud incommutabile, cuius participatione etiam sapiens efficitur.

Att. 6.

Et pax Dei qua exuperat omnem sensum custodiat corda vestra & intelligentias vestras, in Christo I E S V Domino nostro.]

Ex lib. de
clint. Dei.
2.

Quantum est, aut quid est nostra intelligentia ad illam excellentiam? Ibi enim est *pax Dei, qua sicut dicit Apostolus, superat omnem intellectum.*

Quem nisi nostrum? Aut fortasse etiam sanctorum Angelorum. Non enim & Dei. Si ergo sancti Dei pace victuri sunt, profecto in ea pace victuri sunt quæ superat omnem intellectum. Quoniam nostrum quidem superat, non est dubium. Si autem superat & angelorum: vt nec ipso excepisse videatur, qui ait omnem intellectum: secundum hoc dictum esse debemus accipere, quia pacem dei quia ipse deus pacatus est, sicut deus nouit, non eam nos sic possumus nosse, nec vlli angeli. Superat itaque omnem intellectum, non dubium præter suum. Sed quia nos pro modo nostro pacis eius participes facti sumus, summam in nobis, atque inter nos, & cum ipso pacem, quantum nostrum summum est, isto modo pro suo modo sciunt eam sancti Angeli: homines autem hunc longè infra in quantum libet prouectu mentis excellant.

Considerandum est enim quantus vir dicebat: *Ex parte scimus, & ex parte prophetamus, donec veniat quod perfectum est. Et videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Sic iam vident sancti Angeli, qui etiam angeli nostri dicti sunt: quia eruti de potestate tenebrarum, & accepto spiritus pignore translati ad regnum Christi, ad eos angelos iam cœpimus pertinere: cum quibus nobis erit sancta, & atque dulcissima Dei ciuitas communis. Sic sunt ergo angeli nostri qui sunt angeli Dei: quemadmodum Christus Dei, Christus est nolter. Dei sunt, quia Deum non reliquerunt. Nostrum sunt, quia suos ciues nos habere cœperunt. Dixit autem Dominus Iesus: *Videte, ne contemnat is vnum de pusillis istis. Dico enim vobis, quia angeli eorum in calis semper vident faciem patris mei qui in calis est.* Sicut ergo illi vident, ita & nos visuri sumus, sed nondum ita videmus. Propter quod ait Apostolus, quod paulò antè

dixi: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Præmium itaque fidei nobis visio ista seruetur. De qua & Ioannes Apostolus loquens: *Cum apparuerit, inquit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Facies autem Dei manifestatio eius intelligenda est, non aliquid tale membrum, quale nos habemus in corpore, atque isto nomine nuncupamus.

Pax ista præcellit omnem intellectum, sed vtique nostrum, non eorum qui semper vident faciem patris. Nos autem quantum scimus, sit in nobis intellectus humanus, ex parte scimus, & videmus nunc per speculum in ænigmate. Cum vero æquales angelis Dei fuerimus, tunc quemadmodum ipsi videbimus facie ad faciem. Tantamque pacem habebimus erga eos, quantum & ipsi erga nos, quia tantum eos dilecturi sumus quantum ab eis diligimur. Ita pax eorum nota nobis erit, quia & nostra talis ac tanta erit, nec præcellit tunc intellectum nostrum. Dei vero pax quæ illic est erga nos, & nostrum & illorum intellectum, sine dubitatione præcellit. De ipso quippe beata est rationalis creatura quæcumque; beata est, non ipse de illa. Vnde secundum hoc melius accipitur quod scriptum est: *Pax Dei, qua præcellit omnem intellectum,* vt in eo quod dixit omnem, nec ipse intellectus sanctorum Angelorum esse possit exceptus, sed Dei solius. Neque enim & ipse intellectum pax eius excellit.

De cetero fratres quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque iusta, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bona fama, si qua virtus, si qua laus disciplina, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis & vidistis in me, hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum.

Sanctorum conuersatio cauta etiam debet esse, ne forte cum mala vita non sit per lasciuiam, mala sit fama per negligentiam. Nec audiendi sunt siue viri sancti, siue feminæ, qui quando reprehensa in aliquo negligentia sua, per quam sit vt in malam veniant suspicionem, vnde suam vitam longè abesse sciunt, dicunt sibi coram Deo sufficere conscientiam, existimationem hominum non impudenter solum, verum etiam crudeliter contemnent, cum occidunt animas aliorum, siue blasphemantium viam Dei, quibus secundum suspicionem quasi turpis quæ casta est, displicet eis vita sanctorum, vel etiã cum excusatione imitantium, non quod vident, sed quod putant. Proinde quisquis à criminibus flagitiorum atque facinorum vitam suam custodit, sibi benefacit. Quisquis autem famam, & in alios misericors est. Nobis enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostra. Et vtique etiam quod aliis ministramus misericorditer ad salutem, ad nostram quoque redundat vtilitatem. Vnde non frustra Apostolus: *Providemus, inquit, bona non solum coram Deo, verum etiam coram hominibus.* Item dicit: *Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo, non querens quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant.* In quadam etiam exhortatione dicit: *De cetero fratres quæcumque sunt vera, quæcumque sancta, quæcumque iusta, quæcumque casta, quæcumque charissima, quæcumque bona fama, si qua virtus, si qua laus, hæc cogitate quæ didicistis, & accepistis, vidistis, & audistis in me.* Cernis quemadmodum inter multa, quæ exhortando commonuit, non neglexerit ponere, quæcumque bonæ famæ: duobusque verbis cuncta cõcluserit, vbi ait: *Si qua virtus, si qua laus.* Ad virtutem enim pertinent, quæ antea memorauit: bona fama vero ad laudem. Puto quod non ad laudem hominũ pro magno suadebat Apostolus: dicens: *Multi autem minimum est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die.* Et alibi: *Si hominibus placerem, Christi seruus nõ essem.* Et iterum: *Nam gloria nostra hæc est, testimoniũ conscientie nostræ.* Sed illorum duorum, id est bonæ vitæ, & bonæ famæ, vel quod breuius dicitur, virtutis & laudis: vnum propter seipsum sapientissimè retinebat: alterum propter alios misericordissime prouidebat. Sed quoniam quantumlibet humana cautela suspensiones maleuolentissimas nõ potest omni ex parte vitare: vbi pro existimatione nostra quicquid rectè possumus fecerimus, si aliqui de nobis, vel malè fingendo, vel malè credendo famam nostram decolorare conantur, alsit conscientie solatium, pleneque etiam gaudium,

Ex libro
Enchirid.Ex lib. ad
Iulianum
de sanct.
viduit.

2. Cor. 8.

1. Cor. 10.

1. Cor. 4.

Galat. 1.

2. Cor. 1.

gaudium, quod merces nostra magna est in cælis etiam cum dicunt homines mala multa de nobis pie iusteque venientibus.

2. Cor. 6.

Illa enim merces tanquam stipendium est militantium per arma iustitiæ, non solum dextera, verum etiam sinistra. Per gloriam scilicet & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam.

Gauius sum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando respululastis pro me sentire, sicut & sentiebatis. Occupati autem eratis.]

Extr. Psal. 49.

Verè terra fructuosa, cui gaudet Apostolus, quando ei miserunt ad necessitates eius. Nec quæro datum, inquit, sed quæro fructum. Et gratias agit dicens: Quia tandem aliquando respululastis sapere pro me. Respululastis arboribus dicit, quæ sterilitate quadam aruerant.

Ex libro Confess. 13.

Dicebamus enim eos terræ fructibus significari, & in allegoria figurari opera misericordiæ, quæ huius vitæ necessitatibus exhibentur ex terra fructifera.

2. Tim. 1.

Talis terra erat pius Onesiphorus, cuius domui dediisti misericordiam, quia frequenter Paulum tuum refrigerauit, & catenam eius non erubuit. Hoc fecerunt & fratres, & tali fruge fructificauerunt, qui quod ei deerat suppleuerunt ex Macedonia. Quomodo autem dolet quædam ligna, quæ fructum ei debitorum non dederunt? vbi ait: In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt. Non illis imputetur. Ita enim debentur eis, qui ministrant doctrinam rationalem per intelligentias diuinorum mysteriorum, præbentibus se imitandos in omni continentia. Pascuntur autem his escis, qui lætantur eis. Nec illi lætantur eis, quorum Deus venter est.

2. Tim. 4.

Neque enim & in illis qui præbent ista, ea quæ dant, fructus est, sed quo animo dant. Itaque ille qui deo seruiebat, non suo ventri, video plane vnde gaudeat. Video, & congratulor ei valde, acceperat enim à Philippensibus quæ per Epaphroditum miserant. Sed tamen vnde gaudeat video: vnde autem gaudet, inde pascitur. Quia in veritate loquens, gaudius sum, inquit, magnifice in Domino: quia tandè aliquando respululastis sapere pro me, in quo sapiebatis, tædium autem habuistis. Isti ergo diuturno tædio marcuerant, & quasi exaruerant ab isto fructu boni operis, & gaudet eis qui respulularunt, non sibi, quia eius indigentia subueniunt. Ideo secutus ait:

Philip. 3.

Non quasi propter pœnuriam dico. Ego enim didici in quibus sum sufficiens esse. Scio & humiliari, scio & abundare, ubique, in omnibus institutus sum. Et satiari, & esurire, & abundare, & pœnuriam pati, omnia possum in eo qui me confortat.]

Vnde ergo gaudes, o Paule magne? vnde gaudes? vnde pasceres? quid est quod te pascit lætitia? Quod sequitur audiamus.

Verumtamen benefecistis communicantes tribulationi meæ.]

Psal. 4.

Hinc gaudet, hinc pascitur, quia illi benefecerunt, non quia eius angustia relaxata est. Qui dicit tibi, in tribulatione dilatasti mihi: quia & abundare, & pœnuriam pati nouit in te, qui confortas eum.

Ex lib. qu. Euangel. 1.

Et iustificata est sapientia ab omnibus filijs suis. Ostendit filio sapientiæ intelligere de vñu ciborum nec in abstinendo, nec in manducando esse iustitiam: sed in æquanimitate tolerandi inopiam, & temperantiam per abundantiam non se corrumpendi, atque opportune sumendi, vel non sumendi ea: quorum non vñus, sed concupiscentia refrenanda est. Non enim interest omnino quid alimentorum sumas, vt succurras necessitati corporis: dummodo cõgruas in generibus alimentorum his cum quibus tibi viuendum est. Neque quantum sumas multum interest, cum videamus aliorum stomachus satiari, & eos tamen illi ipsi paruo quo satiantur, ardent, & intolerabiliter, & omnino turpiter inhiare: alios autem plusculum quidem satiari: sed tolerabilius inopiam perpeti: & vel ante ora coram positas epulas, si in tempore aut opus sit, aut necesse sit, cum tranquillitate aspicere neque tangere. Magis ergo interest non quid, vel quantum alimentorum pro congruentia hominum, atque personæ suæ, & pro suæ valetudinis necessitate quis capiat: sed quata facilitate & serenitate animi

Luc. 7.

Ex lib. qu. Euangel. 1.

Luc. 7.

careat, cum his vel oportet, vel etiam necesse est carere, vt illud in animo Christiano compleatur, quod Apostolus dicit: Scio & minus habere: scio & abundare in omnibus, & in omni inbutus sum, & satiari, & esurire, & pœnuriam pati. Omnia possum in eo qui me confortat. Et illud: Neque, si manducauerimus abundauimus: neque si non manducauerimus, egebimus. Et illud: Non est enim regnum Dei esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium. Et quia solent homines multum gaudere carnalibus epulis, addidit, in spiritu sancto. Iustificatur ergo sapientia ab omnibus filijs suis, qui intelligunt vtendis terrenis opportuna tempora esse debere: facilitatem vero cærendi talibus, & amorem fruendi æternis, non variari oportere per tempora, sed perpetuo retineri.

1. Cor. 3.

Rom. 14.

Scitis autem & vos Philippenses, quod in principio Euangelij, quando profectus sum à Macedonia, nulla mihi Ecclesia communicauit in ratione dati & accepti, nisi vos soli, quia & Thessalonicam semel & bis in vñsum mihi misistis.]

Ex libro Confess. 13.

Ad bona opera eos rediisse nunc gaudet, & respululastis lætatur, tanquam reuiuifcente fertilitate agri. Nunquid propter vsus suos, quia dixit vsibus meis misistis? Nunquid propterea gaudet? Non propterea. Hoc vnde scimus? Quoniam ipse sequitur dicens.

Non quia requiro datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra. Habeo autem omnia, & abundo. Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis in odorem suauitatis hostiam acceptam placentem Deo. Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum secundum diuitias suas in gloria, in Christo Iesu. Deo autem & patri nostro gloria in secula seculorum, amen. Salutate omnem sanctum in Christo Iesu. Salutant vos qui mecum sunt fratres. Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de Cesaris domo sunt. Gratias domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro, Amen.]

Idicic à te Deus meus inter datum & fructum discernere. Datum est res ipsa quam dat qui impartitur hæc necessaria, veluti est minimus cibus, potus, vestimentum, tectum, adiutorium. Fructus autem bona opera & recta voluntas datoris est. Non enim ait magister bonus, qui susceperit prophetam tantum: sed addidit in nomine prophetæ, neque ait tantum, qui susceperit iustum, sed addidit in nomine iusti. Ita quippe ille mercedem prophete, iste mercedem iusti accipiet. Nec solum ait: Qui calicem aque frigida potum dederit vni ex minimis meis: sed addidit, tantum in nomine discipuli. Et sic adiunxit: Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Datum est, suscipere prophetam, suscipere iustum, porrigere calicem aquæ frigida discipulo. Fructus autem est, in nomine prophetæ, in nomine iusti, in nomine discipuli hoc facere. Fructu pascitur Helias à vidua sciète quod hominem Dei pasceret, & propter hoc pasceret. Per coruum autem dato pascebatur. Nec interior Helias, sed exterior pascebatur, qui posset etiam talis cibi egestate corrumpi. Ideoque Domine cum homines idiotæ, atque infideles, quibus iniciandis, atque lucrandis necessaria sunt sacramenta iniciorum, & magnalia miraculorum, suscipiunt corporaliter reficiendos, aut in aliquo vsu præsentis vitæ adiuuantes pueros tuos, cum id quare faciendum sit, & quo pertineat ignorent, nec illi istos pascent, nec isti ab illis pascentur, quia nec illi hæc sancta & recta voluntate operantur, nec isti eorū datis vbi fructum nondum vident, lætantur. Inde quippe animus pascentur, vnde lætatur.

Matt. 10.

Matt. 10.

2. Reg. 17. Ibid. supra.

Accipite Psalium, & date tympanum. Accipite & date. Quid accipite? Quid date? Accipite Psalium & date tympanum. Apostolus Paulus reprehendit & dolet, quod nemo illi communicauerat in ratione dati & accepti. Quid est in ratione dati, & accepti, nisi quod in alio loco apertè exposuit: Si nos vobis spiritalia seminauimus, magnum est si carnalia vestra metamus? Et verum est quod tympanum quod de corio sit, ad carnem pertinet. Psalium ergo spiritalis est, tympanum carnale. Ergo plebs Dei, congregatio Dei, accipite Psalium, & date tympanum. Accipite spiritalia, & date carnalia. Si auditi estis in spiritalibus accipiendis, deuoti estote in carnalibus erogandis.

Extr. Psal. 80.

Ipse Apostolus datum non quærebat, fructuosas tamen oues suas esse cupiebat, nõ steriles sine lactis vberate.

Ex lib. de Pastor.

Itaque cum esset quodam tempore in magna indigentia vinculus in confessione veritatis, missum est à fratribus vnde necessitati & indigentia eius ministraretur. Respondit autem illis gratias agens, & dixit: Bene fecistis communitate necessitatibus meis. Ego enim didici in quibus sum sufficiens esse. Scio & abundare non & penuriam pati. Omnia possum in eo qui me confortat. Verum tamen vos bene fecistis visibus meis mittere. Sed ut ostenderet in eo quod illi bene fecerunt, quid ipse quæreretur, ne inter illos esset qui seipsum pascent non oues, non tamen suæ gaudet subuentum esse necessitati, quam illorum gratulatur fecunditati. Quid ergo ibi quærebatur? Non quia quero, inquit, datum, sed requiro fructum. Non ut ego, inquit, explear, sed ne vos inanes remaneatis.

Non quia quero datum, sed inquiri fructum, id est, quod quero datum vestrum, hoc non quero, sed fructum vestrum. Hoc enim indicio apparere poterat quantum profecissent in Deum, cum id libenter facerent, quod non propter gaudium de muneribus, sed propter communionem charitatis ab eis quærebatur.

FINIS EPISTOLAE AD
Philippenses.

ARGUMENTUM
IN EPISTOLAM
AD COLOSSENSES.

Colossenses, & hi sicut & Laodicenses sunt Asiatici, & ipsi præuerti erant à Pseudoapostolis: Nec ad hos accessit ipse Apostolus, sed & hos per epistolam corrigit. Audierant enim verbum ab Archippo, qui & ministerium in eos accepit. Ergo Apostolus iam ligatus scribit eis ab Epheso per Tichycum Diaconum, & Onesimum Acolytum.

EXPOSITIO BEATISSIMI PATRIS AVGVSTINI
IN EPISTOLAM DIVI PAULI AD
Colossenses, à Venerabili Beda
Presbytero collecta.

CAPVT PRIMVM.

DAVLVS Apostolus Iesu Christi, per voluntatem Dei, & Timotheus frater his qui sunt Colossis sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Iesu. Gratia vobis & pax à Deo patre nostro. Gratias agimus Deo, & patri Domini nostri IESV Christi semper pro vobis orantes, audientes fidem vestram in Christo IESV, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quæ reposita est vobis in calis, quam audistis in verbo veritatis Euangelij quod peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mundo est, & fructificat, & crescit sicut in vobis ex ea die qua audistis, & cognouistis gratiam Dei in veritate, sicut didicistis ab Epaphra cha-

ristimo conseruo nostro, qui est fidelis pro vobis minister Christi Iesu, qui etiam manifestauit vobis dilectionem vestram in spiritu. Idem & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes, & postulantes ut impleamini agnitione voluntatis eius in omni sapientia, & intellectu spiritu alii, ut ambuletis digne Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in omni virtute confortati, secundum potentiam claritatis eius, in omni patientia, & longanimitate, cum gaudio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine.]

Tunica illa Domini desuper texta, quæ significat charitatis æternitatem, cum diuidi à persecutoribus non posset, fors super eam missa est. Ad quos peruenit, eos significauit qui videntur ad sortem pertinere sanctorum.

Gratia salui facti estis per fidem, ait Apostolus. Gratia salui facti estis per fidem (& hoc non ex vobis, sed donum Dei est) non ex operibus, quali vos bene feceritis, ut ad hoc accedere digni estis. Non ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsi enim suum sigmentum creati in Christo Iesu in operibus bonis. Hæc quodammodo fors occulta est. Voluntas Dei in humano genere fors est. Sors veniens de occulta Dei voluntate, apud quem non est iniquitas. Non enim ille personas accipit, sed occulta illius iustitia tibi fors est.

Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum filij dilectionis suæ.]

Quilibet hæc legis, & gratiam Dei, qua in æternam vitam per Dominum nostrum Iesum Christum redimimur, legendo in Apostolicis literis, in prophetis scrutando cognoscis: & verus testamentum in nouo reuelatum, in vetere nouum velatum vides, recole quem dixerit Apostolus Paulus principem potestatis aeris, qui operatur in filiis diffidentia, & illud, vbi ait de quibusdam: *Ut respiciant de diaboli laqueis captiuati ab ipso secundum ipsius voluntatem, & verba Domini nostri Iesu Christi, vbi eum expellens de fidelium cordibus ait: Nunc princeps huius mundi missus est foras, & ipsius itidem Apostoli dicentis: Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum filij charitatis suæ.* Hæc atque huiusmodi ratiocinatus intende animum in literas veteris testamenti, & vide quid cantetur in eo Psalmo, cuius est titulus, quando domus edificabatur post captiuitatem. Ibi enim dicitur: *Cantate Domino canticum nouum.* Et ne existimes ad Iudæorum populum tantummodo pertinere. *Cantate, inquit, Domino omnis terra. Cantate Domino, benedicite nomini eius. Annuntiate, vel potius bene nuntiate: immò ut ipsum verbum quod in Græco positum est transferam, Euangelizate diem ex die salutare eius.* Hinc enim Euangelium nuncupatum est, in quo annuntiat dies ex die Dominus Christus, lumen ex lumine, filius ex patre. Hoc est enim & salutare eius, quia salutare Dei Christus est. Isti ergo inimici cum rege suo diabolo captiuati tenebant populum Dei. De qua captiuitate cum redimimur, & princeps huius mundi mittitur foras, edificatur domus post captiuitatem, cuius lapis angularis est Christus, qui duos condidit in se vnum nouum hominem, faciens pacem: quia dies ex die veniens Euangelizauit eis qui erant prope, & eis qui erant longè, faciens vtraque vnum, & adducens alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili, ut sit vnus grex & vnus pastor. Hi ergo inimici diabolus & Angeli eius captiuauerant prædeterminatos in Dei regnum & gloriam. A redemptore autem nostro foras missi, qui dominari in fidelibus solebant intrinsecus, fideles oppugnant extrinsecus. Sed oppugnant non expugnant eos qui apprehenderunt turrem fortitudinis à facie inimici. Ut autem oppugnent, sentiunt in nobis esse infirmitatis reliquias: propter quas dicimus: *Dimittite nobis debita nostra.* Propter quas dicimus: *Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo.*

Non ait autem, meum regnum non est hic, sed non est hic. Hic est enim regnum eius vsque in finem seculi habens inter se commixta zizania vsque ad messem. Messis est enim finis seculi, quando messorum venient, id est angelorum, & colligent de regno eius omnia scandala. Quod vtrique non fieret si regnum eius non esset hic. Sed tamen non est

Ex tractat. Psal. 30.

Ephes. 2.

Ex tractat. Psal. 103.

Ephes. 2.

2. Tim. 2.

Psal. 95.

Ephes. 2.

Ioan. 10.

Mat. 7.

Ex tractat. secundum Ioan. 112.

hinc: quia peregrinantur in mundo. Regno suo quippe dicit: *De mundo non estis, sed ego vos elegeri de mundo.* Erant ergo de mundo quando regnum eius non erant, sed ad mundi principem pertinebant. De mundo est ergo quicquid hominum à vero quidem Deo creatum, sed ex Adam vitiatum atque damnatum sitis generatum est. Factum est autem regnum non iam de mundo, quicquid inde in Christo regeneratum est. *Sic enim nos Deus eruit de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis sue.* De quo regno dicit: *Regnum meum non est de hoc mundo, vel, regnum meum non est hinc.*

10 an. 18.
Ex libr. de Trinit. 15.

Si charitas quae pater diligit filium suum, & patrem diligit filius, ineffabiliter cõmunionem demonstrat amorum, quid conuenientius quàm vt ille proprie dicatur charitas, qui spiritus est communis ambobus? Alioquin si in illa Trinitate solus Spiritus sanctus est charitas, profecto & filius non solius patris, verum etiam Spiritus sancti filius inuenitur. Ita enim locis innumerabilibus dicitur & legitur filius vnigenitus dei patris, vt tamen & illud verum sit, quod Apostolus ait de Deo patre. *Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis sue.* Non dixit filij sui, quod si diceret, verissime diceret, quæ admodum quia sæpe dixit, verissime dicit: sed ait *filij charitatis sue.* Filius ergo est Spiritus sancti si nõ est in illa Trinitate charitas Dei nisi Spiritus sanctus. Quod si absurdissimum est, restat vt non solus ibi sit charitas Spiritus sanctus, sed propter illa de quibus satis differui, proprie sic vocetur. Quod autem dictum est filij charitatis sue, nihil aliud intelligatur quàm filij sui dilecti, quàm filij postremo substantiæ sue. Charitas quippè patris, quæ in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud quam eius ipsa natura, atq; substantia, vt sæpe iam diximus, & sæpe iterare non piget. Ac per hoc filius charitatis eius nullus est alius, quàm qui de substantia est genitus.

Ex epist. ad Visell.

Si verè volumus defendere liberum arbitrium, non oppugnemus vnde sit liberum. Nam qui oppugnat gratiam qua nostrum ad declinandum à malo liberat arbitrium, ipse arbitrium suum adhuc vult captiuum esse. Responde obsecro, quomodo dicit Apost. Gratias agentes patri idoneos faciendi nos in parte sortis sanctorum in lumine, *qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis sue,* si non ipse arbitrium nostrum, sed ipsum arbitrium se liberat. Mendaciter ergo agimus gratias patri, tanquam ipse faciat quod ipse non facit. Et errauit qui dixit quod ipse nos faciat idoneos in parte sortis sanctorum in lumine: *quia ipse nos eruit de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis sue.* Responde quomodo ad declinandum à malo, & faciendum bonum, liberum habebamus arbitrium, quando erat sub potestate tenebrarum. Vnde nõ (si quemadmodum dicit Apostolus) Deus eruit, ipse vtique illud liberum fecit. Quod tam magnum nostrum bonum, si per suæ doctrinæ prædicationem tantummodo facit, quid de ijs dicemus, quos de ipsa tenebrarum potestate nondum eruit? Prædicanda tantum illis est doctrina diuina, an etiam orandum pro eis vt de tenebrarum potestate diuinitus eruantur? Si tantummodo prædicandum esse dicis, iussioni domini, & orationibus Ecclesiæ contradicis. Si autem pro eis fateris orandum, id vtique orandum fateris, vt iisdem doctrinæ, arbitrio liberato à tenebrarum potestate consentiant. Ita fit vt neque fideles fiant, nisi libero arbitrio, & tamen illius gratia fideles fiant, qui eorum à potestate tenebrarum liberauit arbitrium. Sic & Dei gratia non negatur, sed sine vllis humanis præcedentibus meritis vera monstratur: & liberum ita defenditur, vt humilitate solidetur, non elatione præcipitur arbitrium, & *qui gloriatur, non in homine, vel quolibetalio, vel seipso, sed in Domino gloriatur.* Potestas enim tenebrarum quid est, nisi potestas diaboli & angelorum eius? Qui cum fuissent angeli lucis in veritate per liberum arbitrium non stantes, sed inde cadentes, facti sunt tenebræ. Non te ista doceo, sed quæ nosti vt recorderis admoneo.

1. Cor. 1.

Huic igitur potestati tenebrarum per illius ruinam, cui primo homini ab ea potestate præuaricatio persuasa

est, & in quo omnes cecidimus, subiectum est genus humanum. Propter quod de hac potestate tenebrarum eruuntur paruuli, & regenerantur in Christo. Neque hoc appetit in eorum arbitrio liberato, nisi cum ad annos peruenierint ratione vtentis ætatis, habentes consentientem doctrinæ salutari in qua nutriti sunt voluntatem, & in ea finientes istam vitam, si electi sunt in Christo ante constitutionem mundi, vt essent sancti & immaculati in conspectu eius, in charitate prædestinati in adoptionem filiorum.

In quo habemus redemptionem, & remissionem peccatorum, qui est imago Dei inuisibilis.]

Non est difficile videre diabolum victum, quando qui ab illo occisus est, resurrexit. Illud est maius, & ad intelligendum profundius, videre diabolum victum, quando vicisse sibi videbatur, id est quando Christus occisus est. Tunc enim sanguis ille, quoniam eius erat qui nullum omninò habuit peccatum, ad remissionem nostrorum suffus est peccatorum, vt quia eos diabolus merito tenebat, quos peccati reos conditione mortis obstrinxit, hos per eum meritò dimitteret, quæ nullius peccati reum immeritò pœna mortis affecit. Hac iustitia victus, & hoc vinculo victus est fortis, vt vasa eius eriperentur, & apud eum cum ipso & angelis eius fuerant vasa iræ, & in vasa misericordiæ vtrentur. Hæc verba quippe ipsius domini nostri IESU Christi de celo ad se facta, cum primum vocatus est, narrat Apostolus Paulus. Nam inter cætera quæ audiuit, etiam hoc sibi dictum sic loquitur: *Ad hoc enim tibi apparui, vt constituam te ministrum, & vstem eorum qua à me vides, quibus etiam præco tibi, liberans te de populo, & de gentibus, in quos ego mittam te aperire oculos eorum, vt auertantur à tenebris, & potestate Satane ad Deum, & vt accipiant remissionem peccatorum, & sortem qua in sanctis, & fidem qua in me est.* Vnde & exhortans idem Apostol. credentes ad grauiarum actionem Deo patri: *qui eruit nos, inquit, de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis sue, in quo habemus redemptionem in sanguine eius remissionem peccatorum.* In hac redemptione tanquam precium pro nobis datus est sanguis Christi, quo accepto diabolus non ditatus est, sed necatus: vt nos ab eius nexibus solueremur, nec quenquam secum eorum, quos Christus ab omni debito liber, indebitè fuso suo sanguine redemisset, peccatorum retribus obuolutum traheret ad secundæ, ac sempiternæ mortis exitium, sed hæcenus morerentur ad Christi gratiam pertinentes, præcogniti, & prædestinati, & electi ante constitutionem mundi, quatenus pro ipsis ipse mortuus est Christus, carnis tantum morte non spiritus. *Qui est imago Dei inuisibilis.*

Ex lib. de Trinit. 13.

Act. 26.

Ad quendam modum erit homo imitator Dei velut imago, sed non qualis imago est filius. Filius hominis habet imaginem patris sui, & hoc est quod pater eius, quia homo est sicut pater eius. In speculo autem imago tua non est quod tu. Aliter enim est imago tua in filio, aliter in speculo. Sed in creatura non hoc est imago Dei quod est in filio, qui hoc est quod pater, id est Deus verbum Dei, per quod facta sunt omnia.

Ex lib. de 10. chor. ds.

Recipe ergo similitudinem Dei, quam per mala facta amisisti. Sicut enim in nummo imago Imperatoris aliter est, & aliter in filio: nam imago & imago est, sed aliter impressa est in nummo, aliter habetur in filio: Sic & tu nummus Dei: & hoc melior, quia cum intellectu, & cū quadam vita nummus Dei, vt scias etiam cuius imaginem geras, & ad cuius imaginem factus sis. Nam nummus necit se habere imaginem regis.

In tribus primis præceptis decalogi, quæ ad Deum pertinent: cætera enim septem ad proximum pertinent, id est ad hominem, quia in duobus præceptis tota lex pendet. In primo præcepto prohibetur aliqua in figuris hominum Dei similitudo: non quia non habet imaginem Deus, sed quia nulla imago eius coli debet, nisi illa quæ hoc est quod ipse: nec ipsa pro illo, sed cum illo.

Ex lib. ad Iannar. 1. Matt. 22.

Primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipso condita sunt vniuersa in calis, & in terra, visibilia & inuisibilia. Sine throno, sine

dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt. Et ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.]

Ex lib. de Trinit. 3. Secundum formam Dei dictum est: *Ante omnes colles genuit me*, id est, ante omnes altitudines creaturarum, & ante

Prout. 3. *luciferum genuite*, id est, ante omnia temporalia & temporalia. Secundum autem formam serui dictum est: *Dominus creauit me in principio viarum suarum*, quia secundum formam

Ioan. 14. Dei dixit: *Ego sum veritas*, & secundum formam serui: *Ego sua via*. Quia enim ipse est primogenitus à mortuis, iter facit Ecclesie suæ ad regnum Dei, ad vitam æternam, cui caput est, ad immortalitatem etiam corporis. Idem creatus est in principio viarum Dei in opera eius. Secundum formam enim Dei, principium quod & loquitur vobis: *In quo principio fecit Deus calum & terram*.

Genes. 1. *Psal. 18.* *Ecc. 24.* Secundum autem formam serui, *sponsus procedens de thalamo suo*. Secundum formam Dei, *primogenitus omnis creatura*: & ipse est ante omnes, & omnia illi constant. Secundum formam serui, ipse est caput corporis Ecclesie.

Ex lib. 2. secundum. Fides Catholica quæ inter creatorem creaturamque distinguit, nullam patitur, in his duobus nominibus intelligendi facultatem: vnigenitum eum accipiens secundum id quod scriptum est: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum*. Primogenitum autem vniuersæ creaturæ, secundum id quod Apollolus ait: *Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus*: quos ei pater ad fraternam societatem non æqualitate substantiæ, sed adoptione gratiæ generauit. Et post aliqua: *Vt Christus Iesus & vnigenitus sit secundum id quod verbum Dei est Deus apud Deum, pariter incommutabilis, & pariter æternus, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, & primogenitus omnis creaturæ, secundum id quod in ipso condita sunt omnia in calis & in terra visibilia & inuisibilia, quoniam in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum omnia reconciliari in ipsum.*

Philip. 2. *Et ipse est caput corporis Ecclesie, qui est principium, primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens.*]

Ex lib. de agone Christiano. Aliud est sapientem tantum fieri per sapientiam dei, & aliud est ipsam personam sustinere sapientiæ Dei, quamuis enim eadem natura sit corporis Ecclesie, multum tamen distare inter caput & membra cætera, quis non intelligat? Si enim Ecclesie caput est homo ille, cuius susceptione *verbum caro factum est, & habitauit in nobis*: membra cætera sunt omnes sancti, quibus perficitur & completur Ecclesia. Quomodo ergo anima totum corpus nostrum animat & viuificat, sed in capite & videndo sentit, & audiendo, & adorando, & gustando, & tangendo, in cæteris autem membris tangendo tantum, & ideo capiti cuncta subiecta sunt ad operandum, illud autem supra collocatum est ad consulendum, quia ipsius animæ quæ consulit corpori, quodammodo personam sustinet caput, ibi enim omnis sensus apparet, sic vniuerso populo sanctorum tanquam vni corpori caput est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Et propterea sapientia dei, & verbum in principio per quod facta sunt omnia, non sic assumpsit illum hominem ut ceteros, sed multo excellentius, multoque sublimius, quomodo ipsum solum assumi oportuit, in quo sapientia hominibus appareret, sicut visibiliter eam decebat ostendi. Quapropter aliter sunt sapientes cæteri homines quicumque sunt, vel esse potuerunt, vel poterunt, & aliter ille vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui sapientiæ ipsius per quam fiunt sapientes quicumque homines, non solum beneficium habet, sed etiam personam gerit. De cæteris enim sapientibus & spiritalibus animis rectè dici potest quod habeant in se verbum Dei, per quod facta sunt omnia, sed in nullo eorum rectè dici potest, quod *verbum caro factum est, & habitauit in nobis*, quod in solo Domino nostro Iesu Christo rectissime dicitur.

Ex serm. quod tribus modis Christi. intelligi. Totus Christus secundum Ecclesiam, id est, caput & corpus prædicatur. Etenim caput & corpus vnus Christus, non quia sine corpore non est integer, sed quia & nobiscum integer esse dignatus est, qui & sine nobis semper

est integer, non solum in eo quod verbum est vnigenitus filius equalis patri, sed & in ipso homine quem suscepit, & cum quo simul Deus & homo est. Veruntamen fratres quomodo corpus eius nos, si non & nobiscum vnus Christus? Vbi inuenimus hoc quia vnus Christus est caput & corpus, id est corpus cum capite suo? Sponsa cum sponso suo, quæ singulariter loquitur apud Esaiam: Certè vnus idemque loquitur. Et videte quid ait: *Velut sponso alligauit mihi mitram, & veluti sponsam induit me ornamento, ut sponsus & sponsa*. Eundem dicit sponsum secundum caput, sponsam secundum corpus. Duo videntur, & vnus est. Alioquin quomodo membra Christi sumus? Apostolo aperitissime dicente: *Vos estis corpus Christi & membra*. Membra Christi & corpus omnes simul sumus: non quia hoc loco tantum sumus: sed & per vniuersam terram, neque tantum hoc tempore, sed quid dicam? ex Abel iusto vsque in finem seculi, quamdiu generant & generantur homines, quisquis iulorum per hanc vitam transitum facit, quicquid nunc, id est, non in hoc loco, sed in hac vita, quicquid post nascentium futurum est, totum hoc vnum corpus Christi: singuli autem membra Christi. Si ergo omnes corpus, singuli membra, est utique caput cuius hoc sit corpus. *Et ipse est*, inquit, *caput corporis Ecclesie, primogenitus, ipse primatum tenens*. Et quia de illo ait etiam quod semper caput omnis principatus, & potestatis sit, adiungitur ista Ecclesia quæ nunc peregrina est, illi cælesti Ecclesie ubi angelos ciues habemus, quia æquales nos futuros post resurrectionem corporum impudenter nobis arrogemus, nisi veritas promississet dicens: *Erunt æquales angelis Dei, & sit vna ecclesia ciuitas Regis magni*.

Non igitur mirum si propter exemplum quod nobis, vt reformemur ad imaginem Dei præbet imago equalis patri, cum de sapientia scriptura loquitur, de filio loquitur, quem sequimur viuendo sapienter. Cuius imaginis exemplo & nos non discedamus à Deo, quia & nos imago Dei sumus, non quidem equalis: facta quippe à patre per filium, non nata de patre, sicut illa. Et nos quia illuminamur, lumen: illa vero quia lumen, illuminans. Et ideo illa sine exemplo nobis exemplum est. Neque enim imitatur præcedentem aliquem ad patrem, à quo nunquam est omnino separabilis: quia id ipsum est, quod ille de quo est. Nos autem nitentes imitamur manentem, & sequimur stantem, & in ipso ambulantes tendimus ad ipsum, quia factus est nobis via temporalis per humanitatem, quæ mansio nobis æterna est per diuinitatem. Quoniam quippe spiritibus mundis intellectualibus quæ superbia non lapsi sunt, in forma Dei, & Deo equalis, & Deus præbet exemplum: vt se idem exemplum redeundi etiam lapsi præberet homini, qui propter immunditiam peccatorum, pœnamque mortalitatis Deum videre non poterat, *semetipsum exinaniuit*, non mutando diuinitatem suam, sed nostram mutabilitatem assumendo. Et *formam serui accipiens*, venit ad nos in hunc mundum, qui in hoc mundo erat, quia mundus per eum factus est, vt exemplum sursum videntibus Deum, exemplum deorsum imitantibus hominem, exemplum sanis ad permanendum, exemplum infirmis ad cõualefcendum, exemplum mortuis ad resurgendum esset, in omnibus ipse primatum tenens. Quia. n. homo ad beatitudinem sequi non debebat nisi Deum, & sentire non poterat neque, sequendo Deum hominem factum sequeretur simul & quæ sentire poterat, & quæ sequi debebat. Amemus ergo eum, in hæreamus illi charitate diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

Ex libro Enchirid. Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliari omnia in ipso pacificans per sanguinem crucis eius, siue qua in terris, siue qua in calis sunt. Et vos cum essetis aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis: nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso, si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles, & immobiles à spe Euangelij quod audistis, quod prædicatum est in vniuersa creatura quæ sub celo est.]

Per illud singulare sacrificium, in quo mediator est immolatus, quod vnum multæ in lege victimæ figurabant

Esaiæ 61.

Ex lib. de Trinit. 7.

Philip. 2.

Ex libro Enchirid.

bant, pacificantur, cœlestia cum terrestribus, & terrestria cum cœlestibus. Quoniam, sicut idem Apostolus dicit, *in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, & per eum reconciliari omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue qua in terris sunt, siue qua in caelis. Pax ista præcellit* (sicut scriptum est) *omnem intellectum: neque sciri à nobis, nisi cum ad eam venerimus potest. Quomodo enim pacificantur cœlestia nisi nobis, id est, concordando nobiscum? Nam ibi semper est pax, & inter se vniversis intellectualibus creaturis, & cum suo creatore: Quæ pax præcellit* (vt dictum est) *omnem intellectum: sed vtique nostrum, non eorum qui semper vident faciem patris.*

Cuius factus sum ego Paulus minister, qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea qua desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius quod est Ecclesia. Cuius factus sum ego minister secundum dispensationem Dei qua data est mihi in vobis.]

Extrahat.
1/10. 61.

Debemus intelligere personam nostram personam Ecclesiæ, personam corporis Christi. Vnus enim homo cum capite & corpore suo Iesus Christus, saluator corporis & membra corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, & cum transierit iniquitas in requie vna. Passiones itaque Christi non in solo Christo: immò passiones Christi non nisi in Christo. Si enim Christum intelligas caput & corpus, passiones Christi non nisi in Christo. Si autem Christum intelligas solum caput, passiones Christi non in solo Christo.

Si enim passiones Christi in solo Christo, immò in solo capite: vnde dicit quoddam membrum eius Paulus Apostolus, *Vt suppleam qua desunt pressuram Christi, in carne mea?* Si ergo in membris Christi es, quicquid pateris ab eis qui non sunt in membris Christi, deerat passionibus Christi. Ideò additur quia deerat, mensuram implens non superfundens. Tantum pateris quantum ex passionibus tuis inferendum erat vniversæ passioni Christi, qui passus est in capite nostro, & patitur in membris suis, id est nobis ipsis. Ad communem hanc quasi rempublicam nostram quisq; pro modulo nostro exoluimus quod debem⁹, & pro posse virium nostrarum quasi Canonem passionum inferimus paratoria plenaria passionum omnium. Non erit finis, nisi cum seculum finitur erit.

Extrahat.
1/10. 86.

Videte quid dixit Apostolus, quia in ipso Christus patiebatur. *Vt adimpleam, inquit, qua desunt pressurarum Christi in carne mea. Vt adimpleam, inquit, qua desunt.* Cui desunt? *Pressurarum Christi.* Et vbi desunt: *In carne mea.* Nunquid aliquid pressurarum deerat in illo homine quod est verbum Dei, nato de Maria virgine? Passus est enim quicquid pati deberet, ex sua voluntate, non ex peccati necessitate. Et videtur quia omnia. In cruce enim positus, accepit acetum vltimum, & ait, *perfectum est: & inclinato capite emisit spiritum.* Quid est perfectum est? Iam de mensura passionum nihil mihi deest. Omnia quæ de me prædicta sunt, completa sunt, tanquam ideo expectaret, vt complerentur. Ergo impletæ erant omnes passiones, sed in capite, restabant adhuc in corpore Christi passiones, vos autem estis corpus Christi & membra.

Ioan. 19.

Extrahat.
1/10. 44.

In his ergo membris cum esset Apostolus, dixit, *Vt adimpleam qua desunt pressurarum Christi in carne mea. Vt suppleam, inquit, qua desunt pressurarum non mearum, sed Christi in carne non iam Christi, sed mea.* Patitur, inquit, Christus adhuc pressuram nõ in carne sua in qua ascendit in cælum, sed in carne mea, quæ adhuc laborat in terra. Christus, inquit, pressuram patitur in carne mea. *Viuo enim iam non ego, vivit vero in me Christus.* Nisi enim Christus in membris suis, hoc est fidelibus suis, pressuram ipse pateretur, Saulus in terra Christum in cælo sedentem non persequeretur.

Vt impleam verbum Dei, mysterium quod absconditum fuit à seculo & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis eius, quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, quod est Christus in vobis spes gloriæ, quem nos annunciamus, corripientes omnem hominem, & docentes in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu, in quo

& laboro certando secundum operationem eius quam operatur in me in virtute.]

Primò volens ostendere mihi domine Deus meus quàm resistas superbis, humilibus autem des gratiam, & quanta misericordia tua demonstrata sit omnibus via humilitatis, quod verbum caro factum est & habitavit inter homines, procurasti mihi per quandam hominem immanissimo typo turgidum, quosdam Platoniorum libros ex Græca lingua in Latinam versos. Et ibi legi non quidem his verbis, sed hoc idem omninò multis & multiplicibus suaderi rationibus, quod in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & **D E V S** erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est in eo vita est, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebra eam non comprehenderunt. Et quia hominis anima quamuis testimonium perhibeat de lumine, nõ est tamen ipsa lumen, sed verbum, Deus lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: & quia in hoc mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognovit. Quia vero in sua propria venit, & sui eum non receperunt: quotquot autem eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri credentibus in nomine eius: non ibi legit.

Ex libro
Confess. 7.
Iacob. 4.
Ioan. 1.

Item ibi legi quia Deus verbum non ex carne, non ex sanguine, non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis: sed ex Deo natus est. Sed quia verbum caro factum est, & habitavit in nobis: non legi. Indagavi quippe in litteris variè dictum & multis modis, quod sit filius in forma patris non rapinam arbitratus esse aequalis Deo, quia naturaliter id ipsum est. Sed quia semetipsum exinanivit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliavit se factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod Deus exaltavit eum à mortuis, & donavit ei nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine **I E S U** omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei patris: non habent illi libri. Quod enim ante omnia tēpora, & supra omnia tēpora incommutabiliter manet vnigenitus filius tuus coæternus, & quia de plenitudine eius accipiūt animæ vt beatæ sint: & quia participatione manentis in se sapientiæ renouantur vt sapientes fiat: est ibi. Quod autem secundum tempus pro impiis mortuus est, & filio tuo vnico non pepercisti, sed pro nobis omnibus tradidisti eum: non est ibi. *Abscondisti enim hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis*: vt venirent ad eum laborantes & onerati, & reficeret eos, quoniam mitis est, & humilis corde, & dirigit mites in iudicio, & docet mansuetos vias suas: videns humilitatem nostram, & laborem nostrum, & dimittens omnia peccata nostra. Qui autem cothurno tanquam doctrinæ sublimioris elati, non audiunt dicentem, *Discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris, & si cognoscunt Deum, non sicut Deum glorificant, aut gratias agunt: sed euanescent in cogitationibus suis, & obscuratur insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt.* Verbum enim tuum æterna veritas superioris creaturæ tuæ partibus supereminens subditos erigit ad seipsam: in inferioribus autem ædificauit sibi humilem domum de limo nostro, per quam subdendos deprimeret à seipsis, & ad se traiceret sanans tumorem & nutriendus amorem, ne fiducia sua progredierentur longius: sed potius infirmarentur videntes ante pedes suos infirmam diuinitatem ex participatione tunicæ pellicæ nostræ, & lasi profternerentur in ea, illa autem surgens leuaret eos. Quid enim faciet miser homo? Quis eum liberabit de corpore mortis huius, nisi gratia tua per Iesum Christum Dominum nostrum, quem genuisti coeternum, & creasti in principio viarum tuarum, in quo princeps huius mundi non inuenit quicquam morte dignum, & occidit eum, & euacuatum est chirographum quod erat contrarium nobis? Hoc illæ literæ non habent, non habent paginæ vultum pietatis huius, lachrymas confessionis, sacrificium tuum spiritum contribulatum, cor contritum & humiliatum, populi salutem, sponsam, ciuitatem, arrham Spiritus sancti,

Philip. 2.

Matt. 11.

Ibidem.

Psal. 24.

& 22.

Rom. 1.

Rom. 7.

Ioan. 12.

Coloss. 2.

Psal. 61.

poculum precij nostri. Nemo ibi cantat: *Nempe Deo subiecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum. Et enim ipse est Deus meus, & salutaris meus, susceptor meus, non mouebo amplius.* Nemo ibi audit vocantem: *Venite ad me qui laboratis, dedignantur ab eo discere quoniam mitis est & humilis corde. Abscondisti enim hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti eap. rualis.* Et aliud est de syluestri cacomine videre patriam pacis, & iter ad eam non inuenire, & frustra coari per inuia, circum obsidentibus & insidiantibus fugitiuis desertoribus cum principe suo leone & dracone. Et aliud tenere viam illuc ducentem cura cælestis imperatoris munitam, vbi non latrocinatur qui cælestem militiam deferuerunt, vitant enim eam sicut supplicium.

CAPVT II.

Volo enim vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis, & pro his qui sunt Laodicie, & quicumque non viderunt faciem meam in carne, vt consolentur corda ipsorum instructi in charitate, & in omnes diuitias plenitudinis intellectus in agnitionem mysterij Dei patris & Christi Iesu, in quo sunt omnes thesauri sapientie & scientie absconditi. Hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in sublimitate sermonum. Nam etsi corpore absens sum: sed spiritu vobiscum sum gaudens & videns ordinem vestrum, & firmitatem eius que in Christo est fidei vestra. Sicut ergo accepisti Iesum Christum Dominum nostrum, in ipso ambulate, radicati & super edficati in ipso, & confirmati in fide, sicut & didicisti, abundantes in illo in gratiarum actione.]

Ex libro de Spirit. & liter.

Vitiorum omnium humanorum causa, est superbia. Ad hanc conuincendam atque auferendam talis medicina cælitus venit, ad elatum hominem per superbiam, Deus humilis descendit per misericordiam, gratiam clarā manifestamque commendans in ipso homine, quem tanta præparticipibus suis charitate suscepit. Neque enim & ipse ita verbo Dei coniunctus, vt ipsa coniunctione vnus filius Dei, & idem ipse vnus filius hominis fieret, præcedentibus suæ voluntatis meritis fecit. Vnum quippe illum esse oportebat. Essent autem & duo & tres & plures si hoc fieri posset non per Dei proprium donum, sed per hominis liberum arbitrium. Hoc ergo præcipuè commendatur, hoc in sapientie atque scientie thesauris, in Christo absconditis quantum ex illis audeo, præcipuè docetur & discitur.

Ex libr. de Trinit. 13.

Hæc autem omnia quæ pro nobis verbum caro factum temporaliter & localiter fecit & pertulit, secundum distinctionem quam demonstrare suscepimus, ad scientiam pertinent, non ad sapientiam. Quod autem verbum est sine tempore, & sine loco, est patri coæternum, & vbique totum. De quo si quisquam potest quantum potest veracem proferre sermonem, sermo erit ille sapientie. Ac per hoc verbum caro factum, quod est Christus Iesus, & sapientie thesauros habet, & scientie. Nam scribens Apostolus ad Colossenses, *Volo enim vos scire (inquit) quantum certamen habeam pro vobis, & pro his qui Laodicie sunt, & quicumque non viderunt faciem meam in carne, vt consolentur corda eorum copulati in charitate, & in omnibus diuitijs plenitudinis intellectus ad cognoscendum mysterium Dei, quod est Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientie absconditi.* Quatenus nouerat Apostolus thesauros istos, quantum eorum penetrauerat, & in eis ad quanta peruenerat, quis potest nosse? Ego autem, secundum id quod scriptum est: *Vnicuique autem nostrum datur manifestatio spiritus ad utilitatem: alij quidem datur per spiritum sermo sapientie, alij sermo scientie secundum eundem spiritum:* si ita inter se distant hæc duo vt sapientia diuinis, scientia humana attributa sit rebus: vt vtrunque agnoscat in Christo, & mecum omnes eius fideles. Et cum lego, *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis,* in verbo intelligo verum Dei filium, in carne agnosco verum hominis filium, & vtrunque simul vnam personam Deum & hominem ineffabilis gratie largitate coniunctum. Propter quod sequitur & dicit: *Et vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti a patre, plenum gratie & veritatis.* Si gratiam refe-

1. Cor. 12.

ramus ad scientiam, veritatem ad sapientiam: puto nos ab illa duarum istarum rerum distinctione quam commendauimus, non abhorre. In rebus enim per tempus ortis illa summa gratia est, quod homo in vnitatem personæ coniunctus est Deo. In rebus vero æternis summa veritas rectè tribuitur Deo verbo. Quod verbum idem ipse est vnigenitus à patre, plenus gratie & veritatis. Id actum est, vt idem ipse sit in rebus pro nobis temporaliter gestis, cui per eandem fidem mundamur, vt eum stabiliter contempleremur in rebus æternis. Scientia ergo nostra Christus est. Sapientia quoque nostra idem Christus est. Ipse nobis fidem de rebus temporalibus inserit, ipse de sempiternis exhibet veritatem. Per ipsum pergimus, ad ipsum tendimus per scientiam & sapientiam. Ab vno tamen eodemque Christo non recedimus, in quo sunt omnes thesauri sapientie & scientie absconditi. Nec ista duo accipiamus quasi non liceat dicere, vel istam sapientiam quæ in rebus humanis est, vel illam scientiam quæ in diuinis. Loquendi enim latiore consuetudine vtrunque sapientia, vtrunque scientia potest dici. Nullo modo tamen scriptum esset apud Apostolum: *Alij datur sermo sapientie, alij sermo scientie:* nisi & propriè singulis nominibus hæc singula vocarentur.

Videte ne quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum: secundum elementa mundi, & non secundum Christum.]

Quid est Iuno? Iuno (inquiunt) est ær. Iam dudum inquietabat vt mare coleremus in Neptuno: terram coleremus in simulacro Telluris, nunc inuitat vt ærem colamus. Elementa sunt ista quibus mundus iste consistit. Hoc ergo Apostolus Paulus in Epistola sua proponens: *Cauete (inquit) ne quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam secundum elementa mundi huius.*

Ex ser. de Cal. Lann.

Ipsos enim tangebatur qui quasi prudentius idola exponunt. Ideò cum diceret Philosophiam, in eodem loco ait secundum elementa huius mundi, non quasi qualeseunque adoratores simulacrorum, sed quasi doctiores interpretores signorum cauendos esse admonens.

Respondendum est hominibus qui calumniari libris nostræ salutis & eruditionis affectant, vt quicquid ipsi de natura rerum veracibus documentis demonstrare poterint, ostendamus nostris literis non esse contrarium: quicquid autem de quibuslibet suis voluminibus nostris literis, id est Catholicæ fidei, contrarium protulerunt, aut aliqua etiam facultate ostendamus, aut nulla dubitatione credamus esse falsissimum. Atque ita teneamus mediatorem nostrum in quo sunt omnes thesauri sapientie atque scientie absconditi: vt neque falsæ Philosophiæ loquacitate seducamur, neque falsæ religionis superstitione terreamur. Et cum diuinos libros legimus in tanta multitudine verorum intellectuum qui de paucis verbis eruuntur, & sanitate Catholicæ fidei muniantur, id potissimum deligamus quod certè apparuerit eum sensisse quem legimus. Si autem hoc latet, id certè quod circumstantia scripturæ non impedit, & cum sana fide concordat. Si autem & scripturæ circumstantia pertractari ac discuti non potest, saltem id solum quod fides sana præscribit. Aliud est enim quod potissimum scriptor senserit non dignoscere: aliud autem à regula pietatis errare. Si vtrunque videtur, perfectè se habet fructus legentis. Si vero vtrunque vitari non potest, etiam si voluntas scriptoris incerta sit sanæ fidei congruam non inutile est eruisse sententiam.

Ex libro Genesis ad liter. 1.

Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illo repleti qui est caput omnis principatus & potestatis.]

Deus qui vbique præsens est, & vbique totus præsens, nec vbique habitans, sed in templo suo, cui per gratiam benignus est & propitijs. Capitur autem habitans ab alijs amplius, ab alijs minus. De ipso vero capite nostro Apostolus ait: *Quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* Non ideo corporaliter quia corpore est deus, sed aut verbo translato vsus est tanquam in templo manu-

Ex lib. ad Dardan. de præsen.

Actuum
17. & 1.

facto non corporaliter, sed vmbra liter habitauerit, id est, præfigurantibus signis. Nam illas omnes obseruationes, vmbra s futurorum vocat, etiam ipso trã s si to vocabulo. Summus enim Deus (sicut scriptum est) nō in manifestis templis habitat. Aut certe corporaliter dictum est: quia in Christi corpore quod asumpsit ex virgine, tanquam in templo habitat Deus. Hinc est enim quod cum Iudæis signum petentibus dixisset: *Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud*: Euangelista quid hoc esset consequenter exponens ait: *Hoc autem dicebat de templo corporis sui*. Quid ergo interesse arbitramur inter caput & membra cætera? Quod in quolibet quamuis præcipuo membro velut in aliquo magno Propheta aut Apostolo quamuis diuinitas habitet, non tamen sicut in capite quod est Christus, omnis plenitudo diuinitatis. Nam & in nostro corpore inest sensus singulis membris, sed non tantus, quantum in capite: vbi prorsus omnis est quinque partitus. Ibi enim & visus est, & auditus, & olfactus, & gustus, & tactus. In cæteris autem solus est tactus. An etiam præter quod tanquam templo in illo corpore habitat omnis plenitudo diuinitatis, est aliud quo inter sit inter illud caput & cuiuslibet membri excellentiam? Est plane: quod singulari quadã susceptione hominis vna facta est persona cum verbo. De nullo enim sanctorum dici potuit, aut potest aut poterit, *Verbum caro factum est*. Nullus sanctorum, qualibet præsentia gratiæ vnigeniti nomen accepit: vt quod est ipsum Dei verbum ante sæcula, hoc simul cum assumpto homine diceretur. Singularis est illa susceptio, nec cum hominibus aliquibus sanctis quantalibet sapientia & sanctitate præstantibus vltimo modo potest esse communis. Vbi diuinæ gratiæ factis perspicuum clarumque documentum est. Quis enim tam sit sacrilegus vt audeat affirmare aliquam posse animam per meritum liberi arbitrij vt aliter sit Christus efficere? Vt ergo ad personam verbi vnigeniti pertinet, quo pacto pro liberum arbitrium communiter omnibus & naturaliter datum vna sola anima meruisset, nisi hoc singularis gratia præstitisset? quam fas est prædicare: de qua nefas est velle iudicare.

Ex lib. de
Gen. ad li-
teram 12.

Satis est ergo scire corporale aliquid vel propriè dici cum de corporibus agitur, vel etiam translatō vocabulo, sicut dictum est, *quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter*. Neque enim diuinitas corpus est. Sed quia Sacramenta veteris testamenti appellat vmbra s futurī, propter vmbra rum comparationem corporaliter dixit habitare in Christo plenitudinem diuinitatis quo in illo impleantur omnia quę illis vmbra s figurata sunt: ac si quodammodo vmbra rum illarum ipse sit corpus: hoc est figurarum & significationum illarum ipse sit veritas. Sicut ergo ipse figuræ significationis, translatō vtique vocabulo non propria dicta sunt vmbra s, ita & quod ait plenitudinem diuinitatis corporaliter habitare, translatō verbo vsus est.

Ex traß.
Psal. 67.

Montem in quo placuit Deo habitare in eo. Non quia in alijs non inhabitat, sed quia in ipsis per ipsum. In ipso quippe habitat omnis plenitudo diuinitatis non vmbra liter tanquam in templo à rege Salomone facto, sed corporaliter, id est, solide atque veraciter. Quoniam Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quod siue de patre dictum accipiamus: quoniam ipse ait: *Pater autem in me manens facit opera, & ego in patre, & pater in me*, siue ita intelligatur, Deus erat in Christo, verbum erat in homine: sic erat vtique verbum in carne, vt verbum etiam caro factum solus propriè diceretur, id est, homo verbo in vnam Christi personam copularetur.

alijs co-
guitos.

Vt quid ergo suspicamini montes incafatos cum monte in quo placuit Deo habitare in eo? Longè vtique aliter quam in illis montibus quorum aliquem etiam hunc suspicamini. Non enim quia & illi per adoptionis gratiam filij Dei sunt, idè quosquam illorum est vnigenitus cui diceret, *sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis*. Deo itaque placuit habitare in isto monte qui paratus est in cacumine montium, cui dicit: *Tu es filius meus dilectus in quo bene complacui*. Ipse autem mons Dominus est, qui alios montes inhabitabit in finem, in quorum cacumine paratus est, *Vnus enim Deus, & vnus mediator Dei & homi-*

Psal. 2.
Marc. 1.

2. Tim. 2.

nium homo Christus Iesus, vnus montium sicut sanctus sanctorum. Vnde dicit: *Ego in eis & tu in me*.

In quo & circumcisi estis circumcissione non manifesta in expoliatione corporis carnis: sed in circumcissione Christi, consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei qui suscitauit illum à mortuis.]

Ex lib. cõs.
Fauft.
iii. 33.

Illud Sabbatum nisi & ipsum inter Prophetias quæ de Christo scriptæ sunt, haberet intellectum, nō ei Christus sic attestaretur vt caro eius in sepultura Sabbato requiesceret ab omnibus operibus suis, vt tercio die resurgens quem Dominicum dicimus, qui post Sabbatum numeratur octauus, etiam circumcissionem octauī diei ad prophetandum pertinere declararet quid enim significat circumcissio carnis nisi, expoliationem mortalitatis quam de carnali generatione portamus? *Hæc est fides nostra*. Et quoniam sicut testimonium Propheticum Paulus commemorat, *iustus ex fide viuit, hæc est iustificatio nostra*. Mortuum quippe Christum & pagani credunt, resurrexisse autem Christum propria fides est Christianorum. *Si enim confitearis, ait Apostolus, in ore tuo, quia Dominus est Iesus, & credideris in corde quia Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris*. Quia ergo ex ista resurrectione fide iustificamur, idè & illud de Christo Apostolicum est, quia mortuus est propter delicta nostra & resurrexit propter iustificationem nostram. Et quia resurrectio ista quæ credita nos iustificat, illa octauī diei circumcissione figurata est, propterea de ipso Abraham cui primum tradita est, dicit Apostolus, *Et signum accepit circumcissionis signaculum iustitiæ fidei, in expoliatione corporis carnis*.

Rom. 4.
Ibidem.

Non duas vtique res intelligi voluit: quasi aliud sit caro: aliud corpus carnis: sed quia corpus multarum rerum nomen est: quarum nulla caro est: nam multa sunt excepta carne corpora cœlestia & corpora terrestria: corpus carnis dixit corpus quæ caro est: sicut spiritum mentis, eum spiritum qui mens est.

Ex lib. de
Trinit. 14.

In circumcissione Christi, &c.]

Resurrectio Christi quæ facta est tercio quidem die passionis: sed octauo in diebus hebdomadis: ipsa nos circumcidit. Audi circumcisos vera petra, Apostolo admonente: *Si ergo resurrexistis cum Christo que sursum sunt sapite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, que sursum sunt querite, non que super terram*. Circumcisi loquitur. Resurrexit Christus, abstulit vobis desideria carnalia, abstulit concupiscentias malas, abstulit superfluum, cum quo nati eratis, & multo peius quod malè viuendo addideratis. Circumcisi per petram quare adhuc sapitis super terram.

Ex traß.
Euang. se-
cundum
Ioan. 27.
Coloss. 3.

Et vos cum mortui essetis in delictis & præputio carnis vestræ, conuiscit cum illo donans vobis omnia delicta.

Præputium vocauit quod significat præputio, hoc est delicta carnalia quibus expoliandi sumus.

Ex lib. ad
Paul. Epi-
scopus.

Deles quod aduersus nos erat chirographum decreti quod erat contrarium nobis: & ipsum tulit de medio affigens illud cruci.]

Notrum ergo corpus mortuum est propter peccatum. Christi autem corpus solum mortuum est sine peccato, vt fuso sanguine sine culpa, omnium culparum chirographa deleteretur, quibus debitoris qui in eum credunt, à diabolo antea tenebantur. Et idè hic est (ait) *sanguis meus qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum*.

Ex lib. de
bapt. par. 2

Tu (inquit) humiliasti sicut vulneratum superbum: humiliasti te: & humiliatus est. Superbus enim per superbiam superbos tenebat: humiliatus est magnus: credens autem in eum, factus est paruus. Dum nutritur paruus: exemplo magnificari parui perdidit diabolus quod tenebat, quia superbus nonnisi superbos tenebat. Dato tanto humilitatis exemplo, didicerunt homines damnare superbiam suam, imitari Dei humilitatem. Ita ergo ille perdendo quos tenebat, etiam ipse humiliatus est non correctus, sed prostratus. *Tu humiliasti sicut vulneratum superbum*, humiliatus es & humiliasti, vulneratus es & vulnerasti. Neque enim eum non vulnerauerat sanguis tuus qui fusus est, vt delere chirographum peccatorum. Vnde enim superbiebat nisi quia cautionem contra nos tenebant? Hanc tu cautionem,

Ex traß.
Psal. 88

hoc chirographum tuo sanguine deleuisti. Illum ergo vulnerasti, cui tot abstulisti. Vulneratum enim intelligas diabolum: non penetrata carne quam non habet, sed percusso corde vbi superbus est.

Victimam sanctam qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis, quia triumphatus est hostis, computans delicta nostra? & querens quod obijciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus quis eis refundit innocentem sanguinem? quis ei restituit precium quo nos emit, vt nos auferat ei? Ad cuius precij nostri Sacramentum ligauit ancilla tua animam suam vinculo fidei. Nemo à protectione dirumpat eam: non se interponat nec vi nec insidijs leo & draco.

Expoliens principatus & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.]

Vnde accepit diabolus exterius potestatem dominicæ carnis occidendæ, inde interior qua nos tenebat potestas eius occisa est. Factum est enim vt vincula peccatorum multorum in multis mortibus per vniuersam vitam mortem quæ peccatum nullum præcesserat soluerentur. Quam propterea Dominus pro nobis indebitam reddidit, vt nobis debita non nocerent. Neque enim cuiusquam iure potestatis exutus est carne, sed ipse se exiit. Nam qui posset non mori si nollet, proculdubio quia voluit mortuus est. Et idcò principatus & potestates exemplauit fiducialiter triumphans illas in semetipso. Morte sua quippe verissimo sacrificio pro nobis oblato, quicquid culparum erat vnde nos principatus & potestates ad luenda supplicia iure detinebant, purgavit, aboleuit, extinxit, & sua resurrectione in nouam vitam nos prædestinatos vocauit, vocatos iustificauit, iustificatos glorificauit. Ita diabolus hominem quem per consensionem seductum tanquam iure integro possidebat, & ipse nulla corruptione carnis & sanguinis sepsit, per istam corporis mortalis fragilitatem nimis egeno & infirmo, tanto superbior quanto velut ditior, & fortior quasi pannoso & ærumnoso dominabatur: ipsa morte carnis amisit. Quo enim cadentem non securus impulit peccatorem, illuc descendentem persecutus non compulit redemptorem. Sic in mortis consortio filius dei nobis fieri dignatus est amicus, quo non perueniendo, meliorem se nobis, atque maiorem putabat inimicus. Dicit enim redemptor noster: *Maiorem dilectionem nemo habet quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Quocirca etiam ipso Domino se credebat diabolus superiorem, quantum illi Dominus in passionibus celsit, quia & de ipso intellectum est quod in Psalms legitur: *Minuisti eum paulominus ab Angelis,* vt ab iniquo velut æquo iure aduersus nos agente, ipse occisus innocens eum iure æquissimo superaret, nosque liberaret à captiuitate propter peccatum iusta, suo iusto sanguine iniuste effuso mortis chirographum delens, & iustificando redimens peccatores, agnoscentibus gentibus & pia humilitate bibentibus precium suum, eiusque fiducia deferentibus hostem suum & cõcurrentibus ad redemptorem suum.

Quod enim dicit exuisse se carnem, eo loco carnem mortalitatem carnis intelligimus, secundum quam propriè corpus hoc caro nominatur. Quæ mortalitas propriè caro appellata, quia in illa resurrectionis immortalitate non erit, propterea scriptum est: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* Hoc enim corpus quod propter mortalitatem propriè caro nominatur, mutari dicit in resurrectione, vt iam non sit corruptibile atque mortale: *Operter enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem.* Vt ergo induatur immortalitate, exiit mortalitate. Hoc est circumcisionis mysterium, quæ octauo fieri die iussa est, & octauo die, id est, Dominica post sabbatum, iam in veritate à Domino impleta. Vnde dicitur: *Exuens se carnem principatus, & potestates exemplauit.* Per hanc enim mortalitatem nobis inuide diabolicæ potestates dominabantur, quas exemplasse dignatus: quia in seipso capite nostro præbuit exemplum quod in toto eius corpore, id est, Ecclesia ex diaboli potestate liberanda, in vltima resurrectione complebitur.

Principatus exemplauit, id est, exemplum dedit de illis, vt quemadmodum se exiit carne: sic suos ostenderet exuendos carnalibus vitijs, per quæ eis illi dominabantur.

Multi dicunt, quomodo possumus vincere diabolum quem nõ videmus? Sed habemus magistrum qui nobis demonstrare dignatus est quomodo inuisibiles hostes vincantur. De illo enim dixit Apostolus: *Exuens se carne principatus & potestates exemplauit, fiducialiter triumphans eos in semetipso.* Ibi ergo vincuntur inimicæ nobis inuisibiles potestates, vbi vincuntur inuisibiles cupiditates: & idcò qui in nobis ipsis vincimus temporalium rerum cupiditates, necesse est vt nobis ipsis vincamus & illum, qui per ipsas cupiditates regnat in homine. Sic & Apostolus dicit quod in semetipso pugnet aduersus potestates exteriores. Ait enim: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates huius mundi harum tenebrarum, aduersus spiritualia nequitia in cœlestibus.* Cœlum enim dicitur & iste aer, vbi venti, & nubes, & procellæ, & turbines fiunt, sicut etiam scriptura dicit multis locis: *Et intronuit de cœlo Dominus. Et aues cœli, & volatilia cœli.* Cum manifestum sit aues in aère volare: & nos in consuetudine hunc aërem cœlum appellamus. Nam cum de sereno vel nubilo quærimus, aliquando dicimus, qualis est aer, aliquando dicimus, quale est cœlum. Hoc dixi ne quis existimet ibi habitare mala dæmonia: vbi solem & stellas Deus ordinauit. Quæ mala dæmonia idcò Apostolus appellat spiritualia, quia etiam mali Angeli in scripturis spiritus appellantur. Idcò autem rectores tenebrarum harum eos dicit, quoniam peccatores homines tenebras appellat, quib⁹ isti dominantur. Idcò & alio loco dicit: *Fuistis enim aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino.* Quia ex peccatoribus iustificati erant. Nam ipse Apostolus alio loco diabolum principem potestatis aeris huius appellat. Quamuis ille locus vbi ait, *Spiritualia nequitia in cœlestibus possit & aliter intelligi,* vt non ipsos præuicarios Angelos in cœlestibus esse dixerit, sed nos potius de quibus alio loco dicit: *Conuersatio nostra in cœlestibus est,* vt nos in cœlestibus constituti, id est, in spiritualibus præceptis ambulantes, dimicemus aduersus spiritualia nequitia quæ nos inde conantur abstrahere. Magis ergo illud quærendum est, quomodo aduersus eos quos non videmus pugnare possimus & vincere, ne putent stulti aduersus aërem nos debere certare. Docet itaque ipse Apostolus dicens: *Non sic pugno quasi aërem cedens, sed castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne forte alijs prædicans ipse reprobus inueniar.* Item dicit: *Imitatores mei estote sicut & ego Christi.* Quamobrem intelligendum est etiam ipsum Apostolum in semetipso triumphasse de potestatibus huius mundi, sicut de Domino dixerat, cuius se imitatore esse profiteretur. Imitetur ergo & nos illum, sicut hortatur, & castigemus corpus nostrum & in seruitutem redigamus si mundum volumus vincere, quia per illicitas delectationes suas & pompas & perniciosam curiositatem nobis dominari potest hic mundus, id est, ea quæ in hoc mundo & perniciose delectatione colligant amatores rerum temporalium, & diabolo & Angelis eius seruire cogunt.

Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi: aut neomenia, aut sabbatorum quæ sicut vmbra futurorum, corpus autem Christi.]

Patres nostri qui duo placuerunt, tenuerunt ordinem suum in ipsa obedientia, vt quicquid Deus temporibus congruis iubendo distribuit, sic obseruarent quemadmodum ille distribuit. Itaque non solum carnes ad cibos datas, cum omnes natura mundas essent, quasdam tamen nonnulla significatione immundas illo tempore non ederunt, quo eas præceptum non edi erat, vt talibus significationibus futura rerum manifestatio præfiguraretur, sed & azymum panem & cætera huiusmodi, in quibus fuisse vmbra futurorum dicit Apostolus. Propter quæ tam rei essent illius temporis & illius populi homines si obseruare contemnerent, quando illa sic fieri, & ista quæ nunc reuelata sunt, sic prænunciare oportebat, quam nos decipientes esse mus, si nunciam manifesta nouo testamento illas prænunciatiuas obseruationes

*Ex lib. con-
fess. nono
cõtra prophan.
matrem sua
olim de-
iuncta ora-
ret.*

*Ex lib. de
Trinit. 4.*

*Ex lib. ad
ad Paul.
Episcop.
Ex lib. de
ago. Christ.*

Ephes. 6.

Philipp. 3.

*1. Cor. 9.
& 11.*

*Ex lib. cõ-
fess. 33.*

1. Cor. 15.

*Ex lib. cõ-
fess.
iii. 13.*

aliquid nobis prodesse putaremus. Quapropter non manducare azymum per statutos septem dies, tempore veteris testamenti peccatum fuit. Tempore autem noui testamenti non est peccatum, sed in spe futuri sæculi quam habemus in Christo, qui & animam nostram induens iustitia, & corpus nostrum induens immortalitate totos nos innouat, credere aliquid ex veteris corruptionis necessitate atque indigentia nos passuros, vel acturos, semper peccatum est quamdiu voluntur isti septem dies quibus peragitur tem-
 pus. Sed hoc veris testamenti temporibus in figura occultatum à quibusdam sanctis intelligebatur, tempore autem noui testamenti in manifestatione reuelatum populis prædicatur. Vnde scriptura ipsa tunc erat præceptum, nunc testimonium. Illud enim erat tempus significandi, hoc manifestandi. Ergo ipsa scriptura quæ tunc fuit exactrix operû significandi, nunc testis est rerum significatarum. Et quæ tunc obseruabatur ad prænunciationem, nunc recitatur ad confirmationem.

Omnia quæ dicta sunt antiquo populo Israël in multiplici scriptura sanctæ legis, quæ gerent in sacrificijs, siue in sacerdotijs, in diebus festis, & omnino in quibuslibet rebus quibus Deum colebant, quæ cum illis & præcepta sunt, vmbra fuerunt futurorum. Quorum futurorum? Quæ implerentur in Christo. Vnde dicit Apostolus: *Quot quot enim promissiones Dei, in illo est.* Id est, in illo impleræ sunt. Deinde dicit alio loco: *Omnia in figura contingebant illis. Scripta sunt autem propter nos in quos finis seculorum obuenit.* Dicit & alibi: *Finis enim legis Christus.* Item: *Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut Sabbatorum, quod est vmbra futurorum.* Si ergo illa omnia vmbra fuerunt futurorum ergo & scenopegiæ vmbra erat futurorum. Celebratio erat tabernaculorum, propterea quia populus de Ægypto liberatus, per desertum vadens ad terram promissionis, in tabernaculis habitauit. Quid sit animaduertamus, & nos erimus, nos inquam qui membra Christi sumus. Si autem sumus, illo dignante sumus, non nobis promerentibus. Attendamus ergo: nos fratres eduçti sumus de Ægypto, vbi diabolo tanquam Pharaoni feruebamus, vbi lutea opera in terrenis desiderijs agebamus, & in eis multum laborabamus. Etenim nobis Christus quasi lateres facientibus clamauit: *Venite ad me omnes qui laboratis.* Hinc eduçti per baptismum tanquam per mare rubrum. (Id est rubrum quia Christi sanguine consecratum) mortuis omnibus inimicis nostris qui nos infectabantur, id est, deletis omnibus peccatis nostris, traicçti sumus. Modo iam cum manifestata sunt illa, agnoscimus nos iter agere in eremo. Si enim agnoscamus, in eremo sumus. Quid est in eremo? In deserto. Quare in deserto? Quia in isto mundo, vbi sititur in via iniquosa. Sed sitiamus vt satureremur. *Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Et fides nostra, de petra impletur in eremo. *Petra enim erat Christus.* Et virga percussa est. Vt autem maneret, bis percussa est, quia duo ligna sunt crucis. *Omnia ergo hæc quæ fiebant in figura, manifestantur in nobis.* Et non vacat quod de Domino dictum est, *Ascendit ad diem festum non manifeste, sed tanquam in occulto.* Figura enim erat ipsum in occulto: quia in ipso die festo Christus latebat, quia ipse dies festus Christi membra peregrinantia significabat.

Primo Iudæorum ille redarguendus est error, quo putant ad nos id eod non pertinere testamenti veteris libros, quia iam non vetera, sed noua Sacramenta seruamus. Dicunt enim nobis: Quid apud vos facit lectio legis & Pro-

phetarum, cuius præcepta seruare non vultis? Eo quod carne præputij non circumcidimus masculinum: & vescimur carnibus quas lex dicit immundas, nec Sabbata & neomenias & dies festos eorum carnaliter obseruamus: nec victimis pecorum sacrificamus Deo, nec Pascha in oue & azymis similiter celebramus, & si qua alia vetera Sacramenta generali vocabulo vmbra futurorum appellat Apostolus quia ea significabant suo tempore reuelanda, quæ nos reuelata percipimus, vt remota vmbra, nuda eorum luce fruermur. De quibus sigillatim longum est disputare, quemadmodum exuendo veterem hominem circumcidimur in expoliatione corporis carnis, & quos cibos vitant in pecoribus, vitamur in moribus, & exhibemus *corpora nostra hostiam viuam, sanctam, Deo placentem*, cui animas nostras in desiderijs sanctis pro sanguine intelligenter effundimus. Et Christi velut agni immaculati sanguine ab omni iniquitate mundamur, cui propter similitudinem carnis peccati, etiam caprino pectore in veteribus sacrificijs figuratur. Nec enim negat in crucis cornibus taurum, qui in illo cognoscit maximam victimam. In illo requiem cû inuenimus, verè sabbatizamus. Et lunæ nouæ obseruatio, vitæ nouæ est sanctificatio. Et *Pascha nostrum Christus est, & azymum nostrum sinceritas veritatis*, feruentia non habent vetustatis. Et si qua alia sunt, in quibus nunc immorari non opus est, quæ in illis veteribus adumbrata sunt signis, in isto habent finem: *cuius regni non erit finis.* In illo quippe omnia oportebat impleri, qui venit legem & Prophetas non soluere sed implere. Proinde illa vetera signa rerum non euacuauit arguendo, sed implendo mutauit, vt alia essent quæ nunciarent venisse iam Christum, quàm fuerunt illa quæ prænucciabant esse venturum. Quid sibi autem vult quod sic prænotantur quidam Psalmi, quos & ipsi legunt, & habent in literarum auctoritate sanctarum, vt in eorum titulis scriptum sit, *pro his quæ immutabuntur*, textus vero eorundem Psalmorum prædicat Christum, nisi qua illorum mutatio per illam futura prædicta est, per quem apparet implera, vt populus Dei qui nunc est populus Christianus, iam nõ cogatur obseruare quæ propheticis temporibus obseruabatur, non quia damnata, sed quia mutata sunt? Non vt res ipsæ quæ significabantur perirent, sed vt rerum signa signa suis quæque temporibus conuenirent. Ista certè dicta mutatio non psalmorum titulo intelligentibus paucis significatur, sed manifesto præconio Propheticæ vocis exprimitur. Aperite promissum est testamentum nouum, non secundum testamentum quod factum est ad populum quando eduçtus est de Ægypto. Cum ergo in illo veteri testamento præcepta sunt ista quæ nos ad nouum pertinentes obseruare non cogimur, cur non Iudæi se potius in vetulitate superuacanea remansisse cognoscunt: quam nobis noua promissata tenentibus quod vetera nõ obseruemus obijciunt? Quoniam ergo, sicut scriptum est in Cantico Canticorum, *aspirauit dies*, remoueantur vmbrae, spiritalis significatio iam lucefcet, carnalis celebratio iam quiescat.

Ex libro de vera innocent. Cap. 34.

Dominus Sabbatum soluebat, sed non id eod reus. Quid est quod dixi Sabbatum soluebat? Lux ipse venerat, vmbra remouebat. Sabbatum enim à Domino Deo præceptum est, ab ipso Christo præceptum qui cum patre erat, quando lex illa dabatur. Ab ipso præceptum est, sed in vmbra futuri. *Nemo ergo vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut Sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum.* Venerat quod venturum ista nunciabant delectantes vmbrae. Obseruatione Sabbati quæ vocatione vnus diei figurabatur, ablata, perpetuum Sabbatum obseruat qui spe futurae quietis est operibus intentus, nec in ipsis bonis actibus suis, quasi de proprijs, & de his quæ non accepit gloriatur illum in se operari cognoscens, qui simul operatus & quietus est. Verum Sabbatum Christianus obseruat abstinens ab opere feruili, id est, à peccato: *Quoniam qui facit peccatum seruus est peccati.*

Nemo vos seducat volens in humilitate & religione Angelo

Ephes. 4.

Matth. 6.

Cant. 2.

Ioan. 8.

rum, que non vidit, ambulans frustra inflatus sensu carnis sue, & non tenens caput ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei. Si mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi: quid adhuc tanquam viuentes in mundo discernitis?]

Et post pauca.

Ne tetigeritis, neque gustaueritis, neque contrectaueritis, que sunt omnia in interitu ipso vsu secundum precepta & doctrinas hominum: que sunt rationem quidem habentia sapientia in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.]

In his verbis adhibenda est quedam pronuntiatio in vultu, & in modo vocis. Per irrisionem quippe verba posuit eorum qui dicunt ne tetigeris, neque gustaueris, cum sint omnia munda mundis. Hanc autem sub nomine scientiæ curam vanarum obseruationum ab his qui Philosophi nominati sunt, etiam in Iudaismo cauendâ esse cernebat, vbi erant vmbra futurorum remouendâ, quia iam lumen earum Christus aduenerat.

Ambulans frustra inflatus sensu carnis sue, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum fidei.]

Non autem solum vaniloquos & mentis seductores, fabulosa & falsa garrientes, & in eis vanitatibus velut altam scientiam promittentes contra regulam fidei quâ Catholicam suscepistis, cauere debetis: verum etiam ipsos qui de diuinâ ipsâ immutabilitate naturæ, vel incorporea creatura siue creature veraciter disputant, & quod dicunt omnino documentis atque rationibus certissimis probant, & tamen ab vno Dei & hominum mediatore conantur auertere: tanquam pestem inuidiosiore cæteris fugite. Tales enim sunt de quibus dicit Apostolus: *Quia cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificauerunt. Quid enim prodelt habere intelligentiam veram de immutabili Dei bono, ei qui non tenet per quem liberetur à malo?*

Si autem mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi quid adhuc tanquam viuentes in mundo discernitis?

Quicquid passus est, in illo & nos passus sumus, quia & nos quod patimur, in nobis & ipse patitur. Quomodo si aliquid patitur caput, nunquid potest dicere manus, quia non patitur? Aut si aliquid patitur manus: nunquid potest caput dicere quia non patitur? Quando aliquid patitur membrum nostrum: omnia membra currunt vt subueniant membro quod patitur. Probamus, quia nos in illo passus sumus dicente Apostolo: *Si autem mortui estis cum Christo, quid adhuc viuentes de hoc mundo discernitis?* Item dicit: *Quia vetus homo noster simul crucifixus est cum illo, vt euacuetur corpus peccati. Si ergo in illo mortui sumus, in illo etiam resurreximus. Dixit enim ipse Apostolus: Si autem resurrexistis cum Christo, que sursum sunt sapite, que sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Si ergo in illo mortui sumus, & in illo resurreximus, & ipse in nobis moritur, & in nobis refurgit: ipsa est vinitas capitis & corporis.*

Vbi inuenis aliter & aliter, facta est ibi quedam mors, mors enim est non esse quod fuit. Immortalis dicitur anima. Est quidem, quia viuit semper anima, & est in illa quedam vita permanens, sed mutabilis vita secundum mutabilitatem vitæ huius, & mortalis dici potest: quia si vivebat sapienter & desipit, mortua est in deterius, si vivebat insipienter & sapit, mortua est in melius. Nâ esse mortem in deterius, & esse mortem in melius, scriptura nos docet. Vtique in deterius mortui erant de quibus dicitur: *Sine mortuos sepelire mortuos suos. Et surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.* Et quando mortui audient, & qui audierint viuent, in deterius mortui erant: ideo reuiuiscunt. Reuiuiscendo moriuntur in melius quia & in reuiuiscendo non erant quod erant. Non esse autem quod erat, mors est. Sed forte si in melius est, non appelletur mors. Appellauit illam mortem Apostolus: *Si autem mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc velut viuentes de hoc mundo discernitis?* Et iterum: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Mori nos vult vt viuamus: quia viximus vt moreremur.*

CAPVT III.

Igitur si resurrexistis cum Christo que sursum sunt, querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, que sursum sunt sapite, non que super terram.]

Non vti que resurreximus sicut Christus sed tamen secundum spem quæ nobis in illo est: iam nos cum illo resurrexisse testatus est. Vnde etiam dicit: *Secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Tanquam iam data esset eadem salus, Alio quippe loco dilucidè dicit: Spe enim salui facti sumus.*

Communitio quæ corruptionem non habebit, sanctorum erit illorum qui modo habent resurrectionem spiritus. De qua resurrectione dicit Apostolus: *Si autem resurrexistis cum Christo: que sursum sunt querite: vbi Christus est in dextera Dei sedens, que sursum sunt sapite, non que super terram.*

Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.]

Quomodo mortui secundum spiritum, & refurgimus secundum spiritum, sic postea morimur secundum carnem. Quæ est prima mors? Non facere quæ faciebas: non credere quod credebas. Idolis seruiebat: vnum Deum cognouit. Mortuus est in idololatria: resurrexit in fide. Ebriosus erat: sobrius est. Mortua est ebrietas, resurrexit sobrietas. Omnia ergo facta mala quæ desinimus facere, quali mors est in nobis.

Si vis esse cælum: purga de corde tuo terram. Si terrenas concupiscentias non habueris, & non frustra sursum te cor habere responderis. *Si resurrexistis cum Christo* (sidelibus Apostolus loquitur) *que sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, que sursum sunt sapite: nō que super terram.* Cœpisti sapere quæ sursum sunt, & non quæ super terram: nonne factus es cælum? Carnem portas, & carne iam cælum es. Conuersatio enim tua in cælis est.

In voce tubæ corneæ. Cornu excedit carnem: necesse est vt carnem superando sit firmum. Firmum ad perdurandum, & capax vocis. Sed vnde hoc? Quia carnem superauit. Qui vult esse tuba cornea, superet carnem? Transcendat carnales affectus, vincat carnales libidines. Audi tubas corneas. *Si autem resurrexistis cum Christo* (Apostolus dicit) *que sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, que sursum sunt sapite, non que super terram.* Quid est quæ sursum sunt querite? Id est, carnem excedite. Nolite carnalia cogitare. Nondum erant tubæ corneæ, quibus adhuc loquebatur. *Frates non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Neque enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. Estis enim adhuc carnales.* Ergo non erant tubæ corneæ: quia non excefferat carnem. Cornu & carni hæret & carnem excedit, & quamquam de carne oriatur, super carnem est. Fies ergo & ex carnali spiritalis: adhuc carne calcas terram: & spiritu erumpis in cælum. *In carne enim ambulantes, inquit, non secundum carnem ambulamus.*

Secundum hanc fidem & spem & dilectionem qua cœpimus esse sub gratia, iam commortui sumus cum Christo: & consepulti illi per baptismum, sicut dicit Apostolus. *Quia vetus homo noster simul crucifixus est cum illo, & resurreximus cum illo, quia simul nos excitauit & simul sedere fecit in celestibus.* Vnde est illa exhortatio: *Que sursum sunt querite, non que super terram.* Sed quia sequitur & dicit: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo, cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Satis indicat quid velit intelligi quia nunc transitus noster de morte ad vitam: qui fit per fidem: spe peragitur futuræ in fine resurrectionis & gloriæ: *Cum corruptibile hoc, id est, caro ista in qua gemimus modo, induet incorruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem.* Nunc enim iam quidem habemus per fidem primitias spiritus: sed adhuc in nobismet ipsis in gemisimus ad optionem expectantes redemptionem corporis nostri. Hoc igitur vniuersa Ecclesia, quæ in peregrinatione mortalitatis inuenta est, expectat in fine sæculi, quod in Domini nostri Iesu Christi corpore præmonstratum est, qui est primogenitus à mortuis, quia & corpus eius cui caput est, non nisi Ecclesia est.

Ex lib. ad Pau. Episcopum.

Ex tract. Euang. secundum Ioan. 115.

Rom. 1.

Ex tract. in Psal. 62.

Rom. 5.

Ex tract. Euang. secundum Ioan. 20.

Luc. 9. Ephes. 5.

Ex lib. cor. Faust.

Rom. 8. Ex serm. de resur. mortuorū.

Ex tract. in Psal. 96.

Philipp. 3. Ex tract. Psal. 97.

1. Cor. 3.

2. Cor. 9.

Ex lib. ad Ianuar. 2. Rom. 6.

1. Cor. 15.

Rom. 8.

Quæ sursum sunt sapite. Ecce quæ sursum sunt sapere in-
hemur, spiritualia scilicet: quæ non locis & partibus huius
mundi sursum esse intelligenda sunt: sed merito excellen-
tiæ suæ, ne in huius mundi parte figamus animû noltrum:
quo vniverfo nos debemus exuere.

Si Deus & hominem de terra, & bestias de terra for-
manit, quid habet homo excellentius in hac re, nisi quod
ipse ad imaginem Dei creatus est? Nec tamen hoc secun-
dum corpus, sed secundum intellectû mentis, quam quàm
in ipso corpore habeat quandam proprietatem quæ hoc in-
dicet, quod erecta statura factus est, vt hoc ipso admone-
retur non sibi terrena esse sectanda, velut pecora quorum
voluptas omnis ex terra est. Vnde in altum cuncta prona
atque prostrata sunt. Congruit ergo & corpus eius animæ
rationali, non secundum lineamenta figurasque membro-
rum: sed potius secundum id quod in cœlum erectum est
ad intuenda quæ in corpore ipsius mundi supersna sunt. Sic
anima rationalis in ea debet erigi, quæ in spiritualibus na-
tura maxime excellunt: vt quæ sursum sunt sapiat: non
quæ super terram.

*Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in
Deo. Cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos ap-
parebitis cum ipso in gloria.*

Manifestum est, & cuius aduertenti facilè cognitum,
quod Luna non augeatur ad oculos nostros, nisi à
Sole recedendo, neque minuatur nisi ad Solem ex parte
alia propinquando. Attende nunc quod in Ecclesiastico
legitur: *Sapiens sicut Sol permanet, stultus autem sicut Luna mu-
tatur.* Et quis est sapiens qui permanet, nisi Sol ille iustitiæ:
de quo dicitur, *Ortus est mihi iustitia Sol?* Et quem sibi non
fuisse ortû in die nouissima plangentis impij dicturi sunt:
Et iustitia lumen non luxit nobis, & Sol non ortus est nobis. Nam
istum carnis oculis visibilem Solem oriri facit super bonos &
malos Deus, qui etiam pluit super iustos & iniustos. Ducuntur
semper ex rebus visibilibus inuisibilem congruæ simili-
tudines. Quis ergo est ille stultus, qui tanquam Luna mutatur,
nisi Adam, in quo omnes peccauerunt: Anima quippe humana
recedens à Sole iustitiæ, ab illa scilicet interna contempla-
tione incommutabilis veritatis, omnes vires suas in terre-
na conuertit, & eo magis, magisque obscuratur in interio-
ribus suis. Sed cum redire cœperit ad illam incommutabili-
lem sapientiam: quanto magis ei propinquat affectu pie-
tatis: tanto magis exterior homo corrumpitur, sed in-
terior renouatur de die in diem, omnisque lux illa ingenij
quæ ad inferiora vergebat, ad superiora conuertitur & à
terrenis quodammodo auertitur, vt magis magisque huic
seculo moriatur, & vita eius abscondatur cum Christo in
Deo. Mutatur ergo in deterius ad exteriora progrediens,
& in vita sua proiciens intima sua: & hoc terræ, id est, eis
qui terrena sapiunt, melius videtur, cum laudatur peccator
in desiderijs animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur.
Mutatur autem in melius: cum intentionem & gloriam
suam à terrenis, quæ in hoc seculo apparent paulatim auer-
tit, & ad superiora, atque interiora conuertit, & hoc ter-
ræ, id est, eis qui terrena sapiunt, deterius videtur. Vnde
illi impij postremam infructuosam agentes poenitentiam,
etiam hoc inter multa dicturi sunt. *Hi sunt quos aliquando
habuimus in derisum, & in similitudinem improperij, nos insensati
vitam illorum existimabamus insaniam.*

Tunc enim aliquid desiderio nostro non deerit quan-
do omnia in omnibus erit Deus. Talis finis non habet fi-
nem. Nemo ibi moritur, quia nemo peruenit nisi huic sa-
culo moriatur, non morte omnium, qua corpus ab anima
deseritur, sed morte electorum: qua etiam cum in carne
mortali adhuc moreretur, cor sursum ponitur. De quali
mortalitate dicebat Apollolus. *Mortui enim estis: & vita
vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Hinc fortasse dictum
est: *Valida est sicut mors dilectio.* Hac enim dilectione fit, vt
in ista adhuc corruptibili carne constituti moriamur in sa-
culo, & vita nostra cum Christo abscondatur in Deo. Im-
mò ipsa dilectio est mors nostra seculo, vita nostra cum
Deo. Si enim mors est quando de mundo amor nolter
exit: *valida est ergo vt mors dilectio.* Quid ea validius per
quem vincitur mundus?

Quoniam tanquam scœnum cito arefcunt, & licet olera
prati cito cadent. Olera prati vilia quædam sunt & super-
ficiem terræ tenentia, altam radicem non habent. Proin-
de per hyemem vident, at vbi sol æstatis seruefcere cœpit,
arefcunt. Modo ergo tempus est hyemis. Gloria tua non-
dum apparet, sed si alta radix est charitatis tuæ, sicut mul-
tarum arborum, per hyemem transit frigus, venit æstas, id
est, iudicij dies. Tunc arefcet viror scœni, tunc apparebit
arborum gloria. *Mortui enim estis,* ait Apollolus. Quomodo
videntur arbores per hyemem? Quali aridæ, quasi
mortuæ. Ergo quæ spes? Si mortui sumus, intus est radix.
Ibi radix nostra, ibi vita nostra, ibi est charitas nostra. *Et vi-
ta vestra,* inquit, *abscondita est cum Christo in Deo.* Quando
arefcet qui sic habet radicem? Quando autem ver nostrum?
quando æstas nostra? quando autem circumuellit dignitas
foliorû, & vbertas fructuum, & locupletatur? Quando hoc
erit? Audi quod sequitur: *Cum Christus apparuerit vita vestra:
tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.*

Omnes ergo diuites boni fideles, sed non diuites huius
mundi. Denique diuitias suas nec ipsi sentiunt, sentient
postea. Viuit radix, sed hyemis tempore etiam viridis ar-
bor aridæ similis est. Tempore quippe hyemis, & arbor
quæ aret, & arbor quæ viget, vtraque nuda est honore fo-
liorum, vtraque vacua honore frugum. Venit æstas, &
discernet arbores: viua radix folia producit: impletur
fructibus: inanis arida æstate sicut hyeme remanebit. Ita-
que illi horreum præparatur: huic securis adhibetur, vt
amputata in ignem mittatur. Sic æstas nostra Christi est
aduentus, hyems nostra Christi occultatio, æstas nostra
Christi reuelatio. Denique arboribus bonis & fidelibus
hanc allocutionem præbet Apollolus: *Mortui enim estis, &
vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.* Certe mortui, sed
mortui specie, viui in radice. Attende autem venturum tem-
pus æstatis quomodo sequatur, & dicat: *Cum autem Christus
apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.*

Simus ergo recti corde. Tempus gloriæ nostræ non-
dum venit. Dicatur amatoribus sæculi huius quales erant
fratres Domini. Tempus vestrum semper est paratum,
tempus nostrum nondum aduenit. Audeamus enim hoc
dicere & nos, quoniam corpus Domini nostri sumus, quo-
niam membra eius sumus, quoniam caput nostrum gra-
tanter agnoscimus dicamus profusus, quoniam propter nos
& ipse hoc dignatus est dicere. Quando nobis insultant
amatores sæculi, dicamus eis: Tempus vestrum semper &
paratum, tempus nostrum nõdum venit. Nobis enim dixit
Apollolus: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum
Christo in Deo.* Quando veniet tempus nostrum? *Cum
Christus* (inquit) *apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso ap-
parebitis in gloria.*

Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram.

Mortificemur & resurgimus. Mortificatis ergo istis
membris resurgimus in fide prius. Quomodo au-
tem præcedit mors secundum spiritum, resurrectionem
quæ est secundum spiritum, sic præcessura est mors secun-
dum carnem, resurrectionem quæ futura est secundum
carnem. Audi scripturam: *Initium sapientia timor Domini.*
Cœpit ergo timere diem iudicij, timendo corrigit se, vigi-
lat aduersus hostes suos, id est, aduersus peccata sua. Inci-
pit reuiuiscere interius, & mortificare membra sua quæ
sunt super terram, sicut Paulus Apollolus dicit: *Mortificate
membra vestra quæ sunt super terram.* Spiritualia nequitia dicit
membra super terram. Nam sequitur & exponit, *Auaritiam,
immunditiam, & cætera quæ illic exequitur.* Quantum au-
tem mortificat iste qui timere cœpit diem iudicij membra
sua super terram, tantum surgunt & corroborantur mem-
bra cœlestia. Membra autem cœlestia, omnia opera bona.
Surgentibus cœlestibus membris cœpit desiderare quod
cimebat. Timebat enim ne veniret Christus, & inueniret
impium quem damnaret, desiderat vt veniat, quia inueni-
urus est quem coronet. *Concupiscentiam malam & auaritiam,
quæ est simulacrorum seruitus.*

*Fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam
malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, propter quæ
venit ira Dei super filios incredulitatis, in quibus & vos ambulastis*

aliquando

Ex lib. 9.
83. qu. 29.

Ex lib. de
Gen. ad li-
teram 6.

Ex lib. ad
Iam. 2.

Ecl. 27.

Matth. 5.

Rom. 5.

Psalm. 9.

Sap. 4.

Ex tra. ff.
Euang. se-
cundum
Ioan. 72.

Ex tra. co-
in Psal. 36.

Ex serm.
de ver. lib.
Salomonis.

Ex tra. ff.
Euang. se-
cundum
Ioan. 25.

Ex lib. de
resur. mor.

aliquando cum viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicem.]

Ex lib. 3.
de bapt.

Neg. auari, neg. rapaces regnum Dei possidebunt. Auaritiam quippe idolorum seruituti comparat. Et auaritiam, inquit, quæ est idolorum seruitus. Quem sensum B. Cyprianus sic exaggerauit in Epistola ad Antonium, vt eorum peccato qui tempore persecutionis per libellos se thurificatuos professi erant, auaros comparare non dubitaret.

Expellentes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum.]

Ex lib. cōs.
Faust.
Rom. 5.

Veterem hominem nihil aliud Apostolus quam vitam veterem dicit, quæ in peccato est, in quo secundum Adam vinitur. De quo dicit: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiuit, in quo omnes peccauerunt. Ergo totus homo ille, id est, interiore & exteriori sui parte inueterauit propter peccatum, & pœnæ mortalitatis addictus est. Renouatur autem nunc secundum interiorem hominem, vbi secundum sui creatoris imaginem reformatur exuens se iniustitiam, hoc est veterem hominem, & induens iustitiam, hoc est nouum hominem. Tunc autem cum resurget corpus spirituale quod seminatur animale, etiam exterior, percipiet cœlestis habitudinis dignitatem, vt totum quod creatum est recreetur, & totum quod factum est reficiatur, illo recreante qui creauit, & reficiente qui fecit. Nam quis Catholica veritate instructus ignorat secundum corpus esse alios homines masculos, alios fœminas, nō secundum spiritum mentis in quo renouamur secundum imaginem Dei?

Ex ferm.
in epist.
Ioan. 1.
1. Ioan. 1.

Sanguis (inquit) filij eius purgabit nos ab omni delicto. Quid est ab omni delicto? Attendite. Ecce iam in nomine Christi per sanguinem crucis Domini, quem nunc confessi sunt isti qui appellantur infantes, mundata sunt omnia peccata ipsorum. Veteres intrauerunt, noui exierunt. Quid est, veteres intrauerunt, noui exierunt? Senes intrauerunt, infantes exierunt. Senectus enim veternosa, vetusta vita. Infantia autem regenerationis noua vita. Sed quid facimus? Præterita peccata donata sunt, non tantum ipsis, sed & nobis. Et post donationem & abolitionem omnium peccatorum viuendo in hoc sæculo inter tentationes quædam forte contracta sunt, idē quod potest homo faciat. Ipse confiteatur quod est, vt ab illo curetur qui semper est quod est. Ergo re si confessus fueris peccatorem, est in te veritas. Nam ipsa veritas lux est. Nondum perfecte splenduit vita tua, quia insunt peccata. Sed tamen iam illuminari cepisti, quia inest confessio peccatorum. Vide enim quid sequatur: Quod si confessi fuerimus delicta nostra, fidelis & iustus est, vt dimittat nobis delicta nostra, & purget nos ex omni iniquitate. Non tantum præterita, sed & illi qua forte contraximus ex hac vita. Quia non potest homo quamdiu carnem portat nisi habere vel leuia peccata. Sed ista leuia quæ dicimus: nolite contemnerē. Si contemnis quando appendis, expauesce quādo numeras. Leuia multa faciunt vnum grande: multæ guttæ implent flumen: multa grana faciunt massam. Et quæ spes est? Ante omnia cōfessione quisquam se iustum putet: & ante oculos Dei qui videt quod est, erigat ceruicem homo qui non erat, & est. Ante omnia ergo confessio: deinde dilectio. Quia de charitate quid dictum est? Charitas operit multitudinem peccatorum.

Etiam qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius qui creauit eum: vbi non est masculus & femina: gentilis & Iudæus: circumcisio & præputium: Barbarus & Scythia: seruus & liber: sed omnia & in omnibus Christus. Induite vos ergo sicut electi Dei sancti & dilecti viscera misericordie, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam.]

Ex lib. de
Gen. ad li-
seram 3.

Scia non corporis lineamentis: sed forma quadam intelligibili mentis illuminatæ. Sicut enim post lapsum peccati homo in agnitionem Dei renouatur secundum imaginem eius qui creauit eum: ita in ipsa agnitione creatus est antequam delicto veterasceret: Vnde rursus in eadē agnitione renouaretur.

Ex lib. de
Trinit. 12.

Si ergo spiritu mentis renouamur, & ipse nouus homo

qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius qui creauit eum: nulli dubium est, nō secundum corpus, neque secundum quamlibet partem animæ: sed secundum rationalem mentem, vbi potest esse agnitio Dei, hominem factum ad imaginem eius qui creauit eum. Secundum hanc autem renouationem efficimur etiam filij Dei per baptismum Christi: & induentes nouum hominem, Christum vtique induimus per fidem.

Ista renouatio reformatioque mentis secundum Deum, vel secundum imaginem Dei. Sed idē dicitur secundum Deum: ne secundum aliam creaturam fieri putetur. Idē autem secundum imaginem Dei: vt in ea re intelligatur fieri renouatio: vbi est imago Dei, id est, in mente. Non itaque sic intelligamus, secundum imaginem eius qui creauit eum, quasi alia sit imago secundum quam renouatur, non ipsa quæ renouatur.

Supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis. si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos.]

Lauando pedes iam bonorum atque mundorum discipulorum significauit Dominus propter humanos quibus in terra versamur affectus, quantumlibet profecerimus in apprehensione iustitiæ, nos sine peccato non esse. Quod subinde abluit interpellando pro nobis, cum oramus patrem qui in cœlis est: vt debita nostra dimittat nobis, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quomodo ergo ad hunc intellectū poterit pertinere hoc quod ipse postea docuit: vbi sui operis statim exposuit rationem dicens: si ergo laui pedes vestros Dominus & magister, debetis & vos alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis: vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Nunquid dicere possumus quod etiam frater fratrem a delicto poterit contagione mundare? Immo vero id etiam nos esse admonitos in huius dominici operis altitudine nouerimus vt confessi inuicem delicta nostra oremus pro nobis, sicut Christus interpellat pro nobis. Audiamus Apostolum Iacobum hoc ipsum euidentissime præcipientem ac dicentem: Confitemini inuicem delicta vestra, & orate pro vobis, quia ad hoc Dominus nobis dedit exemplum. Si enim ille qui vllum peccatum nec habebat, orat pro peccatis nostris: quanto magis nos inuicem pro nostris orare debemus? Et si dimittit nobis ille cui non habemus quod dimittamus, quanto magis dimittere debemus inuicem nobis: qui sine peccato hic viuere non valemus? Quid enim videtur in hac altitudine Sacramenti Dominus significare, cum dicit: Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis, nisi quod apertissime dicit Apostolus, Donantes vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos? Inuicem itaque nobis delicta donemus, & pro nostris delictis inuicem oremus, atque ita quodammodo inuicem pedes nostros lauemus. Nostrium est donante ipso ministerium charitatis & humilitatis exhibere: illius est exaudire, ac nos ab omni peccatorum contaminatione mundare per Christum, & in Christo, vt quod etiam alijs dimittimus, hoc est in terra soluimus, soluat in cœlo.

Super omnia autem hac charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis, & pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in vno corpore, & grati estote. Verbum Christi habet in vobis abundanter, in omni sapientia.]

Tunica illa sortita, omnium partium significat vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur. De charitate autem locutus Apostolus, Super eminentiorem (inquit) viam vobis demonstro, & alio loco ait: Cognoscere etiam super eminentem scientiam charitatem Christi. Itemque alibi: Super omnia autem hac charitatem qua est vinculum perfectionis. Si ergo & charitas super eminentiorem habet viam & super eminentem scientiæ, & super omnia præcepta est, merito vestis qua significatur, desuper contexta perhibetur. Inconsutilis autem, ne aliquando dissuatur: & ad vnum peruenit: quia in vnum omnes colligit.

Docentes & commones vobismetipsos in Psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus in gratia, cantantes in cordibus vestris Deo. Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in

Ex lib. de
Trinit. 4.

Ex tract.
Euang. se-
cundum
Ioan. 55.
Ioan. 13.

Iacob. 5.

Ex tract.
Euang. se-
cundum
Ioan. 105.
1. Cor. 12.

nomine Domini nostri Iesu Christi, gratias agētes Deo & patri per ipsum.

Neque enim omnis, qui labijs personat, cantat canticum nouum, sed qui eo modo cantat, vt Apostolus admonet, dicens: *Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino.* Intus enim est hoc gaudium, vbi vox laudis & canitur, & auditur. Qua voce laudatur, qui gratis amandus est toto corde, tota anima, tota mente, amatoremque suum accendit in fe gratia sancti Spiritus sui.

Mulieres subdite estote viris, sicut oportet in Domino. Viri diligite vxores vestras, & nolite amari esse ad illas. Filij obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est in Domino. Patres nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt non pufillo animo fiant. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quæ si hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum.]

Est etiam ordo naturalis in hominibus, vt seruiant feminae viris, & filij parentibus, quia & illic hæc iustitia est, vt infirmior ratio seruiat fortiori. Hæc igitur in dominationibus & seruitutibus clara iustitia est, vt qui excellunt ratione, excellant dominatione. Quod cum in hoc seculo per iniquitatem hominum perturbatur, vel per naturam carnalium diuersitatum, seruitus iusti temporalem diuersitatem, in fine habituri ordinatissimam & sempiternam felicitatem.

Quam multi in nostra communiōe veraciter faciunt ista sublimiora præcepta Euangelica, quam multi homines vtriusque sexus ab omni concubitu puri atque integri, quam multi experti & postea continentes, quam multi rerum suarum distributores & relictōres, quam multi ieiunijs, vel crebris vel quotidianis, vel etiam incredibiliter continuatis corpus seruituti subiicientes, quam multæ fraternæ congregationes nihil habentes proprium, sed omnia communia: & hæc non nisi ad victum & tegumentum necessaria, vnam animam, & cor vnum in Deum charitatis igne cōstantes, quam multi humiliter & fideliter sanctum custodientes propositum vsque in finem perseuerant, & salui fiunt, in quorum societate quasi dispartes apparent: sed tamen eadem charitate copulantur, qui propter aliquam necessitudinem secundum Apostoli exhortationem habent vxores tanquam non habentes, & emunt tanquam non possidentes, & vtuntur hoc mundo tanquam non videntes. His subiunguntur secundum abundantes diuitias misericordiae Dei etiam illi, quibus dicitur: *Nolite fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum ad idipsum estote: ne vos tentet satanas propter intemperantiam vestram.* Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium. Qualibus idem Apostolus dicit: *Iam quidem omnino delictū est, quia iudicia habetis vobiscum.* Et eorum portans infirmitatem paulū potest dicit: *secularia igitur iudicia si habueritis, eos qui contemptibiles sunt, in Ecclesia hos collocare.* Neque enim illi soli, qui vt sint perfecti, vendunt vel dimittunt omnia sua, & sequuntur Dominum, pertinent ad regnum caelorum: sed huic militæ Christianæ propter quoddam quasi commercium charitatis subiungitur etiam quædam stipendiaria multitudo, cui dicitur in fine: *Esuriui, & dedistis mihi manducare, & cætera.* Alioquin damnandi erunt illi, quorum domos tam negligenter & sollicitè cōponit Apostolus: monens mulieres subdite esse viris suis, viros diligere vxores suas: filios obtemperare parentibus: parentes filios nutrire in disciplina & correptione Domini, seruos obedire cum metu dominis carnalibus: dominos quod iustum est, & æquum, seruis præstare. Sed ablit, vt istos à mandatis Euangelicis alienos, & à vita æterna separandos iudicet, quia vbi ait Dominus: *Si quis non tulerit crucem suam, & secutus me fuerit, non potest meus esse discipulus, exhortans firmiores ad perfectionem, ibi statim & ipsos consolatus est, dicens: Qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet, & qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet.* Vnde non tantum qui modicum vini Timotheo dedit propter stomachum, & frequentes infirmitates eius, sed etiam qui saniori atque fortiori calicem aquæ frigidæ porrexerit tantum in nomine discipuli, sicut ibi sequitur, non perdet mercedem suam.

Hæc tibi regula proponitur. Nonne manifestum est eum minime offendendum, qui maior est cæteris? dicite nunc maiores tuos. Primi tibi sunt mater & pater, si recte educantes, si in Christum nutriendes, audiendi in omnibus, obtemperandum eis in omni iussione contra maiorē, si nihil iubeant, & seruiatur illis. *Quis est, inquit, maior eo, qui me generauit? nonne ille, qui te ipsum creauit?* Generat enim homo, creat Deus. Vnde generat homo nescit, quid generaturus sit, nescit. Ille qui te vidit, vt faceret, antequam esset quem fecit, certe maior est patre tuo. Maior sit patria, & iplis parentibus tuis, vt quicquid iusserint parentes contra patriam, non audiatur, & quicquid iusserit patria contra Deum, audiatur. Si enim sanari vis, si post fluxum sanguinis, si post duodecim annos in illo morbo, si post consumpta omnia in medicis, & non recepta sanitate, aliquando vis sana fieri o mulier, quam alloquitur in typo Ecclesiæ, iubet illud pater tuus, & illud iubet populus tuus. Sed dicit tibi Dominus tuus: *Obluiscere populum tuum, & domum patris tui.* Quo bono? Quo fructu? Qua mercede? *Quoniam concupiuit, inquit, Rex decorem tuum.* Concupiuit quod fecit, quoniam vt faceret pulchram, scdam amauit, pro infideli & scda sanguinem fudit, fidelem & pulchram reddidit, dona sua in te amauit. Quid enim sponso tuo contulisti? Quid in dotem à priore patre, & priore populo accepisti? nonne luxurias & pannos peccatorum? Abiecit pannos tuos, discidit cilicium tuum, misertus est vt ornaret, ornauit vt amaret.

Pax domestica est ordinata cohabitantium imperandi obediendique concordia. Imperant enim qui consulunt, sicut vir vxori, parentes filijs, domini seruis. Obediunt autem, quibus consulitur, sicut mulieres maritis, filij parentibus, serui dominis. Sed in domo iusti viuentis ex fide, & adhuc ab illa ciuitate peregrinantis, etiam qui imperant, seruiunt eis, quibus videntur imperare, quia non dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi, nec principiandi superbia, sed prouidentia beneficentia.

Quodcumque feceris, ex animo operamini, sicut dominis, & non hominibus: scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite. Qui enim iniuriam facit, recipiet id, quod inique gessit, & non est personarum acceptio apud Deum.]

Am Deus innocentiam probat, qua homo non metu poenæ sit innocens, sed amore iustitiæ. Nam qui timore non peccat, quamuis non noceat, cui vult nocere, sibi tamen plurimum nocet, & abstineas ab iniquo opere, sola tamen reus est voluntate. Simulata innocentia non est innocentia, simulata æquitas non est æquitas, sed duplicatum peccatum, in quo est & iniquitas & simulatio. Domino CHRISTO seruite. Qui enim iniuriam facit, recipiet idem, quod inique gessit. *Et non est personarum acceptio apud Deum.*

Nomen & conditionem seruitutis culpa genuit, non natura. Et prima huius subiectionis causa peccatum est, quia supernus Dominus dicit: *Qui facit peccatum, seruus est peccati.* Ac per hoc multi quidem religiosi dominis iniquis, nō tamen liberis seruiunt. A quo enim quis deuictus est, huius seruus additus est. Et vtique felicitus seruitur homini quam libidini, cū sæuisimo dominatu vastet corda mortalium (vt alia omittam) libido ipsa dominandi hominibus. Melior est tristitia iniqua parentis, quam lætitia iniqua facientis. De malitia mali flagellatur bonus, & de seruo emendatur filius.

CAPVT IV.

Domini quod iustum est & æquum, seruis præstate: scientes quod & vos Dominum habetis in celo.]

Etiam si habuerint seruos iusti parentes nostri, sic administrabant domesticam pacem, vt secundum hæc temporalia bona filiorum sortem à seruorum conditione distinguerent: ad Dominum autem colendum, in quo æterna bona speranda sunt, omnibus domus suæ membris pari dilectione consulerent. Quod naturalis ordo ita præscribit, vt nomen patrum familias hinc exortum sit, & tam

Ex libro de gra. no. test. Deut. 6.

Ex li. que- stia. Gen. tit. 14. o.

Ex lib. con. Faulum. tit. 12.

1. Cor. 7.

Ibidem.

1. Cor. 6.

Ex ser. 1. de ver. Euan.

Ex lib. sen. Propher.

Ex lib. sen. Propher.

Ex lib. sen. Propher.

Ex libro de ciuitat. Dei

latè vulgatum, vt etiam iniquè dominantis hoc se gaudent appellari. Qui autem veri patresfamilias sunt, omnibus in familia sua tanquam filijs ad colendum & promouendum Deum consuluat, desiderantes atq; oprantes venire ad cœlestem domum, vbi necessarium non sit officiū operandi mortalibus: quia necessarium non erit officiū consulendi iam in illa immortalitate scelicibus. Quo donec veniatur, magis debent patres, quod dominantur, quā serui tolerare quod seruiunt.

Ex lib. ser.
Prosperi.
Ex Epistol.
ad Marce.

Sicut in potestatibus societatis humanæ maior potestas minori ad obediendum præponitur, ita Deus omnibus. Qui doctrinam Christi aduersam dicunt esse Reipublicæ, dent exercitum talem, quales doctrina Christi milites esse iussit. Dant tales prouinciales, tales maritos, tales coniuges, tales parentes, tales filios, tales dominos, tales seruos, tales reges, tales iudices, tales denique debitorum ipsius fisci redditores & exactores, quales esse præcipit doctrina Christiana, & audeant eam dicere aduersam esse Reipublicæ? Imo verò non dubitent confiteri, magnam si ei obtemperetur, salutem esse Reipublicæ.

Orationi instate vigilantes in ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi: propter quod etiam vincit sum, vt manifestem illud, ita vt oportet me loqui. In sapientia ambulat ad eos, qui foris sunt tempus redimentes. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, vt sciatis, quomodo oporteat vos vnicuique respondere. Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tycheus charissimus frater, & fidelis minister, & conseruus in Domino: quæ mihi ad vos ad hoc ipsum, vt cognoscat, quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra cum Onesimo charissimo, & fideli fratre, qui ex vobis est, qui omnia, quæ hic aguntur, nota facient vobis. Salutat vos Aristarchus concapituius meus, & Marcus consobrinus Barnabæ: de quo accepisti mandata. Si venerit ad vos, suscipite illum. Et Iesus, qui dicitur iustus, qui sunt ex circumcisione. Hi soli sunt adiutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.

Ex serm. in
epist. Ro. 1.

Ioannes dicit: Et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum. Sed dicit aliquis: Ergo nõ petunt pro nobis? Sed attendite scripturas, & videte, quia præpositi commendant se populo. Nam Apostolus dicit plebi: Orantes simul & pro nobis. Orat Apostolus pro plebe, orat plebs pro Apostolo. Oramus pro vobis fratres, sed & vos orate pro nobis inuicem, pro se omnia membra orēt, caput pro omnibus interpellat.

Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est seruus Iesu Christi: semper sollicitus pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei. Testimonium enim illi perhibeo, quod habet multum laborem pro vobis, & pro his, qui sunt Laodicea, & qui Hierapoli. Salutat vos Lucas medicus charissimus, & Demas. Salutate fratres, qui sunt Laodicia & Nympham, & qua in domo est Ecclesiam. Et cum lecta fuerit apud vos Epistola hac, facite vt in

Laodicensium Ecclesia legatur, & ea, quæ Laodicensium est, vobis legatur. Et dicite Archippo. Vide ministerium, quod accepisti in Domino, vt illud impleas. Salutatio mea manu Pauli. Memores estote vinculorum meorum. Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. Amen.

SI dixerimus istam perseuerantiam tam laudabilem, Stamque scelicem sic esse hominis, vt ei non sit ex Deo, illud primitus euacuamus, quod ait Dominus Petro: Rogau pro te, ne desiciat fides tua. Quid enim rogauit, nisi perseuerantiam vsque in finem? Quæ profecto, si ab homine homini esset, à Deo poscenda non esset. Deinde cum dicat Apostolus: oramus ad Dominum, ne quid faciatis mali, proculdubio perseuerantiam eis orat ad Deum. Neque enim nihil mali facit, qui bonum deserit, & à quo declinare debet, inclinatur in malum, non perseuerans in bono. Illo etiam loco, vbi dicit: Gratias ago Deo in omni memoria vestra semper, in omni pace mea, pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens super omni communicatione vestra in Euangelio à prima die vsque nunc, confidens hoc ipsum, quoniam qui cepit in vobis opus bonum, ipse perficiet vsque in diem Christi Iesu, quid aliud eis quàm perseuerantiam in bono vsque in finem de Dei miseratione promittit? Itemque vbi dicit: Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est seruus Christi Iesu, semper certans pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei. Quid est vt stetis, nisi vt perseueretis? Vnde dictum est de diabolo: In veritate non stetit, quia fuit ibi, sed non permansit. Nam vtrique isti in fide iam stabant. Nec aliud oramus, cum oramus, vt qui stat, stet, nisi vt perseueret. Item Iudas Apostolus cum dicit: ei autem qui potens est, conseruare eos sine offensione, & constitutare ante conspectum gloriae suae immaculatos in lætitia, nonne apertissime ostendit, Dei donum esse in bono perseuerare vsque in finem? Quid enim aliud donat, qui conseruat sine offensione, vt constituat ante conspectum gloriae suae immaculatos in lætitia, nisi perseuerantiam bonam? Quid est etiam, quod in Apostolorum actibus legimus, Audientes autem gentes gauisa sunt, & exceperunt verbum Domini, & crediderunt, quot quot erant ordinati in vitam æternam? Quis in æternam vitam potuit ordinari sine perseuerantia dono? Quandoquidem qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Quæ salute, nisi æterna? Cum vero in oratione dominica Deo patri dicimus: Sanctificetur nomen tuum, quid aliud dicimus, quam vt nomen eius sanctificetur in nobis? Quod cum iam per lauacrum regenerationis effectum sit, quare quotidie à fidelibus poscitur, nisi vt in eo, quod factum est in nobis, perseueretur à nobis.

Ex libro de
cor. & gra.

Act. 13.

Matth. 6.

ARGVMENTVM IN EPISTOLA AD THESSALONICENSES. I.

Thessalonicenses sunt Macedones, qui accepto verbo veritatis perstiterunt in fide, etiam in persecutione civium suorum. Præterea nec receperunt falsos Apostolos, nec ea, quæ à falsis Apostolis dicebantur. Hos collaudat Apostolus, scribens eis ab Athenis per Tychicum diaconum, & Onesimum acolytum.

EXPOSITIO PRIORIS EPISTOLAE BEATI PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES ex operibus diui Augustini, per venerabilem Bedam collecta.

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS & Syluanus, & Timotheus, Thessalonicensium Ecclesie, in Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo, gratia vobis & pax, gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis memoriam vestri facientes in orationibus nostris, sine intermissione memores operis fidei vestrae, & laboris & charitatis, & sustinentie spei Domini nostri Iesu Christi ante Deum & patrem nostrum. scientes fratres dilecti à Deo electionem vestram, quia Euangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed & in virtute, & in spiritu sancto, & in plenitudine multa: sicut scitis, quales fuerimus in vobis propter vos, & vos imitatores facti estis & Domini, excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti, ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaia. A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia & Achaia, sed & in omni loco fides vestra, quæ est ad Deum profecta est: ita ut non sit nobis necesse quicquam loqui. Ipsi enim de nobis annunciant, qualem introitum habuerimus ad vos, & quomodo conuersi estis ad Deum à simulachris seruare Deo vivo & vero.]

Idæorum proprie Synagoga dici solet, quamvis & Ecclesia dicta sit: nostram vero Apostoli nunquam Synagogam dixerunt, sed semper Ecclesiam, siue discernendi causa, siue quod inter congregationem, vnde Synagoga, & conuocationem, vnde Ecclesia nomen accepit, distet aliquid, quod scilicet congregari & pecora solent, quorum & greges proprie dicimus. Conuocari autem magis est venturæ ratione, sicut sunt homines. Vnde ex persona ipsius Asaph in alio Psalmo canitur: *Quasi pecus factus sum à te, & ego semper tecum.* Quando utique, quamvis vni vero Deo mancipatus videretur: pro magnis tamen ac summis bonis ab illo carnalia, terrena, temporalia requirebat.

Et expectare filium eius de cælis, quem suscitauit ex mortuis Iesum, qui eripuit nos ab ira ventura.]

Ira Dei non perturbatio est, sed iudicium, quo irrogatur poena peccati.

Ex tractat. Psal. 31.

Ex lib. sen. Prosperi.

CAPVT II.

Nam & ipsi scitis si atres introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit, sed ante passus multa, & contumelijs affecti, sicut scitis in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro loqui ad vos Euangelium Dei in multa sollicitudine. Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo, sed sicut probati sumus à Deo, ut crederetur nobis Euangelium, ita loquimur: non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione auaritia, Deus testis est: nec querentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab alijs, cum possemus vobis oneri esse, ut Christi Apostoli.]

Quas vires nocendi habeat humana gloriæ amor, non sentit, nisi qui ei bellum indixerit, quia si cuiquam facile est laudem non cupere, dum negatur, difficile est ea non delectari cum offert.

Ex lib. sen. Prosperi.

Sed facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix fouet filios suos, ita desiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis non solum Euangelium Dei, sed etiam animas nostras: quoniam charissimi nobis facti estis. Memores enim estis fratres laboris nostri, & fatigationis: nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus, predicauimus in vobis Euangelium Dei. Vos testes estis & Deus, quam sancte & iuste, & sine querela vobis, qui credidistis, assuimus, sicut scitis: qualiter vnum quemque vestrum, sicut pater filios suos deprecantes vos, & consolantes, testificati sumus, ut ambularetis digne Deo, qui vocauit vos in suum regnum & gloriam.]

NON nutrix nutriens filios, sed nutrix fouens filios suos. Sunt enim matres, quæ cum pepererint, dant nutricibus, illæ quæ pepererunt, non fouent filios suos, quia nutriendos dederunt: illæ autem, quæ fouent, non suos fouent, sed alienos. Ille vero ipse pepererat, ipse fouet nulli nutrici, quos pepererat, committebat. Dixerat enim: *Quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis.* Fouebat ergo, & lactabat. Erant autem quidam quasi doctores spirituales, qui Paulo detrahebant. Epistolæ quidem (aiunt) graues & fortes sunt, præsentia autem corporis infirma, & sermo cõtemptibilis. Dicit ipse in Epist. sua quosdam detractores suos ita dixisse: *Sedebant, & aduersus fratrem suum detrahebant, & aduersus filium lactandum matris suæ ponebant scandalum, merito fecerunt ipsi matri, ut iterum parturiret.*

Ex tractat. Psal. 49.

Ex sermone de tribus virginis.

Ideo non dixit mater, quia aliquando matres, vel delicatiores sunt, vel minus amantes filios suos, cum pepererint, tradunt alijs nutriendos. Rursum si solum dixisset tantam nutrix fouens, & non addidisset filios suos tanquam ab alia pariente nutriendos accepisse videretur. Et nutricem se dixit, quia alebat, & filios suos, quia ipse pepererat, dicens: *Filioli mei, quos iterum parturio quoad usque reformetur Christus in vobis.* Parit autem siue parturit Ecclesia vtero, non femine suo.

Et mater paruulum amat nutrire, sed cum non amat paruulum remanere. In sinu tenet, manibus fouet, blanditijs consolatur, lacte nutrit. Omnia paruulo facit, sed operat, ut crescat, ne semper talia faciat. Videte Apostolum. Melius enim ipsum intuemur, qui se etiam matrem nõ dedignatus est dicere, ubi ait: *Factus sum paruulus in medio vestrum tanquam nutrix fouens filios suos.* Sunt enim nutrices fouentes quidem, sed non filios suos. Item sunt matres nutricibus dantes, non fouentes filios suos. Apostolus vero germano, & pingui charitatis affectu, & nutricis personam suscepit dicendo, fouet, & matris, addendo filios suos.

Ex serm. de ver. Eu. 1.

Idem ergo nutritor & fotor, alio loco dicit: *Cum timore & tremore multo fui apud vos.* Sed dicis, quales illi erant, ut ille cum timore & tremore multo esset ad illos? *Tanquam paruulis, inquit, in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Neque enim poteratis, sed nec adhuc potestis. Estis enim adhuc in carne.* Quos carnales dicit, paruulos tamen in Christo dicit: sic arguit, ut non abdicet. Et carnales & paruuli in Chri-

1. Cor. 2.

sto, non vult tamen eos esse carnales, quos dicit paruulos esse in Christo. Optat esse spirituales omnia diiudicantes, & qui à nemine diiudicentur. *Animalis enim homo, sicut imple dicit, non percipit, quæ sunt spiritus Dei.* Stultitia est enim illi, & non scire potest, quoniam spiritualiter diiudicatur.

Spiritualis autem diiudicat omnia, ipse autem à nemine diiudicatur. Idem ipse dicit: *Sapientiam loquimur inter perfectos.* Ut quid ergo loqueris, si inter perfectos? Quid enim opus est te loquente homini perfecto? Sed quare, in quo perfectus sit. Forte enim non inuenio perfectum cognitorem, sed iam inuenio perfectum auditorem. Est ergo & auditor perfectus mente iam capax, cui solidus cibus nullam faciat perturbationem, nullam ingerat crudelitatem. *Quis est hic,*

Eccles. 31. Ex tractat. Iuan. secũ. Iuan. 7.

& laudabimus eum? Scias vidit Iacob per somnium, & ipsis scalis ascendentes & descendentes Angelos. Sic est & Ecclesie fratres. Angeli Dei boni prædicatores prædicantes Christum, hoc est, super filium hominis ascendunt & descendunt. Quomodo ascendunt? quomodo descendunt? Ex vno habemus exemplum, audi Paulum Apostolum, quod in ipso inuenimus, hoc de cæteris veritatis prædicatoribus credamus. Vide Paulum ascendentem: *Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim raptum fuisse vsque in tertium cælum, siue in corpore, siue extra corpus, nescio Deus scit, & audisse ineffabilia, quæ non licet homini loqui.* Qui ascendentem auditis, descendentem audite: *Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Quasi paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam.* Ecce descendit, qui ascendit. *Quare quod ascendit: vsque in tertium cælum. Quare quod descendit: vsque ad lac paruulis dandum.* Audi quæ descendit. *Factus sum, inquit, paruulus in medio vestrum tanquam si nutrix foueat filios suos.* Videmus enim & nutrices & matres descendere ad paruulos: & si norunt Latina verba dicere, decurtant illa, & quasi quodammodo linguam suam, ut possint de lingua diferta fieri blandimenta puerilia: quia si sic dicant, non audit infans, nec proficit infans. Et difertus aliquis pater si sit tantus orator, ut lingua illius fora concrepent, & tribunalia concutiantur, si habeat paruulum suum, cum ad domum redierit, seponit forenses eloquentiam, quo ascendat, & lingua puerili descendit ad paruulum. Audi vno loco ipsum Apostolum ascendentem & descendentem in vna sententia. *Siue enim, inquit, mente excessimus Deo, siue temperantes sumus vobis.* Quid est, mente excessimus Deo? ut illa videamus, *quæ non licet homini loqui.* Quid est temperantes sumus vobis? Nunquid iudicium me scire aliquid inter vos, nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum? Sed quod ipse Deus ascendit & descendit, manifestum est, quia & prædicatores ipsius ascendunt imitatione, descendunt prædicatione.

2. Cor. 12.

1. Cor. 2.

Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed sicut est vere verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis. Vos enim imitatores facti estis fratres Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Iudæa in Christo Iesu: quia eadem passus estis & vos à contribulibus vestris, sicut & ipsi à Iudæis: qui & Dominum occiderunt Iesum, & Prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus aduersantur: prohibentes nos gentibus loqui, ut salua fiant, ut impleant peccata sua semper. Peruenit ira Dei super illos vsque in finem. Nos autem fratres desolati à vobis ad tempus ore, aspectu, non corde, abundantius festinauimus faciem vestram videre cum multo desiderio, quoniam volumus venire ad vos: ego quidem Paulus & semel & iterum, sed impeditur nos satanas. Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloria? nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum estis in aduentu eius? Vos enim estis gloria nostra, & gaudium.]

Ex libro de præd. Jan. 7.

Quid est, quod hinc Deo gratias agit? Nempe vanum est, atque inane, si cui gratias agit, hoc ipse non fecit. Sed quia hoc vanum & inane non est, profecto Deus, cui de hoc opere gratias agit, ipse fecit, ut cum percepissent ab Apostolo verbum auditus Dei, exciperent illud non ut verbum hominum, sed sicut est vere verbum Dei. Deus igitur operatur in cordibus hominum vocatione illa se-

cundum propositum suum, non vt inaniter audiant Euangelium, sed eo auditu conuertantur & credant, excipientes non vt verbum hominum, sed sicut est vere verbum DEI.

CAPVT III.

Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis solis, & misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Euangelio Christi ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra, ut nemo moueatur in tribulationibus istis. Ipsi enim scitis, quod in hoc positi sumus. Nam & cum apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis. Propterea & ego amplius non sustinens, nisi ad cognoscendam fidem vestram, ne forte tentauerit vos is, qui tentat, & inanis fiat labor noster. Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, & annunciantem nobis fidem & charitatem vestram, & quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut & nos quoque vos, ideo consolati sumus fratres in vobis in omni necessitate & tribulatione nostra per fidem vestram, quoniam nunc viuimus, si vos statis in Domino.]

Defecit (inquit) in dolore vita mea. Dicit Apostolus: *Nunc viuimus, si vos statis in Domino.* Quicumque perfecti sunt ex Euangelio & gratia Dei, non hic viuunt, nisi propter alios. Nam vita eorum in hoc seculo eis iam non esset necessaria. Sed quia dispensatio eorum aliis necessaria est, fit in eis, quod ait idem Apostolus: *Concupiscentiam habens dissolui, & esse cum Christo. Multo enim magis optimum: manere in carne necessarium propter vos.* Quando autem videt homo ex dispensatione sua, ex laboribus suis, ex prædicatione sua non proficere homines, infirmatur in egestate vita eius.

Ex tractat. Psal. 30.

Nunc autem viuimus, si vos fratres statis in Domino. Nolo in nobis, sed in Domino, quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.

Ex serm. de ver. eu. 5. 1. Cor. 3.

Admonemus charitatem vestram, & vos exhortamur in Domino: præsentia contemnatis fratres mei, quæ non vobiscum moriendo portatis. Caueatis peccata, caueatis iniquitates, caueatis seculares cupiditates. Tunc est enim fructus noster in vobis integer, & merces nostra apud Deum plena gaudiorum. Nam & si dicimus, nos dicendum est, & si prædicamus, quantum prædicandum est, & soluimus nos apud Dominum in conspectu Domini, quia non tacuimus, quod timemus, non tacuimus, quod amamus, ut super quem venerit gladius vindictæ dominicæ, quid speculatori imputet, non inueniat: tamen nolimus mercedem nostram securam esse vobis perditis, sed vobis inuentis. Nam & Apostolus Paulus securus erat de mercede sua: & tamen quod ait populo? *Nunc viuimus, si vos statis in Domino.*

Ex ser. de ver. lib. ecclesiast.

Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum: nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, & compleamus ea, quæ desunt fidei vestra? Ipse autem Deus & pater noster, & Dominus Iesus Christus dirigat viam nostram ad vos.]

Cernebat utique quandam fabricam spiritalem, sicut alibi dicit: *Dei ædificatio estis, & in ea cernebat vtrunque, & vnde gauderet, & vnde satageret.* Gaudebat ex eo, quod iam ædificatum videbat: satagebat ex eo, quod vsque ad culmen perfectionis adhuc ædificandum esse sentiebat.

Ex lib. con. Faustum. tit. 3. 1. Cor. 3.

Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat in charitate inuicem, & in omnes, quemadmodum & nos in vobis ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate ante Deum & patrem nostrum in aduentu Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius. Amen.]

Apostolus Paulus benedicens Thessalonicenses: *Vos (inquit) Dominus multiplicet & abundare faciat in charitate inuicem, & in omnes.* Hanc benedictionem dedit, ut nos inuicem diligeremus: qui legem dederat, ut inuicem diliga-

Ex libro de gra. & lib. arbit.

mus.

CAPVT IV.

De cetero ergo fratres rogamus vos, & obsecramus in Domino Iesu, ut quem admodum accepistis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare & placere Deo sic & ambuletis, ut abundetis magis. Scitis enim, quæ præcepta dederim vobis per Dominum Iesum. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra, ut abstinere vos à fornicatione, ut sciat vnusquisq; vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & gentes, quæ ignorant Deum. Et ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, & testificati sumus. Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis. De charitate autem fraternitatis nõ necesse habuimus scribere vobis. Ipsi enim vos à Deo didicistis, ut diligatis inuicem. Etenim illud facitis in omnes fratres in vniuersa Macedonia. Rogamus autem vos fratres, ut abundetis magis, & operam detis, ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis, & ut honeste ambuletis ad eos, qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis.]

Adulterium facere prohiberis, ne noceas proximo. Quomodo enim non vis accedi ad tuam, sic non debes accedere ad alienam vxorem. Si autem tua intemperanter vsus fueris, nunquid videris nocere alicui, quia tua vteris? Sed eo ipso concessio immoderatus vtendo, corrumpis in templum Dei: nemo te accusat extraneus. Sed quod responsum dabit conscientia tua Deo dicenti per Apostolum: Vt sciat vnusquisque vestrum, suum vas possidere in sanctificatione, non in morbo desiderij, sicut & gentes, quæ ignorant Deum? Quis autem habens vxorem, qui eo modo vtatur vxore, ut non excedat legem liberos procreandi? Ad hoc enim data est. Coniungunt te tabulæ, quæ scribuntur in matrimonio, pactus es quem admodum duceres.

Resonat tibi scriptura pactionis liberorum procreandorum causa. Non ergo accedas, si potes, nisi liberorum procreandorum causa. Si modum excefferis, contra illas tabulas facies & contra pactum. Nonne manifestum est? Eris mendax, & pacti violator, & quærit in te Deus integritatem templi sui, & non inuenit. Non quia tua non vsus es, sed quia immoderatus vsus es. Nam & vinum de apotheca tua bibis, & tamen si sic bibis, ut inebrieris, non quia re tua vsus es, ideo non peccasti. Donum enim Dei conuertisti ad corruptionem tuam. Quid ergo fratres? certe manifestum est, & renunciat omnium conscientia, quam difficile est, sic vti rebus concessis, vt non aliquantum excedatur modus. Quando autem excefferis modum, offendas Deum, cuius templum es. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Nemo te fallat: quisquis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus. Dicta sententia est, teneris reus.

Quid dicturus es in orationibus tuis, quando rogabis Deum, quem offendis in templo suo, quem pellis de templo suo? Quomodo mundabis rursus in te domum Dei? quomodo eum reduces ad te? quomodo nisi dicendo ex vero corde tuo, & verbis & factis: Dimitte nobis debitum nostrum, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris?

Quis enim accusabit immoderate vtetem tuo cibo, tuo potu, tua coniuge? nemo accusabit hominum. Sed tamen quia Deus arguit, exigens de te integritatem templi sui, & incorruptionem habitationis suæ, dedit tibi remedium, tantquam dicens: si excedendo modum offendis me, & ego tebe te reum, vbi te nullus hominum accusat, dimitte homini, quod in te peccauit, vt dimittam tibi, quod peccas in me. Tenete istud fortiter fratres. Qui enim & huiusmodi antidotum renunciauerit, nulla illi spes salutis omnino remanebit.

Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent. Si enim credimus, quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui viuimus, qui residui sumus, in aduentu Domini non præueniemus eos, qui dormierunt.]

Lazarus amicus noster dormit, sed vado, vt à somno excitem eum. Verum dixit, fororibus mortuus erat, Domino dormiebat. Hominibus mortuus erat, qui eum suscitare non poterant. Nam Dominus tanta facilitate excitabat de sepulchro, quanta tu nõ excitas dormientem de lecto. Ergo secundum potentiam suam dixit dormientem, quia & alij mortui dicti sunt in scripturis sæpe dormientes, sicut Apostolus dicit: De dormientibus autem volo vos ignorare fratres, vt non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent. Ideo & ipse dormientes appellauit, quia resurrecturos prænucciavit. Dormit ergo omnis mortuus, & bonus & malus. Sed quomodo interest in ipsis, qui quotidie dormiunt & exurgunt, quid quisque videat in somnis, alij sentiunt læta somnia, alij torquætia, ita vt euigilans dormire timeat, ne ad ipsa iterum redeat: sic vnusquisq; hominum cum causa sua dormit, cum causa sua surgit, & interest quali custodia quisque recipiatur, ad iudicem postea producendus. Nam & receptiones in custodiam pro meritis causarum adhibentur. Alios iubentur custodire lictores, humanum, & mite officium atque ciuile. Alij traduntur opinionibus. Alij mittuntur in carcerem, & in ipso carcere non omnes, sed pro meritis grauiorum causarum in ima carceris contruduntur. Sicut ergo diuersæ custodiæ agentium in officio, sic diuersæ custodiæ mortuorum, & diuersa merita resurgentium. Receptus est pauper, receptus est diues. Sed ille in sinu Abrahæ, ille vbi sitiret, & guttam non inueniret. Habent ergo omnes animæ, vt ex hac occasione instruantur charitatem vestram, habent omnes animæ, cum de seculo exierint, diuersas receptiones suas. Habent gaudium bonæ, malæ tormenta. Sed cum facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur. Recepti sunt in pace sancti Patriarchæ, & Prophetæ, Apostoli, martyres, boni fideles: omnes tamè adhuc in fine accepturi sunt, quod promissit Deus. Promissa est enim resurrectio etiam carnis, mortis consumptio, vita æterna cum Angelis, hæc omnes simul accepturi sumus. Nam requiem, quæ cõtinuo post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisque, cum moritur. Priores acceperunt Patriarchæ, videte ex quo requiescunt, posteriores Prophetæ, recentius Apostoli: multo recentiores sancti martyres: quotidie sancti fideles, & alij intra requiem iam diu sunt, alij non tam diu, alij annis paucioribus, alij in recenti tempore. Cum verò de hoc somno euigilabunt, simul omnes quod promissum est, accepturi sunt.

Admonet nos beatus Apostolus, vt de dormientibus, hoc est, mortuis charissimis nostris non contristemur, sicut & ceteri, qui spem non habent, spem scilicet resurrectionis & incorruptionis æternæ. Nam ideo & dormientes eos appellat scripturæ veracissima consuetudo, vt cum dormientes audimus, euigilaturus minime desperemus, vnde etiam cantatur in Psalmo: Nunquid qui dormit, non adiciet vt resurgat? Est ergo de mortuis eis qui diliguntur, quædam tristitia quodammodo naturalis. Mortem quippe horret non opinio, sed natura. Nec mors homini accideret, nisi ex pœna, quam præcesserat culpa. Quapropter si animalia, quæ ita creata sunt, vt suo quæque tempore moriantur, mortem fugiunt, diligunt vitam, quæto magis homo, qui sic fuerat creatus, vt si viuere sine peccato voluisset, sine termino viueret? Hinc itaque necesse est, vt tristes simus, quando nos morientes deferunt, quos amamus, quia etiam nouimus eos non in æternum nos relinquere mansuros, sed aliquantum præcedere secuturos: tamèn mors ipsa, quæ natura refugit, cum occupat dilectum, contristat in nobis ipsius dilectionis affectum. Ideo non admonuit Apostolus, vt non contristemur, sed non sicut & ceteri, qui spem non habent. Contristamur ergo nos in nostrorum mortibus necessitate amittendi, sed cum spe recipiendi. Inde angimur, hinc consolamur. Inde infirmitas afficit, hinc fides reficit. Inde dolet humana cõditio, hinc sanat diuina promissio. Proinde pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulenta constructio, viuorum sunt qualiacunq; solatia, non adiutoria mortuorum. Orationibus vero sanctæ Ecclesiæ,

Ex ferm. de
conver.
Pan.

Ex ferm. de
eiusdẽ ver.
Apostoli.

Psal. 40.

& sacrificio salutari, & elemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordius agatur à Domino, quam eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis, qui in corporis & sanguinis communionem defuncti sunt, cum ad ipsam sacrificium loco suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cum verò eorum commendandorum causa opera misericordiae celebrantur, quæ eis dubiter suffragari, pro quibus orationes Deo non inuoluntate eligantur? Non omnino ambigendum est, ista prodesse defunctis, sed talibus, qui ita vixerunt ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortem. Nam qui sine fide, quæ per dilectionem operatur, eiusque sacramentis de corporibus exierunt, frustra illis à suis huiusmodi pietatis impenduntur officia, cuius dum hic essent pignore, caruerunt, vel non suscipientes, vel in vacuum suscipientes Dei gratiam, & sibi non misericordiam thesaurizantes, sed iram. Non ergò mortuis noua merita comparantur, cum pro eis boni aliquid operantur sui, sed eorum præcedentibus consequentia ista redduntur. Non enim actum est, nisi cum hic viuere destitissent. Et idè istam finiens quisque vitam, nisi quod meruerit, in ipsa non poterit habere post ipsam. Permittatur itaque pia corda charorum, de suorum moribus contristari dolore sanabili, & consolabiles lachrymas fundant conditione mortali. Quas tamen reprimat fidei gaudium, qua creduntur fideles, quando moriuntur, quantum à nobis abire, & ad meliora transire. Sit pro viribus cura sepeliendi, & sepulchra construendi, quia & in scripturis sanctis inrer bona opera deputata sunt. Nec solum in corporibus Patriarcharum, aliorumque sanctorum inhumatis cadaveribus corporibusque iacentium, verum etiam in ipsius Domini corpore prædicati atque laudati sunt, qui ista fecerunt. Impleant hæc homines erga suos officia postremi muneris, & sint humani lenimenta meroris: verum illa, quæ adiuuant spiritus defunctorum, oblationes, erogationes, multo pro eis obseruantius, abundantius impendant, qui suos carne non spiritu mortuos non solum carnaliter, sed etiam spiritualiter amant.

De dormientibus (inquit) nolo vos ignorare fratres, vt non contristemini sicut & gentes, quæ spem non habent. Non tantum ait, vt non contristemini, sed vt non contristemini quemadmodum Gentes, quæ spem non habent. Necessè est enim, vt contristemini, sed vbi contristaris, consoletur te spes. Quomodo enim non contristaris, vbi corpus quod viuuit, ex anima fit, exanime discendente anima? Qui ambulabat, iacet, qui loquebatur, tacet, clausi oculi lucem non capiunt, aures nulla voce patefcunt. Omnia membrorum officia conqueuerunt. Non est qui moueat gressus ad ambulandum, manus ad operandum, sensus ad percipiendum. Nonne ista est domus, quam nescio quis inuisibilis habitator ornabat? Discessit qui non videtur, remansit quod cum dolore videtur. Ista est causa tristitiæ, sit consolatio. Quæ consolatio?

Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendit de caelo. Et mortui, qui in Christo sunt, resurgēt primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquitur, simul rapiemur cum illis in nubibus. obuiam Christo in aëra.]

Nunquid & hoc ad tempus? Non. Sed quid est?

Et sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini inuicem in verbis istis.]

Pereat contristatio, vbi tanta est consolatio. Detergetur luctus ex animo, fides expellat dolorem. In tanta spe non decet esse triste templum Dei. Ibi habitat bonus consolator: ibi qui non fallit promissor. Quid mortuum diu plangimus? Quoniam mors amara est. Per illam trahitur & Dominus. Consolemur nos ergò inuicem, & in his sermonibus nostris. Potest non dolere cor humanum defuncto charissimo? Melius tamen cum dolet, sanatur cor humanum, quam nō dolendo fit inhumanum. Maria Dominum quaerebat, & mortuum fratrem dolebat. Sed quid miraris, quia Maria dolebat, tunc cum ipse Dominus fle-

bat? Mouere autem quemuis potest, quomodo flebat mortuum se continuo iubente victurum. Non mortuum flebat, quem ipse fuscitauit, sed mortem, quam sibi homo peccando comparauit. Si enim peccatum non præcessisset, sine dubio mors secuta non fuisset. Secuta est ergò mors etiam corporis, quam præcessit mors animæ. Mors animæ præcessit deserendo Deum, & mors corporis secuta est deserente anima. Hac deseruit volens, hac coacta est deserere nolens. Tanquam illi diceret: Recessisti ab eo, quem diligere debuisti, recede ab eo, quod dilexisti. Quis enim vult mori? Prorsus nemo. Et ita nemo, vt beato Petro diceretur: *Alter te cinget & feret, quo tu non vis.* Si ergò nulla esset mortis amaritudo, non esset magna martyrum fortitudo.

Et mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos qui viuimus, qui relinquitur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.]

Poterat etiam hoc donare credentibus, vt nec istius experiretur corporis mortem. Sed ni hoc fecisset carni quadam sceleritas augetur, minueretur autem fidei fortitudo. Sic enim homines mortem istam timent, vt non ob aliud sceleres dicerent esse Christianos, nisi quod mori omnino nō possent. Ac per hoc nemo propter vitam illam, quæ post istam mortem beata futura est, per virtutem etiam contemnendæ ipsius mortis ad Christi gratiam festinaret, sed propter remouendam mortis molestiam delicatius crederetur in Christum. Plus ergò gratiæ præstitit, plus fidelibus suis sine dubitatione donauit.

Quid enim magnum erat videndo non mori eos, qui crederent, credere se non moriturum: quanto maius est, quanto fortius, quanto laudabilius ita credere, vt se speret moriturus sine fine victurum? Denique hoc quibusdam in fine largietur, vt mortem istam repentina commutatione non sentiant, sed simul cum resurgentibus rapiantur in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino viuant. Et recte illis, quia non erant iam posteri, qui propter hoc credant nō sperando quod vident, sed amando quod vident. Quæ fides est eneruis & debilis, nec fides omnino dicenda. Quandoquidem fides ita definita est: *Fides est sperantium substantia, coniunctio rerum, qua non videntur.*

Dixit Apostolus, cum loqueretur de resurrectione mortuorum: *Et nos viuentes, qui reliqui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo in aëra, & ita semper cum Domino erimus.* Reuera quantum ad verba beati Apostoli pertinet, videtur asserere quosdam in fine seculi adueniente Domino, cum futura est resurrectio mortuorum, non esse morituros, sed viuos repertos in illam immortalitatem, quæ sanctis etiam cæteris dabitur repente mutandos, & simul cum illis rapiendos (sicut dicit) in nubibus. Sed vellem hinc potius audire doctiores, ne illis etiam, qui putant aliquos morte non præcedente viuificatos, ad vitam perpetuam transituros, dicere inueniatur Apostolus: *Sculpte tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur.* Nam & illud, quod in plerisque codicibus legitur, omnes resurgemus: vnde fieri poterit, nisi omnes moriamur? Resurrectio quippe nisi mors præcesserit, nulla est. Et quod nonnulli codices habent, *omnes dormiemus*: multo facilius & apertius id cogit intelligi. Et si quid aliud tale in sanctis litteris inuenitur, ad id videtur impelli, vt nullus hominum existimetur immortalitatem, nisi mors præcesserit adepturum. Proinde vellem, sicut dixi, de his verbis audire doctiores. Si autem in his verbis Apostoli nullus alius sensus poterit reperiri, & hoc eum voluisse intelligi claruerit, quod videntur verba ipsa clamare, id est, quod saturi sint in fine seculi, & aduentu Domini, qui non expolientur corpore, sed superinduantur immortalitate, vt absorbeatnr mortale à vita: huic sententiæ procul dubio conueniet, quod in regula fidei confitemur, venturum Dominum iudicaturum viuos & mortuos, vt non hic intelligamus viuos iustos, mortuos autem iniustos, quamuis iudicandi sunt iusti & iniusti, sed viuos, quos nondum exisse: mortuos, quos iam exisse de corporibus, aduentus eius inueniet. Quæ si ita esse constiterit, illa verba excutienda erunt: quomodo

Ex li. 2. de bapt. par. u.

Ex libro ad Dulcium.

2. Cor. 5.

fic accipiamus. Tu quod feminas non viuificatur, nisi moriatur, & omnes resurgemus, siue omnes dormiemus, vt non aduerfentur in uic sententiæ, qua quidem credentur etiam cum suis corporibus in æternum non gustata morte uicturi.

Ex libro de
cinitat. Dei
20.

Quæri solet, vtrum illi, quos hic viuentes in venturus est Christus, quorum personam in se atque illos, qui tunc secum viuebant, transfigurabat Apostolus, nunquam omnino morituri sunt. An ipso temporis puncto, quo cum resurgentibus rapiuntur in nubibus obuiam Christo in aera, ad immortalitatem mira celeritate transibunt. Neque enim dicendum est, fieri non posse, vt cum per aera in sublime portentur in illo spatio, & moriantur & reuiuiscant. Quod enim ait: *Et ita semper cum Domino erimus*, non sic accipiendum est, tanquam in aere nos dixerit semper cum Domino esse manfuros, quia nec ipse vtiq; ibi manebit, quia veniens transiturus est. Venienti quippe itur obuiam non manenti. Sed *ita cum Domino erimus*, id est, sic erimus habentes corpora sempiterna, vbicunq; cum illo fuerimus. Ad hunc autem sensum, quo existimemus etiam illos, quos hic viuos inuenturus est Dominus, in ipso paruo spatio & passuro mortem, & accepturos immortalitatem,

1. Cor. 15.

ipse Apostolus nos videtur vrgeret, vbi dicit: *In Christo omnes viuificabimur*. Cum alio loco de ipsa loquens resurrectione corporum dicat: *Tu quod feminas, non viuificatur, nisi moriatur*. Quomodo igitur quos viuentes hic Christus inueniet, per immortalitatem in illo viuificabuntur, si non & moriantur? cum videamus propter hoc esse dictum: *Tu quod feminas, non viuificatur, nisi prius moriatur*. Si ergo sanctos, qui reperientur Christo veniente viuentes, eique in obuiam rapiuntur: credimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadem mox immortalia redituros, nullas in verbis Apostoli patiemur angustias, siue vbi dicit: *Tu quod feminas, non viuificatur, nisi moriatur*, siue vbi dicit: *Omnes resurgemus, vel omnes dormiemus*. Quia nec illi per immortalitatem viuificabuntur, nisi quamlibet paululum, tamen ante moriantur, ac per hoc & à resurrectione non erunt alieni, quam dormitione præcedunt, quamuis breuissima, non tamen nulla. Cur autem nobis incredibile videatur illam multitudinem corporum in aere quodammodo seminari, atque ibi protinus immortaliter, atque incorruptibiliter reuiuiscere: cum credamus, quod idem ipse Apostolus apertissime dicit: *In istu oculi, futuram resurrectionem, & in membra sine fine victura tanta facilitate, tanquam inestimabili velocitate reditura antiquissimorum cadauerum puluerem?* Nec ab illa sententia, qua homini dictum est: *Terra es, & in terram ibis*, futuros illos sanctos arbitremur immunes, si eorum morietium in terra non recident corpora, sed sicut in ipso raptu moriantur, ita & resurgant, dum feruntur in aera. In terram quippe ibis, id est, in hoc ibis amissa vita, quod eras antequam sumeres vitam, id est, hoc eris exanimatus, quod eras antequam esses animatus. Terre quippe insufflauit Deus in faciem statum vitæ, cum factus est homo in animam viuam, tanquam diceretur: *Terra es animata quod non eras: terra eris exanimis, sicut eras.*

Quod sunt & antequam putrescant omnia corpora mortuorum, quod erunt & illa, si morientur, vbicunq; moriantur: cum vita carebunt, quam continuo receptura sunt. Sic ergo ibunt in terram, quia ex viuis hominibus terra erunt, quemadmodum it in cinerem, quod fit cinis: it in vetustatem, quod fit vetus: it in testam, quod ex luto fit testa, & alia sexcenta, sic loquimur. Quomodo autem fit futurum, quod nunc pro nostræ ratiunculæ viribus vtrumque coniciimus, tunc erit potius, vt nosse possumus.

CAPUT V.

DE temporibus autem & momentis fratres non indigetis, vt scribamus vobis. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte ita veniet.]

Ex epist. ad
Eph. epi.

NON dixit post quantum temporis hoc futurum sit, sed quomodo futurum sit, id est, non quanta erit æ-

ratu breuitas vel plixitas, sed quantumlibet interuallum it, non tamen hoc eis veniet malum nouissimum, nisi cum dixerint pax & securitas. Quibus verbis videtur Apostolus huius nouissimi diei, vel spem, vel timorem ab hoc nostro tempore remouisse. Non enim videmus ipsos amatores huius seculi, quibus subitanus apparebit interitus, iam dicere pax & securitas. Quid ergo scire sufficit, satis ipse demonstrat Apostolus dicendo. De temporibus & momentis non habemus vobis opus scribere, vel sicut alij codices habent: Non opus habetis vobis scribi. Nam secutus adiunxit: Vos enim ipsi diligenter scitis, quia hora Domini sicut fur, ita in nocte veniet. Hoc ergo opus est scire, vt curent filij lucis esse, & parato cordo vigilare, qui nolūt ab illa hora, sicut à nocturno fure comprehendendi. Nam si ad cauendum hoc malum, id est, ne hora Domini rāquam fur inueniat imparatos, opus esset nosse temporum spatia, non diceret Apostolus, non opus esse, vt hoc scriberet, sed hoc potius esse scribendum tanquam doctor prouidentissimus iudicaret. Nunc autem nec illis opus esse montrauit, quibus sufficiebat, vt scirent imparatis, atque dormitentibus horam Domini sicut furem esse venturam: atque hoc sciendo essent ipsi vigilanter parati, post quantalibet tempora veniret, & suum seruauit modum, vt licet Apostolus, non tamen præsumeret alios docere, de quo Apostolis Dominum dixisse cognouerat. Non est vestrum scire.

Media autem nocte, id est, nullo sciente aut sperante. *Act. 1.*
Quippe cum ipse dicat Dominus: De die autem illa & hora nemo scit, & Apostolus dicit. Dies Domini tanquam fur in nocte ita veniet. Ex quo significat penitus latere cū *Mat. 24.* venit, clamor factus est, ecce spūs venit, surgite, obuiam *Mat. 25.* in istu oculi in nouissima tuba omnes resurgemus. *1. Cor. 15.*

Cum enim dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient.]

Sed confiteri nos, inquis, pœna nostra compellit ad esse *Ex epist. ad*
Stiam finem, dum impletur, quod iam prædictum est a *Eph. epi.*
rescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ *Luca 21.*
superuenient vniuerso orbi. Nullam, inquis, patriam, nullum locum nostris temporibus non affligi, aut tribulari certum est, sicut dictum est præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi. Si ergo ista mala, quæ nunc patitur genus humanum, certa sunt indicia, iam Dominum esse venturum: quid est, quod ait Apostolus: *Cum dixerint pax & securitas?* Cum enim dixisset Euangelium: *Arescentibus hominibus præ timore & expectatione*, continuo subiunxit: *Nam virtutes calorū mouebuntur. Et tunc videbunt filium hominū venientem cum potestate magna & manifestate.* Videamus itaque, ne forte melius intelligatur, non ea modo impleri, quæ prædicta sunt in illis, sed tunc esse potius ventura, quando sic erit tribulatio vniuerso orbi, vt ad Ecclesiam pertineat, quæ vniuerso orbe tribulabitur, non ad eos, qui tribulant eam. Ipsi enim dicturi sunt: *pax & securitas*, vt repentinus illis superueniat interitus, & eos aduentus Domini sicut fur in nocte comprehendat, quando e contrario gaudebunt, & exultabunt, qui diligunt manifestationem Domini. Nunc cum ista mala, quæ tanquam summa & extrema creduntur vtrisque gentibus, & vtrique regno, Christi scilicet & diaboli, videmus esse communia: pariter quippe his & boni affliguntur, & mali, nec est, qui dicat pax & securitas, vbicunq; contingunt, vel metuitur, ne contingant: inter quæ tamen mala adhuc vique quaque frequentant luxuriosa connubia, feruet ebrietas, auaritia grassatur, perstreperunt lasciuia, cantant organa, tibia, lyra, cithara, tessera: multa & varia sonorum genera, atque ludorum: hoccine est arescere præ timore, an potius madescere præ libidine? Sed hæc filij tenebrarum abundantius habebunt & exercebunt, *cum dixerint pax & securitas.* Quid ipsi filij lucis, & filij Dei, qui non sunt in tenebris, vt eos tanquam fur dies ille comprehendat? Nonne adhuc vtuntur hoc mundo tanquam non videntes? Quia etsi ad multos temporibus Apostolorum dictum est, pia tamen sollicitudine cogitant quod dictum est: *Tempus breue est.*

Nonne à maxima parte eorum nouellatur, ædificatur, emitur, poſcitur, geruntur adhuc honores, ducuntur vxores? De his loquor, quia expectantes dominum ſuum, quãdo ueniat à nuptijs, non tamen abſtinent à carnalibus nuptijs, ſed obedientiſſima charitate audiunt Apoſtolum præcipientem, quemadmodum uiuere debeant vxores cum uiris, uiri cum vxoribus, filij cum parentibus, ſerui cum dominis, domini cum ſeruis. Nonne hi omnes in omnibus his vtuntur hoc mundo? Arant, nauigant, comparant, generant, militant, adminiſtrant. Puto quod nouerunt ſic quando erunt, quæ in Euangelio prædicta ſunt: ſigna in

Lucæ 21. ſole, & luna, & ſtellis, & in terris preſſura gentium præ conſuſione ſonitus maris & fluctuum, & æſcentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ ſuperuenient uniuerso orbi. Nam virtutes colorum mouebuntur.

Vos autem fratres non eſtis in tenebris, ut vos dies illa tanquam fur comprehendat. Omnes enim vos filij lucis eſtis, & filij diei: non ſumus noctis, neque tenebrarum.]

Ex tractat. Pſal. 120.

Illi qui præſumentes de cupiditatibus ſuis, & in delictijs huius ſæculi diſſidentes tument, & eriguntur aduerſus humiles, & inſultant ſanctis intelligētibus anguſtam uiam, quæ ducit ad uitam, talibus ueniet illa hora ſubito, quia tales erant & in diebus Noe, quorum dierum commemorationem auditiſtis factam in Euangelio. Sic erit aduentus filij hominis, inquit, quomodo in diebus Noe: manducabant, bibebant, nubebant: vxores autem dacebant, nouellabant, ædificabant, donec introiit Noe in arcam, & uenit diluuium, & perdidit omnes. Quid ergo? Omnes peribunt, qui iſta faciunt? Quæ nubunt, qui vxores ducunt: qui nouellant, qui ædificant? Non, ſed qui de his præſumunt, ſed qui iſta Deo præferunt, ſed qui propter hæc offendere Deum cito parati ſunt. At uero, qui iſtis omnibus aut non vtuntur, aut vtuntur, tanquam non vtentes, plus præſumentes de illo, qui dedit, quàm de his, quæ data ſunt, & intelligentes in his eius conſolationem & miſericordiam, & non occupati donis, ne à donatore ruerent: qui tales ſunt, non illos inuenit imparatos hora illa ſicut fur. Talibus dixit Apoſtolus: Vos autem non eſtis in tenebris, ut dies ille uos tanquam fur comprehendat. Omnes enim vos filij lucis eſtis, & filij diei. Ideo Dominus, cum diceret, timendam eſſe horam, ſicut furem in nocte poſuit. Et Apoſtolus ita: Quia hora Domini ſicut fur in nocte iſta ueniet. Non vis, ut te inueniat? Noli eſſe in nocte. Quid eſt, Noli eſſe in nocte? Filij lucis eſtis, & filij diei. Non ſumus noctis, neque tenebrarum. Qui ſunt filij noctis & tenebrarum? Iniqui, impij, infideles. Sed ipſi audiant antequam ueniat hora, & dicat illis Apoſtolus: Fuisti aliquando tenebra, nunc autem lux in Domino.

Lucæ 17.

Igitur non dormiamus ſicut & cateri, ſed uigilemus, & ſobrii ſimus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt. Nos autem qui diei ſumus, ſobrii ſimus: indui loriceam fidei & charitatis, & galeam ſpem ſalutis: quoniam non poſuit nos Deus in iram, ſed in acquisitionem ſalutis per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui mortuus eſt pro nobis: ut ſue uigilemus, ſue dormiamus, ſimul cum illo uiuamus. Propter quod conſolamini inuicem, & ædificate alterutrum, ſicut & facitis. Rogamus autem uos fratres, ut noueritis eos, qui laborant inter uos: & præſunt uobis in Domino, & monent uos, ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum, & pacem habere cum eis.]

Ephes. 5.

Multi cum dormiunt, non faciunt locum Domino. Tales excitat Apoſtolus: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Et alio loco: Nos autem qui diei ſumus, uigilemus, & ſobrii ſimus. Nam qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui inebriantur, nocte ebrii ſunt. Noctem dicens iniquitatem, in qua illi obdormierunt cupiendo iſta terrena. Et omnes iſtæ foelicitates, quæ uidentur ſæculi, ſomnia ſunt dormientium. Et quomodo qui uidet theſauros in ſomnis dormiens, diues eſt, ſed uigilabit, & pauper erit: ſi omnia iſta uana huius ſæculi, de quibus homines, qui gaudent, in ſomno gaudent. Euigilabunt quando nolent, ſi non modo euigilant, quando utile eſt, & inuenient ſomnia fuiſſe illa, & tranſire (ſicut ſcriptura dicit) uelut ſomnium exurgentis. Et alio loco: Dormierunt autem ſomnum

Ex tractat. Pſal. 131.

Multi cum dormiunt, non faciunt locum Domino. Tales excitat Apoſtolus: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. Et alio loco: Nos autem qui diei ſumus, uigilemus, & ſobrii ſimus. Nam qui dormiunt, nocte dormiunt: & qui inebriantur, nocte ebrii ſunt. Noctem dicens iniquitatem, in qua illi obdormierunt cupiendo iſta terrena. Et omnes iſtæ foelicitates, quæ uidentur ſæculi, ſomnia ſunt dormientium. Et quomodo qui uidet theſauros in ſomnis dormiens, diues eſt, ſed uigilabit, & pauper erit: ſi omnia iſta uana huius ſæculi, de quibus homines, qui gaudent, in ſomno gaudent. Euigilabunt quando nolent, ſi non modo euigilant, quando utile eſt, & inuenient ſomnia fuiſſe illa, & tranſire (ſicut ſcriptura dicit) uelut ſomnium exurgentis. Et alio loco: Dormierunt autem ſomnum

ſuum, & nihil inueniunt omnes uiri diuitiarum in manibus ſuis. Dormierunt ſomnum ſuum, finitus eſt ſomnus. Et nihil inueniunt in manibus ſuis, quia in ſomno uidebant diuitias tranſiuras.

Pſal. 72. & 75.

Digna debemus operari, id eſt, tanquam in luce, quando Chriſto demonſtrante operamur. Quicumque operatur mala, in nocte operatur, & in diluculo. Apoſtolo dicente: Qui inebriantur, nocte inebriantur: & qui dormiunt, nocte dormiunt. Nos qui diei ſumus, ſobrii ſimus. Hortatur nos, ut ſecundum diem ambulemus honeſte. Sicut in die, inquit, honeſte ambulamus. Et iterum: Vos, inquit, & filij lucis eſtis, & filij diei. Non ſumus noctis, neque tenebrarum. Qui ſunt filij noctis, & filij tenebrarum? Qui omnia mala operantur, uſque adeo filij noctis ſunt, ut timeant uideri, quæ operantur: & qui publice operantur mala, ideo publice operantur, quia multi illa operantur, quæ pauci in abſcondito. Quia autem publice talia operantur, ſunt quidem in luce ſolis, ſed in tenebris cordis. Nemo ergo in diluculo operatur, niſi qui in Chriſto operatur.

Ex tractat. Pſal. 61.

Rom. 13.

Rogamus autem uos fratres, corripite inquietos: conſolamini puſillanimes, ſuſcipite inſirmos, patientes eſſote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: ſed ſemper quod bonum eſt, ſeſtaminus inuicem & in omnes.]

Ex libro de cor. & gra.

Quanto ad nos pertinet, omnes ſaluos fieri uelle debemus. Omnibus ne perant, uel ne alios perdant, adhibenda eſt à nobis medicinaliter ſeuera correctio. Dei eſt autem illis eam facere utilem, quos ipſe præſciuit, & prædeſtinauit conformes imaginis filij ſui. Si enim aliquando timore non corripimus, ne aliquis inde pereat, cur non etiam timore corripimus, ne aliquis inde plus pereat? Neque enim dilectionis uiſcera maiora geſtamus, quam beatus Apoſtolus, qui dicit: Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite inſirmos, patientes eſſote ad omnes, uidete ne quis malum pro malo reddat alicui. Vbi intelligendum eſt, tunc potius malum pro malo reddi, ſi corripiendus non corripitur, ſed parua diſſimulatione negligitur.

Quando uidet homo aliquem male uiuentem, & forte Eccleſiæ aliquid præſtantem, & non eum corripit, animo fugit. Quid eſt animo fugere? Timere. Timor eſt fuga interior. Quare timet? Quia mercenarius eſt: ne forte ille male accipiat, quod corripitur, & non det, quod ſolet. Videt lupum uenientem, id eſt, diabolus male uiuentis colla frangentem, & fugit animo: abſtinet ab utili correptione, plenus timore. Qui autem paſtor eſt, & eſt ei cura pro ouibus, non eum dimittit, & facit quod ait Apoſtolus: Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, &c. Non ergo putet quiſpiam paſtor, uel qui ſe dicit paſtorem, quia non reddit malum pro malo ei, qui reddit potius bonum pro bono. Ille enim etſi peccator eſt, & ſceleſtus, de bonis ſuis dat Eccleſiæ. Ille autem malum pro malo reddit, cui ſubtrahit correptionem. Sed quoniam hoc totum dilectiſſimi faciendum eſt: aliquando autem homines correptores ſuos putant inimicos ſuos, ideo cum dixiſſet: Corripite inquietos, ſubiecit, conſolamini puſillanimes. Forte enim de correptione incipit deficere, & perturbatur. Tunc oportet conſolari. Suſcipite inſirmos, ne per inſirmitatem eadant. Si titubare eum fecit inſirmitas, ſinu ſuo ſuſcipiat charitas. Et cum iſta dixiſſet, adiecit in nouiſſimo: Videte ne quis malum pro malo alicui reddat. Ergo non eſt malum correptione ſi ſit. Sed bona ouis, quando corripitur à præpoſito ſuo, quid dicit? Emendabit me iuſtus in miſericordia.

Ex ſer. de uer. Euan.

Semper gaudente.]

Venite, exultemus Domino. Inuitat ad magnas epulas exultandi, non ſæculo, ſed Domino, niſi enim eſſet in hoc ſæculo exultatio mala, quæ diſtinguenda eſt ab exultatione bona, ſufficeret dicere, Venite, exultemus. Sed breuiter diſtinxit, quid ſit bene exultare, Domino exultare. Ergo exultatio mala eſt exultare ſæculo: exultatio bona eſt exultare Domino. Piè debes Domino exultare, ſi vis ſecurus mundo inſultare.

Ex tractat. Pſal. 94.

Miſericordia & ueritas præeunt ante faciem tuam. Iudicium tuum uenturum timerem, niſi antecederet te miſericordia

Ex tractat. Pſal. 88.

Pfal. 34. & veritas tua. Quid timeam in fine iudicia tua, quando præcedente misericordia tua desles peccata mea, & exhibendo veritatem impleas promissa tua? *Miseri cordia & veritas præeunt antefaciem tuam. Vniuersa enim via Domini misericordia & veritas.* In his omnibus non exultabimus? Aut quod exultamus, capimus? aut verba sufficienter lætitiæ nostræ? aut lingua idonea erit explicare gaudium nostrum? Si ergo nulla verba sufficienter, beatus populus sciens iubilationem. Nullo modo beatus es, nisi intelligas iubilationem. Scias vnde gaudeas, quod verbis explicare non possis. Gaudium enim tuum non de te, vt *Qui gloriatur, in Domino gloriatur.* Noli ergo exultare in superbia tua, sed in gratia Dei. Vide ipsam gratiam tantam esse, cui lingua explicandæ non sit idonea, & intellexisti iubilationem. Denique si intellexisti in gratia iubilationem, ipsius gratiæ audi commendationem. Beatus certe populus sciens iubilationem. Quam iubilationem? Vide si non de gratia, vide si non de Deo, & omnino non de te. *Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die.* Si voluit tota die in nomine tuo. Si autem exultabunt in nomine tuo, non tota die exultabunt. Non enim in gaudio perseverabunt, quando de seipsis gaudebunt, & per superbiam cadent. Ergo vt tota die exultent, in nomine tuo exultabunt.

Ex li. 1. de ser. Domini in monte. Matth. 5. Beati eritis, inquit, cum vobis maledicent, & persequentur, & dicent omne malum aduersum vos mentientes propter me. *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra multa est in cælis.* Animaduertat quisquis delicias huius seculi, & facultates rerum temporalium querit in nomine Christiano, intrinsecus esse beatitudinem nostram: sicut de anima Ecclesiastica ore Prophetico dicitur: *Omnis pulchritudo filia regis intrinsecus.* Nam extrinsecus maledicta & persecutiones, & detractiones promittuntur: de quibus magna merces in cælis est, quæ sentitur in corde patientium eorum, qui iam possunt dicere: *Gloriamur in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem. Spes vero non confundit. Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.*

Rom. 5. Non enim ista perpeti fructuosum est, sed ista pro CHRISTI nomine non solum æquo animo, sed etiam cum exultatione tolerare. *Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces vestra multa est in cælis.* Sentiant iam ergo istam mercedem, qui gaudent spiritalibus bonis. Sed omni ex parte proficietur, cum etiam hoc mortale induerit immortalitatem.

Sine intermissione orate.]

Ex libro de heresibus. Luca 15. Dominus ait: *Oportet semper orare, & non desicere.* Et Apostolus: *Sine intermissione orate.* Quod sanissime sic accipitur, vt nullo die intermittantur certa tempora orandi. *Sit desiderium tuum ante illum, & pater qui videt in occulto, reddet tibi.* Ipsum enim desiderium tuum oratio tua est. Et si continuum desiderium, continua oratio. Non enim frustra dixit Apostolus: *Sine intermissione orate.* Nunquid sine intermissione genua flectimus, corpus prosternimus, aut manus leuamus, vt dicat sine intermissione, quod non possunt facere? Est alia sine intermissione oratio. Quæ est desiderium. Quicquid aliud agis, si desideras illud sabbatum, non intermittis orare. Si non vis intermittere orare, noli intermittere desiderare. Continuum desiderium tuum continua vox tua est. Tacebis si amare destiteris, quia tacerunt, de quibus dictum est: *Quoniam abundabit iniquitas, refrigeret charitas multorum.* Frigus charitatis tiletium cordis est: flagrantia charitatis clamor cordis est.

In omnibus gratias agite. Hac est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.]

Ex lib. sen. Properi. Vera fidelium humilitas est in nullo superbire, in nullo murmurare, nec ingratum esse, nec querulum, sed in omnibus Dei iudiciis gratias Deo agere, Deumq; laudare, cuius omnia opera aut iusta sunt, aut benigna.

Spiritum nolite extinguere: Prophetias nolite spernere. Omnia autem probate, quod bonum est, tenete: ab omni specie mala abstinete vos.]

Non quia extingui potest, sed quantum in ipsis est, extinctores eius merito vocantur, qui sic agunt, vt extinctum velint. Nox enim est antequam effulgeat dies in aduentu clarificato Domini nostri Iesu Christi. Nam vultis videre, quia nox est? Nisi lucernam haberemus, in tenebris permaneremus. Petrus enim dicit: *Nos habemus certiorum prophetarum sermonem, cui bene factis intendentes, velut lucerna in obscuro loco, donec dies luceat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.*

Venturus est ergo dies post istam noctem: interim in hac nocte lucerna non desit. Et hoc est fortasse, quod nunc facimus has literas exponendo, lucernam inferimus, vt in hac nocte gaudeamus. Quæ quidem debet accessit esse semper in domibus vestris. Talibus enim dicitur: *Spiritum nolite extinguere.* Et tanquam exponens quid diceret, securus ait: *Prophetiam nolite spernere, id est, lucerna in vobis semper luceat.*

Ipsæ autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester, & anima & corpus sine querela in aduentu Domini nostri Iesu Christi conseruetur. Fidelis est, qui vocauit vos, qui etiam faciet. Fratres orate pro nobis. Salutate fratres omnes in osculo sancto. Adiuro vos per Dominum, vt legatur Epistola hac omnibus sanctis fratribus. Gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum. Amen.

Quamuis & proprie dicatur spiritus non vniuersa anima, sed aliquid ipsius, sicut Apostolus dicit: *Et integer spiritus vester, & anima, & corpus:* vel illud multo expressius in libro Iob: *absoluisti animam meam à spiritu meo,* tamen & vniuersa anima appellatur hoc nomine. Cum constet enim esse aliquid in anima, quod spiritus nominetur: illud etiam ego dico proprie vocari spiritum, quo ratiocinamur & intelligimus, quando ita distincte ista dicuntur, quem admodum Apostolus ait: *Vt integer spiritus vester, & anima, & corpus.* Hunc autem spiritum etiam mentem videtur appellare, cum dicit: *Mente seruiu legi Dei, carne autem legi peccati.* Nam ista sententia est: *Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem.* Vt quod ibi dixit mentem, hoc intelligatur hic spiritum dicere. Mentem quippe nostram nisi rationale & intellectuale nostrum dicere non solemus. Ac per hoc, quod idem ait Apostolus: *Renouamini spiritu mentis vestre:* quid aliud dixit, quam renouamini mente vestra? Sic enim spiritus mentis nihil aliud est quam mens, quomodo corpus carnis nihil aliud potest quam caro. Nam & hoc scriptum est: *In expoliatione corporis carnis.* Vbi carnem corpus appellat. Dicit sane & alio modo spiritum hominis, quem prorsus à mente discernit. *Si enim orauero lingua, spiritus meus orat, mens autem instructuosa est.* Habet iste suam eandemque difficilem quæstionem. Multis enim modis, atque in diuersis significationibus scripturæ diuinæ spiritum nominant: sed de quo nunc agimus, quo ratiocinamur, intelligimus, sapimus, constat inter nos, sic etiam proprie spiritum nuncupari, vt non sit vniuersa anima, sed aliquid eius. Tamen anima eius spiritum esse, si propterea negas, quia eius intelligentia distincte dicitur spiritus, poteris negare vniuersum semen Iacob appellari Israel: quoniam excepto Iuda etiam distincte appellatus est Israel in tribubus decem, quæ in Samaria fuerunt. Sed quid opus est hic diutius immorari? Attende eam, quæ anima est etiam spiritum dici, cum audis, vel legis Domino moriente, quod scriptum est: *Et inclinato capite tradidit spiritum.* Attende etiam, quibus verbis spiritum definieris atque descriperis, cum illum ab anima distinguere nitereis. Hæc anima, inquis, quia ex flatu Dei habet originem, sine sensu proprio aut intellectu intimo esse non potuit, quod est spiritus. His verbis satis indicas, quid esse spiritum hominis sentias, id est, rationale nostrum, quo sentit atque intelligit anima, non sicut sentitur corporis sensibus, sed sicut est ille intimus sensus, ex quo est appellata sententia. Hinc autem pecoribus sine dubitatione præponitur, eo quod sunt illa rationis expertia. Non habent itaque spiritum pecora, id est, intellectum, & rationis ac sapientiæ sententiam, sed animam tantum. Nam & de illis dictum est: *Producant aqua repentinam animarum viuentium, & producat terra animam viuentem.*

Ut ergo planissime ac plenissime noueris eam, quæ anima est, more diuinorum eloquiorum etiam spiritum dici, appellatur pecoris spiritus. Et utique non habent pecora illum spiritum, quam tua dilectio discernens ab anima definiuit. Vnde manifestum est, quod generali vocabulo anima pecoris recte potuit sic vocari, sicut legitur in libro Ecclesiaste: *Quis scit, si spiritus filiorum hominum ascendat ipse sursum, & spiritus pecoris, si descendat ipse deorsum in terram?* Itaque in diluuii vastitate scriptum est: *Et mortua est omnis caro, quæ mouebatur super terram, uolatilium, pecorum, & uumentorum, & ferarum, & omnis serpens, qui mouetur super terram, & omnis homo, & omnia, quacunque habent spiritum uitæ.* Vbi remotis omnibus dubitationis ambagibus generale animæ nomen esse intelligimus spiritum, cuius quidem nominis significatio tam late patet, ut etiam Deus uocetur spiritus. Iste status aereus, quamuis sit corporeus, appellatur in Psalmo *spiritus tempestatis*. Quapropter eam, quæ anima est, etiam spiritum nuncupari puto, secundum illud: *Auferes spiritum eorum, & deficient.* Et iterum: *Exibit spiritus eorum, & reuertetur in terram suam*, hoc est, corpus in puluerem suum. Ergo nomen animæ spiritus est ab eo, quod spiritualis est. Animæ nomen est ab eo, quod corpus animet, hoc est, uiuificet.

Et ego, inquit, si exaltatus fuero à terra, omnia traham post me. Quæ omnia, nisi ex quibus ille eiicitur foras? Non autem dixit omnes, sed omnia. *Non enim omnium est fides.* Non itaque hoc ad uniuersitatem omnium retulit, sed ad creaturæ integritatem, id est, spiritum, & animam, & corpus, & illud, quo intelligimus, & illud, quo uiuimus, & illud, quo uisibiles & contrectabiles sumus. Qui enim dicit: *Capillus capitis uestri non peribit, omnia trahit post se.*

Tria sunt, quibus homo constat. Spiritus, anima, & corpus. Quæ rursus duo dicuntur: quia sæpe anima simul cum spiritu nominatur. Pars enim quædam eiusdem rationalis, qua carent bestię, spiritus dicitur. Principale itaque nostrum spiritus est. Deinde uita, quæ coniungitur corpori, anima dicitur. Postremo ipsum corpus, quoniam uisibile est, ultimum nostrum est. Hæc autem omnis creatura ingemiscit & parturit usque nunc. Dedit tamen

primitias spiritus, qui credidit Deo, & bonæ iam uoluntatis est. Hinc enim spiritus etiam mens uocatur. De quo dicit Apostolus: *Mente seruis legi Dei.* Qui ait & alio loco: *Testis enim mihi est Deus, cui seruis in spiritu meo.* Anima uero, cum carnalia bona adhuc appetit, caro nominatur, & resistit spiritui, non natura, sed consuetudine peccatorum, unde dicitur: *Mente seruis legi Dei, carne autem legi peccati.*

Quæ consuetudo in naturam uersa secundum generationem mortalem, peccato opprimit hominem. Itaque scriptum est: *Et nos aliquando fuimus natura filij iræ, id est, uindictæ, per quam factum est, ut seruiamus legi peccati.* Est autem animæ natura perfecta, cum spiritui tuo subditur, & eum sequitur sequentem DEVM. Ideo animalis homo non percipit, quæ sunt spiritus Dei. Sed non tam cito subiungitur ad bonam operationem, quam cito spiritus ad ueram fidem, & bonam uoluntatem: sed aliquando tardius eius impetus, quo in carnalia & temporalia defluit, refrenatur.

Sed quoniam & ipsa mundatur, recipiens stabilitatem naturæ suæ dominante spiritu, quod sibi caput est, cui capiti caput est Christus, non desperandum etiam corpus restitui naturæ propriæ, sed utique non tam cito, quam animam, sicut nec animam tam cito, quam spiritum, sed tempore opportuno in nouissima tuba: cum mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.

Aliud est esse sine peccato, quod de solo in hac uita uirgenito dictum est: aliud est esse sine querela, quod de multis iustis etiam in hac uita dici potuit: quoniam est quidam modus bonæ uitæ, de quo etiam in ista humana conuersatione iusta querela esse non possit. Quis enim iuste queritur de homine, qui nemini male uult, & quibus potest, fideliter consulit, nec contra cuiusquam iniurias tenet libidinem uindicandi, & ueraciter dicit: *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris?* Et tamen eo ipso, quod uerum dicit: *Dimitte sicut & nos dimittimus, sine peccato se non esse declarat.*

* *
*

FINIS EPISTOLÆ AD THESSALONICENSES PRIMÆ.

Genes. 7.

Psalm. 10.
& 103.Extra Bat.
Euan. sec. 8.
Ioan. 49.
Ioan. 12.Ex ferm. de
hm.Roma. 7.
& 1.

1. Cor. 2.

Ex libro de
perf. iust.
ho.

Matth. 6.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM SECVNDAM AD THESSALONICENSIS.

AD Thessalonicenses secundam scribit Epistolam Apostolus, & notum facit eis de temporibus nouissimis, & de aduersarij deiectione. Scribit hanc Epistolam ab Athenis per Titum diaconem, & Onesimum acolytum.

EXPOSITIO SECVNDAE EPISTOLAE EIVSDEM DIVI PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSIS, ex operibus diui patris Augustini, per venerabilem Bedam presbyterum studiofissime collecta.

EPISTOLA SECVNDAM AD THESSALONICENSIS.

CAPVT PRIMVM.

PAVLVS & Sylvanus & Timotheus, Ecclesia Thessalonicensium, in Deo patre nostro, & Domino Iesu. Gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. Gratias agere debemus semper Deo pro vobis fratres, ita vt dignum est: quoniam super crescit fides vestra, & abundat charitas in inuicem.]

Hoc dixit, ne forte de tanto bono, quod ex Deo habebant, tanquam ex seipsis id habentes, extolleretur. Quod ergo super crescit fides vestra, inquit, & abundat charitas in inuicem, gratias agere debemus Deo de vobis, non ita vos laudare tanquam hoc habeatis ex vobis.

Ita vt & nos ipsi in vobis gloriamur in Ecclesijs Dei pro patientia vestra, & fide, & in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini in regno Dei pro quo & patimini: si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem his, qui vos tribulant, & vobis qui tribulamini, requiem nobiscum.]

Pressuras persecutionesque iustorum dicit exemplum esse iusti iudicij Dei. Quae sententia latius ab Apostolo Petro manifestatur, vbi ait: tempus esse vt iudicium incipiat à domo Domini. Et si initium, inquit, à vobis, qualis finis erit eis, qui non credunt Dei Evangelio? Et si iustus vix saluus erit, peccator & impius vbi parebunt? Hinc enim intelligitur, quomodo non parcatur impijs tanquam sarmentis praecisis ad combustionem, quando iustis non parcitur propter perficiendam purificationem.

In reuelatione Domini Iesu de caelo cum angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam his, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Evangelio Domini nostri Iesu Christi. Qui poenas dabunt in iudicio aeternas à facie Domini, & à gloria virtutis eius: cum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus, qui eum diderunt.]

Si peior est conditio nescientium, quam scientium legē

Dei, quomodo verum erit, quod in Euangelio Domini ait: Seruus qui nescit voluntatem Domini sui, & fecit digna plagis, vapulabit paucis: Seruus autem, qui scit voluntatem Domini sui, & non fecit, plagis vapulabit multis? Ecce vbi ostendit, grauius esse peccare hominem scientem, quam nescientem, ne tamen ideo confugiendum est ad ignorantiae tenebras, vt in eis quisque requirat excusationem. Aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse. Voluntas quippe arguitur in eo, de quo dicitur: Nolut intelligere, vt bene ageret. Sed & illa ignorantia, quae non est eorum, qui scire nolunt, sed eorum, qui tantquam simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, vt semper in igne non ardeat: si propterea non credit, quia non audiuit omnino, quid crederet: sed fortasse, vt mitius ardeat. Non enim sine causa dictum est: Effunde iram tuam in gentes, quae te non nouerunt. Et illud, quod ait Apostolus: 2. Tim. 1. Cum venerit in flamma ignis dare vindictam in eos, qui ignorant Deum.

Quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo. In quo etiam oramus semper pro vobis, vt dignetur vos vocatione sua Deus nos, & impleat omnem voluntatem bonitatis suae, & opus fidei in virtute, vt clarificetur nomen Domini nostri Iesu Christi in vobis, & vos in illo secundum gratiam Dei nostri, & Domini Iesu Christi.]

Salus religionis huius, per quam solam veram salutem vera, veraciterque promittitur, nulli vnquam defuit, qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit: non tanquam ex meritis suis quisquam dignus fuerit, sed quem admodum ait Apostolus: non ex operibus, sed ex vocante dictum est: Maior seruiet minori. Quam vocationem ad Dei propositum asserit pertinere. Vnde dicit: Non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum, & gratiam. Et vnde item dicit: Scimus, quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti. De qua vocatione ait: Vt dignos vos habeat vocatione sua sancta.

CAPVT II.

ROGAMUS autem vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostra congregationis in ipsum, vt non cito moueamini à vestro sensu, neque terreamini. Neque per spiritum, neque per sermonem, neque per Epistolam, tanquam per nos missam, quasi inisset dies Domini. Ne quis vos seducat illo modo.]

Quando dicebat: Non cito moueamini mente, neque terreamini, siue per verbum, siue per Epistolam tanquam missam per nos, quasi inisset dies Domini, nolebat utique, vt crederent eis, qui iam propinquare Domini arbitrabantur aduentum: nec tamen volebat, vt tanquam seruus ille, dicerent: Moram facit Dominus meus venire, & traderent se superbiae, luxuriaeque perdendos: sed sic eos nolebat de propinquante die nouissimo fallis auscultare rumoribus: vt tamen vellet eos paratos aduentum Domini sui lumbis accinctis, & lucernis ardentibus opperiri. Quibus dicit: Vos autem fratres non estis in tenebris, vt dies ille vos tanquam fur comprehendat. Omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei, non sumus noctis neque tenebrarum. Ille autem qui sic dicit: Moram facit Dominus meus venire, vt percutiat seruos suos, & epuletur cum ebriosis, non est lucis, sed tenebrarum. Et ideo cum dies ille tanquam fur comprehendet. Quod vnusquisque debet etiam de die vitae suae nouissimo formidare. In quo enim quemque inuenit suus nouissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi nouissimus dies: quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicatur. Ad hoc pertinet, quod in Euangelio secundum Marcum ita scriptum est: Vigilate ergo, quia nescitis, quando Dominus domus veniet, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane: vt cum venerit repente, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate.

Quibus enim omnibus dicit, nisi electis, & dilectis suis ad corpus eius pertinētibus, quod est Ecclesia? Non solum ergo illis dixit, quibus tunc audientibus loquebatur, sed etiam illis, qui fuerunt post illos ante nos, & ad nos ipsos, & qui erunt post nos vique ad eius nouissimum aduentum. Nunquid autem omnes inuenturus est dies ille in hac

vita? Cur itaque omnibus dicit, quod ad eos ſolos pertinet, qui tunc erunt, niſi quia eo modo ad omnes pertinet, quomodo dixi? Tunc enim vnique venit dies, vt talis hinc exeat, qualis iudicandus eſt illo die. Ac per per hoc vigilare debet omnis Chriſtianus, ne imparatum eum inueniat Domini aduentus. Imparatum autem inueniet dies ille, quem imparatum inueherit ſuus vitæ huius dies vltimus.

Itē ex ead. epist.

Diligendus ergo eſt & expectandus Domini, ſicut ſanctē exhorris, aduentus, magnam dicens eſſe beatitudinem diligentibus eius aduentum. Et adhibes Apoſtoli teſtimonium, cuius verba ſic ponis: *De cætero reſoſita eſt mihi corona iuſtitia quam reddet mihi Dominus iuſtus iudex in illa die. Non ſolum autem mihi, ſed & his, qui diligunt aduentum Domini.* Tunc enim, ſicut ex Euangelio commemoras: *Iuſſi fulgebunt, ſicut ſol in regno patris ſui.* Et quod Propheta dicit: *Ecce enim caligo & tenebræ operient terram ſuper gentes, in te vero apparebit Dominus, & maietas eius in te videbitur.* Item quod ſcriptum eſt: *Qui vero expectant Dominum, exultabunt cum virtute: producent pennas ſicut aquila: current, & non laborabunt: ambulabunt, & non eſurient.* Hæc plane piſſime & veriſſime dicis, commendans eorum habitudinem, qui diligunt aduentum Domini. Sed & illi, quibus dicebat Apoſtolus: *Nō cito moueamini mente, quaſi iſtet dies Domini:* nec eos hoc dicens doctor gentium ab illa dilectione frangebat, qua vt inflammarentur, volebat. Et ideo nolebat, vt crederet eis, à quibus audiebant inflare diem Domini, ne forte cum tranſiret tempus, quo eum crediderant eſſe venturum, & veniſſe non cernerent, etiam cætera fallaciter ſibi promitti arbitrantes, de ipſa mercede fidei deſperarent. Non ergo ille diligit aduentum Domini, qui eum aſſerit propinquare, nec ille qui aſſerit, non propinquare: ſed ille, qui eum ſiue prope, ſiue longe ſit ſynceritate fidei, firmitate ſpei, ardore charitatis expectat. Nam ſi tanto magis diligitur Dominus, quanto magis creditur & prædicatur, citius eſſe venturus, magis eum diligebant, qui eius aduentum iam inſtare dicebant, quam hi, quos Apoſtol. eis credere prohibebat, vel ipſe Apoſtolus, qui hoc vtique non credebat.

Quoniam niſi venerit diſceſſio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduerſatur & extollitur ſupra omnem, quod dicitur Deus: aut quod colitur, ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus. Non retinetis, quod cum adhuc eſſem apud vos, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat, ſcitis, vt reueletur in ſuo tempore. Nam myſterium iam operatur iniquitatis, tantum vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui eum, cuius eſt aduentus ſecundum operationem Satane in omni virtute, & ſignis, & prodigijs mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis hu qui pereunt.]

Ex libro de ciuitat. Dei 20. cap. 19.

Rogamus vos, inquit, fratres per aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, & noſtra congregationis in ipſum, vt non cito moueamini mente, neque per ſpiritum, neque per verbum, neque per Epistolam tanquam per nos miſſam, quaſi iſtet dies Domini: ne quis vos ſeducat vllō modo. Quoniam niſi venerit reſuga primum, &c.

Nulli dubium eſt eum de Antichriſto iſta dixiſſe, dieſ; iudicij. Hunc enim appellat diem Domini non eſſe venturum, niſi ille prior venerit, quem reſugam vocat, vtique à Domino Deo. Quod ſi de omnibus impijs merito dici poteſt, quanto magis de iſto? Sed in quo templo Dei ſit ſellurus, incertum eſt: vt in illa ruina templi, quod à Salomone rege conſtructum eſt, an vero in Eccleſia. Non enim alicuius idoli aut dæmonis templum Dei Apoſtolus diceret. Vnde nonnulli non ipſum principem, ſed vniuerſum quodammodo corpus eius, id eſt, ad eum pertinētem hominum multitudinem, ſimul cum ipſo ſuo principe hoc loco intelligi Antichriſtum volunt: rectiusque putant etiam latinè dici, ſicut in Græco eſt: *ne in templo Dei, ſed in templum Dei ſedeat*, tanquam ipſe ſit templum Dei, quod eſt Eccleſia, ſicut dicimus, ſedet in amicum, id eſt, velut amicus, vel ſi quid aliud iſto locutionis genere dici ſolet. Quod autem ait, *& nunc quid detineat, ſcitis*, id eſt, quid ſit in mora, quæ cauſa ſit dilationis eius, vt reueletur in ſuo tempore, ſcitis. Quoniam ſcire illos dixit, aperte hoc dicere

noluit. Et ideo nos, qui neſcimus, quod illi ſciebant, peruenire cum labore ad id, quod ſenſit Apoſtolus, cupimus, nec valemus: præferimus quia & illa, quæ addidit, hunc ſenſum faciunt obſcuriorem. Nam quid eſt: *Iam enim myſterium iniquitatis operatur: tantum qui modo tenet, teneat donec de medio fiat, & tunc reuelabitur iniquus?* Ego proſus quid dixerit, me fateor ignorare. Suſpitiones tamen hominum, quas vel audire, vel legere potui, non tacebo. Quidam putant hoc de imperio dictum fuiſſe Romano: & propterea Paulum Apoſtolum non id aperte ſcribere voluiſſe, ne calumniam videlicet incurreret, quod Romano imperio male optauerit, cum ſperaretur æternum, vt hoc quod dixit: *Iam enim myſterium iniquitatis operatur.* Neroneſ voluerit intelligi, cuius iam facta velut Antichriſti videbantur. Vnde nonnulli ipſum reſurrecturum & futurum Antichriſtum ſuſpicantur. Alij vero nec occiſum putant, ſed ſubtractum potius, vt putaretur occiſus, & viuum occultari in vigore ipſius ætatis, in qua fuit, cum crederetur extinctus, donec ſuo tempore reueletur, & reſtituatur in regnum. Sed multum mihi mira eſt hæc opinantium tanta præſumptio. Illud tamen, quod ait Apoſtolus: *tantum qui modo tenet, teneat, donec de medio fiat*: non abſurde de ipſo Romano imperio creditur dictum, tanquam dictum ſit: tantum qui modo imperat, imperet donec de medio fiat, id eſt, de medio tollatur: & tunc reuelabitur iniquus, quem ſignificari Antichriſtum nullus ambigit. Alij vero & quod ait: *Quid detineat, ſcitis, & myſterium operari iniquitatis*, non putant dictum, niſi de malis & fictis, qui ſunt in Eccleſia, donec perueniant ad tantum numerum, qui Antichriſto magnum populum faciat: & hoc eſſe myſterium iniquitatis, quia videtur occultum. Hortari autem Apoſtolus fideles, vt in fide, quam tenent, tenaciter perſeuerent, dicendo: *tantum qui modo tenet, teneat, donec de medio fiat*, hoc eſt, donec exeat de medio Eccleſiæ myſterium iniquitatis, quod nunc occultum eſt. Ad ipſum enim myſterium pertinere arbitrantur, quod ait in Epistoſa ſua Ioannes Euangelista: *Pueri, nouiſſima hora eſt. Et ſicut au-diſtis, quod Antichriſtus ſit venturus: nunc autem Antichriſti multi facti ſunt, vnde cognoviſimus, quod nouiſſima hora ſit. Ex nobis exierunt ſed non erant ex nobis: quod ſi fuiſſent ex nobis, permaſiſſent vtique nobiſcum.* Sicut ergo ante finem in hac hora, inquit, quam Ioannes nouiſſimam dicit, exierunt multi hæretici de medio Eccleſiæ, quos multos dicit Antichriſtos: ita omnes tunc inde exhibunt, qui non ad Chriſtum, ſed ad illum nouiſſimum Antichriſtum pertinebunt, & tunc reuelabitur: Alius ergo ſic, alius autem ſic Apoſtoli obſcura verba coniecat. Quod tamen eum dixiſſe non dubium eſt, non veniet ad viuos & mortuos iudicandos Chriſtus, niſi prius venerit ad ſeducendos in anima mortuos, aduerſarius eius Antichriſtus, quamuis ad occultum iam iudicium Dei pertineat, quod ab illo ſeducuntur. *Præſentia 1. Ioan. 2. quippe eius erit (ſicut dictum eſt) ſecundum operationem Satane in omni virtute, & ſignis, & prodigijs mendacij, & in omni ſeductione iniquitatis hu qui pereunt.* Tunc enim ſoluetur Satanas, & per illum Antichriſtus in omni ſua virtute mirabiliter quidem, ſed mendaciter operabitur. Quæ ſolet ambigi, vtum propterea dicta ſint ſigna & prodigia mendacij, quoniam mortales ſenſus per phantaſmata deceptus eſt: vt quod non facit, facere videatur: an quia illa ipſa, etiam ſi erunt vera prodigia, ad mendacium pertrahent credituros non eapotiſſe, niſi diuinitus fieri, virtutem diaboli neſcientes, maxime quando tantam, quantum nunquam habuit, acceperit poteſtatem. Non enim quando de celo ignis cecidit, & tantam familiam cum tantis gregibus pecorum ſancti Iob vno impetu abſumpſit, & turbo irruens, & domum deiiciens filios eius occidit, phantaſmata fuerunt.

Quæ tamen fuerunt opera Satane, cui Deus dederat hæc poteſtatem. Propter quod horum ergo dicta ſunt prodigia, & ſigna mendacij, tunc potius apparebit. Sed propter quodlibet horum dicta ſint, ſeducuntur eis ſignis, & prodigijs, qui ſeduci merebuntur, pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt, inquit, vt ſalui fierent. *Nec dubitauit Apoſt. dicere, atq. addere: Ideo mittet illi Deus operationem erroris,*

vt credant mendacio. Deus enim mittet, quia Deus diabolum facere ista permittet iusto ipse iudicio, quamuis faciat ille iniquo malignoque consilio: *Vt iudicentur, inquit, omnes qui non crediderunt veritati: sed consenserunt iniquitati.* Proinde iudicati seducantur, & seducti iudicabuntur. Sed iudicati seducantur, illis iudicij Dei occulte iustis, iuste occultis, quibus ab initio peccati rationalis creaturæ nunquam iudicare cessauit. Seducti autem iudicabuntur nouissimo manifestoque iudicio per Iesum Christum iustissime iudicaturum.

Non retinetis quod cum adhuc essemus apud vos, hac dicebamus vobis? Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore. Nam mysterium iam operatur iniquitatis tantum vt qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui.]

Ex epist. ad
Ephesios
Episcop.

Hæc verba Apostolica ita sanè obscura sunt, & mysticè dicta: vt tamen appareat eum nihil de statutis dixisse temporibus, nullumque eorum interuallum spatiumque aperuisse. At enim, in suo tempore, vt reueletur: nec dixit, post quantum tempus hoc futurum sit. Deinde subiunxit: *Iam enim mysterium operatur iniquitatis.* Hoc iniquitatis mysterium quomodo libet intelligatur quid sit, ab alio sic, ab alio autem sic, quamdiu tamen operetur occultum est, neque id expressit Apostolus, tanquam homo ex eorum numero quibus dictum est: *Non est vestrum scire tempora.* Quamuis enim nodum inter eos erat quando eis hoc dictum est, ad eorum tamen collegium atque societatem eum nõ ambigimus pertinere. Item quod sequitur, *tantummodo qui tenet teneat donec de medio fiat: & tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui:* docet nos Antichristum manifestum futurum. Siquidem ipsum videtur aliquando euidentiore significatione tetigisse interficiendum spiritu oris Domini Iesu Christi: sed primo quantum temporis tunc erit, nec saltem obscure locutus est. Quisnam sit enim qui modo tenet, vel qui teneat, vel quid sibi velit, quod ait, *De medio fiat:* potest quisque se coarctare vt intelligat, vel aliquatenus suspicetur, quoniam quomodo scriptum legit, *Quamdiu autem teneat, & post quanta temporum spatia de medio fiat,* hic tacetur omnino.

Et quod charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris vt credant mendacio: vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati: sed consenserunt iniquitati. Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis fratres dilecti à Deo, quod elegerit nos Deus primitias in salutem in sanctificatione spiritus, & in fide veritatis: in qua & vocauit vos per Euangelium nostrum in acquisitione glorie Domini nostri Iesu Christi. Itaque, fratres state: & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per Epistolam nostram. Ipse autem Dominus noster Iesus Christus, & Deus, & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia, exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono.]

Ex tract.
Psal. 105.

Ioan. 5.

Idæi cum putant ad suum regnum visibilem istam pertinere Prophetiam: quia spe inuisibilium bonorum gaudere non norunt: in laqueos illius ruituri sunt, de quo Dominus ait: *Ego veni in nomine Patris mei, & nõ suscepistis me, alius veniet in nomine suo, hunc suscipietis.* De quo Paulus Apostolus dicit: *Quia reuelabitur homo peccati, filius interitus, qui aduersatur, & super extollitur supra omne quod dicitur Deus: aut quod colitur: ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus.* Et paulò post: *Tunc reuelabitur, inquit, iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & euacuat illuminatione presentie sue eum, cuius est presentia secundum operationem Satanae in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacij, & in omni seductione iniquitatis, his qui pereunt, pro eo quod dilectionem veritatis non receperunt, vt salui fierent.* Et idè mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, & iudicentur omnes qui non crediderunt veritati: sed consenserunt iniquitati per istum refugam, per istum qui se extollit super omne quod dicitur Deus, & quod colitur. Videtur mihi populum Israelitarum carnalium putaturum impleri istam Prophetiam qua dictum est: *Saluos fac nos nomine Dei noster, & congrega nos de gentibus: Quod illo duce velut in conspectu inimicorum suorum visibilium qui eos visibiliter captiuauerant habituri*

sunt visibilem gloriam. Sic credent mendacio: quia dilectionem veritatis non receperunt, vt non bona carnalia sed spiritalia concupiscerent. Sic enim à diabolo decepti sunt, vt occiderent Christum, quando dixerunt: *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & veniet Romanus, & tollent nostrum locum & gentem,* quando Caiphas vnus ex ipsis cum esset pontifex anni illius dixit eis: *Vos nescitis quicquam, nec cogitatis quia expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & non tota gens pereat.*

Ioan. 11.
Ex epist. ad
Ephesios
Episcop.

Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, neq. fiet. Sic est positum secundum Matthæum, & secundum Marcum, vt incertum sit vtrum de excidio illius ciuitatis, an de seculi fine intelligi debeat. Lucas vero, vt ostenderet tunc factam fuisse abominationem desolationis, quæ à Daniele prædicta est, quando expugnata est Hierusalem, hæc eodem loco Domini verba commemorat: *Cum autem videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, scitote quia appropinquabit desolatio eius.* Apparet itaque tunc ibi positam desolationis abominationem. Nam Iosephus qui Iudaicam descripsit historiam talia mala dicit illi populo tunc accidisse, vt vix credibilia videantur. Vnde non immeritò dictum est, talem tribulationem non fuisse à creaturæ initio, nec futuram. Sed si tempore Antichristi talis aut maior forsitan erit, intelligendū est de illo populo dictum, quod eis talis amplius futura non erit. Si enim Antichristum illi primitus & præcipuè recepturi sunt, facturus est idem tunc populus tribulationem potius quàm passurus.

C A P V T III.

DE cetero fratres orate pro nobis, vt sermo Dei currat, & clarificetur sicut & apud vos, & vt liberemur ab importunis, & malis hominibus.]

Nunquid postremò Apostolum Paulum pro Iudæis infidelibus habentem talia vota culpabis? de quibus ait: *Bona voluntas quidem cordis mei, & deprecatio ad Deum pro illis in salutem.* Qui etiam Thesalonicensibus dicit: *De cetero fratres, orate pro nobis, vt verbum Domini currat, & glorificetur, sicut etiam apud vos, vt eruamur ab iniquis & malis hominibus. Non enim omnium est fides. Quomodo curreret, & glorificaretur verbum Dei, nisi ad fidem conuerteris eis quibus prædicaretur? Quandoquidem iam credentibus dicit: Quomodo modum & apud vos. Scit certè hoc ab illo fieri, quem vult rogari, vt hoc faciat etiam, vt eruatur ab iniquis & malis hominibus: qui profecto & illis orationibus nõ erant credituri. Propter quod addidit: Non enim omnium est fides. Tanquam diceret: Non enim apud omnes etiam orantibus vobis glorificabitur verbum Dei: quia ipsi vtique fuerant credituri qui ordinati erant in vitam æternam, prædestinati in adoptione filiorum per Iesum Christum in ipsum, & electi in ipso ante mundi constitutionem. Sed idè Deus per orationes credentium nondum credentes credere facit, vt ostendat quia ipse facit. Nemo est enim tam imperitus, tam carnalis, tam tardus ingenio, qui nõ videat Deum facere quod rogari se præcepit vt faciat.*

Ex epist. ad
Vitalium
Rom. 10.

Non enim omnium est fides. Fidelis autem Dominus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo. Confidimus autem de vobis fratres in Domino, quoniam qua præcepimus & facitis, & facietis. Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei & patientia Christi. Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem quam acceperunt à nobis. Ipsi enim scitis quemadmodum oportet initari nos.]

Posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, natura est hominum. Habere autem fidem, sicut habere charitatem, gratia est fidelium. Sed cum voluntas credendi alijs præparatur, alijs non præparatur à Domino, discernendum est quid veniat de misericordia eius, quid de iudicio: Vniuersa enim via Domini, misericordia, & veritas. Inuestigabiles autem sunt via ipsius. Inuestigabiles ergo sunt: & misericordia qua gratis liberat: & veritas qua iuste iudicat.

Ex lib. seu.
Propheta.

Quoniam non inquieti fuimus inter vos, neq. gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore, & in fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrum grauauerimus. Non quod si nõ habuerimus

potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cum essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Audiuimus enim inter vos quosdam ambulantes inquietè, nil operantes, sed curiosè agentes. His autem qui eiusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, ut cum silentio operantes, suam panem manducent.]

Ex lib. de opere uoluntariorum Matth. 6.

NON (inquiunt) de hoc opere corporali, in quo vel agricola, vel opifices laborant, præcepit Apostolus cum diceret, *Qui non vult operari, non manducet*: ne Euangelio posset esse contrarius, ubi ait ipse Dominus: *Idè dico vobis ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis: neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum?* Ecce, inquiunt, ubi nos Dominus iubet de victu & tegumento nostro esse securos. Quomodo ergo Apostolus sentire aduersus Dominum posset, ut præciperet ita esse debere sollicitos quid manducemus, & quid bibamus, & vnde cooperiamur: ut nos etiã opificum artibus, curis, laboribus, oneraret? Quapropter in eo quod ait, *Qui non vult operari, non manducet*, opera spiritalia (inquiunt) debemus accipere. De quibus alio loco dicitur, *Vnicuique sicut Deus dedit. Ego plantavi, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit.* Et paulò post: *Vnusquisque suam mercedem accipiet secundum suum laborem, Dei enim sumus cooperarij. Dei agricultura, Dei edificatio estis. Secundum gratiam Dei quæ datæ est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui.* Sicut ergo Apost. operatur plantando, rigando, ædificando, & fundamentum ponendo: ita qui non vult operari, non manducet. Quid enim prodest manducare spiritaliter, id est, pasci verbo Dei, si non inde operatur aliorum ædificationem? Sicut illi pigro seruo quid profuit accipere talentum, & abscondere, nec operari lucra Dominica? An ut ei auferretur in fine, & ipse in exterioribus tenebras mitteretur? Sic (inquiunt) nos facimus. Legimus cum fratribus qui ad nos ab ætlu sæculi veniunt fatigati, ut apud nos in verbo Dei & orationibus, Psalmis, Hymnis, Canticis spiritalibus requiescant. Alloquimur eos, consolamur, exhortamur, ædificantes in eis si quid eorum vitæ pro suo gradu deesse perspiciamus. Talia opera si non faceremus, periculose à Domino alimenta ipsa spiritalia sumeremus. Sed si hoc solum de hac re dixisset Apostolus, *Qui non vult operari, nec manducet*: possent hæc verba in aliam traducere sententiam. Cum vero multis alijs locis Epistolarum suarum quid hinc sentiat apertissime doceat, superfluo conantur, & sibi, & cæteris caliginem obducere: ut quod vtiliter illa charitas monet, non solum facere nolint: sed nec intelligere ipsi, aut ab alijs intelligi velint, non timentes quod scriptum est: *Noluit intelligere, ut benè ageret.* Sciendum itaque beatum Apostolum opera corporalia seruis Dei operari voluisse, quæ finem haberent in magnam spiritalem mercedem. Ad hoc, ut ipso victu, & tegumento à nullo indigerent, sed manibus suis hæc procurarent sibi, & Evangelica præcepta Apostolico præcepto, & exemplo non esse contraria. At enim Dominus ait: *Nolite solliciti esse animæ quid manducetis, neque corpori vestro quid vestiamini.* Rectè: quoniam supra dixerat, *Non potestis Deo seruire, & mammonæ.* Qui enim propter hoc Evangelium prædicat, ut habeat vnde manducet, & vnde vestiatur, simul se putat & Deo seruire quia Evangelium prædicat: & mammonæ quia propter hæc necessaria prædicat, quod Dominus dicit fieri nõ posse. Ac per hoc ille qui propter ista Evangelium prædicat, non Deo sed mammonæ seruire conuincitur, etsi Deus illo ad aliorum prouectum quomodo ipse nescit vtatur.

Matth. 6.
Luc. 12.

Ex eo. lib.

Vos autem fratres nolite deficere beneficientes.] Propter necessitates sanctorum, qui quamuis præceptis Apostoli obtemperant, vt cum silentio operantes suum panem manducant: possunt tamen multis ex causis indigere supplemento aliquo talium sustentationum: cum dixisset

taliam docens & præmonens, *His autem qui eiusmodi sunt præcipimus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, ut cum silentio operantes suum panem manducant*: ne illi qui habebant vnde seruis Dei necessaria præberent, hac occasione pigrescerent: præuidens continuo subiecit: *Vos autem fratres nolite infirmari beneficientes.* Et ad Titum cum scriberet dicens: *Zenam legisperitum, & Apollo sollicitè præmitte, ut nihil illis desit: ut ostenderet, vnde illis nihil deesse deberet, continuo subiunxit: Discant autem & nostri, bonis operibus præesse ad necessarios vsus: ne sint instructuosi.*

Quod si quis non obedierit verbo nostro per Epistolam, hunc notate, & non commisceamini cum illo ut confundatur. Et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem. Ipse autem Deus pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis. *Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni Epistola. Ita scribo. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis, Amen.]*

Diligamus inimicos: corripimus: castigemus, & excommunicamus cū dilectione: à nobis etiam separemus. Videre enim quid dicat Apostolus: *Si quis autè non obedierit verbo nostro per Epistolam: hunc notate, & nolite commisceri cum eo.* Sed ne subreperet tibi ex hoc iracundia: & turbaret oculum tuum, *Non, inquit, ut inimicum eum existimetis: sed corripite ut fratrem ut erubescat.* A quo indixit leparationem, non præcidit dilectionem.

Superbo oculo & insatiabili corde huic non conuescebat. Quid est non conuescebat? Non cum illo comedebam. Quomodo nobis proponit hoc, quando ipse non fecit? Ad imitationem suam nos hortatur: videmus eum conuiuium esse cum superbis, quomodo nos prohibet, ne conuiuemur cum eis? Nos quidem fratres propter correctionem, aliquando tenemus nos etiam à fratribus nostris, & non cum eis conuiuamur, ut corrigantur: cum extraneis potius conuiuamur, cum paganis, quàm cum his qui nobiscum erant, si viderimus eos malè viuere, ut erubescant, & corrigantur. Sicut dicit Apostolus: *Si quis non obedit verbo nostro per Epistolam, hunc notate, & nolite commisceri cum eo. Et non ut inimicum existimetis: sed corripite ut fratrem.* Facimus hoc plerumque propter medicinam: & tamen cum extraneis multis, & cum impijs sæpè vescimur. Quid est hoc quod ait: *Superbo oculo, & insatiabili corde, huic nõ conuescebat?* Habet epulas tuas corpium. Habet epulas suas cor superbum. Nam propter cibos ipsos cordis superbi, idè dixit insatiabili corde. Cor superbum vnde pascitur? Si superbus est, inuidus est: aliter non potest. Superbia, mater inuidentiæ est: non potest nisi generare hanc, & cum illa semper esse. Omnis ergo superbus inuidus est: malis alienis pascitur. Vnde dicit Apostolus: *Si mordetis, & comeditis inuicem, videte ne ab inuicem consumamini.* Videtis ergo comedentes, nolite his conuesci, fugite tale conuiuium. Neque enim se fatiant gaudendo de malis, quia insatiabili corde sunt. Cauere capiaris in epulis eorum laqueo diaboli. Cibis talibus pascebantur Iudæi quãdo crucifixerunt Dominum: quia pascebantur tanquam de pena Domini. Nam & nos de cruce Domini pascimur: quia corpus ipsius manducamus. Dicebant enim cum viderent pendentem in cruce insultantes, quia insatiabiles corde erant. Dicebant ergo: *Si filius Dei est, descendat de cruce. Alios saluauit: se saluare non potest?* Pascebantur cibo crudelitatis suæ: & ille pascebatur cibo misericordiæ suæ: *Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Habent ergo impij epulas suas. Audi epulas piorum: *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.*

Extr. aff. tu Psal. 54.

Extr. aff. Psal. 100.

Galat. 5.

Matt. 27.

Luc. 2.

Matth. 5.

F I N I S.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM AD TIMOTHEVM PRIOREM.

Timotheum instruit, & docet de ordinatione Episcopatus, & diaconij, & omnis Ecclesiasticæ disciplinæ, scribens à Laodicia per Thycticum diaconem.

EXPOSITIO DIVI PATRIS AVGVSTINI, IN PRIMAM EPISTOLAM D. PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEVM, collecta à Venerabili Beda presbytero. Epistola prior ad Timotheum.

CAPVT PRIMVM.

Daulus Apostolus Iesu Christi secundum imperium Dei Salvatoris nostri, & Christi Iesu spei nostra, Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, & misericordia, & pax à Deo Patre, & Christo Iesu Domino nostro. Sicut rogavi te vt remaneres Ephesi cum irem in Macedoniam, vt denunciare quibusdã ne aliter docerent, neq; intenderent fabulis, & genealogijs interminatis, qua questiones præstant magis, quàm edificationem Dei qua est in fide.]

Quod iste prophanus, & aniles fabulas, & genealogias infinitas appellasse Apostolum existimat diuina quædam legis & Prophetarum: quia dixit, *Prophanas & aniles fabulas deuota*: & alio loco: *Non intendentes fabulis Iudaicis, & genealogijs infinitis, qua questiones præstant magis quàm edificationem*: quis ita nisi hæreticus multum cæcus erraret? Cur ergo hoc Apostolus ipse non fecit, si has esse aniles fabulas iudicauit? Cur dicit ad Galatas: *Dicite mihi sub lege volentes esse, legem non audistis?* Scriptum est enim quod Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & alium de libera: qua sunt in allegoria: hæc sunt duo testamenta. Et ad Corinthios: *Nolo vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transferunt, & omnes per Moysen baptizati sunt in nube & mari, & omnes eundem cibum spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt, bibebant autem de spiritali conseqente eos petra. Petra autem erat Christus.* Nescit autem habere præter scripturas legitimas & Propheticas Iudæos quasdam traditiones suas, quas nõ scriptas habent, sed memoriter tenent, & alter in alterum loquendo transfundit, quam Deuterofin vocant. Vbi etiam dicere audent & credere Deum primo homini duas creasse mulieres. Ex quibus texunt genealogias verè (sicut ait Apostolus) infinitas, parientes infructuosissimas quæstiones. Sed si huic talia nunquam euenit audire, nunquid & contra Euangelium sic obfusderere debuit, vt nõ aduerteret verba Domini Christi, quibus arguit Iudæos, quod de parentibus non honorandis impietatem docerent filios suos? Ibi quippe & Dei præceptum quod in lege conscriptum est, attestando commemorauit. Nec ob aliud eos arguit nisi quod reijcerent mandatum Dei, vt statuerent traditiones suas. Cum ergo interrogassent Pharisei & Scribæ: *Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem seniorum*

sed communibus manibus manducant panem: ille respondit dixit eis: *Benè Prophetavit Esaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. In vanum autem me colunt, docentes doctrinas & præcepta hominum, relinquentes autem mandatum Dei. Tenetis traditionem hominum, baptizatis a vrcorum & calicum, & alia his similia facitis multa. Et dicebant illis: Benè irritum fecistis præceptum Dei, vt traditionem vestram seruetis. Moyses enim dixit. Honora patrem tuum, & matrem tuam: & qui maledixerit patri aut matri, mortuus moriatur. Vos autem dicitis. Si dixerit homo patri, aut matri corbam: quod est, donum quodcumq; ex me tibi profuerit: & vltra non dimittitis eum quicquam facere patri suo aut matri, rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidisti: & similia huiusmodi multa facitis. Vbi euidenter Christus ostendit, & illam Dei esse legem quam prophanus iste blasphematur, & Iudæos habere suas traditiones à libris Prophetis, & legitimis alienas: quas appellasse Apostolum prophanas fabulas, & aniles, & genealogias interminatas, non hæreticus, sed Catholicus lector intelligit.*

Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.]

Diuinarum scripturarum multiplicem abundantiam, latissimamque doctrinam sine vllò errore comprehendit, & sine vllò labore custodit, cuius cor plenum est charitate, dicente Apostolo: *Plenitudo autem legis charitas.* Et alio loco: *Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Quid est autem præcepti finis, nisi præcepti adimpletio? Et quid est præcepti adimpletio, nisi legis plenitudo? Quod ergo ibi dixit, *Plenitudo legis charitas*: hoc etiam hic dixit, *Finis præcepti est charitas.* Nec dubitari vllò modo potest quin templum Dei sit homo in quo habitat charitas. Dicit enim & Ioannes; *Deus charitas est.* Quapropter quisquis vetus peccatum vis extinguere mandato nouo, extingue cupiditatem, & amplectere charitatem. Sicut enim *radix omnium malorum est cupiditas*, ita radix omnium bonorum charitas. Totam magnitudinem, & amplitudinem diuinorum eloquiorum secunda possidet charitas, qua Deum proximamque diligimus. Docet enim nos cœlestis vnus magister, & dicit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam teipsum.* In his duobus præceptis tota lex pendet & Propheta. Si ergo non vacat omnes paginas sanctas perscrutari, omnia inuolucra sermonum euoluere, omnia scripturarum secreta penetrare, tene charitatem, vbi pendet omnia: ita tenebis quod ibi didicisti: tenebis etiam quod nunquam didicisti. Si enim nosti charitatem, aliquid nosti: vnde & illud pendet quod forte non nosti. Et in eo quod in scripturis intelligis, charitas patet, & in eo quod non intelligis, charitas latet. Ille itaque tenet & quod patet, & quod latet in diuinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus.

Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam te ipsum. In his duobus præceptis tota lex pendet, & Propheta. Finis itaque præcepti est dilectio, & ea gemina, id est, Dei & proximi. Nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermisum est. Cum enim præcurrat dilectio Dei, eiusque dilectionis modus præscriptus appareat, ita vt cætera in eum confluant, de dilectione tua nihil dictum videtur: sed cum dictum est, *Diliges proximum tuum tanquam teipsum*: simul & tui abs te dilectio non prætermisum est. Ille autem iuste & sancte viuit, qui rerum integer æstimator est. Ipse est autem qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligat quod non est diligendum, aut non diligat quod diligendum est, aut amplius diligat quod minus diligendum est, aut æque diligat quod vel minus, vel amplius diligendum est, aut minus vel amplius quod æque diligendum est. Omnis peccator in quantum peccator est, non est diligendus: & omnis homo in quantum homo, est diligendus propter Deum. Deus vero propter seipsum. Et si Deus omni homine amplius diligendus est, amplius quisque Deum debet diligere quàm seipsum. Item amplius alius homo diligendus est quàm corpus nostrum,

Marci 7.
Esaï. 29.

Ex serm.
de laude
charitatis.
Rom. 13.

1. Ioan. 4.
1. Tim. 7.

Matt. 22.
Marc. 12.
Luc. 10.

Matt. 22.
Ex lib. de
doctr. chri.
primo.

quia propter Deum omnia ista diligenda sunt, & potest nobiscum alius homo perfrui: quod non potest corpus, quia corpus per animam vivit, qua fruimur Deo. Omnes autem æquè diligendi sunt. Sed cum omnibus prodesse nō possis, his potissimum consuendū est, qui pro locorum & temporum, vel harum quarumlibet rerum opportunitatibus constructius tibi quadam forte iunguntur.

Omnium igitur hæc summa est, vt intelligatur legis, & omnium diuinarum scripturarum plenitudo, & finis esse dilectio rei, qua fruendum est, & rei quæ nobiscum esse frui potest, quia vt se quisque diligit, præcepto non opus est. Hoc ergo vt nossemus, atque possemus facta est tota pro nostra salute per diuinam prouidentiam dispensatio temporalis. Quisquis igitur scripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt in eo intellectū non ædificet istam geminam charitatem Dei & proximi, nondum intellexit.

Noli ire longè, veni ad Christum, vides inde finem omnis consummationis. Quis est iste finis? Paulum interroga. *Finis autem præcepti, est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Alio loco: *Plenitudo autem legis est charitas.* Quid tam finitum, & terminatum quàm plenitudo? Etenim fratres finem poni laudabiliter nolite consumptionem, sed consummationem. Aliter enim dicitur finitū panem: aliter finitū tunicam. Finitū panem manducando, finitū tunicam intexendo. Et ibi finis sonat, & illic finis sonat. Sed tamen panis finitur vt consumatur, tunica finitur vt consumatur. Panis finitur vt non sit: tunica finitur vt perfecta sit.

Omnia igitur præcepta diuina referuntur ad charitatem, de qua dicit Apostolus: *Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Omnis itaque præcepti finis charitas est, id est, ad charitatem refertur omne præceptum. Quod vero ita sit, vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad illam charitatem, quam diffundit Spiritus sanctus in cordibus nostris, nondum fit quemadmodum fieri oportet, quamuis fieri videatur. Charitas quippe ista Dei est & proximi. Et *vtiq; in his duobus præceptis tota lex pendet & Propheta.* Adde Euangelium: adde Apostolos. Non enim aliunde vox ista est: *Finis præcepti est charitas, & Deus charitas est.* Quæcunque ergo mandat Deus, ex quibus vnum, *Non machaberis:* & quæcunque nō iubentur, & spiritali cōsilio vouentur, ex quibus vnum est, *Bonum est homini mulierem non tangere:* tunc rectè sunt cum referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum, & in hoc sæculo, & in futuro: nunc Deum per fidem, tunc per speciem: & ipsum proximum nunc per fidem, non enim scimus mortales corda mortalium. *Tunc autem illuminabit Dominus abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & laus erit vnicuiq; à Deo:* quia id laudabitur, & diligitur à proximo in proximo, quod ne lateat ab ipso illuminabitur Deo. Minuitur autem cupiditas charitate crescente, donec veniat hæc ad rātam magnitudinem, qua maior esse non possit. *Maiores enim charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat pro amicis suis.* Ibi autem quis explicet quanta erit charitas, vbi cupiditas, quam vel coercendo superet, nulla erit, quoniam summa erit sanitas?

Amate: sed quid amatis videte. Amor Dei, amor proximi, charitas dicitur. Amor mundi, amor huius sæculi, cupiditas dicitur. Cupiditas refrenetur, charitas excitetur. Ipsa enim charitas benè operantis, dat ei spem bonæ conscientie. Spem enim gerit bona conscientia. Quomodo mala conscientia in tota desperatione, sic bona conscientia in tota spe. Et erunt tria hæc de quibus dixit Apostolus: *Fides, spes, charitas.* Et alio loco ipsa tria, sed pro spe bonam conscientiam posuit. *Finis enim præcepti est, dixit. Quid est finis præcepti? Quo perficitur, non quo consumitur.* *Finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat qui bonam conscientiam gerit: quem vero pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & nō sibi sperat, nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: credat & operetur. Quod credit, fides est:

quod operatur, charitas est. Illo ergo loco à fide cœpit Apostolus: *Fides, spes, charitas.* Alio loco ab ipsa charitate cœpit. *Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.*

Quicquid ergo salubriter mente concipitur, vel ore profertur, vel de qualibet diuina pagina exculpitur, non habet finem nisi charitatem. Hæc autem charitas non qualiscunque est. Nam & malè viuens irretiuntur sibi societate perditæ conscientie, & dicuntur amare se, nolle discedere ab inuicem, suis colloquutionibus consiliari, desiderari se absentes, gaudere ad præsentiam suam. Amor iste tartareus est: viscum habet quo deiciat in profundum, non pennas quibus leuet in cœlum. Quamobrem vt à cæteris qui appellantur charitates, segregaretur, & distingueretur ea quæ charitas dicitur vera Christianorum, à Paulo definita est, atque ita suis quibusdam terminis circumscripta, cum sit diuinitate infinita, vt omnino discernatur à cæteris. *Finis, inquit, præcepti est charitas.* Posset hucusque dicere. Nam alijs locis, vbi tanquam scientibus loquebatur, hucusque dixit: *Plenitudo, inquit, legis est charitas.* Et non dixit qualis charitas. Ideo ibi non dixit, quia dixit alibi. Non enim vbi que omnia dici, aut possunt, aut debent. Ergo hic: *Plenitudo legis charitas.* Quærebas forte quæ charitas, qualis charitas? Audias alio loco: *Finis præcepti est charitas de corde puro.* Iam videte vtrum inter se habeant latrones charitatem de corde puro. Purum cor in charitate hoc est, quando diligis hominem secundū Deum: quia & teipsum sic debes diligere, vt non erret regula: *Diliges proximum tuum tanquam te ipsum.* Si enim malè te diligis, & inutiliter: ita & proximum diligendo quid ei consulis? Quomodo autem malè diligis? Quomodo inuenit scriptura quæ neminem palpat, & conuincit, quia non te diligis, immò & conuincit quia odisti te? *Qui autem diligit, inquit, iniquitatem, odit animam suam.* Si ergo diligis iniquitatem, putas quod teipsum diligas? Erras. Ita & proximum diligens ad iniquitatem ducis, & dilectio tua laqueus erit dilecti.

Cum enim diceret charitas, addidit de corde puro, vt nihil aliud quàm id quod diligendum est, diligatur. Conscientiam vero bonam subiungit propter spem. Ille enim se ad id quod credit & diligit peruenturum esse desperat, cui malæ cōscientie scrupulus inest. Tertio: *& fide, inquit, non ficta.* Si enim fides nostra mendacio caruerit, tunc & nō diligimus quod non est diligendum, & rectè viuendo id speramus, vt nullo modo spes nostra fallatur.

A quibus quidam aberrantes, conuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes, neq; quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

Quid enim molestiæ, tristitiæque ingerant prudentibus fratribus temerarij præsumptores, satis dici non potest, cum si quando de praua, & falsa opinione sua reprehendi, & conuinci cœperint ab eis qui librorum auctoritate non tenentur, ad defendendum id quod leuissima temeritate, & apertissima falsitate dixerunt, eosdem libros sanctos vnde id probent proferre conantur: vel etiam memoriter quæ ad testimonium valere arbitrantur, multa inde verba pronunciant: non intelligentes, neque quæ loquuntur neque de quibus affirmant. Ad hoc enim confiderandum, & obseruandum libri Geneleos, quos multipliciter quantum potui enucleaui: protulique sententiās de verbis ad exercitationem nostram obscure positis; nō aliquid vnum temere affirmans cum præiudicio alterius expositionis fortasse melioris, vt pro suo modulo eligat quisque quod capere possit. Vbi autem intelligere non potest, scripturæ Dei det honorem, sibi timorem. Sed cum tā multis exitibus verba scripturæ quæ tractauimus exponantur, cohibeant se tandem qui literis inflati sæcularibus hæc ita posita, vt omnia pia corda nutrant velut imperitum, atque impolitū aliquid exagitant sine pennis in terra reptantes, & volutarum auium nidos irridentes. Periculosius autem errant quidam infirmi fratres: qui cum istos inpios de cœlestium corporum numeris, vel de quibuslibet elementorum mundi huius quæstionibus subtiliter, & copiosè disserere audiunt, euanescent: & eos sibi cum suspirio præponentes, & magnos putantes saluberrimæ pietatis libros

Item ex eodem lib.

Ex serm. in Epist. Ioan. 10.

Ex lib. Enchirid.

Ex tracta. in Psal. 31.

1. Cor. 13.

Ex tract. Psal. 140.

Mar. 12.

Ex lib. de doct. Christ. 1.

Ex lib. de Gen. ad litteram.

um fastidio repetunt, & quod dulciter audire debent, vix patienter attriunt a fegetis asperitate abhorrentes, & spinarū floribus inhiantes. Non enim vacant videre quam suavis est Dominus: nec in Sabbato esurunt: atque idē pigri sunt potestate à Domino Sabbati accepta vellere spicas, & tamdiu versare manibus contritasque purgare donec ad escam perueniant.

Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitime utatur.]

Iusto enim non est lex posita: quæ tamen bona est, si quis ea legitime utatur. Hæc duo Apostolus, velut inter se contraria cōnectens monet, mouetque lectorem ad scrutandam quæstionem atque soluendam. Quomodo enim bona est, si quis ea legitime utatur? Si etiam quod sequitur verum est, *Sciens hoc quia iusto lex non est posita.* Nam quis legitime utitur lege nisi iustus? At ei non est posita, sed iniusto. An & iniusto ut iustificetur? id est, ut iustus fiat, legitime lege uti debet, quæ tanquam pædagogus perducatur ad gratiam, per quæ solam, quod lex iubet possit implere? per ipsam quippe iustificatur gratis, id est, nullis suorum operum præcedentibus meritis. *Alioquin gratia iam non est gratia:* quandoquidem idē datur, non quia bona opera fecimus, sed ut ea facere valeamus: id est, non quia legem impleuimus: sed ut legem implere possimus. Iniustus ergo legitime lege utitur, ut iustus fiat. Quod cum factus fuerit, ea iam non utatur tanquam vehiculo cum peruenierit, vel ut potius supra dicta similitudine Apostoli utatur tanquam pædago cum eruditus fuerit. Quomodo enim iusto lex non est posita, si & iusto est necessaria? Non quia iniustus ad iustificandam gratiam perducatur, sed quia legitime iam iustus utatur. An forte, immō vero non forte, sed certe, sic legitime utitur lege iam iustus, cum eam terrendo imponit iniustis, ut cum & in ipsis cœperit inolitæ concupiscentiæ morbus incentiuo prohibitionis, & cumulo præuaricationis augeri, confugiant per fidem ad iustificandam gratiam, & per donum spiritus suauitate iustitiæ delectati, pœnam literæ minantis euadant. Ita non erunt contraria, neque inter se duo ista pugnabunt, ut etiam iustus legitime bona lege utatur, & tamen iusto lex posita non sit. Non enim ex ea iustificatus est, sed ex lege fidei, qua credidit nullo modo posse suæ infirmitati ad implenda ea quæ lex factorum iuberet, nisi diuina gratia subueniri.

Bona est lex illi qui ea legitime utitur. Utitur autem legitime, qui intelligens quare sit data, per eius comminationem cōfugit ad gratiam liberantem. Huic gratiæ, qua iustificatur impius quisquis ingratus, velut ad legem implendam de suis viribus fidit, ignorans Dei iustitiam, & suam volens constituere, iustitiæ Dei nō est subiectus: ac per hoc fit ei lex non absolutionis adiutorium: sed vinculum criminis: nō quia lex malum, sed quia peccatum (sicut scriptum est) *per bonum talibus operatur mortem.* Per mandatum enim grauius delinquit, qui per mandatum scit, quàm malum sit quod admittit. Inaniter autem putat victorem se esse peccati, qui pœnæ timore non peccat: quia etsi non impletur foris negotium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Et quis coram Deo innocens inuenitur, qui vult fieri quod vetatur, si subtrahas quod timeatur? Ac per hoc in ipsa voluntate reus est, qui vult facere quod non licet facere: sed idē non facit quia impune non potest fieri. Nam quantum in ipso est, mallet non esse iustitiam peccata prohibentem atque punientem. Et utique si mallet non esse iustitiam, quis dubitauerit quod eam si posset auferret? Ac per hoc quomodo iustus est iustitiæ talis inimicus, ut eam si potestas detur præcipientem auferat, nec comminantem, vel iudicantem ferat? Inimicus ergo iustitiæ est qui pœnæ timore non peccat. Amicus autē erit, si eius amore non peccet. Tunc enim verè timebit peccare. Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. Ille autem peccare metuit qui peccatum ipsum sicut gehennas odit. Ipse est timor castus permanens in sæculum sæculi. Nam ille timor pœnæ tormentum habet, & non est in charitate, eumque perfecta charitas foras mittit. Tantum porro quis peccatum odit, quantum iustitiam diligit. Quod non poterit lege terrente per literam: sed spirita sanante per gratiam.

Sciens hoc, quia lex iniusto non est posita, sed iniustus & nō subditus, impijs, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, patriciis, & matricidis, homicidis, fornicarijs, masculorum concubitoribus, plagiarijs, mendacibus, & periurjs, & si quid aliud sane doctrinæ aduersatur, quæ est secundum Euangelium gloria beati Dei, quod creditum est mihi.]

Deo viuunt qui sub Deo est, legi autem, qui sub lege est. Sub lege autem viuunt, in quantum qui que peccator est, id est, in quantum à veteri homine non est mutatus. Sua enim vita viuunt.

Et idē lex supra illum est, quia qui illam non implet, infra illam est. Nam *iusto lex posita non est*, id est, imposita, ut supra illum sit. In illa est enim potius quàm sub illa. Quia non sua vita viuunt cui coercendæ lex imponitur. Ut enim sic dicam, ipsam quodammodo legem viuunt, qui cum dilectione iustitiæ non proprio aut transitorio, sed communi ac stabili gaudent bono.

Gratias ago ei qui me confortauit in Christo Iesu Domino nostro qui fidelem me existimauit ponens in ministerio. Qui prius blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum: quia ignorans feci in incredulitate. Superabundauit autem gratia Domini nostri cum fide & dilectione quæ est in Christo Iesu. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, quia Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum.]

Apostolus Paulus ex persecutore Christianorū Christi Annunciator factus est. Vtilitas autem rei gestæ huius hæc est, quam ipse commemorat. Dicit enim ob hoc sibi veniam datam omnium peccatorum suorum, & illius furoris atque insanix, qua pertrahebat Christianos ad necem, qui minister erat furoris Iudæorum, siue in lapidatione sancti martyris Stephani, siue in cæteris exhibendis & adducendis ad pœnam: ut nam de se desperet qui fuerit magnis peccatis inuolutus, & magnis sceleribus irretitus, quali veniam non sit accepturus, si conuersus fuerit ad eum, qui pendens in cruce pro persecutoribus orauit dicens: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.* Factus est ille ex persecutore prædicator & doctor gentium. *Fui primo, inquit, blasphemus, & persecutor, & iniuriusus.*

Sed idē misericordiam consecutus sum, ut in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam.]

Quia misericordiam & veritatem diligit Deus. Misericordiam diligit, qua mihi primo subuenit, veritatem diligit, ut credenti det quod promittit. Audi misericordiam & veritatem in Apostolo Paulo, prius Saulo. Persecutor indigebat misericordia, & dixit in se factam. *Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & iniuriusus: sed misericordiam consecutus sum: ut in me ostenderet Christus Iesus omnem longanimitatem in eos, qui credituri sunt illi in vitam æternam: ut cum indulgentiam tantorum scelerum acciperet Paulus, nemo desperare posset sibi donari quæcunque peccata. Ecce habes misericordiam. Noluit tunc Deus exercere veritatem, ut puniret peccantem. Etenim si puniretur peccator, nonne veritas esset? Aut aunderet dicere, non habeo puniri, qui nō posset dicere, non peccauit? Primo ergo, inquit, misericordiam consecutus sum: qui prius fui blasphemus, & persecutor, & iniuriusus. Sed gratia Dei sum quod sum.* Postea dicit, cum passioni propinquaret: *Bonum agonem certauit, cursum consummaui, fidem seruaui: superest mihi corona iustitiæ.* Ille qui tribuit misericordiam, seruat veritatem. Vnde seruat veritatem? *Quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex.* Indulgentiam donauit, coronam reddet. Donator est indulgentiæ, debitor coronæ. Vnde debitor? Accepit aliquid? Cui debet aliquid Deus? Ecce videmus: quia tenet eum debitorem. Paulus consecutus est misericordiam, exigens veritatem. *Reddet mihi,* inquit, *Dominus in illa die.* Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? Vnde tibi debet? Quid ei dedisti? Quis prior dedit illi, & retribuatur ei? Debitorem Dominus ipse fecit: non accipiendo, sed promittendo. Non ei dicitur, redde quod accepisti: sed redde quod promisti. Misericordiam mihi prærogauit, inquit, ut faceret me innocentem. Nam prius fui blasphemus, & iniuriusus: sed ex illius gratia factus sum innocens.

Ex lib. de spir. & lit.

Ex Epist. ad Anasiam.

In expos. Epist. ad Gal.

Ex serm. de conuersione Pauli.

Ex tractatu Psal. 83.

1. Cor. 15.

1. Tim. 2.

Ille autem qui prærogauit misericordiam, negare poterit debitum?

Sed misericordiam consecutus sum: quia ignorans feci in incredulitate.

Extr. 4. in l. 1. 50. Magna est misericordia tua: & de magna misericordia tua, multæ sunt miserationes tuæ. Attendis contemptores, vt corrigas: attendis nescientes, vt doceas: attendis confitentes, vt ignoscas. Fecit hoc quidem nesciens. Et quid ait? Fecerat aliqua, & multa mala fecerat. *Misericordiam, inquit, consecutus sum: quia ignorans feci in incredulitate.* Illud David non potest dicere: *ignorans feci in incredulitate.* Non enim ignorabat quantum mali esset contrafectio coniugis alienæ, aut quantum mali esset interfectio mariti nescientis, & nec saltem irascentis. Consequuntur ergo misericordiam Dei qui ignorantes fecerunt, & qui scientes consequuntur non quamlibet misericordiam, sed magnam misericordiam.

Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, quia Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum ego sum primus. Sed idem misericordiam consecutus sum: vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam: ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam.

Ex serm. de eisdem verb. ap. 9. Luc. 19. Nulla causa fuit veniendi Christo Domino, nisi peccatores saluos facere. Tolle morbos, tolle vulnera: & nulla est causa medicinæ. Si venit de cælo magnus medicus, magnus per totum orbem terræ iacebat ægrotus. Ipse ægrotus genus humanum est: sed non omnium est fides: *novus Dominus qui sunt eius.* Venit ergo, vt ipse alio loco dicit: *Veni filius hominis querere & saluare quod perierat.* Totum enim perierat ex quo peccauit vnus vbi erat totum, perijt totum: sed venit vnus sine peccato, qui saluos faceret à peccato. *Christus Iesus venit in mundum peccatores saluos facere: quorum primus ego sum.* Quomodo erat primus? Ante illum non fuerunt peccatores tot Iudæi? Ante illum non fuerunt peccatores in genere humano? Ante illum in omnibus hominibus non peccato tenebatur Adam? Non ante illum fuit qui primus peccauit? Quid est *quorum primus ego sum*? Ad quos venit, primus sum ego. Sed nec hoc verum est, Prius electus est Petrus, prius Andreas, prius alij Apostoli. Tu Apostolus es nouissimus, quomodo dicis, *Quorum primus ego sum*? Apostolus nouissimus, primus peccator? Et hoc quomodo primus peccator? *Quorum primus ego sum*, quia omnibus peior sum. Ergo peiorem voluit intelligi primum. Quomodo in artificibus, quicumque vult adificare quid dicit? Quis est hic primus structor? Quis est primus faber? Aut si curari vult, quis est hic primus medicus? Non vti que interrogat quis prior sit ætate, aut quis prior sit professione, sed quis prior sit arte. Quomodo illi in arte primi, sic iste in iniquitate primus. Quare Paulus in iniquitate primus? Recolite Saulum, & inuenietis. Attenditis Paulum, obliti estis Saulum. Attenditis ad pastorem, obliti estis lupum. Nonne ille est, cui ad lapidandum Stephanum manus vna non sufficiebat, & aliorum vestimenta seruabat? Nonne ipse est qui Ecclesiam vbique persequebatur? Nonne ipse est qui literas acceperat à principibus sacerdotum? Quia parum illi erat persequi Christianos qui erant in Hierusalem, sed volebat ad alia loca venire vbi eos inueniret, & ligaret, & puniendos adduceret. Nonne cum iter agens spirat, & anhelat ad cædes, de cælo percussus est, & vocem Domini ad salutem fulminantis audiuit? Dum ambulabat prosternitur, vt videat excatur. Ipse est ergo qui primus erat persecutor, illo peior non fuit. Ipse Saulus, postea Paulus gratulatur se ad Dei pertinuisse misericordiam, qui primus hoc est excellens in peccatis inuentus est, & tamen misericordiam consecutus sum, vt in me ostenderet Christus Iesus omnem longanimitatem propter eos qui credituri sunt illi in vitam æternam, vt dicant sibi omnes. Si Paulus sanatus est, ego quare despero? Si à tanto medico tam desperatus æger sanatus est, ego non vulneribus meis illas manus optabo? ad illas manus non festinabo? Vt hoc dicerent homines, idem Saulus ex persecutore factus est Apostolus. Quia quo venit medicus, quærit aliquem ibi desperatum, & ipsum sanat. Et si pauperrimum inueniat, tamen desperatum

inueniat, non ibi quærit mercedem, sed commendat artem. Quomodo ergo Saulus gratulatur se à Christo, quia peccator erat, assumptum atque sanatum, nec dixit, maneam in peccato, quia propter me venit Christus, non propter iustum, ita tu qui audieras quia Christus propter peccatores venit, noli tibi dormire in dolci strato, sed audi ipsum Paulum dicentem: *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.* Noli amare stratum peccati. Totum stratum eius versisti in infirmitate eius.

Christus Iesus venit in mundum peccatores, inquit, saluos facere, quorum primus ego sum. Ante Paulum non erant peccatores? Dicit ergo Apostolus alio loco, vnde primus sit peccator. *Ego (inquit) sum nouissimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei.* Nemo acrior inter peccatores, ergo nemo prior inter peccatores. *Sed misericordiam (inquit) consecutus sum.* Et quare sit misericordiam consecutus, exponit causas. *Vt in me (inquit) ostenderet Christus Iesus omnem longanimitatem ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam.* Christus (inquit) daturus veniam conuersis ad se peccatoribus, vsque ad inimicos suos, me primo elegit acriorem inimicum, quem cum sanaret, nemo in cæteris desperaret. Faciunt hoc medici, quando ad ea loca veniunt vbi ægroti sunt, quos curent primitus, eligunt desperatos, vt in eis & benevolentiam exercent, & commendat doctrinam, vt vnusquisque in illo loco dicat proximo suo, vade ad illum medicum, securus esto, sanabit te. Et ille me sanet. Non vides quid patiar? Ego noui, inquit, quod pateris, & ego passus sum. Sic dicit Paulus vnique ægroti, & de se volenti desperare. Qui curauit me, misit me ad te: & dixit mihi. Illi desperanti vade, & dic quid habuisti: quid in te sanauit, quàm cito sanauit: de cælo vocauit: vna voce percussus, & deiectus: alia erexit, & elegit: tertia impleui, & mihi: quarta liberaui, & coronaui. Vade dic ægrotis: clama desperatis. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, quia Christus Iesus venit in mundum peccatores saluos facere. Quid timetis? Quid trepidatis? *Quorum primus ego sum.* Ego, inquit, vobis loquor sanus a grotantibus: Itans iacentibus: securus desperantibus. *Idem enim misericordiam consecutus sum, vt in me ostenderet Christus Iesus omnem longanimitatem.* Morbum meum diu pertulit, & sic abstulit. Tanquam bonus medicus phreneticum patienter tolerauit: sustinuit me ferientem: sed donauit mihi feriri pro se. *Omnem, inquit, longanimitatem ostenderet in me ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam.* Nolite ergo desperare. *Ægroti estis? Accedite ad eum, & sanamini. Cæci estis? Accedite ad eum & illuminamini.* Et qui sanati estis, ei gratias agite: & qui ægrotatis, ad eum sanandi currite.

Audiuimus beatum Apostolum Paulum dicentem, *Humanus sermo, & omni acceptione dignus, quia Iesus Christus venit in mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum.* Humanus ergo sermo, & omni acceptione dignus. Quare humanus, & non diuinus? Proculdubio nisi iste humanus sermo etiam diuinus esset, dignus omni acceptione non esset. Sed sic est sermo iste humanus, & diuinus, quomodo est ipse Christus homo, & Deus. Si ergo rectè intelligimus sermonem istum non solum humanum, verum etiam diuinum, quare Apostolus humanum maluit dicere, quàm diuinum? Proculdubio enim qui non mentiretur, si diceret diuinum, non sine causa maluit dicere humanum. Hoc ergo elegit, per quod Christus in mundum venit. Venit enim per quod homo erat: nam per quod Deus erat semper hoc erat. Vbi enim non est Deus qui dixit: *Cælum, & terram ego impleo*? Christus est certè virtus, & sapientia Dei, de qua dicitur: *Attingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.* Ergo in hoc mundo erat, & mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit. Et hic erat, & hic venit. Hic erat per diuinam maiestatem, venit per humanam infirmitatem. Quia ergo venit per infirmitatem humanam, idem prædicans aduentum eius dixit, *humanus sermo.* Non liberaretur humanum genus, nisi sermo Dei dignaretur esse humanus. Nam & homo ille dicitur humanus, qui se exhibet hominibus: & maxime qui hospitio

Ex serm. 10. de eisdem ver. ap. 1.

Ex serm. 8. de eisdem ver. ap. 1.

Sap. 8. Ioan. 1.

suscipit hominem. Si ergo humanus dicitur qui in domo
 sua suscipit hominem, quàm humanus est qui in seipso
 suscipit hominem? Ergo humanus sermo, & omni acceptio-
 ne dignus, quia Christus IESVS venit in mundum peccatores
 saluos facere. Attende Euangelium: Venit enim filius ho-
 minis querere, & saluare quod perierat. Si homo non perierat,
 filius hominis non venisset. Ergo perierat homo,
 venit Deus homo, & inuentus est homo. Perierat homo
 per liberam voluntatem, venit Deus homo per gratiam
 liberatricem. Queris quid valeat ad malum liberum
 arbitrium? Recole hominem peccantem. Queris quid
 valeat ad auxilium Deus & homo? Attende in eo gratiam
 liberantem. Nusquam potuit sic ostendi quantum va-
 leat voluntas hominis vsurpata per superbiam ad vitan-
 dum sine adiutorio Dei malum, non potuit plus & mani-
 festius exprimi, quàm in homine primo. Ecce perit
 primus homo, & vbi esset, nisi venisset secundus homo?
 Quia ille homo, ideo & iste homo, & ideo humanus ser-
 mo. Voca & tu Iesum, noli tibi sanus videri. Cùm spe
 agrotat, qui medicum suscipit. Desperate agrotat, qui
 per insaniam medicum cædit. Qualis ergo eius insaniam,
 qui medicum occidit? Quanta vero bonitas, & patientia
 medici, qui de sanguine suo insano interfectori suo me-
 dicamentum fecit? Neque enim ille qui venerat querere
 & saluare quod perierat, pendens sine causa dicebat: Pa-
 ter ignosce illi, quia nesciunt quid faciunt. Insani sunt, medicum
 sum. Sæuiant, patienter sero: cum occiderint, tunc sanabo.
 Simus ergo inter illos quos sanat. Humanus sermo, & omni
 acceptione dignus, quia Christus IESVS venit in mundum pec-
 catores saluos facere. Magnos, pusillos peccatores, saluos
 facere. Venit filius hominis querere & saluare quod perierat.
 Qui dicit infantilem ætatem non habere quod saluet Ie-
 sum, omnibus fidelibus infantibus Christum negat esse Ie-
 sum. Qui dicit inquam infantilem ætatem non habere
 quod in ea saluet Iesum, nihil aliud dicit quam Christum
 Dominum fidelibus infantibus, id est, in Christo baptiza-
 tus infantibus non esse Iesum. Quid enim Iesum interpre-
 tatur? Iesum, Saluator. Saluator est Iesum. Quos non saluat
 non habendo quid in eis saluet, non est in illis Iesum. Iam
 si corda vestra tolerant aliquibus baptizatis Christum
 non esse Iesum, nescio vtrum fides vestra in regula sana
 possit agnoscere. Infantes sunt, sed membra eius sunt. Infan-
 tes sunt, sed mensæ eius participes fiunt, vt habeant in se
 vitam. Quid mihi dicitis: Sanus est, nõ habet vitium, quare
 cum illo curris ad medicum? Si non habet vitium, non
 times ne dicat tibi, aufer hinc enim, quem putas sanum? Fi-
 lius hominis non venit nisi querere & saluare quod perierat. Qua-
 re illum ad me affers, si non perierat? Humanus sermo, &
 omni acceptione dignus, quia Christus Iesum venit in mundum.
 Quare veniat in inmundum? Peccatores saluos facere. Alia causa
 non fuit quare veniret in mundum. Non enim de cælo ad
 terram merita nostra bona, sed peccata duxerunt. Hæc
 est causa cur venerit peccatores saluos facere. Et vocabis,
 inquit, nomen eius Iesum. Quare vocabo nomen eius Iesum?
 Ipse enim saluum faciet populum suum. Vnde vocabis nomẽ eius
 Iesum? Quare Iesum? Quæ ratio est huius nominis? Audi
 quare. Ipse enim saluum faciet populum suum. Vnde? A peccatis
 eorum. Nunquid ad istum populum non pertinent paruuli
 quem saluum faciet Iesum à peccatis eorum? Pertinent planè,
 pertinent fratres mei. Sic habete in corde, sic credite:
 cum ista fide paruulos ad gratiam Christi portate, ne si
 hanc fidem in corde non habueritis, pro quibus responde-
 tis, lingua vestra occidatis. Prorsus fratres, qui nõ cum ista
 fide cum paruulo curreritis, fingit, sanus est, nihil mali
 habet, nihil vitij habet. Sed tollam inuadere ad medicum. Qua-
 re? Quia sic solet fieri. Non times, ne dicat tibi medicus,
 tolle hinc tecum ipso, non est opus sanis medicus, sed
 malè habentibus? Commendauerim charitati vestræ cau-
 sam eorum qui pro se loqui non possunt. Omnes paruuli
 tanquam pupilli considerentur, etiam qui nondum pa-
 rentes proprios extulerunt, omnis prædestinatorum nu-
 merus paruulorum populum Dei querit tutorem, qui ex-
 pectat Dominum saluatorem. Vniuersam massam gene-
 ris humani in homine primo venator ille percussit. Nemo

ad secundum transit ex primo, nisi per baptismatis sac-
 ramentum. In paruulis natis, & nondum baptizatis agno-
 scatur Adam: in paruulis baptizatis, & ob hoc renatis ag-
 noscatur Christus. Qui Adam non agnoscit in paruulis
 natis, nec Christum agnoscere poterit in renatis. Sed
 quare, inquit, iam baptizatus homo fidelis, iam dimissis
 peccatis, generatum cum primi hominis peccato? Quia
 carne illum generat, non spiritu.

Quod enim natum est de carne, caro est. Et si exterior homo
 noster (ait Apostolus) corrumpitur, sed interior renouatur de
 die in diem. Ex eo quod in te renouatur non generas paru-
 uulum. Tu vt non in æternum moriaris natus es, & rena-
 tus es: ille adhuc natus est, renatus nondum est. Si tu re-
 nascendo viuis, sine vt ille renascatur, & viuat. Sine in qua
 renascatur, sine renascatur. Quare contradicere? Quare no-
 uis disputationibus antiquam fidei regulam frangere con-
 aris? Quid est enim quod dicitis, paruuli non habent om-
 ninò vel originale peccatum? Quid est quod dicitis, nisi vt
 non accedat ad Iesum? Sed clamat tibi Iesum: Sine paruulos
 venire ad me.

Regi autem seculorum immortalis inuisibili soli Deo honor &
 gloria in secula seculorum: Amen. Hoc præceptum commendo tibi
 fili Timothee secundum præcedentes in te prophetias, vt milites in
 illis bonam militiam.

Virgam virtutis tue eriget Dominus ex Sion. Apparet fra-
 tres, euidentissimè apparet: non de illo regno Chri-
 sti prophetam loqui, quo semper regnat apud patrem rerum
 Dominum quæ per illum creatæ sunt. Quando enim
 non regnat in principio verbum Deus apud Deum? Dici-
 tur enim: Regi autem seculorum honor & gloria in secula se-
 culorum. Cui? Regi seculorum inuisibili, incorruptibili. In eo enim
 quod & Christus est cum patre inuisibilis & incorruptibilis,
 quia verbum eius est, & virrus eius, & sapientia eius, &
 Deus apud Deum, per quem facta sunt omnia, rex est se-
 culorum. Secundum tamen illud dispensatorium, & tran-
 sitorium quo nos per medietatem carnis suæ vocauit in
 æternitatem, regnum eius incipit à Christianis, sed regni
 eius non erit finis.

Si illis vocibus quæ fiebant in Exodo, & illis omni-
 bus corporalibus demonstrationibus Dominus IESVS
 Christus ostendebatur, aut alio Christus, sicut loci consi-
 deratio persuadet: alio Spiritus sanctus, sicut ea quæ supra
 diximus admonent: non hoc efficitur, vt Deus pater nun-
 quam tali aliqua specie patribus visus sit. Multa enim talia
 visâ facta sunt illis temporibus non euidenter nominato,
 & designato in eis, vel patre, vel filio, vel Spiritu sancto,
 sed tamen per quasdam valde probabiles significationes
 nonnullis indicijs existentibus: vt nimis temerarium sit
 dicere neum patrem, nunquam patribus aut prophetis per
 aliquas visibiles formas apparuisse. Hanc enim opinio-
 nem illi pepererunt, qui non potuerunt in vnitatem Trini-
 tatis intelligere quod dictum est: Regi autem seculorum
 immortalis, inuisibili, soli Deo, Et, quem nemo hominum vidit nec
 videre potest. Quod de ipsâ substantia summa summeque
 diuina, & incommutabili, vbi Pater & Filius & Spiritus
 sanctus, vnus & solus est Deus, per sanam fidem intelligi-
 tur. Visiones autem illæ per creaturam commutabilem,
 Deo incommutabili subditam factæ sunt, nõ propriè sicut
 est, sed significatiuè, sicut pro rerum causis, & temporibus
 oportuit, ostendentes Deum. Quamquã nescio quem-
 admodum isti intelligant, quod Danieli apparuit anti-
 quorum dierum: à quo filius hominis, quod propter nos
 esse dignatus est, accepisse intelligitur regnum. Ab illo sci-
 licet qui ei dicit in Psalmis: Filius meus es tu, ego hodie genui
 te. Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam. Et qui
 omnia subiecit sub pedibus eius. Si ergo Daniel & pater dans
 regnum, & filius accipiens apparuerunt in specie corporali,
 quomodo isti dicunt patrem nunquam visum esse
 prophetis? Et idcò solum debere intelligi inuisibilem,
 quem nemo hinc minù vidit, nec videre potest. Ita enim nar-
 rauit Daniel: Aspiciebam, inquit, donec throni positi sunt, & ve-
 stibus dierum sedebat, & indumentum eius quasi nix alba, & ca-
 pillus capitis eius quasi lana munda. Thronus eius flamma ignis.

Lucæ 13.

Ioan. 3.
2. Cor. 3.

Extr. 109.

Ex lib. de
Trinit. 2.

Lucæ 1.

Matt. 9.

Psal. 2.

Daniel. 7.

Rotæ eius ignis flagrans: & flumen ignis traherat in conspectu eius, & mille milia deseruiebant ei, & dena milia denuum millium asistebant ei, & iudicium collocauit, & libri aperti sunt, &c. Et paulò post: Aspicebam, inquit, in visione noctis: & ecce cum cali nubibus quasi filius hominis ueniens erat, & vsque ad veterem dieterum peruenit, & oblatu ei, & ipsi datus est principatus & honor & regnum, & omnis populus, tribus, lingua ipsi seruient, potestas eius potestas æterna, quæ non prateribit, & regnum eius non corrumpetur. Ecce pater dans, & filius accipiens regnū sempiternum, & sunt ambo in conspectu prophetantis visibili specie. Non ergo inconuenienter creditur etiam deus pater eo modo solere apparere mortalibus. Nisi forte aliquis dicet idè non esse visibilem patrem quia in conspectu somniantis apparuit: idè autem filium & Spiritum sanctum visibiles, quia Moyses illa omnia vigilans vidit. Quasi uero uerbum & sapientiam dei vidit Moyses carnalibus oculis, aut uideri spiritus uel humanus potest qui carnem istam uiuificat, uel ipse corporeus qui uentus dicitur: quanto minus ille spiritus Dei, qui omnium hominum & angelorum mentes ineffabili excellentia diuinæ substantiæ supergreditur? Aut quisquam tali præcipitur errore: ut audeat dicere Filium & Spiritum sanctum etiam vigilantibus hominibus esse visibiles, patrem autem non nisi somniantibus. Quomodo ergo de solo patre accipiunt, quem nemo hominum uidit, nec uideri potest? An cum dormiunt homines? Aut qui formare similitudinem corporis potest ad se significandum per uisa somniantium, non potest formare ipsam corpoream creaturam ad se significandum oculis vigilantium: curq̄ eius ipsa substantia quæ est ipse quod est, nulla corporis similitudine dormienti, nulla corporea specie uigilanti possit ostendi: nec solum patris, uerum etiam filij & Spiritus sancti. Et certè qui uigilantium uisis mouetur, ut nō patrem sed tantum filium, uel Spiritum sanctum credat corporalibus hominum apparuisse conspectibus, ut omittam tantam latitudinem sanctarum paginarum, & tam multiplicem earum indulgentiam: unde nemo sani capitis affirmare debet, nullam personam patris per aliquam speciem corpoream uigilantium oculis demonstratam. Sed ut hoc (ut dixi) omittam, quid dicat de patre nostro Abraham? Cui certè uigilanti, & ministranti cum scriptura præmisisset dicens,

Genes. 18.

Visus est dominus Abraham, non vnus aut duo, sed tres apparuerunt uiri, quorum nullus excelsus alijs eminuisse dictus est, nullus honoratus effuluisse, nullus imperiosius egisse.

Ex lib. cōt.

Maximian.

De inuisibili Deo inter nos agitur. Et hoc est quod quæstionem facit, quia uos inuisibilem solum patrem dictum putatis. Vbi Apostolus ait: *Immortali, inuisibili soli Deo*, si dixisset soli patri, difficilior fortasè quæstio solueretur: quia uero dixit soli Deo, non est utique contra nos. Et uirgenitus quippe in Dei forma, & Spiritus sanctus in sua natura est inuisibilis. Vnus enim & solus Deus à nobis ipsa Trinitas prædicatur. Nunc in ista quæstione non immerito potest moueri, quomodo de solo Deo qui est ipsa Trinitas dictum sit, *inuisibili soli Deo*, cum sit etiam quadam inuisibilis creatura. Propter quod dictum est Christo, quia in ipso condita sunt omnia uisibilia & inuisibilia. Quia ergo sunt dii falsi visibiles, idè dictum est, *inuisibili soli Deo honor & gloria*. Etenim est creatura inuisibilis, non tamen Deus nobis est. Sed & si non dictum esset *soli Deo*, sed dictum esset, *Regi autem seculorum immortalis inuisibilis honor & gloria*: quis nisi Deus esset? *Honor & gloria soli Deo*, qui Deus inuisibilis est, non qui solus inuisibilis, quoniam est (ut diximus) & creatura inuisibilis. Item quæri potest quomodo dictum sit, *Deum nemo uidit unquam*, cum eiusdem Domini uerba sint: *Nescitis quia Angeli eorum semper uident faciem patris mei qui in calis est? Quæ sententia uos redarguit, qui nescitis quemadmodum dicatis inuisibilem patrem. Illud autem quod ait: Non quia patrem uidit quisquam, nisi is qui à Deo, hic uidit patrem*, ad homines referri potest quod dictum est *quisquam*. Et quia ipse homo erat qui tunc loquebatur in carne, ita hoc dixit, ac si diceret, non quia patrem uidit quisquam hominum, nisi ego, sicut dictum est: *Quis sapiens, & intelligit hæc?* Non enim & de

1. Ioan. 4.

Matt. 18.

sanctis Angelis id accipi potest. Vnde Apostolus de inuisibili Deo apertius posuit: *Quem nemo hominum uidit, nec uidere potest*. Non enim ait nemo, sed *nemo hominum*, ubi ostendit quemadmodum intelligi debeat, quod dictum est, *Deum nemo uidit unquam*, id est nemo hominū, sicut nemo ascendit in cælum: cum Angeli soleant illuc ascendere, quia solent inde descendere. Nec tamen Apostolus dixit nemo hominum poterit uidere Deum, sed nemo potest. Poterit enim homo, sed tunc, cum æternum erit fidelium præmium uidere Deum. Propter quod Ioannes Apostolus: *Dilectissimi (inquit) filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit similes ei erimus, quia uidebimus eum sicuti est.*

Habens fidem & bonam conscientiam, quam quidem repellentes circa fidem naufragauerunt, ex quibus est Hymeneus & Alexander, quos tradidi Satanae ut discant non blasphemare.

¶ Stud Apostoli quale est? nonne ita mirabile ut nisi quia ipse dicit, cui uera dicenti contradicere nefas est, sit incredibile? Quis enim nesciat fidelium à Satana uenisse primam peccati suasionem, & quod ille primus autor sit omnium peccatorum? Et tamen quidam traduntur Satanae, ut discant non blasphemare.

Ex libro de natur. & grat.

Quomodo igitur opus Satanae excluditur opere Satanae? Nulla creatura est, siue quæ in ueritate manet dans gloriam Deo, siue quæ in ueritate non stetit quærens gloriam suam: nulla inquam creatura est quæ non, uelit nolit diuinæ prouidentia seruiat. Sed uolens facit cum ea quod bonum est, de illa uero quæ hoc non uult, fit quod iustum est. Nam si etiam ipsi prauaricantes Angeli cum principe suo diabolo, non rectè dicerentur procuratores, uel actores diuinæ prouidentia, non dominus magistratum huius mundi diabolus diceret, nec ueretur illo ad correptionem hominum ipsa potestas Apostolica, eodem Paulo alibi dicente: *Quos tradidi Satanae, ut discant non blasphemare. Et alio loco ad salutem: Ait enim, Ego quidem sicut absens corpore, præfens autem spiritu, iam iudicauit quasi præfens eum, qui sic operatus est in nomine Domini nostri IESU Christi congregatis uobis, & in eo spiritu cum potentia Domini nostri IESU tradere huiusmodi Satana in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die domini Iesu. Sed & magistratus sub tanto imperatore nō facit nisi quantum illi permittitur, & procuratores actoresque huius mundi nihil faciunt, nisi quantum dominus finit. Non enim latet eum aliquid sicut hominem, aut in aliquo est minus potens, ut procuratores atq; actores qui sunt in eius potestate, aliquid ipso siue non permittente, siue nesciente in subiectis sibi pro suo gradu rebus efficiat. Non eis tamen reppenditur quod de ipsis iustè fit, sed quo animo ipsi faciunt, quia neque liberam uoluntatem rationali creaturae suæ Deus negauit, & tamen potestatem quo etiam iniustos iustè ordinat, sibi retinuit.*

In exposit. epistol. ad Galat.

CAPVT II.

Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam uitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram saluatore nostro Deo, qui omnes homines uult saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire.

Quamdiu permixtae sunt ambæ ciuitates, utimur & nos pace Babylonis, ex qua ita per fidem populus Dei liberatur: ut apud eam interim peregrinetur. Propter quod & Apostolus admonuit Ecclesiam, ut oraret pro regibus eius atq; sublimibus, addès & dicens: *Ut quietam & tranquillam uitam agamus cum omni pietate & castitate.* Et Propheta Hieremias cum populo Dei ueteri prænunderet captiuitatem, & diuinitus imperaret ut obediēter irent in Babyloniam, Deo suo etiam ista patientia seruientes, monuit & ipse ut oraretur pro illa, dicens: *Quia in eius est pace pax uestra.* Uti que interim temporalis, quæ bonis malisq; communis est. Pax autem nostra propria, & hic est cum Deo per fidem, & in æternum erit cum illo per speciem.

Ex lib. de ciuit. Dei. 19.

Ex lib. de
Catechizã
di. rudi-
bit.

Sicut autem Hierusalem significat ciuitatem societatemque Sanctorum, sic Babylonia significat ciuitatem societatemque iniquorum. Quoniam dicitur interpretari confusio. Illa ergo captiuitas Hierusalem ciuitatis, & ille populus in Babylonia ductus, ad seruitutem ire iubetur à Domino per Hieremiam illius temporis prophetam. Et extiterunt reges Babyloniæ sub quibus illi seruebant, qui ex eorum occasione commoti quibusdam miraculis cognoscerent & colerent, & coli iuberent vnum verum deum, qui condidit vniuersam creaturam. Iussi sunt autem pro eis orare, à quibus captiui tenebantur, & eorum pace sperare ad gignendos filios, & domos ædificandas, & plantandos hortos & vineas.

Post septuaginta autem annos promittitur eis ab illa captiuitate liberatio. Hoc autem totum figurate significat Ecclesia Christi in omnibus sanctis eius, qui sunt ciues Hierusalem cælestis seruituram fuisse sub regibus huius seculi. Dicit enim & Apostolica doctrina, *vt omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit, & vt reddantur omnibus omnia, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, &c.* Quæ saluo Domini nostri cultu constitutionis humane principibus reddimus. Quando & ipse Dominus vt nobis huius sanæ doctrinæ præberet exemplum, pro capite hominis quo erat hominis indutus, tributum luere non dedignatus est.

Iubentur autem etiam serui Christiani & boni fideles Dominis suis temporalibus æquanimiter fideliterque seruire, quos iudicaturi sunt, si vsque in finem iniquos inuenerint, aut cum quibus æqualiter regnaturi sunt, si & illi ad verum Deum conuersi fuerint. Omnibus tamen præcipitur seruire humanis potestatibus, atque terrenis quousque post tempus præfinitum quod significant septuaginta anni, ab istius seculi confusione, tanquam de captiuitate Babyloniæ sicut Hierusalem liberetur Ecclesia. Ex cuius captiuitatis occasione, ipsi etiam terreni reges desertis idolis, pro quibus persequebantur Christianos, vnum verum Deum & Christum Dominum cognouerunt & colunt. Pro quibus Apostolus Paulus iubet orari, etiam cum persequerentur Ecclesiam. Sic enim dicit: *Obsecro itaque primum fieri deprecationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, vt securam & tranquillam vitam agamus, cum omni pietate & castitate.* Itaque pro ipsos data est pax Ecclesiæ, quamuis temporalis tranquillitas temporis, ad ædificandas spiritualiter domos, & plantandos hortos & vineas. Nam ecce modo per istum sermonem ædificamus, atque plantamus, & hoc fit per totum orbem terrarum, cum pace regum Christianorum, sicut idem dicit Apostolus.

1. Cor. 13. Dei agriculturæ, Dei ædificatio estis.

Ista plane difficillime discernuntur, vbi ait: *Obsecro itaque omnium primum fieri obsecrationes, orationes, interpellationes, gratiarum actiones.* Precationes & deprecationes, multi nostrum hoc idem putant, & hoc quotidiano vsu iam omnino præualuit. Qui autem distinctius Latine locuti sunt precationibus utebantur in optandis bonis, deprecationibus vero in deuitandis malis. Precari enim dicebant esse precando bona optare: imprecari mala, quod vulgo iam dicitur maledicere: deprecari autem mala precando de pellere. Sed vsitatum iam loquendi modum potius sequamur, & siue prædicationes, siue deprecationes, inuenerimus, quas Græci deysias vocant, non putemus esse emendandum. Multa hinc dici possunt quæ improbanda non sunt, sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis, vel penè omnis frequentat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud quod est in domini mensa incipiat benedici. Orationes, cum benedicitur & sanctificatur & ad distribuendum comminuitur, quam totam benedictionem ferè omnis Ecclesia Dominica oratione concludit. Interpellationes autem, siue vt nostri codices habent postulationes, cum populus benedicitur. Tunc enim antistites vel aduocati susceptos suos per manus impositionem misericorditer offerunt potestati. Quibus peractis, & participato tanto sacramento, gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis vltimam

Ex lib. ad
Paulum
Episcopum.

commendauit Apostolus. Hæc autem causa præcipua fuit ista dicendi, vt his breuiter præscriptis atque significatis, non putaretur negligendum esse quod sequitur, *Pro omnibus hominibus, pro regibus & his qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate:* ne quisquam sicut se habet humane cogitationis infirmitas existimaret ista non esse faciendâ pro his, à quibus persecutionem patiebatur Ecclesia, cum membra Christi ex omni essent hominum genere colligenda. Vnde adiungit & dicit: *Hoc enim bonum est & acceptum coram saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire.* Et ne quisquam diceret, posse esse salutis viam in bona conuersatione, & vnus Dei omnipotentis cultu sine participatione corporis, & sanguinis Christi: *Vnus enim Deus, inquit, & vnus mediator Dei & hominum, homo Christus IESVS.* Vt illud quod dixerat, omnes homines vult saluos fieri, nullo alio modo intelligatur præstari, nisi per mediatorem non Deum, quod semper erat verbum, sed hominem Christum Iesum, cum *verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Hoc enim bonum est, & acceptum coram saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

Cum audimus, & in sacris literis legimus, quod velit omnes homines saluos fieri, quamuis certum sit nobis non omnes saluos fieri, non tamen idè debemus omnipotentissimæ Dei voluntati aliquid erogare, sed ita intelligere quod scriptum est, *qui omnes homines vult saluos fieri,* tanquam diceretur, nullum hominem fieri saluum nisi quem fieri ipse voluerit. Non quod nullus sit hominū nisi quem saluum fieri velit, sed quod nullus fiat nisi quem velit, & ideo sit rogandus vt velit, quia necesse est fieri si voluerit. De orando quippe Deo agebat Apostolus, vt hoc diceret. Si enim intelligimus & quod in Euangelio scriptum est: *Qui illuminat omnem hominem,* nō quia nullus est hominum, qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Aut certè sic dictum est, *qui vult omnes homines saluos fieri,* non quod nullus hominum esset quem saluum fieri nollet, qui virtutes miraculorum facere noluit apud eos, quos dicit acturos fuisse penitentiam si fecisset, sed vt omnes homines omne genus hominum intelligamus per quascunque differentias distributum, reges, priuatos, nobiles, ignobiles, sublimes, humiles, doctos, indoctos, integri corporis, debiles, ingeniosos, tardicordes, factuos, diuites, pauperes, mediocres, mares, fœminas, infantes, pueros, adolefcetes, iuuenes, seniores, senes, in linguis omnibus, in moribus, in voluntatibus, & in conscientiarum varietate innumerabili constitutos, & si quid aliud differentiarum est in hominibus. Quid est enim eorum vnde nō Deus per vnigenitum suum, Dominum nostrum per omnes gentes saluos homines fieri velit, & idè faciat, quia omnipotens velle inaniter non potest quodcumque voluerit? Præceperat enim Apostolus, vt oraretur pro omnibus hominibus, & specialiter addiderat, *pro regibus, & his qui in sublimitate sunt,* qui putari poterant saltu & superbia seculari fidei Christianæ humilitate abhorrere, proinde dicens, *Hoc enim bonum est coram saluatore nostro Deo,* id est, vt etiam pro talibus oretur, statim vt desperationem tolleret addidit: *Qui omnes homines vult saluos fieri & ad agnitionem veritatis venire.* Hoc quippe Deus bonum iudicauit, vt oratione humilium dignaretur salutem præstare sublimium. Quod vtique iam videmus impletum. Isto locutionis modo & dominus est vsus in Euangelio, vbi ait Phariseis: *Decimatis mentem & rutam, & omne holus.* Neque enim Pharisei & quæcumque aliena, & omnium per omnes terras alienigenarum omnia holera decimabant. Sicut ergo hic omne holus omne holera genus, ita illic omnes homines, omne hominū genus intelligere possumus, & quocunque alio modo intelligi potest, dum tamen credere non cogamur aliquid omnipotentem voluisse fieri, factumque non esse. Quis sine vllis ambiguitatibus non credat, si in cælo & in terra (sicut eum veritas cantat) *omnia quæcumque voluit feci,* quia profecto facere noluit quodcumque non fecit?

Ex libro
Enchirid.

Psal. 113.

Sicut illud quod dictum est, omnes in Christo viuificabun-

Ex epist.
ad V. 12a 8.

sur, cum tamen multi æterna morte puniantur, ideò dictū est, quicumque vitam æternam percipiunt, non percipiunt nisi in Christo: Ita quod dictum est, *omnes homines vult Deus saluos fieri*: ideò dictum est, quia omnes qui salui fiunt, nisi ab ipso volente non fiunt.

Ex lib. de
spirit. &
luer.

Vult autem Deus omnes homines saluos fieri. & in agnitionem veritatis venire, non sic tamen vt eis adimat liberum arbitrium, quo vel bene, vel male vtentes iustissimè iudicentur. Quod cum sit, infideles quidem cōtra voluntatem Dei faciunt: cum eius Euangelio non credunt, nec ideò tamen eam vincunt: verum seipfos fraudant magno & summo bono, malisq; pœnalibus implicant, experturi in supplicijs potestatem eius, cuius in dotis misericordiam contempserunt. Ita voluntas Dei semper inuicta est. Vincetur autem, si non inueniret quid de contemptoribus faceret, aut villo modo possēt euadere, quod de talibus ille cōstituit. Qui enim dicit (verbi gratia) volo vt omnes serui mei operentur in vinea: & post laborem requiescētes epulentur: ita vt quisq; eorū hoc noluerit, in pistrino semper molat: videtur quidem quicumque contempserit contra voluntatem domini sui facere, sed tunc eam vincet si & pistrinum contemnent effugerit. Quod nullo modo fieri potest sub Dei potestate. Quia ergo nos qui salui futuri sint nesciētes, omnes quibus prædicamus hanc pacem, saluos fieri velle Deus iubet, & ipse hoc in nobis operatur: diffundendo istam charitatem in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: potest etiam sic intelligi, quod omnes homines vult Deus saluos fieri, quoniam nos facit velle.

Ex libro de
natur. &
grat.

Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus IESVS: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.

Ex lib. de
conf. s. eu-
angel.

Um sit ipse Christus sapientia Dei, per quam creata sunt omnia: cumque nullæ mentes rationales, siue Angelorum, siue hominum nisi participatione ipsius sapientes fiant, cui per Spiritum sanctum, per quem charitas in cordibus nostris diffunditur, in hēremus, quæ Trinitas vnus Deus est, consultum est diuina p̄ouidentia mortalibus, quorum temporalis vita in rebus Orientibus & Occidentibus occupata tenebatur, vt eadem ipsa Dei sapientia ad vnitatem personæ suæ homine assumpto, in quo temporaliter nasceretur, viueret & moreretur, & resurgeret: cōgrua saluti nostræ dicendo & faciendo, patiēdo & sustinēdo fieret nostrum hominibus exemplū redeundi, qui sursum est angelis exemplū monendi. Ac per hoc cum rebus æternis contemplatiū veritas perfruatur, rebus autē ortis fides credentium debeatur, purgatur homo per rerum temporalium fidem, vt æternarum percipiat veritatem. Nam & quidam nobilissimus Philosophus Plato in eo libro quē Timēum vocat, sic ait: *Quantum ad id quod ortum est æternitas valet: tantum ad fidem veritas*. Duo illa sursum sunt, æternitas & veritas. Duo ista deorsum, quod ortum est & fides, vt ergo ab imis ad summa reuocemur, atque id quod ortum est recipiat æternitatem, per fidem veniendum est ad veritatem. Et quia omnia quæ in contrarium pergunt, per aliquod medium reducuntur, & ab æterna iustitia temporalis iniquitas nos alienabat, opus ergo erat media iustitia temporalis, quæ medietas temporalis esset de imis, iusta de summis: atque ita se nec abrumpens à summis, & contemperans imis, ima redderet summis. Ideò CHRISTVS mediator Dei & hominum dictus est, inter Deum immortalem & hominem mortalem, & deus & homo reconcilians hominem Deo, manens id quod erat, factus quod non erat. Ipse est nobis fides in rebus ortis, qui est veritas in æternis.

Plato in
Timæo.

Ex libro
Confess. 10

Tues veritas super omnia præsidens. At ego per auaritiam meam non amittere te volui, sed volui tecum possidere mendacium, sicut nemo vult ita dicere falsum, vt nesciat ipse quod verum sit. Itaq; amisi te, quia non dignaris cum mendacio possideri. Quem inuenirem qui me reconciliaret tibi. Ambiendum mihi fuit ab Angelis, quorum precibus & sacramentis multi conantes ad te redire, neque per ipsos valentes, sicut audio, tentauerunt hæc & inciderunt in desiderium curiosarum visionum, & digni habitus sunt illusionibus. Elati enim te quærebant doctrinæ

factu, & erigentes potius quam tundentes pectora. Et adduxerunt sibi per similitudinem cordis sui cōspirantes, & focias superbiæ suæ potestates aeris huius, à quibus per potentias magicas deciperentur quærentes mediatorem per quem purgarentur, & non erat. Diabolus enim erat *transfigurans se in Angelum lucis*. Et multum illexit per carnem quod carneo corpore ipse non esset. Erant enim illi mortales & peccatores: tu autem domine cui reconciliari superbè quærebant, immortalis & sine peccato. Mediator autem inter Deum & homines oportebat, vt haberet aliquid simile Deo, aliquid simile hominibus, ne in vtroque hominibus similis longè esset à Deo, aut in vtroque Deo similis, longè esset ab hominibus, atque mediator non esset. Fallax itaque ille mediator quo per secreta iudicia tua superbia mereretur illudi, vnus cum hominibus habet, id est peccatum, aliud videri vult habere cum deo, vt quia carnis mortalitate non tegitur, pro immortali se ostēteret. Sed quia *stipendium peccati mors*, hoc habet commune cum hominibus, vt inde simul damnetur in mortem. Verax autem mediator quem secreta tua misericordia demonstrasti humilibus & misisti, vt eius exemplo etiam ipsam discerent humilitatem, mediator ille Dei & hominum, homo Christus Iesus, inter mortales peccatores, & immortalem iustum apparuit, mortalis cum hominibus, iustus cum Deo, vt quoniam stipendium vitæ pax est, per iustitiam cōiunctam Deo euacuaret mortem iustificatorum impiorum: quam cum illis voluit habere communem. Hic demonstratus est antiquis sanctis, vt ita ipsi per fidem futuræ passionis eius, sicut nos per fidem præteritæ salui fierent. In quantum enim homo, in quantum mediator, in quantum autem verbum, non medius, quia æqualis Deo, & Deus apud Deum, & simul vnus Deus. Quomodo nos amasti pater bone, qui filio tuo vnico non pepercisti, sed pro nobis impijstradidisti eum? Quomodo nos amasti, pro quibus ille non rapinam arbitratus esse æqualis tibi, factus est subditus vsque ad mortem crucis? Vnus ille in mortuis liber, potestatem habens ponendi animam, potestatem habens iterum sumendi eam, pro nobis tibi victor & victima, & & ideò victor, quia victima: pro nobis tibi sacerdos & sacrificium, & ideò sacerdos quia sacrificium, faciēs tibi nos de seruis filios, de te nascendo, nobis seruiendo.

Si omnes homines quamdiu mortales sunt etiam miseri sint necesse est, quærendus est medius, qui non solum homo, verum etiam Deus sit, vt homines ex mortali miseria ad beatam immortalitatem huius medijs beata mortalitas interueniendo perducatur, quem neq; non fieri mortalem oportebat, neq; permanere mortalem. Mortalis quippe factus est non infirmata verbi diuinitate, sed carnis infirmitate suscepta. Non autem permanit in ipsa carne mortali, quam resuscitauit à mortuis, quoniam ipse est fructus mediationis eius, vt nec ipsi propter quos liberandos mediator effectus est in perpetua vel carnis morte remanent. Proinde mediatorem inter nos & Deum & mortalitatem habere oportuit transeuntem, & beatitudinem permanentem, vt per id quod transit congruens moriturus, ad id quod permanet, transferret ex mortuis. Boni igitur angeli inter miseros mortales, & beatos immortales medijs esse non possunt, quia ipsi quoq; & beati & immortales sunt. Possunt autem medijs esse angeli mali, quia immortales sunt cum illis, miseri cum istis. His contrarius est mediator bonus, qui aduersus eorum immortalitatem & miseriam, & mortalis esse ad tempus voluit, & beatus in æternitate persistere potuit: ac sic eos & immortales superbos ac miseros noxios, ne immortalitatis iactantia seducerent ad miseriam, & suæ mortis humilitate, & suæ beatitudinis benignitate destruxit in eis: quorū corda per suam fidem mundans, ab illorum immūdisima dominatione liberauit. Homo itaque mortalis & miser longè seiunctus ab immortalibus & beatis, quid eligat medium per quod immortalitati & beatitudini copuletur? Quod possit delectare in dæmonū immortalitate, miserum est: quod possit offendere in Christi mortalitate, iam non est. Ibi ergo cauenda est miseria sempiterna, hic mors timenda non est, quæ non esse potuit sempiterna, & beatitudo

Ex lib. de
ciuit. Dei.
9.

amanda est sempiterna. Ad hoc se quippe interponit medius, immortalis & miser, vt ad immortalitatem beatam transire non sinat, quoniam persistit quod impedit, id est, ipsa miseria. Ad hoc se autem interposuit mortalis & beatus, vt mortalitate transacta, & ex mortuis faceret immortalis, quod in se refurgendo monstrauit, & ex miseris beatos, vnde nunquam discessit. Alius ergo est medius malus, qui separat amicos. Alius bonus qui reconciliat inimicos. Et ideo multi sunt medij separatores, quia multitudo quæ beata est, vnus Dei participatione fit beata. Cuius participationis priuatione misera multitudo malorum angelorum, quæ se opponit potius ad impedimentum, quam interponit ad beatitudinis adiutorium, etiam ipsa multitudine obstrepat quodammodo, ne possit ad illud vnum beatificum perueniri, ad quod vt perduceremur non multis, sed vno mediatoris opus erat & hoc eo ipso, cuius participatione sumus beati, hoc est verbo Dei, non factio per quod facta sunt omnia. Nec tamen ob hoc mediator est quia verbum: maxime quippe immortale, & maxime beatum verbum longè est à mortalibus miseris, sed mediator per quod homo, eo ipso vtique ostendens ad illud non solum beatum, verum etiam beatificum bonum, non oportere quæri alios mediatores, per quos arbitremur nobis peruenitionis gradus esse molindos, quia beatus & beatificus Deus factus pariceps humanitatis nostræ, compendium præbuit participandæ diuinitatis suæ.

Neque enim nos à mortalitate & miseria liberans: Ad Angelos immortales beatosque perducit, vt eorum participatione etiam nos immortales & beati simus, sed ad illam Trinitatem, cuius Angeli sunt beati. Ideò quando in forma serui, vt mediator esset, infra Angelos esse voluit, in forma Dei super Angelos mansit, id est, in inferioribus via vitæ, qui in superioribus vita.

An Apostolus Petrus, sicut eum quidam fauore peruerso excusare nituntur, Christum non negauit, quia interrogatus ab ancilla hominem se nescire respondit, sicut alij Euangelistæ contestantur expressius? Quasi vero qui hominem Christum negat, non Christum negat, & hoc in eo negat quod factus est propter nos, ne periret quod fecerat nos.

Qui ergo ita confitetur Christum Deum, vt hominem neget, non pro illo mortuus est Christus, quia secundum hominem mortuus est Christus. Qui negat hominem Christum, non reconciliatur per mediatorem Deo. *Vnus enim Deus, & vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.* Qui negat hominem Christum, non iustificatur, quia sicut per inobedientiam vnus hominis, peccatores constituti sunt multi, ita per obedientiam vnus hominis, iusti constituentur multi. Qui negat hominem Christum, non refurgit in resurrectione vitæ, quia per hominem mors & per hominem resurrectio mortuorum. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.* Per quid autem est caput Ecclesiæ, nisi per hominè, quod *verbum caro factum est*, id est, Dei patris vnigenitus deus homo factus est? Quomodo est igitur in corpore Christi, qui negat hominè Christum? Qui enim caput negat, quomodo est membrum? Nec vilis se beati Petri defendat exemplo, qui se multis lachrymis & accusauit & lauit, vt principem suum Ecclesiæ negationis, sed poenitentia imitacione sequeretur.

Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Habes maiestatem ad quam ores, habes humanitatem quæ pro te orat. Nam hoc dictum est ab Apostolo etiam post resurrectionem Domini nostri Iesu Christi. *Qui sedet* (inquit) *ad dexteram Dei, qui & interpellat pro nobis.* Quia mediator esse dignatus est. Quid est mediator esse inter deum & homines, non inter patrem & homines, sed inter Deum & homines. Quid est Deus? Pater & Filius & Spiritus sanctus. Quid sunt homines? Peccatores, impij mortales. Inter illam trinitatem & hominum infirmitatem & iniquitatem mediator factus est homo non iniquus, sed tantum infirmus: vt ex eo quod non iniquus, iungeret te Deo, ex eo quod infirmus, propinquaret tibi, atque ita inter deum & hominem existeret.

Job inter multa hoc etiam dixit: Ille autem gestabat personam magnæ prophetiæ. *Vinam* (inquit loquens ad Deum) *vinam nobis esset arbiter.* Sed quid præuidebat? quid petebat? *Multi* (inquit Dominus) *iusti & prophetae voluerunt videre que videtis, & non viderunt.* Arbitrium desiderabat. Quid est arbiter? Medius ad componendam causam. Nonne inimici eramus Dei? & malam causam habebamus aduersus Deum? Quis finiret causam istam malam, nisi ille medius arbiter, de quo Apostolus dicit? *Vnus enim Deus, vnus mediator Dei & hominum, homo Christus IESVS.* Si non homo, non mediator, quia æqualis patri Deus. Dicit alio loco: *Mediator autem vnus non est: Deus autem vnus est inter duos mediator.* Ergo Christus mediator inter homines & Deum, non quia Deus, sed quia homo, non quia Deus æqualis patri, si æqualis patri, non mediator. Vt autem sit mediator, descendat à superiore ad inferiorem, ab æqualitate Patris: faciat quod ait Apostolus: *Semetipsum exinanuit, formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.* Fundat sanguinem, delet chirographum nostrum, componat inter nos & Deum nostrum, nostram voluntatem corrigens, ad iustitiam illius sententiam flectens ad misericordiam.

Talem se Deus præbuit hominibus, vt etiam panem de cælo miserit, & filium suum æqualem, qui hoc est quod ipse, dederit hominem faciendum, & pro hominibus occidendum, vt per hoc quod tu es, gustes quod non es. Multum enim ad te erat gustare suauitatem dei: quia remota erat illa & nimis alta, tu autem nimis abiectus & in imo iacens. In magna ista separatione, missus est mediator. Nō poteras ad deum homo, deus factus est homo, vt quoniã homo potes ad hominem, qui non posses ad deum, per hominem venires ad deum. *Et factus est mediator Dei, & hominum, homo Christus Iesus.* Sed si homo solū esset, hoc sequendo quod es nunquam peruenires, si deus solum esset, non comprehendendo quod non es nunquam peruenires. Deus factus est homo, vt hominem sequendo quod potes, ad deum peruenias, quod non poteras.

Mediatorem Dominum Iesum Christum secundum hominem dici, ex ista sententiã fit planius cum ait: *Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus IESVS.* Mediator enim inter deum, & deum esse nō possit, quia vnus est deus. Mediator autem vnus non est, quia inter aliquos medius est. Angeli porro qui non lapsi sunt à conspectu dei, mediatore non opus habent, per quem reconciliantur. Item Angeli qui nullo suadente spontanea præuaricatione sic lapsi sunt, per mediatorem nō reconciliantur. Restat ergo, vt qui mediatore superbo diabolo superbiam persuadente deiectus est, mediatore humili Christo humilitatem persuadente erigatur. Nam si filius Dei in naturali æqualitate patris manere vellet, nec se exinaniret, *formam serui accipiens*, non esset mediator dei & hominum: quia ipsa Trinitas vnus est deus, eadem in tribus Patre & Filio & Spiritu sancto veritatis æternitate, & æqualitate constante. Sicut itaque vnus dei filius mediator dei & hominum factus est, cum verbum dei deus apud deum, & maiestatem suam vsque ad humana deposuit, & humilitatem humanam vsque ad diuina subiecit, vt mediator esset inter deum & homines, homo per deum ultra homines. Ipse est enim speciosus forma præ filiis hominum, & vnctus oleo exultationis præ participibus suis. Sancti sunt ergo ab impietate superbia, vt reconciliantur deo, quicunque homines humilitatem per Christi reuelationes antequam fieret, & per Euangelium posteaquam facta est, credendo dilexerunt, diligendo imitati sunt.

Nam neque per ipsum liberaremur vnum mediatorem dei & hominum, hominem Iesum Christum, nisi esset & deus. Sed cum factus erat Adam homo scilicet relictus, mediatore non opus erat. Cum vero genus humanum peccata longè separauerint à deo, per mediatorem, qui solus sine peccato natus est, vixit, occisus est, reconciliari nos oportebat Deo vsque ad carnis resurrectionem in vitam æternam: vt & humana superbia per humilitatem dei argueretur, ac sanaretur, & demonstraretur homini quam longè à Deo recesserat, cum per incarnatum deum reuoca-

Ex tractat.
Psal. 103.
sermo. 4.
Iob. 6.
Matt. 13.

Philip. 2.

Ex tractat.
Psal. 134.

In e. 26.
epist. 4.
ad Galat.

Psal. 44.

Ex lib.
Enchirid.

retur, ac per hominem Deum exemplum obedientię contumaci homini præberetur, & vnigenito suscipiente formam serui, quæ nihil ante meruerat, fons gratiæ panderetur, & carnis resurrectione redemptis promissa in ipso redemptore præmonstraretur, & per eandem naturam, quam se decepsisse lætabatur, diabolus vinceretur, nec tamen homo gloriaretur, ne iterum superbia nasceretur, & si quid aliud de tanto mediatoris sacramento à proficientibus videri, & dici potest aut tantum videri, si dici non potest.

Ex lib. de omnibus. Ezech. 37.
Ego, inquit, Dominus, ero illis in Deum, & seruus meus David princeps in medio eorum. Quare in medio eorum? Quia verbum caro factum est & habitauit in nobis. Princeps in medio eorum. Inde & mediator Dei & hominum, quia Deus cum patre, quia homo cum hominibus. Ecce mediator, non mediator homo præter Deitatem, non mediator Deus præter humanitatem. Diuinitas sine humanitate non est mediatrix, humanitas sine diuinitate non est mediatrix, sed inter diuinitatem solam & humanitatem solam, mediatrix est humana diuinitas, & diuina humanitas Christi.

Cuius testimonium temporibus suis confirmatum est, in quo positis sum ego prædicator & Apostolus, veritatem dico, non mentior, doctor Gentium in fide & veritate.]

Extraff. euangelij secundum Ioan. 37. Ioan. 8.
It Dominus Iesus his qui crediderant in eum: Si vos manseritis in verbo meo, veri discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Si manseritis, inquit, in verbo meo. Ideo manseritis, quia initiati estis, quia esse ibi cępistis. Si manseritis, hoc est in fide quæ in vobis credentibus esse cępit: quo peruenietis? Vide quale initium quo perducit, amasti fundamentum, culmen attende: Vere discipuli eritis. Et quid nobis prodest? Et cognoscetis veritatem. Quid enim? non illam cognouerant quando dominus loquebatur? Si non cognouerunt quomodo crediderunt? Non quia cognouerunt, crediderunt, sed vt cognoscerent crediderunt. Credimus enim vt cognoscamus, non cognoscimus vt credamus. Quod enim cognituri sumus, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Quid est enim fides nisi credere quod non vides? Fides ergo est quod non vides credere, veritas quod credidisti videre. Cognoscetis veritatem? Quid enim? quod dixisti non est veritas? Veritas est, sed adhuc creditur, nondum videtur, si maneatur in eo quod creditur, peruenitur ad id quod videatur. Magna promissio, sed merces est fidei. Quæris mercedem? opus præcedat.

1. Cor. 2.
Volo ergo viros orare in omni loco leuantes puras manus sine ira, & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste preciosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.]

Leuauit pro nobis Dominus noster manus suas in cruce, & extentæ sunt manus eius pro nobis. Ideo extentæ sunt manus eius in cruce, vt manus nostræ extendantur in bona opera, quia crux ipsius misericordiam nobis præbuit. Ecce lauauit ille manus, & obtulit pro nobis sacrificium Deo seipsum, & per illud sacrificium delera sunt omnia peccata nostra. Leuemus & nos manus nostras ad Deum, in prece, & non confundantur manus nostræ leuatæ ad Deum, vt exercentur in bonis operibus. Quid enim facit qui leuat manus? Vnde præceptum est, vt leuatis manibus oremus ad Deum? Apostolus enim dicit: Leuantes puras manus sine ira & disceptatione. Vt cum leuas ad Deum manus, veniant tibi in mentem opera tua. Quia enim manus istæ leuantur vt impetres quod vis, ipsas manus cogita in bonis operibus exercere, ne erubescant leuari ad Deum.

Mulier in silentio discat, cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio.]

Ex lib. de Gen. ad li. seram 12. Genes. 3.
Quod dictum est, Et ad virum tuum conuersio tua, & ipse tui dominabitur: videndum est quemadmodum possit accipi. Neque enim & ante peccatum aliter factam fuisse decet credere mulierem, nisi vt vir ei dominaretur, & ad eum ipsa seruiendo conuerteretur. Sed rectè accipi potest

hanc seruitutem significatam, quæ cuiusdam conditionis est potius quam deiectionis, vt etiam ipsa talis seruitus, qua homines hominibus postea serui esse cęperunt, de pena peccati reperitur exorta. Dixit quidem Apostolus: Per charitatem seruite inuicem. Sed nequaquã dixit, inuicem dominamini: Possunt itaque coniuges per charitatem seruire inuicem, sed mulierem non permittit Apostolus dominari in virum. Hoc enim viro potius sententia Dei detulit, & maritum habere dominium meruit mulieris non natura, sed culpa. Quod tamen nisi serueretur, deprauabitur amplius natura, & augebitur culpa.

Adam enim primus formatus est, deinde Eva: & Adam non est seductus: mulier autem seducta in præuaricatione fuit.]

Ex eodem lib.
Siam spiritalis erat Adam, quamuis mente non corpore, quomodo credere non potuit, quod per serpentem dictum est, ideò Deum prohibuisse, ne fructu ligni illius vescerentur, quia sciebat eos si fecissent futuros vt Deos propter dignoscẽtiam boni & mali, tanquam hoc tantum boni creaturæ suæ creator inuiderit? Hoc mirum si homo spiritali mente præditus credere potuisset. An quia hoc credere non posset, propterea mulier addita est, quæ parui intellectus esset, & adhuc fortasse secundum sensum carnis, non secundum spiritum viueret. Et hoc est quod ei Apostolus non tribuit imaginem Dei. Sic enim ait: Vir quidem non debet velare caput, cum sit imago & gloria Dei, mulier autem gloria viri est. Non quo mens fœminæ eandem imaginem capere non possit, cum in illa gratia nos dicat nec masculum esse, nec fœminam, sed quod fortassis illa hoc nondum perceperat quod fit in agnitione Dei, & viro regente, ac dispensante paulatim fuerat perceptura. Neque enim frustra, & illud Apostolus ait: Adam enim primus formatus est, deinde Eva. Et Adam non est seductus, mulier autem seducta, in præuaricationem facta est, id est, vt per illam etiam vir præuaricaretur. Nam & ipsum dicit præuaricatorem, vbi ait: In similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Seductum tamen negat. Nam & interrogatus non ait, mulier quam dedisti mihi seduxit me, & manducaui, sed (inquit) mihi dedit de ligno, & manducaui. Illa vero: Serpens (inquit) seduxit me. Ita Salomon vir tantæ sapientia, nunquidnam credendum est quod in simularum cultura credidit esse aliquid vtilitatis? Sed mulierum amori ad hoc malum trahenti resistere non valuit, faciens quod sciebat non esse faciendum, ne suas quibus deperibat atque fluebat, mortiferas delicias contristaret. Ita & Adam posteaquam de ligno prohibito seducta mulier manducauit, ei que dedit vt simul ederent, noluit eam cõtristare, quam credebat posse sine suo solatio cõtabescere, si ab eius alienaretur animo, & omninò illa intirire discordia non quidem carnis victus concupiscentia, quam nondum senserat in resistente lege membrorum legi mentis suæ, sed amicali quadã benevolentia, qua plerumq; fit vt offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus. Quod eum facere non debuisset diuinæ sententiæ iustus exitus indicauit. Ergo alio modo quodam etiã ipse deceptus est, sed dolo illo serpentina quo mulier seducta est, nullo modo illum arbitror potuisse seduci. Hanc autem seductionem propriè appellauit Apostolus, quia id quod suadebatur cum falsum esset: verum putatum est, id est, quod Deus ideo lignum istud tangere prohibuerit, quod sciebat eos si tetigissent velut deos futuros, tanquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Sed etiam si virum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum internorum scrutatorem latere non poterat, sollicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa esca nõ esse mortuam, non tamen eum arbitror, si iam spiritali mente præditus erat, vilo modo credere potuisse, quod eos Deus ab esca illius ligni inuidendo vetuisset.

Superbus ille Angelus, ac per hoc inuidus, malè suadenda versutia in hominis sensum serpere affectas, cui vti que stanti quoniam ipse ceciderat inuidebat, fallaciam sermocinatus est fœminæ, à parte scilicet inferiore illius humane copulæ incipiens, vt gradatim perueniret ad totum, non existimans virum facile credulum, nec errando posse

decipi, sed dum alieno cedit errori. Sicut enim Aaron erranti populo ad idolum fabricandum non consensit inductus, sed cecisit obstrictus, nec Salomonem credibile est errore putasse idolis esse seruendum, sed blanditiis femineis ad illa sacrilegia esse cōpultum, ita credendum est illū virū suæ femine, vni vnū, hominē homini, coniugē coniugi, ad Dei legem transgrediendam, nō tanquam verum loquenti credidisse seductum, sed sociali necessitudine paruisse. Non enim frustra dixit Apostolus. *Sed Adam non est seductus, mulier autem seducta est*, nisi quia illa quod ei serpens locutus est, tanquam verum esset, accepit: ille autē ab vnico noluit confortio dirimi, nec in communione peccari. Nec ideō minus reus, si sciens prudensque peccauit. Vnde & Apostolus non ait, non peccauit, *sed non est seductus*. Nam vtique ipsum ostendit vbi dicit: *Per vnum hominem peccatum intravit in mundum*. Et paulō pōt apertius: *In similitudinem* (inquit) *præu. u. r. i. c. a. t. i. o. n. i. s. A. d. a. e.* Hos autem seductos intelligi voluit, qui id quod faciunt, non putant esse peccatum. Ille autem sciuit. Alioquin quomodo verum erit, *Adam non est seductus*? Sed inexpertus diuinæ seueritatis in eo falli potuit, vt veniale crederet esse commissum. Ac per hoc in eo quidem quo mulier seducta est, non est ille seductus, sed cum sefellit quomodo fuerat iudicandum quod erat dicturus, *Mulier quam dedisti mecum, ipsa dedit mihi & manducaui*. Quid ergo pluribus? Et si credendo non sunt ambo decepti: peccando tamen ambo sunt capti, & diaboli laqueis implicati.

Saluabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

Ex lib. de
Trint. 12.

1. Tim. 5.

IN isto sexu masculi & femine, Apostolus Paulus occultationis cuiusdam rei figurasse mysterium, vel hinc intelligi potest, quod cum alio loco dicat veram viduam esse desolatam sine filiis & nepotibus, & tamen eam sperare in Domino debere, & persistere in orationibus nocte ac die, hic dicit mulierem seductam in præu. u. r. i. c. a. t. i. o. n. e. m. factam, saluam fieri per generationem filiorum. Et addidit: *Si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate*. Quasi verò possit obesse bonæ viduæ, si vel filios non habuerit: vel hi quos habuerit, in bonis operibus permanere noluerint. Sed quia ea quæ dicuntur bona opera: tanquam filij sint vitæ nostræ: secundum quod queritur, cuius vitæ sit quisque, id est quomodo agat hæc tēporalia. Quam vitam Græci nō zoen, sed bion vocāt. Et hæc opera bona, maximē in officiis misericordiæ frequentari solent. Opera vero misericordiæ nihil proficiunt, siue pagani, siue Iudæis, qui Christo non credunt, siue quibusque hæreticis, vel schismaticis, vbi fides, & dilectio, & sobria sanctificatio non inuenitur.

Ex tractat.
Psalm. 83.

Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Exultauerunt hic in illud: Vnde exultatio, nisi de spe? quod exultauerunt in Deum viuum. *Quæ tibi exultauerunt? Cor meum & caro mea*. Vnde exultauerunt? Nam & passer (inquit) *inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi vt reponat pullos suos*. Quid est hoc? duo dixerat, & duo reddit in similitudinibus auium. Dixerat exultasse cor suum & carnem suā, & his duobus reddit passerem & turturē. Cor tanquam passer, caro tanquam turtur. *Inuenit sibi domum passer*, inuenit sibi domum cor meum: & exercet pennas in virtutibus huius temporis, in ipsa fide, spe, & charitate, quibus volet in domum suam, & cum venerit permanebit. Etiam querula vox passeris, quæ hic est, non erit tibi. Nam & ipse est querulus passer, de quo in alio Psalm. dicit: *Sicut passer singularis in tecto*. Volat ad domum, iam sit in tecto, calcet domum carnalem. Habebit quendam cælestem locum, perpetuam domum, quādo passer iste finiet querelas suas. Turtur autem dedit & pullos, id est parvi. Inuenit nidum turtur, vbi ponat pullos suos, passer domum, turtur nidum. Et nidum vtique vbi ponat pullos suos. Domus tanquam ad sempiternum erigitur, nidus ad tempus congeritur. Corde cogitamus Deum, tanquam volante passere ad suam domum, carne autem agimus opera. Videtis enim per carnem sanctorum quanta bona fiant. Per hanc enim operamur quæ iussu sumus operari. Passer ergo ille

qui cogitat domum suam, non recedit à turture quarente vbi nidum, vbi ponat pullos suos, non enim abiicit illos vbiunque, sed inuenit sibi nidum, vbi eos ponat. Dicimus autem fratres quod nostis. Quam videntur præter Ecclesiam bona operari, quam multi etiam pagani pascunt esurientem, vestiunt nudum, suscipiunt hospitem, visitant ægrotū, consolantur in clusum? quā multi hæc faciūt? quā videtur parere turtur, sed nō sibi inuenit nidum. Quam multa multi hæretici nō in Ecclesia operantur? nō in nido pullos ponunt. Concubantur, & cōterentur, non seruantur, non custodientur. In huius enim carnis operatrici natura posita est quædam mulier ab Apostolo Paulo cum ait: *Adam non est seductus, mulier autem seducta est*. Postea enim Adam consentit mulieri. Nam à serpente mulier seducta est: Nec modo potest aliqua mala iustio, nisi corni tuæ primo desiderium commouerit, cui postea si mente consenseris, cecidit & passer. Si autem vincitur desideria carnis, tenentur membra ad opera bona, auferuntur concupiscentiæ arma, & incipit turtur habere pullos suos. Propter quod ibi ait Apostolus: *Salua autem erit per filiorum generationem*. Mulier vidua sine filiis, si perseuerauerit, nonne beatior erit? Nunquid salua non erit, quia nō parit filios? Virgo Dei nonne melior erit? non quid salua non erit, quia filios non habet? aut ad Deum non pertinet? Salua ergo erit mulier, quæ in typo carnis accipitur *per filiorum generationem*, id est si faciat opera bona. Sed nō vbiunque turtur inueniat nidum sibi, vbi ponat pullos suos. In fide vera, in fide Catholica, in societate vnitatis Ecclesiæ pariat opera sua. Propterea & de illa cum loqueretur Apostolus, ita subiicit: *Salua autem erit per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate*.

Permanendo ergo in fide, ipsa fides nidus est pullorum tuorū. Nam propter infirmitatem pullorum turturis tuæ, dignatus est dominus præberet tibi vnde nidum faceres. Indutus est enim foeno carnis, vt ad te veniret. In ista fide pone pullos tuos, in isto nido operare opera tua. Qualis pax? quam oculus non vidit, nec auris audiuit. Qualis pax? de Hierusalem, quia Hierusalem interpretatur vitio pacis. Si ergo benedicat te dominus ex Sion, & videas bona quæ sunt Hierusalem, omnes dies vitæ tuæ: & videas non filios tuos tantū, sed filios filiorū tuorum. Quid est filios tuos? Opera tua quæ hic agis. Qui sunt filij filiorum? Fructus operum tuorum. Facis eleemosynas, filij tui sunt, propter eleemosynas accipis vitam, filij filiorum tuorum sunt. Videas filios filiorum tuorum, & erit quod sequitur. Pax super Israel.

Ex tractat.
Psalm. 137.

C A P V T III.

Fidelis sermo. Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum, non litigiosum, non cupidum, sed suæ domui bene præpositum filios habentem subditos cum omni castitate. Si quis autem domus suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit. Non neophytum, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. Oportet autem & illum testimonium habere bonum ab his qui foris sunt, vt non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli. Diacones similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura. Et hi autem probentur primum, & sic ministrent nullum crimen habentes. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus. Diacones sint vnius vxoris viri, qui filijs suis bene præsent, & suis domibus. Qui enim bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirunt, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo I E S V. Hæc tibi scribo fili Timothee, sperans me ad te veniro cito. Si autem tardauero, vt scias quomodo oportet te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesiæ Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

Nec sic esse quisquam debet otiosus, vt in eodem otio utilitatem non cogitet proximi: nec sic actuosus, vt contemplationem non requirat Dei. In otio non iners va-

Ex lib. de
ciuit. Dei.
19.

catio delectare debet, sed aut inquisitio, aut inuentio veritatis, vt in ea quisque proficiat, & quod inuenerit ne alteri inuideat. In ætione verò non amandus est honor in hac vita, siue potentia, quoniam omnia vana sub sole, sed opus ipsum quod per eundem honorem, vel potetiam fit, si rectè atque vtiliter fit, id est vt valeat ad eam salutè subditorum que secundum Deum est. Propter quod ait Apostolus: *Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Exponere voluit quid sit Episcopatus, quia nomen est operis, non honoris. Græcum est enim, atque inde ductum vocabulum, quod ille qui præficitur, illis quibus præficatur superintendit, curam eorum scilicet gerens, epi quippe super, scopos verò intentio est. Ergò Episcopum, si velimus Latine superintendentem possumus dicere: vt intelligat se non esse Episcopum, qui præse dilexerit nõ prodesse. Itaque ab studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium. Locus verò superior, sine quo regi populus non potest et si ita teneatur atque administratur vt decet, tamen indecenter appetitur. Quamobrem otium sanctum quærit charitas veritatis, negotium iustum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ, atque intuendæ vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem. Sed nec sic omnimodò veritatis delectatio deferenda est ne subtrahatur ipsa suauitas, & opprimat ista necessitas.

Et manifestè magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

Non in Deo tantum innotescit Angelis, quod absconditum est, verum etiam hic eis apparet cum efficitur atque propalatur. Et nisi fallor, mirum est si non omnia que dicitur Deus tanquam ad præsens tempus cognoscere: idè dicitur quia cognosci facit, siue ab Angelis, siue ab hominibus. Modus quippè iste locutionis cum per efficientem id quod efficitur significatur, crebro est in scripturis sanctis: maxime cum de Deo aliquid dicitur, quod ei ad proprietatem locutionis non conuenire, præsidens mentibus nostris ipsa veritas clamat.

CAPVT IV.

Ex lib. de
Gen. ad li.
ceram 5.

Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum in hypocrisis, loquentium mendacium, & caueriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem.]

Aut consilio hoc aduersum vos capitulum proferamus, non quod à carnibus abstineatis. Nam hoc à quibusdam & primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras non tamen ea damnandi, sed significandi gratia: quod non intelligitis, & Christiani non hæretici, sed Catholici edamdi corporis causa, propter animam in orationibus amplius humiliandam, non quod illa esse immunda credant, non solum à carnibus, verum à quibusdam etiã terræ fructibus abstinent, vel semper sicut pauci, vel certis diebus atque temporibus, sicut per quadragesimam ferè omnes, quantò magis quisque, vel minus seu voluerit, seu potuerit. Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis, quod carnes diabolus operetur feculentiore materia mali, ac per hoc eas tanquam immundiora, & truculentiora Dei vestri vincula exhorrentes abiicitis. Cum enim Apostolus dixisset, abstinentes à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, secutus ait: *Et his qui cognouerunt veritatem Quoniam omnis creatura Dei bona est, & nihil abiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.* Hæc sunt quæ negatis, hoc animo, hac voluntate, hac opinione ab eis huiusmodi temperantes, quod nõ significatione, sed natura malæ & immundæ sint. Quia in re creatorem earum sine dubio blasphematis, hoc est, quod pertinet ad doctrinam

dæmoniorum. Nolite ergo mirari hoc de vobis tanto ante à sancto Spiritu prophatum. Iterum si ad virginitatem sic hortaremini, quemadmodum hortatur Apostolica doctrina, qui dat nuptum benè facit, & qui non dat nuptum, melius facit, vt bonum esse nuptias diceretis, sed meliorem virginitatem sicut facit Ecclesia, quæ verè Christi est Ecclesia: non vos Spiritus sanctus ira prænunciaret dicens, *prohibentes nubere.* Ille enim prohibet qui hoc malum esse dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. Denique vos eum præcipuè concubentes detestamini, qui solus honestus, & coniugalis est, & quem matrimoniales quoque tabulæ præ se gerunt, liberorum procreandorum causa. Vnde verè non tam concumbere quam nubere prohibetis. Concumbitur enim etiam causa libidinum. Nubitur autem non nisi filiorum. Videtis ergo multum interesse inter hortantes ad virginitatem, bono minori bonum amplius præponendo: & prohibentes nubere, concubitum propagationis, qui solus propriè nuptialis est, vehementius accusando: Multum interesse inter abstinentes à cibis propter sacramentam significationem, vel propter corporis castigationem, & abstinentes à cibis quos Deus creauit, dicere quod eos Deus non creauit. Proinde illa est doctrina Prophetarum & Apostolorum, hæc dæmoniorum mendaciorum.

Hinc etiam illud præceptum quod est: *Non machaberis,* ita violatis, vt hoc maxime in cõiugio detestemini, quod filij procreantur, ac si auditores vestros, dum cauent ne fœminæ quibus miscntur concipiant, etiam vxorum adulteros faciatis. Quomodo ergo non prohibes nubere, quod de tanto ante prædixit Apostolus, quando id conari auferre de nuptijs vnde sunt nuptiæ: Quo ablato mariti erunt turpiter amatores, meretrices vxores, thalami fornices, soceri lenones. Ac per hoc etiam illud præceptum quod est, *Non occides,* ex eiusdem erroris peruersitate non feruas. Dum enim times ne Dei tui membrum ligetur in carnem, non das esurienti panem: hic formidans homicidium falsum, illic perpetrans verum. Itaque si incurras in eum famelicum, qui mori possit nisi cibum porrigendo subuenias: iam tu homicida teneberis, aut lege Dei, si non dederis, aut lege Manichæi, si dederis.

Quod autem Dominus inuitatus venit ad nuptias, etiam hoc excepta mystica significatione confirmare voluit quod ipse fecit. Futuri enim erant, de quibus dixit Apostolus, *prohibentes nubere,* & dicentes quod malum essent nuptiæ, & quod diabolus eas fecisset, cum idem Dominus dicat in Evangelio interrogatus, vtrū licet homini dimittere vxorem suam ex qualibet causa, non licere excepta causa fornicationis. In qua responsione si meministis hoc ait: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Et qui benè eruditi sunt fide Catholica, nouerint quod Deus fecerit nuptias. Et sicut coniunctio à Deo, ita diuortium à diabolo fit. Sed propterea in causa fornicationis licet vxorem dimittere, quia ipsa esse vxor prior noluit, quæ fidem coniugalem marito non seruauit. Nec illæ quæ virginitatem Deo vouent, quamquam ampliore gradum honoris & sanctitatis in Ecclesia teneant, sine nuptijs sunt. Nam & ipse pertinent ad nuptias cū tota Ecclesia, in quibus nuptiis sponfus est Christus. Ac per hoc ergo Dominus inuitatus venit ad nuptias, vt cõiugalis castitas firmaretur, & ostenderetur sacramentum nuptiarum, quia & illarum nuptiarum sponfus, personam Domini figurabat, cui dictum est: *Seruaisti bonum vinum vsque adhuc.*

Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem. Hæc proponens sibi tribus, bonus eris minister Christi Iesu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assecutus es.]

Testamento veteri, vbi quidam cibi carniū prohibentur, cur non sit contraria ista sententia, qua dicit Apostolus: *Omnia munda mundus, & omnis creatura Dei bona est, si possunt intelligat, hoc Apostolum de ipsis dixisse naturis, illas autem literas propter quasdam præfigurationes temporis congruentes animalia quædam non natura,*

1. Cor. 7.

Item ex
ijsdem li.
bris.

Extraff.
euangelij
secundum
Ioan. 9.

Matt. 19.

Ex lib. cõi.
causum.

sed hinc significatio immunda dixisse. Itaque verbi gratia, si de porco & agno requiratur, vtrumque natura mundum est, quia *omnis creatura Dei bona est*. Quadam verò significatione agnus mundus, porcus immundus est. Tanquam si stultum & sapienter diceret. Vtrumque hoc verbum natura vocis, & litterarum, & syllabarum, quibus constat, vtrumque mundum est, significatione autem vnum horum verbum quod dicitur stultus, immundum dici potest, non natura sui, sed quoniam quiddam immundum significat. Et fortasse quod est in rerum figuris porcus, hoc est in rerum genere stultus. Et tam illud animal quam ista duæ syllabæ quod dicitur stultus, quiddam vnum idemque significant. Immundum quippe illud animal in lege positum est eo quod non ruminet, non autem hoc eius vitium, sed natura est. Sunt autem homines, qui per hoc animal significantur immundi proprio vitio non natura. Qui cum libenter audient verba sapientia, postea de his omnino non cogitant. Quod enim vtile audieris, velut ab intestino memoriae ratiō ad os cogitationis recordandi dulcedine reuocare, quid est aliud quam spiritualiter quodammodo ruminare? Quod qui non faciūt illorum animalium genere figurantur. Vnde & ipsa à talibus carnibus abstinentia, tale vitium nos cauere præmonuit. Cùm enim thesaurus desiderabilis sit ipsa sapientia, de hac munditia ruminandi, & immunditia non ruminandi, alio loco ita scriptum est: *Thesaurus desiderabilis & oleum requisit in ore sapientis: vir autem stultus glutit illud*. Sed priori populo multa alia nō tantum audienda, verum etiam obseruanda præcepta sunt. Tempus enim erat quo non tantum dicitis, sed etiam factis prophetari oporteret ea quæ posteriore tempore fuerant reuelanda, quibus per Christum atque in Christo reuelatis, fidei gentium onera obseruationum non sunt imposita, prophetiæ tamen autoritas commendata.

Omnia munda mundis, domini est terra & plenitudo eius. Omnis creatura Dei bona est. Omnia quippe quæ naturaliter sunt in ordine suo, bona sunt & nemo in eis peccat, nisi qui ordinem suum in Dei obedientia non custodiens, eorum quoque ordinem malè vtendò perturbat. Patres autem nostri qui Deo placuerunt, tenuerunt ordinem suum in ipsa obedientia, vt quicquid deus temporibus congruis iubendo distribuit, sic obseruarent, quemadmodum ille distribuit. Itaque non solum carnes ad cibos datas, cum omnes naturæ mundæ essent: quosdam tamen nonnulla significatione immundas illo tempore non ederunt, quo eas non edi præceptum erat: vt talibus significationibus futura rerum significatio præfiguraretur, sed azymum panem, & cætera huiusmodi, in quibus fuisse ymbra futurorum dicit Apostolus. Quæ tam rei essent illius temporis, & illius populi homines si obseruare contemnerent, quando illa sic fieri, & ista quæ nunc reuelata sunt, sic prænunciari oportebat, quàm nos desipientes effemus, si nunc iam manifestato nouo testamento illas prænunciatiuas obseruationes aliquid nobis prodesse putaremus. Sed hoc veteris testamenti temporibus in figura occultatum, à quibusdam sanctis intelligebatur, tempore autem noui testamenti in manifestatione reuelatum populis prædicatur. Vnde scriptura ipsa tunc erat præceptum, nunc testimonium. Illud enim erat tempus significandi, hoc manifestandi. Ergo ipsa scriptura, quæ tunc suit exætrix operum significantium: nunc testis est rerum significatarum. Et quæ tunc obseruabatur ad prænunciationem, nunc recitatur ad confirmationem.

Ineptas autem & inanes fabulas deuita. Exerce autem te ipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est. Pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futura.

Ex tractat.
Psal. 144.
Cantic. 2.

Videte amatoria sancta Cantica. Videte Cantica Cantorum, nuptiarum cælestium Christi & Ecclesiæ. Quid dicit sponsa de sponso? *Sinistra eius sub capite meo, & dextera eius amplectetur me.* Sinistra sub capite, dextera super caput. Amplectentis enim desuper brachium super caput, sinistra autem subter caput. *Sinistra* (inquit) *eius sub capite meo.* Non enim me deserit, & in temporalibus ne-

cessarijs: sed tamen ipsa sinistra sub capite erit, non capit præponetur, sed erit sub capite, & dextera eius cōplectetur me, pollicens vitam æternam. Ita enim sinistra sub capite, dextera super caput, impletur quod scriptum est: *Promissionem habens vitæ præsentis & futurae.* Quid in præsentis? *Sinistra sub capite.* Quid in futuro? *Dextera eius cōplectetur me.* Tempori necessaria quæritis, *querite primum regnum Dei, id est dexteram, & hæc omnia apponentur vobis.* Habebitis & hic (inquit) diuitias & gloriam, & in futuro seculo vitam æternam. Et sinistra continebo infirmitatem vestram, & dextera coronabo perfectionem vestram. An fortè Apostoli relinquentes omnia sua, aut pauperibus quod habebant distribuentes, sine diuitiis in hoc seculo remanserunt? Et vbi est illa promissio sinistra? Accipiet in hoc seculo septies tantum, multiplicationem promissit. Et reuera quid desit homini Dei? Si quis fortè infidelis est, vnam domū, aut paucas habet, fidelis hominis totus mundus diuitiarum est. Vide sinistram eius plenam sub capite. Accipiet in hoc seculo septies tantum. Vide dexteram complectentem. Et in futuro vitam æternam. Merito & alio loco de ipsa sapientia dicitur: *In dextera eius anni vitæ, & in sinistra eius diuitia & honor.*

Edca 12.

Fidelis sermo, & omni acceptione dignus. In hoc enim laboramus & maledicimur: quia speramus in Deum viuum, qui est saluator omnium hominum maxime fidelium. Præcipe hæc & doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Dum venio attende lectioni, exhortationi, & doctrine. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij. Hæc meditare, in his esto vt profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende enim tibi & doctrine, instat in illis. Hoc enim faciens, & te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.

Quid est homo, quia memor eius, aut filius hominis quoniam *visitas eum?* Omnis filius hominis homo, quamois nō omnis homo filius hominis possit intelligi. Adam quippe homo, sed non filius hominis. Quapropter hic etiam licet attendere, atq; discernere quid hoc in loco inter hominem & filium hominis distet, vt qui portant imaginem terreni hominis, qui non filius hominis, hominum nomine significentur: qui autem portant imaginem cælestis hominis, filij hominum potius appellentur. Ille enim vetus homo dicitur, iste autem nouus homo. Ergo hoc loco terrenus est, filius autem hominis cælestis. Et ille longè seiunctus à Deo, hic autem præsens Deo. Et propterea illius memor est tanquam in longinquo positi, hunc vero visitat, quem præsens illustrat vultu suo. *Longè est enim à peccatoribus salus. Et signatum est in nobis lumen vultus tui Domine, sic in alio Psalmo homines iumentis associatos, non per præsentem interiorum illuminationem, sed per multiplicationem misericordiæ Dei, quæ eius bonitas vsque ad infima tenditur, saluos fieri dicit cum ipsis iumentis, quoniam carnalium hominum salus carnalis est tanquam pecorum, filios autem hominum seiungens ab eis quos sociatos pecoribus dixit, longè sublimiori modo ipsius veritatis illustratione, & quadam vitalis fontis inundatione beatos fieri prædicat.*

Ex tractat.
Psal. 8.

Psal. 4.

CAPVT V.

Seniores ne increpaueris, sed obsecra vt patrem, iuuenes vt fratres, anus vt matres, iuueniculas vt sorores, in omni castitate. *Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Si quæ autem viduæ filios aut nepotes habet, discat primum domum suam regere, & mutuum vicem reddere parentibus. Hoc enim acceptum est coram Deo.*

Qualis illa erat docente te magistro intimo in scholæ pectoris. Denique etiam virum suum iam in extrema vita temporali eius lucrata est tibi, nec in eo iam fideli planxit, quod in nondum fideli tolerauerat. Erat etiam serua seruorum tuorum, quisquis eorū nouerat eam, multum in ea laudabat, & honorabat, & diligebat te: quia sen-

Ex lib. cō-
fess. 9. in
laude ma-
tris suæ.

ricbat præsentiam tuam in corde eius sanctæ conuersationis fructibus testibus. Fuerat enim vnus vxor, mutua vicem parentibus reddiderat, domum suam retractauerat, in operibus bonis testimonium habebat. Nutrierat filios, totiens eos parturiens quotiens à te deuare cernebat. Postremo nobis Domine omnibus, quia ex munere tuo finis loqui seruis tuis, qui ante dormitionem eius in te etiam confociati vivebamur percepta gratia baptisimi tui, ita curam gessit, quasi omnes genuisset, ita seruiuit, quasi ab omnibus genita fuisset.

Quæ autem vere vidua est, & desolat a speret in Deum, & insistet obsecrationibus, & orationibus nocte & die.]

Ex tractat.
Psal. 131.

OMnis anima quæ intelligit se derelictam omni auxilio, nisi solius Dei, vidua est. Quomodo enim describit Apostolus viduam? Quæ autem vere vidua est, & desolata, sperauit in Deum. Agebat autem de istis viduis, quas omnes dicimus in Ecclesia. Dixerat autem. *Quæ in delictis agit, viuens mortua est*, & non illam numerauit inter viduas. Describens autem viduas sanctas, quid ait? *Quæ autem vere vidua est, & desolata, sperauit in Deum, & persistit in precibus & obsecrationibus nocte ac die.* Ibi subiicit: *Quæ autem in delictis agit, viuens mortua est.* Vnde ergo vidua? Quia non habet auxilium aliunde, nisi solius Dei. Illæ ergo quæ habent viros, quasi superbiunt de auxilio virorum. Desertæ videntur viduæ, & robustius est auxilium earum. Ergo tota Ecclesia vna vidua est, siue in viris, siue in sceminis, siue in adolescentibus, siue in senibus, siue in virginibus, omnis Ecclesia vna vidua est, deserta in hoc seculo, si sentit illud, si nouit viduitatem suam, tunc enim auxilium præsto est illi.

Ex lib. ad
Proban
de orando
Deo.

Concerta in oratione, vince hoc seculum, ora fideliter & amanter, ora instanter atque patienter, ora sicut vidua Christi. Quamuis enim ad omnia membra eius, hoc est ad omnes qui in eum credunt, & eius corpori sociantur, sicut docuit, orare pertineat, specialiter tamè diligenter cura orationum in scriptura eius viduis inuenitur iniuncta. Nam duæ fuerunt Annæ honorabiliter nominatæ: vna coniugata, quæ sanctum Samuelem peperit: alia vidua, quæ sanctum Satorum cum adhuc infans esset, agnouit. Orauit & coniugata in dolore animi & afflictione cordis, quia filios non habebat. Tunc ipsum Samuelem impetrauit, & acceptum Deo reddidit, quia cum posceret, vouit. Sed oratio eius quomodo ad orationem Dominicam pertineat, non facilè reperitur, nisi quia in eo quod positum est, *Liberanos à malo*, non paruum malum videtur & nuptam esse, & fructu carere nuptiarum, cum sola excuset nuptias procreandorum causa filiorum. De illa vero Anna vide quid scriptum est: *Quia non discedebat de templo ieiunans, & obsecrationibus seruans nocte & die.* Nec aliunde Apostolus Paulus quod supra commemorauit: *Quæ autem vere vidua est* (inquit) *& desolata, sperauit in Dominum, & persistit in orationibus nocte ac die.* Et Dominus cum ad semper orandum, & non deficientum nos hortaretur, viduam commemorauit, quæ licet iniquum & impium iudicem, ac Dei & hominum contemptorem ad audiendam causam suam assidue interpellando conuertit.

Luca. 1.

Cum ergo præ cæteris viduæ debeant vacare orationibus, satis hinc intelligi potest, quod omnibus ad suscipiendum orandi studium de viduis propositum est exhortationis exemplum. Quod autem in hoc operis genere in viduis electum est, nisi destitutio & desolatio? Quapropter si se omnis anima intelligat in hoc seculo destitutam, atque desolatam quamdiu peregrinatur à Domino, profecto quandam viduitatem suam Deo defensori assidue, & impensissima precatione commendat. Ora ergo vt vidua Christi, nondum habens eius conspectum, cuius precaris auxilium, & licet sis ditissima, tanquam pauper ora. Nondum enim veras futuri seculi diuitias habes, vbi nulla damna formides.

Item ad
Proban de
orando
Deo.

Quantacunque temporalium bonorum felicitate circumfusas, vt persistas in orationibus nocte ac die, desolatam te esse memineris. Non enim Apostolus qualicumque viduæ tribuit hoc munus, sed *quæ vere vidua est* (inquit) &

desolata, sperauit in Domino, & persistit in orationibus nocte ac die. Quod vero sequitur, vigilantissime caue.

Quæ autem in delictis agit, viuens mortua est. Et hoc præcipe vt irreprehensibiles sint.]

AGit enim homo in his quæ diligit, quæ pro magno appetitu quilibet esse beati credit. Quapropter quod scriptura dicit de diuitiis, *Diuitiæ si affluant non apponatur cor*: hoc etiam de delictis tibi dico: *Delicta si affluant non apponas cor.* Non ideo te magni pendas quod non desunt, quod affatim suppetunt, quod velut ex fonte largissimo terrenæ felicitates fluunt. Omnino hæc in te despicere atque contemne, nec in his quicquam requiras præter integram corporis valetudinem. Hæc enim contemnenda non est propter necessarios vsus vitæ huius, antequam mortale hoc induatur immortalitate, hoc est vera & perfecta sanitate, quæ non terrena infirmitate deficiens, corruptibili voluptate reficitur, sed cælesti firmitate persistens æterna incorruptibilitate vegetatur.

Ex libro de sancta Viduitate.

Delicta igitur spirituales delictis carnalibus in sancta castitate succedant. Lectio, oratio, Psalmus, bona cogitatio, bonorum operum frequentatio, spes futuri seculi, & cor sursum, atque de his omnibus gratiarum actio patri luminum: à quo sine vlla dubitatione, omne datum optimum, & omne donum perfectum (scriptura testante) descendit. Nam quando pro delictis nuptiarum quas in carne virorum habent, aliarum carnalium delictiarum tanquam in solatio vsus assumitur, quid ego dicam quæ sequantur mala, cum breuiter Apostolus dixerit, viuentem mortuam esse viduam quæ in delictis viuunt? Absit ergo à vobis vt diuitiarum cupiditate capiamini, pro cupiditate nuptiarum, & in cordibus vestris nummus virorum amori succedat. Inuentes enim hominum conuersationem sæpè experti sumus in quibusdam lasciuia cõpressa, creuisse auaritiam. Nam sicut in ipsis sensibus corporis acutius audiunt qui non vident, & tangendo multa discernunt, nec tanta viuacitate tangunt qui oculis vtuntur, vbi intelligitur ex vno aditu, id est, luminum compressa intentione sentiendi eam se alios sensus promptiori dignoscendi acumine exercere, tanquam ex altero: ita etiam sæpè carnis cupiditas à concubendi voluptate cohibita, maioribus viribus in pecuniæ se porrigit appetitum, & illic auersa, huc se impetu ardentiore conuertit. In vobis autem amator diuitiarum simul frigescat cum amore nuptiarum, & pius vsus rerum quas possidetis ad spirituales delicias conferatur, vt liberalitas vestra magis ferueat adiuuandis egenis, quam ditandis auaris. In thesaurum quippe cælestem non mittuntur dona cupidorum, sed elemosynæ pauperum, quæ in immensum modum orationes adiuuant viduarum. Ieiunia quoque ac vigilie in quantum valetudinem non perturbant operando, psallendo, legendo, in lege Dei meditando, si sumantur in delictis spirituales, etiam ipsa quæ videntur laboriosa, vertuntur. Nullo modo enim sunt onerosi labores amantium, sed etiam ipsi delectant: sicut venantium, aucupantium, piscantium, vindemiantium, negotiantium, ludo aliquo se oblectantium. Inter est ergo quid ametur. Nam in eo quod amatur, aut non laboratur, aut & labor amatur. Et vide quam pudendum & dolendum sit, si delectat labor vt fera capiatur, vt cupa & faculus impleatur, vt pila iaciatur, & non delectat vt deus acquiratur.

Iacob. 2.

Qui exaltat me de portis mortis. Exaltatur enim homo in illo, non solum quem gestat quod caput Ecclesiæ est, sed etiam quisquis nostrum in cæteris membris. Et exaltatur ab omnibus prauis cupiditatibus, quæ sunt portæ mortis, quia per illas itur ad mortem. Mors autem est etiam ipsa lætitia in perfruendo, cum quisque adipiscitur quod perdit concupiuit. *Radix est enim omnium malorum cupiditas.*

Ex tractat.
Psal. 9.

Et propterea porta mortis est, quia mortua est vidua quæ in delictis viuunt. Ad quas delicias per cupiditates tanquam

1. Tim. 6.

Ex lib. d. Manich. 2. per portas mortis peruenitur. Vita quæ in peccatis est, mors appellari in scripturis solet, si ut Apostolus dicit mortuam esse viduam quæ in delictis uiuit. Et mortui nomine ipsum peccatum significari legimus, ubi dictum est. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit illū, quid proficit in lauacro suo? Sic & qui ieiunat super peccata sua, & iterum ambulans hæc eadem facit. Pro peccato enim mortuum posuit. Abstinentiam vero ieiuniumque à peccato, tanquam baptismum, hoc est mūdationem à mortuo. Iterum autem redire ad peccatum, tanquam iterum tangere mortuum.

Si quis autem suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negat, & est infideli deterior. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnus viri vxor in operibus bonis testimonium habens, si filios educauit.

Ex lib. de ciuit. Dei. 19. cap. 14. **Q**uia duo præcipua præcepta, hoc est ad dilectionem Dei, & dilectionem proximi, docet magister Deus, in quibus tria inuenit homo quæ diligit, Deum, seipsum, & proximum, atque ille in se diligendo non errat, qui Deum diligit: consequens est ut etiam proximo ad diligendum Deum consulat, quem iubetur sicut seipsum diligere. Sic vxori, sic filiis, sic domesticis, sic cæteris quibus potuerit hominibus. Et ad hoc sibi à proximo si fortè indiget, consulti velit. Ac per hoc erit pacatus quantum in ipso est omni homini pace hominum, id est ordinata concordia. Cuius hic ordo est; primū vt nulli noceat: deinde vt etiam profiti cui poterit. Primitus ergo inest ei suorum cura. Ad eos quippe habet opportuniorem facilioremque aditum consulendi, vel naturæ ordine, vel ipsius societatis humanæ. Vnde Apostolus dicit: *Quisquis autem suis & maxime domesticis non prouidet, fidem negat, & est infideli deterior.*

Ex tractatu in euangel. secundum Ioan. 116. Ioan. 19. & 12. **C**um vidisset ergo Iesus matrem & discipulum stantem quem diligebat: dixit matri suæ: *Mulier ecce filius tuus.* Deinde dixit discipulo: *Eccce mater tua.* Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam. Hæc nimirum est illa hora de qua Iesus aquam conuersurus in vinum, dixerat matri: *Quid mihi & tibi est mulier? Nondum venit hora mea.* Hanc itaque horam prædixerat, quæ tunc nondum venerat, in qua deberet agnoscere moriturus, de qua fuerat mortaliter natus. Tunc ergo diuina facturus, non diuinitatis, sed infirmitatis matrem velut incognitam repellebat: nunc autem humana iam patiens, ex qua fuerat factus homo, affectu commendabat humano.

Tunc enim qui Mariam creauerat, innotescere virtute, nunc verò quod Maria pepererat, pendeat in cruce. Mortalis igitur insinuat locus: facit, quod faciendum admonet: exemplo suo suos instruit præceptor bonus, vt à filiis piis impendatur cura parentibus, tanquam lignum illud ubi fuerant fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit docentis. Ex hac doctrina sana didicerat Paulus Apostolus, quod dicebat quando dicebat: *Si quis autem suis, & maxime domesticis non prouidet: fidem negat, & est infideli deterior.* Quid autem cuique tam domesticum quam parentes filijs, aut parentibus filijs.

Huius itaque saluberrimi præcepti, ipse magister Sanctorum de seipso constituebat exemplum, quando non vt famulæ Deus quam creauerat & regebat, sed vt matri homo de qua creatus fuerat, & quam relinquebat, alterum pro se quodammodo filium prouidebat. Nam cur hoc fecerit, quod sequitur indicat. Ait enim Euangelista: *Et ex illa hora accepit eam discipulus in suam.*

Ex epist. ad Letium. Si quid sanè pecuniæ res tua familiaris habet, cuius te implicari negotio nec oportet, nec decet: reuera tribuendum est matri, & domesticis tuis. Horum quippe indigentia, si pauperibus, vt sis perfectus, instituiti distribuere talia tua, primū apud te locum obtinere debet. *Si quis enim suis & maxime domesticis (vt ait Apostolus) non prouidet, fidem negat, & est infideli deterior.*

Si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministrat, si omne opus bonum subsequata est.

Didicimus fratres humilitatem ab excelsio, faciamus

inuicem humiles, quod humiliter fecit excelsus. Magna est commendatio humilitatis, & faciunt hoc sibi inuicem fratres, etiam opere ipso visibili, cum se inuicem hospitio suscipiunt. Est enim apud plerisque consuetudo huius humilitatis vsque ad factum quod cernatur expressa. Vnde & Apostolus cum benè moraram viduam commendaret: *Si hospitio, inquit, recepit, si sanctorum pedes lauit.* Et apud sanctos vbique hæc consuetudo non est, quod manu non faciunt, corde faciunt, si in illorum numero sunt quibus dicitur in hymno beatorum trium virorum: *Benedicite sancti & humiles corde Dominum.* Multo est autem melius & sine controuersia verius, vt etiam manibus fiat, nec dedignetur quod fecit Christus, facere Christianus. Cum enim ad pedes fratris inclinatur corpus, etiam in corde ipso, vel excitatur, vel si iam inerat, confirmatur ipsius humilitatis affectus.

Adolescentiores autem viduas deuota. Cum enim luxuriata fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

In coniugali quippe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur. Si in viduali continentia, & virginali excellentia virtus muneris amplioris expetit, quæ expetita & electa & voto deuoto oblat, iam non solum capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Nam vt hoc demonstraret Apostolus, non ait, cum in delictis egerint, in Christo nubunt, sed *nubere volunt, habentes (inquit) damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt.* Et si non nubendo, tantum volendo. Non quia ipsæ nuptiæ velut malum damnandæ iudicantur, sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides: damnatur non susceptio à bono inferiore, sed ruina ex bono superiore. Postremò damnantur tales, non quia coniugalem fidem posterius inuenerūt, sed quia continentiam primam fidem irritam fecerunt. Quod vt breuiter insinuaret Apostolus, voluit eas dicere habere damnationem, quia post amplioris sanctitatis propositum nubunt, non quia non damnantur: sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur. Sed cum dixisset, nubere volunt, continuo addidit, *habentes damnationem.* Et dixit quare? *Quoniam priorem fidem irritam fecerunt, vt voluntatem, quæ à proposito cecidit, appareat esse damnatam, siue subsequantur nuptiæ, siue desint.*

Vouete & reddite domino Deo vestro. Quis quod vouere voluerit, voueat: illud attendat, vt quod vouerit, reddat vnusquisque Deo, quod vouet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ castimonialis nubere voluit? Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? Quod & mater ipsius. Aliquid male voluit? Male plane. Quare? Quia iam vouerat Domino Deo suo. Quid enim dixit de talibus Apostolus Paulus cum dicat: *viduas adolescentulas nubere si velint?* Sed tamen ait quodam loco: *Beatiore autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium.* Ostendit beatiorem si sic permanserit, non tamen damnandam si nubere voluerit. Quid autem ait de quibusdam: quæ vouerunt, & non reddiderunt? *Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Quid est primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt, & non reddiderunt. De die iudicij cum dominus minaretur quid ait? *Mememote vxoris Loth.* Omnibus dixit. Quid enim fecit vxor Loth? Liberata est à Sodomis, & in via posita, retrorsum respexit. Vbi respexit, ibi remansit. Facta est autem statua salis, vt illius contemperatione condiantur homines, cor habeant, non sint fatui, non retro respiciant, ne malum exemplum dantes ipsi remaneant, & alios condiant. *Vouete & reddite domino Deo vestro.* Quia illi vxor Loth ad omnes pertinet. Maritata mulier voluit facere adulterium, de loco suo peruenerat, retro respexit. Vidua quæ iam sic permansere vouerat, voluit nubere. Hoc voluit, quod licuit ei quæ nupsit, sed illi nō licuit, quia de loco suo retro respexit. Virgo est castimonialis iam dicata Deo, habeat & cetera quæ ornent ipsam virginitatem, & sine quibus ipsa virginitas turpis est. Quid enim si sit corpore integra, & mente corrupta? Quid est quod dixi? Quid sit, nullus teri-

Ex tract. euangelij secundum Ioan. 55.

Daniel. 3.

Ex lib. ad Iulian. de sanct. vi. diu.

Extr. stat. Psal. 75.

gerit corpus, sed sit fortè ebriosa, sit superba, litigiosa sit, lignosa sit. Hæc omnia damnat Apostolus. Si antequam vouisset nuplisset, non damnaretur. Elegit aliquid melius, spreuit quod ei licebat. Spreuit, & illicita tanta committit? Hoc dico, nubere licet, antequam voueat, superbire nunquam licet. O tu virgo Dei, nubere noluisse quod licet: extollis te, quod nō licet. Melior inquit virgō quam maritata. Sed melior maritata humilis quam virgo superba. Quæ autem respexerit ad nuptias, non quia voluit nubere damnatur, sed quia iam antecesserat, & fit vxor Loth respiciendo retrorsum. Non sitis pigri qui potestis quibus aspirat Deus, apprehendere gradus meliores: quia non ista ideo loquimur, vt non ista voueatis, sed vt voueatis, & reddatis.

Ex lib. ad
Polh.

Quod enim cuique antequam vouisset licebat, cum id se nunquam facturum vouerit, non licebit. Si tamen id vouerit quod vouendum fuit, sicuti est perpetua virginitas, vel continentia post experta connubia, solutus à vinculo coniugali, vel ex consensu vouentibus, & carnalia debita sibi inuicem relaxantibus fidelibus, castisque coniugibus. Vel alteram sine altero vouere fas non est. Hæc ergo & si qua alia sunt quæ reuocantur, cum homines vouerint nulla conditione rumpenda sunt, quæ sine vlla conditione vouerunt.

Quia & hoc dominum præcepisse intelligendum est, vbi legitur: *Vouete & reddite domino Deo vestro.* Vnde Apostolus de quibusdam quæ continentiam vouent, & postea nubere volunt, quod eis antequam vouissent vtique licebat: *Habentes (inquit) damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt.*

Simul autem et otiosa discunt circuire domos, non solum otiose, sed & verbosa, & curiosa, loquentes quæ non oportet.

Ex tractat.
Psal. 99.

Nemo vos fallat. Si non vultis falli & vultis amare, fratres, scitote omnem professionem in Ecclesia habere fictos. Non dixi omnem hominē esse fictum: sed omnem professionem habere fictas personas. Sunt Christiani mali, sed sunt & boni. Quasi plures malos vides, quia paleæ sunt, nec te ad grana peruenire permittunt. Sunt ibi & grana, accede, tenta, excute, adhibe oris iudicium, inuenis sanctimoniales indisciplinatas. Nunquid ideo sanctimonium reprehendendum est? Multæ non stant in domibus suis, circumeunt domos alienas curiosæ agentes, loquentes quæ non oportet, superba, lingua, ebriosa. Sed si virgines sunt quid prodest integra caro mente corrupta? Melius est humile coniugium quam superba virginitas. Si enim nuberet, non haberet nomen vnde extolleretur, & haberet frenum quo regeretur. Sed nunquid propter virgines malas damnaturi sumus & sanctas corpore & spiritu? Aut propter istas laudabiles, etiam illas improbandas laudare cogemur? Vndique vnus assumetur, & vnus relinquetur.

Volo autem iuniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasione dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quadam conuersa sunt retro post Satanam.

Ex lib. ad
Inianum
de sancta
viduitate.

Nuptiarum bonum Apostolica auctoritate & sobrietate commendat, non procreandi officium etiam eis quæ continentia bonum capiunt tanquam ad obsequelam legis imponit. Denique cur hoc dixerit pandit, cum adiungit & dicit: *Nullam occasione dare aduersario maledicti gratia.* Iam enim quadam conuersa sunt retro post Satanam. Vt his verbis eius intelligamus eas quas nubere voluit: melius voluisse continere quam nubere, sed melius nubere quam retro ire post Satanam, id est, ab excellenti illo virginalis vel vidualis castitatis proposito in posteriora respiciendo cadere & interire.

Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, vt non grauetur Ecclesia Dei, vt his quæ vera vidua sunt sufficiat.

Ex tractat.
Euangel.
secundum
Ioan. 59.
12. quæst. I.
& habebat.

Habebat & dominus loculos, & à fidelibus oblata conseruans, & suorum necessitatibus, & alijs indigentibus tribuebat. Tunc primum Ecclesiastica pecuniæ forma est instituta, vbi intelligeremus quod præcipit non cogitandum esse de castino, non ad hoc fuisse præceptum, vt nihil pecuniæ seruetur à sanctis, sed ne Deo propter ista seruiatur, & propter inopia timorem iustitia deseratur. Nam

& Apostolus in posterum prouidens ait: *Si quis fidelis habet viduas, sufficienter tribuat eis, vt non grauetur Ecclesia, quo verus viduis sufficere possit.*

Qui bene præsumunt presbyteri duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non alligabis os boui trituranti. Et dignus est operarius mercede sua. Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.

Operarij enim sumus, & adhuc in vinea laboramus. Finito die, finito opere, merces restituetur. Sed quis operarius perdurat ad accipiendam mercedem, nisi qui pascitur dum laborat? Non enim & tu operario tuo mercedem solam daturus es. Non etiam affers illi vnde vires repararet in labore? Pascis vtique, cui mercedem daturus es.

Ex tractat.
in euangel.
secundum
Ioan. 17. 3

Vnde ergo viuatur, est necessitatis accipere: est charitatis præbere non tanquam venale sit Euangelium, vt illud sit precium eius, quod sumant qui annunciant, vnde viuant. Si enim sic vendunt, magnam rem vili vendunt. Accipiunt sustentationem necessitatis à populo, mercedem dispensationis à domino. Non enim est idoneus populus reddere mercedem illis, qui sibi in charitate Euangelij seruiunt. Non expectant illi mercedem, nisi vnde & isti saluent. Dicit enim scriptura: *Non infirabis os boui trituranti.*

Ex lib. de
Pastor.

Deut. 15.

1. Cor. 9.

Nunquid de bobus pertinet ad Deum? Dixit enim: *Non infirabis os boui trituranti.* Sed propter nos scriptura dicit. Omnis ergo qui prædicat verbum Dei, monet, obiurgat, terret, triturat aream, & bouis implet officium.

Ex tractat.
Psal. 126.
1. Cor. 9.

Peccantes coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant. Testor coram Deo & Christo Iesu & electis Angelis, vt hæc custodias sine præiudicio, nihil faciens in alteram partem declinando.

Christum Dominum, & Paulum seruum eius audiamus. Quid dicis Domine? *Si peccaueris in te frater tuus, corripe illum inter te & ipsum solum.* Quid dicis Apostole Paule? *Peccantes coram omnibus argue, vt ceteri timorem habeant.* Quid facimus? Controuersiam istam velut iudices audimus? Absit, imo sub iudice constituti, pulsemus vt nobis aperiri impetremus, fugiamus sub alas Domini. Non enim Apostolo suo contrarium locutus est, quia & in illo ipse est locutus, sicut dixit: *An vultis experiri eum accipere qui in me loquitur Christus?* Christus in Euangelio: Christus in Paulo. Christus ergo vtrunque dixit, vnam ore suo, alterum ore præconis sui. Quia quando præco de tribunali aliquid dicit, non conscribitur in gestis, præco dicit, sed ille dixisse conscribitur, qui præconi quod diceret imperauit. Duo ergo ista, duo præcepta fratres sic audiamus, vt nos intelligamus, nos in vtroque præcepto peccati constituamur cum corde nostro, non cōcordemus, & scriptura sancta in nullo discordat. Verum est, sed discernere debemus aliquando illud esse faciendum, aliquando corripiendum fratrem inter te & ipsum solum, aliquando corripiendum coram omnibus, vt ceteri timorem habeant. Si aliquando illud, aliquando illud fecerimus, concordiam scripturarum tenebimus, & in faciendo atq; obtemperando non errabimus. Sed dicit mihi aliquis quando facio illud, quando illud?ætunc corripiam inter me & ipsum solum, quando debeo coram omnibus corripere, aut tunc corripiam coram omnibus quando debeo in secreto corripere. Cito videbit charitas vestra quid quando facere debeamus, sed vti nam facere pigri non sumus. Intēdite & videte: *Si peccaueris in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum.* Quare? Quia in te peccauit. Quid est in te peccauit? Tu scis quia peccauit. Quia enim secretum fuit quando in te peccauit, secretum quare cum corrigis quod peccauit. Nam si solus nosti quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es corrector, sed proditor.

Ex ser. de
verbo Eu-
angelij 16.
Matt. 18.

Mat. 18.

Attende quemadmodum iustus Ioseph tanto flagitio quod de vxore fuerat suspicatus, tanta benignitate pepercit antequam sciret vnde illa conceperat: quia grauidam fenserat, & se ad illam non accessisse nouerat. Restabat igitur certa adulterij suspitio: & tamen quia ipse solus fenserat, ipse solus sciebat: quid de illo ait Euangelium? *Ioseph*

autem cum esset iustus, & nollet eam divulgare, voluit eam occulte
 limittere. Ergo ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ
 peccantur coram omnibus. Ipsa corripiantur secretius,
 quæ peccantur secretius. Distribuite tempora, & concordat
 scriptura. Sic agamus, & sic agendum est, non solum
 quando in nos peccatur, sed quando peccatur ab aliquo ut
 ab altero nesciatur. Nescio quæ homicidam nouit Episcopus,
 & alius illum nemo nouit. Ego nolo publicè corripere,
 & tu quaris inscribere. Profusus nec prodo, nec negligo.
 Corripo in secreto, pono ante oculos Dei iudicium. Terreo
 cruentam conscientiam, persuadeo penitentiam. Hac
 charitate præditi esse debemus. Vnde aliquando homines
 reprehendunt nos quod quasi nõ corripiamus, aut putant
 nos scire quod nescimus: aut putant nos tacere si scimus.
 Forte quod scis & ego scio, non coram te corripio, quia
 curare volo: non accusare. Sed homines adulteri in do-
 mibus suis, in secreto peccant, aliquando nobis produ-
 untur ab vxoribus suis plerumque zelantibus, aliquando ma-
 ritorum salutem querentibus, nos non prodimus sed in
 in secreto arguimus. Vbi contigit malum, ibi moriatur.
 Non tamen vultus illud negligimus, ante omnia ostendentes
 homini in tali peccato constituto, faciamque ge-
 renti conscientiam, illud vultus esse mortiferum.

*Magnus cito nemini imposueris, neq; communicaueris peccatis
 alienis. Te ipsum castum custodi. Noli adhuc aquam bibere, sed mo-
 dico vino vivere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infir-
 mitates.]*

Sicut se habet firmissima veritas, non nisi consensio-
 ne intelligenda est communio peccatorum, quam vetat
 Apostolus.

Iubetur nobis continentia, vbi iubet Apostolus ad Ti-
 motheum: *Contine te ipsum.* Iussio est, præceptio est. Au-
 diendum est, faciendum est. Sed nisi Dominus adiuuet,
 remanemus. Conamur quidem facere voluntate, & niti-
 tur aliquid voluntas, non præsumat potestas, nisi adiuue-
 tur infirmitas. Certè enim iustum est: *Contine te ipsum.* Au-
 di alium locum scripturæ. *Et cum scirem, inquit, quia nemo
 esse potest continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia sci-
 re cuius esset donum.* Et quid, inquit, feci? *Adij Dominum &
 depressatus sum.* Quid opus est multa percurrere fratres mei?
 Quicquid nobis iubetur, orandum est vt impleatur. Sed
 non sic vt dimittamus nos. De nobis aliquid & nos agere
 debemus, conari debemus, & in eo gratias agere in quo
 potuerimus, in eo quod non potuerimus, orare. Quando
 gratias agis, caue ne damneris ingratus. Quando autem
 quod nondum habes petis, caue ne remaneas inanis quia
 impediaris.

*Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia
 ad iudicium, quosdam autem subsequuntur. Similiter & facta bona
 manifesta sunt, & qua aliter se habent, abscondi non possunt.]*

Manifesta ea dicit, de quibus clarum est quo animo
 fiant. Hæc præcedunt ad iudicium, id est, quia si fuerit ista
 subsequutum iudicium, non est temerarius. Subsequuntur
 autem illa quæ occulta sunt: quia nec ipsa latebunt tempo-
 re. Sic & de bonis factis intelligendū est. Nam ita subiungit:
*Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæcumq; aliter
 se habent abscondi non possunt.* De manifestis ergo iudicemus,
 de occultis vero Dei iudicio relinquamus: quia & ipsa
 abscondi non possunt, siue mala, siue bona, cum tempus
 aduenerit quo manifestentur.

C A P U T VI.

Quicumq; sunt sub iugo serui, Dominos suos omni honore
 dignos arbitrentur, ve nomen Domini & doctrina blasphemetur.
 Qui autem fideles habent Dominos, non contemnunt: quia
 fratres sunt: sed magis seruiant quia fideles sunt & dilecti, quia
 beneficij participes sunt. Hac doce, & exhortare. Si quis aliter docet,
 & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi:
 & ei que secundum pietatem est doctrina: superbus nihil sciens, sed
 languens circa questiones & pugnas verborum: ex quibus oriuntur
 inuidia, contentiones, blasphemia, suspensiones mala, consuetudines
 hominum mente corruptorum, & qui veritate priuati sunt, existi-
 mantium quæstum esse pietatem.]

Quæ de seruo Hebræo præcipiuntur, vt lex antio-
 feruiat, & dimittatur liber gratis, ne serui Christiani
 hoc flagitent à Dominis suis, Apostolica auctoritas iubet
 seruos Dominis suis esse subiectos: ne nomē Dei & doctrina
 blasphemetur. Illud enim ex hoc satis constat in mysterio
 præceptum: quia & pertundi subula eius aurem ad
 postem præcipit Deus, qui libertatem illam recusasset.

Est autem quæstus magnus pietas cum sufficientia.]

Hanc igitur sufficientiam non indecenter vult, quis-
 quis vult, nec amplius vult. Alioquin non ipsam vult, &
 idèd nec decenter vult. Hanc optabat, & pro hac orabat,
 qui dicebat: *Diuitias & paupertates ne dederis mihi. Constitue
 autem mihi que necessaria sunt sufficienter: vt ne satiatas mendax
 efficiar: & dicam, quis me videt? Aut pauper factus, furer: & iu-
 rem nomen Dei me.* Vides certe & istam sufficientiam non
 appeti propter seipsam: sed propter salutem corporis, &
 congruentem habitum personæ hominis: quo habitu non
 sit inconueniens eis, cum; quibus honeste officio seque vi-
 uendum est.

*Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec
 auferre aliquid possumus. Habentes autem alimenta, & quibus te-
 gamur, his contenti simus.]*

Recole diues primordia tua: vide vtrum huc aliquid
 attuleris. Iam venisti, & tanta inuenisti: dic rogo te quid
 attulisti? Aut si dicere erubescis: Apostolum audi. *Ni-
 bil (inquit) intulimus in hunc mundum.* Sed forte quia ni-
 hil attulisti, & hic multa inuenisti: aliquid hinc tecum abla-
 turus es? Et hoc fortasse amore diuitiarum trepidas confi-
 teri. Audi & hoc: Apostolus dicit, qui te non palpat: *Ni-
 bil intulimus in hunc mundum.* Vtique quando nati sumus.
Sed nec auferre aliquid possumus, vti que quando de mundo
 eximus. Nihil attulisti, nihil hinc auferes. Quid te inflas
 contra pauperem? Ecce diues nihil attulisti in hunc mun-
 dum: sed nec auferre hinc aliquid potes. Quod dixi de
 natis: hoc dico de mortuis. Certè quando aliquo casu ve-
 tera sepulchra franguntur, ossa diuitis agnoscantur. Ergo
 diues audi Apostolum: *Nihil intulimus in hunc mundum.*
 Agnosce: verū est. *Sed nec auferre aliquid possumus.* Agnosce,
 & hoc verum est. Quid ergo sequitur? *Victum & regumen-
 tum habentes, his contenti simus.*

*Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in
 laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, que mer-
 gunt homines in interitum & perditionem.]*

Videte quid diuitibus dictum sit: *Non superbè sapere,
 neq; sperare in incerto diuitiarum suarum.* Bona operari, tri-
 buere, thesaurizare fundamentum bonum in futurum.
 Pauperibus autem quid dictum est? *Qui volunt diuites fieri,
 incidunt in tentationem.* Nam si iam diuites essent, alterum
 Canticum audirent. Diues audit vt eroget, pauper audit
 ne desideret.

*Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam ap-
 petentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu
 autem o homo Dei hac fuge. Sectare vero iustitiam, pietatem, fi-
 dem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. Certa bonum cer-
 tamen fidei, apprehende vitam eternam, in qua vocatus es, & con-
 fessus bonam confessionem coram multis testibus. Præcipio tibi co-
 ram Deo qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium red-
 didit sub Pontio Pilato, bonam confessionem.]*

Atende quid dimiserunt. Doles quia hoc dimise-
 runt, vide quo se inseruerunt. Audi. A fide erraue-
 runt, & inseruerunt se doloribus multis. Sed qui volunt
 diuites fieri? Aliud est esse diuitem, aliud velle fieri diui-
 tem. Hic cupiditas accusatur, non aurum, non argentum,
 non diuitiæ, sed cupiditas.

Initium omnis peccati superbia. Scriptura definiuit dicens:
Initium omnis peccati superbia. Cui testimonio non inconue-
 nienter apratur quod Apostolus ait: *Radix omnium malo-
 rum est auaritia,* si auaritia generalem intelligamus, qua
 quisque appetit aliquid amplius quam oportet, propter
 excellentiam suam, & quendam propriæ rei amorem, cui
 sapienter nomen Latina lingua indidit, cum appellauit pri-
 uatum, quod potius à detrimento quam ab incremento
 dicitur elucet. Omnis enim priuatio minuit. Vnde itaq; vult

Ex lib. q.
 Exod.

Ex lib. ad
 oratio Deo.

Ex ferm.
 de verb.
 Euang. 8.

Ex tract.
 Psal. 136.

Ex ferm.
 de verb.
 Euang. 8.

Ex lib. de
 Gen. ad
 lib. 11.
 Eccl. 10.

eminere superbia, inde in angustias egestatemque contrahitur, cum à communi ad proprium damno suo amore redigitur. Specialis est autem auaritia, quæ vltimus amor pecuniæ dicitur. Cuius nomine Apostolus per speciem generis significans, vniuersalem auaritiam volebat intelligi dicendo, *Radix omnium malorum est auaritia*. Hac enim est diabolus cecidit, qui utique non amauit pecuniam, sed propriam potestatem. Proinde peruersus sui amor priuat sancta societate turgidum spiritum, eumque coarctat miseria, iam per iniquitatem satiari cupientem. Hinc alio loco cum dixisset, *Erunt enim homines seipso amantes*, continuo subiicit: *Amatores pecuniæ*, ab illa generali auaritia, cuius superbia caput est, ad hanc specialem descendens, quæ propria hominum est. Neque enim essent etiam homines amatores pecuniæ, nisi eos putarent excellentiores, quos ditiores. Cui morbo contraria charitas, *Non quarit quæ sua sunt*, id est, non priuata excellentia lætatur. Merito ergo, & non inflatur. Hi duo amatores, quorum alter sanctus est, alter immundus, alter socialis, alter priuatus, alter communi vtilitati consulens propter supernam societatem, alter etiam rem communem in potestatem propriam redigens propter arrogantem dominationem, alter subditus, alter æmulus Deo, alter tranquillus, alter turbulentus, alter pacificus, alter seditiosus, alter veritatem laudibus errantium præferens, alter quoquomodo laudis audis, alter amicalis, alter inuidus, alter hoc volens proximo, quod sibi, alter subijcere proximum sibi, alter propter proximi vtilitatem Regens proximum, alter propter suam, præcesserunt in Angelis, alter in bonis, alter in malis: & distinxerunt conditas in genere humano ciuitates duas sub admirabili & ineffabili Dei prouidentia, cuncta quæ creat administrantis & ordinantis: alteram iustorum, alteram iniquorum. Quarum etiam quadam temporali commixtione peragitur sæculum, donec vltimo iudicio separentur: & altera coniuncta Angelis bonis, in Rege suo vitam cõsequatur æternam, altera coniuncta Angelis malis, in ignem cum Rege suo mittatur æternum.

Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam.

Auaritia radix omnium malorum. Tali verbo Græco hic appellatur, quo possit intelligi generalis auaritia: quia plus appetit quisquam quam sat est. Pleon Latinè plus est: hexis habitus est, ab eo quod est habere, ergo ab amplius habendo appellata est pleonexia: quam Latini interpretes in hoc loco nonnulli interpretati sunt emolumentum: quidam vero vtilitatem, sed melius qui auaritiam. Dicit autem Apostolus: *Radix enim omnium malorum auaritia est*. Sed in Græco, vnde in nostram linguam verba ipsa translata sunt, non legitur apud Apostolum pleonexia in loco isto Psalmi huius, sed philargyria, quo verbo significatur amor pecuniæ. Verum Apostolus intelligendus est isto nomine genus significasse per speciem, id est, per amorem pecuniæ vniuersalem generalemque auaritiam, quæ verè radix est malorum omnium. Nam ipsi primi homines per serpentem decepti & deiecti non fuissent, nisi plus quam acceperant habere, & plusquam facti fuerant esse voluissent. Hic quippe promiserat dicens: *Eritis sicut dii*. Ergo ista pleonexia subuersi sunt. Plus enim volentes habere quam acceperant, & quod acceperant amiserunt. Cuius vestigium veritatis quæ vbique dispersa est, & in forensi iure deprehensum est, quo institutum est, vt plus petendo causa cadat, id est, vt qui plus petierit quam ei deberur, & quod ei debebatur, amittat. Omnis autem à nobis circumciditur auaritia, si gratis colatur Deus. Ad quod sanctum Iob in agone contentionis ipse prouocat inimicus: cum de illo dicit: *Nunquid gratis colit Iob Deum?* Putabat enim diabolus quod in Deo colendo vir iustus cor inclinatum haberet in auaritiam, & causa emolumenti vel vtilitatis rerum temporalium quibus eum ditauerat Dominus, velut mercenarius, ei pro tali mercede seruiret. Sed quam gratis Deum coleret tentatus aperuit. Si ergo cor non habemus inclinatum in auaritiam: Deum non colimus nisi propter Deum, vt sui cultus ipse sit merces: ipsum diligamus & in seipso, ipsum diligamus in nobis: ipsum in proximis nostris, quos diligimus sicut nosmetipsos, siue habeant

eum, siue vt cum habeant. Quod nobis quoniam ipso donante confertur: idè illi dicitur: *Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam.*

Vt serues mandatum sine macula irreprehensibili vsq; in aduentum Domini nostri Iesu Christi: quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex Regum, & Dominus Dominantium.

O Stendi nõ esse consequens, vt idè credamus in forma Dei visibilem filium, quia scriptum est, *Inuisibili soli Deo*. Quod tu de Patre sic te accipere demonstrabas, tanquam filius inuisibilis non sit, cum eum inuisibilem creatorem scriptura testetur. Verum restat vt tu dicas: ambo quidem inuisibiles sunt, id est, Pater & Filius, sed Pater inuisibilior est. Ac si dando aliquid patri, quod non sit filij: mendacem facis eundem filium dicentem: *Omnia quæcunq; habet pater, mea sunt*. Hoc & de potentia sapientis, quod scilicet sit quidem Pater & Filius, sed potentior pater filio, vt actoribus, & doctoribus vobis potuerit potentem potens, nec potuerit omnipotentem gignere omnipotens. Ac per hoc si habet pater omnipotentiam, quam non habet filius, falsum est quod ait filius: *Omnia quæcunq; habet pater, mea sunt*. Deinde si aliquid facit pater, quod facere non potest filius, merito dicitur potentior pater quam filius. Cum vero dicat: *Quæcunq; pater facit, hæc & filius similiter facit*: nonne melius auditur ipse quam vos? meliusque ipsi creditur docenti, quam decipientibus vobis? Sed potentiam pater (inquis) à nemine: filius vero accipit à patre. Factemur & nos filium ab illo accepisse potentiam, de quo natus est potens. Patri vero nullus potentiam dedit: quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit potentiam pater filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua gignendo dedit ei, quem genuit de substantia sua. Sed quæritur vtrum tantam quanta ipsi est potentia, pater filio dederit, an minorem. Si tantam, non solum potentem potens, verum etiam omnipotentem genuisse dicitur, credatur, intelligatur omnipotens. Si minorem, quomodo omnia quæ habet pater filij sunt? Si patris omnipotentia, filij non est: quomodo quæcunq; pater facit, hæc & filius similiter facit? Quod utique non potest, si omnipotens non est. Ac per hoc, quod ait Apostolus, *Beatus & solus potens*: nõ cogor de patre tantummodo accipere: sed de Deo, quod est ipsa Trinitas. Loquens enim ad Timotheum: *Præcipio (inquit) tibi coram Deo, qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem, vt serues mandatum sine macula irreprehensibile vsque ad aduentum Domini nostri Iesu Christi, quem temporibus proprijs ostendet beatus, & solus potens, Rex Regum, & Dominus Dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem, quem nemo hominum vidit, nec videre potest: cui est honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen*. Nihil hic video dictum, quod non conueniat Trinitati. Sed vt taceam de Spiritu sancto, quem nec saltem minorem filio Deum vultis, qui omnino Deum esse non vultis, sufficit vt vos de patre conuincamus & filio. Nunquid enim quia dixit Apostolus, *Testificor tibi coram Deo qui viuificat omnia*: si dixeris patrem viuificare omnia, quomodo ergo quæcunq; pater facit, hæc & filius similiter facit? quandoquidem pater vt putas viuificat omnia, quod filius non facit. Deinde vbi ait: *Sicut pater suscitauit mortuos & viuificauit, sic & filius quos vult viuificat*: quomodo verum est si pater sine filio viuificat omnia? Proinde quod addidit: *Et Christo Iesu qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem*, de filio propriè dicere voluit, quia filius quidem sicut pater viuificat omnia. Sed sub Pontio Pilato in forma serui filium nouimus passum fuisse, non patrem. Deinde subiungitur: *Vt serues mandatum sine macula irreprehensibile vsque ad aduentum Domini nostri Iesu Christi, quem temporibus proprijs ostendet beatus & solus potens, quem scilicet aduentum Domini nostri Iesu Christi ostendet utique Deus, quod non solum est pater: quia secundum veritatem, non secundum vestrum errorem, Trinitas vnus est Deus. Beatus & solus potens, Rex Regum, & Dominus Dominantium*. Nunquid enim vel vos dicere audetis: filium non esse Regem Regum: & Dominum Dominantium? De quo inter cætera scriptum est in Apocalypsi Ioannis: *Et ipse calcet torcular vini,*

Psal. 118.

Ex lib. cõi.

Maxim. 2.

1. Tim. 1.

Ioan. 16.

Ex tract.

Psal. 118.

2. Tim. 4.

Ioan. 5.

potentis : & in tunica, & infemore habet nomen scriptum: Rex Regum, & Dominus Dominantium. Sed ne forte dicatis, quod nomen Patris Filius habet scriptum in veste & in femore, alio loco eiusdem libri superius legitur: Et agnus vincet eos: quoniam Dominus Dominantium est: & Rex Regum. Quapropter secundum vos, duo sunt Reges Regum, & Domini Dominantium. Et contra vos est, si de patre raturam agit

Apostolus: Beatus, & solus potens, Rex Regum, & Dominus Dominantium, verum autem secundum fidem rectam: ipsa Trinitas vnus est Deus, Beatus, & solus potens, Rex Regum, & Dominus Dominantium: qui solus habet immortalitatem: & lucem habitat inaccessibilem. Et quomodo erit verum: *Accedite ad eum & illuminamini:* nisi quia hoc nemo potest, si de se quisque praesumpserit: sed si ei ipse donauerit? Immortalitatem autem Deus habere dicitur solus: quia est immutabilis solus. In omni enim mutabili natura, nonnulla mors est ipsa mutatio: quia facit aliquid in ea non esse quod erat. Proinde & ipsa anima humana, quae propterea dicitur immortalis, quoniam qualitercunque secundum modum suum nunquam desinit viuere, habet tamen pro ipso suo modo quandam mortem suam: quia si iuste vivebat, & peccat, moritur iustitiae: si peccatrix erat, & iustificatur, moritur peccato. Ut alias eius mutationes taceam, de quibus longum est disputare: & creaturarum natura caelestium mori potuit: quia peccare potuit. Nam & Angeli peccauerunt, & daemones facti sunt: quorum est diabolus princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt. Et cuiusque creaturae rationali praestatur ut peccare non possit: non est hoc naturae propriae, sed Dei gratiae. Ac per hoc solus Deus habet immortalitatem: qui non cuiusquam gratia, sed natura sua nec potuit, nec potest aliqua conuersione mutari, nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare. Quem secundum naturam qua Deus est, nemo hominum vidit: nec videre potest: sed poterit aliquando si ad illum numerum hominum pertinet, de quibus dictum est: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Cui Deo: id est, Patri, & Filio, & Spiritui sancto: quae Trinitas vnus est Deus: honor, & gloria, in saecula saeculorum, Amen. Omnipotens itaque Pater, omnipotentem genuit Filium: quoniam quaecunque Pater facit, haec & Filius similiter facit. Filium quippe ipsum genuit utique Patris natura, non fecit.

Apo. 19.

Apo. 17.

Ex lib. de Trini. 1.

Eccl. 24.

Vnus igitur eiusdem cum patre substantiae est: & ideo non tantum Deus, sed & verus Deus. Quod Ioannes in Epistola sua apertissime dicit: *Scimus quod filius Dei venerit: & dedit nobis intellectum ut cognoscamus verum, & simus in vero filio eius Iesu Christo. Hic est verus Deus: & vita aeterna.* Hinc etiam consequenter intelligitur, non tantummodo de Patre dixisse Apostolum Paulum, *Qui solus habet immortalitatem*, sed de vno & solo Deo, quod est ipsa Trinitas. Neque enim ipsa vita aeterna mortalis est secundum aliquam mutabilitatem. Ac per hoc filius Dei, qui vita aeterna est, cum patre etiam ipse intelligitur, vbi dictum est: *Solus habet immortalitatem.* Eius enim vitae aeternae & nos participes facti pro modulo nostro immortales efficitur. Sed aliud est ipsa cuius participes efficitur vita aeterna, aliud nos qui eius participatione viuemus in aeternum. Si enim dixisset, quem temporibus proprijs ostendet Pater beatus, & solus potens, Rex Regum, & Dominus Dominantium, qui solus habet immortalitatem, nec sic inde separatam filium oporteret intelligi. Neque enim, quia ipse filius alibi loquens voce sapientiae (ipsa enim est Dei sapientia) ait: *Gyrum caeli circumsi sola,* separauit a se patrem. Quanto magis ergo non est necesse, ut tantummodo de patre praeter filium intelligatur quod dictum est, *Qui solus habet immortalitatem?* cum ita dictum sit, *Ut serues,* inquit, *mandatum sine macula irreprehensibile vsq; in aduentum Domini nostri Iesu Christi, quem temporibus proprijs ostendet beatus, & solus potens, Rex Regum, & Dominus Dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem, quem nemo hominum vidit, nec videre potest, cui est honor, & gloria, in saecula saeculorum, Amen.* In quibus verbis nec Pater proprie dominatus est, nec Filius, nec Spiritus sanctus, sed beatus, & solus potens, Rex Regum, & Dominus Dominantium, quod est vnus, & solus verus Deus

ipsa Trinitas. Nisi forte quae sequuntur perturbabunt hunc intellectum, quia dixit: *Quem nemo hominum vidit nec videre potest*, cum hoc etiam ad Christum pertinere secundum eius diuinitatem accipiantur, quam non viderunt iudaei, qui tamen carnem viderunt & crucifixerunt. Videri autem diuinitas humano visu nullo modo potest, sed eo visu videtur, quo iam qui viderint, non homines, sed ultra homines sunt. Recte ergo Deus ipsa Trinitas intelligitur beatus, & solus potens ostendens aduentum Domini nostri Iesu Christi temporibus proprijs. Sic enim dicitur: *Solus habet immortalitatem*, quomodo dictum est: *Qui facit mirabilia magna solus.* Quod velim scire, de quo dictum accipiant. Si de patre tantum, quomodo ergo verum est quod ipse filius dicit, *Quaecumq; enim pater facit, haec & filius facit similiter?* An quicquam est inter mirabilia mirabilius, quam resuscitare & viuificare mortuos? Dicit autem idem filius: *Sicut Pater suscitauit mortuos, & viuificauit, sic & Filius quos vult viuificat.* Quomodo ergo solus pater facit mirabilia, cum haec verba nec patrem tantum, nec filium tantum penitentiam intelligi, sed utriusque Deum vnum verum solum, id est, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum.

Psal. 135.

Ioan. 5.

Ex tra. 7. Euang. secundum Ioan. 20.

Ex lib. de Trini. 1.

Ex lib. seu. Proprii.

Ex epist. ad Galatam.

Ex tra. 11. Psal. 118. 33.

Ex lib. de Gen. 1. 1. Inter. 8.

Qui solus habet immortalitatem.

Quicquid etiam a meliore in deterius, & a deteriore in melius moritur, non est hoc Deus, quia neque in melius ire potest summa bonitas, neque in deterius vera aeternitas. Vera autem aeternitas est vbi temporis nihil est. Erat autem modo hoc, & modo illud, iam tempus admissum est, aeternum non est. Nam ut noueritis quia non sic Deus quomodo anima, certe immortalis est anima. Quid ergo est, quod ait Apostolus de Deo: *Qui solus habet immortalitatem?* Quia solus habet veram aeternitatem. Ergo ibi nulla mutabilitas.

Quod ait Apost. *Qui solus habet immortalitatem*: cum & anima quodammodo immortalis dicatur esse, & sic non diceret, *solus habet*, nisi quia vera immortalitas incommutabilitas est, quam nulla potest habere creatura, quoniam solius creatoris est: hoc & Iacobus dicit: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a patre luminum, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio.* Hoc & Dauid: *Mutabis ea, & mutabuntur: tu autem idem ipse es.*

Vera aeternitas, & vera immortalitas non est nisi in Deitate Trinitatis: cui quod est esse, perpetuum est: quia natura initio carens, incremento non indigens, sicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Creaturae autem etiam illae, quibus Deus aeternitatem dedit, vel daturus est, non penitus omnis finis alienae sunt, quia non sunt extra commutationem, dum illis finis est & temporalis institutio & localis morio, & ipsa in augmentum sui facta mutatio.

Et lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor, & imperium sempiternum, Amen.

Omne quippe quod oculis corporis conspici potest, in loco aliquo sit necesse est, nec vbi que sit totum, sed minore sui parte minorem locum occupet, & maiore maiorem. Non ita est Deus inuisibilis, & incorruptibilis, *Qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem: quem nemo hominum vidit, nec videre potest.* Per hoc enim videri ab homine non potest, per quod videri homo corpore corpora. Nam si & mentibus piorum esset inaccessibilis, non diceretur: *Accedite ad eum & illuminamini.* Et si mentibus piorum esset inuisibilis, non diceretur: *Videbitis eum sicuti est.*

Dictum est: *Deus habitat lucem inaccessibilem.* & audimus tamen: *Accedite ad eum & illuminamini.* Quae utique soluitur quaestio, ut inaccessibilis sit viribus nostris: accedatur autem ad eum muneribus suis.

Si modum quaerimus quomodo locutus sit Deus, certissime tenere debemus Deum, aut per suam substantiam loqui, aut per sibi subditam creaturam. Sed per suam substantiam non loqui, nisi ad creandas omnes naturas: ad ipitales vero atque intellectuales non solum creandas, sed etiam illuminandas: cum iam possunt capere locutionem eius.

qualis est in verbo eius, quod in principio erat apud Deum, & Deus erat verbum, per quod facta sunt omnia. Illis autem qui eum capere non possunt, cum loquitur Deus non nisi per creaturam loquitur, aut tantummodo spiritalem siue in somnis, siue in extasi in similitudinem corporalium: aut etiam per ipsam corporalem, dum sensibus corporis, vel aliqua species apparet, vel in sonantibus vocibus. Ad hoc enim aliquanto latius de hac re differere volui, quia nonnulli hæretici putant substantiam filij Dei nullo assumpto corpore per seipsam esse visibilem: & idèdè antequam ex virgine corpus acciperet, ipsum esse visum patribus opinantur: tanquam de solo Deo Patre dictum sit: *Quem nemo hominum vidit, nec videre potest*: quia filius visus sit ante acceptam serui formam, etiam per ipsam substantiam suam: quæ impietas procul à Catholicis mentibus repellenda est.

Diuitibus huius sæculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuio, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum, bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facillè tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam.]

Ex serm.
de ver.
Euang.

Nihil enim tam timendum est in diuitijs, quam superbia. Denique Apostolus Paulus hoc admonet Timotheum. Præcipe, inquit, diuitibus huius mundi non superbe sapere. Non enim diuitias expauit, sed morbum diuitiarum. Morbus autè diuitiarum, est superbia magna. Nam grandis animus est, qui inter diuitias isto morbo non tentatur. Maior animus diuitijs suis vincens non concupiscendo, sed contemnendo. Magnus est ergo diues, qui non se idèdè magnum putat, quia diues est. Qui autem idèdè magnum se putat, superbus, & egenus est: in carne crepat, in corde mendicat: inflatus est non plenus. Vtres autem duos videas, vnum plenum, alterum inflatum: in vtroque eadem est magnitudo, sed non in vtroque eadem plenitudo. Si attendis, falleris: si appendis, inuenies. Qui plenus est difficilè mouetur, qui inflatus est, cito auferitur.

Præcipe ergo, inquit, diuitibus huius mundi.]

Non adderet huius mundi, nisi quia sunt diuites, & non huius mundi. Qui sunt diuites non huius mundi? Quorum princeps, & caput est ille, de quo dictum est: *Pauper pro nobis factus est, cum diues esset.* Sed si ille solus, quid profuit? Vide quid sequitur: *Vt illius paupertate vos ditaremini.* Puto, quia paupertas Christi non nobis attulit pecuniam, sed iustitiam. Paupertas autem illius vnde? Quia mortalis effectus est. Ergo diuitiæ verè immortalitas. Ibi enim vera copia, vbi nulla indigentia. Quia ergo nos immortales fieri non possemus, nisi pro nobis Christus mortalis esset effectus: idèdè *pauper factus est, cum esset diues.* Hi sunt diuites, sed non huius mundi. Nec tamen & diuites mundi contempti sunt: & ipsos lucratus est sua paupertate: *qui cum diues esset, propter nos pauper effectus est.* Nam si eos contempnisset, & in numero suorum habere nolisset, non Timotheo (sicut dicebam) Apostolus præcepisset, vt ipse præciperet. Præcipe, inquit, diuitibus huius mundi. Inter hos qui fide sunt diuites, sunt quidam diuites huius mundi: præcipe illis, quia & ipsi membra illius pauperis facti sunt, præcipe illis, quid illis timeas à diuitijs. Non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum. Inde enim superbit diues, quia sperat in incerto diuitiarum. Nam si incerta diuitiarum prudenter attenderet, nunquam superbiret, sed semper timeret, quanto esset ditior, tanto fieret sollicitior, & secundum hanc vitam, non solum secundum illam. Multi enim in istis istius sæculi perturbationibus securiores pauperes fuerunt. Multi autem propter suas diuitias quæsi & correpti sunt. Multi se habuisse planxerunt, quod semper habere minimè potuerunt. Præcipe ergo diuitibus huius mundi non superbe sapere, & fiet in eis quod audiuius in proverbio Salomonis: *Sunt qui se humiliant, cum sint diuites.* Et secundum istas diuitias temporales, fieri potest. Sit humilis, plus gaudeat quia Christianus est, quam quia diues est. Non infletur, non extollatur. Attendat pauperem fratrem, non dedignetur frater pauperis appellari. Quantumcunque enim diues sit, ditior est Christus, qui fratres suos voluit esse, pro quibus sanguinem fudit. Tamen ne dicerent diuites, se non habe-

2. Cor. 8.

Ibidem.

re quid faciant de diuitijs suis: admonuit Timotheum, vt eos etiam consilio regeret, nò solum præcepto cohiberet. Cum dixisset, *neque sperare in incerto diuitiarum*: ne se spem perdidisse arbitrarentur, subiicit: Sed in Deo viuio, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum. Temporalia ad vtendum: æterna ad fruendum. Sed de diuitijs suis quid faciant? *Diuites*, inquit, *sint in operibus bonis, facillè tribuant.* Hoc pro sunt diuitiæ, ne sit tibi difficultas tribuendi. Vult enim pauper, & non potest, vult diues & potest. *Facillè tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futuro, vt apprehendant veram vitam.* Nam ista vita falsa est. Huius vitæ falsitate deceptus ille in purpura, & bysso, iacentem vlcerosum pauperem ante suam ianuam contemnebat. Sed ille linctus à canibus thesaurum sibi æternum in Abraham gremio comparabat, et si non abundantanti facultate, pia tamen & optima voluntate. Ille autem diues, qui sibi magnus videbatur in purpura & bysso, mortuus est & sepultus est. Et quid inuenit? Æternam sitim, indeficientes flammæ. Successit ignis purpuræ & bysso: ea tunica ardebat, qua se expoliare non poterat. Pro epulis ariditas, & desiderium guttæ de digito pauperis, sicut ille micarum de mensa diuitis. Sed illius egestas præteriens: huius pœna permanens. Hoc attendant diuites huius mundi, & non superbe sapiant, facillè tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum: ibi sunt verè diuites, sed non huius mundi.

Vt apprehendant veram vitam.]

Qui nolunt diuites fieri, vel qui non curant, vel non ardent cupiditatibus, non auaritiæ facibus accenduntur, sed diuites sunt, audiant Apostolum: *Præcipe diuitibus huius mundi.* Præcipe. Quid? *Præcipe ante omnia non superbe sapere.* Nihil est enim, quod sic generent diuitiæ: quomodo superbiæ. Omne pomum, omne granum, omne frumentum, omne lignum habet vermem suum, & alius est vermis mali, alius pyri, alius fabæ, alius tritici. Vermis diuitiarum superbiæ. Ergo præcipe diuitibus huius mundi non superbe sapere. Vnde autem superbe sapere? de eo quod sequitur: *Neque sperare in incerto diuitiarum.* Qui non sperant in incerto diuitiarum, non superbe sapiunt. Si non alium sapiunt, timeant: si timent, non alium sapiunt. Quam multi heri diuites, hodie pauperes? Quam multi dormiunt diuites, & venientibus latronibus, & cuncta auferentibus euigilant pauperes? Ergo non sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuio, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum, temporalia & æterna: sed magis ad fruendum æterna: ad vtendum temporalia tanquam viatoribus: ad fruendum, æterna tanquam habitatoribus: temporalia, vnde bona faciamus: æterna, vt boni efficiamur. Ergo hoc faciant diuites, non superbe sapiant, neque sperent in incerto diuitiarum: sed in Deo viuio, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum, hoc faciant. Ex eo autem quod habent quid faciant? Audi quid. *Diuites sint in operibus bonis, facillè tribuant*, habent enim vnde, quare non faciunt? Paupertas difficultas est: facillè tribuant, habent vnde communicent: id est, pares suos mortales agnoscant. *Communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum.* Non enim quia dico, inquit, *facillè tribuant, communicent*, expoliare illos volo, nudare illos volo, inanes relinquere volo. Doceo lucrum cum ostendo: *thesaurizent sibi.* Non enim volo, vt pauperes remaneant. *Thesaurizent sibi*: non vt perdat dico, sed quo migrant ostendo. *Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam.* Hæc ergo falsa vita est: *Apprehendant veram vitam. Vanitas enim vanitatum: & omnia vanitas. Quæ abundantia tanta hominis in omni labore suo: quo ipse laborat sub sole?* Apprehendenda est ergo vera vita, migranda sunt facultates nostræ ad locum veræ vitæ, vt hoc ibi inuentiamus quod hic damus.

Ibidem
serm. de
verb.
Euang. 5.

Eccl. 1.

Pauper Dei in animo est: non in sæculo. Procedit aliquando homo habens plenam domum, vberes terras, multa prædia, multum auri & argenti: nouit quia in his nò est præuendum, humiliat se Deo, facit inde benè, ita cor ipsius erigitur ad Deum, vt nouerit quia non solum nihil illi proficiunt diuitiæ ipsæ, sed impediunt pedes ipsius, nisi ille erigat, & ille subueniat, & numeratur inter pauperes qui saturatur

Ex tract.
Esal. 13.

panibus. Inuenis alium mendicum inflatum, aut idco non inflatum quia nihil habet, quarentem tamen unde infletur, non attendit Deus facultatem, sed cupiditatem, & iudicatur secundum cupiditatem, quia inhiat rebus temporalibus, non secundum facultatem, quia non ei contigit adipisci. Inde enim de diuitibus dicit Apostolus: *Diuitibus huius seculi praecepit non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo uiuo, qui nobis praestat omnia ab unctanter ad fruendum.* Quid ergo facient de diuitijs suis? Sequitur dicit: *Diuites sint in operibus bonis, facile tribuant, communi-cent.* Et uide quia hic pauperes sunt. *Theſaurizans* (inquid) *sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant ueram uitam.* Cum apprehenderint, tunc erunt diuites, quando autem non eam adhuc habent nouerint se pauperes. Ita fit ut omnes humiles sancto corde, & in charitate germana constitutos quicquid habuerint in hoc saeculo, inter pauperes suos numeret Deus quos saturat panibus.

O Timothee depositum custodi, deuitans prophanas uocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientia, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum, Amen.

Ex lib. cor. Pauli. I. Cor. II.
Veni in mentem aduersus tales Apostolica illa admonitio: *Aptauit vos uniuero, uirginem castam exhibere Christo.* Timeo autem ne sicut serpens Euam sefellit sua astutia, sic & uestra mentes corrumpantur a castitate quae est in Christo. Quid enim agunt isti Euangelizantes nobis praeter quod accepimus, nisi ut nos à castitate corrumpant, quam Christo seruamus? Quando legem Dei culpant nomine ueritatis, & errorem suum laudant nomine nouitatis, quali omnis uertustas fugienda sit, aut omnis nouitas appetenda, cum & mandatam uetus in laudem ponat Apostolus Ioannes, & prophanas uerborum nouitates euitari iubeat Apostolus Paulus.

Ex tract. Euang. secundum Ioan. 94.
Non enim ait, *deuitans uerborum nouitates*, sed addidit *prophanas*. Sunt enim & doctrinae religionis congruentes uerborum nouitates, sicut ipsum nomen Christianorum, quando dici coeperit scriptum est: *In Antiochia enim primum post ascensionem Domini appellati sunt discipuli Christiani*, sicut legimus in Actibus Apostolorum. Et Xenodochia, & monasteria postea sunt appellata nouis nominibus. Res tamen ipsae, & ante nomina sua erant, & religionis ueritate firmantur, quae etiam contra improbos defunduntur aduersus impietatem Arrianorum haereticorum. Nouum nomen patres homouision condiderunt, sed non rem nouam tali nomine signauerunt. Hoc enim uocatur homouision: quod est ego & pater unum sumus, unius uidelicet eiusdemque substantiae. Nam si omnis nouitas prophana esset, nec à Domino diceretur, *Mandatam nouum do uobis*: nec testamentum nouum appellaretur: nec cantaret uniuersa terra Canticum nouum. Sed prophanae sunt uerborum nouitates, ubi dicit mulier insipiens & audax: *Panes occultos libenter attingite, & aqua furtiua dulcedinem.* Ab hac pollicitatione falsa scientiae prohibet dicens: *O Timothee depositum custodi, deuita prophanas uocum nouitates, & contradictiones falsi nominis scientia: quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.* Nihil enim sic amant isti, quam scientiam promittere: & fidem rerum uerarum, quas credere paruuli praecipuntur, uelut imperitiam deridere.

*FINIS EPISTOLAE AD
Timotheum primae.*

ARGUMENTUM IN EPISTOLA SECUNDAM AD TI- MOTHEUM.

Item Timotheo scribit de exhortatione martirii, & omnis regulae ueritatis: & quid futurum sit temporibus nouissimis, & de sua passione, scribens à Roma.

EXPOSITIO DIUI AVRELII AVGVSTINI EPISCOPI, IN SECUNDAM EIVSDEM D. PAULI AD Timotheum Epistolam: ab eodem Ve- nerabili Beda presbytero collecta.

Epistola secunda ad Timotheum.

CAPVT PRIMVM.

Tulus Apostolus Iesu Christi per uoluntatem Dei, secundum promissionem uiae quae est in Christo Iesu, Timotheo charissimo filio. *Gratia, & misericordia, & pax à Deo Patre nostro, & Christo Iesu Domino nostro.* Gratias ago Deo meo, cui seruo à progenitoribus meis in conscientia pura: quod sine intermissione habeo tui memoriam in orationibus meis nocte ac die, desiderans te uideri, memor lachrymarum tuarum, ut gaudio implear: recordationem accipiens eius fidei quae est in te non ficta: quae & habitauit primum in uita tua Loida, & matre tua Eunice: certus sum autem, quod & in te. Propter quam causam admono te, ut resuscites gratiam Dei quae est in te per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed uirtutis & dilectionis & sobrietatis. Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me uinctum eius: sed collabora Euangelio secundum uirtutem Dei, qui nos liberauit, & uocauit uocatione sua sancta: non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam qua data est nobis in Christo Iesu ante tempora saecularia: manifestata est autem nunc per illuminationem Saluatoris nostri Iesu Christi: qui destruxit quidem mortem: illuminauit autem uitam & incorruptionem per Euangelium: in quo positus sum ego predicator, & Apostolus, & magister gentium. Ob quam causam etiam haec patior: sed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum seruare in illum diem. Formam habeo sanorum uerborum quae à me audisti in fide, & in dilectione in Christo Iesu. Bonum depositum custodi, per spiritum sanctum qui habitat in nobis. Scis enim hoc, quod auersi sunt à me omnes qui in Asia sunt, ex quibus est Phigelus & Hermogenes. Dei misericordiam Dominus Onesiphori domui, quia saepe me refugerat, & catenam meam non erubuit: sed cum Romam uenisset, sollicitus me quaesuit & inuenit. Dei illi Dominus inuenire misericordiam à Deo in illa die. Et quanta Ephesi ministravit mihi, tu melius nosti.]

IN hoc Apostoli testimonio cauere debemus, ne nos arbitremur non accepisse spiritum timoris Dei: quod sine dubio magnum est Dei donum, de quo dicit Prophetas Esaias: *Requiescet super eum spiritus sapientiae & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiae & pietatis, spiritus timoris Dei.* Non quo timore Petrus Christum

Ex sermo de grat. & libero arb.

negavit, sed illius timoris spiritum accepimus, de quo dicit ipse Dominus Iesus: *Eum timete qui habet potestatem, & corpus & animam perdere in gehennam. Ita dico vobis, hunc time. Hoc autem dixit, ne illo timore negaremus eum qui turbatus est Petrus. Hunc enim auferri à nobis voluit, cum prius dixit: Nolite timere eos qui corpus occidunt, & postea non habent quid faciant. Huius timoris non accepimus spiritum, sed virtutis, & charitatis, & continentia.* De quo spiritu idem ipse ad Romanos ait: *Gloriamur in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem. Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Non itaque per nos, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Ipsa charitate fit, quam donum Dei esse manifestat, ut tribulatio non auferat, sed potius operetur patientiam.

Maiores quippe libertas est necessaria aduersus tot & tantas tentationes, quæ in paradiso nõ fuerunt, dono perseverantia munita atque firmata: vt cum omnibus amoribus, terroribus, erroribus suis vincatur hic mundus. Hoc sanctorum martyria docuerunt, donante illo, à quo misericordiam consecuti sunt vt fideles essent: à quo acceperunt spiritum non timoris, quo persequentibus cederent: sed virtutis, & charitatis, & continentia, quo cuncta minantia, cuncta mutantia, cuncta cruciantia superarent.

C A P V T II.

T ergo fili mi confortare in gratia, quæ est in Christo Iesu: & quæ audisti à me per multos testes, hac commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.]

Excellenti ergo sanctitate eminentes in Ecclesia, idonei sunt & alios docere: sic loquendo vt fideliter instruantur: sic viuendo vt salubriter imitentur.

Laborat sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, vt ei placeat, cui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronabitur, nisi legitime certauerit. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus accipere. Intellige quæ dico, dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.]

Timotheum quem dicit germanissimum filium: quoniam sciebat corpore infirmum, sicut ostendit, monens eum ne aquam biberet: sed modico vino vteretur, propter stomachum, & frequentes suas infirmitates: quia in opere corporali laborare non poterat: ne forte cum indigere nollet victu quotidiano, ab eis quibus Euangelium ministrabat aliqua sibi negotia quereret, quibus animi eius implicaretur intentio. Aliud est enim corpore laborare animo libero, sicut opifex potest, si non sit fraudulentus & auarus, & priuata rei audius. Aliud autem ipsum animum occupare curis colligendæ sine corporis labore pecuniæ: sicut sunt vel negotiatores, vel procuratores, vel conductores; cura enim præsumunt, non manibus operantur: ideoque ipsum animum suum occupant habendi sollicitudine. Timotheum ergo ne in talia incidere, qui per infirmitatem corporis manibus operari non poterat: sic exhortatur, & monet, & consolatur. *Laborat, inquit, sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus: vt placeat cui se probauit. Nam qui in agone contendit, non coronabitur, nisi legitime certauerit. Hinc, ne ille angustias pateretur dicens: Fodere non possum, mendicare confundor; Adiunxit statim: Laborantem agricolam primum oportet de fructibus percipere, secundum id quod ad Corinthios dixerat: Quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Fecit itaque securum calum Euangelistam, non ad hoc Euangelizantem, vt venderet Euangelium: sed tamen huic vitæ necessaria sibi exhibere manibus non valentem: sumebat enim ab eis quibus tanquam prouincia libus militabat, & quos tanquam vineam cultor exercebat, vel tanquam gregem pascebat: non esse mendicantem, sed potestatem. Propter has igitur, vel occupationes seruorum Dei, vel infirmitates corporales, quæ omnino deesse nõ possunt, non solum permittit Apostolus sancto*

rum indigentiam suppleri à bonis fidelibus: sed etiam saluberrime hortatur.

Profectus fidelium sine tentatione non prouehit, nec sibi quisquam innotescit, nisi probationis examine, nec coronabitur, nisi vicerit, neque vincet, nisi certauerit. Quis autem certat nisi inimicum habens, & tentationi resistens?

Memor esto Dominum Iesum Christum resurrexisse à mortuis, ex semine Dauid, secundum Euangelium meum.]

Credamus in Christum crucifixum: sed eum qui die tertia resurrexit. Ipsa est fides, quæ nos distinguit. Distinguit à Paganis, distinguit à Iudæis, fides qua credimus Christum Iesum resurrexisse à mortuis. Apostolus dicit Timotheo: *Memor esto Christum Iesum resurrexisse à mortuis, ex semine Dauid, secundum Euangelium meum.* Itemque ipse Apostolus: *Quia si credideris, inquit, in corde tuo, quia Dominus est Iesus: & confessus fueris ore tuo, quia Deus suscitauit illum à mortuis: saluus eris.* Ipsa est salus, qua qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Scio vos credere, salui eritis: corde retinete, ore proferte: quia Christus resurrexit à mortuis. Sed fides habere Christianorum, nõ dæmoniorum. Fides ista qua credimus Christum resurrexisse à mortuis, distinguit nos à Paganis. Quæro à Pagano vtrum crucifixus sit Christus, clamat valde. Verum resurrexerit, negat. Quæro à Iudæo vtrum crucifixus sit Christus, confitetur crimen parentum suorum, confitetur crimen vbi habet & patrem. Bibit enim quod parentes sui ei propinauerunt: *Sanguis huius super nos, & super filios nostros.* Sed quæro ab illo vtrum resurrexerit à mortuis. Negabit: irridebit: accusabit: distincti sumus. Credimus enim nos Christum ex semine Dauid secundum carnem resurrexisse à mortuis. Nunquid hoc dæmones nescierunt? Aut ita dæmones non crediderunt quod & viderunt? Adhuc antequam resurrexisset, clamabant, & dicebant: *Scimus qui sis filius Dei.* Dissernebamus nos à Paganis credendo Christum resurrexisse: si aliquid possumus, à dæmonibus nos discernamus: ipsa est fides quæ Christianos à dæmonibus discernit: fides non quæcunque. Nam ait Apostolus Iacobus: *Tu credis quia vnus est Deus: bene facis. Et dæmones credunt, & contremiscunt.* Ipse hoc dixit, qui in eadem Epistola scriptum: *Si fidem habeat aliquis, opera autem non habeat: nunquid potest fides saluare eum?* Et Apostolus Paulus discernens ait: *Neg, circumcisio aliquid valet, neg, præputium: sed fides qua per dilectionem operatur.* Discreuimus: distinctimus: immò distinctam inuenimus: distinctam legimus: distinctam esse didicimus. Quomodo distinguimus fide: sic distinguamus & moribus: sic distinguamus operibus accensi charitate, quam charitatem dæmones nõ habebant. Quo igne & illi duo in vno ardebant. Cognito enim Christo, & ab eis discedente, dixerunt apud se: *Nonne cor nostrum erat ardens in via cum aperiret nobis scripturas?*

Filium hominis Christum ita credamus, sicut Apostolica veritate prædicatur: non sicut Manichæorum falsitate confingitur. Cum igitur eum Euangelistæ annuncient natum ex semine de domo Dauid: Paulusque ad Timotheum scribat dicens: *Memor esto Christum Iesum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundum Euangelium meum: satis apparet quemadmodum Christum filium hominis credere debeamus. Qui filius Dei, per quem facti sumus, etiam filius hominis per assumptionem carnis factus est, vt moreretur propter delicta nostra: & resurgeret propter iustificationem nostram. I deo vtrumque se dicit, & filium Dei, & filium hominis.*

Et repulit tabernaculum Ioseph: & tribum Effrem nõ elegit: sed elegit tribum Iuda. Per hæc præclari meriti nomina quid aliud quàm populum vniuersum vetusta cupiditate à Domino terrena præmia requirentem repulsum & reprobatum intelligimus? electam autem tribum Iuda non pro meritis Iudæ ipsius? Longè quippe maiora sunt merita Ioseph: sed per tribum Iuda, quoniam inde exiit Christus secundum carnem, nouum populum Christi illi populo veteri prælatum scriptura testatur. Aperiente Domino in parabolis os suum: *Et elegit Dauid seruum.* Tribum ergo Iuda propter Dauid. Dauid autem propter Christum. Tribum igitur Iuda propter Christum. Quo transeunte

clamaue-

Ex lib. ser. Prosperi.

Ex serm. de resur. Christi.

Rom. 10

Matt. 27.

Luc. 4.

Iacob. 2.

Ibidem.

Galat. 5.

Ex lib. cor. Faust. tit. 9

Ex traß. P sal. 77.

Rom. 5.

Ex lib. de correptione & grat.

Extraß. tu sal. 71.

Ex lib. de opere mo. nachorum. 1. Tim. 5.

1. Cor. 9.

clamauerunt cæci: *Miserere nobis fili Dauid.* Et continuo misericordia eius lumen receperunt, quia verum erat. Hoc ideo non transeunter dicit, sed attentè commendat Apostolus, scribens ad Timotheum: *Memor esto Christum Iesum resurrexisse à mortuis, ex semine Dauid secundum Euangelium meum.*

In quo laboro vsque ad vincula, quasi male exorans, sed verbum Dei nō est alligatum. Ideo omnia sustineo propter electos, vt & ipsi saluem consequantur, quæ est in Christo Iesu cum gloria cælesti. *Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus: si negauerimus, & ille negabit nos: si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Hæc autem commune testificans coram Deo. Noli contendere verbis: ad nihil enim vile est, nisi ad subuersionem audientium. Sollicite autem cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconsubilem, recte tractantem verbum veritatis.*

Ex tractat.
Psal. 115.

Credidi, inquit, propter quod locutus sum: ego autem humiliatus sum nimis. Passus enim multas tribulationes, propter verbum, quod fideliter tenebat, fideliter impēdebat, humiliatus est nimis. Quod illi timuerunt, qui amauerunt gloriam hominum magis quam Dei. Sed quid est, ego autem? Diceret potius: *Credidi propter quod locutus sum, & humiliatus sum nimis.* Cur addidit, ego autem? nisi quia homo humiliari potest ab eis, qui veritati contradicunt, nō ipsa veritas, quam credit & loquitur? Vnde & Apostolus, cum de catena sua diceret: *Sed sermo, inquit, Dei non est alligatus.* Sic & iste, quia ipsa est vna persona sanctorum testium, hoc est, martyrū Dei: *Credidi, inquit, propter quod locutus sum. Ego autem non illud, quod credidi, non sermo quem protulit, sed ego humiliatus sum nimis.*

Ex libro de
ciuitat. Dei
17.

Dicat ergo Ecclesia Christi, ciuitas regis magni, gratia plena, prole fœcunda. Dicit quod tãto ante de se prophetatum per os piæ matris agnoscat: *Confirmatum est cor meum in Domino, exaltatum est cornu meum in Deo meo.* Verè confirmatum est cor, & cornu verè exaltatum: quia nō in se, sed in Domino Deo suo dilatatum est super inimicos meos os meum. Quia & in angustijs pressurarum sermo Dei nō est alligatus, nec in præconibus alligatus. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.

Ex tractat.
Euan. secū.
Ioann. 50.
Esaiæ 6.
Ioann. 12.

Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias: *Excæcauit oculos eorum, & indurauit eorum cor.* Sic autem dictum est, non poterant: vbi intelligendum est, quod nolebant, quemadmodum dictum est de Domino Deo nostro: *Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest.* De omnipotente dictum est, non potest. Sicut ergo quod Dominus negare seipsum non potest, laus est voluntatis diuinæ: ita quod illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ.

Prophana autem & vaniloquia deuia. Multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum, vt cancer serpit.

Ex tractat.
Psal. 118.

Cum sint inter se duo ista contraria proficere, & deficere, vñtatis pfectus in bono accipitur, defectus in malo: quando non additur vel subiungitur, in quid proficiat, vel deficiat. Cum vero additur, potest & malum esse proficere, bonumque deficere. Aperte quippe dixit Apostolus: *Prophana autem verborū nouitates euia.* Multum enim proficiunt ad impietatem. Ait & de quibusdam, *proficient in pennis.* Ita & defectus à bono in malum malus est, à malo in bonum bonus est. De bono quippe defectu dictum est: *Desiderat & deficit anima mea in atria Domini.*

Ex quibus est Hymeneus & Philetus, qui à veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse iam factam, & subuerterunt quorundam fidem.

Ex tractat.
Euan. secū.
Ioann. 18.

Omnes enim sectæ, quæ se aliquam religionem hominibus inferere præsumunt, nō negauerunt istam mentium resurrectionem, ne diceretur eis: Si non resurgit anima, quare mihi loqueris? Quid in me facere vis? Si non facis ex deteriore meliorem, quare mihi loqueris? Si non facis ex iniquo iustum, quare mihi loqueris? Si autem facis ex iniquo iustum, ex impio pium, ex stulto sapientem, fateris resurgere animam meam, si tibi obtemperauero, si tibi credidero. Volentes ergo credi sibi omnes, qui instituerūt alicuius etiam falsæ religionis sectam, negare istam

resurrectionem mentium non potuerunt. Omnes de illis consenserunt, sed multi carnis resurrectionem negauerunt. Dixerunt in fide iam factam esse resurrectionem. Talibus resistit Apostolus, dicens: *Ex quibus est Hymeneus & Philetus, qui circa veritatem aberrauerunt, dicentes resurrectionem iam factam esse, & fidem quorundam subuerterunt.* Iam factam esse resurrectionem dicebant, sed eo modo, vt alia non speraretur. Et reprehendebant homines, qui sperabant resurrectionem carnis: velut iam resurrectio, quæ promissa erat credendo impleteretur in mente. Reprehendit eos Apostolus. Cur eos reprehendit? Nōne hoc docebant, quod Dominus loquebatur? *Venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuunt.* Sed de vita metium loquor adhuc. Ait tibi Iesus: Nondum loquor de vita corporum, sed loquor de vita vitæ corporum, id est, animarum, in quibus est vita corporum. Nam scio esse corpora in monumentis iacētia: scio & corpora vestra in monumentis futura. Nondum de illa resurrectione loquor, de ista loquor. In ista resurgite, ne ad pœnam in illa resurgatis. Cum ergo ipsi menti loquor, audiat, id est, obediat & viuat. Noli itaque Domine tacere de resurrectione carnis, ne non eam credant homines, & remaneamus nos argumentatores, nō prædicatores. Nunc audite de resurrectione corporum, non me, sed Dominum locuturum: *Quia venit hora, non addidit, & nunc est.* Ergo horam quandam vult insinuare in finem seculi: Hora nunc est, vt resurgant mortui. Hora erit in fine seculi, vt resurgant mortui, sed resurgant nunc in mente, tunc in carna. Resurgant nunc in mente per verbum Dei, filium Dei, resurgant tunc in carne per verbum Dei carnem factum filium hominis. Expressus hoc dicat, vt calumniam hæreticus negator resurrectionis corporis non inueniat. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt. Quid euidentius? Quid expressius? Corpora sunt in monumentis, animæ non sunt in monumentis, nec iustorum, nec iniquorum. Iusti anima in sinu Abrahamæ fuit, iniqui anima apud inferos torquebatur. In monumento nec illa, nec illa.*

Ioan. 5.

Omnes qui sunt in monumentis, hoc est, iusti & iniusti, audient vocem eius, & procedent. Quomodo noluit dicere, & viuunt? Omnes enim procedent, & non omnes viuunt. In eo quippe, quod supra dixit: *Et qui audierint, viuunt:* in ipsa obediōne vitam æternam intelligi voluit & beatam, quam non omnes habebunt, qui de monumentis procedent. Iam ergo & commemoratio monumentorum, & expressio processionis de monumentis apertè intelligimus corporum resurrectionem.

Nonnulli enim attendentes verba, quæ assidue dicit Apostolus: *Quia & mortui sumus cum Christo, & resurreximus cum eo, nec intelligentes, quatenus dicatur: arbitrati sunt iam factam esse resurrectionem, nec vllam vterius in fine temporum esse sperandam.* Ex quibus est, inquit, *Hymeneus & Philetus, qui circa veritatem aberrauerunt, dicentes resurrectionem iam factam esse, & fidem quorundam subuerterunt.* Idem Apostolus eos arguens detestatur, qui tamen dicit, nos resurrexisse cum Christo. Vnde, nisi quia per fidem & spem, & dilectionem factam esse dicit in nobis secundum primitias spiritus? Sed quia spes, quæ videtur, nō est spes: & ideo si quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus: restat vtrique redemptio corporis nostri, quam expectantes in nobismetipsis ingemiscimus. Vnde est & illud: *Spe gaudentes, in tribulatione patientes.*

Ex libro ad
Iac. 2.
Rom. 6.
1. Cor. 13.

Sed firmum fundamentum Dei stat, habēs signaculum hoc. Cognouit Dominus, quæ sunt eius, & discedat ab iniquitate omnis, qui inuocat nomen Domini.

Dicebat Apostolus: *Ex quibus est Hymeneus & Philetus, qui circa veritatem aberrauerunt, dicentes resurrectionem iam factam esse, & fidem quorundam subuerterunt.* Nunquid isti ad orbem terrarum pertinebant, qui nō commouebitur? Sed palea erant. Et fidem, inquit, quorundam subuerterunt. Et si omnium diceret, omnes intelligere deberemus, pertinentes ad ciuitatem Babyloniam, quæ habet damnari cum diabolo: tamē fidem quorundam dixit. Et quasi diceretur ei, & quis eis potest resistere? Subiecit statim: *Firmum au*

Ex tractat.
Psal. 92.

tem fundamentum Dei fiat, habens signaculum hoc. Quod signaculum habet firmum fundamentum? Nouit Dominus, qui sunt eius. Et recedit ab iniustitia omnia, qui nominat nomen Domini. Modo ab iniquitate recedit. Ab iniquis enim non potest recedere, quia mixta est palea tritico vsque dum ventiletur. Quid dicimus fratres? Et in ipsa area mira est de tritico. Recedit à palea, cum expoliatur, non recedit ab area, cum trituratur.

Quando autem omnino separabitur? Cum venerit ventilator. Ergo modo area in orbem terrarum est. Necessè est, vt si proficis, inter iniquos viuas. Ab iniquis recedere non potes, ab iniquitate recede.

Satis enim fixum atque immobile debet corde retineri, Hierusalem captiuam ab huius seculi Babilonia decursis temporibus liberari, nullumq; ex illa esse periturum, quia qui perierit, non ex illa orat. Firmum enim fundamentum Dei fiat, habens signaculum hoc: Nouit Dominus qui sunt eius, & recedit ab iniquitate omnia, qui nominat nomen Domini.

Nec moueat, quod sæpe diabolus seducit etiam illos, q regenerati iam in Christo vias ingrediuntur Dei. Nouit enim Dominus qui sunt eius. Ex his in æternam damnationem neminem ipse seducit. Sic enim eos nouit Dominus, vt Deus, quom nihil latet etiam futurorum, non vt homo, qui hominem ad præsens videt, si tamen videt, cuius cor non videt. Qualis autè postea sit futurus, nec seipsum videt: nondum apparuit iudicium, sed iam factum est iudicium. Nouit enim Dominus, qui sunt eius. Nouit qui permaneant ad coronam, qui permaneant ad flammam. Nouit in area sua triticum, nouit paleam, nouit segetem, nouit zizania: Modo enim corpus Christi mixtum est tanquam area, sed nouit Dominus, qui sunt eius, sicut tu nosti quod trituras, quia ibi est latens massa. Nec consumit trituratio, quod purgatura est ventilatio. Certi sumus fratres, quia omnes, qui sumus in corpore Domini, & manemus in illo, vt & ipse maneat in nobis. In hoc seculo necesse habemus vsque in finem inter malos viuere. Non inter illos dico malos, qui blasphemant Christum. Raro enim iam inueniuntur, qui lingua blasphemant, sed multi, qui vita. Necessè est ergo, vt inter illos vsq; in finem viuamus. Sed quid est, quod ait: Qui manet in me, & ego in illo? Quid, nisi quod martyres audiebant? Qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. De illis ouibus, de quib. dicit Apostolus: Nouit Dominus qui sunt eius, & quos præsciuit, ipsos & prædestinauit, quos autem prædestinauit, hos & vocauit, quos autem vocauit, ipsos & iustificauit, quos autem iustificauit, ipsos & glorificauit. De ouibus istis nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit. Securum est de numero earum, qui pro eis nouit, quod dedit, & hoc est, quod ait: Non rapiet eas quisquam de manu mea.

Numerus ergo iustorum, qui secundum propositum sunt, de quibus dictum est: Nouit Dominus, qui sunt eius, ipse est hortus conclusus, fons signatus, puteus aqua viua, paradysus cum fructu pomorum. Ex hoc numero quidam spiritaliter viuunt, & supereminentem viam charitatis ingrediuntur: & cum præoccupatum hominem in aliquo delicto instruunt in spiritu lenitatis, intendunt ne & ipsi tententur: & cum forte ipsi præoccupentur, reprimuntur in eis aliquantulum, nõ autem extinguitur charitatis affectus: rursusq; insurgens, & inardescens pristino cursu restituitur. Norunt enim dicere: Dormit autem anima mea præ radio, confirma me in verbi tua. Cum autem aliquid aliter sapiunt, id quoque illis in charitatis flagrantia permanentibus, nec rumpentibus vinculum pacis, Deus reuelabit. Quidam vero adhuc carnales & animales prouectus suos instanter exercent: & vt cibo spiritalium fiant idonei, sanctorum mysteriorum lacte nutriuntur. Ea quæ in prauis moribus populari etiam iudicio manifesta sunt, in Dei timore deuant, & vt minus minusque rebas terrenis & temporalibus delectentur, vigilantissime satagunt. Regulam fidei diligenter inquisitam firmissimè tenent: & si qui ab ea deuiant, cito auctoritate Catholica corriguntur: quamuis in eius verbis pro sensu carnali varijs adhuc phantasmarum concursibus fluent. Sunt etiam quidam ex eo numero, qui adhuc nequiter viuunt, aut etiam in hæresibus, vel gentilium superstitionibus iaceant.

Et tamen etiam illic, nouit Dominus, qui sunt eius. Namq; in illa ineffabili præscientia Dei multi, qui foris videntur, intus sunt, & multi qui intus videntur, foris sunt. Ex illis ergo omnibus, qui vt ita dicam, intrinsecus & in occulto intus sunt, constat ille hortus conclusus, fons signatus, puteus aqua viua, paradysus cum fructu pomorum. Horum munera concessa diuinitus, partim sunt propria, sicut in hoc tempore infatigabilis charitas, & in futuro vita æterna: partim vero cum malis peruersisq; communia, sicut omnia cætera, in quibus sunt & sacrosancta mysteria.

In magna autem domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia: & quadam quidem in honorem, quadam autem in contumeliam. Si quis ergo emundauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & vtile domino ad omne opus bonum paratum. Iuuenilia autem desideria fuge: sectare vero iustitiam, fidem, spem, & charitatem, & pacem cum his, qui inuocant Dominum de corde puro.]

Quosdam qui circa veritatem aberrauerant, & fidem quorundam subuertebant, quorum sermo, vt cancer serpebat, cum euitandos esse diceret, in vna tamen domo magna eos fuisse significat, sed tanquam vasa in contumeliam. Credo quod nondum foras exierant: aut si iam exierant, quomodo eos dicit in eadem magna domo cum vasis honorabilibus (nisi forte propter ipsa sacramenta, quæ separatis etiam hæreticorum conuenticulis non mutata sunt) ad vnam magnam domum, sed diuersis meritis pertinere, alios in honorem, alios in contumeliam? Si quis ergo emundauerit semetipsum ab istiusmodi, erit vas in honorem sanctificatum, vtile domino ad omne opus bonum paratum. Quid est autem mundare semetipsum, à talibus, nisi quod paulo ante dixit: Recedit ab iniustitia omnia, qui nominat nomen Domini? Et ne quisquam putaret, tanquam in vna domo magna, perire se posse cum talibus, vigilantissime prædixit: Nouit Dominus qui sunt eius. Eos videlicet, qui recedendo ab iniquitate se mundant à fictis in contumeliam: ne cum ipsis pereant, quos in domo magna tolerare coguntur.

De quibus ait Apostolus: Sermo eorum sicut cancer serpsit, vellem intelligere foris fuisse, sed me Cyprianus nõ finit. Cum enim ad Antonianum scribens, ostendere ante tempus vltimæ separationis, iustorum & iniquorum, nullo modo esse propter commixtionem malorum ab vnitate Ecclesiæ recedendum, vbi declarat, quàm sit sanctus, & illa, quàm meruit martyrij claritate dignissimus, ait: *Quantus arroganti rumor est, quantæ humilitatis & lenitatis obliuio, & arrogantia sua quanta iactatio, vt quis audeat, aut facere se posse credas, quod ne: Apostolis concessit Dominus, vt zizania à frumento putes se posse discernere: aut quasi ipsi palam facere, & aream purgare concessum sit, paleas conetur & tritico separare? Cumq; Apostolus dicat: In domo autem magna non solum sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea & fictilia: contemnere, & abijcere, & damnare, quando non nisi in die Domini vasa lignea diuini ardoris incenduntur, & fictilia ab eo, cui data est ferrea virga frangantur?* Sic igitur arguens Cyprianus eos, qui tanquam malorum consortium deuitantes se ab vnitate disruperant, ostendit magnam domum, quam dicit Apostolus, vbi essent non solum aurea vasa & argentea, sed & lignea fictilia, non se intellexisse nisi Ecclesiam, vbi essent boni & mali, donec in fine sicut area ventilata purgetur. Quod si ita est in ipsa Ecclesia, id est, in ipsa domo magna erant vasa in contumeliam, quorum sermo vt cancer serpebat.

Omnibus consideratis puto me nõ temere dicere, alios ita esse in domo Dei, quæ dicitur ædificari super petram, quæ vnica columba appellatur, quæ sponsa sine macula & ruga, & hortus conclusus, fons signatus, puteus aquæ viuæ, paradysus cum fructu pomorum. Quæ domus etiam claus accepit, ac potestatem soluendi & ligandi. Hanc domum si quis corripientem, corrigentemq; contempserit, sit tibi, inquit, tanquam ethnicus & publicanus. De hac domo dicitur: *Domine dilexi decorem domus tua, & locum habitationis gloria tua, & Qui habitare facis vnanimos in domo, & locundatus sum in his, quæ dixerunt mihi, in domum Domini ibimus, & Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te, & innumerabilia talia. Hæc domus etiam triticum dicitur,*

Ex libro de catechizã. rad.

Ex libro de ciuitat. Dei 20.

Ex tractat. Euan. secũ. Ioann. 12.

Ioann. 15.

Matt. 10. & 24.

Ex tractat. Euan. secũ. Ioann. 45.

Roman. 8.

Ex libro 5. de ba. Cant. 4.

Cant. 4.

Ex libro 3. de ba.

Ex libro 4. de ba.

Ex libro 9. de ba. Cant. 4.

Matt. 18. Psal. 25. Psal. 67. Psal. 121.

siue tricenum, siue sexagenum, siue centenum fructum asferens cum tolerantia. Hęc domus est in vasis aureis, & argenteis, & lapidibus preciosis, & lignis impuitribilibus. Huic domui dicitur: *Sufferentes inuicem in dilectione studentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, & Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Hęc quippe in bonis fidelibus est, & sanctis Dei seruis vbique dispersis, & spiritali vnitatem deuinctis, in eadem communione sacramentorum siue se facie nouerunt, siue non nouerunt. Alios autem ita dicit esse in domo, vt non pertineant ad compagem domus, nec ad societatem fructiferam, pacificamq; iustitiam, sed sicut esse palea dicitur in frumentis. Nam & istos in domo esse negare non possumus, dicente Apostolo: *In magna autem domo non solum aurea vasa sunt, vel argentea, sed & lignea & fictilia. Et alia quidem sunt in honorem, alia vero in contumeliam.* Ex hoc numero innumerabili non solum turba intus premes cor paucorum in tantam multitudinis comparatione sanctorum, sed etiam diruptis retibus hæreses & schismata exiunt in eis, qui magis iam ex domo, quam in domo esse dicendi sunt. De quibus dicitur: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis.* Separatior enim sunt iam etiam corporaliter segregari, quam illi, qui interius carnaliter & animaliter viuunt, & spiritaliter separati sunt. Ne quæramus eum absque nobis, sed potius vniuersi modi habitantes in domo mereamur, vt habitare etiam ipse dignetur in nobis. Iste est locus sanctus Domini, quem plerique homines quærun, vt habitent, vbi orantes exaudiantur. Sint ergo ipsi, quod quærun, & quod dicunt in cordibus suis, id est, in talibus cubilibus suis compungantur habitantes vniuersi modi, vt à Domino magnæ domus habitentur, & apud seipsos exaudiantur. Est enim domus magna, in qua non solum aurea vasa sunt, & argentea, sed & lignea & fictilia. Et alia quidem sunt in honorem, alia in contumeliam. Si qui autem mundauerint seipsos à vasis contumeliæ, erunt vniuersi modi in domo, & locus sanctus Domini. Nam sicut in magni hominis domo, non in qualicumque loco eius requiescit dominus eius, sed in aliquo vtique secretiore, & honoratiore loco, sic Deus non in omnibus, qui in domo sunt, habitat. Non enim habitat in vasis contumeliæ, sed locus sanctus eius sunt, quos habitare facit vniuersi modi, vel vniuersi moris in domo.

Ex tractat.
Psal. 67.

Psal. 67.

Ex libr. re-
tract. 2.

De vasis aureis & argenteis in domo magna constitutis sensum Cypriani securus sum: qui hæc accipit in bonis, in malis autem lignea & fictilia, ad illa referens quod dictum est: *Alia vero in contumeliam.* Sed magis approbo in vtrisque intelligendum, *quædam in honorem*, non sola scilicet aurea & argentea: & rursus in vtrisque; *quædam in contumeliam*, non vtique sola lignea & fictilia.

Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita: sciens quia generant lites. Seruum autem domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati.

Ex li. 2. de
ser. Domini
in mansuet.

M Vndo & simplici oculo opus est, vt inueniatur via sapientiæ, cui tantam malorum & peruersorum hominum deceptiones, erroresque obstrepunt. Quos omnes euadere, hoc est, venire ad certissimam pacem, & immobilem stabilitatem sapientiæ. Vehementer enim metuendum est, ne studio altercandi & contendendi quisque non videat, quod à paucis videri potest, vt paruus sit strepitus contradicentium, nisi etiam sibi ipsi obstrepant. Quo pertinet etiam illud, quod Apostolus dicit: *Seruum autem domini non oportet litigare, sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem, in modestia corripientem diuersa sentientes, ne forte det illis Deus penitentiam ad cognoscendam veritatem.*

In exposit.
epistol. ad
Galat.

Ita nos nec deesse voluit fratrum correptioni, nec studere certamini. Multi enim homines, cum à somno excitantur, litigare volunt, aut rursus dormire, cum litigare prohibentur. Pax ergo & dilectio communis periculi cogitatione in corde seruentur. Modus autem sermonis, siue acris siue blandius proferatur, sicut salus eius, quem corrigis, videtur postulare, moderandus est. *Seruum* (inquit) *domini non oportet litigare, sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem.* Et ne quinquam ex eo putet cessandum sibi esse

à correptione erroris alterius, vide quid adiungat. *In modestia* (inquit) *corripientem diuersa sentientes.* Quomodo in modestia? Quomodo corripientem? Nisi cum lenitatem corde retinemus, & aliquam medicamentum acrimoniam verbo correptionis aspergimus.

Ne quando Deus det illis penitentiam ad cognoscendam veritatem, & respiciant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

Correptionis vtilitas, quæ nunc est maior, nunc minor pro peccatorum diuersitate salubriter adhibetur: & tunc est salubris, quando supernus medicus respicit. Non enim aliqui proficit, nisi cum facit, vt peccati sui quemque peniteat. Et quis hoc dat, nisi qui respexit Apostolum Petrum negantem, & fecit scire? Vnde & Paulus Apostolus postea quam dixit, cum modestia corripiendos esse diuersa sentientes, protinus addidit: *Ne quando det eis Deus penitentiam ad cognoscendam veritatem, & respiciant à diaboli laqueis.* Ipsa penitentia quando digna causa est secundum morem Ecclesiæ, vt agatur, plerumque in infirmitate non agitur, quia & pudor timor est displicendi, dum plus delectat hominum existimatio, quam iustitia, quæ se quisque humiliat penitendo. Vnde non solum cum agitur penitentia, verum etiam vt agatur, Dei misericordia necessaria est. Alioquin non diceret Apostolus de quibusdam, *ne forte det illis Deus penitentiam.* Et vt Petrus amare fletet, præmisit Euangelista, & ait: *Respexit eum Dominus.*

Ex libro de
cor. & gra.

Lucæ 22.

CAPVT III.

HOC autem scito, quia in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obediens, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace criminatores, incontinentes, immites sine benignitate, proditores, proterui, ceci, tumidi, & voluptatum amatores magis quam Dei.]

QVI hoc animo pascunt oves Christi, vt suas velint esse non Christi, se conuincuntur amare, non Christum, vel gloriandi, vel dominandi, vel acquirendi cupiditate, non obediendi, & subueniendi, & Deo placendi charitate. Contra hos ergo vigilat totiens inculcata ista vox Christi, quos Apostolus gemit sua quære, non quæ Iesu Christi. Nam quid est aliud: *Diligis me? Pasce oves meas*, quam si diceretur: *si me diligis, non te, pascere te cogita oves meas?* Et sicut meas pasce, non sicut tuas: gloriam meam in eis quære, non tuam, meum dominium, non tuum, lucra mea, non tua: ne sis in eorum societate, qui pertinent ad tempora periculosa seipsos amantes, & cetera, quæ huic malo rum initio connectuntur. Hęc enim omnia mala ab eo velut fonte manant, quod primum posuit, *seipsos amantes.* Merito dicitur Petro: *diligis me, & respondit, amo te.* Eique refertur: *pasce agnos meos, & hoc iterum, hoc tertio, ibi etiam demonstratur vnum, atque idem esse amor & dilectionem.* Nam etiam Dominus nouissime non ait, *diligis me, sed amas me.* Non ergo nos, sed ipsam amemus: & in pascendis ouibus eius, ea quæ sunt eius, non ea quæ sunt nostra, quæramus. Nescio quo enim inexplicabili modo quisquis seipsam non Deum amat, non se amat: & quisquis Deum non se ipsam amat, ipse se amat.

Qui enim non potest viuere de se, moritur utique amando se. Non ergo se amat, qui ne viuatur, se amat. Cum vero diligitur, de quo viuatur, non se diligendo magis diligit: qui propterea se non diligit, vt eum diligit, de quo viuatur. Non sint ergo seipsos amantes, qui pascunt oves Christi, ne tanquam suam non tanquam ipsius pascant eas, & velint ex illis sua lucra conquirere, sicut amatores pecuniæ, vel eis dominari, sicut elati, vel gloriari de honoribus, quos ab eis sumunt, sicut superbi: vel intantum progredi, vt etiam hæreses faciant, sicut blasphemii, nec cedant sanctis patribus, sicut parentibus non obediens, & eis qui illos corrigere volunt, quia perire nolunt, mala pro bonis reddant, sicut ingrati: interficiant animas, & suas, & alienas, sicut scelesti: materna Ecclesiæ viscera dissipent, sicut irreligiosi: non compatiantur infirmis, sicut sine affectione: fa-

nam sanctorum maculare conentur, sicut detractores, cupiditates pessimas non refrenent, sicut incontinentes: exerceant lites, sicut immites: nesciant subuenire, sicut sine benignitate: indicent inimicis piorum, quæ occultanda cognouerint, sicut proditores: humanam verecundiam inuerecunda exagitatione perturbent, sicut procaces: non intelligant neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, sicut cæcati: læticias carnales spiritualibus gaudijs anteponant, sicut voluptatum amatores magis quam Dei. Hæc enim atque huiusmodi vitia, siue vni homini accidat omnia, siue his alia, illis alia dominentur, ex illa radice quodammodo pullulant, cum sunt homines seipsos amantes. Quod vitium maxime cauendum eis est, qui pascunt oues Christi, ne sua quærant, non quæ Iesu Christi, & in vsu cupiditatum suarum conferant, pro quibus sanguis fusus est Christi. Cuius amor in eo, qui pascit oues eius, in tam magnum debet spiritalem crescere ardorem, vt vincat etiam mortis naturalem timorem, quo mori nolumus, & quando cum Christo viuere volumus. Nam & Apostolus Paulus dicit, se habere concupiscentiam dissolui, & esse cum Christo, ingemiscit tamen grauatus, & non vult spoliari, sed superueffiri, vt absorbeat mortale à vita. Et huic Dominus dilectori suo. *Cum senueris, inquit, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo non vis, hoc enim dixit significans, qua morte clarificaturus erat Deum.* Solutus quippe à corpore, volebat esse cum Christo: sed si fieri posset præter mortis molestiam, vitam concupiscebat æternam, ad quam molestiam nolens ductus est, sed ab ea volens eductus est: nolens ad eam veni, sed volens eam vici.

Ex Epistola ad Hefychium Episcopum.

Vide quando dixit Apostolus: *Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus, nox præcessit, dies autem appropinquauit.* Ecce quot anni transierunt, nec tamē quod dixit falsum est, quanto magis nunc dicendum est propinquare Domini aduentum, quando tantus est ad finem factus accessus? Apostolicus certe spiritus, inquit, manifeste dicit, quia in nouissimis temporibus recedent quidam à fide. Nondum vtique erant eadem tempora, hæreticorum scilicet talium, quales eodem sermone descripsit, sed iam venerunt, ac per hoc in nouissimis temporibus videmur etiam per ipsos de fine seculi commoneri. Itemque alibi dicens: *Hoc autem scito, quoniam in nouissimis diebus instabunt tempora seua.* Vel sicut alij codices habent, *periculosa.* Deinde qualia futura sint experimens: *Erunt enim, inquit, homines seipsos amantes, amatores pecunie, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obediens, ingrati, scelesti, irreligiosi, sine affectione, detractores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, procaces, cæcati, voluptatum amatores magis quam Dei, habentes speciem pietatis, virtutem eius abnegantes.* Mirum si tales homines aliquando defuerunt. Denique quia & tunc erant, adiungit ac dicit: *Et hos esita. Ex his enim sunt, qui penetrant domos.* Non ait penetrabunt, tanquam & hic futurum prænunciens, sicut supra dixerat, instabunt tempora periculosa, sed ait: *penetrant domos, & captiuos ducunt mulierculas.* Non ait, ducunt, vel ducturi sunt, sed iam ducunt.

Nec putandus est hoc loco pro temporis futuri verbis presentis temporis verba posuisse, quando quidem illos ab eo cui scribit, euitari admonebat. Nec tamen frustra dixit: *In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa,* & hinc ea periculosa futura demonstrans, tales homines futuros esse prædixit. Nisi quia tanto plures erunt, magisque abundant, quanto magis propinquatur ad finem.

Videmus ergo tales nunc abundare. Sed quid si abundantiores erunt post nos, & omnino abundantissimi, quando iam iamque ipse finis instabit, qui quamdiu aberit, ignoratur? Nouissimi quippe dies dicti sunt, & in ipsis primis Apostolorum diebus, cum Domini in cælum recens esset ascensus, quando die pentecostes misit promissum Spiritum sanctum, & quidam stupebant admirantes eos, quia linguis, quas non didicerant, loquebantur. Quidam retro irridentes, multo plenos esse dicebant. Quo die Petrus loquens ad illos, qui de hac re varie mouebantur: *Non enim*

tia, sed attendite, quoniam hoc est, quod dictum est per Prophetam. Erit in nouissimis diebus, dicit Dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem, &c. Iam tunc ergo erant dies nouissimi, quanto magis nunc? Etiam si tantum dierum remanserit vsque in finem, quantum ad hanc diem à Domini ascensione trāfactum est, vel aliquid huius minus restet, siue amplius, quod profecto nescimus, quia non est nostrum scire tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate, cum tamen sciamus in nouissimis temporibus, in nouissimis diebus, in nouissima hora nos agere, sicut Apostoli, sed multo magis, qui fuerunt post illos ante nos, & multo magis nos, & magis quam nos, qui erunt post nos, donec ad illos veniatur, qui erunt (si dici potest) nouissimorum nouissimi, atque ad ipsum omnino nouissimum, quem vult intelligi Dominus, vbi dicit: *Et resuscitabo eum in nouissimo die.*

Qui quamuis longe absit, comprehendi non potest.

Habentes speciem quidem pietatis: virtutem autem eius abnegantes. Et hos deuota.

IN nullum nomen religionis, seu verum, seu falsum cogulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum, vel sacramentorum visibilibus consortio colligentur. Quorum sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum, & ideo contempta sacrilegos facit. Impie quippe contemnitur, sine qua perfici non potest pietas. Veruntamen quia visibilia sacramenta pietatis inesse possunt etiam impijs, sicut habuisse sanctum baptismum etiam Magum Simonem legimus: fiunt tales, quales Apostolus ait: *Habentes formam pietatis, virtutem autem eius abnegantes:* Virtus autem pietatis est finis præcepti, id est, *charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Vnde Apostolus Petrus, cum de sacramento arcæ, in qua Noe domus à diluuiio liberata est, loqueretur: *Sic & vos, inquit, simili forma baptismi saluos facit.* Et ne sibi sufficere putaret visibile sacramentū, per quod habebant speciem pietatis, & per malos mores perdidit viuendo virtutem eius abnegarent, continuo subiecit: *Non carnis depositio sordium, sed conscientia bona interrogatio.*

Certe iam renati ex aqua & spiritu fratres nostri, & nos ante aliquot annos renati sumus ex aqua & spiritu. Bonum est nobis, vt non diligamus mūdum, ne remaneant in nobis sacramenta ad damnationem nostram, non firmamenta ad salutem. Firmamentū salutis est habere radicem charitatis, habere virtutem pietatis, non formam solam. Bona forma, sancta forma: sed quid valet forma, si non teneat radicem? Sarmentum præcisum nonne in ignem mittitur? Habe formam, sed in radice. Quomodo autem radicamini, vt non eradicemini? Tenendo charitatem, sicut dicit Apostolus Paulus: *In charitate radicati & fundati.*

Ponite corda vestra in virtute eius, non vt habeatis formam pietatis, virtutem eius negetis: sed in virtute eius ponite corda vestra. Quæ est virtus ciuitatis huius? Qui vult intelligere virtutem huius ciuitatis, intelligat vim charitatis. Ipsa est virtus, quam nemo vincit: nullus ignis, nullus fluctus seculi, nulla tentationis flumina extinguunt. De hac dictum est: *Valida est sicut mors dilectio.* Quomodo enim mors, quando venit, resisti ei non potest: sic contra violentiam charitatis mundus nihil potest. Econtrario enim similitudo data est de morte. Quomodo enim mors ad auferendum violētissima est, sic charitas ad saluandum violenta est. Per charitatem enim multi mortui sunt, vt viuere Deo. Hac charitate accensi martyres, non simulati, non vana gloria ventilati, non tales, de quibus dictum est: *Si tradidero corpus meum, vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest:* sed tales, quos vere Christus & veritatis charitas perduceret ad passionem. Quid eis fecerunt tentationes sæuientium? Maiorem violentiam habuerunt oculi flentium suorum, quam persecutiones insectantium. Quam multos tenebant filij, ne paterentur? Quam multorum genibus prouoluebantur vxores, ne viduæ derelinquerentur? Quam multos parentes prohibebat mori? sicut nouimus & legimus in passione beata Perpetuæ. Facta sunt ista: at lachrymæ quantalibet, & quantolibet impetu fluere, quando ardore charitatis extinguerent? Hæc est virtus Sion, cui & alibi dictum est:

Philip. 1.
Ioann. 21.

Ioel. 2.

Act. 11.

Ex lib. con.
Faustun.
tit. 39.

Ex serm. in
in epist.
Ioan. 2.

Ex tractat.
Psal. 47.

Cantic. 8.

1. Cor. 15.

Psal. 121. *Psal. 47.* **Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Ponite corda vestra in virtute eius, & distribuite domos eius.** Quid hic intelligimus, *Ponite corda vestra in virtute eius, & distribuite domos eius?* Id est, distinguite domum à domo, nolite confundere domos. Est enim formam habens, & pietatem non habens. Sed distribuite, nolite confundere. Tunc autem distribuitis, & non confunditis, quando corda in virtute eius ponitis, id est, cum facti fueritis per charitatem spirituales, tunc temerè nō iudicabit. Tunc videbitis nihil obesse malos bonis, quamdiu sumus in hac aera.

Ex libro de agone Christiano. Sacramentum sancti lauacri nusquam est, nisi ex Catholica Ecclesia. Sed eam formam secum habet sacramenta præcisa, quam in ipsa vita antequam præciderentur, acceperant. Hi tunc enim, de quibus Apostolus dicit: *Habentes speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes.* Est enim magna virtus pietatis, pax & vnitas: quia vnus est Deus. Hanc illi non habent, quia præcisi ab vnitate sunt. Itaque si qui ex ipsis ad Catholicam veniunt, non iterant speciem pietatis, quam habent, sed accipiunt virtutem pietatis, quam non habent. Nam & amputatos ramos denuo posse inferi, si nō permanferint in incredulitate, apertissimè Apostolus docet.

Ex his enim sunt, qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, qua ducuntur varijs desiderijs: semper discenses, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes.]

Ex tractat. Euan. sec. Ioann. 60. Diuini cantici vox est: *Querite Dominum, & viuat anima vestra.* Quæramus inueniendum, quæramus inuentum. Vt inueniendus quærat, occultus est, vt inuentus quærat, immensus est. Vnde alibi dicitur: *Querite faciem eius semper.* Sariat enim quærentem in quantum capit, & inuenientem capaciorem facit, vt rursus quærat implere, vbi plus capere cœperit. Non ergo ita dictum est: *Querite faciem eius semper,* quemadmodum dictum est de quibusdam, *semper discenses, & ad veritatis scientiam nunquam peruenientes,* sed potius sicut ille ait: *Cum consummauerit homo, tunc incipit,* donec ad illam vitam veniamus, vbi sic impleamur, vt capaciore non efficiamur, quia ita perfecti erimus, vt iam non proficiamus. Tunc enim ostendetur nobis, quod sufficit nobis, hic autem semper quæramus, & fructus inuentionis non sit finis inquisitionis. Neque enim propterea nō semper, quia hic tantum, sed ideo hic semper dicimus esse quærendum, ne aliquando hic putemus ab inquisitione cessandum. Nam & de quibus dictum est: *Semper discenses, & ad veritatis scientiam nunquam peruenientes,* hic sunt vtique semper discenses, cum vero de hac vita exierint, iam non erunt discenses, sed erroris sui mercedem recipientes. Sic enim dictum est: *Semper discenses, & ad veritatis scientiam nunquam peruenientes,* tanquam diceretur, semper ambulantes, & ad viam non peruenientes. Nos autem semper ambulemus in via, donec eō veniamus, quo ducit via. Nusquam in illa remaneamus, donec perducatur, vbi maneamus. Atque ita & quærendo tendimus, & inueniendo ad aliquid peruenimus, & ad id, quod restat quærendo & inueniendo trāsimus, quousque ibi fiat finis quærendi, vbi perfectioni non superet intentio proficiendi.

Exodi 7. **Quemadmodum autem Iannes & Mambres resisterunt Moysi, ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, sed vltra non proficiunt.** *Inspiciens enim eorum manifestum erit in omnibus, sicut & illorum fuit. Tu autem affecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, persecutiones, passiones, qualia mihi facta sunt Antiochia, Iconio, Listris: quales persecutiones sustinui, & ex omnibus eripuit me Dominus.]*

Ex libro ad Ian. 2. **A** Nimofitas hæreticorum semper inquieta est, quos Magorum Pharaonis habere conatum declarat Apostolus, dicens: *Sicut etiam Iannes & Mambres resisterunt Moysi, sic & hi resistunt veritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem, sed vltra non proficiunt. Dementia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit.* Quia enim per ipsam corruptionem mētis inquietissimi fuerunt, in tertio signo defecerunt, fatentes sibi aduersum esse Spiritum sanctum, qui erat in Moysē. Nam deficientes dixerunt: *Digitus Dei est hoc.* Sicut autem conciliatus Spiritus sanctus requiem

præstat mitibus & humilibus corde: ita contrarius & aduersus immites ac superbos inquietudine exagitat. Quam inquietudinem muscæ illæ breuissimè significauerunt, sub quibus magi Pharaonis defecerunt, dicentes: *Digitus Dei est hoc.* Ait Hieremias Propheta: *Clamauit perdix, congregauit Ex lib. con. quæ non peperit, faciens diuitias suas non cum iudicio. Perdix e- Ex lib. con. nim nimis contentiosus animal, notum est quanta auidi- 16. tate ipsius contentionis currat in laqueum. Non enim dis- Hier. 17. putare amant hæretici, sed quoquo modo superare impudentissima peruicacia, vt congregent (sicut hic dixit) quæ non pepererunt. Christianos enim, quos maxime Christi nomine seducunt, iam per ipsius Christi Euangelium natos inueniunt, & faciunt illos diuitias suas, non sane cum iudicio, sed cum temeritate inconsiderata. Non enim intelligūt ibi esse veram, & salubrem, & quodam modo germanam atque radicalem Christianam societatem, vnde istos separauerunt, quos ad suas diuitias congregauerunt. Et quia de talibus dicit Apostolus: *Sicut enim Iannes & Mambres resisterunt Moysi: sic & isti resistunt veritati, homines mente corrupti, reprobi circa fidem, sed vltra non proficiunt. Dementia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit,* sequitur & hic Propheta, & dicit de perdice, quæ congregauit, quæ non peperit. *In dimidio dierum eius derelinquit eam, & in nouissimis suis erit insipiens.* Id est, quæ primo tanquam per pollicitationem & ostentationem excellentis sapientiæ seducebat, erit insipiens, id est, apparebit insipiens. Eis quippe, quibus primo sapiens erat, tunc erit insipiens, cum apparebit: quia dementia eius nota erit omnibus.*

Et omnes, qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur.]

Fili accedens ad seruitutē Dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Qui enim hæc loquitur, confortat infirmum, & ex infirmo facit firmum: vt nō ille cum crediderit, prospera huius seculi speret. Si enim doctus fuerit sperare prospera seculi, ipsa prosperitate corrumpitur? superuenientibus aduersitatibus sauciatur, aut fortassis extinguitur. Non ergo eum ædificat super petram, qui sic ædificat, sed super arenam ponit. *Petra autem erat Christus.* Christi passiones imitandæ, non à Christianis delitiæ conquirendæ. Confortatur infirmus, cum ei dicitur, *spera quidē tentationes huius seculi, sed ab omnibus eruet te Dominus, si ab illo non recesserit retro cor tuum.* Nam ad confortandum cor tuum, venit ille pati, venit ille mori, venit spūis illiniri, venit spinis coronari, venit opprobria bibere, venit postremò ligno configi.

1. Cor. 10. Omnia hæc ille pro te, tu nihil pro illo, sed pro te. Quales autem sunt, qui timentes eos lædere, coram quibus loquuntur, non solum non præparant ad imminentes tentationes: sed etiam promittunt fœlicitatem huius seculi, quam Deus ipse seculo non promissit? Ille prædicat labores super labores vsque in finem venturos ipsi seculo: & tu vis ab ipsis laboribus exceptum esse Christianum? Quia Christianus est, aliquid plus passurus est in hoc seculo. Etenim ait Apostolus: *Omnes qui volunt in Christo pie viuere, persecutionem patientur.* Tam tibi si placet pastor sua quærens, non quæ Iesu Christi, ille dicat: *Omnes qui volunt in Christo pie viuere, persecutionem patientur,* & tu dic: Si in Christo pie vixeris, abundabunt tibi omnia bona: & si filios non habes, suscipies & nutries omnes, & nemo tibi morietur. Hæc cine est ædificatio tua? Attende quid facias, vbi ponas. Super arenam est, quem constituis: venturus est imber, influxurus est fluuius, flaturus est ventus, impingent in domum istam, & cadet: & fiet ruina eius magna. Leua de arena, pone super petram: in CHRISTO sit, quem vis esse Christianum. Attendat ad passiones CHRISTI indignas: attendat illum sine vlllo peccato, quæ non rapuit exoluentem.

Ex libro de ciuitat. Dei. Quod ait Apostolus Paulus: *Quicumque volunt in Christo pie viuere, persecutionem patientur:* nullis putandum est deesse posse temporibus: quia & cum ab eis, qui foris sunt, nō se- 18. pluri- mibus videret esse tranquillitas, & reuera est, plurimūq; consolationis affert maxime infirmis, non tamen defunt, imo multi sunt intus, qui corda pie viuentium suis

perditis moribus cruciant, quoniam per eos blasphematur Christianum & Catholicum nomen. Quod quanto charitus est eis, qui volunt pie viuere in Christo, tanto magis dolent, quod per malos intus positos fit vt minus, quam piorum mētes desiderant, diligatur. Ipsi quoque heretici cum cogitantur habere nomen & sacramenta Christiana, & scripturas, & professionem, & magnum dolorem faciunt in cordibus piorum, quia & multi volentes esse Christiani, propter eorum dissensiones hēsitare coguntur, & multi maledici etiam in his inueniunt materiam blasphemandi Christianum nomen, quia & ipsi quoquo modo Christiani appellantur. His atque huiusmodi prauis moribus & erroribus hominum persecutionem patiuntur, qui volunt in Christo pie viuere, etiam nullo infestante, neq; vexante corpus illorum. Patiuntur quippe hanc persecutionem non in corporibus, sed in cordibus, vnde illa vox ex: *Secūdam multitudinem dolorum meorum in corde meo.* Non enim ait, in corpore meo. Sed rursus, quoniam cogitantur immutabilia diuina promissa, & quod ait Apostolus: *Novit Dominus qui sunt eius, quos enim præsciuit & prædestinavit cōformes fieri imaginis filij eius, ex eis perire nullus potest, ideo sequitur in illo Psalmo: Consolationes tuas iocundauerunt animā meam.* Dolor autem ipse, qui fit in cordibus piorum, quos persequuntur mores Christianorum malorum, siue falsorum, prodest dolentibus, quoniam de charitate descēdit, qua eos perire nolunt, nec impedire aliorum salutem. Denique magnæ consolationes fiunt, etiam de correctionibus eorum, quæ piorum animas tanta iocunditate perfundunt, quantis doloribus de sua perditione cruciauerunt.

Sic in hoc seculo in his diebus malis, non solum à tempore corporalis presētiæ Christi, & Apostolorū eius, sed ab ipso Abel, quem primum iustum impius frater occidit, & deinceps vsque in huius seculi finem inter persecutiones mundi, & consolationes Dei peregrinando percurrit Ecclesia.

Sensi in Epistola tua, quod tædium te derinuerit à peccatoribus relinquentibus legem Dei. Illo enim spiritu viuis, quo dictum est: *Vidi insensatos, & tabescebam.* Pia est illa tristitia, & si dici potest, beata miseria, vitijs alienis tribulari, non implicari, mœrere, non hærere, contrahi, non amore attrahi. Hæc est persecutio, quam patiuntur omnes, qui volunt in Christo pie viuere secundum Apostolicam mordacem, veramque sententiam.

Quid enim hic tam persequitur vitam bonorum, quam vita iniquorum? Nō cum cogit imitari, quod displicet, sed cum cogit dolere quod videt. Quoniam coram pio viuens impiè, etsi non obligat consentientem, cruciat sentientem. Nam saepe & diu piorum corporibus à secularibus temporibus, & quorumlibet vexationibus parcitur: piorum autem cordibus malis hominum moribus nunquam vsq; ad huius seculi finem. Sic ergo potius impletur, quod commemoravi dixisse Apostolum: *Quia omnes, qui volūt in Christo pie viuere, persecutionem patiuntur:* & tantò amarius, quanto interius, donec diluuium tñācat, vbi arca continet corum & columbam.

Verum est illud: *Omnes qui volunt pie viuere in Christo, persecutionem patientur.* Non pateris persecutionem? non vis pie viuere in Christo. Vis probare verum esse, quod dictū est: *Incipe viuere in Christo.* Quid est pie viuere in Christo? Vt pertineat ad viscera tua, quod ait Apostolus: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego nō vror?* Aliorum infirmitates, aliorum scandala, persecutiones Nli fuerunt. Nunquid ergo sunt hoc tempore plures? Abundant illis, qui ea curant.

Nemo sibi dicat, fuerunt tribulationes apud patres nostros, apud nos non sunt. Si putas te non habere tribulationes, nondum cœpisti esse Christianus. Et vbi est vox Apostolorum? *Sed & omnes, qui volunt in Christo pie viuere, persecutiones patientur.* Si ergo non pateris vilam pro Christo persecutionem, vide ne nondum cœpisti in Christo pie viuere. Cum autem cœperis in Christo pie viuere, ingrederis es torcular: præpara te ad pressuras, sed noli esse aridus, ne de pressura nihil exeat.

*Omnes qui secundum Christum pie volunt viuere, necesse est patientur approbria: necesse est contemnantur ab his, qui volunt impie viuere, quorum felicitas tota terrena est. Irridentur illi, qui felicitatem vocant, quam oculis videre nō possunt, & dicitur eis. Quid credis infans? Vides quod credis? Reuersus est aliquis ab inferis, & retulit tibi, quid tibi agitur? Ecce quod ego amo, video, & fruor. Despiceris, quæ speras, quod non vides: Et despicit te ille, qui quasi tenet, quod videt. Attende ipse si tenet, noli turbari, vide si ipse tenet: ne, dum putas eum felicem in præsentī, amittas veram felicitatem futuram. Noli turbari, attende si tenet: labitur hoc ab illo, quod tenet, vel ipse ab eo quod tenet. Necesse est transeant aut ipse per suas, aut res ipsius per illum. Per quem transeant res suæ? Qui eas labefactauerit. Qui transit per res suas? Qui in diuitijs moritur: quia cum moritur, non eas secum affert ad inferos. Tu securior esto, quia resurrexit, & docuit te, quod in alia vita daturus sit: certus esto quia dat. Sed insultat ille, quia tenet. Ferto insultantem, & ridebis gementem. Postea enim veniet tempus, quando dicturi sunt illi ipsi: *Hi sunt, quos aliquando habuimus in risum.* Verba sunt libri Sapientiæ: quia prodidit nobis scriptura, quæ dicturi sunt illi ipsi, qui nos modo irridēt, & qui nos despiciunt, & à quibus impleti fumus opprobrio & despectione. Quæ verba habebunt, tunc quando à veritate despicientur.*

Videbunt enim ad dexteram fulgere, quos secum commixtos contempserant: cum factum in illis fuerit, quod dicit Apostolus: *Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria, & dicent. Hi sunt, quos aliquando habuimus in risum, & in similitudinē improperij. Nos insensati vitam illorum existimabamus insaniam, & finem eorum sine honore. Quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est?* Sequuntur in eo sermone, & adijciunt: *Ergo errauimus à via veritatis, & insititia lumen non luxit nobis, & sol nō ortus est nobis. Quid nobis profuit superbia? & diuitiarum insipientia quid cōtulit nobis? Ibi tu non eis insultas: quia ipsi sibi iam insultant. Quod donec fratres, leuamus oculos ad eum, qui habitat in celo: & non ab illo tollamus oculos, quousque misercatur nostri, & liberet ab omni tentatione & opprobrio, & despectu.*

Omnes qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Non enim modo, quia diabolus per reges non sœuit, ideo non Christiani patiuntur persecutionem. Si mortuus est diabolus, mortuæ sunt persecutiones. Si autem ille aduersarius noster viuit, vnde non tentationes suggerit? Vnde non sœuit? vnde non minas aut scandala procurat? O si incipias pie viuere, videbis quia omnes, qui volūt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Pugnamus cum concupiscentijs nostris: pugnamus foris cum infidelibus & inobedientibus hominibus? pugnamus cum suggestionibus, cum perturbationibus carnalibus. Vbi que pugnamus adhuc, quia corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam. Pugnamus adhuc, quoniam si spiritus vita est, tamen corpus mortuum est propter peccatum. Sed quid futurum est? *Si autem spiritus eius habitat in vobis, qui suscitauit Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter spiritum, qui habitat in vobis.* Cum ergo viuificata fuerint membra nostra mortalia, iam nihil refisset spiritui nostro.

Ait Apostolus: *Omnes qui volunt in Christo pie viuere, persecutionem patientur.* Ecce quia dies mali sunt, sine persecutione hic iusti viuere nō possunt, qui inter malos viuunt, persecutionem patiuntur. Omnes mali persequuntur bonos, non ferro & lapidibus, sed vita, & moribus. Nunquid aliquis sanctum Loth persequatur in Sodomis? Nemo illi molestus erat, & tamen inter impios viuebat, inter immundos, superbos, blasphemos. Persecutionem patiebatur non vapulando, sed malos videndo. Quisquis me audis, & nondum viuus in Christo, incipe in Christo pie viuere: & probas quod dico. Denique Apostolus cum memoraret pericula sua: *Periculis, inquit, in mari, periculis in fluminibus, periculis in deserto, periculis in latronibus, periculis in falsis fratribus.* Cetera pericula quiescere possunt, pericula à falsis fratribus quiescere vsque in fine seculi non nouerunt.

Psal. 93.

2. Tim. 2.

Rom. 8.

Psal. 93.

Ex epist. ad
Sebastianū.

Extraſtat.

Psal. 54.

Extraſtat.

Psal. 55.

Extraſtat.
Psal. 122.

Sapient. 7.

Extraſtat.
Psal. 127.Ex ser. de
ver. Apost.
24.

Ex lib. sen.
Profferi.

Magnus honorum labor est mores tolerare contrarios: quibus qui non offenditur, parum proficit. Tantum enim torquet iustum iniquitas aliena, quantum recedit à sua.

Mali autem homines & seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes. Tu vero permare in his, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didicisti: & quia ab infantia sacras literas nosti: quæ te possunt instruere ad salutem per fidem, quæ est in Christo Iesu. Omnis scriptura diuinitus inspirata & utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus.]

Ex tractat.
Psal. 54.
Matt. 15.

Cæcus si cæcum ducat, simul in foueam cadunt: merito cadunt in puteum corruptionis. Quid ergo ait? *Proficient in peius, non tamen diu. Nam ante paulo dixit: Sed vlti a non proficient, hoc est, non dimidiabunt dies suos. Sequatur Apostolus & dicat quare: Dementia enim eorum manifesta erit omnibus sicut illorum fuit.*

C A P V T I V.

Testificor coram Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos & mortuos, & aduentum ipsius, & regnum eius: *prædica verbum, insi a opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.]*

In exposit.
epistole ad
Galat.

Importunitas opportunitati vtique contraria est. Neque omnino vllum medicamentum sanat, nisi quod opportune adhibueris. Quamquam ergo & sic possit distinguui: *insi a opportune*, vt alius sit sensus, *importune argue*: deinde cætera contexamur, *hortare, increpa cum omni longanimitate & doctrina*: vt tunc opportunus sentiaris, cum in iustas edificando: cum autem destruis arguendo, non culperis etiam si importunus videaris, sicut est talibus importunum: ita duo quæ sequuntur, ad duo superiora possunt sigillatim referri: hortare cum opportune instas, increpa cum importune arguis: deinde cætera duo similiter, sed conuerso ordine referentur cum omni longanimitate ad sustinendas indignationes eorum, quos destruis, & doctrina ad instruenda eorum studia, quos ædificas. Tamen etiam illo vsuatiore modo distinguatur. *Insia opportune*: quod si hoc modo non proficis, *importune*. Ita intelligendum est, vt tu opportunitatem omnino non deseras, & sic accipias quod dictum est *importune*, vt illi videaris importunus, qui non libenter audit, quæ dicuntur in eum: tu tamen illis scias hoc esse opportunum, & delectionem curamque sanitatis eius animo teneas mansueto, & modesto, & fraterno. Multi enim postea cogitantes, quæ audierint, & quàm iuste audierint, ipsi se grauius & seuerius arguerunt: & quamuis perturbatores à medico viderentur abscedere paulatim verbi vigore in medullas penetrante sanati sunt. Quod nõ fieret, si semper expectaremus periclitantem putrescentibus membris, quando eum liberet vri, aut secari, quod nec ipsi corporis medici attendunt, qui terrenæ mercedis intuitu curant. Quotus enim quisque reperitur, qui ferrum eorum, aut ignem non ligatus, expertus sit? Cum & illi chariores sint, qui volentes ligati fuerint. Plures enim resistentes, & mori se malle clamantes, quàm illo curari modo, vix lingua ipsa illorum relicta libera, omnibus membris constrinxerunt, neque ad suum, neque ad reluctantis, sed ad ipsius artis arbitrium. Quorum tamè vocibus, conuictisque dolentium, nec commouetur curantis animus, nec quiescit manus. Medicinæ autem cœlestis ministri aut per odiorum trabem cernere stipulam in oculo fratris volunt, aut tolerabilius mortem videre peccantis, quàm verbum indignantis audire. Quod non ita accidisset, si tam sanum animum curando alterius animo adhiberemus, quàm sanis manibus illi medici aliena membra pertractant.

Nunquam itaque alieni peccati obiurgandi suscipiendum est negotium, nisi cum interius interrogacionibus examinantes nostram conscientiam, liquido nobis coram Deo responderimus, dilectione nos facere. Quod si conuictum vel minæ, vel etiam persecutiones eius, quem argueris, lacerauerunt animum: si adhuc ille per te sanari posse vide-

bitur, nihil respondeas, donec saneris prior: ne forte carnalibus motibus tuis ad nocendum consentias, & exhibea linguam tuam arma iniquitatis peccato ad reddendum malum pro malo, aut maledictum pro maledicto. Quicquid enim lacerato animo dixeris, punientis est impetus, non charitas corrigentis. Dilige, & dic quod voles.

Nullo modo maledictum erit, quod specie maledicti sonuerit, si memineris, senserisque te in gladio verbi Dei liberatorem hominis esse velle ab obsidione vitiorum. Quod si forte vt plerunque accidit, dilectione talem quidem suscipias actionem, & ad eam corde dilectionis accedis? sed inter agendum subreperit aliquid, dum tibi resistit, quod te auferat ab hominis vitio percutiendo, & ipsi homini faciat infestum: postea te lachrymis meminis lauante huiusmodi puluerem multo salubrius meminisse oportebit, quàm non debeamus super aliorum superbire peccata, quando in ipsa eorum obiurgatione peccamus: cum facilius nos ira peccantis iratos, quàm miseria misericordes facit.

Quod errabat, non reuocastis, & quod perijt, non inquisistis. Hinc inter manus latronum, & dentes luporum furentium vtinque versamur: & contumaces sunt oues, quia quæruntur errantes, alienas se à nobis dicunt errore suo, & perditione sua. Quid nos vultis? Quid nos quæritis? Quasi non ipsa causa sit, quare eos velimus, & quare quæramus, quia errant, & pereunt. Si in errore, inquit, sum, si in interitu, quid me vis? Quid me quæris? Quia in errore es, reuocare volo: quia peristis, inuenire volo. Sic volo errare, sic volo perire. Sic vis errare? sic vis perire? quanto melius ego nolo. Profus audeo dicere, importunus sum. Audio dicentem Apostolum: *Prædica verbum Dei, insi a opportune, importune*. Quibus opportune? Quibus importune? Opportune itaque volentibus, importune nolentibus. Profus importunus sum, audeo dicere. Tu vis errare? Tu vis perire? Ego nolo. Non vult postremo ille, qui me terret, si voluero. Vide quid dicat, vide quid increpet. Quod errabat, non reuocastis: & quod perijt, non inquisistis. Te magis timeo quàm ipsum? *Oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi.*

Ex libro de
pass.
Ex ec. 54.

Ex tractat.
Psal. 128.

Sonet verbum Dei volentibus opportune, nolentibus importune: inuenit sibi locum, inuenit sibi corda, vbi requiescat: inuenit terram, vbi germinet, & fructum ferat. Nam quia multi mali sunt, & iniqui, quos parat Ecclesia vsque in finem, manifestum est. Et hi sunt, quibus verbum Dei superfluum est. Aut sic in illos cadit, quomodo semen in via conculcatur, & à volatilibus colligitur. Aut sic in eos cadit, quomodo semen in petrosâ loca, vbi non habet terram multam, & statim exit, & calefacto sole arefcit, quia non habebat radicem. Aut sicut inter spinas, quod etiam germinet, & conetur in aras surgere, suffocatur tamen multitudinem spinarum. Tales autem sunt, qui verbum Dei contemunt, sicut via: aut qui ad horam gaudent, & facta tribulatione, sicut æstu solis arefcunt: aut qui cogitationibus & curis, & sollicitudine huius mundi, tanquam spinis auaritiæ suffocant, quod in illis cœperat germinare. Est autem etiam terra bona, quo semen cum ceciderit, affert fructum, aliud tricenum, aliud sexagenum, aliud centenum. Sive parum, sive multum, omnes in horreo erunt. Sunt ergo tales, & propter hos loquimur, propter hos loquitur scriptura, propter hos non tacet Euangelium. Sed illi audiant, ne forte aliud sit hodie, aliud cras, ne forte audiendo mutentur, aut arent viam, aut lapides purgent, aut spinas euellant.

Scio scriptum esse: *In multiloquio non effugies peccatum.* Sed vtinam prædicando verbum tuum, & laudando te ratum modo loquerer: non solum fugerem peccatum, sed meritum bonum acquirerem: quamlibet multum sic loquerer. Neque enim homo de te beatus peccatum præcipere germano in fide filio suo, cui scripsit, dicens: *Prædica verbum, insi a opportune, importune.* Nunquid dicendum est, istum non multum locutum, qui non solum opportune, verum etiam importune verbum tuum Domine non tacebat? Sed ideo non erat multum, quia tantum erat necessarium.

Ex libro de
Trinit. 15.
cap. vlt.
Prou. 10.

Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auerent, ad fabulas autem conuertentur. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelista, ministerium tuum imple. sobrius esto.]

Ex tractat.
Euan. secū
Joan. 94.

CAuete timendo & orando, ne irruatis in illud ænigma Salomonis, vbi mulier insipiens & audax, inops panis effecta conuocat prætereuntes, dicens: *Panes occultos libenter attingite, & aqua furtiua dulcedinem.* Hæc enim mulier vanitas est impiorum, cum sint insipientissimi, aliquid se scire opinantium, sicut de ista muliere dictum est, inops panis efficitur. Quæ cum sit inops panis, promittit panes, id est, cum sit ignara veritatis, promittit scientiam veritatis. Occultos tamen panes promittit, quos dicit libenter artingi, & aqua furtiua dulcedinem, vt ea scilicet libentius & dulcius audiantur, & agatur, quæ palam in Ecclesia disci credique prohibentur. Ipsa quippe occultatione condunt quodammodo nefarij doctores sua venena curiosis, vt id eo se existiment dicere aliquid magnum, quia meruit habere secretum: & suauius hauriant insipientiam, quam putant scientiam, cuius prohibitam quodammodo furantur audientiam propter illicita, atque puniendâ secreta. Mulier illa non solum insipiens, verum audax etiam nuncupatur. Hæc mulier insipiens & audax sub Christiano vocabulo tot scelestas hæreses condidit, quot nefandas fabulas finxit: vtinam tales, quales in theatris siue cantantur, siue saltantur, siue mimica scurrilitate ridentur: & non quasdam tales, quales aduersum Deum fingere potuisse sic illam doleamus insipientiam, vt miremur audaciam. Hoc Apostolus in Spiritu sancto præuidens, ait: *Erit etiam tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed secundum sua desideria magistros sibi coaceruabunt prurientes auribus, & à veritate quidem auditum suum auerentes: ad fabulas autem conuertentur.* Illa enim secreti furtiq; commemoratio, qua dicitur: *Panes occultos libenter attingite, & aqua furtiua dulcedinem:* pruriturum facit audientibus in auribus spiritualiter fornicantibus, sicut quodam pruritu libidinis etiam in carne corrumpitur integritas castitatis.

Audite itaque Apostolum talia præuidentem, & ea vitanda salubriter admonentem. *Profanas, inquit, verborum nouitates euita. Multum enim proficient ad impietatem, & sermo eorum sicut cancer serpit.*

Ego enim iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauit. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & his, qui diligunt aduentum eius. Festina ad me venire cito. Demas enim me reliquit diligens hoc seculum, & abiit Thessalonicam, Crescens in Galatiã, Titus in Dalmatiam, Lucas est mecum solus. Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi vtilis in ministerio. Tychicum autem misi Ephesum. Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum & libros: maxime autem membranas.

Ex libro de
gra. & lib.
arbit.

Apostolus Paulus, quem certe inuenim⁹ sine vllis meritis bonis, imo cum multis meritis malis Dei gratiam consecutum reddentis bona pro malis, sua iam propinquate passione, scribens ad Timotheum ista vtique iam merita sua bona commemorat, vt post bona merita consequatur coronam, qui post mala merita cōsecutus est gratiam. Denique superest (inquit) mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Cui redderet coronam iustus iudex, si non donasset gratiam misericors pater? Et quomodo esset ista corona iustitiæ, nisi præcessisset gratia, quæ iustificat impium? Quomodo ista debita redderetur, nisi prius illa gratuita donaretur? Proinde consideremus ipsa merita, quibus dicit coronam redditurum iudicem iustum: & videamus vtrum merita ipsius tãquam ipsius, id est, ex ipso ei comparata, an dona sint Dei. Bonum, inquit, certamen certavi, cursum cōsummaui, fidem seruauit. Primo ista bona opera, si nō ea præcessissent cogitationes bonæ, nulla essent. Attendite itaque, quid de ipsis cogitationibus dicat.

Ait enim, scribens ad Corinthios: *Non quia idonei sumus*

cogitare aliquid tanquam ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Deinde lingua inspiciamus. Bonum, inquit, certamen certavi. Quæro qua virtute certauerit: vtrum quæ illi ex semetipso fuerit, an quæ desuper data sit? Sed absit, vt tantus doctor Gentium ignorauerit legem Dei, cuius vox est in Deutoronomio: *Ne dicas in corde tuo fortitudo mea, & potentia manus meæ fecit mihi virtutem magnam hanc. Sed memoraberis Domini Dei tui, quia ipse tibi dat fortitudinem facere virtutem.* Quid autem prodest bonum certamen, nisi sequatur victoria? Et quis dat victoriam, nisi ille, de quo dicit ipse? *Gratias Deo, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum.* Et alio loco, cum commemorasset testimonium de Psalmo: *Quoniam propter te mortificamur tota die, deputati sumus vt oves occisionis,* subiicit atq; ait: *Sed in his omnibus superuincimus per eum, qui dilexit nos.* Non ergo per nos, sed per eum, qui dilexit nos. Deinde dicit: *Cursum consummaui.* Sed ille hoc dixit, qui alio loco dixit: *Igitur non volentis, neq; currentis, sed miserentis est Dei.* Quæ sententia nullo modo potest etiam sic conuerti, vt dicatur: non miserētis Dei, sed volentis & currentis est hominis. Quisquis enim hoc ausus fuerit dicere, aperte se ostendit Apostolo contradicere. Postremo dicit: *Fidem seruauit.* Sed ille hoc dixit, qui alibi ait: *Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem.* Non enim dixit: *Misericordiam consecutus sum,* quia fidelis eram: sed vt fidelis essem, & hinc ostendens etiam ipsam fidem haberi, nisi Deo misereante non posse & esse donum Dei.

Deut. 8.

2. Cor. 2.

Rom. 9.

Ex tractat.

Psal. 102.

1. Cor. 15.

Ex tractat.

Psal. 108.

Plus omnibus laboravi, ait Apostolus. Sed vide quid adiunxit: *Non autem ego, sed gratia Dei mecum.* Et post labores omnines expectat ipsam coronam, & dicit: *Bonum agonem certavi, cursum consummaui, fidem seruauit.* De cætero mihi superest corona iustitiæ, quam mihi reddet Dominus in illo die iustus iudex. Quare? Quia agonem certavi. Quare? Quia fidem seruauit. Vnde certasti? Vnde consummasti? Vnde seruasti? *Non autem ego, sed gratia Dei mecum.* Ergo & quod conaris, illius misericordia conaris.

Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Vtique iustus retribuendo bona pro bonis: quia prius misericors retribuendo bona pro malis. Quamuis & ipsa iustitia, qua retribuuntur bona pro bonis, non est sine misericordia. Quia & hoc scriptum est: *Qui coronat te in miseratione & misericordia.* Qui enim dixit, *Bonum certamen certavi:* quando vinceret, nisi illo donante, de quo ait: *Gratias Deo, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum?* Et qui cursum consummauit, quando curreret, quâdo perueniret, nisi illo adiuvante, de quo ait: *Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei?* Et qui fidem seruauit, quando id faceret, nisi vt ipse ait: *Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem?* Nusquam ergo se extollat humana superbia: donis suis Deus retribuit omnia præmia.

Quomodo potuit hæc dicere, cui adhuc restabat ipsius passionis, quam sibi iam impendere dixerat, tam magna conflictatio, tam molestum ac grande certamen? An ad eius consummandum cursum parum adhuc deerat, quando illud deerat, vbi erat futurus acrior & crudelior inimicus? Quod si ideo talibus verbis certus, securusque gaudebat, quia de victoria futuri certaminis certum eum securumq; iam fecerat, qui eandem iam illi reuelauerat imminere: non re plenissima, sed spe firmissima hæc dixit: & quod futurum esse præsumpsit, tanquam factum fuerit, indicauit. Si ergo his verbis etiam hoc adderet, vt diceret: *Nullum habeo iam peccatum, de hoc quoque illum intelligeremus, non de rei factæ, sed de rei future perfectione dixisset.* Hoc ergo totum nos dicimus tunc fuisse adhuc perficiendum, quando iam de Dei promissione præfidēs totum ita dicebat, tanquam fuisset effectum. Ad ipsius quippe cursus cōsummationem pertinebat, etiam quod peccata dimittebat debitoribus suis, atque ita sibi, vt dimitteretur, orabat.

Ex libro de
spiritu &
libera.

Qua Domini pollicitatione certus erat in illo fine, quem adhuc futurum iam fidendo dicebat impletum, nullum se habiturum peccatum. Si enim fides gratia est, & vita æterna, quasi merces est fidei, videtur quidem Deus vitam æternam tanquam debitam reddere. Cui debitam?

Ex tractat.
Euan. secū
Joan. 9.

Fideli, quia promeruit illam per fidem. Sed quia ipsa fides gratia est, & vita æterna, gratia est pro gratia. Audi Paulum Apostolum confitentem gratiam, & postea debitum expetentem. Confessio gratia, quæ est in Paulo? *Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus: sed misericordiam, inquit, consecutus sum.* Indignum se dixit, qui consequeretur: consecutum tamen, non per merita sua, sed per misericordiam Dei.

Audi illum iam flagitantem debitum, qui primo indebitam susceperat gratiam. *Ego enim, inquit, iam immolor, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruavi. De cætero mihi reposita est corona iustitiæ.* Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam vide verba sequentia: *Quam mihi reddet Dominus in illa die iustus iudex.* Vt ante susceperet gratiam, misericordem patrem opus habebat, vt præmium gratiæ, iustum iudicem. Qui nõ damnauit impium, damnauit fidelem? Et tamen si bene cogites, ipse dedit fidem primo, qua eum promeruisti. Nõ enim de tuo promeruisti, vt tibi aliquid deberetur. Quod ergo præmium immortalitatis postea tribuet, dona sua coronat, non merita tua. *Non solum autem mihi, sed & his, qui diligunt nomen eius.*

Ex tractat.
Psalm. 100.

Apostolus ubi spem dat bonis de iudicio, seipsum ponit, & dicit, & ostendit, & ipse in se tempus misericordiæ. Quia nisi & ipse inueniret tempus misericordiæ, qualem illum inueniret iudicium? Blasphemum, persecutorem, iniuriosum. Sic enim dicit & commendat tempus misericordiæ, in quo modo sumus. *Qui prius, inquit, fui blasphemus & persecutor, & iniuriosus sed misericordiam consecutus sum.* Sed forte ipse solus consecutus est misericordiam? Audi quomodo nos erigat. *Vt in me, inquit, ostenderet Christus Iesus omnem longanimitatem ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in vitam æternam.* Quid est in me ostenderet longanimitatem? Vt alius quisque peccator & sceleratus videret, quia Paulus accepit veniam, & non desperaret.

Ecce ostendit, se erexit, & alio in tempore misericordiæ. Audi in tempore iudicij quid dicat de bonis, iterum dicēs de se, & alijs.

Primo misericordiam cōsecutus est. Quare? Quia fuit blasphemus, & persecutor, & iniuriosus: venit Dominus, vt donaret Paulo, non vt redderet. Nam si reddere vellet, quid inueniret, quod redderet peccatori, nisi pœnam & supplicium? noluit reddere pœnam, sed donauit gratiam. Audi quæ ille, cui donauit, tenet etiam Deum debitorem. Inuenit eum donatorem tempore misericordiæ, tenet debitorem tempore iudicij. Quomodo hoc dixit?

Videte. *Ego enim iam immolor, dixit, & tempus resolutionis meæ proximum est: Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruavi,* hoc tempore misericordiæ. Audi de iudicio. *De cætero superest mihi corona iustitiæ, quæ reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex.* Non dixit donat, sed reddet. Quando donabat, misericors erat, quando reddet, iudex erit, quia misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Sed donando delicta fecit se coronæ debitorem. Ibi misericordiam consecutus sum. Misericors ergo Dominus primo: hic autem reddet mihi coronam iustitiæ. Vnde reddet? quia iustus iudex est. Quare iustus iudex? Quia bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruavi. Ideo iustus non potest nisi coronare ista. Inuenit enim ista, quæ coronaret. Antea vero quid inuenerat? *Qui prius fui blasphemus, & persecutor.* Ista donauit, illa coronabit. Donauit hæc tempore misericordiæ: coronabit illa tempore iudicij, quia *misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.*

Sed nõquid solus Paulus hoc meruit, cum dixisset: *Reddet mihi Dominus in illo die iustus iudex. Non solum mihi, inquit, sed omnibus, qui diligunt manifestationem eius, & regnum eius.*

Ex epist. ad
Helychium
Episcopum.

Inruentes igitur, quod commemorasti de Apostolo, quæ Dominum dixit redditurum coronam iustitiæ non tam mihi, sed & omnibus, qui diligunt manifestationem eius: ita recte viuimus, & in hoc seculo tanquam peregrini agimus, cum se in hac dilectione cor nostrum proficienter extendit, siue citius, siue tardius veniat, quàm putatur, cuius manifestatio fidei charitate diligitur, & pio desideratur affectu.

Defecit in salutare tuum anima mea. Bonus est ergo iste defectus, indicat enim desiderium boni, nondum quidem adepti, sed audidissime concupiti. Sed quis hoc dicit, nisi *genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis?* Ab origine generis humani vsque huius seculi finem in eis, qui suo quique tempore hic vixerant, viuunt, victuri sunt, desiderant Christum, teste sanctissimo sene Simeone, qui cum eum infantem accepisset in manus, dixit: *Nunc dimittis Domine seruum tuum secundum verbum tuum in pace. Quoniam viderunt oculi mei salutare tuum.* Acceperat enim responsum diuinum, non se gustaturum mortem, donec videret Christum Domini. Quale autem desiderium fuit in isto sene, tale fuisse credendum est in omnibus superiorum temporum sanctis. Vnde & ipse Dominus discipulis ait: *Multi Prophetæ & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, & audire, quæ auditis, & non audierunt.* Vt ipsorum etiam vox hoc loco agnoscatur: *Defecit in salutare tuum anima mea.* Nec tunc ergo quieuit hoc desiderium sanctorum, nec nunc quiescit in Christi corpore, quod est Ecclesia vsque ad terminum seculi, donec veniat desideratus cunctis gentibus, sicut promittitur per Prophetam. Propter hoc dicit Apostolus: *Superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed omnibus, qui diligunt manifestationem eius.*

Ex tractat.
Psalm. 118.

Matt. 13.
Lucæ 10.

Aggi. 2.

Hoc itaque desiderium, de quo nunc agimus, ex dilectione confurgit manifestationis eius. De qua item dicit: *Cum Christus apparuerit vita nostra, tunc & vos cum illo appareritis in gloria.* Prima ergo tempora Ecclesiæ ante virginis partum sanctos habuerunt, qui desiderarent incarnationis eius aduentum. Ista vero tempora, ex quo ascendit in cælum, sanctos habent, qui desiderent eius manifestationem ad viuos & mortuos iudicandos. Neque hoc Ecclesiæ desiderium ab initio vsque ad finem seculi requieuit aliquatum, nisi quamdiu hic cum discipulis in carne versatus est, vt totius corporis Christi vox in hac vita gementis conuenienter intelligatur, *Defecit in salutare anima mea, & in verbum tuum speravi,* hoc est, in promissum. Quoniam spes facit, vt per patientiam expectetur, quod à credentibus non videtur.

Coloss. 3.

Si enim amamus Christum, vtique aduentum eius desiderare debemus. Peruersum enim est, & nescio vtrum verum, quem diligis, timere ne veniat, orare: *Adueniat regnum tuum,* & timere ne exaudiaris. Vnde autem timor? Quia iudex venturus est? Nunquid iniustus? Nunquid maleolus? Nunquid inuidus? Nunquid postremo ab altero spectans, nosse causam tuam? ne forte ille, quem instruxisti, vel præuaricatione decipiat, vel minore facultate deficiens, innocentia tuæ bonum verbis demonstrare nõ possit. Nihil horum. Quis ergo venturus est iudicare te, nisi qui venit iudicari propter te? Nõ timeas accusatorem, de quo ipse dixit: *Princeps huius mundi missus est foras.* Non timeas malum aduocatū, ille enim tibi modo aduocatus est, qui tunc iudex futurus est. Ille erit & tu, & causa tua: sermo causæ tuæ, testimonium conscientia tuæ. Quisquis ergo futurum iudicem times, presentem conscientiam tuam tuam modo corrige. Parum ne tibi est, quod præterita non requirerit? Sine reliquo spacio temporis tunc iudicabit, sed cum quanto spatio temporis modo præcipit? Tunc iam corrigi non licebit, modo quis prohibet?

Ex tractat.
Psalm. 147.

Ioann. 12.

Superest mihi corona iustitiæ. Omnia dici possunt de illa ineffabili perfruitione veritatis. Et tanto magis omnia dici possunt, quanto minus digne dici aliquid potest. Nam & lux est illuminatorum, & requies exercitatorum, & patria redeuntium, & esca indigentium, & corona vincentium: & quæcunque bona temporaliter transeuntia per creature partes error appetit infidelium, veriora in æternum manentia in creatore omnium simul inuentura est pietas filiorum.

Ex li. quæ
Euan. 2.

Alexander Aerarius multa mala mihi ostendit, reddet illi Dominus secundum opera eius, quem & tu deuita. Valde enim resistit verbis nostris.

NON sit reddat, sed reddet illi Dominus secundum opera eius. Quod verbum prænunciantis est, non imprecantis. Sicut

Ex libro de
ser. Domini
in monte.

tis. Sicut & de illa hypocritis Iudæorum, cui euerfionem imminere cernebat, dixit: Percutiet te Deus paries de albate. Prophetæ autem maxime solent figura imprecantis futura prædicere, sicut figura præteriti temporis ea quæ ventura erant, sæpe cecinerunt.

Ex libr. locutionu Genesius titul. 108. Et redditione reddet vobis omnia mala, quæ est endimus ei. Ex hac locutione ait & Apostolus: Alexander Aerarius multa mala mihi ostendit: pro eo quod est fecimus, & fecit.

In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt. non illis imputetur. Dominus autem mihi assistit, & confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, & audiant omnes gentes, quia liberatus sum de ore eius leonis. Liberavit me Dominus ab omni opere malo, & saluum faciet in regnum suum cæleste, cui gloria in secula seculorum. Amen.

Saluta Priscillam & Aquilam, & Onesiphori domum. Erastus remansit Corinthi: Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. Festina ante hyemem venire. Saluta te Eubolus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes. Dominus Iesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.]

Ex libr. r. de s. r. Domini in monte. Non orat pro Alexandro, qui invidentia fraternitatem oppugnando peccauerat, pro his autem, qui non abruerant amorem, sed timore succubuerant, orat ut eis ignoscatur. Quapropter multum interest, cum post agnitionem Dei per gratiam Domini nostri Iesu Christi, quisquæ oppugnat fraternitatem, & ad ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo invidentiæ facibus agitur: & si quisquam non amorem à fratre alienauerit, sed officia fraternitati debita per aliquam infirmitatem animi non exhibuerit.

FINIS EPISTOLAE SECVNDÆ ad Timotheum.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM AD TITVM.

Titum commonefacit & instruit de constitutione presbyterij, & de spiritali conuersatione, & hæreticis vitandis, qui traditionibus Iudæis credunt, scribens eia à Nicopoli.

EXPOSITIO DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPO- NENSIS EPISCOPI, IN EPISTOLAM Diui Pauli Apostoli ad Titum, per Venerabilem Bedam presbyterum diligentissime collecta.

EPISTOLA AD TITVM.

CAPVT PRIMVM.

LAVLVS seruus Dei, Apostolus autem Iesu Christi secundum fidem electorum Dei & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est in spem vitæ æternæ, quam promissit, qui non mentitur Deus ante tempora secularia, manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædestinatione, qua credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei. Tito dilecto filio secundum communem fidem.

Gratia & pax à Deo patre & CHRISTO IESV Salvatore nostro.]

Dicit Apostolus, tempora æterna: nec futura, sed quod magis est mirandum, præterita. Sic enim ait: In spem vitæ æternæ, quam promissit non mendax Deus ante tempora æterna: manifestavit autem temporibus suis verbum suum. Ecce dixit retro, quod fuerunt tempora æterna, quæ tamen non fuerunt Deo coæterna. Siquidem ille ante tempora æterna non solum erat, verum etiam promissit vitam æternam, quam manifestavit temporibus suis, id est, congruis. Quid aliud quam verbum suum: hoc est enim vita æterna. Quomodo autem promissit, cum hominibus vtique promissit, qui nondum erant ante tempora æterna, nisi quia in eius æternitate, atque in ipso verbo eius eidem coæterno iam prædestinatione fixum erat, quod suo tempore futurum erat? Si in principio temporis Deum fecisse cælum & terram credamus, debemus vtique intelligere, quod ante principium temporis non erat tempus. Deus enim fecit tempora. Et ideo antequam faceret tempora non erant tempora. Non ergo possumus dicere fuisse aliquid tempus, quando Deus nondum aliquid fecerat. Quomodo enim erat tempus, quod Deus non fecerat, cum omnium temporum ipse sit fabricator? Ideo dixit Apostolus Paulus: Agnitionem veritatis, quæ est secundum pietatem Dei in spem vitæ æternæ, quam promissit non mendax Deus ante tempora æterna. Æterna enim tempora quid ante se habere potuerunt? Non enim coæuum Deo mundum istum dicimus, quia non eius æternitatis est mundus, cuius æternitatis est Deus. Mundum quippe Deus fecit, & sic ab ipsa creatura, quam fecit Deus, tempora esse cæperunt: & ideo dicuntur æterna tempora. Non tamen sic sunt æterna tempora, quomodo æternus est Deus, quia Deus est ante tempora, qui fabricator est temporum, sicut omnia, quæ fecit Deus, bona sunt valde: sed non sic bona sunt, quomodo bonus est Deus, qui illa fecit. Hæc autem facta sunt, nec ea essent de seipso, vt hoc essent, quod ipse est: sed ea fecit de nihilo, vt non essent æqualia, nec ei, à quo facta sunt, nec filio eius, per quem facta sunt. Iustus est enim.

Ex libro de ciuitat. Dei. 12.

Ex lib. con. Manich. 1. Genes. 1.

Quæri potest, quomodo ab Apostolo dictum sit, ante tempora æterna. Si enim tempora, quomodo æterna? nisi forte ante omnia tempora intelligi voluit. Quia si dixisset ante tempora, neque addidisset æterna, posset accipere quædam tempora, quæ ante se haberent alia tempora. Æterna autem maluit dicere, quàm omnia. Fortasse ideo, quia tempus non cæpit ex tempore. An æterna tempora æuum significauit? Inter quod & tempus hoc distat, quod illud stabile est: tempus autem mutabile.

Ex li. qua. 38. q. 72.

Huius rei gratia reliquit te Creta, vt ea quæ desunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi si quis sine crimine est.]

Nvllus in Ecclesia recte posset ordinari minister, si dixisset Apostolus, si quis sine peccato, vbi ait: Si quis sine crimine est, aut si dixisset, nullum peccatum habentes, vbi ait: Nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine. Sine peccato autem in hac vita neminem dixerim, quantalibet Pelagiani, quia hæc dicimus, aduersus nos insentur, & dirupentur insania. Non quia peccati aliquid remaneat, quod in baptisate non dimittatur: sed quia in nobis in huius infirmitate manentibus quotidie fieri non quiescunt, quæ fideliter orantibus quotidie remittantur.

Ex libro ad Bonif. Pam urbis. 38.

Quemlibet valde iustum discutias in hac vita: quamuis iam sit dignus iusti vocabulo, non est tamen sine peccato. Audi ipsum sanctum Ioannem in Epistola sua loquentem. Si dixerimus (inquit) quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Sed plane multi iusti dicti sunt sine querela, quod intelligitur sine crimine. Nulla enim querela iusta est de his in rebus, qui non habent crimen. Crimen est autem peccatum graue, accusatione & damnatione dignissimum. Non ergo Deus quædam peccata damnat, quædam iustificat & laudat. Nulla laudat, odit omnia. Quomodo odit medicus ægritudinem ægroti, & id agit curando, vt ægritudo pellatur, æger leuetur: sic

Ex tractat. Euan. sect. Ioann. 38.

Deus gratia sua hoc in nobis agit, vt peccatum consumatur, homo liberetur. Sed quando consumitur iniquitas? Si minuitur, quare non consumitur? Minuitur autem in vita proficientium, quod in vita cōsumitur perfectorum. Prima est ergo libertas carere criminibus. Ideo & Apostolus Paulus, quando eligit ordinandos, vel presbyteros, vel diaconos, & quicumque ordinandus est ad proposituram Ecclesiæ, non ait, si quis sine peccato est: hoc enim si diceret, omnis homo repararetur, nullus ordinaretur, sed ait: *Si quis sine crimine est*, licuti est homicidium, adulterium, aliqua immunditia fornicationis, furtum, fraus, sacrilegium, & cætera huiusmodi. Cum cœperit ea non habere homo: debet autem omnis Christianus non habere, homo incipit caput erigere in libertatem. Sed ista inchoata est, non perfecta libertas. Illa quæ apathia Græce dicitur, quæ si Latine posset, impassibilitas diceretur, si ita intelligenda est (in animo quippe, non in corpore accipitur) vt sine his affectionibus viuatur, quæ contra rationem accidunt, mentēque perturbant bonam, plane & maxime optanda est, nec ipsa est huius vitæ. Non enim qualiumcunque hominum vox est, sed maxime piorum, multumque iustorum, atque sanctorum. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est.* Tunc itaque apathia erit, quando peccatum in homine nullum erit. Nunc vero satis bene viuatur sine crimine: sine peccato autem, qui se viuere existimat, non id agit, vt peccatum non habeat, sed vt veniam non accipiat. Cum itaque animum contingere omnino non potest vllus affectus, quis hunc stuporem nō omnibus vitijs iudicet esse peiorem.

Vnius vxoris vir filios habens fideles nō in accusatione luxuria, aut nō subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non violentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, iustum, sanctum, continentem.]

Ecclésiæ dispensatorem non licere ordinari, nisi vnus vxoris virum, acutius intellexerunt, qui nec eum, qui catechumenus vel paganus habuerit alteram, ordinandum esse censuerunt. De sacramento enim agitur, non de peccato. Nam in baptismo peccata omnia dimittuntur. Sed qui dixit: *Si accepisti vxorem, non peccasti, &c., si nupserit virgo, non peccat, &c., quod vult facias, nō peccat si nubat*, satis declarat nuptias nullum esse peccatum.

Propter sacramenti autem sanctitatem, sicut femina etiam, si catechumena fuerit vitiata, non potest post baptismum inter Dei virgines consecrari, ita non absurde visum est eum, qui excessit vxorum numerum singularem, nō peccatum aliquod commisisse, sed normam quandam sacramenti amisisse, non ad vitę bonæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticę signaculum necessariam. Ac per hoc sicut plures antiquorum patrum vxores significauerunt futuras ex omnibus gentibus Ecclesias vni viro subditas Christo, ita noster antistes vnus vxoris vir significat ex omnibus Gentibus vnitatem vni viro subditam Christo. Itaque sicut duobus dominis pluribus seruire, sic a viuo viro in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec tunc licet, nec vnquam licebit. Apostatare quippe ab vno Deo, & ire in alterius adulterinam superstitionem, semper est malum.

Amplēgentem eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contra dicunt arguere. Sunt enim multi etiam inobedientes, vani loqui, & seductores, maxime qui de circumcisione sunt, quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet surpi lucri gratia.]

Inter multa, quibus scripsit Apostolus, qualis esse Episcopus debeat, ait Episcopum potentem esse debere in doctrina sana, vt contradicentes redarguere possit. Magnum opus est, grandis sarcina, cliuus arduus. Sed sperabo in Deum, quoniam ipse (inquit) liberabit me de laqueo venarum, & à verbo aspero. Nulla enim causa est, quæ magis faciat hominem dispensatorem Dei pigriorem ad redarguendos contradicentes, quàm timor verbi asperi. Prius ergo quid

fit contradicentes redarguere, vt Dominus donauerit, exponam vobis. Contradicentes non vno modo intelligendi sunt. Paucissimi enim nobis contradicunt loquēdo, sed multi male viuendo.

Quando mihi audet Christianus dicere, bonum esse rapere res alienas: quandoquidem non audet dicere, bonum esse tenaciter seruare res suas? Quis enim audet apertissimè loquendo contradicere veritati?

Non ergo facimus, quod Apostolus monuit, nec contradicentes redarguimus: obediētes alloquimur, laudantes instruimus, non contradicentes redarguimus. Ita vero, non contradicunt lingua, sed vita. Moneo, rapit, doceo, rapit, præcipio, rapit, arguo, rapit, quomodo non contradicit.

Dixit quidam ex illis proprius ipsorum Propheeta. Cretenses semper mendaces, male bestia, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos dure, vt sani sint in fide, non intendentes iudaicis fabulis & mandatis hominum auersantium se à veritate.]

Iam illud nō miror, quod homo ineruditus de Prophe-
tis Iudæorum existimat dictum, quod ait Apostolus: *Dixit quidam ex ipsis proprius eorum Propheeta: Cretenses semper mendaces, male bestia, ventres pigri, testimonium hoc verum est, ignorans dictum esse de quodam Epimenide, qui Cretensis fuit, in cuius libris hoc inuenitur. Qui homo inter Propheetas Dei non inuenitur, nec ad illa eloquia Dei pertinet, quæ Iudæis dicitur credita, qui non mentitur. Ideo non commemorauit Apostolus nomen eius, sicut solet commemorare Propheetas Dei, aliquando dicens, sicut & Dauid dicit: Et iterum: Esaias autem audeat, & dicit: sicut & Osæ dicit, vel tacitis eorum nominibus, cum dicit: sicut scriptura est, & ea scriptura intelligitur, in qua est auctoritas Dei. Aut euidenter Deum dicere asserit, cum aliquod adhibet testimonium de lege vel Propheeta Dei, quale est illud: Boni trituran-
tios non infrenabis. Nunquid de bobus (inquit) cura est Deo? An propter nos scriptura dicit? ostendēs vtique in eadem scriptura Deum loqui, vel vt illud: Prouidens autem scriptura, Galat. 3. quia ex fide iustificat gentes Deus, prænunciavit Abraham, dicens: in semini tuo benedicentur omnes gentes. Ipsam scripturam pro Deo posuit, quia Dei est. Vel illud de Abraham: in promissione (inquit) Dei non hesitauit incredulitate, sed confortatus est, fide dans gloriam Deo, & plenissime credens, quia qua promissus potēs est & facere. Contra quam diuinam & Apostolicam vocem canis iste rabiosus oblatrās, ausus est dicere, Abraham Deo suo promittenti prolem non credidisti, ignorans illud quod ait: Si mihi centum annos habenti nascetur filius, admirantis esse gaudium, non diffidentiam dubitantis. Vbi autem ali-
quod etiam de auctoribus gentium dicit Apostolus, non eos appellat Propheetas Dei, nec illarum scripturarum deū dicit auctorem, quamuis ibi aliqua vera reperiat, sicut de isto Cretensi ait: Dixit quidam ex ipsis proprius eorum Propheeta: Cretenses semper mendaces. Non ergo Iudæorum proprius, sed Cretensium. Quod vtique ad hoc dictum est, ne Dei Propheeta putaretur. Et in actibus Apostolorum, cum loqueretur Atheniensibus, ait de Deo: In illo enim visimus, & mouemur & sumus, sicut & quidam secundum vos eixerunt. Licet enim diuine auctoritati inde voluerit, quod verum inuenerit testimonium sumere, sed non ideo omnia, quæ ibi scripta sunt, accipienda confirmat.*

Omnia munda mundis, coinquinaris autem & infidelibus nihil est mundum, sed inquinata sunt eorum & mens, & conscientia.]

CVM ait Apostolus: Omnia munda mundis, naturas
ipsas intelligi voluit, quas Deus creauit. Secundum
illud, quod Moyse in Genesi scripsit: *Et fecit Deus omnia.*
Et ecce bona valde. Non significationes, secundum quas De-
per eundem Moysem ab immundis munda discreuit. Pro-
inde illos, qui iam tempore reuelationis noui testamenti
ad hoc illas vmbas futurorum ita custodiendas putarunt,
vt sine his gentes salutem, quæ in Christo est, percipere nō
posse contenderent, immundos dicit Apostolus, quod
carnaliter saperent, & infideles, quod tempus gratiæ à le-
gis tem-

Ex libro de
ciuitat. Dei
13.

1. Ioan. 1.

Ex libro de
bono cōiug.

Ex ser. de
ver. Apof.
19.
Psal. 90.

Ex lib. con.
inimi. legis
& Prophe.

1. Tim. 5.
1. Cor. 9.

Galat. 3.
in Genes. 12.
pro Actoy. 3.
Rom. 4.

Genes. 21.

Ex lib. con.
Faulstun.
tit. 61.
Genes. 1.

gis tempore non discernent. Quibus idè dicit, nihil esse mundum, quia & his, quæ respuebant, & his, quæ sumebant, non sanctè & iuste utebantur, sicut omnes quidem infideles, sed vos præcipue Manichæi, quibus omnino nihil est mundum. Videris ergò, propter quos istam sententiam dixit Apostolus. Talem tamen dixit, quæ omnes infideles & immundos teneret, sed vos præcipue maximeq; conuinceret. *Omnia ergò munda mūdīs secundum naturam, in qua creata sunt: non tamen omnia secundum significationem mūda primo populo Iudeorum, nec nobis omnia, vel propter salutem corporis, vel propter consuetudinem humanæ societatis apta sunt. Sed cum sua cuique redduntur, & naturalem ordinem seruant, omnia munda sunt mūdīs. Immundis autem & infidelibus, quales præcipue vos estis, nihil est mundum.* Cætera iam verbo Apostoli, quæ sequuntur, vos ipsi vobis salubriter diceretis, si cauteriatam vestram conscientiam sanari velletis. Sequitur enim: *Sed polluta sunt eorum mens & conscientia.*

Ex lib. 8at.
Psal. 103.

Immundus autem & infidelibus nihil est mundum. Quæ ergò causa? Sed polluta sunt eorum (inquit) mens & conscientia. Si nihil est eis mundum, nec Deus, nisi forte putatis mundum videri Deum illi, qui quotidie blasphemant eum. Si mundus est, placeat. Si placet, laudetur. Si autem blasphematur, displicet. Si displicet, quomodo potest tibi mundus esse, qui displicet?

Ex libr. 12.
de Trinita.

Immundus & infidelibus, quorum polluta sunt mens & conscientia, ita nihil est mundum, ut quosdam eorum etiam de virgine secundum carnem natus Christus offendat. Sed tamè in spiritalibus illis summis, ubi non est aliquid violabile, aut corruptibile, nec natum ex tempore, nec ex informi formatum, si qua dicuntur talia, ad quorum similitudinem etiam ista inferioris creaturæ genera, quamuis lógè remotissime facta sunt, non debent cuiusquam sobriam perturbare prudètiã, ne cum vanum deuitat horrorem, in perniciosum incurrat errorem. Assuescat in corporibus ita spiritalium reperire vestigia, ut cum inde sursum versus duce ratione ascendere cœperit, ut ad ipsam incommutabilem veritatem, per quam facta sunt ista, perueniat, non secum ad summa pertrahat, quod cõtemnit in infimis. Nec enim erubuit quidam vxorem sibi eligere sapiètiã, quia nomen vxoris in prole gignenda corruptibilem concubitu ingemit cogitanti. Aut verò ipsa sapiètiã sexu fœmineo est, quia fœminei generis vocabulo & in Græca, & in Latina enunciatur?

Consitentur se nosse Deum, factis autem negant, cum sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.]

Ex serm. in
epist. 10. 3.
1. Ioan. 2.

Quicumque negat, quod Iesus non sit Christus, ipse est Antichristus. Si negatio non tantum lingua fit, sed & factis: certe multos inuenimus Antichristos, qui ore confitentur Christum, & moribus dissentiant à Christo. Vbi inuenimus hoc in scriptura? Paulus audi Apostolum, de talibus cum loqueretur, ait: *Consitentur enim se nosse Deum, factis autem negant.* Inuenimus & istos Antichristos. Quisquis factis negat Christum, Antichristus est. Non audio quid sonet, sed video, quid iuuat. Opera loquuntur, & verba requirimus?

Matth. 7.

Quis enim malus non bene vult loqui? Sed quid dicit de talibus Dominus? Hypocritæ. *quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali?* Voces vestras ad aures meas affertis: ego cogitationes vestras inspicio voluntatem, ibi malam video, & falsos fructus ostenditis, noui quid inde colligam. Non colligo de tribulis ficus, non colligo de spinis vvas. Vnaquæque arbor à fructu cognoscitur. Magis mædax est Antichristus, qui ore profitetur Iesum esse Christum, & factis esse negat. Ideo mendax aliud loquitur, aliud agit. Si conscientiam omnes hæreses, inuenimus eas negare Christum. Omnes hæretici negant Christum in carne venisse.

Itè extra.
8at. epist.
eiusdem.

Quid miramini, si pagani negant Christum in carne venisse? Quid miramini, si Iudæi negant Christum in carne venisse? Quid miramini, si Manichæi apertissime negant Christum in carne venisse? Sed dico charitati vestræ. Etiam omnes mali catholici verbis confitentur Christum in carne venisse, factis autem negant. Nolite ergo esse tanquam

de fide securi. Adiugite fidei rectæ vitam rectam, ut Christum confiteamini in carne venisse, & verbis vera dicendo, & factis bene viuendo. Nam si confiteamini verbis, & factis negatis, fides talium morum prope est fides dæmoniorum. Iacobus Apostolus cum de fide & operibus loqueretur aduersus eos, qui sibi putabant fidem sufficere, & opera bona habere nolebant, ait: *Tu credis, quia vnus est Deus, bene facis, & demones credunt, & contremiscunt.* Nunquid idè deo dæmones ab æterno igne liberabuntur, quia credunt & contremiscunt?

Ex libro de
passo.

Vitia ouium late iacent, sanæ atque crassæ oues perpauca sunt, id est, solidæ in cibo veritatis, videntes pasuis bonis de munere Dei. Sed mali illi pastores non parcunt talibus. Parum est, quod illas languentes & infirmas, & errantes, & perditas non curant: etiam istas fortes & pingues necant quantum in ipsis est. Et illæ viuunt de misericordia Dei: viuunt, tamen quantum ad pastores malos attinet, occidunt. Quomodo (inquis) occidunt? Male viuendo, malum exemplum præbendo. An frustra dictum est seruo Dei eminenti in membris summi pastoris: *Circa omnes te ipsum bonorum operum præbens exemplum, & forma esto fidelibus?* Attendendo enim ouis etiam fortis plerumque præpositum suum male viuente, si declinet oculos à regulis Domini, & intendant in hominem, incipit dicere in corde suo. Si præpositus meus sic viuunt, ego sum, qui non faciam, quod ille facit? Occidit ouem fortem. Iam de cæteris quid facit: quid illud, quod nõ ipse forficauerat, sed forte aut robustum inuenerat, male viuendo interficit? Dico charitati vestræ, iterum dico. Et si viuunt quos, et si forte sunt oues in verbo Domini, & tenent illud, quod aduerunt à Domino suo: *Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite:* tamen qui in conspectu populi male viuunt, quantum in illo est eum, à quo attenditur, occidit. Non sibi ergo blandiatur, quia ille non est mortuus. Et ille viuunt, & ille homicida est. Quomodo cum lasciuus homo intendit mulierem ad concupiscendum, ecce illa casta est, & mœchatus est iste: Domini enim vera & aperta sententia est: *Quisquis viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo, non peruenit ad illius cubiculum, & in interiore iam suo cubiculo voluptatur:* Sic omnis, qui male viuunt in conspectu eorum, quibus præpositus est, quantum in ipso est, occidit & fortes. Qui imitatur, moritur, qui non imitatur, viuunt, tamen quantum ad illum pertinet, occidit.

Matth. 23.

C A P V T I I.

TV autem loquere, quæ decent sanam doctrinam. Senes ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia. Anni similiter in habitu sancto non criminatrices, non multo vino seruantes, bene docentes, ut prudentiam doceant. Adolescentulas, ut vires suos amant filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei. Iuuenes similiter hortare, ut sobrii sint. In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate, verbum sanum, irreprehensibile, ut his, qui ex aduerso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis. Seruos dominus suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes, ut doctrinam Saluatoris nostri Dei oruent in omnibus. Apparuit enim gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & secularia desideria sobrie & iuste, & pie viuamus in hoc seculo, expectantes beatam illam spem & aduentum gloriae magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mūdaret sibi populum acceptabilem sc̄tatorum bonorum operum. Hac loquere & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.]

Ieiunium magnum & generale est abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum ieiunium, ut abnegantes impietatem & seculares cupiditates, temperanter & iuste & pie viuamus in hoc seculo. Huic ieiunio, quam mercedem addidit Apostolus? Sequitur & dicit: *Expectantes illam beatam spem & manifestationem gloriae beati Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi.* In hoc ergo seculo quasi

Extra 8at.
Euang. sc̄t.
Ioan. 17.

quadragessimam abſtinentiæ celebramus, cum bene viuimus, cum ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus abſtinemus. Sed quia hæc abſtinentia ſine mercede non erit, expectamus beatam ſpem & reuelationem gloria magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti.

CAPVT III.

Admonere illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe, neminem blaſphemare, non litigioſos eſſe, ſed modeſtos, omnem oſtendentes manſuetudinem ad omnes homines. Eramus enim aliquando & nos inſipientes, increduli, errantes, ſeruietes deſiderijs & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris noſtri Dei, non ex operibus iuſtitia qua fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abunde per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ. Fidelis ſermo eſt. Et de his volo te confirmare, vt curent bonis operibus præeſſe qui credunt Deo. Hæc ſunt bona & vtilia hominibus. Stultas autem quaſtiones & genealogias & contentiones & pugnas legis de vita. Sunt enim inutiles & vana. Hereticum hominem peſt vnã & ſecundam correptionem deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt qui eiſmodi eſt, & deliquit, cum ſit proprio iudicio condemnatus. Cum miſero ad te Arteman aut Tythicum, feſtina ad me venire Nicopolim. Ibi enim ſtatui hymenæo. Zenam legiſperitum, & Apollo ſollicite permittite, vt nihil illis deſit. Diſcant autem & veſtri bonis operibus præeſſe ad vſus neceſſarios, vt non ſint infructuoſi. Salutant te qui mecum ſunt omnes. Saluta eos qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis, Amen.]

Quis nõ intelligat in lauacro regenerationis ſpem nobis datam ſalutis futuræ, non iam ſalutem ipſam quæ promittitur? Et tamen quia certa ſpes eſt, tanquam iam data eſſet eadem ſalus, *Saluos vos* (inquit) *facit*. Alio quippe loco dilucidiffime dicit: *Nos in nobis ipſis ingemifcimus adoptionem expectantes, redemptionem corporis noſtri. Spe enim ſaluti facti ſumus. Spes autem qua videtur non eſt ſpes. Quod enim videt quis quid ſperat? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus.*

F I N I S.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM AD PHILEMONEM.

N E M.

Philemoni familiares literas facit pro Onesimo ſeruo eius, ſcribens ei ab vrbe Roma de carcere per ſupraſcriptum Onesimum.

EXPOSITIO EIVSDEM PER EVNDEM COLLECTA IN EPISTOLAM D. PAULI ad Philemonem.

CAPVT PRIMVM.

Paulus vincus Chriſti Ieſu & Timotheus frater, Philemoni dilecto adiutori noſtro, & Appie ſorori chariſſima, & Archippo commilitoni noſtro, & Eccleſie qua in domo tua eſt. Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto. Gratias ago Deo meo ſemper memoriam tui faciens in ora-

tionibus meis audiens charitatem tuam & fidem quã habes in Domino Ieſu, & in omnes ſanctos, vt communicatio fidei tua euidentis fiat in agnitione omnis operis boni in Ieſu Chriſto. Gaudium enim magnum habui & conſolationem in charitate tua, quia viscera ſanctorum requierunt per te frater. Propter quod multam fiduciam habens in Chriſto Ieſu imperandi tibi quod ad rem pertinet, propter charitatem magis obſecro cum ſis talis vt Paulus ſenex, nunc autem & vincus Ieſu Chriſti, obſecro te pro meo filio quem genui in vinculis Onesimo, qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi & tibi vtilis quem remiſiſti tibi. Tu autem illum vt mea viscera ſuſcipe. Quem ego volueram mecum detinere, vt pro te mihi miniſtraret in vinculis Euangelij. Sine conſilio autem tuo nihil volui facere, vt ne velut ex neceſſitate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium. Forſitan enim ideo diſceſcit ad horam à te, vt in æternum illum reciperes, iam non vt ſeruum, ſed pro ſeruo chariſſimum fratrem, maxime mihi. Quanto autem magis tibi & in carne & in Domino? Si ergo habes me ſocium, ſuſcipe illum ſicut me. Si autem aliquid nocuit tibi aut debet, hoc mihi imputa. Ego Paulus ſcripſi mea manu. Ego reddam, vt non dicam tibi, quod & teipſum mihi debes.]

Ad Philemonem ſcripſit Apoſtolus, vt non quali ex neceſſitate bonum eius eſſet, ſed voluntarium. Sed voluntarium bonum non aliter eſt, niſi cum Deus operatur in nobis & velle & operari pro bona voluntate.

Ita frater ego te fruam in Domino, reſice viscera mea in Chriſto. Conſidens in obedientia tua ſcripſi tibi, ſciens quoniam & ſuper id quod dico facies. Simul & par a mihi hoſpitiū. Nam ſpero per orationes veſtras donari me vobis. Salutem te Epaphras concaptiuus meus in Chriſto Ieſu, Marcus Ariſtarchus, Demas, & Lucas adiutores mei. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum ſpiritu veſtro, Amen.]

Cum homine in Deo fruere, Deo potius quam homine fruere. Illo enim fruere quod efficeris beatus, & ad eum te perueniſſe lætaberis in quo ſpem ponis vt venias. Inde ad Philemonem Paulus: *Ita frater* (inquit) *ego te fruam in Domino. Quod ſi non addidiſſet in Domino, & te tantum fruam dixiſſet, in eo conſtituiſſet ſpem beatitudinis ſuæ. Quamquam etiam viciniſſimè dicitur frui, cum delectatione vti. Cum enim a deſt quod diligitur, etiam delectatione ſecum neceſſe eſt gerat: per quam ſi transferis, eamque ad illum vbi permanendum eſt retuleris, vteris ea, & abuſiue non proprie diceris frui. Si vero inhæſeris atque permaneris ſine in ea ponens lætitiæ tuæ, tunc verè & proprie frui dicendus es. Quod non faciendum niſi in illa Trinitate, id eſt, ſummo & incommutabili bono.*

F I N I S.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM AD HEBRÆOS.

In primis dicendum eſt cur Apoſtolus Paulus in hac Epiftola ſcribendo non ſeruaerit morem ſuum, vt vel vocabulum nominis ſui vel ordinis deſcriberet dignitatem. Hæc cauſa eſt quod ad eos ſcribens qui ex circumciſione crediderant, quaſi Gentium Apoſtolus & non Hebræorum: ſciens quoque eorum ſuperbiam, ſuamque humilitatem ipſe demonſtrans, meritum officij ſui noluit anteferre. Nam ſimili modo etiam Ioannes Apoſtolus propter humilitatem in Epiftola ſua nomen ſuum eadem ratione nõ prætulit. Hanc ergo Epiftolam fertur Apoſtolus ad Hebræos cõſcriptam Hebraica lingua miſiſſe: cuius ſenſum & ordinem retinens Lucas Euangelifta, poſt exceſſum Apoſtoli Pauli Græco ſermone compoſuit.

EXPOSITIO IN EPISTOLAM AD HEBRÆOS EO.

RVNDEM OPERA EDITA ET
collecta, Quorum Su-
periores.

CAPVT PRIMVM.

Multifarie multisq; modis olim Deus loquens patri-
bus in Prophetis, nouissime diebus istis locutus est
nobis in filio quem constituit heredem vniuerso-
rum.]

Erat ille Dominus Prophetarum, im-
pletor Prophetarum, sanctificator Prophetarum, sed &
Propheta. Nam & Moyfi dictum est: *Suscitabo eis Prophe-
tam similem tui.* Similem secundum carnem, non secundum
maiestatem. Et de ipso Christo illam Domini promissio-
nem habere intellectum, aperte in Actibus Apostolorum
exponitur & legitur. Et ipse Dominus de se ait: *Non est
Propheta sine honore nisi in Patria sua:* Propheta Dominus, &
verbum Dei Dominus, & nullus Propheta sine verbo Dei
prophetat. Cum Prophetis verbum Dei, & Propheta ver-
bum Dei, meruerunt priora tempora Prophetas afflatos
& impletos verbo Dei: meruimus nos Prophetam ipsum
verbum Dei. Sic autem Propheta Christus Dominus Pro-
phetarum, sicut Angelus Christus Dominus Angelorum.
Nam & ipse dictus est *magni consilij Angelus.* Verumtamen
alibi quid dicit Propheta: Quia non legatus, neque Ange-
lus, sed ipse veniens saluos faciet eos, id est, ad saluos eos fa-
ciendos non mittet legatum, non mittet Angelum, sed ve-
niet ipse. Quis veniet & ipse Angelus. Certè non per An-
gelum, nisi quia iste sic Angelus, vt etiam Dominus Ange-
lorum, Etenim Angeli Latine nunciij sunt. Si Christus ni-
hil annuntiaret, non diceretur Angelus, Si Christus nihil
prophetaret, Propheta non diceretur. Exhortatus est nos
ad fidem, & ad capeffendam vitam æternam. Aliquid
præfens annunciauit, aliquid futurum prædixit. Ex eo
quod præfens annunciauit, Angelus erat: ex eo quod fu-
turum prædixit, Propheta erat. Ex eo quod verbum Dei
caro factum est, & Angelorum & Prophetarum Dominus
erat.

Tempus constituit Dominus promissis suis, & tempus
eis quæ promissit implendis. Promissionum tempus erat
tempore Prophetarum vsque ad Ioannem Baptistam. Ab
illo autem & deinceps vsque in finem tempus est implendi
quæ promissa sunt. Vnicus itaque filius Dei venturus ad
homines, assumpturus hominem, & per id quod sumpfit
futurus homo, moriturus, resurrecturus, ascensus in
caelum, sessurus ad dexteram Patris, & impleturus in gen-
tibus quæ promissit, & post impletionem promissorum
suorum in gentibus, etiam hoc impleturus vt veniat, & quod
erogauit exigat, & discernat vasa iræ à vasis misericordiæ,
reddat impijs quod minatus est, iustis quod pollicitus.
Hoc ergo totum prophetandum fuit, prænuiciandum fuit
venturum, commendandum fuit, vt non subito veniens
horreretur, sed creditum expectaretur.

Per quem fecit & secula.]

Deus autem Rex noster ante secula, quia ipse est in princi-
pio verbum, per quod facta sunt secula, operatus est salutem
in medio terra. Qualem salutem nisi vt discerent homines
æterna desiderare, non semper temporalibus inhærente.

Creaturæ motib; cœperunt currere tempora, vnde ante
creaturam frustra tempora requiruntur quasi possint in-
ueniri ante tempora. Motus enim si nullus esset vel spirita-
lis, vel corporalis creaturæ, quo per præfens præteritis fu-
tura succederent, tempus vllum omnino nõ esset. Moueri
autè creatura, nõ vtique posset, si nõ esset. Porius ergo tem-
pus à creatura, quam creatura cœpit à tempore. Vtrumque
autem ex Deo. *Ex ipso enim & per ipsum, & in ipso sunt omnia.*

Qui cum sit splendor gloria, & figura substantia eius.]

In æternitate stabilitas est, in tempore alia succedunt,

alia accedunt. Potes inuenire minorem filium in varietate
temporis succedentem patri, quia etiam patri suo ipse
succesit, non æterno patri temporalis. Quid ergo possumus
in creatura inuenire coæternum, quando in creatura
nihil inueniamus æternum? Inueni æternū patrem in crea-
tura, & inuenio coæternum filium. Si autem non inuenis
æternum, & vincunt se in tempore, sufficit, vt ad similitu-
dinem inueniamus coæuum. Aliud est enim coæternum,
aliud coæuum. Coæuus quotidie dicimus eos qui eandem
habent mensuram temporum, non alter ab altero præce-
ditur, ambo tamen esse cœpisse quos dicimus coæuos. Si
potuerimus inuenire coæuum quod nascitur ei à quo nascitur,
si possunt inueniri coæua duo, generans, & generatus:
hic inuenimus coæua, ibi intelligamus coæterna. Si in-
uenero hic genitum, ex eo esse cœpisse ex quo cœpit genera-
tor, & ex eo tempore esse incipiat, ex quo cœpit aliud
vnde nascitur: hoc ex eo, ex quo illud cœpit, illud ex eo ex
quo illud nõ cœpit. Hoc ergo coæuum, illud coæternum,
non posse comparari temporalia æternis, sed posse ex ali-
qua tenui & parua similitudine coæua coæternis. Inueniamus
vtique coæua, & de scripturis commoueamur ad has
similitudines. Legimus in scripturis de ipsa sapientia: *Candor
est enim lucis æterna.* Item legimus: *Speculum sine macula
Dei maiestatis.* Ipsa sapientia dicta est *candor lucis æterna,*
dicta est *imago patris.* Hinc accipiamus similitudinem, vt
inueniamus coæua, ex quibus intelligamus coæterna. O
Arriane si inuenero genitorem non præcedere tempore il-
lud quod genuit, si genitum non esse minorem tempore
illo à quo generatus est, iustum erit vt concedas mihi pos-
se ista coæterna inueniri in creatore, quãdo coæua in crea-
tura inueniri potuerunt. Dixit: *Candor est enim lucis æterna.*
Ignis enim lucem fundit, lux ab igne funditur. Quid à
quo existat si queramus, quotidie cum lucernam accendi-
mus, admonemur rei cuiusdam inuisibilis, & inenarrabilis
vt lucerna aliqua intelligentiæ nostræ in ista nocte sæculi
possit accendi. Attende enim qui lucernam accendit. Non
accensa lucerna, nondum est ignis, nondum est fulgor qui
ab igne exit. Interrogo autem ego & dico, fulgor ab igne
existit, an ignis à fulgore? Omnis anima mihi respondet.
Voluit enim Deus infeminare omni mænè initia intel-
lectus, initia sapientiæ. Omnis mihi anima respondet, &
nemo dubitat, quod splendor ille de igne existit, non ignis
de splendore. Ponamus ergo ignem patrem illius splen-
doris, quia iam prælocuti sumus coæua nos querere, non
coæterna. Si lucernam accendere cupio, nondum est ibi
ignis, nondum & ille splendor. Mox autem vt accendo-
ro, simul cum igne & splendor existit. Da hic mihi ignem
sine splendore, & credo tibi patrem fuisse sine filio. Dicta
est vt potuit à nobis tanta res dici. Illa tamen ineffabilia
sunt, nihil dignum putetis, vel eo ipso quod coæua coæt-
ernis comparantur, temporalia semper manentibus, ex-
tinguibilia immortalibus. Potest ergo semper esse gene-
rans & semper cum illo quod de illo natum est. Ergo fi-
lius Dei secundum hoc dicitur quod ei pater est, quod ha-
bet de quo sit, non secundum hoc quod prior esset pater &
postea filius. Semper pater, semper filius de patre. Et quia
quicquid de aliquo est, natum est, semper igitur filius na-
tus, semper pater, semper de illo imago. Non potuisti in-
uenire coæterna genita æternis genitoribus, & inuenisti
coæua nata temporalibus gignentibus. Intelligo coæter-
num filium natum coæterno gignentem. Quod enim est
temporali coæuum, hoc est æterno coæternum. Sed splen-
dor qui funditur de igne, minus lucet quam ipse ignis. Ha-
bent ista similitudinam, sed non habent omnimodam
æqualitatem. Sed dicat aliquis. Talis est ergo filius ad pa-
trem, qualis ad ignem splendor? Non, sed æqualitas om-
nimoda est. Crede Apostolo, quia potuit videre quod
dixi. Ait enim: *Non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo.*
Æqualitas omnimodo coniungitur. Et quid dixit: *Non rapinam.*
Quare? Quia illud est rapina, quod alienum est. Ta-
men ex duabus istis collationibus & generibus duobus si-
militudinem fortassis inuenimus in creatura, quomodo
intelligamus filium & coæternum patri, & nequaquam
minorem. Sed non illud possumus inuenire in vno genere

similitu-

Sep. 7.

Ex tra. f.
Euang. se-
cundum
Ioan. 21.

Ex tra. f.
in Psal. 73.

Ex tra. f.
in Psal. 73.

Ex lib. sen.
Prosperi.

Ex lib. sen.
verb.
Aug. 8.

similitudinum. Iungamus ambo genera, vnum vnde ipsi dant similitudines, & alterum vnde nos dedimus. Dederunt enim illi similitudines ex his quæ nascuntur in tempore, & præcedunt tempore ab eis à quibus nascuntur, sicut homo de homine. Maior ille tempore prior natus, sed tamen homo & homo, id est, eiusdem substantiæ. Homo enim hominem generat, & equus equum, & pecus pecudem. Eandem substantiam generant ista, sed non ad id tempus. Diuersa sunt tempore, sed non sunt diuersa natura. Quid ergo hic laudamus in ista natiuitate? Certè æqualitatem naturæ. Quid deest? Æqualitas temporis. Tenemus hoc vnum quod laudatur, id est, æqualitatem naturæ. In illo autem genere similitudinum quod nos dedimus de splendore ignis, æqualitatem naturæ non inuenis sed inuenis coæuitatem. Quid hic laudamus, coæuitatem. Quid deest? Æqualitas naturæ. Coniunge quæ laudas. In creaturis enim deest aliquid quod laudas. In creatore nihil deesse potest: quia quod inuenis in creatura, à creatore artifice processit. Quid ergo in coæuis? Nonne hoc quod ibi laudas? Quod autem deest, non tribuendum maiestati, in qua nullus defectus est. Ecce offero tibi genitis coæuagignentia. Laudas ibi coæuitatem, sed disparilitatem reprehendis. Quod reprehendis, noli attribuire Deo: quod laudas tribue. Et tribuis illi ex isto genere similitudinum pro coæuitate æternitatem, vt coæternus sit natus cum eo à quo natus sit. De alio autem similitudinem genere, quia & ipsa creatura Dei est, & debet laudare creatorem: quid ibi laudas? Æqualitatem naturæ. Iam propter illam distinctionem dederas coæternitatem: da propter istam, æqualitatem: & perfecta est natiuitas eiusdem substantiæ. Quid enim dementius quam vt in aliquo laudem creaturam, quod non sit in creatore? Laudo in homine æqualitatem naturæ, & non credo in eo qui fecit hominem? Quod de homine natus est homo est & quod de Deo natus est non id erit quod ille de quo natus est? Laudent ergo creatorem omnia opera sua. Inuenio hic coæuum: agnosco ibi coæternum. Hic æqualitatem inuenio naturæ, ibi intelligo æqualitatem substantiæ. Totum ergo ibi simul, & non hoc solum, quod in creaturis. Totum inuenimus ibi, sed tanquam in creatore. Quanto amplius, quod hæc visibilia, illa inuisibilia? Hæc temporalia, illa æterna? Hæc commutabilia, illa incommutabilia? Hæc corruptibilia, illa incorruptibilia? Postremo in ipso homine ea quæ inuenimus homo & homo, duo homines sunt, ibi Pater & Filius vnus est Deus.

Portansq; omnia verbo virtutis sue, purgationem peccatorum faciens.]

Ex lib. sen. Profers. Creatoris omnitenentis omnipotentia causa est submittendi omni creaturæ. Quæ virtus si ab eis quæ condidit regendis aliquando cessaret, simul omnium rerum species & natura concideret. Proinde quod Dominus ait, *Pater meus vsque nunc operatur*, continuationem quandam operis eius qui simul omnia continet atque administrat, ostendit: in quo opere etiam sapientia ipsius perseveret, de qua dicitur: *Pertingit à sine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter*. Id quæ etiam Apostolus sentit, cum Atheniensibus Deum prædicans ait: *In quo viuimus, mouemur & sumus*. Quia si opus suum rebus creatis subtraheret, nec viuere, nec moueri, nec esse possemus. Et idè sic Deus intelligendus est requiescisse ab omnibus operibus suis, vt iam nullam nouam creaturam conderet, non vt conditas continere aut gubernare cessaret.

Ex lib. 8. de Gen. ad literam. Deus enim omnipotens & omnitenens, incommutabili æternitate, veritate, voluntate semper idem, mouet per tempus creaturam spiritalem, mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas intrinsecus substituit, etiam extrinsecus administret. Cum ergo tale aliquid agit non debemus opinari eius substantiam qua Deus est, temporibus locisque mutabilem, aut per tempora & loca mobilem, sed in opere diuina providentia ista cognoscere, non in illo opere quo naturas creat, sed in illo quo intrinsecus creatas etiam extrinsecus administrat, cum sit ipse nullo locorum vel intervallo vel spatio, incommutabili excellentique potentia, &

interior omni re, quia in ipso sunt omnia: & exterior omni re, quia ipse est super omnia. Item nullo temporum vel intervallo vel spatio incommutabili æternitate & antiquior est omnibus, quia ipse est ante omnia, & nouior omnibus, quia idem ipse.

Fundauit post omnia terram super firmamentum eius, non inclinabitur in sæculum sæculi. Firmavit terram, intelligo Ecclesiam. Quæ est firmitas eius super quam fundata est, nisi fundamentum eius? Quod est illud? *Fundamentum* (inquit) *nemo potest ponere præterquam quod positum est, quod est Christus Iesus*. Ibi ergo firmati sumus merito, quia ibi firmatum non inclinabitur in sæculum sæculi. Nihil enim firmitus isto fundamentum. Infirmus tu eras, sed firmum fundamentum te portat. In te firmus esse non poteras: firmus eris semper si ab illo firmo fundamento non recedas. *Non inclinabitur in sæculum sæculi*. Ipsa est prædestinata columna, & firmamentum veritatis. Et idè tali fundamento suffulta, quid meruit audire? *Non inclinabitur in sæculum sæculi. Firmavit terram super firmitatem eius*, id est, firmavit Ecclesiam super firmamentum Christum. Nutabit Ecclesia si nauauerit fundamentum. Et vnde nutabit Christus qui antequam veniret ad nos, & carnem susciperet, *omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil?* Qui omnia continet maiestate & bonitate non nutante Christo, *non inclinabitur in sæculum sæculi*.

Purgationem peccatorum faciens.]

Asperges me (inquit) *byssopo & mundabor*. Byssopum nouimus herbam humilem, sed medicinale. Saxo hæretice radicatus dicitur, inde in ministerio mundæ dæi assumpta est. Apprehende & tu radicem dilectionis petram tuam, esto humilis in humili Deo tuo, vt sit excelsus in glorificato Deo tuo. Aspergeris byssopo, humilitas Christi te mundabit. Noli herbam contemnere: vim medicamenti attende. Aliquid etiam dicam quod à medicis solentis audire vel experiri in ægrotis. Byssopum dicunt purgandis pulmonibus aptam esse. In pulmone solet notari superbia. Illic enim inflatio, illic anhelitus. Dicebatur autem de Saulo perse uore tanquam Saule superbo quod ibat ad vincendos Christianos spirans cædis. Anhelabat sanguinem nondum purgato pulmone. Audi & hic humiliatum, quia byssopo purgatum. *Asperges me byssopo & mundabor, lauaui me*, id est, mundabis, & *super niuem dealabor*. Et si fuerint (inquit) peccata veltra vt incienium, tantam niuem dealaboro. De talibus sibi exhibet vestem sine macula & ruga. Proinde vestis eius in monte tanquam nix dealbata effulfit. Significabat autem Ecclesiam omni macula peccati mundatam.

Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditauit. Cui enim dixit aliquando Angelorum, *Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum, Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium.* Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit. *Et adorent eum omnes Angeli Dei.*

Quamquam possit etiam ille dies in Prophetia dictus videri, quo Iesus Christus secundum hominem natus est, tamen hodie, quia præsentiam significat, atque in æternitate nec præteritum quicquam est quasi esse desierit, nec futurum quasi nondum sit, sed præsens tantum: quia quicquid æternum est semper est: diuinius accipitur secundum id dictum esse, *Ego hodie genui te*, quo sempiternam generationem virtutis & sapientiæ Dei, qui est vnigenitus filius, fides synerisima & Catholica prædicat.

Et ad Angelos quidem dicit: Qui facit Angelos suos Spiritus, & ministros suos flammam ignis.]

Ex tract. Psal. 103. ET hoc, quamuis non videamus apparitionem Angelorum, abscondita est enim ab oculis nostris & est in quadam republica magna imperatoris Dei, tamen esse Angelos nouimus ex fide, & multos apparuisse scriptum legimus & tenemus, nec inde dubitare fas nobis est. Spiritus autem sunt Angeli: & cum Spiritus sunt, non sunt Angeli: cum mittuntur, fiunt Angeli. Angelus enim officij nomen est, non naturæ? Quæris nomen eius naturæ? Spiritus est. Quæris officium? Angelus est. Ex eo quod est, Spiritus est. Ex eo quod agit, Angelus est. Vide illud in homine,

nomen naturæ homo, officij miles. Nomen naturæ vir, officij præco. Homo ergo fit præco, id est, qui erat homo fit præco, non qui erat præco fit homo. Sic ergo qui erant iam spiritus conditi, à creatore Deo, facit eos Angelos mittendo eos nunciare quæ iusserit. Et ignem flagrantem facit ministros suos. Legimus apparuisse ignem in rubo, legimus etiam ignem missum desuper, & implese quod præceptum est. Ministrauit ergo cum impleret. Cum esset in natura sua, spiritus erat: cum egit quod iussum est, ministerium impleuit. Sic secundum literam in creatura. Quid est autem in Ecclesia figurate? Quomodo accipimus, qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem flagrantem. Spiritus spiritalis dicit: bene facit spirituales Angelos suos, id est, nuncios verbi sui. *Spiritalis enim omnia iudicat, ipse autem à nemine iudicatur.* Vide spiritalem factum Angelum Dei. *Non potui (inquit) loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus.* De spiritali quadam affectione missus est ad carnales, tanquam Angelus de cælo ad terram. Quomodo dicit, *Et ministros suos ignem flagrantem:* nisi quomodo dicit spiritui feruentem? Si enim feruet spiritu, ignis ardens est omnis minister Dei. Nonne ardebat Stephanus? Quo igne ardebat? & quis ignis ille erat? Quando lapidabatur, rogabat. Cum audis, ignis est minister Dei, incensurum illum putas. Incendat licet: sed scœnum tuum, id est, carnalia omnia desideria tua. Currat minister Dei prædicans verbum Dei. Audi illum: *Sic nos existimet homo vt ministros Dei & dispensatores mysteriorum Dei.* Quomodo autem ardebat cum diceret: *Os nostrum patet ad vos & Corinthij, cor nostrum dilatatum est?* Ardebat & flagrabat charitate, ibat in eos vt incenderet. Hunc ignem se missurum Dominus in terram dicebat cum ait: *Ignem veni mittere in terram.* Quomodo gladium, sic ignem. Gladius diuidit a factum carnalem, ignis absumit. Totum in verbo Dei intellige, totum in spiritu Dei cognosce. Incipe feruere charitate per verbum quod audis, & vide quid in te fecerit ignis minister Dei.

Illam ipsam supernam atque cœlestem vnde peregrinamur patriam cogitemus. Illic enim Dei voluntas, qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem ardentem, in spiritibus summa pace atque amicitia copulatis, & in vnam voluntatem quodam spiritali charitatis igne cœflatis, tanquam in excelsa & sancta & secreta sede præsidens velat in domo sua, & in templo suo, inde se quibusdam ordinatissimis creaturæ motibus primo spiritalibus, deinde corporalibus per cuncta diffudit, & vtitur omnibus ad incommutabile arbitrium sententiæ suæ siue incorporeis, siue corporeis rebus, siue rationabilibus, siue irrationabilibus spiritibus, siue bonis per eius gratiam, siue malis per propriam voluntatem. Sed quemadmodum corpora crassiora & inferiora per subtiliora, & potentiora quodam ordine reunguntur, ita omnia corpora per spiritum vitæ rationalem: & spiritus vitæ rationalis deservit atque peccator per spiritum vitæ rationalem pium & iustum: & ille per ipsum Deum. Ac sic vniuersa creatura per creatorem suum, ex quo, & per quem, & in quo etiam condita atque instituta est. Ac per hoc voluntas Dei est prima & summa causa omnium corporalium specierum atque motionum. Nihil enim visibiliter fit & sensibiliter quod nõ de interiore inuisibili atque intelligibili aula summi imperatoris aut iubeatur, aut permittatur secundum ineffabilem iustitiam præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum, in ista totius creaturæ amplissima quadã immensaquæ republica.

Ad filium autem. *Thronus tuus Deus in saculum sæculi, virga equitatis, virga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.]*

ERat sedes regni iudicis temporalis pertinens ad eos qui sub lege erant. Venit ille vt liberaret eos qui sub lege erant, & sub gratia constitueret. Sedes eius in sæculum sæculi. O æternitatis diuinitas, non enim posset Deus sedem habere temporalem. Virga recta es, virga regni tui, directiois virga est, diriget homines. Curui erant, distorti erant, tibi regnare cupiebant, se amabant, facta sua multum diligebant, non voluntatem suam Deo subdebant, sed vo-

luntatem Dei ad suas concupiscentias flectere volebant. Ergo Dei voluntas æqualis est, tua curua est: propterea tibi videtur praua illa, quia tu ei coaptari non potes. Dirige ad illam te, & noli velle illam curuari ad te, quia non potest. Frustra conaris: illa semper directa est. Vis illi hæerere? Corrige te, & erit virga ipsius qui te dirigit virga directionis. *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem.* Accede ad istam virgam. Sit tibi Rex Christus. Regat te virga ista, ne frangat te. Virga enim ferrea est illa inflexibilis. Et quid dictum est? *Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas fragili confringes eos.* Alios regit, alios conterit, regit spirituales, conterit carnales. Ergo accede ad istam virgam. Quid in ista times? Hæc est recta virga: *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem.* Quid times? Si forte iniquus eras, audi eum Regem tuum, quia odisti iniquitatem & times. Est quod facias. Qui odit iniquitatem, nunquid te? Sed in te est iniquitas: odit illam Deus. Oderis & tu. Et tñ vnam rem ambo oderitis, eris Deo amicus, si odisti quod odit. Ita & si amabis quod amat. *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus. Propterea vnxit te, vt diligeres iustitiam, & odires iniquitatem.* Et vide quomodo ait: *Propterea vnxit te Deus tuus.* O tu Deus vnxit te Deus tuus. Deus vngitur à Deo. Etenim in Latino putatur idem casus nominis repetitus. In Græco autem euidentissima distinctio est, quia vnum nomen est quod compellatur, & alterum ab eo qui compellat, *vnxit te Deus.* O tu Deus, *vnxit te Deus tuus.* Ergo quis est Deus vnctus à Deo? dicant nobis Iudæi. Scripturæ istæ communes sunt. Vnctus Deus à Deo. Vnctum audis, Christum intellige. Etenim Christus à chrismate. Hoc nomen quod appellatur Christus vnctionis est, nec in aliquo alibi vngebantur Reges & sacerdotes nisi in illo regno. Vnctus est ergo Deus à Deo. Quo oleo nisi spiritali? Oleum enim visibile in signo. Oleum inuisibile in Sacramento est. Oleum spiritalis intus est. Vnctus est nobis Deo, & missus est nobis. Et ipse Deus vt vngeretur homo erat, sed ita homo erat vt Deus esset: ita Deus erat vt homo esse non dedignaretur. Deus ergo homo. Et idem vnctus Deus, quia homo Deus, & factus Christus. Non potuit apertius dici nomen Christi quàm vt diceretur vnctus Deus. Quomodo *speciosus forma præfilijs hominum,* sic vnctus oleo exultationis præ participibus suis. Qui enim participes eius? Filij hominum, quoniam & ipse filius hominis particeps factus mortalitatis eorum, vt faceret participes immortalitatis suæ.

Messias Hebræicè, Latinè Christus est. Ab vnctione enim dicitur Christus. Chrisma vnctio est Græcè. Ergo Christus vnctus. Ille singulariter vnctus, præcipuè vnctus. Vnde omnes Christiani vncti. Ille præcipuè, quomodo in Psalmo dicit, audi: *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.* Participes enim eius omnes sancti. Sed ille singulariter sanctus sanctorum, singulariter vnctus, singulariter Christus.

Messias vnctus est, vnctus Græcè Christus est, Hebræicè messias. Vnde & punicè, messe dicitur vnge. Cognatæ quippe sunt linguæ istæ & vicinæ, Hebræica, Punica, & Syra.

Dicis & ante incarnationem Christi patrem dictum esse Deum eius: quoniam scriptum est, *vnxit te Deus, Deus tuus:* longè ante quam Christus venisset in carne. Ita ne nõ intelligis in prophetia esse prædictum tanquam fuerit factum quod erat futurum? An non sic in prophetia ipse Dominus? *Foderunt, inquit, manus meas & pedes, &c.* Quibus passionem suam tanto ante prægnunciauit, & quod futurum erat, tanquam iam factum esset expressit. Dicitur est ergo in prophetia rerum futurarum, tanquam locutione rerum præteritarum. *Vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.* Participes eius significans qui futuri fuerant serui eius, socij eius, amici eius, fratres eius, membra eius. Prædictum est igitur quod futurum erat, vt vngeret Deus Christi hominem Christum. Qui tamen sic factus est homo vt maneret Deus. Vngeret autem non visibili & corporali oleo, sed Spiritu sancto: quæ scriptura nomine olei exultationis figurata vt solet locutione significat. Dixit autem *vnxit,* nõ dixit vncturus est, quia in prædestinatione iam factum erat. Quod B. Petrus in Actibus Apostolorum

1. Cor. 2.

Rom. 12.
Actu 7.

Luc. 12.

Ex lib. de
Trinit. 3.

Psal. 144.

Ex tract.
Psal. 44.

Psal. 44.

Ex tract.
Euang. secundum
Ioan. 7.Ex ferm.
de verb.
Euang. secundum
per Ioan. 15.Ex lib. cõt.
Maxim. 2.

Psal. 44.

dixit: *Hunc Iesum à Nazareth, quem vnxit Deus spiritu.* Ecce quod prophetabatur quando dictum est: *Vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis vel oleo lætitiæ præ participibus tuis.* Deus enim cui dictum est in eodem Psalmo, *Thronus tuus Deus in saculum sæculi, virga directionis, virga regni tui.* Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus: Deus tuus, à Deo Patre vnctus est Filius, qui sic homo factus est vt maneret Deus. Qua vnctione plenus erat, id est, Spiritu sancto. Propter quod de illo scriptum est: *Iesus autem plenus Spiritu sancto reuersus est à Iordane.*

Et tu in principio Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes vt vestimentum veterascent. Et velut amictum mutabis eos & mutabuntur: tu autem idem ipse es: & anni tui non deficient.]

Ex tract.
Psal. 101.
In principio terram tu fundasti Domine. Noui æternitatem tuam qua præcedis omnia, qua fecisti. Principio terram tu fundasti Domine, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnia sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur. Tu autem idem ipse es. Tu qui es, idem es. Tu qui dixisti, *Ego sum qui sum, idem ipse es.* Dominus fundauit terram. Scimus, opera manuum eius sunt cæli. Ne putetis eius quasi aliud facere Deum manu, aliud verbo, quod facit verbo, hoc facit manu. Non enim distinctus est corporeis membris qui dixit, *Ego sum.* Et forte verbum eius est manus eius. Certè manus eius est virtus eius. Quia enim dictum est, *Fiat firmamentum: & factum est:* firmamentum verbo intelligitur fecisse. Quia vero dixit, *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram,* quasi manu videtur fecisse. Audi ergo. *Opera manuum tuarum sunt cæli.* Ecce quod verbo fecit, etiam manibus fecit: quia virtute sua, quia potestate fecit. *Ipsi peribunt, tu autem idem permanes.* Aperte dixit hoc Apost. Petrus: *Cæli erant olim & terra de aqua, & per aquam constituti Dei verbo, per quem qui factus est mundus aqua mundatus deperijt. Terra autem: ac cæli qui nunc sunt, eodem verbo repositi sunt igni seruandi.* Iam ergo dixit perijsse cælos per diluuium, perijsse autem nouissimos cælos secundum quantitatem & spatia æris huius. Excreuit enim aqua: & totam istam capacitatem vbi aues volitant occupauit. Ac sic vtique cæli perierunt propinqui terris, cæli secundum quos dicuntur aues cæli. Sunt autem & cæli caelorum superiores in firmamento, sed vtrum & ipsi perituri sunt igne, an hi soli cæli qui etiam diluuium perierunt, disceptatio est aliquanto scrupulosior inter doctos, nec facile maximè in angustia temporis explicari potest. Dimittamus ergo eam, aut differamus. Nouerimus tamen perire ista, Dominum manere. Et si manent quædam cum Deo quæ facta sunt à Deo, non manent in se: sed in Deo, non recedendo à Deo. Ergo erunt cum illo Angeli etiam mundo igne flagrante, & erit incendium mundi non incendens sanctos Dei. Quod fuit camirus regis tribus pueris, hoc erit ardens mundus iustis in Trinitate signatis. Forte etiam hic cælos non importune intelligimus ipsos iustos sanctos Dei: in quibus manens Deus intonuit præceptis: coruscavit miraculis, imbrificauit terram sapientia veritatis. *Cæli enim enarrauerunt gloriam Dei.* Sed nunquid etiam ipsi peribunt? An secundum quandam modum peribunt? Secundum quem modum? Secundum vestimentum. Quid est secundum vestimentum? Secundum corpus. Vestimentum enim animæ meæ corpus. Dominus enim vestimentum nominauit, vbi ait: *Nonne anima plus est quam esca, & corpus plus quam vestimentum? Quomodo ergo peribit vestimentum? Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem.* Ergo ipsi peribunt, sed secundum corpus, tu autem permanes. Si ergo secundum corpus peribunt, vbi ergo resurrectio carnis? vbi exemplum membrorum quod præcessit in capite? Vbi? Vis audire? Mutabitur: non tale erit quale fuit. Audi Apostolum dicentem: *Et mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Quomodo iam mutabimur? *Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale.* Ergo seminatur mortale, surget immortale. *Seminatur corruptibile, resurget incorruptibile.* Mutationem itaque expectamus. Ita peribunt cæli, & mutabuntur cæli. Sed fortasse sanctorum corpora non rectè dicuntur cæli. Si non portant Deum, non sunt cæli. Et vn-

Gen. 1.

Ibidem.

2. Cor. 4.

1. Cor. 15.

de mihi, inquit, probas quia portant Deum? Vsq̄ ad eodẽ ne excidit tibi: *Glorificate ergo & portate Deum in corpore vestro?* Ergo tales cæli peribunt, sed non in æternum peribunt. Peribunt vt mutantur. An non hoc dicit Psalms? *Lege & sequentia: Et omnia sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Vellem audis, coopertorium audis, & aliud quam corpus intelligis? Speremus ergo etiam mutationem corporum nostrorum, sed tamen ab illo qui erat & ante nos, & manet post nos: à quo sumus quod sumus, ad quem venimus cum fuerimus, mutantem non mutatum, facientem non factum, mouentem sed inuenientem. Ergo speremus venturos nos ad hos annos stantes, in quibus non circuitu solis peraguntur dies, sed manet quod est sicuti est, quia hoc solum verè est.

Mutabis ea & mutabuntur tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Ecce id ipsum cuius anni non deficient fratres. Ecce anni nostri quotidie deficient, nec stant omnino. Nam & qui venerunt iam non sunt, & qui futuri sunt nondum sunt. Iam illi defecerunt, & illi defecturi venturi sunt. In hoc ergo ipso vno die fratres ecce modo loquimur, in momento est. Præteritæ horæ tranfierunt, futuræ nõdum venerunt, & cum venerint, & ipsæ transibunt, deficient. Qui sunt anni qui non deficient: nisi qui stant? Si ergo ibi anni stant, & ipsi anni qui stant vnus annus est, & ipse vnus annus qui stant vnus dies est, quia ipse vnus dies nec ortum habet, nec occasum, nec inchoatur ab helterio, nec excluditur à craftino: sed stat semper ille dies. Et quod vis voca illum diem. Si vis anni sunt, si vis dies est.

Non enim discernens quid sit videri Deum per substantiam suam, & quid sit videri Deum per subiecta creaturam, in tãtam blasphemiam decidisti vt vnigenitum Dei filium per hoc ipsum quod Deus est, mutabilem diceres, quandoquidem soli patri putasti esse tribuendum quod scriptum esse dixisti: *Ego sum qui sum,* & non sum mutatus, quasi Filius vel Spiritus sanctus sit mutatus quando visibiliter apparuit, vel ille quod constat natus ex femina, vel iste in specie columbæ, aut in igneis linguis se humanis aspectibus monstrans. Nunc vero vt intelligas quomodo dixerit Deus: *Ego sum qui sum,* & non sum mutatus, vel quod scriptum magis inuenitur, *Ego enim Dominus & nõ mutator,* quoniam nõ solus Pater, sed Deus vnus hoc dixit, quo l est ipsa Trinitas: Psalms. attende vbi legitur: *Tu in principio Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes sicut vestimentum veterascent, & velut tegumentum mutabis eos & mutabuntur.* Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Hoc autem ad filium dictum esse, in Epistola quæ est ad Hebræos sancta scriptura testatur. Quis vero non intelligat vbi dicitur, *Cæli mutabuntur, tu autem idem ipse es,* nihil dici aliud nisi tu nõ mutaris? Ac per hoc etiam Deo filio conuenit dicere: *Ego sum qui sum,* & non sum mutatus, & *Ego enim Dominus, & nõ mutator.* Quod tu ideo soli Patri assignasti, vt in sua substantia crederetur esse mutabilis filius, tanquam ita susceperit hominem, vt in hominem verteretur. Hanc tantam blasphemiam non emendabis nisi credideris in assumptione hominis accessisse filio quod non erat, non autem discessisse, vel defecisse quod erat.

Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.]

Sedet ergo à dextris Patris Filius: quia ei dixit Deus, *sede à dextris meis.* Et addidit: *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum,* hoc est sub pedibus tuis. Inimicus erit sub pedibus eius aut adoptatus, aut victus. Quare ergo quem locum habeas sub pedibus Domini Dei tui: nam necesse est vt habeas aut gratiæ, aut pœnæ. Sedet ergo ad dexteram Dei, donec ponantur inimici eius sub pedibus eius. Hoc fit, hoc agitur, etsi paulatim agitur, indefinenter peragitur.

Nonne omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi propter eos qui hereditatem capiunt salutis.]

Substantia, vel si melius dici potest essentia Dei, vbi pro nostro modulo ex quantalacumque particula intelligimus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, quando-

Ex tract.
Psal. 121.
& 101.Ex lib. cor.
Maxim. 2.

Mal. 3.

Exod. 3.

Ex tract.
Psal. 109.Ex lib. de
Trinit. 3.

quidem nullo modo mutabilis est, nullo modo ipsa potest per semetipsam esse visibilis. Proinde illa omnia quæ patribus visa sunt cum Deus illis secundum dispensationem suam temporibus congruam præsentaretur, per creaturam facta esse manifestum est. Et si nos latet quomodo ea ministris Angelis fecerit, per Angelos tamen esse facta non ex nostro sensu dicimus, ne cuiquam videamur plus sapere quam oportet sapere. Sapimus ad temperantiam, sicut Deus nobis partitus est mensuram fidei, & credimus, propter quod & loquimur. Extat enim auctoritas diuinarum scripturarum, unde mens nostra deuiare non debet, ne relicto solidamento diuini eloquii per suspensionem suarum abrupta præcipitur, vbi nec sensus corporis regit nec perspicua ratio veritatis elucet. Apertissime quippe scriptum est in Epistola ad Hebræos cum dispensatio noui testamenti à dispensatione veteris testamenti secundum congruentiam sæculorum ac temporum distingueretur: non tantum visibilia, sed ipsam etiam sermonem per Angelos factum. Sic enim dicit: *Ad quem autem Angelorum dixit Deus aliquando: Sede ad dexteram meam, quoad usque, ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nonne omnes sunt ministri spiritus in administrationem missi propter eos qui sunt futuri hereditatem possidere salutis?* Hic ostendit illa omnia non solum per Angelos facta, sed etiam propter nos facta, id est, populum Dei, cui promittitur hæreditas vitæ æternæ. Sicut ad Corinthios etiam scriptum est: *Omnia autem hæc in figura contingebant illis. Scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum deuenerunt.* Deinde quia tunc per Angelos, nunc autem per filium sermo factus est, consequenter aperteque demonstrans.

CAPVT II.

Propterea abundantius oportet obseruare nos ea quæ audimus, ne forte perefluamus. Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis prauaricatio & inobediencia accepit iustam mercedis retributionem, quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem?

Et quali quæres, quam salutem, vt ostenderet se de nouo testamento iam dicere, id est, sermone qui non per Angelos, sed per Dominum dictus est.

Quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis & portentis & varijs virtutibus & Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem.

Continuatio est ex eodem libro.

Sed ait aliquis: Cur ergo scriptum est, dixit Dominus ad Moysen, & non potius dixit Angelus ad Moysen? Quia cum verba iudicis præco prænunciat, nõ scribitur in gestis ille præco dixit, sed ille iudex. Sic etiam loquere Propheta sancto, & si dicamus Propheta dixit, nihil aliud quam Dominum dixisse intelligi volumus, & si dicamus Dominus dixit, Prophetam non subtrahimus, sed quis per eum dixerit admonemus. Et illa quidem scriptura sæpè asserit Angelum esse Deum, quo loquente identidem dicitur: *Dominus dicit*, sed propter eos, qui cum scriptura illic Angelum nominat, ipsum per seipsum filium Dei volunt intelligi, quia propter annunciationem paternæ ac suæ voluntatis à Propheta dictus est Angelus, propterea volui ex hac Epistola manifestius testimonium dare, vbi non est dictum per Angelum, sed per Angelos. Nam & Stephanus in Actibus Apostolorum eo more narrat hæc, quo etiam in veteribus literis conscripta sunt: *Viri fratres & patres* (inquit) *audite. Deus gloria apparuit Abrahe Patri nostro cum esset in Mesopotamia.* Ne quis autem arbitretur tunc Deum gloriæ per id quod in seipso est cuiusquam oculis apparuisse mortalium, in consequentibus dicit quod Moyse Angelus apparuerit. *Fugit* (inquit) *Moyse in verbo isto, & factus est inquilinus in terra Madian, vbi genuit filios duos. Et completis illic annis quadraginta, apparuit illi in deserto montu Sina Angelus Domini in flamma ignis in rubo. Moyse autem videns mirabatur visum. Qui cum accederet consider-*

re, facta est vox Domini dicens: Ego sum Deus patrum tuorum: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Tremefactus autem Moyse, non audebat considerare: dixitque illi Dominus: Solue calceamenta pedum tuorum, &c. Hic certè & Angelum & Dominum dicit: eundemque Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Iacob, sicut in Genesi scriptum est. Sed quid ultra differimus ora eorum euidentissimo atque grauissimo alio documento oppilare? Vbi non Angelus singulariter, nec viri pluraliter, sed omnino Angeli dicuntur, per quos nõ sermo quilibet factus est, sed ipsa lex data manifestissimè ostenditur. Quam certè nullus fidelium dubitat Dominum dedisse Moyse ad subiugandum populum Israël, sed tamen per Angelos datam, ita Stephanus loquitur: *Dura cervice* (inquit) *& incircumcisi corde & auribus, vos semper Spiritu sancto resistitis. sicut Patres vestri. Quem Prophetarum non persecuti sunt Patres vestri, & occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu iusti, cuius nunc vos prodoctores & interfectores fustis, qui accepistis legem in edictu Angelorum, nec custodistis? Quid hoc euidentius? Quid tanta Auctoritate robustius? In edictis quippe Angelorum lex illi populo data est: sed Domini Iesu Christi per eam disponebatur & prænunciabatur aduentus, & ipse tanquam verbum Dei miro & ineffabili modo erat in Angelis, in quorum edictis lex dabatur.*

Non enim Angeli subiecit Deus orbem terræ futurum, de quo loquimur. Testatus est autem in quodam loco quis dicens. Quid est homo quod memor es eius? aut filius hominis quoniam visitas eum? Minuisti eum paulominus ab Angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo enim quod omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum ei.

Omnis filius hominis, homo: quamuis non omnis homo, filius hominis possit intelligi. Adam quippe homo, sed non filius hominis. Vt qui portent imaginem terreni hominis, qui non est filius hominis: hominum nomine significantur: qui autem portant imaginem cœlestis hominis, filij hominum potius appellantur. Ille enim vetus homo dicitur, iste autem nouus. Homo igitur hoc loco terrenus est: filius autem hominis cœlestis. Et ille longè seiunctus est à Deo: hic autem præsens Deo. Et propterea illius memor est tanquam in longinquo positi, hunc vero visitat quem præsens illustrat vultu suo, filius igitur hominis primus visitatus est in ipso hemine Dominico: nato ex virgine Maria. De quo propter ipsam infirmitatem carnis, quam sapientia Dei gestare dignata est, & passionis humilitatem, rectè dicitur: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis.* Sed addidit de illa clarificatione, qua resurgens & ascendens in cœlum. *Gloria* (inquit) *& honore coronasti eum, ibidem. & constituisti eum super opera manuum tuarum.* Quandoquidem & Angeli opera manuum sunt Dei: etiam super Angelos constitutum accipimus vnigenitum filium, quem minoratum paulò minus ab Angelis per humilitatem carnalis generationis atque passionis audimus & credimus. *Omnia*, inquit, *subiecisti sub pedibus eius.* Nihil excipit cum dicit *omnia*. Et ne aliter liceret intelligi, sic Apostolus credi iubet cum dicit, *Excepto eo qui ei subiecit omnia.* Et hoc ipso huius Psalmi testimonio vitur ad Hebræos, cum ita vult omnia intelligi esse subiecta Domino nostro Iesu Christo, vt nihil exceptum sit. Nec tamen quasi aliquid magnum videtur adiungere cum dicit: *Oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi: volucres cœli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris.* Videtur enim relictiis cœlestibus virtutibus, & potestatis, & omnibus exercitijs Angelorum, relictiis etiam ipsis hominibus, tantum ei pecora subiecisse, nisi oues & boues intelligamus animas sanctas, vel innocentie fructum dantes, vel etiam operantes, vt terra fructificet, id est, vt terreni homines ad spiritalem vbertatem regenerentur. Has ergo animas sanctas non hominum tantum, sed etiam omnium Angelorum oportet accipere, si volumus hinc intelligere omnia esse subiecta Domino nostro Iesu Christo. Nulla enim creatura subiecta no erit, cui primates, vt ita dicam, spiritus subijciuntur?

Gen. 28.

Actuum 7

Ex tract. Psalm. 8.

Ibidem.

Psalm. 8.

1. Cor. 10.

Actuum 7

Ibidem.

Nunc autem necdum videmus omnia subiecta ei. Eum autem qui modico quam angeli minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari.]

Ex lib. contra Maxi. 2.

Quod autem tibi videretur nihil magnum de Deo patre dici si forma serui maior est, qua maiores videntur & Angeli, non rectè cogitas quem locum habeat in rebus humana natura, quæ condita est ad imaginem Dei. Maiores Angeli dici possunt homine, quia maiores sunt hominis corpore, maiores sunt & animo, sed in forma quam peccatori originalis merito, corruptibile aggrauat corpus. Natura vero humana, qualem naturam Iesus Christus humanæ mentis assumpsit, quæ nullo peccato potuit deprauari, solus maior est Deus. Denique propter quid dictum sit, *Minorasti eum modico minus quam angelos*, aperit scriptura ubi legitur: *Eum autem modico minus quam angelos minoratum videmus Iesum propter passionem mortis*. Non ergo propter naturam hominis, sed propter passionem mortis. Natura vero hominis quæ mente rationali & intellectuâli creaturas ceteras antecedit, Deus solus est maior. Cui utique iniuria facta non est, ubi scriptum est: *Maior est Deus corde nostro*. Filius ergo Dei susceptum hominem leuaturus ad patrem, quando dicebat: *Si diligeretis me, gauderetis utique quia vado ad patrem, quia pater maior me est*: non carnis solum, sed etiam menti quam gerebat humanæ Deum patrem utique præferbat. Quæ tota sine dubio forma agnoscitur serui: quoniam tota seruit creatura creatori. Quod itaque scriptum est ad Hebræos, *Nunc autem necdum videmus omnia subiecta ei: eum autem modico minus ab Angelis minoratum videmus Iesum propter passionem mortis*: docere nos debet quomodo intelligendum est, quod scriptum est ad Corinthios: *Cum autem ei omnia subiecta fuerint*. Quia secundum id dictum est quod factus est homo, non secundum quod Deus est. Sic ergo in homine apprensus, in quo per passionem mortis minoratus est modico minus ab Angelis, viuos ac mortuos iudicabit, quando diciturus est:

Ioan. 14.

Matt. 25. *Vente benedicti patris mei, percipite regnum.*

Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur ex vno omnes.]

Extractat. Euangelij secundum Ioannem 105. Ioannis 17.

Loquens Dominus ad patrem & orans pro discipulis suis dicit: *Sanctifica eos in veritate*. Sanctificantur itaque in veritate hæredes noui testamenti, cuius veritatis vmbra fuerunt sanctificationes veteris testamenti. Et cum sanctificantur in veritate, utique sanctificantur in Christo: qui veraciter dixit: *Ego sum via veritas & vita*. Quid ergo aliud dixit: *Sanctifica eos in veritate*, nisi sanctifica eos in me? Denique sequitur: *Sermo tuus (inquit) veritas est*. Quid aliud dixit, quàm ego veritas sum? Græcum quippe Euangelium logos habet, quod etiam ibi legitur, ubi dictum est: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum*. Et utique ipsum verbum nouimus unigenitum Dei filium, quod caro factum est, & habitauit in nobis. Vnde & hic poni potuit, & in quibusdam codicibus positum est, *verbum inum veritas est*. Sanctificat itaque pater in veritate, id est in verbo suo, unigenito suo, tuos hæredes eiusque cohæredes. *Misit enim filium suum non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati*. Et misit filius eius, eos quos natos in carne peccati sanctificauit à labe peccati. Sed quoniam per hoc quod mediator Dei & hominum homo Christus Iesus factus est caput Ecclesiæ, illi membra sunt eius, ideo ait quod sequitur: *Et pro eis ego sanctifico meipsum*. Quid est enim, & pro eis ego sanctifico meipsum, nisi eos in meipso sanctifico, cum & ipsi sint ego? Quoniam de quibus hoc ait, (ut dixi) membra sunt eius, & vnus est Christus caput & corpus. Cum enim dixisset, & pro

eis ego sanctifico meipsum, ut intelligeremus hoc eum dixisse quod eos sanctificaret in se, mox addidit: Ut sint & ipsi sanctificati in veritate: quod, quid est aliud quàm in me? Secundum id, quod veritas est verbum illud in principio Deus, in quo & ipse filius hominis sanctificatus est ab initio creationis suæ quando verbum factum est caro: quia vna persona facta est verbum & homo. Tunc ergo sanctificauit se in se, hoc est hominem se in verbo se, quia vnus est Christus verbum & homo sanctificans hominem in verbo, ut sint & ipsi sanctificati in veritate. Quid est & ipsi, nisi quemadmodum ego in veritate, quod ipse sum ego?

Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare dicens. Nunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. Et iterum: Ego ero fidens in eum.]

Fratres illi sunt, de quibus in Euangelio ait: *Vade & dic fratribus meis*. Ecclesia illa est quam dixit vnicam suam. Hæc est vnica Catholica, quæ toto orbe copiosa diffunditur, quæ vsque ad vltimas gentes crescendo porrigitur. Vnde in Euangelio dicit: *Et predicabitur Euangelium hoc in vniuerso mundo in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis*. Narrabo ergo (inquit) nomen tuum fratribus meis: Narrabo nomen tuum humilibus meis & se inuicem diligentiibus, sicut à me dilecti sunt, fratribus meis. *In medio Ecclesiæ laudabo te*. In medio Ecclesiæ gaudens prædicabo te.

Matt. 24

Et iterum: Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi Deus. Quia ergo pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter participauit eiusdem.]

Quod, quid est aliud, quam eorum particeps factus est? Neque enim efficiamur participes diuinitatis eius, nisi ipse mortalitatis nostræ particeps fiat. Nam & in Euangelio, quod nos diuinitatis eius participes facti sumus, ita dicitur: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt*. Ut autem hoc fieret quia & ipse factus est particeps mortalitatis nostræ, ita ibi scribitur: *Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis*.

Ex tractat. Psal. 18.

Ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis Imperium, id est diabolus, & liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti.]

Poterat etiam hoc donare credentibus, ut nec istius corporis experirent mortem. Sed si hoc fecisset, carni quædam sclicitas adderetur: minueretur autem fidei fortitudo. Hic enim homines mortem istam timent, ut non ob aliud felices dicerent esse Christianos, nisi quod mori omnino nõ possent. Ac per hoc nemo propter illam vitam, quæ post istam mortem beata futura est, per virtutem etiam contemnenda ipsius mortis ad Christi gratiam festinaret, sed propter remouendam mortis molestiam delicatius crederetur in Christum. Plus ergo gratiæ præstitit, plus fidelibus suis sine dubitatione donauit. Quid enim magnum erat: videndo non mori eos qui crederent, credere se non moriturum? Quanto est maius, quantò fortius, quanto laudabilius ita credere, ut se speret moriturum sine fine victurum? Denique hoc quibusdam in fine largietur, ut mortem istam repentina commutatione non sentiant, sed simul cum resurgentibus rapiantur in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum domino viuant. Et rectè illis, quia non erunt iam posteri qui propter hoc credant non sperando quod non vident. Quæ fides est eneruis & debilis, nec fides omnino dicenda, quandoquidem fides ita definita est: *Fides est speratum substantia, coniunctio rerum quæ non videntur*. Vnde etiam in eadem & hoc scriptum est ad Hebræos Epistola cum consequenter enumerasset quosdam qui Deo fide placuerunt: *Secundum fidem (inquit) mortui sunt hi omnes, cum non accepissent promissiones, sed longe eas videntes, & salutantes, & confidentes quia hospites & peregrini sunt super terram*. Et paulò post eandem fidei laudem ita concludit: *Et omnes (inquit) testimonium consecuti per fidem non tulerunt promissiones Dei*.

Ex lib. 2. de baptismo paruum Iorum.

Ibidem.

Pro nobis enim meliora prouiderunt, ne sine nobis

perfecti perficerentur. Hæc laus fidei non esset: nec omnino ut iam dixi fides esset, si homines in credendo præmia visibilia sequerentur: hoc est, si fidelibus merces immortalitatis in hoc seculo redderetur. Hinc & ipse dominus mori voluit, ut quemadmodum de illo scriptum est, per mortem euacuaret eum qui potestatem habebat mortis, id est diabolum, & liberaret eos qui timore mortis per totam vitam reierant seruitutis. Hoc testimonio satis etiam illud monstratur, & mortem istam corporis principe atque auctore diabolo, hoc est ex peccato accidisse, quod ille persuasit. Neque enim ob aliud potestatem habere mortis verissimè diceretur. Vnde ille qui sine vilo peccato vel originali, vel proprio moriebatur, dixit: *Ecce veniet princeps mundi, id est diabolus, qui potestatem habebat mortis, & in me nihil inueniet, id est peccati, propter quod homines fecit mori. Et quasi diceretur ei, quare ergo morieris? Sed ut sciant omnes (inquit) quia voluntatem patris mei facio; surgite eamus hinc, id est ut moriar, non habens mortis causam de peccato sub auctore peccati, sed de obedientia & iustitia, factus obediens vsque ad mortem.*

Ioan. 14.

Ioan. 6.

Marc. 14.

Philip. 2.

Et hoc ergo illo testimonio demonstratum est, & quod timore mortis fideles vincunt, ad agonem ipsius fidei pertinere. Qui profecto defuisset si mox esset credentes immortalitas consecuta.

Ex sermone de quinque panibus & duobus piscibus. Desideremus vitam Christi quia tenemus pignus mortem Christi. Quomodo nobis non dabit bona sua, qui passus est mala nostra? In terris istis, in hoc seculo maligno quid abundat nisi nasci, laborare & mori? Hæc sunt mercimonia regionis nostræ, ad tales merces mercator ille descendit. Et quoniam omnis mercator dat & accipit, dat quod habet, & accipit quod non habet: etiam Christus in ista mercatura dedit & accepit. Sed quid accepit? Quod hic abundabat nasci, laborare, & mori. Et quid dedit? Renasci, resurgere & in æternum regnare. O bone mercator, eme nos. Quid dicā eme nos? cum gratias agere debeamus quia emisti nos. Precium nostrum eroga nobis, sanguinem tuum bibimus. Euangelium legitimus instrumentum nostrum, serui tui sumus, creatura tua sumus, fecisti nos, redemisti nos. Emere potest quisque seruum suum, creare non potest. Dominus autem seruos suos & creauit & redemit. Creauit ut essent, redemit ne semper captiui essent. Incidimus enim in principem huius seculi, qui leduxit Adam & seruum fecit, & cœpit nos tanquam vernaculos possidere. Sed venit redemptor, & victus est deceptor. Et quid fecit redemptor noster captiuorum nostrorum? Ad precium nostrum tetendit miscipulam crucem suam: posuit ibi quasi escam sanguinem suum. Ille autem potuit sanguinem istum fundere, non meruit bibere. Et in eo quod fudit sanguinem non debitoris, iussus est reddere debitores. Fudit sanguinem innocentis, & iussus est recedere à nocentibus. Ille qui ppe sanguinem suum ad hoc fudit, ut peccata nostra deleteret. Vnde ergo ille nos tenebat, deletum est sanguine redemptoris. Non enim tenebat nos nisi vinculis peccatorum nostrorum. Istæ erant catenæ captiuorum, venit ille, alligauit fortem vinculis passionis suæ. Intrauit in domum eius, id est corda eorum ut ipse habitabat, & vasa eius eripuit. Nos sumus vasa, ista impleuerat amaritudine ille sua. Hanc amaritudinem etiam nostro redemptori in felle propinauit. Impleuerat nos ergo ille tanquam vasa sua: Dominus autem noster eripiens vasa eius & sua faciens, fudit amaritudinem, impleuit dulcedinem. Amemus ergo eum, dulcis est. *Gustate & videte quia suauis est dominus.* Timendus est, sed plus amandus.

Psal. 33.

Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus simulari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut reprobaret delicta populi. In eo enim in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur auxiliari.]

Ex lib. de vera relig.

Cum omnibus modis medeatur animis Deus pro temporum opportunitatibus quæ mira sapientia eius ordinatur, nullo modo beneficentius cōsuluit generi huma-

no, quæ cum ipsa dei sapientia, id est vñicus filius, substantialis patri, coæternus, totum hominem suspicere dignatus est, *Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Ita enim demonstrauit carnalibus & non valentibus intueri mente veritatem, corporeisq; sensibus deditis, quæm excelsum locū inter creaturas habeat humana natura, quod non solum visibiliter, nam id poterat & in alio æthereo corpore ad nostrorum corporum tolerantiam temperato, sed hominibus in vero homine apparuit. Ipsa enim natura suscipienda erat quæ liberanda. Et ne quis forte sexus à suo creatore se contemptum putaret, virum suscepit: natus est ex scemina. Miraculis conciliauit fidem Deo, qui erat passionibus similis homini quem gerbat. Satellites voluptatum diuitias perniciosè populi appetebant, pauper esse voluit. Honoribus & imperiis inhiabant, rex fieri voluit. Carnales filios magnum bonum putabant, tale coniugium prolemq; contempserit. Contumelias superbisimè horrebant, omne genus contumeliarum sustinuit. Iniurias intolerabiles esse arbitrabantur. Quæ maior iniuria quam iustum innocentemq; damnari? Dolores corporis execrabantur, flagellatus atq; cruciatus est. Mori timebant, morte multatus est. Ignominiosissimum mortis genus crucem putabant, crucifixus est. Omnia quæ habere cupientes non rectè viuēbamus, carendo vilescit. Omnia quæ vitare cupientes à studio veritatis deuīabamus, perpetiēdo deiecit. Non enim vllum peccatum committi potest, nisi dum appetuntur ea quæ ille contempsit, aut fugiuntur quæ ille sustinuit.

Ioan. 1.

CAPVT III.

Vnde fratres sancti, vocationis celestis participes, considerate Apostolum & Pontificem confessionis nostræ Iesum, qui fidelis est ei qui fecit illum, sicut & Moyses in omni domo eius. Amplioris enim gloria iste præ Moyse dignus est habitus, quā dō ampliore honorem habet quā domus qui fabricauit illum. Omnis namq; domus fabricatur ab aliquo. Qui autē omnia creauit Deus. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius tanquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant. Christus tanquam filius in domo sua. Quæ domus sumus nos, si fiduciam & gloriam spei vsque ad finem firmam retineamus. Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus, hodie si vocē eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri, probauerunt & viderunt opera mea quadraginta annis. Propter quod offensus fui generationi huic, & dixi, semper hi errant corde. Ipsi autem non cognouerunt vias meas, quibus iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. Videte fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi à Deo viuo, sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti sumus, si tamen initium substantia eius vsque ad finem firmum retineamus, dum dicitur. Hodie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione. Quidam enim audientes exacerbauerunt, sed non vniuersi qui profecti sunt ab Ægypto per Moysen. Quibus autem offensus est quod profecti sunt ab Ægypto per Moysen. Nonne illis qui peccauerunt, quorum cadauera prostrata sunt in deserto? Quibus autem iurauit non introire in requiem ipsius, nisi illis qui increduli fuerunt? Et videmus quia non potuerunt introire in requiem ipsius propter incredulitatem.]

Hodie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra. Aliquando enim audistis vocem illius per Moysen, & obdurastis corda vestra. Per præconē locutus est, quando obdurastis corda vestra: per se nunc loquitur molestant corda vestra. Qui præcones ante se mittebat, ipse venire dignatus est: ore suo hic loquitur, quæ loquebatur per ora prophetarum: Hodie ergo si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Quare dixisti, nolite obdurare corda vestra? Quia meministis quid soleant facere patres vestri. Nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa amaricatione secundum diem tentationis in deserto. Recolitis certè fratres quod ille populus tentauerit Deum, acceperit disci-

ExtraBib. Psal. 94.

plinam, & reclusus sit in deserto tanquam optimo sessore frans legum, frans præceptorum, nec sit desertus tamen à Deo etiam indomitus, non solum beneficijs præsentibus sed etiam virga emendationis non desistente. *Nolite ergo obdurare corda vestra, sicut in illa amaricatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres vestri. Iam tales non sunt patres vestri, nolite eos imitare. Patres vestri erant, sed si non imitati fueritis, patres vestri non erunt. Probauerunt & viderunt opera mea quadraginta annis. Viderunt opera mea quadraginta annis, & exacerbauerunt me. Ante illos in manu Moysi miracula faciebam, & ipsi magis magisque corda obdurabant. Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi; semper isti errant corde. Hoc significauerunt quadraginta anni quod est semper.*

Quadragenarius enim iste numerus indicat integritatem seculorum, tanquam perficiantur secula per hunc numerum. Idem dominus quadraginta diebus ieiunauit, quadraginta diebus tentatus est in Eremito, & quadraginta diebus fuit cum discipulis suis post resurrectionem. Primis quadraginta diebus tentationem, posterioribus quadraginta diebus consolationem, ostendit, quia cum tentamur sine dubio & consolamur. Corpus enim eius, id est, Ecclesia necesse est tentationem patiatur in hoc seculo. Sed unde est ille consolator? Quia dixit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque in consummationem seculi. Et dixi, semper isti errant corde.* Ad hoc cum illis fui quadraginta annis, ut ostenderem genus tale hominum, quod me semper exacerbatur vsque in finem seculi, quia per illos quadraginta annos totum seculum significare volui. Quid ergo? pro illis non erunt alij qui intrent in requiem dei? Improbati sunt illi quibus displicuit misericordia dei, qui resisterunt deo corde indurato. Illis improbatis nunquid perdidit deus populum suum? Non erit verum: *Potens est deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ? Et ipsi non cognouerunt vias meas, quibus iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.* Magnus terror: Loqui deum magnum est, quanto magis iurare deum? Iurantem hominem debes timere, ne propter iurationem faciat quod contra voluntatem eius est. Quanto magis deum qui nihil temere iurare potest? Iurationem ad confirmationem voluit esse. Et per quem iurat deus? Per seipsum. Non enim habet maiorem per quem iuret, per seipsum confirmat promissa sua, per seipsum confirmat minas suas. Nemo dicat in corde suo: Verum est quod promittit, falsum est quod minatur. Sicut verum est quod promittit, sic certum est quod minatur. Iuravit ergo illis in ira sua, ne intrent in requiem ipsius: & tamen oportet aliquos intrare in requiem ipsius. Non enim nulli dabitur requies ipsius. Illis reprobatos nos intrabimus, quia & si aliqui ex ramis fracti sunt propter dissimilitudinem & infidelitatem, nos propter fidem & humilitatem inferemur. Nos ergo intremus in requiem eius. Unde autem intrarunt illi qui intrarunt, illi qui electi sunt? Qui non corde obdurato resisterunt, quia verum est quod non repulit dominus plebem suam.

C A P V T I V.

Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem eius existimetur aliquis ex nobis deesse. Etenim & nobis nuntiatur est quemadmodum & illis, sed non profuit illis sermo auditus, non admixtus fidei ex his quæ audierunt. Ingrediemur enim in requiem qui credidimus, quemadmodum dixit. Sicut iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. Et quidem operibus ab institutione mundi perfectis. Dixit enim in quodam loco de die septima sic. Et requieuit deus die septima ab omnibus operibus suis. Et in isto rursum. Si introibunt in requiem meam. Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, & ij quibus prioribus annuntiatur est, non introierunt propter incredulitatem: iterum terminat diem quemadmodum hodie in David dicendo post tantum temporis, sicut supra dictum est. Hodie si vocem eius audieritis nolite obdurare corda vestra. Nam si eius iesum requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur post hac die.

Generatio, inquit, quæ non direxit cor suum. Non dictum est opera, sed cor. Directo enim corde recta sunt opera. Cum autem cor directum non est, opera recta non sunt, etiam si recta videantur. Et unde cor non direxit praua generatio, satis apparuit cum ait: *Et non est creditus cum deo spiritus eius.* Rectus est enim deus, & ideo recto adherens tanquam incommutabili regulæ. Potest fieri rectum quod in se fuit paruum cor hominis. Ut autem cor cum illo sit, & per hoc rectum esse possit, acceditur ad eum non vede, sed fide. Idem dicitur etiam in Epistola ad Hebræos de illa ipsa generatione praua & amaricatione: *Non profuit sermo auditus illis, non contemperatus fidei eorum qui obdierunt.* Voluntas igitur quæ est in corde, paratur à domino fide præcedente, quæ acceditur ad deum rectum, ut cor fiat rectum. Quæ si tes præueniente, & vocante misericordia Dei per obedientiam suscitatur, & applicare incipit ad deum cor ut dirigatur: ut quanto magis magisque dirigitur, tanto magis videat quod non videbat, & valeat quod non valebat.

Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei. Qui enim ingressus est in requiem eius, etiam ipse requieuit ab operibus suis, sicut & à suis deus. Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. Vnus est enim sermo dei & efficax, & penetrabilior omni gladio accipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis. Et non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius, omnia autem munda & aperta sunt oculis eius ad quem nobis sermo. Habentes ergo pontificem magnum qui penetravit calos iesum filium dei, teneamus spei nostræ confessionem.]

Misericordias domini in æternum cantabunt. Quo cantico in gloria gratiæ Christi, cuius sanguine liberati sumus nihil erit profecto iocundius illi ciuitati, ibi perficietur: *Vacate, & videte, quoniam ego sum deus.* Quod erit verè maximum sabbatum, non habens vesperam, quod commendauit dominus in primis operibus mundi. Vbi legitur: *Et requieuit deus die septimo ab omnibus operibus suis quæ fecit. Et benedixit deus diem septimum, & sanctificauit eum.* Dies enim septimus etiam nos ipsi erimus, quædæm eius fuerimus benedictione, & sanctificatione pleni, atque refecti. Ibi vacantes videbimus, quoniam ipse est deus, quod nobis nos ipsi esse volumus, quando ab illo cecidimus: audientes à seductore, *Eritis sicut dii*, & recedentes à vero deo, quo faciente dii essemus eius participatione, non defecimus? Quid enim sine illo fecimus, nisi quod in ira eius defecimus? A quo refecti, & gratia maiore perfecti, vacabimus in æternum videntes, quia ipse est deus: quo pleni erimus, quando ipse erit omnia in omnibus. Nam & ipsa bona opera nostra, quando ipsius potius intelliguntur esse non nostra, tunc nobis ad hoc sabbatum adipiscendum imputantur.

Quia si nobis ea tribuerimus seruilia erunt: cum de sabbato dicatur: *Omne opus seruale non facietis in eo.* Propter quod & per Ezechielem prophetam dicitur: *Et sabbata mea dedi eis in signum, inter me, & inter eos, ut scirent quia ego dominus qui sanctifico eos.* Hoc perfectè tunc sciemus, quædæm perfectè vacabimus, & videbimus, quia ipse est deus. Hæc septima erit sabbatum nostrum, cuius finis non erit vespera, sed dominicus dies vel octauus æternus, qui Christi resurrectione sacratus est: æternam non solum spiritus, sed etiam corporis requiem præfigurans. Ibi vacabimus, & videbimus: videbimus, & amabimus: amabimus & laudabimus. Ecce quod erit in fine fine fine. Nam quis alius est noster finis, nisi peruenire ad regnum eius cuius non est finis?

Non enim habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius, ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.]

Ex libro de
natur. &
grat.

Cum aliquoties in scripturis inueniatur homines dictos esse sine querela, nemo inuenitur qui sit dictus sine peccato, nisi vnus solus, de quo aperte dictum est: *Eum qui non mouerit peccatum, & eo loco vbide sacerdotibus sanctis agebatur.* Etiam expertus omnia secundum similitudinem sine peccato, in illa scilicet carne quæ habebat similitudinem carnis peccati, quamuis non esset caro peccati, quam tamen similitudinem non haberet, nisi cætera omnis hominis caro peccati esset.

C A P V T V.

Omnis namque pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Qui condolere possit his qui ignorant & errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate: & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificauit, vt pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Quemadmodum & in alio loco dicit. *Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.* Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesq; ad eum, qui posuit illum saluum facere à morte, cum clamore valido, & lachrymis offerrens, ex auditus est pro sua reuerentia. Et quidem cum esset filius Dei didicit ex his quæ passus est obedientiam, & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ, appellatus à Deo pontifex iuxta ordinem Melchisedech. De quo nobis grandis sermo, & interpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.

Extrahebat.
Psal. 33.

Psal. 109.

Genes. 4.

Psal. 109.

Extrahebat.
Psal. 109.

Erant sacrificia antea Iudæorum secundum ordinem Aaron in victimis pecorum, & hoc in mysterio: non dum erat sacrificium corporis & sanguinis Domini, quod fideles norunt, & qui Euangelium legerunt, quod sacrificium nunc diffusum est toto orbe. Proponite ergo vobis ante oculos duo sacrificia, & illud secundum ordinem Aaron, & hoc secundum ordinem Melchisedech. Scriptum est enim: *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* De quo dicitur: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech?* De domino nostro IESU CHRISTO. Quis enim erat Melchisedech? Rex Salem. Salem fuit ciuitas antea illa, quæ postea sicut docti prodiderunt, Hierusalem dicta est. Ergo antequam ibi regnarent Iudæi, ibi erat ille sacerdos Melchisedech, qui scribitur in Genesi sacerdos Dei excelsi. Ipse occurrit Abraham, quando liberauit Loth de manu persequentium, & prostrauit eos à quibus ille tenebatur, & liberauit fratrem. Et post liberationem fratris occurrit ei Melchisedech. Tantis erat Melchisedech, à quo benediceretur Abraham. Protulit panem, & vinum, & benedixit Abraham, & dedit ei decimas Abraham. Videte quid protulit, & quem benedixit. Et dictum est postea: *Tu es sacerdos secundum ordinem Melchisedech.* Dauid hoc in spiritu dixit longè post Abraham. Temporibus autem Abraham fuit Melchisedech. De quo alio loco dicit, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, nisi de illo cuius nostis sacrificium?*

Sublatum est enim sacrificium Aaron, & cœpit esse sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Si natum ex vtero de virgine intelligimus ante luciferum noctu, sicut Euangelia contestantur: proculdubio inde ex vtero ante luciferum, vt esset sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nam secundum id quod natus de patre Deo apud deum coæternus gignenti, non sacerdos, sed sacerdos propter carnem assumptam, propter victimam quam pro nobis offerret à nobis acceptam.

Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus: rursum indigetis vt vos doceamini quæ sunt elementa exordij sermonum Dei, & facti estis quibus lacte opus sit non solido cibo. Omnis enim qui lactis est particeps, expertus est sermonis iustitiæ. Paruulus. n. est. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui pro ipsa consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.]

Cum iam deberetis tempore ipso esse doctores, iterum doctrina indigetis quæ sunt elementa sermonum Dei, & facti estis opus habentes lacte, non solido cibo. Omnis enim qui lactet, inexpertus est verborum iustitiæ, infans enim est. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui per habitum exercitatos habent sensus ad separandum bonum à malo. Hic enim videmus tanquam definitum esse quem perfectorum dicat solidum cibum: & hoc esse illud, quod ad Corinthios scriptum est: *Sapientiam loquimur inter perfectos.* Quos autem perfectos voluerit hoc loco intelligi, subiecit, atque ait. Qui per habitum exercitatos habent sensus ad separandum bonum à malo. Hoc ergo qui inualida, & exercitata mente non possunt: profecto nisi fidei quodam lacte teneantur, vt & inuisibilia quæ non vident, & intelligibilia quæ nondum intelligunt credant, faciliè ad vanas & sacrilegas fabulas promissione scientiæ seducuntur, vt & bonum & malum, non nisi corporalibus imaginibus cogitent, & ipsum Deum non nisi esse aliquod corpus exsistentem, & malum nisi substantiam putare non possint: cum sit potius ab immutabili substantiarum quidam defectus, quas fecit ex nihilo ipsa immutabilis, & summa substantia quod est Deus. Quod profecto quisquis non solum credit, verum etiam exercitatis interioribus animi sensibus intelligit, percipit, nouit: non est iam metuendum ne seducatur ab eis, qui malum putando esse substantiam, quam non fecit Deus, mutabilem substantiam faciunt ipsum Deum, sicut Manichæi, vel si quæ aliæ pestes ita desipiunt. Sed mente adhuc paruulis, quos dicit Apostolus, carnales lacte nutriendos, omnis de hac re sermo, quo agitur, vt non solum credatur, verum etiam intelligatur, sciaturque quod dicitur, percipere talia non valentibus operosus est, faciliusque illos premit quam pacifici. Ex quo fit, vt spirituales ista carnalibus non omnimodo taceant propter Catholicam fidem quæ omnibus prædicanda est: nec tamen sic differant, vt volentes ea perducere ad intelligentiam non capacem, facilius fastidiri faciant in veritate sermonem, quam in sermone percipi veritatem.

Propterea dicit scribens ad Colossenses: *Et si corpore absens sum, spiritu vobiscum sum gaudens, & videns vestram ordinationem, & id quod deest fidei vestræ in Christo.* Et ad Thessalonicenses: *Noctè ac die, inquit, abundantius orantes, vt videamus faciem vestram, & suppleamus qua desunt fidei vestræ.* Vtique sic intelligendi sunt primum catechizati, vt lacte alerentur, non solido cibo. Cuius lactis vbertas ad Hebræos commemoratur eis quos volebat cibi soliditate iam pacere. Propter quod ait: *Ideoque remittentes in iij Christi verbum, in consummationem respiciamus, non iterum iacientes fundamentum pœnitentiæ à mortuis operibus & fidei in Deum, lauacri doctrina, impositionis manus, resurrectionis etiam mortuorum, & iudicij æterni.* Hæc est lactis vbertas, sine qua non viuunt, qui iam quidem ratione vtuntur, vt possint credere, sed bonum à malo non credendo tantum, verum etiam intelligendo, quod pertinet ad solidum cibum, separare non possunt.

Quod autem in lactis commemoratione posuit & doctrinam, ipsa est quæ per symbolum traditur, & orationem dominicam. Sed huic lacti absit vt sit contrarius cibus rerum spiritualium firma intelligentia capiendus, qui Colossensibus, atque Thessalonicensibus desuit, & suppletus fuit. Quando enim suppletur quod desuit, nõ improbat quod fuit. Nam & in ipsis quæ sumimus alimentis, vsque adeo lacti non est contrarius solidus cibus, vt ipse lacte fecat quo possit esse aptus infantibus, ad quos per matris, vel nutricis peruenit carnem.

Sicut fecit etiam ipsa sapientia, quæ cum sit in excelsis angelorum solidus cibus, dignata est quodammodo lactescere paruulis, cum verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Sed ipse homo Christus, qui vera carne, vera cruce, vera morte, vera resurrectione, syncerum lac dicitur paruulorum, cum bene à spiritualibus capitur, inuenitur Dominus angelorum.

Proinde nec sic paruuli sunt lactandi, vt semper non intelligant Deum Christum, nec sic ab lactandi, vt deserant

Ex tractatu euangelij secundum Ioan. 95.

1. Cor. 2.

Coloss. 2.

1. Thess. 3.

Hebr. 6.

omnem Christum. Quod alio modo idipsum ita dici potest: Nec sic lactandi sunt, ut creatorem nunquam intel ligat: nec sic ab lactandi, ut mediatorem vnquam deserant Christum. In hoc quippe non conuenit huic rei simili tudo materni lactis, & solidi cibi, sed potius fundamenti: quia & puer quando ab lactatur, ut ab alimentis infantie iam recedat, inter solidos cibos non repetit vbera quæ su gebat. Christus autem crucifixus, & lac fugentibus, & ci bus est proficientibus. Fundamenti verò ideo est aptior si militudo: quia ut perficiatur quod struitur, additur ædifi cium, non subtrahitur fundamentum.

Sunt quidam homines, qui cum audierint quia humi les esse debent, demittunt se, nihil volunt discere: putan tes quia si aliquid didicerint, superbi erunt, & remanent in solo lacte. Quos reprehendit scriptura dicens: *Et facti estis opus habentes lacte, non solido cibo.* Sic enim Deus vult nos lacte nutriri, ut non ibi remaneamus, sed crescendo per lac ad solidum cibum perueniamus. Non ergo sic tibi di citur, humilis esto, ut non sapias. Humilis esto propter superbiam: altus esto propter sapientiam. Audi euiden tem sententiam de hac re: *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia infantes estote, ut mentibus perfecti sitis.* Certè expli catum est fratres mei, ubi nos Deus voluit esse humiles, ubi altos: humiles propter cauendam superbiam: altos pro pter capiendam sapientiam. Lactare ut nutriaris, sic nutri re ut crescas, sic cresce ut panem manduces. Cùm enim ceperis panem manducare, ab lactaberis, id est, iam non tibi opus erit lacte, sed solido cibo.

CAPVT VI.

Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur: non rursus iacentes fundamen tum penitentiae ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptisma tum doctrina, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mor tuorum, & iudicij aeterni. Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus. Impossibile enim est eos qui semel sunt illuminati, gustau erunt etiam donum caeleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesq; seculi veri tati, & prolapsi sunt, rursus renouari ad penitentiam, rursus cruci figentes sibi metipsis filium Dei, & ostentui habentes.]

Ipsa ab Aegyptijs separatio, significat discessionem à peccatis, quam baptizandi profitentur. Ad hoc enim pro fitentur, quod à Petro dictum est: *Agite penitentiam, & bap tizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Chri sti.* Tanquam diceret: *Recedite ab Aegypto, per mare rubrum transite.* Vnde & in Epistola quæ ad Hebræos in ferbitur, cum eorum qui baptizantur commemorarentur in itia, posita est ibi penitentia ab operibus mortuis. Sic enim dicit: *Ideoq; remittentes in itij Iesu Christi verbum, in con summationem respiciamus, non iterum iacentes fundamentum penitentiae à mortuis operibus & fidei in Deum, lauacri doctrina, impositionis manuum, resurrectionis etiam mortuorum, & iudicij aeterni.* Hæc igitur omnia pertinere ad initia neophyto rum, satis aperteque scriptura testatur. Quid est autem à mortuis operibus penitentia, nisi ab his quæ oportet mor tificari ut viuamus?

Terra enim sapè venientem super se bibens imbrem, & germi nans herbam opportunam illis à quibus colitur, accipit benedictio nem à Deo: proferens autem spinas, ac tribulos, reprobata est & ma ledictio proxima, cuius consummatio in combustione. Confidimus autem de vobis dilectissimi meliora & viciniora salutis, tamen sita loquimur. Non enim iniustus Deus ut obliuiscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis san ctis, & ministratis. Cupimus autem vnumquemque vestrum ean dem ostentare sollicitudinem ad expletionem spei vsque in finem, ut non segnes efficiamini: verum imitatores eorum qui fide & pa tientia hereditabunt promissiones. Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret maiorem, iurauit per semetipsum dicens: *nisi benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te, & sic longanimiter ferens, ade-*

ptus est re promissionem. Homines enim per maiorem sui iuram: & omnis controuersia eorum finis ad confirmationem est iura mentum.]

De cælis nulla dubitatio est, quod intelligantur præ dicatores verbi veritatis. Et ubi constebuntur cali mirabilia tua Domine, & veritatem tuam? In Ecclesia sanctorum. Excipiat Ecclesia rorem cælorum. Strienti terræ pluant cæli, & germinet excipiens pluuiam germina bona, opera bona, nec pro bona pluuiam det spinas: & pro horreo expe ctet ignem. Reliquum enim erit, ut si semen quod spargit ur in cordibus nostris, non ablitulerint aues, nec spinæ præfocauerint: nec æltus excufferit: accedente pluuiam hor tationum quotidianarum, & cogitationibus vestris bonis, quibus hoc agitur in corde, quod agitur in agro raris, ut gleba frangatur, & semen operiatur, & germinare possit, afferatis fructum ad quem gaudeat, & lætetur agricola. Si autem pro semine bono, & pro pluuiam bona non fructum de spinis attulerimus, nec semen accusabitur, nec pluuiam erit in crimine, sed spinis, ignis debitus præparatur.

In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis heredi bus immobilitatem consilij sui, interposuit iusurandum, ut per duas res immobiles quibus impossibile est mentiri Deum, fortissi mum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem: *quam sicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis ubi præcursor pro nobis introiit IESVS secundum ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum.]*

Iacta in Deum curam tuam, & ipse te enutriet. Et vide quia portus excipit. Et non dabit in æternum fluctuationem in isto. Videris fluctuare in mari isto, sed excipit te portus. Tu tantum antequam intres in portum, ab anchora noli ab rumpi. Fluctuat nauis in anchoris, sed non longè à terra prolicitur: nec in æternum fluctuabit, etsi ad tempus fluctuat. Etenim ad fluctuationem pertinent verba superio ra: *Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum. Expectaui enim eum qui me saluum faceret à pusillanimitate spiritus, & tempestate.* Fluctuans loquitur: sed non in æternum fluctuabit, nam anchora ligatur. Anchora spes eius est, non dabit in æternum fluctuationem in isto.

Et incedentem vsque in interiora velaminis, ubi præcursor nobis introiit Iesus secundum ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum.]

Impietates nostras tu propitiaberis. Tu sacerdos, tu victi ma, tu oblator, tu oblatio. Ipse sacerdos est qui nunc in gressus est in interiora veli. Solus ibi ex his qui carnem ge itauerunt, interpellat pro nobis. In cuius rei figura in illo primo populo, & in illo primo templo vnus sacerdos in trabat in sancta sanctorum: populus orans foris stabat. Et ille qui solus ingrediebatur interiora veli, offerebat sacri ficium pro populo foris stante.

Si intelligatur bene, spiritus viuificat: si non intelligatur, litera occidit. Modò cum Apollolus legeretur audistis: *Lite ra occidit spiritus autem viuificat.* Quid enim ageretur in illo populo, ludæi nescierunt: sed nec modo sciunt. de illis quippe dictum est: *Quamdiu legitur Moyses, velamen est supra cor eorum positum; ubi velamen figura est.* Sed tollitur figura, & apparebit veritas in eis ipsis. Sed quando tollitur velamen? Audi Apollolum: *Cùm autem transferretur ad domi num, auferetur velamen.*

CAPVT VII.

Hic enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiam Abrahamæ regresso à cæde regum, & benedixit ei, cui & decimas omnium diuisit Abraham, primum quidem qui inter pretatur rex iustitiae, deinde autem & rex Salem, quod est rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neq; initium dierum, neq; finem vitæ habens, assimilatus autem filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Intuemini autem quantum sit hic: cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha. Et quidem de filiis Leui sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas sumere à populo se cundum legem, id est à fratribus suis: quantum & ipsi exierunt

de lumbis

Ex tractat.
Psal. 88.Ex tractat.
Psal. 54.Ex tractat.
Psal. 64.Ex tractat.
Euangel.
secundum
Ioan. 3.Ex tractat.
Psal. 130.Ex lib. de
fide & ope
ribus.

de lumbis Abrahæ. Cuius astem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, & hunc qui habebat repromissiones, benedixit. Sine vlla autem contradictione, quod minus est à meliore benedicitur. Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt: ibi autem contestatur quia viuunt. Et vt ita dictum sit, per Abraham & Leui, qui decimas accepit, decimatus est. Adhuc enim in lumbis patris erat, quando obiit ei Melchisedech. Si ergo consummatio per sacerdotium Leuiticum erat, populus enim sub ipso legem accepit: quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundum ordinem Aaron dici.]

Ex lib. 10.
de Genesi
ad literam.

Locus diligenti consideratione dignissimus. Cùm enim per Melchisedech, in quo huius rei futuræ figura præcesserat, discerneret sacerdotium Christi à sacerdotio Leui: Videte ergo, inquit, qualis hic est, cui & decimam partem Abrahæ dedit de primitijs Patriarcha. Et hi quidē qui de filijs sunt Leui sacerdotium accipientes, mandatum habent à decimis populi secundum legem, hoc est à fratribus suis, quamuis & ipsi ex lumbis Abrahæ exierunt. Qui autem non est ex genere eorum, decimauit Abraham, & habentem promissionem benedixit. Sine vlla autem contradictione, qui minor est à maiore benedicitur. Et hic quidem decimas morientes homines accipiunt, ibi autem qui testificatur se viuere. Et sicut oportet dicere, propter Abraham, & Leui, accipiens decimam decimatus est. Adhuc enim in lumbis Abrahæ fuit. Si ergo etiam hoc valet ad istam distantiam, quantum præminet sacerdotio Leuitico sacerdotium Christi, quod sacerdos Christus per illum præfiguratus est qui decimauit Abrahæ, in quo & ipse Leui decimatus est, profecto Christus ab eo non est decimatus. At si propterea decimatus est Leui, quia in lumbis erat Abrahæ: propterea non est decimatus Christus, quia non erat in lumbis Abrahæ.

Porro autem, si carnem accipimus Leui fuisse in Abraham, vbi erat & Christus, quia & Christus secundum carnem ex femine est Abrahæ, & ipse itaque decimatus est. Quid est ergo quod affertur pro magna differentia Christi à sacerdotio Leui, quod Leui decimatus est à Melchisedech, cùm esset in lumbis Abrahæ, vbi & Christus erat, vnde pariter decimati sunt: nisi quia necesse est intelligamus secundum aliquem modum ibi Christum non fuisse, tamen in lumbis Abrahæ constitutum, Leui decimatum, & ibi constitutum secundum carnem Christum non decimatum? Secundum rationem quippe illam feminalem ibi fuit Leui. Qua ratione per concubitum venturus erat in matrem. Secundum quam rationem non ibi erat Christi caro: Quamuis secundum ipsam ibi fuerat Mariæ caro. Sed Leui secundum concupiscentiam carnalem: Christus autem secundum solam substantiam corporalem. Cùm enim sit in semine & visibilis corpulentia & inuisibilis ratio, vtrunque cucurrit ex Abraham, vel etiam ex ipso Adam vsque ad corpus Mariæ, quia & ipsum eo modo conceptum & exortum est. Christus autem inuisibilem carnis substantiam de carne virginis sumpsit. Ratio vero conceptionis eius non à femine virili, sed longe aliter, ac desuper venit. Proinde secundum hoc quod de matre accepit, etiam in lumbis Abrahæ fuit. Ille est ergo decimatus in Abraham, qui sic fuit in lumbis eius, quemadmodum in sui patris etiam ipse Abraham, id est qui sic est natus de patre Abraham, quemadmodum de suo patre natus est Abraham, per legem scilicet in membris repugnantem legi mentis, & inuisibilem concupiscentiam, quamuis eam casta, & bona iura nuptiarum non sinant valere, nisi quantum ex ea possunt generi * substituendo prospicere. Non autem & ille ibi decimatus est, cuius caro inde non feruorem vulneris, sed materiam medicaminis traxit. Nam cum ipsa decimatio ad præfigurandam medicinam pertinuerit, illud in Abrahæ carne decimabatur quod curabatur, non illud ante curabatur. Eadem namque caro non Abrahæ tantum, sed ipsius primi, terrenique hominis simul habebat, & vulnus præuaricationis, & medicamentum vulneris. Vlnus præuaricationis in lege membrorum repugnante legi mentis, quæ per omnem inde propagatam carnem feminali ratione quasi transcribitur. Medicamen-

* substi-
tuendo pro-
ficere.

tum autem vulneris in eo, quod inde sine opere concupiscentiali in sola materia corporali per diuinam conceptionis formationisque rationem de virgine assumptum est, propter mortis sine iniquitate confortium, & sine falsitate resurrectionis exemplum.

Translatio enim sacerdotio, necesse est, vt & legis translatio fiat. In quo enim hac dicuntur de alia tribu est, de qua nullus altario præsto fuit. Manifestum est enim, quod ex Iuda ortus sit Dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. Et amplius adhuc manifestum est, si secundum similitudinem Melchisedech exurgat alius sacerdos: qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vitæ insolubilis. Contestatur enim, quoniam tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Oportebat enim, vt euacuaturus sacrificia quæ secundum ordinem Aaron in Leuitico sacerdotio fiebāt, non esset de tribu Leui, ne ad ipsam tribum & ad ipsum sacerdotium, quod temporaliter vmbra erat futuri, pertinere videretur mundatio peccatorum, quam Dominus oblatione holocausti sui, quod veteri sacrificio figurabatur, impleuit: & holocausti eius imaginem ad memoriam passionis suæ in Ecclesia celebrandam dedit, vt esset sacerdos in æternum, non secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech.

Ex lib. qu.
83.

Reprobatio quidem sit præcedentis mandati propter infirmitatem eius, & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex. Introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum, & quantum est, non sine iurando.]

Circumcisio præputij, & cætera huiusmodi priori populo per testamentum quod vetus dicitur, diuinitus data sunt ad significationem futurorum, quæ per Christum oportebat impleri. Quibus aduenientibus remanserunt illa Christianis legenda tantum ad intelligentiam præmissæ prophetiæ, non autem necessario facienda, quasi expectandum esse, vt veniret reuelatio Dei, quæ his signabatur esse ventura. Sed quamuis Gentibus imponenda non essent, non tamen sic debuissent auferri à consuetudine Iudæorum tanquam detestata atque damnata. Sensim proinde atque paulatim seruente sanè prædicatione gratiæ Christi, qua sola nosset credentes se iustificari, saluoque fieri, non illis vmbra rerum antea futurarum, tunc iam venientium, atque præsentium, vt in illorum Iudæorum vocatione quos præsentia carnis domini, & Apostolica tempora sic inuenerant, omnis actio illa consummaretur vmbra, hoc eis suffecisse ad commendationem, vt non tanquam detestanda, & similis idololatriæ vitaretur: vltra vero non haberet progressum, ne putaretur necessaria, tanquam vel ab illa salus esset, vel sine illa esse non posset. Quod putauerunt hæretici, qui dum volunt & Iudæi esse, & Christiani, nec Iudæi, nec Christiani esse potuerunt. Licet itaque videre Apostolum Paulum, & alios rectæ fidei Christianos tunc illa vetera sacramenta paululum obseruando veraciter commendare debuissent, ne putarentur illæ prophetiæ obseruationes à piissimis patribus custoditæ, tanquam sacrilegia diabolica à posteris detestandæ. Iam enim cùm venisset fides, quæ prius illis obseruationibus prænunciata, post mortem & resurrectionem Domini reuelata est, amiserant tanquam vitam officij sui: veruntamen sicut defuncta corpora necessario deducenda erant quodammodo ad sepulturam, nec simulatè, sed religiose, non autem deferenda continuo, vel inimicorum obrectationibus tanquam canum moribus proicienda. Proinde nunc quisquis Christianorum, quamuis sit ex Iudæis, similiter ea celebrare voluerit, tanquam sopitos cineres eruens, non erit pius deductor, vel baiulus corporis, sed impius sepulturæ violator.

Ex epist. ad
Hieronym.

Alij quidem sine iurando sacerdotes facti sunt, hic autem cum iurando per eum qui dixit ad illum. Iurauit Dominus, & non penitebit eum, tu es sacerdos in æternum. Intantum

melioris testamenti sponsor factus est Iesus. Et alij quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere: hic autem eo quod maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium. Vnde & saluare in perpetuum potest accedens per semetipsum ad Deum: semper viuens ad interpellandum pro nobis.]

Dominus omnipotens dicit: *Non est mihi voluntas in vobis, & sacrificium non accipiam de manibus vestris.* Certè hic negare non potestis, ô Iudæi, non solum eum sacrificium non accipere de manibus vestris. Locus enim vnus est loco domini constitutus, vbi manibus vestris sacrificia iussit offerri, præter quem locum omninò prohibuit. Hunc ergo locum, quoniam pro vestris meritis amisistis, etiam sacrificium quod ibi tantum licebat offerri, in locis offerre alijs nõ audetis. Ecce omninò impletum est quod ait Propheta: *Et sacrificiũ non accipiam de manibus vestris.* Nam si in terrena Hierusalem maneret vobis templum, & altare, possetis dicere in eis hoc esse completum: quorum iniquorum inter vos constitutorum sacrificia dominus non acceptat. Aliorum vero ex vobis, atque in vobis acceptare sacrificia, qui Dei præcepta custodiunt, hoc non est cur possit dici: vbi nullus omnino vestrum est, qui secundum legem quæ de monte Sina processit, manibus suis sacrificiũ possit offerre. Neq; hoc ita prædictum & impletum est, vt vos prophetica sententia respondere permittat, quia manibus non offerimus carnem, corde & ore offerimus laudem: secundum illud in Psalmo: *Immola Deo sacrificium laudis.* Etiam hinc contradicit vobis, qui dicit: *Non est mihi voluntas in vobis.* Deindè ne existimetis non offerentibus vobis, nec illo accipiente de manibus vestris, Deo sacrificium non offerri: quo quidem ille non eget, qui bonorum nostrorum nullius indiget: tamen quia sine sacrificio non est: quod non illi, sed nobis vile est, adiungit, & dicit: *Quia ab Oriente sole vsque in Occidentem nomen meum clarum factum est in omnibus gentibus, & in omni loco sacrificium offertur nomini meo sacrificium mundum, quoniam magnum nomen in gentibus, dicit Dominus omnipotens.* Quid ad hæc respondetis? Aperite oculos tandem aliquando, & videte ab Oriente sole vsque in Occidentem, non in vno, sicut in vobis fuerat constitutum, sed in omni loco offerri sacrificium Christianorum, non cui libet Deo, sed ei qui ista prædixit Deo Israel. Vnde & alibi dicit Ecclesiæ suæ: *Et qui eruit te, ipse Deus Israel vniuersa terra vocabitur. Scrutamini scripturas, in quibus putatis vos habere vitam aeternam.* Et profecto haberetis, si Christum in eis intelligeretis, & teneretis. Sed perscrutamini eas, & ipsæ testimonium perhibent de hoc sacrificio mundo quod offertur Deo Israel, non ab vna gente vestra, de cuius manibus non se suscepturum prædixit, sed ab omnibus gentibus, quæ dicunt: *Venite ascendamus ad montem Domini.* Nec in vno loco sicut præceptum erat in terrena Hierusalem, sed in omni loco vsque in ipsa Hierusalem, nec secundum ordinem Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech. Christo enim dictum est, & de Christo tanto ante prædictum: *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.* Quid est iurauit Dominus, nisi inconcusse veritate firmatus? Et quid est non pœnitebit eum, nisi hoc sacerdotium nulla omninò ratione mutabitur? Neque enim sicut hominem, pœnitent Deum, sed Dei dicitur pœnitentia quæuis ab illo institutæ rei cuiusque mutatio, quæ credèbatur esse mansura.

Proinde cum dicit, *Non pœnitebit eum, tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech:* satis ostendit eum pœnituisse, hoc est eum mutare voluisse sacerdotiũ quod constituerat secundum ordinem Aaron, sicut de vtroque videmus impletum. Nam & Aaron sacerdotium iam nullum est in aliquo templo, & Christi sacerdotium aeternum perseuerat in cælo.

Talis enim dicebat vt nobis esset pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior calis factus. Qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes prius pro suis delictis hostias offerre: deinde pro populi. Hoc enim fecit

semel se offerendo. Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem iusiurandi qui post legem est, filium in aeternum perfectum.]

Evidenter scriptura testatur eminenti iustitia fuisse Zachariam in principibus sacerdotum, ad offerenda veteris testamenti sacrificia pertinentium. Legimus autem in hac epistola quæ ad Hebræos scribitur, nunc solum Christum esse principem sacerdotum, qui non haberet necessitatem sicut illi qui sacerdotum principes dicebantur, sacrificium pro suis primò offerre peccatis quotidie, deinde pro populi. Talem, inquit, *decebat habere nos principem sacerdotum, iustum, sine macula, incontaminatum, separatum à peccatoribus, altiore calis factum, non habentem quotidianam necessitatem, sicut principes sacerdotum, primò pro suis peccatis sacrificium offerre.* In hoc sacerdotum numero Zacharias, in hoc Phinees, in hoc & ipse Aaron, à quo ipse ordo exorsus est, & quicumque alij in hoc sacerdotio laudabiliter iusteque vixerunt. Qui tamen habebant necessitatem sacrificium primitus pro suis offerre peccatis, solo Christo existente, cuius venturi figuram gestabant, qui hanc necessitatem sacerdos incontaminabilis non haberet.

Intelligere debemus, ne ipsos quidem superbissimos spiritus honoribus sacrificiorum gaudere potuisse, nisi vni vero Deo pro quo coli volunt, verum sacrificium deberetur: neque id rite posse offerri, nisi per sacerdotem sanctum & iustum: nec nisi ab eis accipiatur quod offertur pro quibus offertur: atq; id sine vitio sit, vt pro vitiosis mundandis possit offerri. Hoc certè omnes cupiunt, qui pro se offerri sacrificium Deo volunt. Quis ergo tam iustus & sanctus sacerdos, quàm vnicus Dei filius? Qui non opus habet per sacrificium sua purgare peccata, nec originalia, nec ex humana vita quæ adduntur. Et quid tam congruenter ab hominibus fumeretur, quod pro eis auferetur, quàm humana caro? Et quid tam aptum immolationi, quàm caro mortalis? Et quid tam mundum pro mundandis vitijs mortalium, quàm sine vlla contagione carnalis concupiscentiæ caro nata in vtero, & ex vtero virginali? Et quid tam gratè offerri & suscipi posset, quàm caro sacrificij nostri corpus effecta sacerdotis nostri? Vt quoniam quatuor considerantur in omni sacrificio: cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur: idem ipse vnus, verusque mediator per sacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnum cum illo maneret, cui offerebat: vnum in se faceret, pro quibus offerebat: vnus ipse esset qui offerebat, & quod offerebat.

CAPVT VIII.

Capitulum autem super ea quæ dicuntur. Talem habemus pontificem, qui consedit in dextero sedis magnitudinis in calis, sanctorum minister, & tabernaculi veri quod fixit Deus & non homo. Omnis enim pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur. Vnde necesse est & hunc habere aliquid quod offerat. Si ergo esset super terram, nec esset sacerdos: cum essent qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari & umbra deseruiunt caelestium: sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum. Vnde, inquit, omnia facit secundum exemplar quod tibi ostensum est in monte. Nunc autem melius sortitus est ministeriũ, quanto & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repositionibus sancitum est.]

Avdiamus ex Euangelio: quia lex per Moysen data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Si enim discernimus duo testamenta, vetus, & nouum, non sunt eadem sacramenta, nec eadem promissa, eadem tamen pleraque præcepta. Nam, *Non occides, Non mœchaberis, Non furaberis, Honora patrem & matrem, Non falsum testimonium dixeris, Non concupisces rem proximi tui:* & nobis præceptum est, & quisquis ea non obseruauerit deuiat, nec omnino dignus est qui accipere mereatur montem sanctum Dei,

Ex lib. aduersus Iudeos.

Malac. 1.

Ibidem.

Esaiæ 54. Ioan. 5.

Psal. 109.

Ibidem.

Ex lib. 2. de baptismo parvulorum.

Ex libr. de Trinit. 4.

Ex tractat. Psal. 73. Ioan. 1.

de quo dictum est? *Quis habitabit in tabernaculo tuo? Et, Quis requiescet in monte sancto tuo? Innocens manibus & mundo corde.* Diffusa ergo præcepta, aut omnia eadem inveniuntur, aut vix aliqua in Euangelio, quæ non dicta sunt à Prophetis. Propterea præcepta eadem, sacramenta non eadem, promissa non eadem. Videamus quare præcepta eadem: quia secundum hæc Deo seruire debemus. Sacramenta nõ eadem: quia alia sacramenta dant salutem, alia promittentia salutem. Sacramenta veteris testamenti promiserunt saluatorem, sacramenta noui testamenti dant salutem. Cùm ergo teneas iam promissa, quid quæris promittentia? Habens iam saluatorem, hoc dico, tenes promissa: non quod iam acceperimus vitam æternam, sed quia iam uenerit Christus, qui per Prophetas prænuñciabatur, mutata sunt sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, foeliciora. Promissa quare non eadem? Quia promissa est terra Chanaan, terra copiosa, fructuosa, affluens lacte & melle, promissum regnum temporale, promissa foelicitas seculi, promissa fecunditas filiorum, promissa subiectio inimicorum. Hæc omnia ad terrenam foelicitatem pertinent. Sed quare ipsa primo promitti oportebat? Quia non primo quod spiritale est, sed quod animale est: *Postea* (inquit) *spiritale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de calo caelestis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis caelestis, talis & caelestes. Sicut porci animus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de calo est.* Ad imaginem terreni pertinet uetus testamentum, ad imaginem caelestis nouum testamentum. Sed ne quisquam putaret ab alio factum esse hominem terrenum, ab alio caelestem, ideò Deus ostendens se esse utriusque creatorem, etiam utriusque testamenti se esse uoluit autorem: ut terrena promitteret in ueteri testamento, & caelestia in nouo testamento. Sed quamdiu primus homo terrenus est? Quamdiu terrena sapis? Nunquid quoniam dantur puero quædam puerilia ludicra, quibus puerilis animus auocetur, propterea grandescenti nummi excutiuntur de manibus, ut aliquid iam uilius tractet quod grandem decet? Verumtamen tu ipse dedisti filio tuo, & nuces paruulo, & codicem grandi. Num ergo quia illa quasi ludicra puerorum Deus per nouum testamentum excusit de manibus filiorum, ut aliquid uilius grandescens daret: propterea priora illa non ipse dedisse putandus est? Ipse utrunque dedit. *Sed lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est.* Gratia, quia impletur per charitatē, quod per literam iubebatur: ueritas, quia redditur quod promittebatur. Denique omnia quæ Iudæis promissa fuerunt, ablata sunt. Vbi est regnum eorum? Vbi templum? Vbi uentio? Vbi sacerdos? Vbi iam apud illos propheta, ex quo uenit qui per prophetas prædicabatur? In illa gente iam nihil horũ est, iam perdidit terrena, & nondum quærit caelestia. In hære ergo terrenis, quamuis ea Deus donet, non debes. Veruntamen nõ quia eis in hære nõ debemus, alium ea dare nisi Deum credere debemus. Ipse ea dat, sed noli pro magno expectare ab eo bonum quod dat & non bono. Nam si pro magno ea daret, malis ea non daret. Ideò autem illa uoluit dare & malis, ut discant boni aliud ab illo quærere, quod non dat & malis. Hæc dicimus fratres, ut homines de nouo testamento discatis non inherere terrenis, si enim inexcusabiliter terrenis in hæserunt, quibus ipsũ nouum testamentum nondum fuerat reuelatum, quanto inexcusabilius terrena sectantur, quibus iam promissa caelestia in nouo testamento reuelata sunt?

Nam si illud prius culpa uacasset, non utique secundi locus inquireretur. *Ut superans enim eos dicit. Ecce dies uenient, dicit Dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum Iuda: testamentum nouum, non secundum testamentum quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum, ut educaerem illos de terra Aegypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo: & ego neglexi eos, dicit Dominus. Quia hoc est testamentum quod disponam domui Israel post dies illos, dicit Dominus, dando lege: meas in mente eorum, & in corde eorum sup. scribam eas, ero eis in Deum, & ipsierunt mihi in populum. Et non nocebit unusquisq; proximum suum, & unusquisq; fratrem suum, dicens cogno-*

scere Dominum, quoniam omnes scient me à minore usque ad maiorem: quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum iam non memorabor. Dicendo autem nouum, ueter aut prius. Quod autem antiquatur & senescit, prope interitum est.

SI quæratur à nobis cur non eo ritu colamus Deum, quod scouerunt Hebræi patres tempore ueteris testamenti: respondemus aliud Deum nobis præcepisse per patres noui testamenti, neque hoc contra uetus testamentum, cum & in illo sit id ante prædictum. Sic enim hoc ipsum prænuñciatum est per Prophetam: *Ecce dies uenient, dicit Dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum Iuda testamentum nouum, non secundum testamentum quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum, ut eijcerem eos de terra Aegypti.* Ecce quia & hoc propheteratum est, non perseveraturum illud testamentum, sed futurum nouum. Hic si obiectum fuerit, non nos pertinere ad domum Israel, & domum Iuda, ex doctrina Apostolica nos defendimus: quia semen Abraham Christum esse docet Apostolus, nobisque ad corpus eius pertinentibus dicit: *Ergo Abraham semen estis.*

Porrò si quæratur à nobis fuerit cur illius testamenti autoritatem teneamus, cuius ritum non obseruamus, & ad hoc ex literis Apostolicis respondemus. Ait enim Apostolus: *Nemo ergo uos iudicet in cibo & potu, aut in parte diei festi, aut neomenta, aut sabbatorum, quod est umbra futurorum.* Ita quippe & cur ea legi atque accipi oporteat ostendit, id est ne prophetias extinguamus, quia in umbra facta sunt futurorum, & curare nos non debere eos, qui nos hinc iudicare uoluerint, quod corporaliter iam non obseruamus. Sicut alibi tale quiddam dixit: *Hæc in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter correptionem nostram, in quos finis seculorum obuenit.* Cùm ergo tale aliquid legitur in instrumeto ueteris testamenti, quale à uobis obseruari uel iustum non est in nouo testamento, uel etiam prohibitu: quid significet quærendum est, non reprehendendũ, quia eo ipso quo iam obseruatur, non damnatum, sed impletum probatur.

Nempè in ueteribus libris, aut nusquam, aut difficile præter hunc propheticum locum legitur facta commemoratio testamenti noui, ut omnino ipso nomine appellaretur. Nam multis locis hoc significatur, & prænuñciatur esse futurum, sed non ita ut etiam nomen legatum expressum. Considera igitur diligenter quam differentiam inter duo testimonia, id est uetus & nouum, Deus esse testatus sit: cùm dixisset: *Non secundum testamentum quod feci patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut eijcerem eos de terra Aegypti.* Vide quid adiunxit: *Quia ipsi non perseverauerunt in testamento meo.* Vitio eorum deputat, quod in testamento Dei non permanserunt: ne lex quam tunc acceperunt, culpanda uideatur. Ipsa enim est quam non uenit Christus soluere, sed adimplere: non tamen per eandem legem iustificatis impijs, sed per gratiam. Hoc quippe agit uiuificans spiritus: sine quo litera occidit. *Consummabo, inquit, super domum Israel, & super domum Iuda testamentum nouum.* Quid est consummabo, nisi implebo? *Non secundum testamentum quod feci patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum, ut eijcerem eos de terra Aegypti.* Ergo illud uetus erat, quia hoc nouum est. Vnde igitur illud uetus, hoc nouum, cum lex eadem impletur per testamentum nouum, quæ dixit in ueteri, *Non concupisces? Quia ipsi, inquit, non perseverauerunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus.* Ergo propter ueteris hominis noxam, quæ per literam iubentem, & minantem minime sanabatur: dicitur illud testamentum uetus, hoc autem nouum: propter nouitatem spiritus, quæ hominem nouũ sanat à uicio uetustatis. Denique attende quod sequitur, & uide quanta luce fiat perspicuũ, quod sibi homines fidentes nolunt intueri. *Quia hoc est testamentum, inquit, quod ordinabo domui Israel post dies illos, dicit Dominus. Dabo leges meas in cor illorũ, & in mente eorum scribam eas.* Ecce est uide Apostolus ait: *Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis. Quia non atramento, sed spiritu Dei uini.* Nec ob aliud arbitror in eo loco Apostolum commemorare uoluisse testamentum nouum.

Ex lib. cõr. Faustum.

Coloss. 2.

Ex lib. 2. de baptismo paruulorum.

Hiere. 31.

Ibidem.

Matt. 5.

2. Cor. 3.

Hiere. 31.

Ibidem.

Ibidem.

2. Cor. 3.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Psal. 72.

Rom. 9.

Ex tractat.

Psal. 118.

1. Tim. 1.

Ibidem.

Hiere. 31.

nouum. Ibi quippe ait: *Qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti*, non litera, sed spiritu, nisi quia istam intuebatur prophetiam cum diceret: *Non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus*. Quoniam hic dictum est: *in cordibus eorum scribo eas*: vbi nominatim promissum est testamentum nouum. Quid sunt ergo leges Dei ab ipso Deo scriptæ in cordibus: nisi ipsa præsentia Spiritus sancti, qui est digitus Dei? Quo præsentia diffunditur charitas in cordibus nostris, quæ plenitudo legis est, & finis præcepti. Nam quia promissa veteris testamenti terrena sunt: nunc ipsius cordis bonum promittitur: mentis bonum, spiritus bonum, hoc est intelligibile bonum, cum dicitur. Dans leges meas in mente eorum, & in cordibus eorum scribam eas. Vnde significauit, eos non forinsecus terrentem legem formidaturos, sed intrinsecus habitantem ipsam legis iustitiam dilecturos. Deinde addit & mercedem: *Et ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum*. Hoc est illud quod Deo ait ille: *Mihi autem adhaerere Deo bonum est*. Ero illis, inquit, in Deum, & ipsi erunt mihi populum. Quid hoc bono melius? Quid hac felicitate felicitius? Viuere Deo, viuere de Deo, apud quem est fons vitæ, & in cuius lumine videbimus lumen, vt in eo merces, & in eo finis, in eo perfectio felicitatis, in eo beatæ æternæq; vitæ summa consistat.

Cum enim dixisset; *Et ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi populum*, continuo addidit: *Et non docebunt vnusquisque ciuem suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum, quoniam oēs cognoscent me, à minore vsq; ad maiorem eorū*. Nunc certè iam tēpus est testamenti noui, cuius per Prophetā facta est promissio, per hæc verba quæ ex illa cōmemorauimus. Cur ergo adhuc dicit vnusquisque ciui suo, & fratri suo, cognosce dominū? An fortè non dicitur cum Euangelium prædicatur, & eius ipsa sit prædicatio, vt hoc vbi que dicatur? Nisi quia eiusdem testamenti noui æternæ mercedem, id est ipsius Dei beatissimam contemplationē promittendo coniunxit. Quid est ergo omnes à minore vsque ad maiorem eorum: nisi omnes pertinentes spiritualiter ad domum Israel, & ad domum Iuda, hoc est ad filios Isaac, ad semen Abraham? Ipsa est enim promissio, qua ei dictum est: *In Isaac vocabitur tibi semen*. Non enim qui filij carnis, hi filij Dei, sed filij promissionis deputantur in semen. Hæc est domus Israel, vel domus Iuda, propter Christum, qui venit ex tribu Iuda, domus filiorum promissionis, hoc est non operum propriorum, sed beneficij Dei. Hoc enim Deus promittit quod ipse facit. Non enim ipse promittit, & alius facit, quod iam non est promittere, sed prædicere. Omnes enim (inquit) *cognoscent me, omnis domus Israel, & domus Iuda*. Neque enim omnes qui ex Israel, hi sunt Israel, sed omnes quibus dicitur in Psalmo pro susceptione matutina, hoc est pro luce noua testamenti scilicet noui: *Vniuersum semen Iacob magnificat eum. Timeat eum omne semen Israel*. Legem

pone mihi domine viam iustificationum tuarum. Iusto non est lex posita, iniustus autem & non subditus, & cætera, quæ ibi concludens ait: *Si quid aliud sana doctrina aduersatur, qua est secundum Euangelium gloriæ beati Dei, quod creditum est mihi*. Nunquid ergo talis erat iste qui dicit: *Legem pone mihi domine, qualibus beatus Apostolus dicit positam legem?* Absit. Quid est ergo quod orat, vt sibi lex à Domino ponatur, si non ponitur iusto? An eo modo non ponitur iusto quomodo posita est populo cōtumaci in tabulis lapideis, non in tabulis cordis carnalibus? Secundum testamentū vetus ex monte Sina q̄ in seruitutē generat, nō secundū testamentum nouū, de quod scriptū est per Hieremiam prophetā: *Ecce dies veniant, dicit dominus, & consummabo domui Israel & domui Iuda testamentum nouum, non secundum testamentū quod disposui patribus eorum in die illa, quæ apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti, quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit dominus. Quoniam hoc est testamentum, quod constituam domui Israel post dies illos, dicit dominus. Dabo leges meas in mente eorum, & in cordibus eorum scribam eas*.

Ecce quomodo voluit iste legem sibi poni à domino, non sicut iniustus, & non subditus ad vetus testamentum pertinentibus posita est in tabulis lapideis: sed sicut sanctis filiis liberæ, hoc est supernæ Hierusalem, filiis pro-

missionis, filiis hæreditatis æternæ: Sancto spiritu tanquam digito Dei in mente datur, & in cordibus scribitur: non quam memoria teneant, sed vita negligant: sed quam sciant intelligendo, faciant diligendo, in latitudine amoris, non in timoris angustiis. Nam qui timore pœnæ nō amore iustitiæ opus legis facit, profecto inuitus facit. Quod autem inuitus facit, si posset fieri, mallet vtique non iuberi. Ac per hoc legis quam vellet non esse, non est amicus, sed potius inimicus, nec mundatur opere qui immundus est voluntate. Quibus autem iniustus, & non subditus, lex in lapideis tabulis ponitur, præuariationis reos non promissionis efficit filios. Sed & ille qui eius meminit nō eam diligit, eodem modo reus est: quia memoria eius lapsus illi est quodammodo scriptus, non quo adornetur, sed quo prematur.

Pondus oneris, sed non titulus honoris. Sicut lex sanctorum scripta in tabulis lapideis, mercesque eius terra illa promissionis, quam carnalis domus Israel cum ex Aegypto liberata esset, accepit: pertinet ad testamentum vetus, ita lex fidei scripta in cordibus, mercesque eius species contemplationis, quam spiritalis domus Israel ab hoc mundo liberata percipiet, pertinet ad testamentū nouum. Tunc fiet quod Apostolus dicit: *Sive propheta euacuabitur, sive lingua cessabit, sive scientia euacuabitur*, illa scilicet paruulorum scientia in qua hic viuatur, quæ ex parte est per speculum in enigmate. Propter hanc enim necessaria est propheta, cum adhuc præteritis futura succedat. Propter hanc linguæ, id est multiplicitas significationum: cum ex alio, atque alio atque aliud admonetur, qui nondum æternam lucem perspicuæ veritatis mente purgatissima contempletur.

Cum autem venerit quod perfectum est, & totum hoc quod ex parte est fuerit euacuatum: tunc quod assumpta carne carnis apparuit, ostendit se ipsum dilectoribus suis. Tunc erit vita æterna, vt cognoscamus vnum verum deum. Tunc si miles ei erimus, quoniam tunc cognoscemus sicut & cogniti sumus. Tunc non docebit vnusquisque ciuem suum, aut fratrem suum, dicens: *Cognosce dominum. Omnes enim cognoscent eum à minore vsque ad maiorem eorum*. Quod intelligi multis modis potest. Sive quia & illic quisque sanctorum, tanquam stella ab stella differt in gloria. Nec ad rem quicquam interest, vtrum à minore vsque ad maiorem, sicut dictum est: an si à maiore vsque ad maiorem diceretur. Quod similiter nihil interest, etiam si minores intellexerimus, qui tantummodo credere maiores autem qui etiam intelligere, quantum in hac vita potest lumen incorporeum, atque incommutabile valuerunt.

Sive minores tempore posteriores, maiores autem tempore priores intelligi voluit. Simul enim promissam Dei contemplationem accepturi sunt omnes: quia & illi pro nobis meliora prouiderunt, ne sine nobis perficerentur. Et idè velut priores reperiuntur minores, quia nimis dilati sunt: sicut in illo euangelico denario per similitudinem dicitur, quem prius accipiunt qui posterius venerunt ad vineam. Sive quolibet alio modo, qui me in præsentia forsitan fugit, minores maioresque accipiendi sunt. Illud tamen quantum potes diligenter attende, quod tanto volumine cogor ostendere. Cùm testamentum nouum propheta promitteret, non secundum testamentū, quod prius factum est populo Israel ex Aegypto liberato, nihil eum de sacrificiorum, vel quorumcunq; sacramentorum commutatione dixisse, quauis & ipsa sine dubio secutura fuerat, sicut secutam videmus, quod multis aliis locis eadem scriptura prophetiæ testatur, sed tantummodo istam cōmentasse distantiam, quod leges suas daturus esset deus in mentem eorum qui pertinerent ad hoc testamentum, & eorum scripturas in cordibus, vnde Apostol. fumpsit, *non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus*: sempiternamque mercedem iustificationis huius, non terram de qua pulsi sunt Amorrhæi, & Ethæi, & aliæ Gentes, quæ ibi commemorantur: sed ipsum dominum, cui adhaerere bonum est: vt bonum Dei quod diligunt Deus sit ipse quem diligunt: inter quem & homines nisi peccata nō separant: quæ non nisi per eandem gra-

Ex lib. de Spirit. & liberam.

1. Cor. 13.

Ibidem.

1. Ioan. 3.

1. Cor. 13.

Mat. 20.

tiam dimittuntur. Vnde cum dixisset: *Omnes enim cognoscunt me à minore usque ad maiorem eorum*: mox addidit. *Quia propitius ero iniquitati eorum, & peccatorum eorum non meminerit ultra.* Per legem ergo factorum dicit dominus: *Non concupisces*: per legem fidei dicit dominus: *Sine me nihil potestis facere.* Agebat enim de bonis operibus: hoc est de palmitum fructibus. Cum igitur hæc appareat distantia veteris & noui testamenti, quod lex ibi in tabulis, hic in cordibus scribitur: ut quod ibi forinsecus terret, hic delectet intrinsecus: ibique fiat præuaricator per occidentem literam: hic dilector per viuificantem spiritum: non ideo dicendum est quod Deus adiuuet nos ad operandam iustitiam: atque operetur in nobis, & velle, & operari pro bona voluntate: quia præceptis iustitiæ forinsecus insonat sensibus nostris: sed quia intrinsecus incrementum dat diffundendo charitatem in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

CAPVT IX.

Habuit quidem & prius iustificationes cultura, & sanctum seculare. Tabernaculum enim factum est primum: in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum, quod dicitur sancta.]

Prima erat ingredienti porta atrij, quæ patebat viginti cubitis, & habebat quatuor columnas: quibus dependebat velum viginti cubitis extentum, erectum est autem cubitis quinque, quatuor illis sæpè connumeratis coloribus acu picto variatum opere. Hac porta ingrediens excipiebatur atrio: cuius latera dextera, læuaque quindenis cubitis, & ternis columnis porrigebantur introrsus, ut in medio ponerent ostium tabernaculi interioris in ea parte qua perueniebant: sicut in medio ponebant portam atrij ab ea parte vnde incipiebant. In hoc atrio erat altare sacrificiorum quadratum, quinque scilicet cubitis latum, & totidem longum. Inter portam & altare spatium erat, vbi versabantur qui sacrificia imponebant altari. Introrsus vero inter altare & ostium tabernaculi locus erat cineris ante altare: & deinde labrum æneum vbi manus & pedes sacerdotes lauabant, vel altari in atrio seruituri, vel tabernaculum interius ingressuri. Tentoria porro huius atrij in lateribus ternarum columnarum bysina erant, extensa cubitis quindenis, erecta cubitis binis. Ab hoc ergo atrio intrabatur ostium tabernaculi cum transisset altare, & labrum æneum. Quo ingresso ostio, occurrebat velum quod ad ostium fuerat compositum in quinque columnis extentum, variatum illis quatuor coloribus. Transito isto velo excipiebatur per tabernaculi media inter hoc velum, & illud alterum interius quod columnis quatuor fuerat impositum, & ex illis quatuor coloribus factum, & separabat inter sancta quæ forinsecus erant, & sancta sanctorum interius posita. In hoc itaque medio spatio ista duo vel à mensa erat aurea, quæ habebat panes propositionis in parte aquilonis: & contra eam candelabrum aureum septem lucernarum in parte austris: hucusque secundis sacerdotibus licebat intrare. Interius autem, id est in sancta sanctorum, ultra velum quatuor columnarum arca erat testimonij deaurata: in qua erant tabulæ lapideæ legis, & virga Aaron, & vrna aurea cum manna: & propitiatorium desuper aureum, vbi stabant duo Cherubim alis obumbrantes propitiatorium, & intuentes se inuicem & ipsum. Ante arcam verò, id est, inter arcam & velum positum erat altare incensi, quod aliquando dicit scriptura aureum, aliquando deauratum, aureum vtiq; appellans quod erat inauratum. Ad hæc sancta sanctorum, nisi summo sacerdoti non licebat intrare quotidie propter inferendum iacensum, semel autem in anno cum sanguine ad purificandum altare, & si quando forte exigebat necessitas pro peccato sacerdotis, aut vniuersæ synagogæ, sicut in Leuitico scriptum est.

Post velamentum autem secundum tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum: aureum habens thuribulum, & arcam te-

stamenti circumtectam ex omni parte auro. In qua vrna aurea habens manna, & virga Aaron, que frondugrat, & tabule testamenti. Super quæ erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non est modo dicendum per singula.]

ET diuidet vobis velamen inter medium sanctum, & inter medium sanctum sanctorum, id est ut inter sanctum & sanctum sanctorum sit velamen, de quo nunc loquitur, in quatuor columnis extentum. De hac differentia inter sanctum, & sanctum sanctorum, ad Hebræos epistola loquitur, quia ibi arca testimonij vbi Spiritum sanctorum, hoc est intus intra velum, foris autem mensa, & candelabrum, & cetera quæ paulò antè dixit, quemadmodum fierent, sancta dicta sunt, non sancta sanctorum, & significauit foris vetus testamentum, intus autem nouum, cum sit vtrunque in lectione veteris testamèti, & expressum operibus, & significatione figuratum. Ac per hoc in sanctis figura est figuræ, quia figura est veteris testamenti. In sanctis autem sanctorum figura est ipsius veritatis, quia figura est noui testamenti. Totum quippe vetus testamentum in his rebus & celebrationibus, quæ ita obseruanda præcipiuntur, figura est.

Propitiatorium autem quid dicat superimponendum super arcam quæri solet. Sed cum aureum iubeat fieri, eiusque longitudinem, & latitudinè tantam exprimat, quanta & ipsius arcæ dicta est, proculdubio velut tabulam auream tantæ formæ fieri præcipit qua tegetur arca, ita ut in ipso propitiatorio essent duo Cherubim, hinc atque inde alterutrum attendentes, ita ut vultus eorum in propitiatorium essent, & pennis suis obumbraret propitiatorium. Quod magnum est sacramentum. Aurum quippe significat sapientiam, arca significat secretum dei. In arca iussa sunt poni lex, & manna, & virga Aaron. In lege præcepta sunt, virga potestas significatur, manna gratia, quia nisi cum gratia non est potestas præcepta faciendi. Verumtamen quia lex à quouis proficiente nõ ex omni parte completur, propitiatorium est desuper. Ad hoc enim opus est, ut propitius sit deus. Et idè desuper ponitur, quia super exaltat misericordia iudicio. Duo verò Cherubim pennis suis obumbrant propitiatorium, id est, honorant velando, quoniam mysteria ista sunt. Et inuicem se attendunt, quia consonant. Duo quippe ibi testamenta figurantur. Et vultus eorum sunt in propitiatorium, quia misericordiam Dei in qua spes est, vel conciliant, vel commendant.

Denique hinc se promisit locuturum Deus ad Moysen de medio Cherubim desursum propitiatorij. Porro si creatura rationalis in multitudine scientiæ, quoniam hanc interpretationem habent Cherubim, duobus ipsis animalibus significatur: idè duo sunt, ut societatem charitatis commèdent. Idè pennis suis propitiatorium obumbrant: quia Deo non sibi tribuunt pennas suas, id est, Deum honorant virtutibus quibus præstant. Et vultus eorum non sunt, nisi in propitiatorium, quia cuiusque prouectui ad multitudinem scientiæ spes non est nisi in Dei misericordia.

His verò ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes. In secundo autem semel in anno solus Pontifex non sine sanguine quem offerret pro sua & populi ignorantia, hoc significante Spiritu sancto: nondum propalatas esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum. Quæ parabola est temporis instantis, iuxta quam munera & hostia offeruntur: quæ non possunt iuxta conscientiam perfectum facere seruientem solummodo in sibi, & in partibus, & in varijs baptismatibus, & iusticijs carnis usque ad tempus correctionis impositis.]

Septem diebus vestiet se ea sacerdos, qui successerit ei: Ea scilicet omnia quæ commemorauit cum vellem sacerdotalem describeret. Quod verò ait, *Septem diebus vestiet se ea sacerdos*: nunquid aliis diebus non vestiet? Sed illis septem continuis intelligi voluit, quibus eius sacerdotium quodammodo dedicatur, atque hebdomadis est in eius inchoatione festiuitas. Successorem autem Aaron eum

dicit,

Ex lib. qu. Exod. tra. 112. Exod. 26.

Item ex eod. lib. tractat. 5. Exod. 25.

Ex lib. qu. Exod. 128. Exod. 29.

Philip. 2.

Rom. 5.

Ex lib. qu. Exod. in expos. tabernaculi paulò ante finem.

dicit, qui intrat in tabernaculum testi-
monij deseruire in sanctis: cum scilicet significans, qui non poterat esse ni-
vnius: non quales erant & filij Aaron cum vno patre suo,
sed qualis successor ipsius Aaron. Quomodo ergo pro-
prium dicit huius vnus esse intrare in tabernaculum testi-
monij, deseruire in sanctis: cum & illa quæ sunt extra ve-
lum, quo velantur sancta sanctorum, sancta appellantur:
& tabernaculum testimonij etiam illud vocetur, vbi sunt
sancta, id est mensa & candelabrum? Vbi cum deseruiant,
& sequentes sacerdotes ad mensam, & candelabrum, & ip-
sum altare, quomodo vnus dicit successorem Aaron qui
intret in tabernaculum testimonij deseruire in sanctis? Si
enim dixisset deseruire in sanctis sanctorum, nulla esset
quæstio. Ad hæc enim vbi est arca testimonij, solus vnus
intrabat summus sacerdos. Quod etiam in Epistola ad He-
bræos diligentissimè cõmendatur. Nisi fortè eo ipso quod
vnum dicit intrare in tabernaculum testimonij, deseruire
in sanctis: non vult vtrique intelligi, nisi in sanctis sancto-
rum: quia & ipsa vtrique sancta appellantur. Non enim om-
nia quæ facta sunt, etiam sancta sanctorum dici possunt.
Illa verò quæ sunt sancta sanctorum, proculdubio vtrique
sancta sunt. Vnus autem iste qui semel in animo intrabat
in sancta sanctorum: quoniam dominum Christum
significabat: apertissimè supradicta ad Hebræos epi-
stola commendatur. Quod autem præfiguratum est in
sancta sanctorum, vt super arcam quæ legem habebat esset
propitiatorium: vbi Dei misericordia significari intelli-
genda est, quæ propitiis fit eorum peccatis, qui legem non
implent: hoc mihi videtur etiam in ipsa veste sacerdotis
significari. Nam & ipsa quid aliud, quàm Ecclesiæ sacra-
menta significat? Quod in logio, id est in rationali, in pe-
ctore sacerdotis posito iudicium constituit: in lamina ve-
vero sanctificationem, & ablationem peccatorum: tan-
quam rationale sit in pectore simile arcæ, in qua lex erat:
& lamina illa in fronte similis propitiatorio quod super
arcam erat. Et vt vtrique feruaretur quod scriptum est,
Super exaltat misericordiam iudicio.

*Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum per
amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est non
huius creationis, neq; per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed
per proprium sanguinem introuit semel in sancta, aeterna redem-
ptione inuenta.]*

Extr. 149.

1. Reg. 16.
Exod. 40.

Filius Dei fecit nos: factus est inter nos, & rex noster re-
git nos: quia creator noster fecit nos. Ipse est tamen
per quem facti sumus, qui est per quem regimur: & idèd
Christiani, quia ille Christus, Christus à chrismate dictus
est, id est ab vnctione. Reges autem vngebantur, & sacer-
dotes. Ille verò vnctus est, & rex & sacerdos. Rex, pugna-
uit pro nobis. Sacerdos, obtulit se pro nobis. Quando pro
nobis pugnavit quasi victus est: immò vero tunc vicit.
Crucifixus est enim, & de eruce sua in qua erat fixus dia-
bolum occidit, & inde rex noster. Vnde autem sacerdos?
Quid pro nobis obtulit? Date sacerdoti quod offerat.
Quid inueniret homo quod daret? Mundam victimam.
Quam victimam? Quid mundum potest offerre peccator?
O inique, ò impie, quicquid attuleris immundum est. Et
aliquid mundum pro te offerendum est. Quære apud te
quod offeras. Non delectatur arietibus, nec hircis, nec tau-
ris. Omnia ipsius sunt, & si non offeras. Offer ergo illi
mundum sacrificium. Sed peccator es, impius es: sed in-
quinatam conscientiam habes. Poteris forte mundum ali-
quid offerre purgatum, sed vt purgeris aliquid pro te offe-
rendum est. Quid ergo pro te oblaturus es vt munderis: si
mūdatus poteris offerre quod mundum est? Offerat ergo
se ipsum mundus sacerdos vt mundet: hoc est quod fecit
Christus, nihil mundum inuenit in hominibus, quod of-
ferret pro hominibus, se ipsum obtulit. Munda victima,
felix victima, vera victima, munda victima, hostia immac-
ulata. Non ergo hoc obtulit quod nos ei dedimus, immò
hoc obtulit quod à nobis accepit, & mundum obtulit, car-
nem enim à nobis accepit, hanc obtulit. Sed vnde illam ac-
cepit? de vtero virginis Mariæ, vt mundam offerret pro
immundis, ipse rex, ipse sacerdos.

*Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulae asper-
su, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis.]*

De iuuenca rufa, cuius cinerem ad aquam asperho-
nis, eorumque mundationem qui mortuam reti-
gerint, proficere lex mandauit, & tacere permittitur.
Evidentissimum enim signum in ea noui testamenti præ-
figuratur. Locutus est dominus ad Moysen & Aaron di-
cens: *Loquere filiis Israel, & accipiant à te iuuenam rufam sine
vitio.* Iuuenca rufa carnem Christi significat. Sexus scēmi-
neus est propter infirmitatem carnalem, rufa est propter
ipsam cruentam passionem. Quod autem ait, *Accipiant à te,*
in ipso Moysē figuram legis ostendit, quoniam secundum
legem sibi visi sunt occidere Christum: quia soluebat se-
cundum ipsos sabbatum: & sicut putabant, obseruationes
legitimas prophanebat. Quod ergo *sine vitio* dicitur hæc
iuuenca mirum non est. Hanc enim carnem etiam cæteræ
hostiæ figurabant: vbi similiter sine vitio pecora im-
molari iubentur, Non erat quippe illa caro peccati. Verum-
tamen hic vbi evidentius legis distinctionem Deus vo-
luit commendare, parum fuit dicere sine vitio: nisi diceretur,
quæ non habet in se vitium. Quod si repetendi causa
dictum est: fortasse non frustra est, quod eandem rem ipsa
repetitione commendauit. Quamquam illud non abhorret
à vero, vt idèd additum intelligatur, quæ non habet in
se vitium, cum iam dictum esset, iuuenam sine vitio: quia
in se non habuit vitium caro Christi: in alijs autem habuit,
quæ membra sunt eius. Quæ enim caro in hac vita sine pec-
cato, nisi illa sola quæ non habet in se vitium? Et non est
superpositum super eam iugum. Non enim subiugata est
iniquitati, cui subiugatos inueniens liberauit, & eorum
vincula dirupit, vt ei dicatur: *Dirupisti vincula mea, tibi sa-
crificabo hostiam laudis.* Super illius quippe carnem non est
positum iugum: qui potestatem habuit ponendi animam
suam, & iterum sumendi eam. *Et dabis eam* (inquit) *ad Eleazar
sacerdotem.* Cur non ad Aaron? nisi forte ita præfiguratum
est, non ad tempus quod tunc erat, sed ad posteros huius
sacerdotij, passionem domini peruenturam. *Et eijcient extra
castra.* Sic & eiectus est dominus extra ciuitatem. Quod
ait in locum mundum, ita significatum est, quia non habuit
causam malam. *Et occidet eam in conspectu eius.* Sicut occi-
sa est caro Christi in conspectu eorum qui iam futuri erant
in nouo testamento domini sacerdotes. Et accipiet Eleazar
sanguinem eius: & asperget contra faciem tabernaculi
testimonij de sanguine eius septies. Hæc testificatio eius
est Christum secundum scripturas fuisse sanguinem in
remissionem peccatorum. Idèd contra faciem tabernacu-
li testimonij: quia non aliter declaratum est, quàm fuerat
diuino testimonio prænunciatum. Et idèd septies, quia ipse
numerus ad munditiam pertinet spiritalem. *Et cremabit
eam in conspectu eius.* Puto quia concrematio ad signum per-
tinet resurrectionis. Natura est quippe ignis, vt in superna
moueat, & in eum conuertitur quod crematur. Nam &
ipsum cremare de Græco in Latinum ductum verbum est
à suspensione. Quod vero additum est, in conspectu eius,
id est in conspectu sacerdotis, hoc mihi insinuatum videretur:
quia illis apparuit resurrectio Christi, qui futuri erant
regale sacerdotium. Iam quod sequitur: *Et pellis eius cum
carne, & sanguis eius cum stercore eius comburetur:* id ipsum ex-
positum est quomodo concremabitur, & significatum
quod non solum substantia mortalis corporis Christi: quæ
commemoratione pellis, & carnis, & sanguinis intimata
est: verum etiam contumelia, & abiectio plebis, quam no-
mine stercoreis significatam puto, conuertetur in glori-
am, quam combustionis flamma significat. *Et accipiet sa-
cerdos lignum cedrinum, & hyssopum, & coccinum, & mittet in
medium combustionis iuuenca.* Lignum cedrinum ipse est, quæ
debet in supernis firmiter habitare. Hyssopus fides, quæ
cum sit herba humilis, radicibus hæret in petra. Coccinum
charitas, quod feruore spiritus igneo colore testatur. Hæc tria
debemus mittere in resurrectionem Christi, tanquam in
medium combustionis illius, vt cum ille sit abscon-
dita vita nostra: sicut dicit Apostolus: *Et vis a vestra
abscondita a est cum Christo in Deo. Et congregabit homo mundus*

Ex lib. qu.
Numer. 11.

Nam. 19.

Psal. 115.

Numer. 9.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Numer. 19.

Ibidem.

Coloss. 3.

Numer. 19.

* in con-
uersatio-
nem.

Num. 19.

Ibidem.

1. Theff. 5.

Num. 19.

Ex ser. de
sacrific.
vespertino.

cinerem iuuenca. & ponet extra castra in locum mundum. Quid dicitur, cinerem iuuenca, reliquias videlicet illius interfectionis, & combustionis, nisi famam quæ consecuta est passionem, resurrectionemque Christi? Quoniam sunt reliquiae homini pacifico. Nam & ciniserat, quia velut mortuus ab infidelibus contemnebatur, & tamen mundabat, quia resurrexisset à fidelibus credebatur. Et quia hæc fama apud eos maximè claruit, qui in cæteris gentibus erant, & non erant de consortio Iudæorum, idè dictum esse existimò, *Et congregabit homo mundus cinerem iuuenca.* Mundus itaque ab interfectione Christi, quæ Iudæos fecerat reos. *Et reponet in locum mundum,* id est honorabiliter tractabit. Tamen extra castra, quia extra celebrationem Iudaicæ consuetudinis honor euangelicus claruit. *Et erit synagoga filiorum Israel in * conseruationem.* Aqua asperisionis purificatio est. Ex isto cinere fiebat aqua asperisionis, vnde mundantur à contactu mortuorum, quod vtique significat ab iniquitate huius moribundæ, vel morticinæ vitæ.

Et erit, inquit, filijs Israel, & proselytis qui apponuntur, legitimum semperiternum. Quod quid aliud significat, nisi baptismum Christi, quem significabat aqua asperisionis, & Iudæis, & Gentibus profuturum? Id est & Israelitis: tanquam naturalibus ramis, & inserto pinguedini radicis oleastro. Qui tetigerit, inquit, mortuum omnis animæ hominis, immundus erit septem diebus, hic purificabitur die tertio, & die 7. & mundus erit. Et hic nihil aliud intelligendum video, nisi contactum mortui, esse hominis iniquitatem. Septem vero dierum munditiam propter animam, & corpus dictam puto, animam in ternario, corpus in quaternario. Quod quare ita sit, longum est disputare. Secundum hoc dictum arbitror per Prophetam: *In tribus, & quatuor impietatibus non auerfabor.* Adiungit autem, & dicit: *Si autem non purificatus fuerit die tertio, & die septimo, non erit mundus.* Omnis qui tetigerit mortuum ab omni anima hominis, & mortuus fuerit, & non fuerit purificatus, id est, ante mortuus fuerit tacto mortuo, quàm fuerit purificatus, tabernaculum domini polluit, exeretur anima illius ex Israel.

Notandum est quod difficilè reperitur in his libris aliquid euidentius de vita animæ post mortem fuisse scriptum. Hic ergo cum dicit, *si fuerit mortuus ante purificationem,* manere in illo immunditiam, & exteri animam illam ex Israel, id est à consortio populi Dei, quid aliud vult intelligi, nisi manere animæ poenam etiam post mortem, si cum viuuit mundata non fuerit sacramento isto, quo Christi baptismus figuratur? *Quoniam aqua asperisionis* (inquit) *non est circumasperfa super eum, immundus est.* Adhuc immunditia eius in ipso est. Adhuc scilicet etiam post mortem. Quod verò supra dixi; *Tabernaculum domini polluit,* quantum in ipso est vtique dixit, sicut Apostolus, & *Spiritum,* inquit, *nolite extinguere,* cum extingui ille non possit. Nam si ex hoc tabernaculum immundum factum vellet intelligi, mundari vtique iuberet. Postea verò immundos à mortuis factos, hoc est à mortuis operibus, quæ sunt omnes iniquitates, ita mundari iubet. *Et accipient* (inquit) *à cinere illius exustæ purificationis: & effundent super illum,* id est, super eundem cinerem, *aquam viuam in vase: & accipiens hisopum tingens in aqua vir mundus, & circumasperget super domum & super vasa, & super animas quotquot fuerint illæ.* Quod verò hisopo dixit aquam asperisionis aspergi, qua herba supra diximus fidem significari: quid aliud occurrit, nisi quod scriptum est: *Fide mundans corda eorum?* Non enim prodest baptismus si desit fides. A viro autem mundo dixit hoc fieri: vbi significantur ministri portantés personam domini sui, qui verè vir mundus est.

Quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti?

Hoc sacrificium, vbi sacerdos est victima, redemit nos fuso sanguine creatoris, non tamen creauit nos cum sanguine, sed redemit sanguine. Creauit autem nos in principio quod erat verbū: & verbum quod erat apud Deum, & Deus verbum. Ab hoc creati sumus. Sermo

contextus adiungit: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Hoc est quo creati sumus. Quo verò redempti, audi: *Quod factum est,* inquit, *in eo vita erat.* *Et vita erat lux hominum: & lux in tenebris lucet, & tenebra eam non comprehenderūt.* Adhuc Deus est, adhuc illud dicitur quod incommutabile semper manet, adhuc illud dicitur cui videndo corda mundata sunt: vnde autem mudentur, nondum dicitur *Lux* (inquit) *lucet in tenebris, & tenebra eam non comprehenderunt.* Sed vt non sint tenebræ, possintque comprehendere: tenebræ enim peccatores, tenebræ infideles: vt ergo non sint tenebræ: possintque comprehendere: verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Videte verbum, verbum carnem, verbum ante carnem. *In principio erat verbum: & apud Deum Deus erat: & omnia per ipsum facta sunt.* Vbi hic sanguis? Ecce iam auctor tuus, sed nondum est precium tuum. Vnde ergo redemptus? *Quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis.*

Et ideo noui testamenti mediator est, vt morte intercedente in redemptionem earum prauaricationum quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant qui vocati sunt aeterna hereditatis.]

PRImò enim quod ita cœpit de hac re loqui scriptura, quem non moueat, & intentissimum faciat in altitudinem sacramenti? *Et locutus est,* inquit, *Dominus ad Moysen, & Aaron dicens: Ista distinctio legis, quacunque constituit dominus.* Proculdubio non est distinctio, nisi inter aliqua duo vel plura. Nam singularitas distinctionem non requirit. Nec distinctionem cuiuslibet rei commemorauit, sed addidit legis: nec cuiusque legis. Assiduè quippe in scriptura dicitur de vnaquaque re de qua legitime præcipitur: hæc est lex illius, vel illius rei: non vniuersalis lex, quæ contineat omnia quæ legitimè præcipiuntur. Hic verò cum dixisset: *hæc est distinctio legis,* secutus adiunxit: *Quacunque constituit Dominus,* præcipiendo vtique non creando. Nam etiam nonnulli interpretes quæcunque præcepit dominus, transulerunt. Si ergo *hæc est distinctio legis. Quacunque præcepit dominus,* proculdubio magna est ista distinctio, & rectè intelligitur duo testamenta distinguere. Eadem quippe sunt in vetere, & nouo, ibi obumbrata, hic reuelata, ibi præfigurata, hic manifestata. Nam non solum sacramenta diuersa sunt, verum etiam promissa. Ibi videntur temporalia proponi, quibus spiritale præmium occultè significetur. Hic autem manifestissimè spiritalia promittuntur & terrena. Temporalium autem bonorum atque carnalium, & spiritalium, atque æternorum, quæ clarior, certiorque distinctio est, quam passio Domini nostri IESU Christi? in cuius morte satis constitit non istam terrenam, transitoriamque felicitatem à Domino Deo pro magno munere sperandam, & optandam, quandoquidem in vnigenito filio suo, quem tanta ille perpeti voluit, longè aliud à se peti, expectarique oportere, apertissima distinctione declarauit.

Vbi enim testamentum, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est. Alioquin nondum valet, dum viuuit qui testatus est. Vnde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. Lecto enim omni mandato legis à Moysè vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum & bircorum, cum aqua & lana cocinea, & hisopo, ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit dicens. *Hinc sanguis testamenti, quod mandauit ad vos Deus.*]

Habeo (inquit) alias oves, quæ non sunt ex hoc ovili. Oportet me ipsum adducere, vt sit vnus grex, & vnus pastor. Quod vtrunque breuiter dictum est, in eo quod de propheta Apostolus commemorat: *Latamini Gentes, cum plebe eius.* Hic ergo vnus grex sub pastore vno hereditas Dei est, non solum patris, sed etiam filij. Nam filij vox est: *Funes ceciderunt mihi in præclaris,* etenim hæreditas mea præclara est mihi. Et ipsius hæreditatis vox est apud prophetam. *Domine Deus noster posside nos.* Hanc hæreditatem, non moriens pater filio reliquit, sed ipse filius eam sua morte mirabiliter acquisiuit, quam resurrectione possedit.

Ex tractat.
Psal. 79.
Ioan. 10.
Rom. 15.

Psal. 35.

ex lib. qu. 83. Sicut Apostolus ad Hebræos dicit, *testamentum testato-
ria morte firmatur.* Propterea mortuo pro nobis Christo
nouum testamentum firmatum esse asserit. Cuius simili-
tudo vetus testamentum erat: in quo morte testatorum per
victimam præfigurabatur. Si ergo quærat quomodo si-
mus secundum verba Apostoli eiusdem, *coheredes Christi,
& filij atq; heredes Dei,* cum etiam hæreditas morte decel-
soris firma teneatur, nec villo alio modo hæreditas possit
intelligi, respondetur ipso quidem mortuo factos nos esse
hæredes, quoniam filij etiam eius dicti sumus. Non enim ie-
iunant (inquit) filij sponsi quamdiu cum illis est sponsus. Hæredes
ergo dicimur, quia reliquit nobis pacis Ecclesiasticæ pos-
sessionem per fidem dispensationis temporalis, quam in
hac vita possidemus. Quod testatus est dicens: *Pacem
meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Cohæredes autem
eius efficiemur, cum in sine sæculi absorbebitur mors in
victoria. Tunc enim similes ei erimus: quoniam videbimus eum
sicuti est. Quam hæreditatem, non eius patris morte ad-
ipicimur, qui mori non potest, quando quidem ipse sit hæ-
reditas nostra, secundum illud quod scriptum est, *Dominus
pars hæreditatis meæ:* sed quoniam cum vocati sumus ad-
huc paruuli, & ad spiritalia contemplanda minus idonei,
vsque ad humillimas nostras cogitationes se misericordia
diuina porrexit, vt quomodo cernere cernebamur, quod
non euidenter, atque perspicue cernebamus: id ipsum
moritur quod ænigmate cernebamus, cum facie ad faciem
cernere cepimus. Conuenienter ergo dicitur moriturum
esse quod auferetur. *Cum autem venerit quod perfectum
est, auferetur quod ex parte est.* Ita nobis quodammodo
moritur pater in ænigmate: & idem ipse fit hæreditas, cum
facie ad faciem possidetur: non quia ipse moritur: sed
quia imperfecta in eum nostra visio perfecta visione peri-
mitur. Et tamen nisi illa prior nos nutriat, ad aliam plen-
tissimam, & euidentissimam non efficiemur idonei. Quod
si etiam de Domino nostro Iesu Christo pius intellectus
admittat: non enim nos cohæredes esse eius possumus, ni-
si & ipse hæres sit in corpore suo: intelligatur hæres, id est,
in Ecclesia. Cuius cohæredes sumus, quamuis ex nobis
constet: quemadmodum filij eius matris dicimur, quam-
uis ex nobis. Sed rursus quæri potest: cuius morte con-
stet, quod facti sumus etiam nos hæreditas Dei: secundum
illud, *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam?* nisi forte huius
mundi quo prius tanquam dominante tenebamur. Post
autem cum dicimus, *Mundus mihi crucifixus est, & ego mundo:
possidet nos Christus mortuo illo qui nos possidebat:* cum
ei renunciamus, morimurque illi, & ipse nobis.

Etiam tabernaculum, & omnia vasa ministerij sanguine simi-
liter aspergit. Et omnia penè in sanguine secundum legem mundan-
tur: & sine sanguinis effusione non fit remissio. Neesse est ergo exem-
plaria quidem celestium his mundari: ipsa autem celestia melio-
ribus hostijs quam istis. Non enim in manufacta sancta Iesus introi-
uit exemplaria verorum: sed in ipsum cælum vt appareat nunc vul-
tui Dei pro nobis. Neq; vt sæpe offerat semetipsum: quemadmo-
dum pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alie-
no. Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi. Nunc
autem semel in consummatione seculorum, ad destitutionem pec-
cati per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est
hominibus semel mori: post hoc autem iudicium: sic & Christus se-
mel oblatus est, ad multorum exhauriendæ peccata: secundo sine
peccato apparebit omnibus expectantibus se in salutem.]

Ex lib. cõr. 1. **D**E sacrificijs animalium quis nostrum nesciat magis
Faus. a Deo desideranti oblata? Sed tamen etiam in his figuræ
nostræ fuerunt: quia nostra mundati, & Dei propitiatio,
nobis sine sanguine nulla est. Sed illarum figurarum veritas
Christus est, cuius sanguine redempti, & mundati su-
mus. Nam in figuris diuinorū eloquiorum & taurus dictus
est, propter virtutem crucis: cuius cornibus impios ven-
tilauit: & aries propter innocentiam principatum, & hircus
propter similitudinem carnis peccati, vt de peccato dam-
naret peccatum: & si quod aliud sacrificij genus expressius
commemoraueris, in eo quoque tibi Christum Propheeta-
tum esse monstrabo. Quocirca siue circumcisio, siue Sab-

batum, siue differentia ciborum, siue immolatio sacrificio-
rum, omnia hæc figuræ nostræ fuerunt: & Prophetiæ qua-
Christus non soluere, sed adimplere venit: cum ea quæ hi
prænucciabantur impleuit.

CAPUT X.

Vmbra enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam
imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostijs quas
offerunt indefinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere.
Alioquin cessassent offerri: idèd quod nullam haberent ultra con-
scientiam peccati cultores semel mundati.]

Montem Sion illum quem habitasti in ipso, vbi erat
populus ante, vbi institutum templum, vbi celebra-
ta sacrificia, vbi omnia illo tempore necessaria Christum
promittentia. Promissio, cum res redditur, iam fit super-
flua. Nam antequam reddatur quod promittitur: necessa-
ria est ipsa promissio, ne promissum tibi obliuiscatur, cui
promittitur: & non expectando moriatur. Oportet ergo
vt expectet, vt cum venerit, accipiat. Idèd non debet de-
ferere promissionem. Propter hoc non deferebantur fig-
uræ: vt veniente die vmbra tollerentur.

Cur autem non dicam præcepta illa veterum Sacra-
mentorum, nec bona esse: quia non eis homines iustifican-
tur: vmbra sunt enim prænucciantes gratiam qua iustifi-
camur, nec tamen mala: quia diuinitus præcepta sunt, tem-
pori, personisque congruentia? cum me adiuuet etiam
Prophetica sententia, qua dicit Deus se illi populo dedisse
præcepta non bona. Forte enim non propterea non dixit
mala, sed tantum non bona, id est, non talia, vt illis homi-
nes boni fiant, aut sine illis boni non fiant.

Sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit.
Impossibile enim est sanguine taurorum, & hircorum auferri pec-
cata.]

Manifeste scriptura testatur, illum sanguinem victi-
marum nihil profuisse ad exorandum Deum pro
peccatis hominum: sed significasse aliquid quod prodesset.
Impossibile est enim, inquit, sanguinem hircorum, & tau-
rorum auferre peccata. Quoniam pro anima nostra exor-
at mediator ille, qui omnibus illis sacrificijs, quæ pro pec-
catis offerebantur, præfigurabatur.

Idèd ingrediens mundum dicit. *Hostiam & oblationem no-
luisti: corpus autem aptasti mihi. Holocautomata & pro peccato
non tibi placuerunt. Tunc dixi, Ecce venio. In capite libri scriptum
est de me, vt faciam Deus voluntatem tuam.]*

Sacrificium & oblationem noluit, ait Domino. Antiqui
Senim quando adhuc sacrificium verum, quod fideles
norunt, in signis prænucciabatur, celebrabant figuras fu-
turæ rei multi scientes, sed plures ignorantes. Nam Pro-
pheta, & sancti Patriarchæ nouerant quod celebrabant.
Cætera autem multitudo iniqua, sic carnalis erat: vt fieret
de illa quod significaret posteriora ventura. Sublato illo
sacrificio primo, sublatis holocaustis arietum, hircorum,
vitulorum, cæterarumque victimarum, noluit illa Deus.
Quare illa noluit, quæ primo voluit? Quia illa omnia, qua-
sierant verba promittentis. Et verba promissua, cum ve-
nerit quod promittitur, non iam enunciantur. Tamdiu
quisque promissor erit, donec det. Cum dederit, mutat
verba: non dicit adhuc, dabo, quod se daturum dicebat,
sed dicit, dedi, mutauit verba. Quare illi placuit primo
hoc verbum? & quare illud mutauit? Quia temporis sui
verbum fuit, & pro suo tempore placuit. Quando pro-
mittebatur tunc dicebatur. Cum autem datum est quod
promissum est, ablata sunt verba promissua: data sunt
completiva. Sacrificia ergo illa tanquam verba promif-
sua ablata sunt. Quid est quod datum est completiuum?
Corpus quod nobis: quod vtinam non ad iudicium noue-
ritis. *Sacrificium, inquit, & oblationem noluit.* Quid ergo?
iam nos hoc tempore sine sacrificio dimitti sumus? Abit.
Corpus autem perfecisti mihi. Idèd illa noluit, vt hoc perfice-
res. Perfectio promissorum abstulit verba promitten-
tia. Hoc promittebatur quibusdam signis. Ablata sunt
signa promittentia: quia exhibitæ est veritas promissa.
In hoc corpore sumus: huius corporis participes sumus.

Quod accipimus nouimus. Et qui non nostis, noueritis: cum didiceritis, non ad iudicium accipiatis. *Qui enim manducat & bibit indigna, iudicium sibi manducat & bibit.* Perfectum est enim nobis corpus: perticemus in corpore. Holocauit etiam pro delicto non postulasti, quæ petebatur antea. *Tunc dixi, ecce uenio.* Tempus est ut veniant quæ promittebantur. Attendite illa ablata, hæc impleta. Det mihi modo gens Iudaica sacerdotem: ubi sunt sacrificia illorum? Certè perierunt, certè ablata sunt. Nunquid tunc reprobaremus ea? Reprobamus modo: quia si modo velis facere, intemporale est, importunum est: non congruit adhuc promitti quod iam accepisti. Agnum occidunt, azyma comedunt. *Pascha nostrum immolatus est Christus.* Quid de azymis? Itaq; (inquit) *die festum celebremus, non in fermento veteri, neq; in fermento malitie, & malignitatis.* Fermentum vetus, vetus farina est: acuit. *Sed in azymis sinceritatis, & veritatis.* In vmbra remanserunt: solem gloriæ ferre non possunt. Iam nos in luce sumus, tenemus corpus Christi, tenemus sanguinem Christi. Si habemus nouam vitam, Cantemus Canticum nouum, hymnum Deo nostro. *In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam Deus.* Sed in cuius capite libri scriptum est de illo? Fortasse in capite libri huius Psalmorum. Quid enim longè petamus, aut alios libros inquiramus? Ecce in capite libri huius Psalmorum scriptum est: *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentia non sedit: sed in lege Domini voluntas eius fuit, hoc est, Deus meus voluit.*

Sunt etiam qui vniuersas omnino scripturas canonicas vnum librum vocent, quod valde mirabili, & diuina vnitatem concordanti & hinc esse dictum, *In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam:* ut sic intelligatur per filium pater fecisse mundum: cuius conditionis principium scripturarum est in libro Geneseos: vel magis quia propheta videtur esse non facta narrans: sed futura prænuncians. Non enim ait quod fecerim: sed *ut faciam,* siue ut facerem *voluntatem tuam.* Ad illud hæc sententia referenda est, quod in primis partibus eiusdem libri scriptum est: *Erunt duo in carne vna.* Quod Sacramentum magnum dicit Apostolus in Christo & in Ecclesia.

Sapientia edificauit sibi domum, & suffulit columnas septem: immolauit suas victimas, miscuit in cratera vinum suum, & parauit mensam suam. Venite, manducate de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis. Hic certè agnoscimus Dei sapientiam, hoc est verbum patri coæternum in vtero virginali domum sibi edificasse corpus humanum: & huic tanquam capiti membra Ecclesiam subiunxisse, martyrum victimas immolasse, mensam in vino, & panibus præparasse. Vbi apparet sacerdotium etiam secundum ordinem Melchisedech. Participationem mensæ huius sacerdos ipse mediator testamenti noui exhibet secundum ordinem Melchisedech, de corpore & sanguine suo. Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificijs veteris testamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri. Propter quod etiam vocem illam in Psalmo tricésimo nono eiusdem mediatoris Prophetiam loquentis agnoscimus: *Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi.* Quia pro illis omnibus sacrificijs, & oblationibus, corpus eius offertur, & participantibus ministratur.

Superius dicens: quia hostias & oblationes, & holocaustomata & pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi quæ secundum legem offeruntur: tunc dixi, ecce uenio, ut faciam Deus voluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuatur. In qua voluntate sanctificatus sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel. Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpè offerens hostias, quæ non possunt auferre peccata. Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextera Dei, de cætero expectans, donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Vna enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. Contestatur autem nos & Spiritus sanctus. Postquam enim dixit. *Hoc autem testamentum quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus, dando leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum super scribam eas, & peccatorum & iniquitatem eorum iam non recordabor amplius.* Vbi autem horum remissio, iam non est

oblatio pro peccato. Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum, in sanguine Christi, quam initiavit nobis viam nouam, & viuentem per velamen, id est, carnem suam, & sacerdotem magnum super domum Dei.]

Verus ille mediator, in quantum formam serui accipiens, mediator effectus est Dei, & hominum homo Christus Iesus, cum in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo vnus Deus est: tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quàm sumere: ne vel hac occasione quisquam exiltimaret, cui libet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & sacerdos est. Ipse offerens: ipse & oblatio. Cuius rei Sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium. Quæ cum ipsius capitis corpus sit, seipsam per ipsum discit offerre. Huius veri sacrificij multiplicia, variaque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cum hoc vnum per multa figuraretur, tanquam verbis multis res vna diceretur: ut sine fastidio multum commendaretur. Huic summo, veroque sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt: ut in ipso sacerdote, ac sacrificio fieret remissio peccatorum, id est, per mediatorem Dei, & hominum, hominem Christum Iesum, per quem facta peccatorum purgatione, reconciliamur Deo. Non enim nisi peccatis homines separantur à Deo: quorum in hac vita non fit nostra virtute: sed diuina miseratione purgatio per indulgentiam illius, non per nostram potentiam: quia & ipsa quantalacunque virtus, quæ dicitur nostra, illius est nobis bonitate concessa. Multum autem nobis in hac carne tribueremus, nisi vsque ad eius depositionem sub venia viueremus. Propterea ergo nobis per mediatorem præstita est gratia: ut polluti carne peccati carnis peccati similitudine munda remur. Hac Dei gratia, qua in nos ostendit magnam misericordiam suam, & in hac vita per fidem regimur, & post hanc vitam per ipsam speciem incommutabilis veritatis ad perfectionem plenissimam perducemur.

Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei aspersi corda à conscientia mala: & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostre confessionem indeclinabilem. Fidelis enim est qui re promissit. Et consideremus inuocacionem charitatis, & bonorum operum, non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tanto magis quanto videritis appropinquantem diem.]

Fidelis Dominus in verbis suis. Quid enim promissit, & non dedit? Fidelis Dominus in verbis suis. Adhuc quædam promissit, & non dedit: sed credatur illi ex his quæ dedit. *Fidelis Dominus in verbis suis.* Possemus illi credere tantummodo dicenti. Noluit sibi credi dicenti: sed voluit teneri scripturam suam, quomodo si diceret alicui homini, cum aliquid promitteres. Non mihi credis? Ecce scribo tibi. Etenim quia generatio vadit, & generatio venit, & si transcurrunt ista sæcula credentibus, succedentibusque mortalibus, scriptura Dei manere debuit, & quoddam chirographum Dei, quod omnes transeuntes legerent: ut viam promissionis eius tenerent. Et quanta sunt quæ reddidit ex isto chirographo? Dubitant homines credere illi de resurrectione mortuorum, & de futuro sæculo, quod solum iam reddendum restitit, quando si faciat rationem cum infidelibus erubescunt infideles? Si dicat tibi Deus: Chirographum meum tenes, iudicium promissi, directionem bonorum & malorum, regnum sempiternum fidelibus: & non vis credere: ibi in chirographo meo lege omnia quæ promissi: deduc mecum rationem. Certè vel computando quæ reddidi, potes me credere redditurum esse quod debeo. In ipso chirographo habes promissum vnicum filium, cui non peperci, sed pro vobis omnibus tradidi eum: eum computa in redditis. Lege chirographum: promissi ibi pignus Spiritus sancti, daturum me per filium meum, computa redditum. Promissi ibi sanguinem, & coronas martyrum gloriosissimorum, computa redditum. Admoneat te massa debiti mei. Sed per hæc gloria martyrum, ut redderetur tibi promissa est in chirographo, ubi scriptum est: *Propter te mortificamur tota die.* Vt hoc redderetur, fremuerunt gentes, & populi meditati sunt

ibidem.

1. Cor. 5.

Psal. 1.

Ex tract. Psal. 105.

Ex lib. de ciu. Dei 16. Prou. 9.

Psal. 39.

Ex lib. de ciu. Dei 16. cap. 20. 1. Tim. 2.

Ex tract. Psal. 144.

Rom. 8.

Psal. 43. & 2.

inania. *Asiterunt Reges terra, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Principes conuenerunt in vnum conspirantes aduersus Christianos. Quid ipsorum Regum fidem? Nonne & promisi in chirographo & reddidi in effectu? Attende vbi promisi: Adorabunt eum omnes Reges terra: omnes gentes seruiunt illi. Ingrate legis debitum: cernis redditum: non credis promissum? Lege aliud in chirographo meo. Quoniam fremuerunt gentes: quoniam inimici mei dixerunt mala mihi, hoc est Christo: quando morietur, & peribit nomen eius? Quoniam hæc omnia fecerunt, atque dixerunt. Lege quod promisi, cui soluendo me obstrinxi. Præualebit Dominus aduersus eos, & exterminabit omnes Deos Gentium terræ, & adorabunt vnusquisque de loco suo. Nempè iam præualuit, & exterminauit omnes Deos Gentium terræ. Nonne & hoc facit, & hoc reddit? Ante oculos omnium ponit solutionem debitorum suorum. Quedam reddidit sub maioribus nostris, quæ nos nõ vidimus: quædam reddidit in temporibus nostris, quæ illi non viderunt. Per omnes generationes reddidit quæ scripta sunt, & quod restat non ei creditur. His omnibus redditis, quid restat? Ecce fecisti rationem: tanta reddidit: nunquid propter pauca residua infidelis est factus? Absit. Quare? Quia fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.*

Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro nobis hostia: terribilis autem quadam expectatio iudicii, & ignis amulatio, que consumptura est aduersarios. Irritam quis faciens legem Moysi sine vlla miseratione duobus, vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritu gratia contumeliam fecerit? Scimus enim qui dixit. Mihi vindictam, & ego retribuam. Et iterum. Quia iudicabit Dominus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinistis passionum: & in altero quidem opprobrijs, & tribulationibus spectaculum facti: in altero autem socij taliter conuersantium effecti. Nam & vincis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem, & manentem substantiam. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes reportetis promissionem.]

Ecce enim Dominus, inquit, vt ignis veniet, & tempestas currus eius reddere in indignatione vindictam, & vastationem in flamma ignis. In igne enim Domini iudicabitur omnis terra, & in gladio eius omnis caro. Siue igne, siue tempestate, siue gladio pœnam iudicij significat: quandoquidem ipsum Dominum, quadi ignem dicit esse venturum, eis profecto quibus pœnalis erit eius aduentus. Currus vero eius (nam pluraliter dicti sunt) Angelica ministeria non inconuenienter accipimus. Quod autem ait, omnem terram, & omnem carnem in eius igne, & gladio iudicari, non etiam hic spirituales intelligamus, & sanctos: sed carnales, atque terrenos: de quibus dictum est, Qui terrena sapiunt: & sapere secundum carnem mors est, & quales omnino caro appellatur à Domino: vbi dicit: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt.

Adhuc enim modicum aliquantulumq, qui venturus est, veniet, & non tardabit. Iustus autem meus ex fide viuuit. Quod si subtraxerit se, non placebit anime meæ. Nos autem non sumus subtraktionis filij in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.]

Uisti recti exultate in Domino, quia vos decet laudatio. Nemo dicat: quis ergo iustus? Aut quando ego iustus? Nolite vos abijcere, & desperare de vobis: homines estis: ad imaginem Dei facti estis. Qui vos homines fecit, pro vobis homo factus est: vt multi ad hæreditatem sempiternam adoptaremini, sanguis vnici pro vobis effusus est. Si vobis terrena fragilitate viluistis, ex precio vestro vos appendite: quid manducetis, quid bibatis, quod subscribatis tamen digne cogitate. Nunquid hoc vos monemus, vt superbi litris, & vobis aliquam perfectionem ad deatis arro-

gare? Sed non iterum ab omni iustitia vos putare debetis exules fieri. Nolo enim vos interrogare de iustitia vestra. Fortassis enim nemo vestrum mihi audebit respondere, iustus sum: sed interrogo vos de fide vestra. Sicut nemo vestrum audet dicere, iustus sum: sic nemo non audet dicere, fidelis sum. Nondum quæro quid viuas, sed quæro quid credas. Respondurus es te credere in Christum. Num audis Apollolum: Iustus ex fide viuuit? Fides tua, iustitia tua, Quia vtique si credis, caues. Si autem caues, conaris: Et conatum tuum nouit Deus, & voluntatem tuam inspicit, & luctam cum carne considerat, & hortatur vt pugnes, & adiuuat vt vincas, & certantem spectat, & deficientem subleuat, & vincentem coronat.

CAPUT XI.

Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. In hac enim testimonium consecuti sunt senes.]

Hæc est enim laus fidei, si quod creditur, non videtur. Nam quid magnum est si creditur, quod videtur? Secundum Domini sententiam, quando discipulum arguit dicens: Quia vidisti me, credidisti: beati qui non vident & credunt. Et nescio vtrum credere dicendus est quisquam quod videt. Nam ipsa fides in Epistola quæ scribitur ad Hebræos, ita est definita: Est autem fides sperantium substantia, coniunctio rerum quæ non videntur. Quapropter si fides rerum quæ creduntur, eademque fides earum rerum est quæ non videntur, nam & ille cui dictum est: Quia vidisti me, credidisti: non hoc credidit quod vidit: sed aliud vidit, aliud credidit. Vidit enim hominem, credidit Deum. Cernebat quippe atque tangebatur carnem viuentem, quem viderat morientem, & credebat Deum in ipsa carne latentem. Credebat ergo mente quod non videbat, per hoc quod corporis sensibus apparebat: Sed & si dicuntur credi quæ videntur, sicut dicit vnusquisque oculis suis se credidisse: non tamen ipsa est quæ in nobis ædificatur fides: sed ex rebus quæ videntur, agitur in nobis: vt ea credantur quæ non videntur.

Fide intelligimus apta esse seculo verbo Dei: vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Fide plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse iustus, testimonium perhibente muneribus eius Deo, & per illam defunctus adhuc loquitur. Fide Enoch translatus est ne videret mortem: & non inueniebatur: quia transiit illum Dominus. Ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo. Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & in quærentibus se remunerator sit. Fide Noe responso accepto de his quæ adhuc non videbantur, metuens apertuit arcam in salutem domus sue, per quam damnauit mundum: & iustitia, quæ per fidem est, heres est institutus.]

Consideremus ea quæ fecit Deus omnia simul, à quibus in sexto die consummatis, requieuit in septimo: postea opera eius in quibus vsque nunc operatur ipse ante secula. A seculo autem ea dicimus, ex quo coepit seculum, sicut ipsum mundum. In seculo autem, sicut ea quæ nascuntur in mundo. De hoc opere Dei, alio loco scriptum est: Qui fecisti mundum de materia informi. Qui mundus plerumque cæli & terræ nomine nuncupatur. Huius vniuersæ Dei creaturæ multa nõ nouimus, siue quæ in cælis sunt altius, quàm noster sensus possit ea attingere, siue quæ in regionibus terrarum fortassis inhabitabilibus, siue quæ deorsum latent, vel in profundo abyssi, vel in occultis finibus terræ. Hæc igitur antequam fierent, vtique nõ erant. Quomodo ergo Deo nota erant, quæ non erant? Et rursus quomodo ea faceret, quæ sibi nota non erant? Non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, nõ facta cognouit. Proinde antequam fierent, & erant, & nõ erant. Erant in Dei scientia, non erant in sua natura. Ipse autem Deo non audeo dicere alio modo innotuisse cum ea fecisset, quàm illo quo ea norat vt faceret, apud quem nõ est transmutatio, nec momenti obumbratio. Ex ipsis itaque

Psal. 144.

Ex lib. de
ciu. Dei: o
Esa. 66.
Soph. 3.

Gen. 6.

Ex tract.
Psal. 32.Ex tract.
Euang. se-
cundum
Ioan. 76.
Ioan. 20.Ex lib.
Gen. ad li-
teram 5.

Sap. 9.

Iacob. 1.

operibus Dei eodem adiuuante indagare conemur, vbi hæc simul creauerit, cum à consummatis operibus suis requieuit: quorum species per ordinem temporum vsque nunc operatur. Consideremus ergo cuiuslibet arboris pulchritudinem in robore, ramis, frondibus, pomis. Hæc species non vtique talis repente, ac tanta exorta est: sed quo etiam ordine nouimus. Surrexit enim à radice: quam terræ primum germen infixit: atque inde omnia illa formata, & distincta creauerunt. Porro illud germen ex semine. In semine ergo omnia illa primitus fuerunt nõ mole corporeæ magnitudinis: sed vi potentiaque causali. Nam illa magnitudo, copia terræ humorisque congesta est. Sed illa in exiguo grano mirabilior, præstantiorque vis est, qua valuit adiacens humor commixtus terræ tanquã materies verti in ligni illius qualitatem, in ramorum diffusionem, in foliorum viriditatem, ac figuram, in fructuum formas, & opulentiam, omniumque ordinatissimam distinctionem. Quid enim ex arbore illa surgit, ac pender, quod non ex quodam occulto thesauro seminis illius extractum, atque depromptum est? At illud semen ex arbore, licet nõ illa, sed altera: atque illa rursus ex altero semine. Aliquando autem & arbor ex arbore: cum furculus demitur, atque plantatur. Ergo & semen ex arbore, & arbor ex semine, & arbor ex arbore. Semen autem ex semine nullo modo nisi arbor interueniat prius: arbor vero ex arbore etiam si semen non interueniat. Alternis igitur successionebus alterum ex altero, sed vtrumque ex terra, nec ex ipsa terra. Prior igitur eorum parens terra. Sicut autem in ipso grano inuisibiliter erant omnia simul, quæ per tempora in arborem surgerent: ita ipse mundus cogitandus est cum Deus simul omnia creauit, habuisse simul omnia quæ in illo cum illo facta sunt, non solum cælum cum sole & luna, & sideribus, quorum species manet motu notabili, & terra, & abyssus, quæ velut inconstantes motus patiuntur, atque infernis adiuncta partem alteram mundo conferunt: sed etiam illa quæ aqua & terra produxit potentialiter atque causaliter, priusquam per temporum moras ita exorirentur, quomodo nobis iam nota sunt in eis operibus, quæ Deus vsque nunc operatur.

In principio fecit Deus cælum & terram. Terra autem erat inuisibilis & incomposita. Id est, in principio fecit Deus cælum & terram. Terra autem, ipsa quam fecit Deus, inuisibilis erat & incomposita, antequam Deus rerum omnium formas locis & sedibus suis ordinata distinctione disponeret, antequam diceret fiat lux, & fiat firmamentum, & cõgregentur aquæ & appareat arida, & cætera, quæ in eodem libro per ordinem disponuntur. Sequitur in illo libro: *Et tenebræ erant super abyssum.* Ergo tenebræ erant super abyssum, antequam lux ista fieret. De hac cõsequenter dicitur: *Et dixit Deus: fiat lux.* Quia vbi lux non est, tenebræ sunt: non quia aliquid sunt tenebræ, sed ipsa lucis absentia tenebræ dicuntur. Sicut silentium non aliqua res est: sed vbi sonus non est, silentium dicitur. Et nuditas non aliqua res est, sed in corpore vbi tegumentum non est, nuditas dicitur. Et inanitas non est aliquid, sed locus vbi corpus non est, inanis dicitur. Quod autem scriptum est, *Et spiritus Dei ferebatur super aquas,* non aqua sic appellata est hoc loco, vt hæc à nobis intelligatur, quam videre iam & tangere possumus: quomodo nec terra quæ inuisibilis, & incomposita erat talis erat qualis ista quæ iam videri, & tractari potest. Sed illud quod dictum est, *In principio fecit Deus cælum & terram,* cœli & terræ nomine vniuersa creatura significata est, quam fecit & condidit Deus. Idem autem nominibus visibilium rerum hæc appellata sunt, propter paruulorum infirmitatem, qui minus idonei sunt inuisibilia comprehendere. Primo ergo materia facta est confusa, & informis, vnde omnia fierent quæ distincta atque formata sunt. Quod credo à Græcis Chaos appellari. Sic enim & alio loco legimus dictum in laudibus Dei. Qui fecisti mundum de materia informi. Quod aliqui codices habent de materia inuisa. Et idem Deus rectissime creditur omnia de nihilo fecisse, quia etiam si omnia formata de ista materia facta sunt, hæc tamen materia de nihilo omnino facta est. Informis ergo illa materia quam de nihilo Deus fecit, appellata est pri-

mo cælum & terra: & dictum est, *In principio fecit Deus cælum & terram,* non quia iam hoc erat, sed quia hoc esse poterat. Hanc autem adhuc informem materiam etiam terram inuisibilem atque incompositam voluit appellare, quia inter omnia elementa mundi terra videtur minus speciosa quam cætera. Inuisibilem autem dixit propter obscuritatem. Eandem autem ipsam materiam etiam aquam appellauit: super quam ferebatur Spiritus Dei, sicut super fertur rebus fabricandis voluntas artificis. Propterea vero non absurde etiam aqua dicta est ista materia, quia omnia quæ in terra nascuntur, siue animalia, siue arbores vel herbæ, & si qua similia ab humore incipiunt formari atque nutriri. Hæc igitur omnia siue cælum & terra, siue terra inuisibilis & incomposita, & abyssus cum tenebris, siue aqua super quam spiritus ferebatur omnia informis materia, vt res ignota notis vocabulis insinuaretur imperitiis, & non vno vocabulo, sed multis. Nam si vnum esset, hoc esse putaretur, quod consueuerant homines in illo vocabulo intelligere. Dictum est ergo cælum & terra, quia futurum erat inde cælum & terra. Dicta est terra inuisibilis & incomposita: & tenebræ super abyssum: quia informis erat, & nulla specie cerni aut tractari poterat: etiam si esset homo qui videret atque tractaret. Dicta est aqua, quia facilis subiacebat operanti: vt de illa omnia formarentur. Sed sub his omnibus nominibus materia erat inuisa & informis, de qua Deus condidit mundum.

Fide qui vocatur Abraham obediuit in locum exire quem accepturus erat in hereditatem, & exiit nesciens quo iret. Fide demoratus est in terra repromissionis tanquam in aliena, in casulis habitando, cum Isaac & Iacob coheredibus repromissionis eiusdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem cuius artifex & conditor Deus.

Beatus Stephanus in Actibus Apostolorum cum ista narraret, *Deus, inquit, gloria apparuit Patri nostro Abraham cum esset in Mesopotamia priusquam habitaret in Carram, & ait ad illum: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo Patris tui, & veni in terram quam tibi demonstrabo.* Quod autem in Mesopotamia constituto, hoc est iam egresso de terra Chaldæorum dicit Deus, *Exi te terra tua & de cognatione tua, & de domo Patris tui,* non vt corpus inde eijceret, quod iam fecerat, sed animum euelleret, dicitur. Non enim exierat inde animo, si spe redeundi, & desiderio tenebatur. Quæ spes & desiderium Deo iubente, ac iuuante, & illo obediente fuerat amputanda.

Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptione seminis accepit, etiam præter tempus ætatis, quoniam fidelem credidit esse eum qui repromiserat. Propter quod & ab vno orti sunt, & hoc emortuo, tanquã sidera cœli in multitudinem, & sicut arena quæ est ad oram mari innumerabilis.]

Ambo seniores erant, sicut scriptura testatur, sed illa etiam sterilis, & cruore menstruo iam destituta, propter quod iam parere non posset, etiam si sterilis non fuisset: Porro si femina ita sit prouectioris ætatis, vt ei solita mulierum adhuc fluant, de iuvene parere potest de seniore non potest: quamuis adhuc possit ille senior, sed de adulescentula gignere, sicut Abraham post mortem Saræ de Cethura potuit, quia viuadam eius inuenit ætatem. Hoc ergo est quod mirum commendat Apostolus, & ad hoc dicit Abraham fuisse iam corpus emortuum, quoniam non ex omni femina cui adhuc esset aliquod pariendi tempus extremum generare ipse in illa ætate adhuc posset. Ad aliquid enim emortuum corpus intelligere debemus, non ad omnia. Nam si ad omnia, non iam senectus viuunt sed cadaver est mortui. Natus est itaque Abraham secundum promissionem Dei de Sara filium: eumque nominauit Isaac, quod interpretatur risus. Riserat enim & pater, quando ei promissus est, admirans in gaudio. Riserat & mater, quando per illos tres viros iterum promissus est, dubitans in gaudio, quamuis exprobrante Angelo, quod risus ille etiam si gaudij fuit, tamen planæ fidei non fuit. Post ab eodem Angelo in fide etiam cõfirmata est. Ex hoc

Ex lib. cõr.
Monich. 1.
Gen. 1.
Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Sap. 11.

Gen. 1.

Ex lib. de
ciu. Dei 26
Actuum 7

Ibidem.

Ex lib. de
ciu. Dei 18.

Gen. 21.

ergo puer nomen accepit. Nam quod risus ille non ad irridendum opprobrium, sed ad celebrandum gaudium pertinebat nato Isaac, & eo nomine vocato, Sara monstravit. Ait quippe: *Risum mihi fecit Dominus. Quicumq; enim audierit, congaudebit mihi.*

Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes, & salutantes, & confidentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hoc dicunt, significant se patriam inquirere. Et si quidem ipsius meminissent, de qua exierunt, habebant utiq; tempus reuertendi. Nunc autem meliorem appetunt, id est, celestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum. Parauit enim illis ciuitatem.]

Quid est quod dixit Iacob Pharaoni, *Dies annorum vitæ meæ quos incolō?* Sic enim habent Græci, quod Latini habent *ago*, vel *habeo*, vel si quid aliud. Vtrum ergo ideo dixit *quos incolō*: quia in terra natus est, quam nondum populus diuina promissione hæreditatis acceperat, & ibi vitam ducens utique in aliena terra erat non solum quando peregrinabatur, sicut in Mesopotamia: verum etiam quando ibi erat ubi natus est? an potius secundum id accipiendum est quod ait Apostolus, *Quamdiu sumus in corpore peregrinamur à Domino?* Secundum hoc & illud in Psalmo dictum intelligitur: *Inquilinus ego sum in terra, & peregrinus, sicut omnes patres mei.* Nam iterum dicit de ipsis diebus vitæ suæ: *Non peruenerunt in dies annorum vitæ patrum meorum, quot dies incoluerunt.* Non hic aliud voluit intelligi, quam id quod Latini codices habent, *vixerunt.* Ac per hoc significauit hanc vitam incolatus esse super terram, id est, peregrinationis habitationem. Sed credo sanctis hoc conuenire, quibus aliam patriam æternam Dominus pollicetur.

Incola ego sum in terra, ne abscondas à me mandata tua. Siue ut nonnulli codices habent, *inquilinus ego sum in terra.* Quod est in Græco paroicos: aliqui nostri inquilinus, aliqui incola, nonnunquam etiam aduena interpretati sunt. Inquilini non habentes propriam domum habitant in alieno. Incolæ autem vel aduena utique aduentitij perhibentur. Vbi magna de anima exoritur quæstio. Neque enim secundum corpus dictum videri potest incola, vel aduena, vel inquilinus sum in terra, cum de terra corpus originem ducat. Sed de hac profundissima quæstione nihil audeo definire. Siue enim propter animam, quæ absit ut putetur ex terra, merito dici potuerit inquilinus vel incola, vel aduena ego sum in terra: siue secundum totum hominem, quia paradisi aliquando ciuis fuit, ubi utique non erat qui ista dicebat, siue quod est ab omni controuersia liberius, non omnis homo possit hoc dicere, sed cui patria promissa est æterna in cælis: me plus delectat secundum istam disputare sententiam, ut ideo nos in terra inquilinos vel incolas esse dicamus, quia supernam patriam quærimus unde pignus accepimus, & quo peruenientes nunquam inde migremus. Nam & ille qui in alio Psalmo dicit: *Inquilinus ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei:* iustos proculdubio vult intelligi, qui eum tempore præcesserunt, & in hac peregrinatione gemitu pio supernæ patriæ suspirarunt. De quibus scriptum est ad Hebræos: *Secundum fidem mortui sunt hi omnes cum non accepissent promissiones: sed longè eas videntes, & salutantes, & confidentes quia hospites & peregrini sunt super terram.* Quia enim talia dicunt, ostendunt quia patriam quærunt. Etsi quidem eius memores essent à qua discesserant, habuissent tempus reuertendi. Nunc autem meliorem appetunt, id est, celestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum. Præparauit enim eis ciuitatem. Et illud quod legimus: *Quamdiu sumus in corpore peregrinamur à Domino:* potest intelligi hoc non esse omnium, sed fidelium. Non enim omnium est fides. Et videmus quid in his verbis Apostolus adiungat. Cum enim dixisset, *Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino: per fidem enim (inquit) ambulamus, & non per speciem:* ut intelligeremus eorum istam esse peregrinationem qui ambulat per fidem. Infideles autem quos Deus non præsiuit, nec prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, non possunt veraciter dicere se in terra

peregrinos: quando ibi sunt: ubi secundum carnem nati sunt. Non enim alibi habent ciuitatem. Ac per hoc non sunt in terra alienigenæ, sed terrigenæ. Sunt autem & ipsi peregrini & inquilini non huic terræ, sed populo Dei à quo sunt alienigenæ. Vnde credentibus, & sanctam ciuitatem, quæ non est de hoc mundo, habere incipientibus Apóst. dicit: *Igitur iam non estis peregrini & inquilini: sed estis ciues sanctorum & domestici Dei.* Ipsi ergo sunt ciues terreni, qui sunt in populo Dei peregrini. Qui vero ciues sunt in populo Dei, ipsi sunt in terra peregrini: quia totus idem populus quamdiu est in corpore, peregrinatur à Domino. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum, parauit enim illis ciuitatem.

Abraham & Isaac & Iacob, quorum se Deum ita dici voluit, tanquam solorum esset Deus, qui Deus est vniuersæ creaturæ, non frustra utique tantum eis tribuens honorem: nisi quia nouerat in eis, quod solus etiam perfecte, summeque nosse poterat, synceram præcipuamque charitatem: & quia in eis tribus patribus, quodammodo consummauit magnum & mirabile Sacramentum futuri populi sui, quod per liberas genuerunt, non solum in libertatem, sicut per Saram, & Rebeccam, & Liam, & Rachel: verum etiam in seruitutem, sicut per eandem Rebeccam natus est Esau, cui dictum est, *Eris seruus fratris tui.* Et per ancillas non solum in seruitutem, sicut per Agar, verum etiam in libertatem sicut per Balam & Zelpham. Ita enim & in populo Dei per spirituales viros nascuntur non solum in laudabilem libertatem, quemadmodum illi quibus dicitur: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi,* verum etiam in damnabilem seruitutem, sicut per Philippum Simon. Et per carnales seruos nascuntur non solum in damnabilem seruitutem qui eos imitantur: verum etiam in laudabilem libertatem quibus dicitur, *quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite.* Hoc magnum Sacramentum quisquis in Dei populo prudenter agnouerit vnitatem spiritus in vinculo pacis vsque in finem quibusdam coherendo quosdam tolerando custodit.

Fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur: & vnigenitum offerebat, in quo susceperat repromissiones, ad quem dictum est, quia in Isaac vocabitur tibi semen, arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus. Vnde eum & in parabolam accepit. Fide & de futuris benedixit Isaac & Iacob & Esau.]

Hanc ergo promissionem pater pius fideliter tenens, quia per hunc oportebat impleri quem Deus iubebat occidi, non hæsitauit quod sibi reddi poterat immolatus qui dari potuit non speratus. Proinde addidit: *Pro hoc etiam eum, & in similitudinem adduxit.* Cuius similitudinem, nisi illius vnde dicit Apostolus, *Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum?* Propterea & Isaac, sicut Dominus crucem suam, ita sibi ligna ad victimæ locum, quibus fuerat imponendus, ipse portauit. Postremo quia Isaac occidi non oportebat, posteaquam est pater ferire prohibitus quis erat ille aries, quo immolato impletum est significatiuo sanguine sacrificium? Nempè quando eum vidit Abraham, cornibus in frutice tenebatur. Quis ergo illic figurabatur, nisi Iesus antequam immolaretur spinis Iudaicis coronatus?

Magna fides, magna pietas non solum in Deum, sed etiam in ipsum vnicum filium, cui nihil mali esse credidit pater, quicquid de illo iusserat qui creauit. Pater enim filij sui esse poterat Abraham secundum operationem carnis, non autem creator & conditor secundum operationem maiestatis. Et quidem sicut dicit Apostolus, non secundum carnem natus est Isaac Abraham, sed secundum promissionem: non quia eum carne non erat operatus: sed quia de summa desperatione susceperat. Et nisi adesse promittens Deus, nihil iam senex de visceribus aniculæ cõiugis sperare audebat posteritatis. Sed credidit nasciturum, & non plangit moriturum. Eius dextera erigitur ad sacrificium ut moretur: cuius cor electum est ad fidem ut nasceretur. Non repidauit Abraham credere, quando promittebatur: non repidauit offerre quando exigebatur. Nec fuit religio credentis contraria deuotioni obtemperantis. Hoc dico:

Ibidem.

Ex lib. qu. Gen. tit. 156.

Ex tra. 7. Esai. 118.

2. Cor. 5.

Ephes. 2.

Ex lib. cõc. Faust.

1. Cor. 4.

Matt. 23.

Ex lib. de ciu. Dei 1.

Ex serm. de immolatione Isaac. Galat. 4.

non sibi dixit Abraham, Deus mihi locutus est quando promisit filium. Credidi quod mihi daturus esset Deus posteritatem & talem posteritatem, vt diceret mihi: *In Isaac vocabitur tibi semen.* Et ne forte sic vocaretur mihi semen in Isaac, vt ante me meus filius moreretur: dixit mihi Deus, *In semine tuo.* Ipse ergo mihi loquens promisit filium, & ipse exigit vt occidam? Non sibi fecit quæstionem, quasi de contrarijs & sibi aduersantibus verbis Dei promittentis filium nasciturum & postea dicentis, occide mihi filium tuum: sed erat in corde eius semper fides inconcussa, & nullo modo deficiens. Cogitauit enim Abraham Deum qui dedit vt ille de senibus nasceretur, qui non erat, posse etiam de morte reparare. Amplius enim est quod iam fecerat Deus, cum qui non erat post tantam desperationem videbat sibi datum filium: & si humanam infirmitatem consulas, impossibile. Adiecit itaque animum ad fidem, non credidit aliquid impossibile esse creatori.

Fide Iacob moriens singulos filiorum Ioseph benedixit: & adorauit fastigium virgæ eius. Fide Ioseph moriens de profectione filiorum Israël memoratus est, & de opibus suis mandauit. Fide Moyses natus occultatus est mensibus tribus à parentibus suis, eo quod vidissent elegantem infantem, & non timuerunt Regis edictum. Fide Moyses grandis factus negauit se esse filium filia Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias existimans thesauro Ægyptiorum improprium Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem Regis. Inuisibilem enim tanquam videns sustinuit. Fide celebrauit Pascha & sanguinis effusionem, ne qui vastabat primitiua, tangeret eos. Fide transferunt mare rubrum tanquam per aridam terram, quod experti Ægyptij deplorati sunt. Fide muri Hiericho corruerunt circuitu dierum septem. Fide Raab meretrix non perijt cum incredulis excipiens exploratores cum pace.]

Quid est quod adorauit super cacumen virgæ eius, id est, filij sui Ioseph? An forte tulerat ab eo virgam, quando ei iurabat idem filius? Et dum eam tenet post verba iurantis nodum illa reddita, mox adorauit Deum? Non enim pudebat eum ferre tantisper infigne potestatis filij sui, vbi figura magnæ rei futuræ præfigurabatur.

Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barach, Sampson, Iepte, Dauid, Samuel, & Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt reprimisiones.]

Abraham non solum non est culpatus crudelitatis crimine: verum etiam laudatus est nomine pietatis, quod voluit filium nequaquam sceleratè, sed obedienter occidere. Et merito quæritur, vtrum pro iussu Dei sit habendum, quod Iepte filiam quæ patri occurrit, occidit, cum id se vouisset Deo immolaturum, quod ei redeunti de prælio victori primitus occurrisset. Nec Sampson aliter excusatur, quod seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia spiritus latenter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat.

Obturerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum, acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos.]

Pluralem numerum pro singulari positum esse intelligamus, clauerunt ora leonum, cum solus Daniel significari intelligatur. Et pluraliter dictum *secti sunt*, cum de solo Esaia tradatur. Sicut in Psalmo etiam quod dictum est, *Asiterunt Reges terra, & principes conuenerunt in vnum*, pluralem numerum pro singulari positum, in Actibus Apostolorum exponitur. Nam Reges propter Herodem, Principes propter Pilatum intellexerunt, qui testimonium eiusdem Psalms adhibuerunt.

In vetere testamento, quando commendabas non nisi à te peti sperarique debere etiam ipsam terrenam temporalemque felicitatem, in te sperauerunt Patres nostri, sperauerunt, & eruisi nos. Ad te clamauerunt, & salui facti sunt, in te sperauerunt, & non sunt confusi. Illos quippe Patres inter inimi-

cos suos viuentes, & dinitijs implesti, & ab hostibus eruisi, gloriosasque victorias reportare fecisti, & de diuersis eos mortibus liberaisti. Pro alio subiecisti ne feriretur arietem. Alium de putredine sanum & ei dupla, quæ amiserat, reddidisti. Alium inter leones esurientes illæsum integrumque seruasti. Aliorum inter flammam deambulantium grata voce laudatus es. Tale aliqui in Christo expectabant fieri Iudæi, vnde probarent si verè filius Dei esset. Ex quorum persona & in libro Sapientiæ dicitur: *Morte turpissima condemnemus illum. Erit enim respectus in sermonibus ipsius. Si enim verus Dei filius est, suscipiet eum, & liberabit eum de manu contrariorum.* Hæc, inquit, cogitauerunt & errauerunt, excæcauit enim illos malitia illorum. Attendentes quippe tempus veteris testamenti, & illà patrum etiam temporalem felicitatè in qua illis exhibenda demonstrauit Deus etiam talia dona sua esse, non viderunt iam esse tempus quo reuelaretur in Christo bona æterna propriè Deum præstare iustis, qui bona temporalia præstat & impijs. Tanquam diceretur: *Discite homines per gratiam testamenti noui iam vitam concupiscere sempiternam.* Quid pro magno ita vos vultis à Domino de morte liberari sicut liberati sunt Patres vestri, quando commendabat Deus etiam terrenæ felicitates præter se non esse aliam largitorem? Illa felicitas ad veterem hominem pertinet, quæ vetustas ab Adam cepit. Ego autem sum Christus, nõ Adam. A veteri veteres fuistis: à nouo noui estote vsque ad mortem. Hoc enim voluit in conspectu inimicorum pati, quo cum tanquam derelictum putarent, vt gratia commendaretur testamenti noui, qua disceremus aliam quærere felicitatem quæ nunc est in fide, postea verè erit in specie. Denique resurrectionem suam, quam non sicut nostram in longum differri oportebat, vt in exemplo carnis eius disceremus quid in nostra sperare deberemus, noluit alienis demonstrare, sed suis. Vt igitur exemplo suæ carnis exhortaretur fideles suos temporalem felicitatem pro æterna contemere, vsque ad mortem pertulit persequentes, atque sæuientes, & quasi victo & oppresso superbe illudentes. Quod autem carnem suam resuscitauit, & discipulorum aspectibus, atque contactibus reddidit, eisque videntibus ascendit in cælum, ipsos ædificauit, & quid expectare, quid prædicare deberent euidentissima veritate monstrauit. Illos autem à quibus tanta mala pertulerat vsq; ad mortem, quasi de illo superato & extincto gloriantes in ea opinione dereliquit, vt quisquis eorum salute æterna saluus fieri vellet, hoc de illius mortis resurrectione crederet, quod ij qui viderunt signis contestantibus prædicauerunt, & pro ea prædicatione similia perpeti non dubitauerunt. Quapropter etiam Iacobus vnus ex Apostolis eius, in Epistola sua cum exhortaretur fideles qui post passionem Christi & resurrectionem adhuc in ista vita tenebantur, dispensationem noui veterisque distinguens, *Sustinentiam* (inquit) *Iob audistis, & in finem Domini vidistis, ne idèo patienter sustinerent temporalia mala, vt sibi hoc restitueretur quod recepisse Iob legimus.* Nam & ab illo vulnere atque putredine saluus est factus, & ei cuncta quæ amiserat duplicata sunt. Vbi etiam commendata est resurrectionis fides. Nam filij non duplum, sed totidem redditi, etiam illos quos amiserat, resurrecturos significauerunt: vt sic ipsi quoque illis superioribus iuncti à restitutione dupli non inuenirentur alieni. Vt ergo non talem remunerationem speremus, quando mala temporalia pateremur: non ait, *sustinentiam* & *fiem Iob audistis, sed sustinentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis.* Tanquam diceret: *Mala temporalia sicut Iob sustinete, sed pro hac sustinentia non temporalia bona sperate, quæ illi aucta redierunt, sed æterna potius quæ in Domino præcesserunt.*

Alij autem distenti sunt non suscipientes redemptionem: vt meliorem inuenirent resurrectionem. Alij vero ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circueiuerunt in melotis, in pellicibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dictus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ. Et hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt

Gen. 22.

Ex lib. qu. Gen. tit. 162. Gen. 47.

Ex lib. de cin. Dei.

Ex lib. de cõf. Euang. 3.

Ex lib. de grat. noui testamenti.

Iacob. 5.

Ibidem.

re promissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.]

Itē ex lib.
supra scrip.

ET in illis patribus, quamvis rarissima tamen fuerunt, & vsque ad mortem exempla patientiæ, à sanguine Abel vsque ad sanguinem Zacharię. Quorum sanguinem dicit Dominus Iesus ab eis exigendum, qui in patrum suorum, à quibus illi occisi sunt, iniquitate perseverarent. Et in nouo testamento nec defuit, nec deest bonorum fidelium multitudo, qui etiam ista temporalis felicitate præpollent, & in ea largitoris Dei bonitatem misericordiamq; experiantur: tenentes tamen, quod dispensator noui testamenti diuitibus huius seculi Apostolus præcepit, non superbè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui præstat nobis abundanter ad fruendum, ut benefaciant, diuites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam, qualis in Christo non tantum spiritu, sed etiam carne manifestata est: cum resurrexit à mortuis, non qualem Iudæi in illo peremerunt, quādo eum de manibus eorum Deus non eruit, eumq; dereliquisse visus est exclamantem: *Deus Deus meus, ut quid me dereliquisti?* vt eo modo in se transfigureret martyres suos. Qui etli mori nollent, quod etiam Petro dixit: *Alter te cinget & feret quo tu non vis, significans qua morte clarificaturus erat Deum,* & ob hoc à Deo suo derelicti viderentur ad tempus, cum nollet eis præstare, quod vellent, illam vocem cordis emitterent, illumque adhiberent pietatis affectum, quem passione impendente ore proprio Dominus expressit eos in se identidem transfigurans: *Verum non quod ego volo, sed quod tu vis pater.*

Rom. 11.
& 12.

Matt. 27.
Marci 15.

Ioan. 21.

Matt. 26.

In quo enim primitus, nisi in ipso capite nostro debuit apparere, propter quam vitam Christiani sumus? Propterea non ait, *Deus meus dereliquisti me,* sed causam commouit requirēdam, cum addidit, *ut quid dereliquisti me,* id est, quare, propter quid, quam ob causam. Profecto enim erat aliqua causa, eaque non parua, vt Noe liberaret de diluio, Loth de celestis incendio, Isaac de imminente gladio, Ioseph de calumnia mulieris, & de custodia carceris, Moyse ab Ægyptijs, Raab de excidio ciuitatis, Susannam à testibus falsis, Danielem à leonibus, tres viros ab ignibus, aliosque patres, qui exclamauerunt, & salui facti sunt, & Christum non liberaret de manibus Iudæorum, eumq; in potestatem sæuientium vsque ad mortis exitum dereliqueret. Vt quid hoc? propter quid hoc? nisi propter illud, quod paulo post in eodem Psalmo dicit: *Nō ad insipientiam mihi, hoc est, corpori meo, Ecclesię meę, minimis meis.*

Psal. 21.

C A P V T X I I .

IDeoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum per patientiam curramus ad propositum nobis certamē, aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet.]

Ex libro de
catechizand.
rudibus.

TVnc enim & lex impletur, dum nō cupiditate rerum temporalium, sed charitate illius fiunt, quæcunque præcepit. Quis autem non redamare affectet iustissimum & misericordissimum Deum, qui prior sic amauit iniustissimos & superbissimos homines, vt propter eos mitteret vnicum filium suum, per quem fecit omnia, qui non sui mutatione homo factus, sed hominis assumptione non solum cum eis viuere, sed etiam pro eis & ab eis posset occidi? Itaque nouum testamentum hæreditatis sempiternę manifestans, in quo renouatus homo per gratiam Dei ageret nouam vitam, hoc est, vitam spiritalem, vt vetus ostenderet primum, in quo carnalis populus agens hominem veterem exceptis paucis intelligentibus Patriarchis & Prophetis, & nonnullis latentibus sanctis carnaliter viuēs carnalia præmia desiderabat à Domino Deo, & in figura spiritualium bonorum accipiebat. Omnia ergo bona terrena contempsit homo factus Christus, vt contemnenda monstraret, & omnia terrena mala sustinuit, quæ sustinenda præcipiebat, vt neque illis quæreretur felicitas, neque in istis infelicitas timeret. Natus enim de matre, quæ quam-

uis à viro intacta conceperit, semperq; intacta permanferit virgo concipiens, virgo pariens, virgo moriens: tamen fabro desponsata erat, omnem typum carnalis nobilitatis extinxit. Natus etiā in ciuitate Bethleem, quæ inter omnes Iudææ ciuitates ita erat exigua, vt hodie villa appelletur, noluit quenquam de cuiusquam terrenæ ciuitatis sublimitate gloriarī. Pauper etiam factus est, cuius sunt omnia, & per quæ creata sunt omnia, ne quisquam cum in eum crederet, de terrenis diuitijs aunderet extolli. Noluit rex ab hominibus fieri, quia humilitatis ostendebat viam miseris, quos ab eo superbia separauerat, quamvis sempiternū eius regnum vniuersa creatura testetur. Esuriuit quæ omnes pascit, sitiuit, per quem creatur omnis potus, & qui spiritaliter panis est esurientium, fonsque sitientium. Ab itinere terrestri fatigatus est, qui seipsum nobis viam fecit in cœlum. Velut obmutuit & obsurdit coram conuitantibus, per quem mutus locutus est, & surdus audiuit. Vincitū est, qui de infirmitatum vinculis soluit. Flagellatus est, qui omnium dolorum flagella de hominum corporibus expulit. Crucifixus est, qui cruciatus nostros finiuit. Mortuus est, qui mortuos suscitauit. Sed & resurrexit nūquam moriturus, ne ab illo quisquam sic disceret mortem contemneret quasi nusquam futuram.

Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini animus vestris deficientes. Non enim vsque ad sanguinem restitistis aduersus peccatum repugnantes.]

Perfectior in hac vita dilectio nulla est, ad quam sancti martyres peruenerunt. Ideo que habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cum martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipsis oretur. Pro cæteris autem commemoratis defunctis oratur. Iniuria est enim pro martyre orare: cuius nos debemus orationibus commendari. Certauit enim contra peccatum vsque ad sanguinem: Quibusdam vero adhuc imperfectis, & tamē ex parte iustificatis, ad Hebræos dicit Apostolus: *Nōdum enim vsque ad sanguinem pugnastris aduersum peccatum certantes.* Si ergo illi nondum vique ad sanguinem, proculdubio aliqui vsque ad sanguinem. Qui vsque ad sanguinem, vtiq; martyres.

Ex serm. de
ver. Apost.
17.

Et oblitus estis consolationis, qua vobis tanquam filijs loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neq; fatigeris, dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autē omnem filium, quem recipit. In disciplina perseuerate. Tanquam filijs vobis offert se Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri & non filij estis.]

Prover. 9.

IN Christo sit, quem vis esse Christianum. Attendat ad passiones Christi indignas, attendat illum sine vilo peccato, quæ non rapuit exoluente: attendat scripturam dicentem: *Flagellat omnem filium, quem recipit.* Et dicis forte: exceptus eris. Si exceptus à passione flagellorum, exceptus à numero filiorum. Itane (iniquis) flagellat omnem filium? Prorsus flagellat omnem filium, vt & vnicum. Vnicus ille de patris substantia natus, æqualis patri in forma Dei verbum, per quod facta sunt omnia, non habebat, vbi flagellaretur, ad hoc carne indutus est, vt sine flagello non esset. Qui ergo flagellat vnicum sine peccato, reliquit adoptatum cum peccato? In adoptionem vocatos nos esse Apostolus dicit: *Adoptionem filiorum accepimus, vt essemus vnicō coheredes, essemus etiam hereditas eius. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Exemplum nobis proposuit in passionibus suis.

Ex libro de
pass. in ser.
de tempor.
147.

Flagellat autem omnem filium, quem recipit. Ne te sine flagello speres futurum, nisi forte cogitas exhæredari. *Flagellat autem omnem filium, quem recipit.* Ita ne omnem? Vbi te volebas abscondere? Omnem, & nullus exceptus, nullus sine flagello erit. Quid omnem? Vis audire quia omnem? Etiam vnicus sine peccato, non tamen sine flagello.

Ex tractat.
Psal. 31.

Quæquid acciderit iusto, voluntati diuinæ deputer, nō potestati inimici. Sæuire ille potest, ferire: si ille noluerit, non potest. Et si ille voluerit, vt feriat: nouit suum, quem admodum excipiat. *Quem enim diligit Dominus corripit, flagellat autem omē filium, quem recipit.* Quid tibi ergo plaudit ini-

Ex tractat.
Psal. 37.

quus, quia flagellum sibi fecit pater meus? Illum assumit ad ministerium, me erudit ad patrimonium. Nec attendere debemus, quantum permittit iniustis, sed quantum referuet iustis, sed debemus optare etiam illis, per quos flagellamur, ut conuertantur & flagellentur. Sic enim suos fideles erudiebat, quando de Saulo sibi flagellum fecerat, sed postea conuertit & Saulum.

Extrahat.
Psal. 89.

1. Cor. 12.
Ex lib. sen.
Propheti.

Quem enim diligit Dominus, corripit, flagellat omnem filium, quæ recipit: dat etiam magnis quibusdam stimulum carnis, à quo colaphizentur, ne extollantur in magnitudine reuelationum suarum, & virtus in infirmitate perficiatur. Non enim potest erudiri quisquam sine labore & dolore: quia virtus in infirmitate perficitur. Quando corripit Deus genus humanum, & flagellis piæ castigationis exagitat, exercet ante iudicium disciplinam, & plerumque non eligit, quem flagellet, nolens inuenire, quem damnet. Flagellat autem simul iustos & iniustos, quia nemo est, qui possit gloriari castum se habere cor, ac mundum se esse à peccato. Ita de gratia eius veniunt etiam iustorum coronæ. Labor piorum exercitatio est non damnatio. Nec enim conturbari debemus, cum aliquis sanctus grauius & indigna persequitur, si obliuiscimur, quæ pertulerit iustus iustorum, sanctusque sanctorum, cuius passio omnes superat passiones, quia cum auctore vniuersitatis nulla cuiusquam est comparatio creaturæ. In disciplina perseuerate, tanquam filijs vobis offert se Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, filij ergo adulteri, & non filij estis. Filij sponsi. Omnes Christiani filij eius dicuntur. Multum est autem, quod promissit Deus. Quia si Christiani, hoc est, filij eius dereliquerint (inquit) legem meam, & iudicij meis ambulauerint, si iustitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint: non contemnam eos, neque in perditionem dimittam eos. Sed quid faciam? *Visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum.* Non ergo tantum misericordia vocatis est, sed & verberantis & flagellantis. Sit itaque manus paterna super te, & si filius bonus es, noli repellere disciplinam. Quis enim filius, cui non dat disciplinam pater eius? Det disciplinam, dum non auferat misericordiam, cædat contumacem, dum tamen reddat hereditatem. Si promissa patris bene agnouisti, non timeas flagellari, sed exheredari.

Extrahat.
Psal. 88.

Ibidem.

Quem enim diligit Deus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Peccator filius dedignatur flagellari, cum sine peccato videat vnicum flagellatum? *Misericors Dominus, & iustus & Deus noster miseretur.* Misericors primum, quia inclinavit aurem suam mihi, & cetera. Iustus autem, quia flagellat: & iterum miseretur, quia recipit. *Flagellat enim omnem filium, quem recipit.* Nec tamē mihi amarum debet esse, quod flagellat, quā dulce quod recipit. Quomodo enim non flagellat, custodiens paruulos Dominus, quos grandes querit hæredes. *Quis enim est filius, cui non det disciplinam pater eius? Quia non repellet Dominus plebem suam.* Exercet, non repellet. Quomodo enim dicit alio loco scriptura? *Quoniam quem diligit Deus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit.* Videmus homines in filijs suis facere illud. Aliquando iam desperatos filios suos dimitunt viuere, quomodo volunt. Eos qui spem habent, flagellant, illos quos omnino viderint, sine spe indomitos esse, dimittunt ut faciant, quod volunt. Iam quos dimitunt facere, quod volunt, nolunt permittere ad hæreditatem suam. Eum autem flagellant filiū, cui ipsam hæreditatem suam. Cum ergo flagellat Deus filium, currat sub manu patris flagellantis, quia flagellat, ad hæreditatem erudit. Non sit tam vano sensu & puerili, ut dicat, plus amat pater meus fratrem meum, cui permittit facere, quicquid vult. Ego si me mouero contra iusionem patris mei, flagella inuenio. Tu gaude sub flagellis, quia tibi seruatur hæreditas. Ad tempus emendat, non in æternū damnat. Illis autem ad tempus parcat, in æternum illos damnabit. Elige tibi. Temporalem vis laborem, an sempiternam penam? Temporalem felicitatem, an sempiternam vitam? Quid minatur Deus? Sempiternam penam. Quid promittit Deus? Sempiternam requiem. In quo flagellat Deus bonos, temporale est, in quo parcat malis, temporale est.

Extrahat.
Psal. 114.

Extrahat.
Psal. 93.

Neque quisquam superbe de se præsumat, neque quisquam humilis de Domino desperet. Est enim promissio Dei rata, certa, fixa, & inconcussa, fidelis, & omni dubitatione carens, quæ consolatur afflictos. *Tota enim vita super terram* (sicut scriptum est) *tentatio est:* nec quasi prospera eligenda est, & sola aduersa deuitanda, sed vtraque cauenda est. Illa ne corrumpat, illa ne frangat, ut vnicuique; hominum quocumque; statu rerum in hac vita egerit, non sit refugium nisi Deus, nec vllum gaudium nisi in promissis eius. Vita enim hæc qualibet redundans felicitate multos fallit, Deus neminem. Quia enim omni homini conuerso ad Deum mutatur delectatio, mutantur deliciae. Non enim subtrahuntur, sed mutantur. Omnes autem deliciae nostræ in hac vita nondum sunt in re: sed ipsa spes tam certa est, ut omnibus huius seculi delictijs preponenda sit. Scriptum est: *Delectare in Domino.* Et ne putares iam te habere, quod promittit, subiecit statim: *Et dabit tibi petitiones cordis tui.* Si ergo nondum habes petitiones cordis, unde delectaris in domino, nisi quatenus tenes eius certam promissionem, qui se efficit promittendo debitorem? Huius igitur deprecationis, ut maneat nobiscum spes nostra, & introducatur in id, quod promissit Deus: illuc ergo mentis oculus dirigatur, omnia quæ in via occurrerint, transeantur, ut perueniatur in finem. Exultet superbi de præsentis felicitate, tum eant honoribus, fulgeant auro, redundant familijs, obsequijs clientium constituantur.

Extrahat.
Psal. 73.

Psal. 73.

Ibidem.

Prætereunt ista, transeunt tanquam umbra. Cum ille finis venerit, ubi omnes, qui modo in Domino sperant, gaudent, tunc illis veniet sine fine tristitia, quando acceperint humiles, quod irrident superbi. Tunc superborum typus conuertetur in luctum.

Deinde patres quidem carnis nostra eruditores habuimus, & reuerbamur eos. Non multo magis obtemperabimus patri spirituum & viuemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum secundum voluntatem suam erudiebant nos. Hic autem ad id, quod utile est in recipiendo sanctificationem eius.]

Donec domemur & perdomemur, id est, proficiamus, domitorem feramus. Plerumque enim profert domitor noster etiam flagella. Si enim ad domanda iumenta tua profers virgam, profers flagellum, Deus non profert ad domanda iumenta sua, quod sumus nos: qui de iumentis suis faciet filios suos? Domas equum tuum. Quid daturus es equo tuo, cum te ceperit portare mansuetus, ferre disciplinam tuam, obedire imperio tuo, esse iumentum, hoc est, adiumentum infirmitatis tuæ? Quid ei retribuisti, quem nec saltem sepelis, cum mortuus fuerit, sed discerpendum volatilibus proijcis. Domito tibi Deus hæreditatem seruat, quod est ipse Deus, & ad tempus mortuum resuscitat te. Carnem tuam usque ad numerum capillorum reddet tibi, & constituet cum Angelis in æternum, ubi iam non indigeas domari. Erit enim tuac Deus omnia in omnibus, nec erit vlla infelicitas, quæ nos exerceat, sed felicitas sola, quæ pascat. Ipse autem pastor noster dominus noster est: ipse potus noster, Deus noster, honor noster, Deus noster, diuitiæ nostræ Deus noster. Quæcumque tibi varia queris, ipse tibi vniuersa omnia erit. Ad hanc spem homo domatur, & domitor intolerabilis habetur? Ad hanc spem homo domatur, contra istum vtilem domitorem si forte flagellum proferat, murmuratur? Audistis exhortantem Apostolū: *Si separatis vos à disciplina, ergo nothi & non discipuli estis.* Nothi sunt adulteri. Quis enim est filius, cui non det disciplinam pater eius? *Et carnis quidem nostra* (inquit) *patres habebamus corruptores, & ferebamus.* Non multo magis subijciemur patri spirituum, & viuemus? Quid enim tibi potuit præstare pater tuus, quia corripuit te, quia verberauit te, quia flagellum protulit, & cecidit te? Nunquid præstare potuit, ut viueres in æternum? Quod non potuit præstare sibi, quando præstaret tibi? Propter pecuniam suam quantulacumque, quam de vfuris & labore collegit, erudiebat te flagellis, ne tibi dimissus labor eius te male viuente disperderetur. Et cecidit filium timens perire labores suos, quoniam reliquit tibi, quod nec tenere hic poterat, nec auferre. Non enim aliquid tibi dimisit, quod ipse esse posset. Cessit ut discederes: Deus autem redemptor tuus, castigatorem tuus,

Ex ferm. de
cor. Euan.

Hebr. 12.

Ibidem.

iniquitatis catenâ ligatus amicus tuus, vel potius inimicus, & tuus, & suus. *Honorabiles*, inquit, *nuptia in omnibus, thorum immaculatus, formicatores autē & adultereres in licabit Deus*. Times, ne te inscribat inimicus, & non times, ne te iudicet Deus? Vbi est fides? Longe est quidem dies iudicij, sed vniuersiusque hominis dies vltimus longe esse non potest. Et quia breuis est vita, & quia ipsa breuitas semper incerta, quando sit dies vltimus tuus nescis. Corrige te hodie propter cras. Prosit tibi & modo in secreto correpto.

Sint mores sine auaritia contenti presentibus. Ipse enim dixit. Non te deseram, neque derelinquam. Ita vt considerenter dicamus. Dominus mihi adiutor est, non timebo quid faciat mihi homo. Memento te prepositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conuersationis, imitamini fidem. Iesus Christus heri & hodie, ipse & in secula.]

Ex tractat. Psal. 117. Dominus mihi adiutor est, non timebo quid faciat mihi homo. Sed nunquid homines solos habet inimicos Ecclesia? Quid est homo carni & sanguini deditus, nisi caro & sanguis? Sed ait Apostolus: *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & rectores mundi tenebrarum harum*. Post rectores iniquorum mundum istum diligentium, & propterea tenebrarum, quia & nos fuimus aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino, aduersus spiritualia (inquit) nequitia in caelestibus, id est, diabolium & angelos eius. Quem diabolium alio loco dicit principem potestatis aeris huius. Audi ergo quod sequitur: *Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos*. Ex quolibet genere inimici exurgant, siue ex numero malorum hominum, siue ex numero Angelorum, in Domini adiutorio despicientur.

Doctrinis varijs & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratia stabilire cor, non escis, quae non profuerunt ambulanti in eis. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiunt. Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra, propter quod & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra, improprium eius portantes. Non enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus.]

Ex li. quae. Euang. 2. Leprosi non absurde intelliguntur, qui scientiam vere fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris. Non enim vel abscondunt imperitiam suam, sed pro summa peritia proferunt in lucem, & iactantiam sermonis ostentant. Nulla porro falsa doctrina est, quae non aliqua vera intermisceat. Vera ergo falsis inordinate permixta in vna disputatione vel narratione hominis tanquam in vniuersus corporis colore apparentia significant lepram, tanquam veris falsisque colorum locis humana corpora variantem atque maculantem. Hi autem tam vitandi sunt Ecclesiae, vt si fieri potest, longius remoti magno clamore Christum interpellent, sicut isti decem, qui steterunt à longe, & leuaerunt vocem, dicentes: *Iesu praceptor miserere nostri*. Nam & quod praepceptorem vocant, quo nomine nescio, vtrum quisquam Dominum interpellauerit pro medicina corporali, satis puto significare lepram falsam esse doctrinam, quam bonus praepceptor absterget.

Lucæ 17.

Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum laborum consentientium nomini eius.]

Ex libro de grat. noui testamenti. Psal. 21. **Q**VI timetis Dominum, laudate eum, vt Deum non seruiliter, sed libere colatis. Amare discite, quem timetis, & poteritis laudare, quem amatis. Timentes enim Deum homines veteris testamenti propter literam terrerent & occidentem: nondum habentes spiritum viuificantem, currebant cum sacrificijs ad templum, & quamuis in figuram futuram sanguinis, quo redempti sumus, tamē nescientes, quid per eos praefiguraretur, cruentas victimas immolabant. Nunc vero in gratia testamenti noui, qui timetis Deum, laudate eum. Ipse quippe in alio Psalmo mutanda illa praenuncians, quae tunc in vmbra futuri offerentur: *Non accipiam* (inquit) *de manu tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos*. Et paulo post, vt ostenderet sacrificium noui testamenti, quando illa fuerat cessatura: *Immola* (inquit) *Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua*. Et in fine eiusdē Psalmi: *Sacrificium* (inquit) *laudis glorificabit me, & illic via*

est, qua ostendam illi salutare meum. Salutare Dei Christus est. Quem infantem Simeon senex, cum agnouisset in spiritu, eumque sumpsisset in manus: *Nunc dimittis* (inquit) *Domine seruum tuum, secundum verbum tuum, in pace: quoniam viderunt oculi mei salutare tuum*. *Lucæ 2.*

Beneficentia autem & communicationis nolite obliuisci. Talibus enim hostijs promeretur Deus.]

Ex libro decimo de ciuitate Dei, cap. quinto.

Sacrificium visibile inuisibilis sacrificij testamentum, id est, sacrum signum est. Vnde ille pœnitens apud Prophetam, vel ipse Propheta querens Deum peccatis suis habere propitium. *Si voluisses*, inquit, *sacrificium dedissem, vt iugis holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus corribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non spernet*. Intueamur quē admodum vbi Deum dixit nolle sacrificium, ibi Deum ostendit velle sacrificium. Non vult ergo sacrificium trucidati pecoris, sed vult sacrificium contriti cordis. Illo igitur, quod eum nolle dixit, hoc significatur, quod eum velle subiecit. Sic itaque ille Deum nolle dixit, quomodo à stultis ea velle creditur, velut suae gratia voluptatis. Nam si ea sacrificia quae vult, quorum hoc vnum est, cor contritum & humiliatum dolore pœnitendi, nollet eis sacrificijs significari, quae velut sibi delectabilia desiderare putatus est, non vtique de his offerendis in lege veteri praepisset.

Psal. 50.

Et ideo mutanda erant opportuno certoque iam tempore, ne ipsi Deo desiderabilia, vel certe nobis acceptabilia, ac non potius, quae his significata sunt, crederent. Item apud alium Prophetam. *In quo* (inquit) *apprehendam Dominum, assumam Deum meum excelsum? Si apprehendam illum in holocaustis, in vitulis agniculis? Si acceptauerit Dominus in millibus arietum, aut in denis millibus hircorum pinguium? Si dedero primogenita mea impietatis fructum ventris mei pro peccato animae meae? Si annunciatum est tibi homo bonum, aut quid Dominus exquirat à te, nisi facere iudicium, & diligere misericordiam, & paratum esse ire cum Domino Deo tuo? Et in huius Prophetae verbis vtrinque distinctum est, satisque declaratum, illa sacrificia per seipsa non requirere Deum, quibus significatur hæc sacrificia, quae requiret Deus. In Epistola, quae scribitur ad Hebraeos: *Benefacere* (inquit) *& communicatores esse nolite obliuisci: talibus enim sacrificijs placatur Deo*. Ac per hoc, vbi scriptum est: *Misericordiam volo, & non sacrificiū*, nihil aliud quam sacrificium sacrificio praelatum oportet intelligi. Quoniam illud, quod ab hominibus appellatur sacrificium, signum est veri sacrificij: porro autem misericordia verum sacrificium est. Vnde dictum est, quod paulo ante commemorauit: *Talibus enim sacrificijs placatur Deo*. Quaecunque igitur in ministerio tabernaculi siue templi multis modis de sacrificijs leguntur diuinitus esse praepcepta, ad dilectionem Dei & proximi significando referuntur. *In his enim duobus praepceptis, vt scriptum est, tota lex pendet & Prophetae.* *Mat. 19.**

Mat. 22.

Obedite praepositis vestris, & subiaceite eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis. Orate pro nobis. Confidimus enim, quia bonam conscientiam habemus: in omnibus bene volentes conuersari. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis. Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ouium in sanguine testamenti aeterni Dominum nostrum Iesum Christum, aptet vos in omni bono, vt faciatis eius voluntatem: faciens in vobis, quod placeat coram se per Iesum Christum, cui est gloria in secula seculorum. Amen.

Rogo autem vos fratres, vt sufferatis verbum solatiij. Etenim per paucis scripsi vobis. Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum, cum quo si celerius venerit, videbo vos. Salutate omnes praepositos vestros, & omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres. Gratia cum omnibus vobis. Amen.]

Ex fermone de verb. Euang. Audistis, & cætera.

Avdistis fratres mei, cum Epistola ad Hebraeos legitur: *Obedite praepositis vestris, & subditi estote, quia ipsi vigilant pro animabus vestris tanquam rationem reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non cum tristitia, non enim expedit vobis. Quando facimus ista cum gaudio, nisi quando videmus proficere homines in verbis Dei? Tunc enim cum gaudio*

laborat operarius in agro, quando attendit arborē, & fluctuare prospicit vbertatem, non sine causa liberauit, non sine causa dorsum curauit, non sine causa manus attriuit, non sine causa frigus & estus tolerauit. Hoc est quod ait: *Vt cum gaudio hoc faciant, & non cum tristitia. Non enim expedit vobis.* Nunquid dixit, non illis expedit? Dixit *non expedit, sed vobis.* Nam illi præpositi, quando contristantur de malis vestris, expedit illis ipsa tristitia, & prodest illis, sed non expedit vobis. Simul ergo in dominico agro bonum operemur, vt simul de mercede gaudeamus. Amen.

FINIS EPISTOLAE AD HEBRAEOS, ET eius expositionis. De laus & gloria.

HAbes lector optime in omnes Diui Pauli Apostoli, & gentium Doctoris præcipui Epistolae, sanctissimam atque argutissimam Diui patris Augustini, Ecclesiae Catholicae Doctoris excellentissimi, nec minus sancti expositionem à Venerabili Beda Presbytero, viro nunquam satis laudato, in morem studiosissimae apicis, ex fragrantissimis Diui Aurelij floribus collectam: & à compluribus studiosis viris recognitam, nuperque diligentius à nobis repositam. Neque enim in eorum sententiam discessero, qui hanc collectionem, eo quod flores sententiarum Augustini contineat, nescio cui Floro Monacho, & non Bedae adiudicent: cum ipse Beda ad finem historiae à se conscriptae: inter cetera, quae de se & lucubrationibus suis attestatus est, ita scripserit: *In Apostolicum quacunquē opusculis Sancti Augustini exposita inueni, cuncta per ordinem transferbere curavi.* Haec ipse. Boni itaque & æqui consulite lectores optimi, & Diui Apostoli præconia, quae sequuntur bencuoli legite.

INCIPIT EPISTOLA ANIANI AD EVANGELVM PRESBYTERVM.

TERVM.

DOMINO sancto Euangelo presbytero Anianus salute a. Recenti experimento didici, quam sint vtilia obsequentibus imperia honorum, qui rectiore quadam ingredientibus benignitatis via, beneficia deserunt sub specie iussionis. Quid enim mihi iucundius, quid fructuosius imperare iussisti, quam vt ex beati viri Ioannis operibus in nostram linguam aliqua transferrem, id est, septem libellos eius, quos super Apostoli Pauli laudibus in Ecclesia aliquando differuit? In quo mihi etsi in sermone peregrino admodum rudi, plus euenit tamen voluptatis & commodi, quam laboris. Secutum est enim, vt eum tibi dum vertere conorè Græco, pressius ipse combiberem, pleniusque tam insignis doctrinae veritate perfruerer, maxime cum vbique diues ingenium in materia locupletiore versetur. Beatus enim hic Paulus exprimitur, non fucatae alicuius laudis adumbratus coloribus, sed inuiolabili virtutum suarum veritate formatus. Quem tam integre vbique, tam solide, nunc ex magnitudine operum, nunc ex illuminatione dictorum, modo ex consilio vario, modo ex dispensationum profundo, tum ex tolerantia passionum, tum ex claritate signorum, eximius laudator asseruit, vt non eum depinxisse solum, verum quasi ad præbendum rursus perfectionis exemplum quodam modo resuscitasse videatur. Nam cum ab

aliis cæterorum merita laudantur, vsitatum quiddam solent, atque exile resonare, & velut in superficie circumvagante sermone virtutes ipsarum nominibus magis suis ad commemorationem videntur venire, quam rebus. Beatus autem Ioannes Paulum altius intuenso, dilucideque in medium proferendo, ipsas mihi videtur inspexisse venas ac medullas virtutum expressisse. Quia ita omnes in ista laudatione viuunt, ita floribus suis decorantur, & fructibus, vt eas prope non minus ab hoc tam sublimiter explicatas, quam ab Apostolo fortasse miremur. Quod quidem opus eo esse apud te amabilius debet, & gratius, de quo sanctorum scripturarum luce rutilans, clarissimi sideris vice notæ Manichæi erroris exagitat. Quantum enim nobis consolationis exoritur, cum cernimus tam erudito, tamque illustri orientis magistro eam, quam in nobis Traducianus oppugnat, astrui veritatem? quam certè beatus Ioannes, vt in omnibus libris suis ita hic quoque ab omni munitate latere custodit, armat, accendit: vt videatur non tam presentes informasse discipulos, quam nobis contra veræ fidei oppugnationem, auxilia præparasse. Quamvis enim ille aduersus necessitatem? quantus pro libero surgit arbitrio? quam nostrorum libris vbique concinens, voluntatis iure seruato diuinæ gratiæ præsidia commendat? quam contra omnium vitiorum tenebras, quam pro cunctarum speculo virtutum splendidissimum vas electionis opponit? Primo beatum Paulum libello, & omnibus præferendo sanctis, & Angelis conferendo. Secundo ex virtutibus eius atque sententiis bonum asserendo naturæ. Tertio eius charitatem præ cunctorum salute feruentissimam comprobando. Quarto de vocatione eius, & confirmata vbique ab ipso Euangelii veritate dicendo. Quinto de passionibus eius, & dispensationum varietatibus disserendo. Sexto soluendo omnes illas quaestiones, quibus Traducianus os innitens beatum Paulum vitiorum obfuscatione commaculat, vt scilicet fidelibus suis Apostolico exemplo peccata conciliet. Septimo ignem zeli eius in Christum & ante honorem quoque apostolatus feruorem docendi supra ceteros efferendo, vt satis liquido clareat, extinctam esse peccandi necessitatem, quam aduersus Manichæos, & doctrina Apostoli depreliatur & vita. Verum nos in tam egregii interpretatione operis, etsi nihil (vt puto) de sensum veritate, non tamen parum de eloquii venustate perdidimus, splendorem tam nobilis styli & elocutionum gratiam exprimere non valentes. Sed ne sic quidem te istud imperasse poeniteat. Neque enim verendum tibi est, ne forte asperitate translationis offensâ, lectionis huius careas voluptate: cum quicquid nobis ex cultu defuit, ornatumque verborum, id totum illius, quem transfulimus, magnifica inuenta compensent. Est enim sanctus Ioannes tam clarus totus, ac fulgidus, vt facile possit sententiarum suarum lumine etiam inter nostri sermonis nubila coruscare.

FINIS EPISTOLAE ANIANI.

INCIPIT LIBER SANCTI IOANNIS CHRYSOSTOMI DE LAVDIBVS BEATI PAULI Apostoli.

HOMILIA PRIMA.

Nihil prorsus errauerit, qui prætat quoddam insigne virtutum, ac paradysum spiritalem Pauli animum nuncupauerit. Tam multa enim gratia floruit, tamque huic gratiæ congruente virtute perfectione resplenduit. Quoniam enim vas electionis effectus est, & bene semetipsum emendare curauit, largissime in eum spiritus munus effusum est. Vnde

mirabiles nobis fluuios genuit, non secundum paradisi fontem quatuor tantum, sed multo etiam plures, & quotidie fluentes, non terram irrigantes, sed animas hominum ad producenda virtutum germina fuscitantes. Quis ergo ad explicanda istius merita sermo sufficiet? Quæ autem lingua laudibus eius inueniatur æqualis, cum omnia, quæ sunt in hominibus bona, anima vna possideat, & ea cuncta plene, atque cumulata, nec solum hominum, sed etiam quod est amplius Angelorum? Nequaquam ergo possumus eius explicare præconia. Nec tamen idcirco reticemus, quin potius propterea dicemus. Est enim hoc maximum laudis genus, cum orationis copiam virtus superat & magnitudo laudati. Sicque vinci multo est nobis gloriosius, quam sæpe vicisse. Vnde igitur opportunius laudum eius sumamus exordium? vnde, inquam, incipiemus aliunde, nisi ab hoc ipso primum, vt ostendamus eum bona omnium possidentem? Siue enim Prophetæ potentius in se aliquid ostenderunt, magisque mirabile, siue Patriarchæ, siue iusti, siue Apostoli, siue martyres, hæc omnia simul colligens Paulus, cum tanto habet cumulo, cum quanto nullus eorum bonum, quo excelebat, impleuit. Hoc itaque diligentius inuere. Abel obtulit sacrificium, & inde laudatur. Sed si Pauli hostiam adducamus in medium, quantum cælum à terra, superior apparebit. Quem ergo vultis, vt memoret? Non enim vna tantum modo est. Siquidem semetipsum per dies singulos immolabat. Quam tamen rursus hostiam dupliciter offerebat, tum in corde, tum in corpore suo mortificationem IESU sine intermissione circumferens. Nam & ad pericula iugiter parabatur, consummans voluntate martyrium, & naturam in se mortificando carnis, nihil minus, quam immolata Deo hostiæ munus implebat, imo etiam multo amplius. Non oues enim offerebat, aut boues, sed semetipsum per dies singulos dupliciter (vt diximus) immolabat. Propter quod confitendo dicebat: *Ego enim iam immolator*. Sanguinem vtique suum immolationem vocans. Neque verò his tantummodo sacrificiis contentus fuit, sed quia bene seipsum consecrauerat Deo, etiam orbem vniuersum studuit offerre.

Qui terram videlicet ac mare, Græciam simul atque Barbariam, omnem prorsus (quanta est sub sole) regionem quasi volitans circuiuit, non simplici labore, velut in vacuum itinera percurrens, sed peccatorum spinas pariter euellens, & verbum seminans vbique pietatis, fugans errores, veritatem reducens, ex hominibus faciens Angelos, quinimo ipsos homines quasi ex dæmonibus Angelos prouehens. Propter quod iam hinc post sudores plurimos ac trophæa innumerabilia transiturus, pro discipulorum consolatione dicebat: *Sed & si immolator super sacrificium & obsequium fidei nostræ, gaudeo & congratulabor omnibus vobis. Propter quod & vos gaudeat, & congratulamini mihi. Qui dnam igitur huic hostiæ reperietur æquale, quam Paulus gladio sancti Spiritus immolauit, quamque in illo altario obtulit, quod supra cælos locatum est? Sed Abel dolo germani percussus occubuit, atque hinc effectus est clarior. Vt ergo innumeras tibi ostendi mortes, tot vtique, quot etiam dies beatus iste in prædicatione vixit. Sin verò eam quoque vis nosse mortem, quæ nouissime etiam rebus impleta est: Abel quidem à fratre, vt nihil à se læso, ita nullis affecto beneficiis interemptus est. Paulus verò ab eis est interfectus, quos innumeris malis cupiebat eripere, & propter quos sustinuit vniuersa mala, quæ passus est. Sed Noe iustus in generatione sua atque perfectus, & solus erat talis in cunctis. Sed & Paulus solus inter omnes talis inuentus est. Et ille quidem se tantummodo legitur seruasse cum liberis: hic autem multo sæuiores vndarum inundante diluio, nõ arcam coaptando compagibus tabularum, sed Epistolæ componendo pro tabulis: non duos, vel tres, aut quinque cognatos, sed vniuersum prorsus orbem mergi periclitantem, ex mediis fluctibus liberauit. Nec verò erat hæc talis arca, vt vno circumferretur loco, quæ vtique orbis terminos comprehendit. Nam vsque nunc omnes in hanc arcam Paulus inducit, quam certe capacem saluandæ multitudinis præparauit. Quæ suscipiens irrationalibus pene animalibus stultiores, imitatores efficit Angelorum. Et*

hinc quoque illam vincit arcam, quia illa quidem coruum recipiens, coruum rursus emittit, & includens lapum, feritatem eius mutare non potuit. Hic verò accipitres, miluosque suscipiens, fecit columbas, & excludens irrationalitatem omnem atque feritatem, mansuetudinem spiritus introduxit. Manet hodieque hæc arca nauigans, nec tamen aliquando dissoluitur, nec valet tabulas eius vlla malitiæ laxare tempestas, quin potius ipsa tempestatis motus nauigando compefcuit. Quod satis cõsequenter effectum est. Non enim bitumine ac pice, sed sancto Spiritu eius tabulæ sunt perunctæ, sed Abraham mirantur omnes, quia cum audisset Abraham: *Exi de terra tua, & de cognatione tua, & domos reliquit, & patriam, & amicos, atque cognatos, quorum omnium iacturam solo diuini amoris præcepto pensabat.*

Nam & nos eum propterea miramur. Sed quid Paulus possit æquari, qui non modo patriam, cognatos, ac domum, sed ipsum quoque mundum reliquit, imo etiam cælum, & cælum cæli? Et hæc omnia Christum suscipiendo despexit, vnum pro cunctis illud & solum, id est, Christi charitatem requirens, *Neque presentia (inquit) neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.* Sed Abraham in periculum seipsum tradens, hostibus filium fratris eripuit. At Paulus non fratris filium, neque tres aut quinque vrbes, sed orbem vniuersum de ipsa diaboli extorsit manu innumerabilia per dies singulos pericula sustinendo, propriisque mortibus maximam securitatem aliis comparando. Caput bonorum eius, culmenque philosophiæ est, quod filium voluerit immolare. Sed hic quoque inueniemus Paulum primas partes tenentem, qui non filium, sed semetipsum (vt dixi) millies immolauit.

In Isaac quidem aliquis admiratur, & alia quidem plurima, sed præcipue patientiam: quoniam puteos fodiens, & de propriis exagitans laboribus, minime resistebat, sed factus à se puteos obrui patiebatur, atque ad alium semper migrabat locum: neque collecta suorum manu in aduersarios irruerat, sed propria possessione vbique cedebat, quoad vsque illorum iniquissimam expleret cupiditatem. At Paulus non puteos cernens lapidibus obrutos, sed proprium corpus, non solum sicut ille cedebat, sed eos etiam, à quibus lapidabatur, in cælum studebat euehere. Quanto enim amplius obruebatur iste fons, tanto erumpebat magis, ac plures ex se fluuios effundendo emanabat. De longanimitate atque patientia huius filium Iacob scriptura miratur. Et quænam illa est tam adamantina prorsus anima, quæ Pauli patientiam possit imitari? Neque enim bis septem annorum, sed totius vitæ seruitium pro ipsa per tulit Christi: non adustus solum æstu diei, & noctis gelu, sed tentationes mille perpetiens, & nunc quidem verberibus, nunc verò lapidibus scissus, atque collisus, & modo quidem bestiis, modo autem fluctibus pugnans, modo etiam nimix atque continuæ reluctans fami diebus ac noctibus. Et inter certamina vbique proficiens, captas oues ex diaboli faucibus abstrahabat. Sed Ioseph pudicitix virtute decoratus est. Et ego vereor, ne iam ridiculum sit hinc Paulum laudare, qui semetipsum mundo crucifigens, ita non solum humanorum corporum pulchritudines, sed omnia etiam, quæ videntur rebus clara ac decora cernebat, quemadmodum nos fauillam cineremque despiciamus, & quasi mortuus, prorsus ad mortuum immobilis permanebat. Itaque cum tanta animi cura comprimeret incentina vitiorum & naturæ, nihil humanum ad aliquem aliquando perpeffus est. Stupent certe Iob omnes homines, & valde vtique consequenter. Est enim ille athleta mirabilis, & qui Paulum ipsum velut ex aduerso possit aspicere ob patientiam puritatemque vitæ, ob testimonium Dei, propter illam fortissimam cum diabolo pugnam, propter victoriam, quæ pugnam secuta est. Et Paulus non mensibus tantum, sed annis plurimis in agone perdurans, tam clarus emicuit, non terræ gleba saniem carnis radens, sed in ipsius intelligibiles os leonis frequenter incurrens, & pugnans aduersus tentationes innumeras, omni erat lapide tolerantior.

Qui non à tribus & quatuor amicis, sed à cunctis infidelibus, à falsis etiam fratribus, opprobria sustinebat, confutatus ab omnibus, atque maledictus. Sed illius erat magna hospitalitas, & cura parvorum siue pauperum. Nec nos quidem istud negamus, sed Pauli eam liberalitate inferiorem docemus: & tanto inferiorem, quanto anima est corpus inferius. Quam enim ille curam impendebat carne debilibus, hanc iste anima morbidis exhibebat: nunc mentis sensibus claudicantes dirigendo in recti itineris incessu: nunc nuditate deformes stola cœlestis philosophiæ vestiendo in corporalibus quoque beneficiis tanto iste superabat, quanto amplius est in fame & egestate viuentem indigentibus ferre præsidium, quam id ipsum de diuitiarum affluentia ministrare. Nam illius quidem omni aduenienti aperiebatur domus: huius vero anima vniverso patebat orbi, ac fidelium populos benigne mentis recipiebat hospitio, dicens: *Non angustiamini in nobis, angustiamini vero in visceribus vestris.* Et ille quidem, cum boues ac oves haberet innumeras, erat in pauperes liberalis: hic vero nihil amplius corpore suo possidens, de hoc ipso sufficienter indigentibus ministrabat. Quod alicubi ipse commemorans, necessitatibus, inquit, meis, & his qui mecum erant, ministrauerunt manus istæ. Corporis enim sui operam velut ex quadam possessione fructus esurientibus deputabat. Sed vermes videlicet ac vulnera, sæuosque atque intolerabiles sancto Iob inferebat dolores. Et ego fateor. Sed si per tam multos annos Pauli verbera, & cum iugi fame etiam nuditate, catenas, carcerem, insidias, periculaque consideres, quæ à domesticis, ab extraneis, à tyrannis, à toto postremo patiebatur orbe: addas huc etiam his profecto amariora, id est pro eis, qui labebantur, dolores, sollicitudinem quam pro Ecclesiis omnibus, vltionem quam pro scandalizatis singulis perferebat: videbis quàm omni erat saxo durior anima ista perpetuens, & ferrum atque adamantem firmitate superabat. Quæ enim Iob corpore, hæc Paulus Apostolus mente sustinuit, quem omni febre molestior de singulis quibusque labentibus mæstitia consumebat. Vnde & iuges lachrymarum ex eo fontes, non diebus solum, sed etiam noctibus effluebant, omnique muliere parturiente vehementius attingebatur in singulis. Propter quod etiam dicebat beatus Paulus Apostolus: *Filioli mei, quos iterum parturio,* & cætera. Quem verò iam quispiam post Iob putat esse mirabilem? Moysen profecto. Sed hunc etiam Paulus satis eminenti virtute transcendit. Cuius quidem multa sunt alia præclara, sed caput sanctæ illius animæ atque fastigium est: quoniam pro Iudæorum salute deleri elegit à libro. Sed Moyses cum cæteris optauit perire, Apostolus Paulus pro cæteris. Non enim cum pereuntibus perire voluit, sed ut saluarentur alii ipse de gloriæ æternitate decidere. Et ille quidem Pharaoni, iste autem diabolo quotidie repugnabat. Et ille pro vna gente, iste verò pro vniverso orbe certauit, non sudore, sed sanguine vice sudoris vndique profluente, cum non solum habitabiles mundi partes, verum etiam deserta ad cultum religionis adduceret, nec solum Græcorum populos, verum & Barbarorum. Poteram quidem & Iesum Naue, & Samuel, & alios Prophetas in comparisonem vocare, sed ne sermonem faciam longiorem, ad ipsa eorum capita conscendam. Cum enim istis excelsior apparuerit, nulla proforsus de aliis ambiguitas relinquatur. Quinam ergò eminentiores videntur? Quis post hos alius, nisi Propheta Dauid, Helias ac Ioannes Baptista, quorum vnus prioris, alter secundi est præcursor aduentus? Propter quod etiam nominis communionem coniuncti sunt. Quid igitur in Dauid præcipuum reperitur? Sine dubio hospitalitas, atque erga Deum feruens amor. Et quis amplius, imo quis ita, ut anima Pauli hæc vtraque compleuit? Admirandum autem in Helia ego minime reor, quia cœlum clausit, quia induxit famem, quia ignem de cœlo sermone compotuit, sed quia celauit pro Deo: eratque in hoc mentis affectu, ipso igne vehementior. Sed si Pauli zelum diligenter inspicias, tanto eum inuenias excelsiorem, quanto ille Prophetis cæteris eminebat. Quid enim illis verbis reperitur æquale, quæ gloriæ Domini zelando dicebat: *Quoniam optabam esse anathema pro fratribus*

meis, qui sunt cognati mei secundum carnem? Propterea à cœlis sibi propositis, ac præmiis & coronis tardauit ac distulit, dicens: *Permanere autem in carne necessarium propter vos.* Propterea non solum istam quæ cernitur, sed illam quoque, quæ intelligitur creaturam nequaquam sufficere sibi credit ad ostendendum zelum & charitatem, qua ardebat in Christum Iesum, sed etiam aliam, quæ non est, sermone formauit, ut quod tota voluntate cupiebat, exprimeret. Sed Ioannes in cibum locustas, & mel syluestre sumebat. Sed Apostolus Paulus ita in medio mundi strepitu, quem admodum ille in eremo quiete versatus est: non quidem passus locustis, aut melle syluestri: multo autem his victu viliori contentus, ac ne necessario quidem indulgens cibo præferuenti prædicanti studio.

Verum illius aduersus Herodem apparuit magna constantia, & iste non vnus aut duo, aut tres, sed innumeros in sublimi positos potestatem corripuit, imo longe illo sauiiores tyrannos. Restat ut Paulum iam Angelis comparemus. Ideoque relinquentes terram etiam cœlorum fastigia transeamus. Sed nullus sermonem nostrum accuset audacia. Si enim Ioannem & sacerdotes Dei scriptura Angelos nominauit, quid mirum, si præstantiorem omnibus Paulum illis virtutibus conferamus? Quid ergò esse in Angelis, magnificum prædicamus? Profecto quia cum omni cura obediunt Deo. Quod Propheta Dauid quoque, admirando dicebat: *Potentes virtute, facientes verbum eius.* Huic enim bono prorsus nihil est æquale, etiam si sint millies in corpore. Hoc est enim, quod maxime eos præstat beatos, quæ obediunt præceptis, quia eum in nullo aliquando contemnunt. Hoc igitur & in Paulo plene animaduerti potest, cum omni diligetia & cautione seruatum. Non solum autem sermonem eius impleuit, verum etiam præcepta, supraque præcepta. Hoc quippe beatus Paulus Apostolus de *1. Cor. 9.* clarans, ait: *Quæ est ergo merces mea? Ut Euangelium prædicans, Psal. 101.* sine sumptu ponam Euangelium Dei. Quid verò aliud in Angelis Propheta miratur? *Quis facis* (inquit) *Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem vrentem.* Sed hoc etiam in Paulo possumus inuenire, qui velut ignis ac spiritus totum terrarum percurrit orbem, percurrentemque purgavit. Sed necdum cœlum iste fortitus est. Et hoc est omnino mirabile, quia talis versabatur in terris, mortali adhuc carne circumdatus, cum incorporealium potestatum virtute certabat. Quanta ergò nos sumus condemnatione digni, cum vno homine bona omnia in se congregante, ne minimam quidem eorum partem studemus imitari. Hæc assidue mente volentes, & nos ipsos inculpabiles præbeamus, & ad illius zelum studeamus accedere, ut ad eadem bona peruenire mereamur: Gratia & misericordia Dñi nostri Iesu Christi, cui gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

HOMILIA II.

QUID sit homo, & quanta naturæ nostræ nobilitas, quantaque; capax virtutis hoc animal, præcipue ex omnibus Paulus ostendit. Qui nunc stetit aduersus criminatores humanæ creaturæ clarissima pro Deo voce respondens, cohortans ad studia virtutis, & impudentissima blasphemantium ora concludens: docens quoque, quod inter Angelos hominesque non grande sit medium, si tamé nos ipsos diligentius extollamus. Non enim aliam fortitus est ille naturam, nec dissimilem nactus animam, neque alterum habitans mundum, sed in eadem terra, eademque regione, sub eisdem & legibus nutritus, & moribus cunctos, qui nunc vel sunt homines, vel fuerunt altius virtute transcendit. Vbi igitur nunc illi sunt, qui vitia in procliuo, virtutem in arduo collocarunt? hic enim illis palam repugnat, dicens: *Quod enim in presenti est momentaneum, ac* *2. Cor. 4.* *leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum nobis gloriæ pondus operatur.* Si autem huiusmodi tribulationes inueniuntur leues, quanto magis hæc, quæ in nobis sunt voluptates. Neque verò hoc solum in illo mirabile est, quod præabundantia deuotionis quodammodo non sensit dolores pro virtute susceptos, sed etiam quod virtutem ipsam nec mercede pensauit. Nam nos quidem propter eam,

nec proposita mercede certamus, quam ille complectens, etiam sine præmio diligebat cuncta illa, quæ asperitate sui videntur impedire virtutem, cum omni magnanimitate perpetuens. Qui neque infirmitatem corporis, neque multitudinem circumstantium vndique negotiorum, neque tyrannidem naturæ, nec quicquam aliud causatus est, cum vtiq; maior illi, quàm cunctis & militiæ principibus & regibus terræ esset cura commissa. Sed quotidie celsior, quotidie assurgebat ardentior, & intentatis sibi periculis noua semper alacritate pugnabat. Ideoque significans, dicebat: *Eorum quæ retro sunt, obliuiscens, ad ea vero, quæ priora sunt, extendens me.* Qui cum sibi mortem iam imminentem videret, ad communionem delectationemq; gaudij alios prouocabat, dicens: *Gaudete, & congratulamini mihi.* Ac periculis, iniurijs, opprobrijsq; propositis rursus exultat, & Corinthijs scribens, ait: *Placeo mihi in infirmitatibus meis:* cum vtiq; hæc ipsa esse diceret arma iustitiæ, ostendens hinc sibi fructum maximum prouenire. Itaque cum inter medias inimicorum versaretur insidias, quans tamen de omni eorum referebat impugnatione victorias: & vbique scissus verberibus, affectus iniurijs, atq; maledictis, quasi triumphales pompas ageret, crebraq; trophæa strueret, ornabatur, gratiasq; referebat Deo, dicens: *Deo autem gratias, qui semper triumphat nos.* Itaq; ad confusionem & iniurias, quas ob prædicandi studium sustinebat, magis quàm ad bonorum oblectamenta properabat mortis potius, quàm vitæ desiderij appetens, paupertatis quàm opulentiæ, & multo amplius laborem desiderās, quàm alij requiem post laborem ac mœrorem magis eligēs, quàm alij voluptatem, studiosius pro inimicis orans, quàm alij aduersum inimicos.

Conuerterat omnem orbem terrarum, imo nos eū verè peruertimus. Ab illo autem sic est custoditus, quemadmodum à Deo fuerat institutus. Illa enim omnia, quæ appetebantur à Paulo, naturæ congrua: hæc vero, quæ idem ille fugiebat, contraria iudicantur. Vnde istud p̄bari potest? Quia homo vtiq; cum esset Paulus, ad illa tamen magis, quàm ad ista currebat. Vnum enim illi formidandum erat atq; metuendum, offensā nimirum Dei, nec quicquam aliud omnino. Ergo nec desiderabile illi aliud erat, nisi placere semper Deo. Non dico autem, quia nihil præsentium desiderabat, sed nec ipsorum aliquid futurorum. Non enim mihi dicas vrbes & gentes, exercitus, pecunias, puincias, potestates. Hæc enim ille nec quasi araneorum fila reputauit, sed ea ipsa pene, quæ promittuntur in cælis: & tūc eius ardentem in Christo amorem videbis. Hic siquidem præ illius dilectione, non Angelorum, non Archangelorum admiratio est dignitate, nec quicquam horum simile concupiuit. Quod enim erat maius omnibus, Christi amore fruebatur, cum hoc beatiorum se cunctis putabat, sine hoc autem neque dominatum, neque principatum focus esse cupiebat: sed cum hac dilectione magis esse vel extremus optabat, imo etiam ex numero punitorū, quàm sine hac inter summos, & honore sublimes. Hoc enim erat illi maximum, & singulare tormentum, ab hac charitate discedere. Hæc illi erat gehenna, hæc sola pœna, hæc infinita & intoleranda supplicia, sicut etiam perfriui charitate Christi. Hoc illi vita, hoc mundus, hoc angelus, hoc præsentia, hoc futura, hoc regnum, hoc promissio, hoc bona videbantur innumera. Propter hoc vero nihil in tristitium parte ponebat. Horum enim, quæ hic habentur, nihil asperum, nihil etiam suauiter reputabat. Sic despiciebat vniuersa, quæ cernimus, vt solet herba iam putrefacta contemni. Tyrannos vero ac populos spirantes furorem, velut quosdam esse culices existimabat. Mortem vero, ac cruciatum, & mille supplicia, quasi ludum putabat esse puerorum: dummodo propter Christum aliquid sustineret. Tunc enim & hæc amplectebatur libenter, & decorabatur vincitū catena magis quàm diademate coronatus. Etenim coronatus carcere, habitabat cælum, ac libentius verbera excipiebat, & vulnera, quàm alij brauia diripiunt: & dolores non minus quàm præmia diligebat, cum ipsos vtiq; dolores loco duceret præmiorum. Propterea enim illos etiā gratiam nominabat. Quem sensum diligenter expende.

Præmium certe erat *dissolui, & esse cum Christo, permanere au-*

tem in carne, certamen. Sed tamen propter Christi desiderium præmia differebat cupiditate certaminis, idque magis necessarium esse dicebat. E regione vero anathema à Christo fieri certamen erat & dolor: magis autem supra certamen, supraq; omnem dolorem. At vero esse cū Christo erat præmium singulare. Paulus tamen propter Christum illud maluit, quàm istud eligere. Sed profecto dicat hic aliquis, quoniam hæc omnia propter Christum suauius esse dicebat. Hoc plane etiam ipse confiteor, quoniam quæ nobis sunt causa tristitiæ, hæc illi pariebant maximam voluptatem. Et quid ego pericula ærumnasq; commemoro? In mœrore enim maximo ille versabatur, propter quod dicebat: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scād alix. atur, & ego non vrōr?* Et si in mœrore quoque dicat quis inesse aliquam voluptatem: multi enim illorum, qui filiorū moribus vulnerantur, aliquid cōsolationis accipiunt cum suis fletibus relinquuntur, magisq; dolent, cum dolere prohibentur. Sic & Paulus nocte & die consolationem accipiebat ex lachrymis. Nullus siquidem tam certo affectu mala propria, quàm ille desolebat aliena. Quemadmodum enim illum opinaris afflictum, cum perditionem desereret? Qui vt illi salui fierent, à cælorum gloria cupiebat excludi. Et hoc vnde manifestum est? Quia feliciter non saluari illos multo acerbius existimabat, quàm semetipsum p̄ire. Aut si non acerbius, nunquam aliud optasset, quod vtiq; quasi tolerabilius elegit. Qui, cum certe spe maxima futuri præmij pasceretur, nō perfunctorie aliud optabat, sed clamabat, dicens: *Quoniam tristitia est mihi magna, & continuus dolor cordi meo.* Hunc ergo & de singulis (vt ita dixerim) habitatoribus mundi: tam vehementem dolorem, & in commune pro cunctis, & Gentibus scilicet & vrbibus: & pro vnoquoque peculiariter lamentantem, cui nam rerum aliquis poterit comparare? Cui ferro? Cui adamantini? Quidnam illam aliquis appeller animam? Auream ne magis an adamantinam? Nam & omni erat adamante fortior, & auro gemmisq; preciosior. Et alteram quidem materiam firmitate: alteram vero superabat preciositate. Cui igitur rei hæc ab aliquo anima comparatur? Earum quidē quæ sunt, omnino nulli. Quod si vel auro adamantis fortitudo, vel adamantini honor daretur auri: tunc forte aliquo modo cōparatio eius Pauli posset animæ conuenire. Sed quid ego adamantem & aurū ad similitudinem adduco Pauli? Mundum si è diuerso appendas omnem, etiam tunc videbis appetere Paulum vrgere pondus examinis. Si enim de his, quæ in melotis & specubus in exigua orbis parte versant, hoc dictum est: quanto magis nos dicimus Paulum mundo & omnium, quæ in mundo sunt digniorem? Si igitur etiam mundus eo dignus non est, sit forte vel cælum. Sed istud quoque inuenitur inferius. Si enim iste non cælum solum, sed etiam quæ habentur in cælis, Dei postposuit charitati: quomodo non magis Dominus, qui tanto est benignior Paulo, quāto malitiam bonitas antecellit, innumeris enim cæcis iudicat digniorem? Non enim nos tantum diligit Deus, quantum à nobis ipse diligitur: sed tanto effusius, quantum ne sermo quidem sufficit explicare.

Consideremus ergo quantis illum honoribus, etiam ante tempus resurrectionis extulerit. In paradysum rapuit, in cælum tertium subleuauit: ineffabilis arcani fecit esse participem, taliumque mysteriorum conscium, quæ nulli hominum fas fuerit confiteri. Nec in merito. Siquidem Paulus in terra gradiens, sic se agebat in cunctis, quasi Angelorū societate frueretur. Nam passibili adhuc corpori colligatus illorum perfectione gaudebat: tantisque fragilitatibus subditus in nullo inferior supernis virtutibus apparere certabat. Nam & tanquam pennatus totum docendo peruolauit orbem, & velut incorporeus labores, periculaque contempsit: & quasi iam cælum possidēs, cuncta prorsus terrena despexit, & tanquam cum ipsis iam incorporeis virtutibus degeret, ita iugi mentis intentione vigilauit. Et Angelis quippe sæpe diuersarum gentium cura commissa est: sed nullus illorum ita creditum sibi populum gubernauit, vt Paulus vniuersum gubernauit orbem. Neq; vero dicas, quia hæc non perficiebantur à Paulo. Hoc enim etiā nos fatemur. Sed si non ipse erat, qui cuncta complebat:

2. Cor. 11.

Rom. 9.

nequaquam tamen ab eorum operum laudibus separatur. Quia utique dignum se tantæ gratiæ præparauit, per quam tam magnifica & gloriosa perficeret. Michaeli gens commissa est Iudæorum. Paulo vero terræ, ac mariæ, atque vniuersi orbis habitatio, ipsumque desertum. Et hæc non ad iniuriam (quod absit) dicimus Angelorum, sed ostendimus esse possibile illis hominem copulari, iuxtaque illorum merita consistere. Cuius autem rei gratia non Angelis potius hæc prædicationis cura commissa est? Ut nullum scilicet excusationis colorem deses inueniret, ac negligens, ac ne tu ad diuersitatem naturæ confugeret dormiendo. Deinde ut tanto etiam maior operum admiratio nasceretur, quanto de natura inferiore procederent. Quomodo enim non admirabile hoc atque improuisum videtur, cum ex terrena lingua sermo proficiens mortem fugat, peccata dissoluit, tenebras cæcitatatis illuminat, & mutatione mirifica terram conuertit in cælum? Propter hoc igitur stupeo virtutem Dei, propter hoc admiror promptum animum Pauli: quoniam se talem studuit exhibere, ut non miremini solum, verum etiam imitemini tam clarum hoc virtutis exemplum. Sic namque poterimus, coronarum eius esse participes. Quod si aliquis nos dixisse miratur, quia quicumque habuerit Pauli merita, eadem sit habiturus & præmia, ipsum audiat ista dicentem: *Certamen* (inquit) *bonum certavi, cursum consummaui, fidem seruaui. De cætero reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & omnibus, qui diligunt aduentum eius.* Vides certe, ut cunctos in eandem gloriæ communionem vocet. Quia igitur omnibus eadē corona posita est, studeamus omnes digni illis bonis, quæ promissa sunt, inueniri. Neque solum magnitudinem, atque eminentiam in illo debemus considerare virtutum, & promptum illud animi eius, atque robustum, per quod ad tantam meruit gratiam peruenire, sed & naturæ societatem, per quam nobis in cunctis ille participat. Et sic etiam, quæ valde sunt ardua, facilia nobis videbuntur, ac leuia, breuique hoc tempore laborantes, incorruptibilem illam gestabimus, atque immortalē coronam, & gratia misericordia Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

HOMILIA III.

Beatus Paulus, qui tantam vim humanæ alacritatis ostendit, ut ad cælum quoque ipsum valeat subuolare præter mittens Angelos, aliasque virtutes: aliquando quidē suo exemplo Christi nos fieri imitatores iubet dicendo: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Aliquando quidem de se recitans, ad ipsius nos imitationem Dei extendit, dicens: *Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi.* Iam vero demonstrans: quia nihil ita hanc imitationem pariat, quam si ita viuat aliquis, ut bonum eius in commune proficiat, atque vniuersis utiliora provideat, adiunxit: *Ambulate in charitate Dei.* Ideo cum dixisset: *Imitatores Dei estote,* continuo de charitate disseruit: quia hæc præcipue virtus homines Deo facit proximis. Quantæcunque enim sint alię, inferiorem tenentes locum, cunctæ erga hominum studia versantur, ut est contra concupiscentiam pugna, & quod aduersus galam geritur bellum, ut in auaritiæ interitum acies ordinata: ut cum iracundiæ furore conflictus. Diligere vero Deo nobisque commune est.

Propterea & Dominus imperabat: *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filij patris vesteri, qui in cælis est.* Hoc igitur & Paulus cunctorum intelligens caput esse bonorum, omni in se studio exprimeret curauit. Nemo enim ita dilexit inimicos, nemo erga insidiosos suos tam beneficus fuit, nullus pro afflictoribus suis ræta perpeffus est. Non enim illa, quæ patitur, sed naturæ copulam cogitabat, quantoque amplius efferebantur inimici, tanto magis eorum miserabatur insaniam. Ut enim aliquis indulgentissimus pater afficitur erga filium præternitum comprehensum, cuius quæto magis conuictus est busque pulsatur, tanto eum potius miseratur ac dolet: ita Paulus, qui de ipsa magnitudine passionum eorum, à quibus affligebatur, æstimaret

furorem, maiora illis adhibebat fomenta pietatis. Audi igitur quàm compatiēter, quàmque mansuete nobis pro illis loquatur, qui eum quinquies verberauerant, qui catenis onerauerant, qui vinculis constrinxerant, qui ipsum eius sibi frangebant cruorem, quique illum quoti die diserpere cupiebant. *Testimonium, inquit, illis perhibeo quoniam amulationem Dei habent, sed non secundum scientiam.* Rursus eum, qui se supra illos superbiter efferebat refrenans: *Noli, ait, altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus tuis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.* Quia enim cognouerat dominicam iam in illos processisse sententiam: quod vnum & solum in sua erat potestate, præstabat. Sæpe lachrymabar, vehementer pro illis dolebat, volentes eis insultare prohibebat, atque in quantum poterat, laborabat vmbam eius excusationis obtendere. Et quia propter contumaciam eorum, atque duritiam, persuadere illis fidem sermone non poterat, ad orationes cōuertebatur assiduas. *Fratres, inquit, volumus quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum fit pro illis in salutem.* Spe quoque illos meliore sollicitat, dicens: *Sine penitentia enim sunt dona, & vocatio Dei, ut non pertinacius usque ad finem desperatione moriantur.* Quæ utique omnia sunt amantis, & valde eorum utilitatibus prouidentis, ut cum dixit: *Veniet ex Sion, qui eripiat, & auertat impietates ab Iacob.* Mordebat namque vehementer, ac penitus disciebat, cum eos pereuntes videret. Propter quod & multa solatia adhibebat huic dolori, aliquando quidem dicens: *Veniet ex Sion, qui eripiat & auertat impietatem ab Iacob?* aliquando vero. Et illi non crederent, ut illorum misericordiam consequantur. Facit autem hoc etiam Hieremias, vim quādam inferens, atque contendens excusationem aliquam pro delinquentibus inuenire. Nunc quidem dicens: *Si peccata nostra resistunt nobis, & rursus. Non est in homine via eius, nec homo ibit & dirigit iter suum, & rursus alibi: Memento, quoniam pulvis sumus.* Mos etenim est omnino celeberrimus, ut hi qui pro delinquentibus deprecantur: etsi nihil idoneum afferant ad rogandum, saltem vmbam quandam pro eis excusationis oppugnant, non certa verborum proprietate munitam, nec quæ trahi possit in dogmata, sed quæ pro pereuntibus tantummodo consoletur dolentem. Non ergo huiusmodi excusationes scrupulosius ponderemus, sed intelligamus esse illas dolentis animæ, ac dicere aliquid pro peccatoribus requirentis: iuxtaque hunc modum hæc, quæ superius dicta sunt sentiamus. Putas autem quia erga solos Iudæos talis extiterit, ad alios vero, vel domesticos, vel extraneos non se multo etiam præbuerit mitiorem. Audi igitur, quid ad Timotheum sit locutus: *Seruuum, inquit, Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, doctorem, patientem, cum modestia corripientem eos, qui resistunt: ne quando det illis Deus penitentiam ad cognoscendam veritatem, & respiciant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem.* Vis autem probare, quàm modeste etiam cum illis loquatur, qui in peccato corruerant? Audi quid Corinthijs dixerit: *Timeo, inquit, ne cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs, qui ante peccauerunt, & non egerunt penitentiam super immunditia & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.* Et ad Galatas: *Filioli, ait, mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.* Et in causa eius, qui fuerat fornicatus, non minus eo ipso, qui pro peccato suo lamentabatur dolet, proque illo alios deprecatur, dicens: *Confirmate in illo charitatem.* Sed & quando ab Ecclesiæ illum corpore separat, quàm multis hoc lachrymis gemituque faciebat? *Ex multa, inquit, tribulatione, & cordis angustia scripsi vobis per multas lachrymas, non ut contristemini, sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.* Et rursus: *Factus sum Iudæus tanquam Iudæus, his qui sub lege erant, quasi sub lege esse. Factus sum infirmus infirmus. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem saluos.*

Vidisti ne quæso animam omnia terrena superantem? Omnem enim profus hominem Deo exhibere cupiebat, & omnes, quantum ad ipsum spectat, exhibuit. Quasi enim vniuersum mundum ipse genuisset, sic perturbabatur, sic currebat, sic omnes in regnum Dei festinabat inducere, docendo, pollicendo, meditando, tum orando pro ipsis, tum ipsis etiam supplicando, & terrendo:

2. Cor. 4.

Ephes. 5.

Matth. 5.

Rom. 10. & 12.

Ibidem.

Timot. 2.

2. Cor. 2. Ibidem.

1. Cor. 9.

Dæmones & corruptores animarum fugando. Aliquando epistolis, aliquando præsentia: nunc sermone, nunc rebus: per discipulos, per semetipsum erigere labentes: stantes vero firmare, humi iacentes at tollere, sanare contritos: torpentis oleo exhortationis animare, inimicis insonare: terribile, hostes minaciter intueri, more optimi cuiusdam ducis, & medici artis suæ instrumenta gestantis. Protector ipse bellantium, ipse sedulus ægrotorum minister, & vnus omnium officiorum personas exercitui vbique custodiens. Nec in spiritualibus solum tam egregium conseruabat duce: sed in carnalibus quoque plurima sollicitudinis, ac prudentiæ suæ documenta præstabat. Audi itaque, quem admodum etiam pro vna muliere ad vniuersum scribat populum, dicens: *Commendo autem vobis Phæben sororem meam, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est Cenchris, vt eam suscipiatis in domo digne sanctis, & assistatis ei in quocunque negotio vestri indiguerit, & iterum: Nostis (ait) domum Stephane, vt vos subditi sitis eiusmodi, & rursus: Cognoscite qui eiusmodi sunt.* Est enim hoc quoque proprium ac familiare in dilectione sanctorum. Sic namque & Helisæe mulierem illam susceptricem suam, non spiritualibus solum, verum etiam carnalibus beneficijs remunerat. Propter quod multa sollicitudine, curaque dicebat: *Si est tibi sermo ad regem, vel ad principem.* Et quid mirum, si commendationem per literas præstitit Paulus, qui & ad se aliquos euocans, nec de viatico eorum curam gerere dedignatus est, idque ipsum in Epistola sua scribere? Siquidem Tito scribens, ait: *Zenam legisperitum, & Apollo sollicitè præmitte, vt nihil eis desit.* Qui commendans aliquos tam studiose scripsit, atque sollicitè, multo magis sicubi vidisset periclitantes, cuncta fecisset. Ad Philemonem quoque propter Onesimum scribens, vide quam omne impendebat studium, quam intente ac sollicitè deprecetur. Qui autem pro vno seruulo, maximeque fugitio, & qui ex rebus Domini multa subtraxerat, integram omnique affectu plenam Epistolâ sine cunctatione composuit, qualis circa alios fuerit, attende. Vnum enim hoc ille dignum pudore putauit, aliquid scilicet pro cuiuslibet salute negligere. Propter hoc agebat omnia, & commouebat, nec omnino quicquam pro his, qui saluandi erant, cunctabatur impendere, non verba, non pecunias, non denique corpus ipsum. Qui enim millies semetipsum tradiderat in mortem, multo magis si habuisset, nec pecunijs pepercisset. Et quid dico, si habuisset, cum probare possim, nec pepercisse eum pecunijs etiam nihil habentem? Sed ne ambiguo putetur esse, quod dicimus, audi ipsum rursus loquentem: *Quoniam libenter, inquit, impendam, & super impendam ipse pro animabus vestris.* Et ad Philippenses scribens, ait: *Necessitatibus meis, & his, qui mecum erant, ministrauerunt manus ista.* Cum ergo celsus in omnium consisteret arce virtutum: omnem tamen flammam præcipuo charitatis ardore vincebat. Vt enim missum in ignem ferrum totum profecto ignis efficitur, sic Paulus charitate succensus totus effectus est charitas. Qui quasi communis totius mundi esset pater, ita in amore hominum ipsos eorum imitabatur parentes, imo cunctos non carnales modo, verum etiam spirituales patres sollicitudine ac pietate superabat, & pecunias, & verba, & corpus, & animam pro his, quos diligebat, impendens. Propter hoc itaque charitatem etiam plenitudinem legis vocabat & vinculum perfectionis, & omnium bonorum matrem, & initium, finemque virtutum. Proptereaque dicebat: *Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona.* Et rursus: *Non adulterabis, non occides, & si quod aliud est mandatum, in hoc verbo instruitur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Quia igitur & initium, & finis, & bona omnino vniuersa dilectio est, vel in ipsa Paulum studeamus imitari. Etenim hic illius ope talis effectus est. Non enim mihi poponas mortuos, quos sapius suscitauit, neque leprosos, quos eadem virtute mundauit, nihil à te horum requirit Deus. Posside charitatem Pauli, & perfectam adipisceris coronam. Cuius vero ista sententia est? Ipsius nutritoris vti que charitatis, qui eam & mirabilibus, & signis, & alijs bonis mille præposuit. Quia. n. ipse eam abunde ac vehementer acceperat, fidcirco etiam acrius atque examinatus vim eius intelligit. Per ipsam etenim ille ad tam celsum perfectionis cacumem

Rom. 16.

4. Reg. 4.

Act. 20.

ascendit, nihilque eum ita dignum Deo, vt virtus præstiti charitatis. Et ideo dicebat: *Imitami dona meliora, & adhuc excellentiorem vobis viam demonstro,* charitatem profecto optimam viam, planissimamque pronuncians. In hac igitur etiam nos iugiter ambulemus, vt & Paulus, imo Dominum Pauli videre mereamur, & incorruptibiles cõsequamur coronas, gratia & misericordia Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

1. Cor. 12.

HOMILIA IV.

BEatus Paulus, qui nos hodie congregauit, quicquid terrarum etiam illuminauit orbem vocationis suæ tempore aliquando cæcatus est. Sed illius cæcitas illuminatio totius orbis effecta est. Quoniam enim videbat male, bene eum excæcavit Deus, vt vtiliter iam videret in reliquum. Simul enim & documentum ei suæ virtutis præbuit, & in passione eius figurauit futura, & modum eius prædicationis edocuit, quod scilicet oporteret eum priora studia penitus excludere, & quasi conuictum oculis semetipsum vndique coercere. Propter quod ipse idem istud significans, clamat: *Si quis videtur inter vos esse sapiens, stultus fiat, vt sit sapiens.* Nequaquam ergo potuisset rursus bene videre, nisi prius excæcatus fuisset bene, & propriam sapientiam, qua perturbabatur, excludens, fidei sepe cuncta committeret. Sed nullus hoc audiens, vocationem istam necessitatem putet. Siquidem potuit redire, vnde discesserat. Multi enim & in nouo, & in veteri testamento, cum maiora sæpe mirabilia vidissent, retro (vt legimus) sunt reuersi, vt Nabuchodonosor, vt Iudas, vt Elymas magus, vt Simon, vt Ananias, & Sapphira, vt omnis populus Iudæorum. Sed non ita Paulus. Illustrato enim mentis aspectu ad sincerissimum illud lumen cursu tetendit, atque ad cælum perniter subuolauit. Quod si interrogas, cuius rei gratia sit cæcatus, accipe ipsum loquentem: *Audistis, inquit, conuersionem meam aliquando in Iudaismo, quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam, & proficiebam in Iudaismo super multos coetaneos meos in genere meo, abundantius amulator existens paternarum mearum traditionum.* Quia enim vehemens quidem erat, ac ferus, frænâs quoque vehementioribus indigebat, ne scilicet impetu ipso eius, qua ferebatur acritatis arreptus, prolata ad se Dei verba contemneret. Propterea igitur furorem eius indomitum prius comprimit, & concitato præcipites illius iracundiæ fluctus cæcitate beneficio redigit in quietem, & tum demum cælesti eum donat affatu, ostendens proprie inaccessibilem sapientiam, & supereminentem omnibus diuinæ scientiæ summitatem, vt disceret, cui tandem aduersario repugnaret, quem certe non modo punientem ferre non posset, sed nec beneficia conferentem. Non enim ille obscuritate tenebrarum, sed luminis nimietate cæcatus est. Et cur (inquis) hoc ante non factum est? Ne quæras istud, neque velis esse curiosior, sed concede incomprehensibili prouidentiae Dei salutem hominum notis sibi temporum opportunitatibus ordinare. Sic enim etiam ipse fatebatur, dicens: *Cum autem placuit ei, qui me segregauit de vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, vt reuelaret filium suum in me.* Nihil tu igitur scrutaris amplius, quando hoc dicit & Paulus. Istud enim tunc vti que fieri oportuit, cum iam scandala vbique creuissent: Ab ipso vti que discamus, quoniam nullus neque ante Paulum, neque ipse Paulus ex se tantummodo eum inuenit, sed ipse se Christus ostendit. Et idcirco dicebat: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* Cæterum cur ante non credidit, cum videret resurgere mortuos, ambulare claudos, paralyticos roborari, dæmones effugari? Nullum enim ille fructum ex his omnibus consecutus est: cum tamen non ignoraret ista, qui tã erat circa Apostolos curiosus. Qui certe cum lapidaretur Stephanus, astatat, & faciem eius videbat angelico fulgore radiantem.

1. Cor. 2.

Galat. 1.

Cur ergo nihil inde lucratus est? Quia necdum vti que fuerat vocatus à Christo. Tu vero hæc audiens noli vocationem istam necessitatem putare. Non enim Deus homines cogit vocando, sed post vocationem quoque permittit eos propriarum esse dominos voluntatum. Nam & Iudæis seipsum,

quando oportuit, reuelauit: sed illi propter gloriam, quam ab hominibus requirebant, vitro se offerentem suscipere noluerunt. Verum hoc loco infidelior aliquis opponat, ac dicat: Cur non etiam me & vocauit de cælo? Vnde autē manifestum est d̄ homo, quia Paulum vocat de cælo? Sed credis istud? Ergo si credis, hoc ipsum ad signum tibi satis est. Si vero nō credis, quia de cælo Paulum vocauit, quomodo dices, cur nō etiam me vocauit? Credis quia illum vocauit, hoc ipsum tibi, vt dixi, abundat ad signum. Crede igitur. Nam te quoque de cælo vocat Deus, si habeas animam ad obediendum paratam. Quod si inobediens sis, & corrupte deprauata que sententia, ne de cælo quidem ad te demissa vox tibi sufficit in salutem. Quoties autem & Iudæi vocem audiere de cælo, & in nouo, & in veteri testamēto? nec tamen facti vni idcirco meliores. Nam in veteri, Iudæi quidem post mille miracula pro Christo vitulum, quem fecerant, adorauerūt. At vero Hiericuntina meretrix, quæ nihil omnino ex mirabilibus viderat, ostendit tamen fidem in exploratorum susceptione mirabilem. In terra quoque repromissionis Iudæi signa cernentes permanebāt lapidibus duriores. Niniuite vero solum Ionam videntes crediderunt, & egerūt pœnitentiam, & venturam super se iram Dei conuersione pepulerunt. In nouo etiam testamento sub presentia ipsius Christi latro quidem, cum crucifixum cerneret, adorauit: Iudæi vero, qui eum spectauerant mortuos suscitantes, & vixerunt, & affixerunt cruci. Quid autem nostra quoque ætare? Nonne ex fundamentis templi, quod Hierosolymis fuit, ignis exiliens, audentes illud edificare contempsit? Sicque reliqui ab iniquis conatibus destiterunt, neq; tamen ab impietate sua & cœcitate conuersi sunt. Quanta vero post hæc etiam alia facta sunt miracula? Vt cum super Apollinis verticem fulmen illapsum est, vt cum ipsius respōsa dæmonis transferri à rege sepultum iuxta se martyrem compulerunt: dicentis se eloqui omnino non posse, quamdiu proximam illius arcam videret. Erat namq; vicina. Postque rursus ipsius regis auunculus, qui profano atrectatu consecrato Deo vasa temerauerat, vermicibus exesus interiit. Præpositus regalis ærarij ob aliquam, quam Ecclesiæ intulerat iniuriam, medius repete diruptus est.

Tunc etiam regionis nostræ fontes, qui prius flumina ipsa cursu inundante vincebant, subito in se resiliendo fugerunt: nunquam hoc ante perpessi, nisi postquam loca illa sacrificijs ac victimis inquinauit. Quid vero iam memorem famem toto proruis orbe terrarum cum impio Rege damnatam? Regis interitum in regione Persarum, ante mortem vero mentis errorem perpessum? Exercitum in medio Barbarorum relictum? Et vndique velut in medijs erat retibus inuolutus, nec vllum aliquando exitum se inuenturum credebat: Dei iam nutu ab hostibus liberatus, omni cum securitate remeavit. Et hæc quem non valeant ad partem pietatis attrahere? Nonne crux prædicatur, & totus ad credendum mundus accurrit? Quid vero presentia? Nonne multo etiam mirabilia dicenda sunt? Nonne mors annunciat, & omnes conuolant? Nunquid non innumeris crucifixi sunt? Nunquid non duo latrones cum Domino pependerit? Nunquid non sæpe multi sapientes? Nunquid non multi extiterunt potentes? Cuius igitur aliquando nomen sic obtinuit? Et quid dico potentes, atque sapientes? Nunquid non fuerunt reges inclyti? Quis ita sibi terrarum orbem tam breui tempore subiugauit? Non enim varias mihi, atque diuersas opponas hærefes. Omnes siquidem eundem prædicant Christum, & si non omnes sane prædicent atque legitime. Illum enim omnes prædicant, qui in Palestina & natus, & passus, qui Pontio Pilato ad iudicandum crucifixus est. Hæc igitur cuncta, quæ præposui: nonne etiam maius virtutis eius videntur habere documentum, quàm illa vox allata de cælo? Cur enim non aliquando vllus ita regum, vt hic solus obtinuit? Certe cum innumera ex aduerso impedienda pugnarent. Nā & reges contra Euangelium præliati sunt, & tyranni bella gesserūt: & nostra vsque adeo attrita non sunt, vt inde magis fierent clara. Vnde hæc igitur tanta, tamque admiranda virtus? Solus ergo iste magus tam potens fuit? Au-

dētis nempe, quia & apud Persas Mahi, & apud Indos extiterunt, sintq; etia nō modo, sed ne nomen quidem eorum vsquam sonat. Et ille quidem ex tyrannorum v̄be deceptor ac maleficus aliquo loco apparuit, & ad breue aliquāto tempus in exigua orbis parte refluxit: sed celeriter extinctus, atque deletus est, qui non Ecclesiam omnino, non populum, non aliquid horum reliquit. Sed quid dico Magos, ac maleficos extinctos? Vnde quæso omnia Deorum templa combusta sunt, & Dodonæus, & Clarius, & omnes ista profanitatis officinæ silent, ac penitus obstructæ sunt? Vnde igitur non solum crucifixum, sed etiam pro ipso occisorum fauillas dæmones contremiscunt? Cuius rei gratia saltem nomen audientes crucis, in fugam resiliunt: cum certe si se aliter res haberet, magis eos oporteret irridere, quam fugere. An forte crux clarum quiddam videtur ac nobile? Imo è contrario turpis & exprobabilis videtur. Est enim & vtiq; pœnalis mors, est omnino teterima, & apud Iudæos maledicta, & apud Gentiles abominanda. Vnde igitur illam dæmones reformidant, nisi de virtute crucifixi? Si enim illam per se ipsam timerent, quanquam & hoc ipsum de his esset indignum, tamen & ante illum, & post illum plerique crucifixi sunt, & cum ipso etiam duo. Quid igitur si inuocet aliquis nomen latronis, vel alterius cuiuscunque crucifixi, dæmon forte timebit ac fugiet? Nequaquam, quinimo redibit. Si vero Iesum addideris Nazarenum, velut ab igne repente effugiet. Quid igitur dicis, vnde præualuit? Quia, inquit, seductor fuit. At non hoc præcepta eius loquuntur. Denique & multi seductores fuerunt, & tamen nullus obtinuit. Sed quia magus fuit. Verum longe aliud eius dogmata contestantur. Sed & magorum multa sæpe fuit copia, nec tamen vllum huiusmodi potentia nomen auditum est. Sed quia sapiens fuit. Et multi fuerunt sæpe sapientes. Quis itaque similiter obtinuisse dicitur? Nullus enim aliquando saltem ex parte aliqua huic potentia p̄pinquauit. Vnde liquido patet, quoniam Christus non magus fuerit, non seductor, sed quod è contrario horum extitit emendator, & vere diuina virtus, nec vlli omnino superabilis. Idcirco & ipse cuncta vicit, atque perdomuit: & Paulus cum ista arte vilissima tantam potuit inspirare virtutem, quantam ipse rerum testatur effectus.

Homo etenim ignobilis, abiectus, & circumforaneus, qui artem exercebat in pellibus, intantum virtute progressus est, vt vix triginta annorum spatio, & Romanos, & Persas, & Parthos, & Medos, & Indos, & Scythas, & Æthiopas, & Sauromatas, atque Sarracenos, & omne proruis hominum genus sub iugo mitteret veritatis. Responde igitur, vnde iste opifex vilis ac publicus, stans in loco artis suæ, aut scalpellum manu tenens, ita vt ipse philosophatus est, & alios docuerit philosophari, gentes scilicet, vrbes & regiones: nec vim in se sermonis ostēdens. Audi enim ipsum loquentem: *Et si imperitus sermone, nec pecunias possidens.* Nam *1. Cor. 4.* hoc quoque ipse testatur. *Vsq̄ ad hanc (inquit) horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cadimur.* Et quid dico pecunias? cum ille quidem sæpe necessarium non haberet cibum, nec quo circumdaretur indumentum. Quia vero nec de professione clarus fuerit, ipsius discipulus ostendit, dicens: *Quoniam manebat apud Aquilam & Priscillam, Act. 18.* propterea quod eiusdem artis essent. Erant enim scenofactoria artis. Non igitur à proauis nobilis: quippe qui tam vilis suis se artis ostenditur, non à patria, non à gente: tamen p̄gressus in medium, ac tantummodo apparens inimicorum cuncta turbauit, vniuersa confudit: & sicut in stipulas, aut fornem ignis immisus, omnia demum opera consumpsit, atque in quod voluit, cuncta conuertit. Neque vero hoc solum admiratione dignum est, quod tãtam potentiam talis obtinuit, sed quoniam a discipulorum quoq; illius plurimi pauperes, imperiti ac totius erant eruditionis extranei, in fame & egestate viuentes, ignobiles, & de ignobilibus procreati. Quod certe ipse etiam prædicauit, nec erubuit eorū commemorare pauperiem, imo necessaria quidem eorum victui postulare. *Proficiscar, inquit, Hierusalem ministrare sanctis.* Et rursus: *Secundū vnā sabbati vnusquisq; vestrum reponat, 1. Cor. 16.* quod ei bene placuerit, vt non cum venero, tunc collectæ fiant. Quia

vero plures discipulorum ex imperitorum numero contarent, ad Corinthios scribens ait: *Videte vocationem vestram, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles. Sed & valde obscuro, & viles fuerunt. Nam infirma, inquit, mundi elegit Deus, & qua non sunt, ut ea qua sunt destrueret.* At nobilis quidē & eruditus erat forte persuasor. Ne istud quidem, nam hoc quoque ipse confirmat dicens: *Et ego veni ad vos non in sublimitate sermonis, aut sapientia, annuncians vobis testimonium Christi. Non enim indicavi scire me aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, & Sermo meus, & predicatio mea, non in persuasibilibus humane sapientia verbis.* Sed causa nimirū ipsa prædicationis erat idonea, quæ ad se pertraheret audientes. Accipe, quid etiam super hac re ipse pronunciet: *Omnes, inquit, Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quarunt. Nos autem predicamus Iesum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam.* Sed securitatis perfruitur est. At omnino nunquam à periculis respiravit. *Et ego, inquit, in infirmitate & timore, ac tremore multo fui apud vos.* Neque vero ipse solum, sed etiam eius discipuli passionibus subiacebant. *Memento, inquit, dierum priorum, in quibus illuminati magnum certamen sustinistis passionum. In altero quidem opprobriis, & tribulationibus: spectaculum facti: in altero autem socij taliter conuersantium facti. Nam & vincis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis.* Et rursus ad Thessalonicenses ait: *Vos enim eadem passi estis à contribulibus vestris, sicut & ipsi à Iudæis, qui & Dominum nostrum occiderunt, & Prophetas suos persecuti sunt.* Rursus ad Corinthios scribens: *Sicut, inquit, abundanti passionibus Christi in vobis. Et quemadmodum socij estis passionum, ita eritis & consolationis.* Et ad Galatas: *Tanta, inquit, passi estis sine causa, si tamen sine causa.* Cum igitur & prædicator tum imperitus, tum etiam pauper esset, & prorsus ignobilis: & quod prædicabatur nō modo commendatione sui esset vacuum, verum etiam offensione plenissimum, & auditores ipsi inopes, imbecilli, atque omnino nulli: & pericula tam crebra, tam varia, non doctoribus solum, sed etiam discipulis imminerent: & crucifixus esset qui annunciabatur adorandus: quidnam illud est quod huiusmodi prædicatione potuit obtinere? Nonne lucidissime claret in diuina hoc & ineffabili quadam virtute perfectum? Quod certe etiam inimicorū comparatione potest liquido comparari. Cum enim videris contraria horum in vnum vniuersa concurrere: id est, & opes, & nobilitatem, & patriæ claritudinem, & oratoris artis potentiam: & pacis securitatem, & plurimam in ipsa superstitione culturam: continuo tamen morem profanitatis extinctum, hos vero qui ex diuersa sunt parte superare: quæ horū sit causa responde. Tale est enim, ut cum Rex quispiam instructus armis: fretus exercitu: potentissimas in bellum acies ordinans: hostes superare nequiverit: nudus aliquis, & pauper, & solus, ac ne breui quidem iaculo armatus: aut simplici saltem veste tectus: certamen inear: eaque peragat, quæ alij ne cum mille quidem molitionibus patrare potuerunt. Noli igitur in praua permanere sententia: sed virtutem venerare crucifixi. Neque enim si regem aliquem videas ciuitates sibi excelsas parantem: circumagentem fossas, muris machinas imponentem: innumeram quoque habentem militum multitudinem: arma fulgentia, pecunias infinitas: vnamque hostium ciuitatem destrueri non valentem: alterum vero nudo corpore dimicantem: solisque manibus vtentem: non vnam, aut duas: aut paucas: sed prorsus innumeras, totoque diffusas orbe vrbes percurrentem celeriter, cunctasque capientem, humanæ hoc dicas esse virtutis. Sic præculdubio iam in presenti causa est sentiendū. Propterea enim concessit Deus & latrones cum saluatore crucifigi: & ante saluatoris aduentum seducto res aliquos apparere, ut etiam ex comparatione rerum nō mis insipientibus ostenderetur excellentia veritatis: & disceres quia hic non vnus ex illis, sed grande sit inter tan dispares, infinitumque discrimen. Nihil enim à Christi gloria potuit inumbrare, vel eorundem opportunitas temporum, vel communio passionum. Ne quis enim putaret, quia dæmones crucem, & non crucifixi virtutem pauerent: obstruxit ora ista dicentium per latronem. Quod si temporum opportunitas

1. Cor. 2.

Hebr. 10.

cuncta fecisse dicatur: ad refellendum Theodoræ, atque Iudæi discipuli proferrentur: qui cum eisdem ferè quibus etiam Christus temporibus extitissent: & veritatem per quædam etiam signa impugnare tentassent: repente destructi sunt. Quod enim iam ante memoravi, idē interdum falsa fieri Deus signa concessit, ut abundantius vera monstraret. Propterea & pseudopphetas tempore Prophetarum, & pseudoapostolos cum Apostolis apparere permisit, ut disceres, quod splendorem eius vtique virtutem nequaquam obscurare posset similitudo quædam & umbra virtutum. Age iam ex alijs quoque documentis probemus esse hanc potentiam singularem, & præcipuam atque mirabilem. Docemus enim Christi gloriam ipsa magis inimicorum impugnatione creuisse. Cum enim hunc ipsum beatum Paulum Romæ quidā persequerentur, aliquanto hoc ipsum dogma inquietius prædicabant. Cupientes enim Neronem illum impugnatorem Pauli acris in eius odium commouere, mira quadam arte lædendi susceperunt, & ipsi Euangelij prædicationis officium: ut magis scilicet fidei sermone feruente, & discipulorum crescente numero, in immensum ignesceret furor tyranni: & fera, maiora adhuc colligeret incrementa feritatis. Et hoc ipse ad Philippenses Paulus scribens ait: *Scire autem vos (inquit) volo fratres, quoniam quæ circa me sunt magis ad perfectum venerunt Euangelij: ita vt plures è fratribus confidentes vinculis meis abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui. Quidam quidem etiam per inuidiam, & contentionem: quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant. Quidam ex contentione Christum annunciant nō sincere: existimantes pressuram se suscitare vinculis meis: quidam autem ex charitate: scientes quod in defensione Euangelij positus sum. Quid enim si omnimodo siue per occationem: siue per veritatem Christus annuncietur? Vidisti certè quemadmodum etiam ex contentione aliquid prædicarent: tamen etiam per inimicos veritas Christi crescebat. Super hanc vero inimicorum calliditatem: alia quoque ex aduerso multa veniebant. Nam & antiquæ leges non modo opitulabantur: verum etiam aduersabantur: contraque veritatis partem non solum malitia obloquenter inimicorum: verum etiam ignorantia dimicabat. Regem aiebant alterum, id est, Christum. Non enim nouerant eius cœleste regnum terribile illud, & absque vllō termino gloriosum: sed quasi tyrannidem morum inferentib' per calumniam repugnabant: & in commune omnes, & specialiter aduersus eos singuli dimicando. In commune quidem, quasi contra eos qui publicæ disciplinæ, & legum scita destruerent: specialiter vero quasi singulorum domos diuisionibus, diuortijsque dissoluerent. Nam & filium tū impugnabat pater: & filius patrem negabat: & maritum vxor oderat, & vxorem maritus. Filij quoque cum matribus dissidebant. Cognati cognatos: amici oppugnabant amicos. Eratque per omnium domos varium istud ac multiforme bellum: propinquos separans: dispergens curiam: iudicia conturbans: cum vtique mores patrij soluerentur, festiuitas & cultura dæmonum pellerentur, quæ alij legum latores, vel imprimis custodienda decreuerant. Cumque his omnibus etiam tyrannidis orta suspitio vndique eos faciebat explodi. Neque vero dicere quisquam potest à gentilibus quidem inferebantur: à parte vero Iudæorum omnia quiescebant: cum certè isti scilicet imminerent: cumque & ipsi ei destructione legis impingerent: *Non enim cessat (inquit) loquens verba contra legem & locum sanctum.* Verum tamen vndique inuidiæ igne succenso à domibus, ab vrbes, ab agris, à solitudine, à terra, à mari, à gentibus, à Iudæis, à principibus, à plebibus, à regibus, à regum ministris: cum omnes se ad crudelitatem mutuo cohortarentur: & omnibus ferocissimum ius atrocis scilicet consurgerent: beatus tamen Paulus in tantos ignes inflatus: atque in medio talium consistens luporum: quamquam omnium ictus exciperet: non modo tamen obrutus non est: sed etiam illos omnes in partem transtulit veritatis. Et hæc, & alia quoque prælia non minus scilicet memoraui. Ut illud quod aduersum pseudoapostolos gerebatur: quodque eum*

1. Cor. 10.

supra omnia alia torquebat: domesticorum dolus: ruina nutantium. Multi enim etiam ex fidelium numero labeantur. Sed etiam contra ista præualuit. Vnde quæso, ex quaue virtute? *Quia arma* (inquit) *nostra non carnalia, sed potentia sunt à Deo ad destructionemmunitionum consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei.* Propterea igitur in diuersis omnia vertebantur, ac mutabantur repente: ac sicut igne succenso paulatim spinæ confumuntur, & cedunt: flammisque superantur, ac mundi redduntur nouales: sic etiam Paulo, insonante lingua, & omni igne vehementius irruente cedebant omnia, omniaque fugiebant: & dæmonum cultus: & celebritas atque festiuitas, & mores patrij, & populorum furores, & tyrannorum minæ, & insidiæ domesticorum, & pseudoapostolorum operationes malignæ. Magis autem sicut radijs solis orientibus, & tenebræ fugantur, & adulteri, ac fures, foueis conduntur, & latrones recedunt: & homicidæ ad antra suffugiunt, & amouentur piratæ: & sepulchrorum violatores fugantur, & adulteri ac fures, & perfossores domorum deprehendi à sole & redargui periclitantes abeunt, seseque alicubi procul occultant: omniaque lucida efficiuntur & clara, desuper radijs illustrantibus terram, pelagus ac montes, vrbes simulatque regiones: sic tunc prædicatione fulgente: & vbique Euangelium disseminante Paulo, fugabatur error, veritasque remeabat, faulxæ vero fumusque templorum & cymbala omnia, & tympana & ebrietates, & commestationes, & stupra, & adulteria, & alia dicta scæda, quæ in sacris suis celebrare consueuerant, defecerunt atque cõsumpta sunt in star ceræ ignis vapore percutis & palearum vice quæ subito concremantur incendio. Clara vero inter hæc veritatis flamma surgebat resplendens, & ipsum ad vsque cœlum sublimitate conscendens, ab his potissimum subleuata qui eam nitebantur opprimere, perque illos magis incrementa suscipiens, qui illam extinctum iri cupiebant. Nec pericula enim processum eius aut impetus coërcere potuerunt. Non tyrannis quædam inuesterata consuetudinis, non patrij maioris auctoritas, non legum potestas, non illa ipsa custodiendi eius quod prædicabatur Euangelij difficultas, nec quicquam eorum quæ impedimentum afferre possunt, proficientis celeriter veritatis cursum aut incidere aut retardare potuerunt. Atque vt quãtam istud vim habeat cognoscas, comminare gentilibus non dico pericula, famem, mortem, sed damnum aliquod exiguum, & videbis eos repente mutatos. At non talia inueniuntur & nostra, sed concisis occisisque omnibus, & vbique vario impugnatibus genere bellorum, ita tamen florentiora semper effecta sunt. Et quid ego nostræ atatis commemoro gentiles viles istos, & omnino contemni faciles? eos potius qui apud illos erant aliquãdo mirabiles in medium proferamus, Philosophiæ scilicet honore celebratos, Platonem, Diagoram Clazomenium, multosque alios huiusmodi, & tum demum Euangelicæ prædicationis virtutem probabis. Nam post Socratis venenum alij quidẽ Megara discessere similia patiendi metu, alter vero & patria & libertate priuatus est, nec præter vnã mulierem Philosophiæ quemquam studijs subiugauit. Plato autem depictam in paginis disciplinam relinquens, in mortem solutus est. Et certè nihil tunc eis impedimento erat, non periculum, non egestas, non imperitia sermonis, sed erant & dicendi potentes, & opibus affluentes, de nobilitate patriæ gloriantes. Verum nequaquam obtinere potuerunt. Talis est enim conditio erroris, etiam nullo sibi obstitente consensit ac defuit. Talis autem è diuerso veritatis status, etiam multis impugnantibus suscitatur & crescit. Hæc autem ita esse veritas rerum ipsa proclamat, nihilque hic opus esse assertionem verborum, cum vocem quodammodo totus vndique mundus emittat, vrbes scilicet & agri, & terræ, & maria, & vltra loca atque deserta, ipsæque etiam montium summitates. Neque enim solitudinem beneficij sui reliquit exortem, & ipsam maximè his quæ nobis de cœlo veniens detulit, bonis repleuit, per Pauli præcipue linguam, perque illam quam in ipsum contulit gratiam. Quia enim dignam tali dono deuotionem gerebat, copiosa in illo

etiam gratia cõfuscauit: plurimaque eorum quæ hucusque memorauimus: ipsius sudore ac sermone completa sunt. Quoniam igitur ita genus nostrum nobilitauit Deus: vt vnũ hominem dignaretur tantorum facere causam bonorum: studemus & nos ei similes inueniri. Neque verò impossibile istud potest: puoniam (vt sæpè dixi, & nunc inculcare non cesso) tale illi quale etiam nobis corpus fuit: talis anima, tales sibi. Sed voluntas in illo mirabilis, ac præclara deuotio. Et illud est prorsus vnde ille talis effectus est. Nemo igitur diffidat: nemo desperet. Si animam intendas, & præpares, nihil est quod te ab eiusdem gratiæ possit prohibere muneribus. Non est enim personarum acceptor Deus. Idem illum, teque formauit. Et quemadmodum illius, ita est etiam tuus Deus: ac sicut illum merito laudauit, ita etiam tibi offert coronam. Spondeamus igitur nosmetipsos Deo atque mundemus: vt nos quoque eandem gloriam consequentes, eadẽ etiam præmia consequamur, gratia, & misericordia Domini nostri Iesu Christi, cui est gloria, & imperium, in sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA V.

VBi nunc illi sunt qui querulo semper animo mortem causari solent, & corruptibile huius corporis, atque passibile impedimento sibi esse ad virtutem putant? Audiant Pauli facta præclara, & ab hac obtræctatione malignissima conquiescant. Quid enim humano generi mors nocuit? Quid verò virtutem corruptio corporis impedit? Considera itaque Paulum, & videbis quia nobis etiam ad maximam vtilitatem proficiet ista mortalitas. Hic enim nisi mortalis fuisset, nequaquam dicere potuisset, magis autem nequisset ostendere quod ipsis operibus est locurus: *Quoniam quotidie morior propter vestram gloriam, quam habeo in Christo Iesu.* Vbiq̃ enim nobis intentione animi ac promptæ opus est voluntatis. Quæ si affuerit, nihil erit quod nos possit ad virtutem prohibere, sicut superior iam sermo memoratus est. Nonne erat iste mortalitas? Nonne ignobilis? Nonne pauper, & quotidiano opere victum requirens? Nonne corpus habuit cunctis naturæ necessitatibus subiugatum? Quid ergo eum vetuit illis quibus floruit splendere virtutibus? Profecto nihil. Nullus ergo mœreat pauper, nullus angatur inglorius, nullus ex vilioribus ingemiscat, sed tantummodo illi qui molles animo sunt, & eneruati mente, atque resoluti. Hoc enim solum est quod nos à virtute valeat arcere, vitiositas animæ, ac mollitudo sententiæ, nec quicquam omnino præterea, idque beati huius propter quem hodie congregati sumus, qui præsentium iocunditate gaudet, illustratur exemplo. Sicut enim Paulo nihil ea quæ superius sunt memorata nocuerunt, ita extra religionem nostram positos nihil his aduersa iuuerunt, non generis claritudo, non affluentia diuitiarum, non splendor eloquij, non gloriæ magnitudo non sublimitas potentatus. Sed quid ego adhuc de hominibus loquor? & quamdiu circa terram continuo sermonem? Fas est etiam supernas commemorare virtutes, principum videlicet, ac potestates, mundi que rectores, ac tenebrarum huius sæculi. Quid enim eos iuuat Angelorum sortitos esse naturam? Nonne venient omnes istæ virtutes à Paulo, eiusque similibus iudicandæ? *Nescitis, inquit, quia Angelos iudicabimus, quanto magis secularia?* Non igitur ob alias aliquando causas, nisi ob vitia sola doleamus: horum nos studiosos esse pœniteat. Nihil est quod nos Paulo similes fieri vetet. Ille enim non solum gratia Dei, sed sua etiam voluntate talis effectus est: & idcirco gratia, quia etiam de propria voluntate. Vraque enim plena in illo fuerunt atque perfecta, & ea quæ donantur à Deo, & ea quæ voluntate præstantur. Vis Dei dona cognoscere? Vestimenta Pauli dæmonibus terrori erant. Verum ego nequaquam istud admiror: sicut ne illud quidem, quia umbra Petri corporum languorem effugabat. Hæc vero sunt admiranda, quæ Paulus etiam ante gratiam magnus, ab ipsis rudimentis, ab ipsis fidei suæ inuenitur fecisse principijs. Quia nec virtute hac qua postea polluit illustratus

1. Cor. 6.

nec Apostolatus honore donatus, ita in Christi zelum totus exarsit, ut omnem contra se populum accenderet Iudæorum. Qui cum se in tantis periculis, & ciuitatem propter se obsessam videret, per murum dimissus in sporta est: sicque depositus, nec tunc quidem in segnitiam, ac timiditatem relapsus est: sed maiorem alacritatem mentis accipit: periculis quibusdam se sæpe subducens in aliorum salutem: nulli autem studio cedens docendi: sed quotidie portans crucem, Dominum sequebatur, & quidem cum recens adhuc Stephani ante oculos haberet exemplum, videretque omnes contra se potissimum concitatos Iudæos eadem spirantes, ipsasque penè carnes eius deuorare cupientes. Vnde igitur Paulus, nec cum in pericula irrueret, temeritatis argui poterat, nec cum pericula fugeret, timiditatis, quia vtrinq; & amabat præsentem vitam ob lucrum docendi, & rursus valde eam despiciebat ob Philosophiam, ad quam illum mundi contemptus euexerat, propterque amorem, quo ire urgebatur ad Christum. Quod enim de ipso dico semper, nec dicere aliquando cessabo, nullus ita in diuersa rerum incidens, atque contraria, vtraque in commodum suum transtulit, vtraque suis utilitatibus coaptauit. Nullus enim sic vniquam præsentis vitæ amans fuit, nec eorum qui sunt lucis istius cupidissimi. Et è regione nemo sic aliquando despexit, saltem illorum qui se in mortem sponte præcipitant. Sic ab omni se mundum cupiditate præstibat, nullaque tenebatur præsentium passione, sed vbique desiderium suum cum Dei voluntate miscebat. Et nunc quidem præsentem vitam magis necessariam esse dicebat, quam societatem Christi atque colloquium, nunc vero tam molestam sibi illam fatebatur, & grauem, ut etiam ingemisceret, atque in mortis desiderium cogerebatur. Ea enim sola cupiebat, quæ illi secundum Deum lucra parerent, etiam si viderentur esse contraria. Erat enim quidem varius semper ac multiplex, non vtique dissimulatione mutabilis, sed factus omnia que prædicationis salutisque hominum necessitas poposcisset, in hoc quoque Domini sui inuentus imitator. Nam & Deus etiam homo apparuit, cum id eum oportuit apparere, & in igne, quando ita tempus exegit, & nunc quidem se in habitu armati militis, nunc in similitudine viatoris, nunc in ipsa ostendit similitudine hominis veritate secunda, quæ ipsam quidem mortem refugit. Sed iterum iterumque commoneo, nemo dispensationem istam necessitatem putet, sed tantummodo amorem Dei erga homines intelligat. Nec & aliquando quidem super thronum, aliquando vero super cherubim apparebat sedens. Omnia tantum ista pro variarum dispensationum opportunitate faciebat, propter quod loquitur: *Ego visiones multiplicavi, & in manibus Prophetarum assimilatus sum.* Ita igitur & Paulus creditæ sibi dispensationis modum sæpe variando, nequam de Domini sui imitatione culpatus est, cum modo Iudæus fieret, modo nulla se illis communicatione misceret, & nunc quidem custodiret legem, nunc vero despiceret, & aliquando conseruaret præsentem vitam, aliquando contemneret, & nunc quidem etiam postularer pecunias, nunc autem etiam oblatas refutaret. Nam & sacrificium obtulit, & purificationem ex more celebrauit, sed rursus etiam anathematizauit ista facientes. Et nunc quidem circumcidebat ipse: nunc vero circumcisionem penitus excludebat. Et erant facta quidem ipsa diuersa inter se atque contraria, mens vero atque sententia ex qua illa fiebant, valde sibi concinens, atque concordans. Vnum enim illud requirebat & solum, eorum qui illa viderent, & audirent salutem. Propterea modo extollit legem, modo inclinat, ac deiecit. Non enim solum in actibus suis, verum etiam in verbis erat (vt dixi) varius ac multiplex, non mutando sententiam, nec alter factus ex altero, sed ipse quod erat semper manendo, horum quæ dicta sunt vltimum pro causarum opportunitate variabat. Non igitur eum propter ista reprehendas, propterque illum magis debes dignis laudibus coronare. Si quidem & medicum nunc vrentem videres, nunc fouentem, nunc ferro vtentem, nunc medicamento, & aliquando quidem ægrotum à cibo, potuque cohibentem, aliquando vero eum in ista

laxantem, & modo quidem cooperiente vndique, & vndique confouente, nunc vero ipsi illi calefacto securi imperantem plenam frigidis aquis epotare phialam, non vtique super hac eum varietate, & frequenti mutatione culpabis, sed tunc præcipue stupebis artem, quando ea quæ nobis contraria videntur, & noxia, illum cū fiducia videas offerentem, hoc est enim viri artificis, ac periti. Si igitur approbamus medicum contraria ista facientem, multo magis Pauli debemus animam prædicare tam multis se ac diuersis modis ægrotantibus coaptantem. Non enim minus hi qui animarum quàm illi qui corporum languore vexantur, arte opus habent, ac varietate curandi. Ad quos si scire, & velut ex direpto volueris accedere, omnis ab eis spes salutis effugiet. Et quid mirum si homines ad hæc fanandi temperamenta descendant, cum etiam omnipotens Deus hoc ipso medicinæ vtatur modo, nec omnia nobis vniiformiter, ac directim loquatur? Quia enim sponte nos vult effici bonos, non necessitate atque violentia, opus habet etiam mutatione curæ, non propter aliquam impossibilitatem suam, sed propter nostram fragilitatem. Ipsi enim licet innuere solum, immò velle tantummodo, iamque facta sperare quæ voluit. Nos vero qui semel dominatum nostri adepti sumus, non in cunctis Deo subditos esse nos patimur. Qui si traheret inuitos, eriperet ipse quod contulit, id est, arbitrij potestatem. Ne igitur istud fieret, frequenti opus fuit varietate medicandi. Hæc autem à nobis non superfluo disputata sunt, sed propter beati Pauli varium istud ac sapiens, ut quando videris eum pericula fugientem, non illum admireris minus quàm cum se periculis gaudet opponere, ut enim hoc fortitudinis, ita illud est sapientiæ. Et cum videris eum magna de seipso aliqua sonantem, similiter admireris, ac si videas illum semetipsum deprecantem, ut enim istud humilitatis est, ita illud magnanimitatis. Quando eum gloriantem videris admirare, sed similiter lauda, cum illum vides humilia de se & contemptibilia dicentem. Nam & hoc animi est arrogantia vacui, & illud dilectione & humilitate pleni. In dispensatione siquidem multorum salutis ista faciebat. Propter quod ait: *Siue enim mente excedimus Deo: siue sobrii sumus vobis.* Neque alius quisquam tantas non dico occasiones, sed prope necessitates habuit arrogantia. Nec tamen vllus alter ita se mundè ab omni iactatione subdidit. Hoc itaque animo attentione considera: *Scientia* (inquit) *inflatur: 1. Cor. 8.* & omnes cum Apostolo facillè dixerimus. At tanta certè in illo erat scientia, quanta in nullo qui ante fuerunt. Neque tamen se ille extulit insolenter, qui se in hoc ipso humiliat, ac deiecit dicens: *Ex parte cognoscimus: & ex parte Prophetamus. & Nō me arbitror comprehendisse. & Si quis existimat se scire aliquid: nondum cognouit quemadmodum oporteat eum scire.* Ieiunium rursus inflatur. Idque fecit Phariseus ille manifestum qui ait: *Ieiuno bis in Sabbato.* Sed Paulus non modo ieiunans: verum etiam famem propter Christum patiens: se etiam abortiuum vocabat. Et quid de scientia dico atque ieiunio: cum etiam tanta cum Deo habens: tamque crebra colloquia: quanta nec Prophetarum, nec Apostolorum vllus habuit: per ea ipsa humilior reddebatur? Non enim mihi dicas ista quæ legimus. Nam plura celauit: nec omnia dixit, ne gloria se maiore circumdaret: nec omnino cuncta tacuit, ne pseudoapostolorum contra se ora referaret. Nihil enim otiose ille faciebat: sed omnia causa iusta, probabilique ratione. Cum tanta itaque ratione tantas res inter se diuersas, contrariasque peragebat, ut eisdem tamen vbique laudibus ornaretur. Quod dum adhuc apertius dicimus, intueri magnum loqui, hic autem tam opportune, aperteque faciebat, ut magis mereretur loquendo de se, quàm tacendo laudari. Qui nisi fecisset istud: culpabilior illis esset qui seipso importune laudare dicerentur. Nisi enim gloriatus fuisset: creditos sibi perdidisset omnes: resque inimicorum dum se humiliat, extulisset. Sic nouerat vbique tempore & cum recto consilio, atque sententia ea quæ videntur reprobanda perficere: tam vtique vtiliter, & commode, ut non minus de illis placeret, quam cum imperata compleret. Amplius enim tunc Paulus placuit gloriando: quàm alter laudes

proprias oculendo: nec tantum quisquam profuit cum sua merita celaret, quantum iste cum proderet. Sed hoc quoque est multo admirabilius: quia de se non modo locutus, verumetiam quantum oportuit est locutus. Non enim quasi maximam licentiam de opportunitate nactus: immoderatus laudibus suis vsus est: sed considerantissimum quousque eum progredi deceret agnouit. Neque tantum istud sufficere sibi credidit: sed ne alios hoc sermone vitaret: idque efficeret, ut semetipsum inaniter prædicarent: libenter se etiam insipientem vocauit: quamquam certa inuitante causa de propria aliquid laude perstrinxerit. Quid enim consequens erat, ut id ipsum respicientes alij tenere, atque inaniter eius vterentur exemplo: quod plerumque contingit & medicis: sæpe enim medicamentum quod oportune, & commode alter apposuit, impertune alter amouens vim medicaminis obscurat, & corrumpit. Ne igitur hic quoque accideret istud: vide quanta procuratione vsus est. Qui cum gloriaturus esset: non semel, non secundo, sed sæpius differendo, atque cunctando dicebat: *Vtinam sustineretis modicum quid insipientie mee.* Et rursus: *Quod loquor, non loquor secundum Deum: sed in insipientia.* Cumque tanta dixisset: non tamen ea se præmississe contentus est: sed rursus ingressurus in laudes, semetipsum occultat, & dicit: *Scio hominem,* & iterum. *Pro huiusmodi gloriabor.* Postque hæc omnia: *factus sum,* inquit, *insipiens.*

2. Cor. 2.

Quis ergo tam stultus? quis ita inueniatur omni sensu, ac ratione priuatus, qui videns sanctum illum etiam cum tanta ei necessitas immineret, cunctantem tamen atque meruentem grande aliquid de seipso loqui: & sicut eum vsque ad præcipitia horrenda venientem, seque sæpius inde trahentem: & quidem cum tanta hoc esset dispensatione facturus: quis inquam sic sit insipiens, qui non etiam maiore abundantia cautionis laudes suas fugiat: & tunc forte solum de illis aliquid attingat: cum id opportunissimum tempus exegerit? Vis aliud quoque tibi tale eius ostendam? Etenim istud est omnino mirabile: quia contentus non erat testimonio conscientie: sed etiam nos docebat iuxta quam regulam in tali rerum discrimine debemus incidere: nõ sibi ipsi tantummodo de necessitate temporum satisfactionem parans, verumetiam alios erudiens, quanta animi cautione etiam tempore flagitante istud effugerent. Nam per ista quæ dixit: quodammodo illud effatus est. Grande malum est dilectissimi de seipso grande aliquid dicere, atque mirabile: extremæque demencie est nulla imminente necessitate rerum, & necessitate violenta, proprijs laudibus velle decorari. Non est hoc secundum Deum loqui: indicium est potius istud insanie, hoc enim omnem nobis mercedem euacuat: & quidem laboribus, sudoribusque quæsitam. Hæc enim omnia, hisque plura dixisse videtur ad cunctos: dum loquendi de necessitate etiam excusatione muniuit. His autem profecto inanis est, quia necessitate cogente vniuersa effudit in medium, sed plura etiam & maiora celauit. *Veniam* (inquit) *ad visiones & reuelationes Dei. Parco autem, ne quis de me existimet super id quod videt.* Hæc vero dicendo nos erudit, ut ne existente quidem necessitate, omnia quorum nobis conscij sumus, in medium proferendo vulgemus, sed ea sola quæ audientibus vtilia iudicamus. Quoniam & Samuel (nihil enim videtur incosequens illius quoque meminisse sancti, in nostram siquidem vtilitatem, laudemque proficiet) & ipse inquam aliquando gloriatus est: & propria recte facta patefecit. Sed qualia illa quæso? Quæ vtique cognoscere audientibus conueniret. Neque enim super decore pudicitie, neque de obliuione est locutus iniurie, sed super tali re quædam, quam præcipue discere Regem illius temporis oportebat, id est, de conferuanda integritate iustitie, & manibus à muneribus abstinentis. Dauid etiam glorians, de illis vtique gloriabatur, quæ emendare auditorem valerent, neque enim aliam de se commemorauit ille virtutem, sed vsurum ac leonem adduxit in medium, atque aliud prorsus nihil. Etenim altius de se effere sermonem, gloriosus est & insolentis sese iactantis. Dicere autem illa tantummodo quæ presenti causæ necessaria sint futura, aman-

. Reg. 17.

tis est multorumque commoda cogitantis. Hoc vtique fecit & Paulus. Qui cum à pseudoapostolis carperetur, quasi non esset probatus Apostolus, nec habens à Christo aliquam potestatem, per obrectationes falsas in laudes suas ire compulsus est, quæ maximè dignitatè eius ostenderent.

Vides ne igitur per quanta docuerit auditorem nõ inaniter gloriari? Primo quidem dum ostendit se, istud necessitatem vocauit, dum tantum plurimis laudes suas satisfactionibus temperaret.

Tertio quia non cuncta confessus est, sed maiora supersedit. Et hoc certè, cum necessitate quadam in sua præconia cogeretur.

2. Cor. 12.

Quarto dum sub alterius persona dixit, *Scio hominem.*

Quinto dum non omnes virtutes suas adduxit in medium, sed eam partem quam præsens tempus maximè flagitabat. Neque vero de se tantummodo gloriando, eundem virtutum suarum seruabat tenorem, verumetiam in alios ea quæ viderentur iniuriosa, dicendo.

Non iniuriam inferri fratri, inter prohibita numeratur: sed hac quoque specie est ita Paulus opportune vsus, & congrue, ut magis etiam quam laudans placeret. Propterea & Galatas insensatos vocat: & Cretenses ventres pigros, ac bestias malas: & tamen hinc etiam prædicatur. Fines etenim nobis exemplo suo statuit, ac regulas: ut neglectores voluntatis Dei nequaquam corde obrestemus, sed sermonem in eos qui paulò rigidius percutiant dirigamus. Omnium siquidem mensuræ sunt apud illum locatæ: ac propterea omne quod dixerit, omne quod fecerit, placet: & conuijs coercendo, & laudibus prouocando: austerius aliquos aduersando: & blanditijs admonendo: & cum effert seipsum, & cum rursus deponit, ac deicit, & cum de se gloriatur, & cum se ipse miseratur. Et quid mirum si iniuria & maledictum placet, quando placuit & æmulatio, & dolus quidam, atque deceptio, non in vetere solum, sed in nouo etiam testamento? Per hæc igitur omnia diligenter examine ponderemus, & admiremur Paulum, & glorificemus Deum, ut etiam ipsi bona consequamur æterna, gratia & misericordia Domini nostri Iesu Christi, cui gloria, & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA VI.

Vltis hodie fratres dilectissimi, qui ad audiendi hoc studium conuenistis, ut magna illa gesta Pauli, atque præclara, quæ iuxta quorundam suspicionem habere aliquid reprehensionis videntur, in medium proferamus? Etenim inueniemus illum non minus de his, quam ex cæteris clarum effici, atque magnificum. Quidnam illud ergo est quod reprehensibile iudicatur? Visus est (inquit) aliquando plagas timere. Quod certè visus est, quando eum loris milites terenderunt. Neque vero tunc solum, sed alias quoque apud illam purpuræ venditricem. Quando etiam causas apud illos mouebat, qui eum de carcere iam educere festinabant. Nihil enim aliud ista faciendo, nisi sibi metipso defensionem parabat, & nec cito rursus ea ipsa providebat. Quid igitur dixit? Siquidem nihil eum ita magnum, atque mirabilem, ut hæc dicta declarant. Quia vtique & talem habens animam, id est, nõ malignam quandam, ac desperatione præcipitem, & corpus cædens plagis, atque verbera contremiscens, non minus tamen quam incorporeæ virtutes, omnia illa quæ videntur terribilia despexit cum hoc tempus exigeret. Quando verum illum vides extentum ad plagas, atque metuentem, illorum recordare verborum per quæ transcendit ad cælum, Angelisque certauit dicendo: *Quis ergo nos separabit à charitate Dei? Tribulatio, An angustia? An persecutio? An fames? An nuditas? An periculum? An gladius?* Illorum verborum memento, quibus omnia ista quæ patitur, nihil esse pronunciat, dicens: *Quod enim in presenti est, momentaneum, ac leue tribulationis nostræ, supra modum subleuat aternæ gloriæ pondus operatur in nobis.* Adde his quotidianas tribulationes, immò singulorum mortes dierum, atque ista perpendens admirare Paulum, & à reipso desperare desiste. Hæc enim quæ videtur infirmitas esse naturæ, ipsa est maximum

Rom. 8.

virtutis eius indicium, quia talem se vtiq̄e præstabat, etiam cum multarum rerum necessitate quateretur? Quoniam enim enormitas periculorum hanc de illo multis opinionem suggesserat, & suspicari eos profecto fecerat, quod super humanam naturam ille proficiens tantus existeret, idcirco tribulationibus permittebatur, vt disceres quia cum secundum naturam vnus esset è plurimis, per voluntatem non solum supra multos homines, verum etiam vnus ex angelis erat. Cùm tali enim anima, taliq̄e corpore mortes mille tolerabat, despiciebat præsentia, contemnebat futura, clara illa, atque magnifica verba resonabat: *Quoniam optabam (inquit) ego anathema esse à Christo I E S V pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem.* Possibile est enim Dei iussa perficere, si modo velimus omnem naturæ trepidationem alacritatis virtute superare, nihilq̄e est impossibile eorum quæ à Christo hominibus imperantur. Si enim quantum in nobis est virium velimus exprimere, maximum etiam nobis Deus adiungat auxilium, atque ita etsi omnia in nos aduersa concurrant, tuti tamen in medio periculorum intactiq̄e seruabimur. Neque verò metuere plagas reprehensione dignum est, sed propter plagarum metum aliquid indignum pietate committere. Hoc ipso enim quo plagas timet, qui in certamine non vincitur admirabilior ostenditur, quàm ille qui non timet. Magis enim in isto virtus refulget, cum vicerit etiam illa quæ timuit. Nam plagas formidare naturæ est, nihil autem indecens plagarum timore perficere, voluntatis naturam infirmam iuuantis, eiusq̄; imbecillitatem sua virtute superantis. Sicut nec mœrore culpabile est, sed per mœrorem aut facere aliquid, aut dicere eorum quæ Deo displicent. Quod si ego Paulum fuisse hominem denegarem, merito has mihi fragilitates naturæ eius opponeres, quibus nostrum posses refutare sermonem. Si vero ipse dico, atque confirmo, quia homo quidem fuit, & nullo nobis in naturæ conditione præstantior fuit, tamen melior voluntate, frustra mihi ista proponis, immò non frustra, sed omnino pro Paulo, & hinc potissimum qualis ille fuerit ostendis, qui in tali natura viuens, potuit quodammodo supra naturam. Non autem illum tantummodo extollis, sed etiam confuis ora torpentium, seseq̄; in desidiam reclinantium, non eos sustinens ad eminentiam confugere naturæ, sed imbellem ad studium voluntatis.

2. Cor. 5.
Rom. 8.

Sed mortem (inquit) aliquando pertimuit. Sed hoc quoque profecto naturæ est. Et tamè rursus hic ipse qui mortem timuit dicebat: *Nam qui sumus in hoc tabernaculo ingemiscimus grauati.* Et rursus: *Nos ipsi intra nos gemimus.* Vides ne quam æquiperanter ediuerso naturali infirmitati virtutem opposuerit voluntatis? Quia & martyres plurimi, cum ducerentur ad mortem sæpius palluerunt, & timore, ac trepidatione completi sunt. Sed hoc ipso mirabiles præcipuè comprobantur, quoniam illi ipsi qui mori timebant, mortem tamen propter Christum minimè refugerunt, sicut & Paulus, qui cùm mortem timeret, ne ipsam quidem recusabat gehennam, qui propter desiderium Christi, & cum formidaret interitum, tamen cupiebat resolui. Non autem hic solus fuit, sed ipse quoque qui fuit Apostolorum caput, qui sæpè dixerat paratum se esse pro Christo animam tradere, & tamen mortem vehementer horrerat. Audi igitur quid ei super hoc Christus loquatur: *Cum autem senueris (inquit) cingent te, & ducent quo tu non vis.* Naturæ infirmitates exprimens non voluntatis. Si quidem natura nobis quoque inuitis ostendit sua, & infirmitates eius superare nõ possumus: nec si valde, studio seque cupiamus. Nec culpamus istud, quia vtiq̄e inde nil lædimur: immò inde magis admirabiles sumus.

Quod enim crimen est mortem timere? Immò quanta è contrario laus est: nihil turpe, atq; seruire perpeti per timorem? Non enim naturam habere infirmitatibus subditam, sed seruire infirmitatibus criminofum est. Vt merito ille magnus habeatur, atq; mirabilis: qui imbecillitatem naturæ voluntatis virtute superauerat. Et hoc ipso ostendit quanta sit liberæ voluntatis potestas: obstruitq; ora dicientiũ. Cur nõ natura boni facti sumus, nec cù ipsa virtute

progeniti? Quid enim refert natura esse: quod potest effici voluntate? Immò tanto est melius sponte bonum esse, quàm sorte: quanto vtiq̄e præstat & coronis amplissima laude decorari, quàm penitus nil mereri. Quanquam si velis voluntatem fortem habere, atque robustam: hoc illo penè fit firmius. An verò non vides concisa martyrum corpora, ferroq; cedentia: nec tamen cedere, aut vinci in aliquo voluntatem? An fortè non expectasti in Abraham voluntatè naturæ impedimenta superantem: quando vtiq̄e vnigenitum filium iussus est immolare: cum certè tunc natura quasi fortiori cesserit voluntati? Nonne vidisti id ipsum in tribus pueris accidisse? Nonne audisti etiam illud antiquum, ac seculare proverbium: quod fiat ex cõfuetudine secunda natura? Ego vero dixerim, quod etiam prima: sicut superius dicta patuerunt. Vides igitur & haberi posse illá quæ in natura est firmitatem: si sit voluntas fortis, ac vigilans: & q̄; maiore laude sit dignus, qui esse vult bonus, quàm ille qui cogitur. Hoc est enim esse præcipuè bonum. Itaque cum dicit: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: timeo enim ne cum alijs predicauerim, ipse reprobus efficiar:* tunc illum maximè honoro præconijs: videns non eum sine labore implese virtutem: nehi qui post illum essent futuri, argumentum ad desidiam ducerent illius in bono facilitatem. Et cum rursus dicit: *Mundo crucifixus sum:* voluntatem eius coronat. Potest enim, potest inquam naturæ fortitudinem virtus voluntatis imitari. Nam si vel ipsum adducamus in medium qui est quædam (vt ita dixerim) statua virtutis: inueniemus, quoniam bona quæ illi fuerant voluntate, in naturæ firmitate certarit adducere. Dolebat quidem ille corpus: sed non inferior incorporeis potestatibus ipsos contemnebat dolores: sicut ex ipsius verbis animaduerti potest, quæ nec de nostra putatur proferre natura. Quando enim dixit, *Mundo crucifixus sum,* quid est aliud dicere, quod etiam ex corpore ipso animi virtute migrauerit? Quod verò propriè dat carni proculdubio cum dicit: *Datus est mihi stimulus carnis mea angelus Satanae?* Hoc autè nihil est prorsus aliud, quàm ostendere dolorem se tenuisse corpore sentientem? non quia non ingrederetur animum, sed quia magnitudine voluntatis excluderet eum, atq; depelleret. Cùm vero alia multo his mirabiliora dicat, & gaudeat verberatus, & gloriatur catenatus, quid aliud quispiã dixerit: quàm istud quod ipse memorauit? Quoniam dicendo quidem: *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: timeo enim ne cum alijs predicauerim, ipse reprobus efficiar:* ostenderit naturæ infirmitatem: per ista vero quæ dixi, voluntatis nobilitatem: Idcirco enim vtrunque positum est: vt neque propter illa magna alterius eum opineris fuisse naturæ: & ipse de virtute desperes: neque per ista paruula sanctam illam reprehendas animam, sed hinc quoque desperationem rursus excludens, ad meliorem spem te ipsum reducas. Propterea rursus adiungit etiam id quod Dei esse gratiæ propriam confitetur: & quidem exaggerando atque cumulando: sed grato erga Deum animo facit pia sententia, ne quid scilicet suum esse credatur. Dicit autem etiam quod ad ipsius pertinet voluntatem: ne in Deum cuncta projiciens, dormire malis ac stertere. Omnium namq̄e mensuras, ac regulas apud eum inuenies. Sed & maledixit aliquando Alexandro (inquit) ærario, Et quid istud spectat ad vitium? Non enim fuit hic sermo iracundiæ, sed doloris, qui certè ortus est de veritatis iniuria. Non enim propter seipsum dolebat, sed quia prædicationi ille restiterat. *Valde enim (inquit) restitit, non mihi ait, sed verbis nostris, vt & suum erga veritatem exprimeret affectum,* & non solum illum cui scribebat, sed certè hos quoque discipulos solaretur. Quoniam enim satis consequens erat scandalizari omnes nihil patientibus aduersariis veritatis, idcirco ei qui repugnauerat, Dei cõminatus est vltionem. Sed orauit aduersum aliquos dicens: *Si tamen iustum est apud Deum reddere retributionem his qui vos tribulant.* Non illos penas luere concupiscens, sed eos, qui affligebantur, consolari studens. Propter quod infer: *Et vobis qui tribulamini requiem nobiscum.* Ceterum ipse aliquid triste perpetitur. Audi quàm alta patientia philosophetur, & pro mala bonam vicem

Daniel. 3.

1. Cor. 9.

Galat. 6.

1. Cor. 4.

Acto. 2.

reddat inimicis. *Maledicimur (inquit) & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus.* Sin autem quæ pro alijs facta, vel dicta sunt iracundiæ dicas fuisse, potes dicere & Elymam magum per iracundiam excæcatum, iniurioseque corruptum. Ananiam quoque & Sapphiram per iracundiam à Petro interfectos exclamabis. Sed quis ita est stultus, & saxeus, vt hoc audeat suspicari? Alia quoque plurima inuenimus eum dixisse, atque fecisse, quæ ad speciem videantur onerosa. Verum hæc ipsa sunt, quæ præcipuè eius modestiam ostendunt. Et enim cum satanæ tradit eum, qui Corinthijs fuerat fornicatus, cum multa hoc efficit charitate, plenoque amoris animo, idque ex secunda epistola euidenter ostendit. Et à regione cum Iudæis minatur, ac dicit: *Peruenit in vos ira Dei.* Non utique furore plenus id loquitur, quem audimus pro ipsis frequenter orantem, sed deterrere eos studens, per quæ eos redderet mitiores.

Sed sacerdoti (inquit) irrogauit iniuriam, dicens: *Percutiet te Deus paruos dealbato.* Nouimus quidem de hoc loco aliquos satisfaciētes, vt prophetiam velint esse quod dictum est. Nec culpo dicentes: Et enim istud euenit, sicque defunctus est. Si quis tamen acrior insurgat inimicus, & curiosius reparans quæstionem, contradicat, ac referat: Nonne nouerat quia summus sacerdos esset? hoc utique dicemus, quoniam erudiens alios, atque erga eos qui in potestate sunt modestius conuersari monens, ipse quoque hic voluit temperare, sicut fecit & Christus.

Qui certè cum scribis mille fanda atque infanda dixisset, ait tamen: *Super cathedram Moysi sederunt scribae & Pharisei. Omnia ergo quæcumque vobis dicunt facere facite: secundum opera vero illorum nolite facere.* Ita igitur & hic Paulus, & conseruauit pontificis dignitatem, & quod futurum erat ante prædixit. Quod si Ioannem à consortio separauit, & hoc utique rectissime pro communi prædicationis officio effecit. Eum siquidem qui istud suscipit officium, non oportet mollem quandam esse atque resolutum: sed fortem, & per cuncta robustum. Neque enim saltem attingere quisquam debet præclari huius muneris functionem, nisi paratus sit miles animam suam tradere in mortem atque discrimina. Sicut ipse Christus ait: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Qui enim non tali animo est, multos etiam alios suo perdit exemplo: magisque huic vtile est si quiescat, sibi que tantum vacet, quam si procedat in medium, & onus viribus suis maius assumat. Sic enim non propriæ solum: sed etiam creditorum sibi prodesse potest saluti. Et reuera quomodo non absurdum est, vt cum aliquis artem nesciens gubernandi pugnandique cum fluuijs, nec si mille remis adigatur, eligat ad clauum sedere, ille qui ad prædicandi pergit officium: temere ad istud & vt cunque contigerit accedat: atque innumerabilium rerum curam absque vlla consideratione suscipiat? Non ita gubernatorem: non ad bestias dimicantem, non ludo gladiatorio destinatum, non alium quempiam omnino sic ad discrimina & mortes paratam atque expositam habere oportet animam, vt eum qui officium suscipit prædicandi. Nam & pericula profecto maiora, & aduersarij sauiiores, & non vnum quoddam genus mortis incumbit, nec vsquâ prorsus simili conditione certatur. Cælum namque hic in præmia in supplicia gehenna proponitur, & æterna animæ salutisque perditio. Non solum verò eum qui prædicationi accingitur sic oportet parari, sed quemcumque vel simpliciter Christianum. Nam crucem tollere ac sequi Christum, omnibus imperatur. Si autem cunctis, multo magis doctoribus populi, atque pastoribus, quorum ex numero etiam Ioannes tunc erat qui dicebatur & Marcus. Qui quoniam in ipsa faciei fronte constituens nimis in virilitate erat, merito eum Paulus abiecit, ne illius quasi contagione vires corrumperentur aliorum. Si verò (vt Lucas refert) aliqua inter ipsos facta commotio est, noli hoc delictum putare. Non enim commoueri malum est, sed irrationabiliter, nulloque flagitante iusto negotio commoueri. *Iracundia (inquit) iniusta non iustificabitur.* Non ergo culpatur simplex iracundia, sed iniusta. Et rursus:

Qui iratus fuerit fratri suo sine causa. Non igitur simpliciter iratus. Et Propheta dicit: *Irascimini & nolite peccare.* Quod si omnino vt huiusmodi non oportet affectu etiam cum tempus exposcit, frustra nobis videtur ingenitus. Sed profecto non frustra, quem certè nobis prouidus inseruit creator, vt dormientes animas atque resolutas ab inertia ac desidia suscitaret. Quasi enim gladio aciem ita menti nostræ iræ acumen imposuit: vt eo cum oportet vtamur. Propterea igitur & Paulus hoc sepè est vsus affectu, & modestè loquentibus erat melior iratus, cum tempore omnia faciēns opportuno, pro lucro & comodo prædicandi, idque simpliciter. Leuitas autem non semper bona est, sed cum illam tempus efflagitat. Quando vero id non adest, etiam ista vitiosa est, sitque inconstantia. Hæc verò omnia non pro Paulo satisfaciēti sum locutus. Non enim nostri indiget ille sermonis. Laus enim eius non ex hominibus, sed ex Deo est. Sed quo auditores erudiamus, vt omnibus ad opportunitatem vtantur affectibus, sicut iam ante memorauimus. Sic namque poterimus vndique spiritalium bonorum incrementa colligere: cumque maximis diuitijs ad portum tutissimum peruenire, & consequi indeficientes coronas, quas nos etiam omnes contingat mereri, gratia & misericordia Domini nostri Iesu Christi, cui gloria & imperium in secula seculorum: Amen.

HOMILIA VII.

Quoties hi qui portant signa regalia clangente ante se tuba, & acie militum præeunte ingrediuntur vrbes: omnis populus consueuit currere ad audiendum buccinæ sonum, & signum quod in sublimi fertur videndum ipsius etiam virtutem ferentis. Quoniam igitur & hodie non vrbes, sed orbem Paulus ingreditur, concurramus omnes. Etenim iste non signum alicuius terreni regis, sed in cælo regnantis Christi portat crucem. Et præcedunt non hominum, sed Angelorum cateruæ, non solum in honorem eius signi quod fertur, sed etiam in eius à quo fertur auxilium. Si enim propriam tantummodo vitam regentibus, nihilque pro communi vtilitate faciētib; Angeli ab omnium Domino deputati sunt, sicut ait vnus ex iustis Angelis, qui eruit me à iuuentute mea: multo magis his quibus totius orbis cura commissa est, taliumque donorum opera portantibus virtutes adsunt superne. Et illi qui in exercitu hoc honore donati sunt, ornantur veste preciosa, aureis torquibus, colla subnixi, nirentes vndique, & vndique refulgētes. Iste verò catena pro torque circumdatus gestat crucem, persequutionē vbique sustinēs, famem vbique perpetuens. Sed nihil est dilectissime, quod ex huiusmodi sermonibus ingemiscas. Si quidem iste ornatus multo est illo melior & clarior atque amior deo. Propter quod & portans minimè laborabat. Hoc est namque mirabile, quia cum vinculis, verberibusque longe splendidior erat diademate, purpuraque fulgentibus. Quod enim esset verè clarior, & quia non ad sonum tantummodo ista dicantur, ipsius docuerunt vestimenta. Nam si mille diademata, totidemque purpuras ardenti febris superponas, ne modicum quidem flammæ eius valebit extinguere. At verò huiusemicuitia ægotantium admota corporibus morbos omnes fugabant. Si enim latrones videntes signum illud militare non irruunt, sed auersi repente diffugiunt, multo magis & ægritudines, & dæmones Christi signo apparente fugiebant. Sic autem Paulus ferebat hoc signum, vt non solus ille portaret, sed vt omnes quoque tales esse doceret ac faceret. Propter quod clamat ac dicit: *Idipsum certamen habentes, quale & vidistis & audistis in me, & vobis donatum est, non solum vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini.* Etenim præsentis vitæ dignitates tunc clariores videri solent, quando in vno homine tantum constiterint. In spiritalibus vero, è contrario tunc magis splendēt honores cum sibi plurimi eorum communione sociantur, cum non vnus est particeps dignitatis, sed multos habet qui eisdem honoribus perfruantur.

Vides igitur omnes hic esse signiferos, & Christi

nomen vnumquemque gestare in conspectu gentium atque regum. Ipsum verò Paulum, cui sibi anathema optat atque supplicium. Sed non hoc præcepit & cæteris, quod certe illi portare non poterat. Vidisti nempe quantæ nostræ sit capax natura virtutis, quamuis nihil sit homine preciosius, & adhuc utique mortali. Quid enim mihi hoc maius? Immò quid poteris saltem æquale memorare? Quorum non iste quæso honore dignus est Angelorū, qui hoc verbum potuit effari? Qui enim in temporali hoc atque mortali corpore constitutus, cuncta etiam quorum non erat dominus, pro Christo non dubitat offerre: hic si incorporeæ fuisset naturæ: quid tandem dicere, quid autem facere distulisset? Nam & Angelos propterea miramur, nō quia incorporei sunt creati. Siquidem & diabolus eum sit incorporeus & inuisibilis: est tamē omnibus infelicior, quia factoris Dei meruit offensam. Hinc etiam homines infelices vocamus, non quia videmus eos carne circumdatos, sed quod nō ea vt oportet vtuntur, alioquin carne inducitur & Paulus. Vnde igitur talis ac tantus emerfit. Et ex proprio videlicet, & ex Dei opere, & idcirco ex Dei, quia de proprio. Non enim personarum acceptor Deus.

1. Cor. 4.
Sin autem dixeris, & quemadmodum illum imitari possibile est? Disce quid dixerit: *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.* Ille ipsius Christi factus est imitator: tu verò nec Apostoli. Ille Domini æmulator fuit: tu autem neque conferui. Et quam tandem poteris negligentia tuæ umbram obtendere? Quemadmodum vero eum sit imitatus ostendit. Idque ab initio considera, ab ipsis principiis. Quando enim ex illis salutaribus emerfit fluentis, tanto igne plenus exiuit, vt nec sibi necessarium putaret magistrum. Non enim expectauit Petrum: nec venit ad Iacobum: nec ad alium omnino quenquam, sed propria alacritate raptus, iam totam illam in qua fuerat baptizatus suæ prædicatione inflammavit urbem, vt sauisimū contra se Iudeorum prælium concitaret, violentissimam enim persecutionem Christi in ardentissimum repente prædicatorem mutauerat. Siquidem etiam cum Iudeus esset, supra dignitatem suam multa faciebat, alligans, adducens, tradens in publicum Christianos. Sic etiam Moyses cum à nullo in principatum populi ordinatus fuisset: contribules tamen suos à Barbarorum numerositate defendit. Hæc enim sunt fortis cuiusdam ac virilis animi certa documenta. Hoc signum quippe liberæ sententiæ, nequaquam in aliorum affectionibus tenere patientiam: sed benigne atque constanter eos qui opprimuntur tueri, etiam si non ille in hoc ordinetur officio. Quia vero iuste opus arripuerat principatus: Deus hanc postea ei contulit dignitatem. Id ipsam autem seruauit in Paulo. Qui quam rectè faceret vltro arripere initia sermonis atque doctrinæ, Deus similiter ostendit, cito eum doctoris honore sublimans. Si enim magister atque principatus adipiscendi gratia ad procuranda tanta negotia profuissent, consequenter essent de ambitione culpabiles. Cum vero pericula vtrique diligerent, mortisque in se vndeque prouocarent, vt alios acquirerent in salutem: quis tam apertè infelix est, qui tantæ deuotionis criminetur? Quod enim amātes aliorum salutem ista perfecerint: & sententia declarauit dei, & eorum perditio quam malè istum concupierunt honorem. Irruerunt siquidem tunc & alij in eiusmodi principatum, sed protinus interempti sunt. Nam alterum quidē lapsus è cælo exussit ignis, alterum subitus terræ hiatus absorbat. Non enim propter defensionem populi ista faciebant, sed ob gloriam dignitatis. Irruit & Ozias, sed lepra commaculante punitus est. Irruit etiam Simon, sed reprobatus est, & mori periclitatus. Irruit vero etiam Paulus, sed Apostolatus gloria coronatus est. Non enim in sacerdotium nec honorem, sed ministerium irruit, ac labores: maximeque in hac zelo & alacritate properauit. Propterea prædicator, propterea continuo clarus efficitur. Sicut enim qui princeps fuerit ordinatus, nisi digne impostū sibi administret officium, meretur & maiora supplicia, sic alter etsi non ordinatus quidem, suscipiat tamen, & sicut oportet impleat, non dico sacerdotium, sed sollicitudinem, curamque multorum, omni profecto est honore dignissimus. Propterea

igitur ne vnum quidem diem in otio se passus est & quiete transire. Hic in prædicandi ardore ipso igne vehemētor, sed simul vt salutifero ex fonte conscendit, plurimamque in se flammam ipse succendit, non pericula timuit, non irisiones erubuit, & opprobria Iudeorum neque sermonem suum ab illis respui indignanter tulit.

Non aliud quicquam horum simile cogitauit, sed alios accipiens oculos utique charitatis, aliamque mentem multo magis impetu instar torrentis irrupit, omnia pariter Iudeorum trahens atque conuellens, ex scripturis ipsū esse Christum euidenter ostēdens. Et certè nondum in eo tam multa gratiæ munera coruscabant, nondum tanta fuerat spiritus illuminatione donatus, sed tamen inflammata continuo voluntas mortificataque anima cuncta faciebat. Et quasi semper satisfaceret Deo de tempore iam peracto, sic gerebat omnia, sic lucra vndique spiritalia colligebat in locum qui esset belli pars maxima, & laborum, periculorumque plena fidenter infilens. Hoc verò maiore quoque admiratione dignum est, quod cum tam esset audax, ac velut ad pugnam semper accinctus, & ignem quandam bellicum spirans, ita rursus placabilem se atque flexibilem præbebat magistris, vt nunquam in eo, vel in tanto illo impetu alacritatis offenderet: Itaque feruenti tunc vel potius furenti præceperunt vt iret Tarsum atque Cæsaream, nec tamen renuit. Dixerunt quia per murum eum deponi oporteret, & passus est. Dederunt consilium pro implenda purificatione, nō restitit. Suaserunt ne in theatrum ingrederetur, & celsit. Ita huic rei se totum dedicauerat, vt omnia pro fidelium vtilitatibus libenter arriperet, pro ipsorum ædificatione pacem, consensum, dispensationem, concordiam diligendo, & eundem se ac semper æqualem prædicationi vbique seruando. Cum igitur audis quod fratrem miserit ad Tribunum volens de periculo liberari, & quod appellet Cæsarem, quodque Romam ire festinet, nequaquam putes verbum esse formidinis. Qui enim gemebat in hac se adhuc vita, quoniam putes modo eligebat esse cum Christo? qui & cælum propter ipsum despiciebat & Angelos, quo tandem pacto hæc presentia diligebat? Cuius rei igitur gratia ista faciebat? Proculdubio vt prædicationi diutius insisteret: cumque multis hinc credentibus atque omnibus coronatis iret ad Christum. Iam profecto metuebat ne forte pauper hinc atque inops multorum salutis abscederet, & idcirco dicebat: *Permanere autem in carne necessarium propter vos.* Propterea ergo cum videret meliorem pro se in iudicio processisse sententiam, ipsoque dicente Felto, *absolui poterat homo iste, nisi appellasset Cæsarem:* vincētis tamen, cumque plurimis vincētis qui mille facinora commiserant ductus, non erubuit cum illis ligari, quinimò omnium simul nauigantium curam gerabat. Quippè securus sequæ satis tutum certissimus. Cumque vincētis per tam vastum pelagus duceretur: ita gaudebat tamen tanquam in maximum induceretur imperium. Etenim nō paruum illi precium vrbis Romæ conuersio proponebatur. Verum ne illos quidem qui pariter nauigabant despectui habendos putauit, sed illis quoque de veritatis suauitate modulatus est, indicans diuinos sibi apparuisse vultus, & ea quæ sibi fuerant dicta commemorans, id est tibi donauit homines istos. Hoc verò faciebat, nō se ipsum arroganter extollens, sed illos sibi ad fidei persuasionem parans. Propterea & Deus permittit pelagus commoueri, vt & pro eo quod ausus nō est, specialis gratia Pauli ponderetur. Nam & cum sedisset consilium nauigandum tunc nō esse, contemptus est: ventumque est vsque ad extrema discrimina. Verum ne contemptu quidem eorum est factus onerosior: sed quasi rursus pater filiis providebat, agebat omnia, ne quisquam periret. Postquam verò Romam ingressus est, ibi quoque quanta cum modestia annunciat veritatem? quanta etiam vni libertate obstruit ora impiorum? Verum nec ibi stante contentus etiam in Hispaniam percurrit. Cum autem varia sapius pericula sullineret, confidebat magis, atque inde fiebat audentior. Nec ipse solum, sed etiam discipuli propter ipsum, qui eius vtrique firmabantur exemplo. Quemadmodum enim si eum remissioreni segnoreni;

vidissent, etiam ipsi profecto fuissent mœrore deiecti, ita quia illū fortiorē factū esse cernebant, & inter iniurias ac plagas cōstantiā semper virtute crescentē, ipsi quoq; maiorecū fiducia prædicabant. Idēq; significans ait: *Ita ut plures ē fratribus confidentes vinculis meis abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui.* Si enim dux militiæ fortis fuerit ac robustus, nō modo cædens atq; prosternens, verum etiam vulnere ipse percussus, subditos sibi efficit fortiores, magisq; hoc præstat vulneratus ipse quā vulnerās. Cū enim hi qui sub tali pugnant magistro, viderint infixa vulnera, fluentem sanguinē, & ne sic quidem illū hostibus aliquando cedentē, sed stantē fortiter, hastasq; vibrantē, & crebris certisq; ictibus aduersarios proruentē, nec omnino quicquid parcentem dolori, maiore absq; dubio tanto duci alacritate subdūt. Hoc itaq; factū est in Paulo. Videntes enim illū ligatū catenis, & nihilominus in carcere prædicātem: videntes etiā verberatum, & tamen verberantes ipsos sermone capientē, maiorem profecto fiduciam colligebant. Et idcirco nō dixit simpliciter cōfidentes, sed ita ut *abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui.* Magis (inquit) modo quam cum essem liber à vinculis, fiducialiter prædicabam. Tunc enim certiore alacritate & ipse capiebat, ac vehementius in aduersarios ferebatur, & incrementum perfectionis maioris illi fiebant causa constantiæ. *Inclusus est (inquit) in carcerem, tantūq; in eo virtutis refluxit, ut etiā fundamenta quaterentur, & ostia panderentur.* Custodē tunc quoq; ipsum carceris ad fidem transtulit, iudici pene persuasit, ita ut ipse diceret, *in modico me suades Christianum fieri.* Rursum cum lapidaretur, plenā populis ciuitate fidei luce donauit, & vocabantur quasi iudicaturi cum Iudæis.

Tunc etiam Atheniēs facti sunt ex aduersarijs subditi, ex iudicib; repentē discipuli. Sicut. n. ignis in diuersas plebūm q; materias incidens, augetur magis, & incrementa fortitur, sic etiā lingua Pauli quibuscunq; fuisset ad mota, ad ipsum eos cōtinuo transferebat. Impugnatores quoq; eius celeriter ipsius capti verbo, pabulū quoddā spirituali huic afferebant igni, per q; ipsos magis Euangelij flamma crescebat. Et idcirco dicebat: *Alligatus sum, sed verbum Dei non est alligatū.* Fugabam eum frequenter inimici: & quantum ad rem quidē spectat, persequebātur, quantū verō ad euentum rei, alijs mittebant magistrū. Quodq; faciebant amici atque concordēs, hoc velut studio exequiebantur inimici, nunquam sinentes in vna eum habitaculum collocare regione, sed persecutionibus, insidijsq; pellentes per cunctas omnino prouincias medicū circumducebant, ut oēs videlicet salutaria lingue eius remedia sentirent. Rursum alligarunt eum, sed acrius in defensionem fidei discipulos cōcitarunt. Persecuti sunt, & non habentibus miserunt magistrum. Et maius iudicium prouocarunt, sed vberius ciuitati Iudæi beneficium contulerunt. Propter quod & Iudæi de Apollolis dicebant dolentes: *Quid faciemus in istis hominibus?* Per quæ enim opprimere eos volumus, per ea ipsa prouehimus. Tradiderunt custodi carceris vt eum alligaret, sed ipse Paulo arctius alligatus est. Imposuerunt eum nauim cum reis atq; vincitīs, vt planē etiam nolentes ocus iter eius faceret explicari. Accidensq; naufragiū factum est cum Apostolo nauigantibus causa doctrinæ. Minabantur mille supplicia, vt ignē prædicationis extinguerēt, qui è contrario magis inde crescebat. Et sicut de Domino dixerunt, *Occidamus eum ne tollant Romani nostrū locum & Gentem,* acciditq; contrarium, nam quia occiderunt eum, propterea Romani & Gentem eorū, & ciuitatem tulerunt, & quæ putabantur impedimenta prædicationis fore, efficiantur auxilia: Sic etiā prædicante Paulo, qd aduersarij ad opprimendum intulere verbum hoc illud ad ineffabilem quandam altitudinem subleuauit. Super his verō omnibus bonis gratias tantarum autori agamus Deo, glorificemus Paulum, per quem ista completa sunt, oremus etiā vt ipsi quoque eisdem perfruamur bonis, gratia & misericordia Domini nostri Iesu Christi, per quem & cum gloria patri cum sancto Spiritu in secula seculorum: Amen.

Finis Homiliarum VII. Sancti Iohannis Chrysostomi, de laudibus beati Pauli Apostoli.

GAVFRIDI BOUSSARDI CENOMANI THEOLOGORVM MINIMI AD CLARISSIMUM VIRUM PETRUM SECURIBILEM SACRARUM LITERARUM INTERPRETEM CELEBRISSIMUM ARCHIDIACONUM ROTOMAGEN. DIGNISSIMUM, ADQUE OMNES VIROS STUDIOFOS & LITERARUM AMANTES, IN PRÆCEDENS BEDÆ & AUGUSTINI OPUS IUDICIUM SIVE CENSURA.

Nouum opus nouū genus exposcit laudis. Nouum opus cuditur non parua laude dignū Bedæ & Augustini. Cuius. n. dicā, Augustini vel Bedæ: nō satis compertū habeo. Ergo vt rectius loquamur Bedæ dicamus pariter & Augustini. Augustinus egit, Beda compegit. Augustin. texiit, Beda cōtexiit. Ille multa sacra p̄ci aciola in Apostoli varijs in locis scribēdo dispersit: hic dispersa in vnū pulchrē redegit. Ille posuit & exposuit: hic ex illo nobile volumē cōposuit. Quæ enim Augustin. innumeris fermē opusculis suis variē in sacras Pauli Epistolās disperserat: Beda tanta diligentia & arte collegit in vnū: vt non diuersis in operibus varioie tempore, sed ex industria vnoq; spiritu ipse Augustinus videatur tam nobiles in Apostolum scripsisse commentarios. Mirus Bedæ labor, & fermē incredibilis. Nam omnia Augustini scripta quempiam lustrasse, penetrasse opuscula, dicta legisse, quis vnquam audiuit? Et tamen hæc omnia Bedam fecisse oportuit, vt hoc tandem insigne cōtexeret opus. Quam mihi meiq; similibus magnū debent ingerere ruborem: quippe qui per totū vitæ nostræ acium vix vnū ex innumeris Augustini operibus ad summum legendo percurrimus. Beda Monachus erat, per dies & noctes cum fratribus suis iugi psallentio inuigilans: ac velut nihil oraret, studijs literarum semper incumbens. Eius vitam si consideres, nihil ipsum literis indulsisse: si studia, nihil orationi impendisse iudicabis. Hæc omnia si diligenter & persculetate rimentur: immensam afferunt volumini lucem, non paruum dant libro splendorē, vteribus cumulatam derelinquant gloriam, & rei literariæ vberissimum præstant adiumentum. Nam Augustinus nobilis ille scriptor, quo vix inter sacros autores acutior inuenitur aut copiosior, sententias ex quibus iam totus hic constat liber, varijs in locis scriptas dereliquit.

Bedæ cuius Homiliæ legere non cessat Ecclesia sanctorum, cuius scriptis vniuersus sæcundatur orbis terrarum, cuius laudes oriens non ignorat, & occidens canit & iubilat, ipsius Augustini in Apostolum dicta tam longē lateq; dispersa, vt præfati sumus, in vnū nobis resarciuit volumen. Quo si vt magnas vtiq; debeamus gratias, qui nobis tam præclarum reliquerunt thesaurum. Sed nec sane paruas ijs, quorum cura hoc tam inclitū opus multis ante sæculis absconditum, nostris iam temporib; reuelatur, & prodū in lucem. De quibus cū fuisset accurate sciscitatus, inuenissentq; Petrum Securibilem Theologorū principem, ac sacrarū literarum saluberrimum interpretem, tantæ fuisse vtilitatis autorem, cōtinere à scribendo non potui, temperare non valui, pennam sumpsit, & membranam vt vel hanc præfatiunculam in tam insigne scriberem volumen. Quod tibi, o eruditissime Petre, iure dicari debuit. Quippe qui pro tua in rem literariam benevolentia, causam præbuisisti, vt tantus tam preciosus, tamq; nobilis thesaurus diu & supra nimum velut non extaret absconditus, nostris iam his diebus in lucem veniret. Agis pro more tuo humanissimè Petre, qui ad commune bonum natus nunquam cessas benefacere, omnibus prodes: nemini nocet: tantam denique curam do diuino studio & schola Theologica habes & vltro accipis, vt neque tibi, neque bonis parcas: vt illi seruas opem. Profecto illi opem non paruum tulisti, quando opus hoc diuinū vt imprimere tur curasti. Proinde vos conuenio o viri studiosi & literarum amantes: conuenio inquam vos pusilli & magni: moneo & adhortor, vt thesaurum hunc quem iam habetis in manibus, non contemnatis, sed ametis, colatis, magnificetis. Codex hic vnus tibi præstabit, o lector, quod innumerabiles librorum sarcina negabant. Ipso dicit sacra Pauli eloquia intelligere plerūq; alia scriptura arcana toti hæctenus abdita mundo cognoscere, & ignorantibus pandere valebis. Valebis & ipso monstrante perituri sæculi fugere delitias: spernere illecebras, te ipsum componere, edificare, & emendare in melius. Excitabit dormientem, calcare demum addet currenti, te ad Deum toto orbe conuertet, & ad studium Theologiæq; beatū orum inuitabit, ac nescio quo ineffabili modo disponet, vbi non iam per speculum & in enigmate, sed facie ad faciem, hic diu quasi primam intueberis veritatem, quod tibi & nobis præstare dignetur, cuius omnes vitæ veritas, imò ipse via, veritas, & vita est, Christus Dominus.

FINIS.

Philip. 1.

Act. 24.
Act. 26.

